2ona **fase**

Projecte de senyalització interpretativa
TORTOSA, MUSEU OBERT

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empres i Treball

Ajuntament de Tortosa

grup abs

Aquest projecte ha estat redactat grup ABS
per encàrrec de l'Àrea de Turisme de l'Ajuntament de Tortosa.

Supervisió municipal del projecte
Oriol Segarra Sáez, director de Turisme

Equip
Direcció continguts, coordinació i documentació:
Toni Balada Talarn

Redactors:
Agustí Agramunt Bayerri
Marc Ballester Torrents
Agustí Campos Perales
Ramon Ferré Anguix
Núria Gil Duran
Antoni Lopez Daufi
Jordi Mulet Baubi
Maria José Moya Benet
Anton Pujol Bertran
Enric Querol Coll
Roc Salvadó Poy
Jacobo Vidal Franquet

Disseny:
Grup ABS i Guillem GasparinCalvet

Il·lustracións:
Hugo Prades Martínez

Fotògrafies:
Alex Panisello Ramirez

Imatges d'arxiu:
Col·lecció Borell. ACBE,
Arxiu turisme Tortosa,
Festa del Renaixement,
Centre de Documentació de l'Orfeó Català,
Llibreria Viladrich, col·lecció Joan Cladelles,
Tortosa abans i ara de Ramon Miravall i Josep Curto

Traduccions:
Textoshub

índex

TEXTOS

CONCEPTES GENERALS
Plànols dels models
Programa de models de senyals, segons la quantitat i el tipus de temes
Proposta de color
Prova de color sobre parets d'edificis patrimonials de Tortosa

MODEL A, AA, A2, A3, B, C2 i C3
Posició del conjunt de senyals
Relació de temes segons model de moble
Reportatge fotogràfic de l'elemt protegit i el seu entorn

MODEL C
Posició del conjunt de senyals. Relació de temes
Reportatge fotogràfic de l'elemt protegit i el seu entorn

MODEL D, E i P
Posició del conjunt de senyals
Relació de temes
Reportatge fotogràfic de l'elemt protegit i el seu entorn

DOCUMENTACIÓ GRÀFICA
Il·lustracións
Fotògrafies
Imatges d'arxiu

DISSENY GRÀFIC DE LA SENYALITZACIÓ

DETALLS TÈCNICS DELS AUDIOVISUALS

CRONOGRAMA

SENYALITZACIÓ OBSOLETA PER RETIRAR
Posició del conjunt de senyals
Reportatge fotogràfic

PRESSUPOST

TEXTOS

Textos del tòtem

1. La ciutat romana

Els orígens romans i paleocristians

La ciutat romana de Dertosa apareix a partir del precedent directe d'Hibera, nucli indígena situat al turó de la Suda i la seva falda. En temps de Juli Cèsar o d'August, Hibera va promocionar el seu rang a municipi de dret romà, i poc després va passar a anomenar-se Dertosa.

Dertosa fou un important enclavament comercial, aprofitant la seva situació vora la desembocadura de l'Ebre i el pas de la via Augusta. En aquesta posició esdevingué el principal port de sortida de la producció cerealística de la vall de l'Ebre, i alhora la porta d'entrada dels productes que abastien les ciutats de l'interior.

QR A

La ciutat va emetre moneda pròpia en temps d'August i Tiberi. I esdevingué la capital d'un territori extens, entre Tarraco i Saguntum. A partir del nucli inicial del turó de la Suda, Hibera-Dertosa es va desenvolupar en terrasses sobre la falda del turó, i creixia també en direcció al riu.

El seu coneixement arqueològic encara està en un estadi inicial, però hauria comptat amb un fòrum dotat d'edificis públics i temples, situat a la zona posterior de la Catedral medieval, i entre aquesta i la vora del riu.

Entre la Catedral i el riu s'ha localitzat els fonaments d'un temple i una bateria de *tavernae* que donaven a un espai públic. Es coneix també un tram de muralla situat vora el riu i de datació tardana, aixecat amb la tècnica de l'*opus Africanum*; això és, amb pilars de pedra situats al parament a intervals regulars, mentre que la resta de filades de pedra segueix una alineació més desordenada.

Avui en dia aquests darrers elements es poden visitar a l'espai Tortosa Cota 0. També s'ha estudiat una extensa àrea de necròpolis d'inhumació al barranc del Rastre, igualment d'època tardoantiga.

1. La ciudad romana

Los orígenes romanos y paleocristianos

La ciudad romana de Dertosa aparece a partir del precedente directo de Hibera, núcleo indígena situado en el cerro de la Suda y su falda. En tiempo de Julio César o de Augusto, Hibera promocionó su rango a municipio de derecho romano y, poco después, pasó a denominarse Dertosa.

Dertosa fue un importante enclave comercial, aprovechando su situación en la ribera de la desembocadura del Ebro y el paso de la vía Augusta. En esta posición llegó a ser el principal puerto de salida de la producción cerealística del valle del Ebro y, al mismo tiempo, la puerta de entrada de los productos que alcanzaban las ciudades del interior.

QR A

La ciudad emitió moneda propia en tiempos de Augusto y Tiberio. Y llegó a ser la capital de un territorio extenso, entre Tarraco y Saguntum. A partir del núcleo inicial del cerro de la Suda, Hibera-Dertosa se desarrolló en terrazas sobre la falda del cerro, y crecía también en dirección al río.

Su conocimiento arqueológico todavía está en un estadio inicial, pero habría contado con un foro dotado de edificios públicos y templos, situado en la zona posterior de la Catedral medieval, y entre ésta y la orilla del río.

Entre la Catedral y el río se ha localizado los cimientos de un templo y una batería de *tavernae* que daban a un espacio público. Se conoce también un tramo de muralla situado a la orilla del río y de datación tardía, levantado con la técnica de la *opus Africanum*; esto es, con pilares de piedra situados en el paramento a intervalos regulares, mientras que el resto de hiladas de piedra sigue una alineación más desordenada.

Hoy en día estos últimos elementos se pueden visitar en el espacio Tortosa Cota 0. También se ha estudiado una extensa área de necrópolis de inhumación en el barranco del Rastre, igualmente de Época Tardo-antigua.

1. The Roman city

Roman and Paleo-Christian Origins

The Roman city of Dertosa emerged from its direct predecessor, Hibera, an indigenous settlement located on the hill of La Suda and its slopes. During the time of Julius Caesar or Augustus, Hibera was granted the status of a municipium under Roman law, and shortly afterwards it adopted the name Dertosa.

Dertosa became a major commercial centre, thanks to its strategic position on the banks of the Ebro at its estuary and its location along the Via Augusta. This made it the principal export port for grain production from the Ebro valley, as well as the point of entry for goods bound for inland cities.

QR A

The city minted its own coinage during the reigns of Augustus and Tiberius, and it became the capital of a large territory stretching between Tarraco and Saguntum. From its original core on the hill of La Suda, Hibera-Dertosa expanded in terraces along the hillside and also grew towards the river.
Archaeological knowledge of the site is still at an early stage, but it is believed to have had a forum with public buildings and temples, located in the area behind the medieval cathedral, between the cathedral and the riverbank.
Between the cathedral and the river, the foundations of a temple and a row of *tabernae* (shops or taverns) opening onto a public space have been identified. A stretch of late-period wall has also been found along the riverbank, built using the *opus Africanum* technique – that is, with upright stone pillars placed at regular intervals along the face of the wall, while the rest of the masonry courses follow a more irregular alignment.
These remains can now be visited at the Tortosa Cota 0 heritage space. In addition, a large inhumation cemetery from the Late Antique period has been documented in the Rastre ravine.

1. La ville romaine

Origines romaines et paléochrétiennes.

La ville romaine de Dertosa a directement remplacé Hibera, un foyer de peuplement indigène situé sur la colline de la Suda et ses pentes. À l'époque de Jules César ou d'Auguste, Hibera a été élevée au rang de municipe de droit romain et, peu après, elle a été rebaptisée Dertosa.
Dertosa était un site commercial important en raison de sa situation sur les rives de l'embouchure de l'Èbre et sur le tracé de la Via Augusta. Elle est ainsi devenue le principal port de départ de la production céréalière de la vallée de l'Èbre et, en même temps, la porte d'entrée des produits destinés aux villes de l'intérieur des terres.

QR A

La ville a émis sa propre monnaie à l'époque d'Auguste et de Tibère. Elle est devenue la capitale d'un vaste territoire, entre Tarraco et Saguntum. À partir du noyau de peuplement initial de la colline de la Suda, Hibera-Dertosa s'est développée en terrasses sur les pentes de la colline et s'est étendue vers la rivière.
Les connaissances archéologiques à son sujet sont encore embryonnaires, mais il devait y avoir un forum avec des bâtiments publics et des temples, situés dans la zone postérieure à la cathédrale médiévale et entre celle-ci et la rive du fleuve.
Les fondations d'un temple et d'un ensemble de *tabernae*qui donnaient sur un espace public ont été localisées entre la cathédrale et le fleuve. Il existe aussi un tronçon de muraille situé sur la rive et d'époque plus tardive, construit selon la technique de l'*opus Africanum*, c'est-à-dire avec des piliers en pierre placés à intervalles réguliers dans le parement, tandis que le reste des rangées de pierre suit un alignement plus désordonné. Aujourd'hui, ces derniers éléments peuvent être visités dans l'espace Tortosa Cota 0. Une vaste nécropole funéraire, datant de l'Antiquité tardive, a également fait l'objet d'études dans le ravin du Rastre.

Textos del tòtem

2. Lluís Oliver de Boteller

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

Lluís Oliver de Boteller (Tortosa, c. 1487 – 1555) va augmentar el patrimoni econòmic de la família, basat en part en l'explotació de salines al delta, gràcies a l'administració de les rendes dels bisbes absentistes Adrià d'Utrecht (1516-1522) i Guillem d'Enckevoirt (1522-1534).

Es convertí en l'home de confiança de Carles V a Tortosa pels serveis militars i financers prestats a la Corona durant la Guerra de les Germanies a València (1520-1522).

Quan Germana de Foix, virreina de València, no li va tornar un préstec per al qual havia deixat en fiança el vescomtat de Castellbó, Oliver fou infeudat nou vescomte. Va estar implicat en les lluites locals pel poder; fou bandejat de la ciutat (1540), i va passar a residir a Peníscola, d'on era alcaid. Morí, a Peníscola o a València, el 1555.

QR A

Lluís Oliver de Boteller (Tortosa, c. 1487 – 1555) és l'hereu de dues famílies de mercaders adinerats. Ell mateix va augmentar el patrimoni econòmic de la família, basat en part en l'explotació de salines al delta de l'Ebre, gràcies a l'administració de les

rendes dels bisbes absentistes Adrià d'Utrecht (1516-1522) i Guillem d'Enckevoirt (1522-1534).

Es convertí en l'home de confiança de Carles V a Tortosa pels serveis militars i financers prestats a la Corona durant la Guerra de les Germanies a València (1520-1522).

Quan Germana de Foix, virreina de València, no li va tornar un préstec per al qual havia deixat en fiança el vescomtat de Castellbó, Oliver fou infeudat nou vescomte (1528). Aquell mateix any fou nomenat alcaid de Peníscola, càrrec que afegia al d'alcaid d'Amposta, i l'any següent fou armat cavaller.

Els conflictes continus amb els vassalls de Castellbò, juntament amb el fet que la Corona volgués recuperar un territori molt sensible, fronterer amb França, van causar que el vescomtat retornés a mans reials, el 1548, pagant prèviament el deute contret per Germana de Foix.

A Tortosa fou un dels protagonistes principals de les lluites pel poder local, fet pel qual la Corona el castigà bandejant-lo de la ciutat. Aleshores va passar a residir a Peníscola. Morí, a Peníscola o a València, el 1555.

2. Lluís Oliver de Boteller

<u>El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco</u>

Lluís Oliver de Boteller (Tortosa, c. 1487 – 1555) aumentó el patrimonio económico de la familia, basado en parte en la explotación de salinas en el Delta, gracias a la administración de las rentas de los obispos absentistas Adrià de Utrecht (1516-1522) y Guillem de Enckevoirt (1522-1534).

Se convirtió en el hombre de confianza de Carlos V en Tortosa por los servicios militares y financieros prestados a la Corona durante la Guerra de las Germanías en València (1520-1522).

Cuando Germana de Foix, virreina de Valencia, no le devolvió un préstamo para el cual había dejado en fianza el vizcondado de Castellbó, Oliver fue infeudado nuevo vizconde. Estuvo implicado en las luchas locales por el poder; fue desterrado de la ciudad (1540), y pasó a residir en Peñíscola, de donde era alcaide. Murió, en Peñíscola o en Valencia, el 1555.

QR A

Lluís Oliver de Boteller (Tortosa, c. 1487 – 1555) es el heredero de dos familias de mercaderes adinerados. Él mismo aumentó el patrimonio económico de la familia, basado en parte en la explotación de salinas en el delta del Ebro, gracias a la administración de las rentas de los obispos absentistas Adrià de Utrecht (1516-1522) y Guillem de Enckevoirt (1522-1534).

Se convirtió en el hombre de confianza de Carlos V en Tortosa por los servicios militares y financieros prestados a la Corona durante la Guerra de las Germanías en Valencia (1520-1522).

Cuando Germana de Foix, virreina de Valencia, no le devolvió un préstamo para el cual había dejado en fianza el vizcondado de Castellbó, Oliver fue infeudado nuevo vizconde (1528). Aquel mismo año fue nombrado alcaide de Peñíscola, cargo que añadía al de alcaide de Amposta, y al año siguiente fue armado caballero.

Los continuos conflictos con los vasallos de Castellbò, junto con el hecho de que la Corona quisiera recuperar un territorio muy sensible, fronterizo con Francia, causaron que el vizcondado volviera a manos reales, el 1548, pagando previamente la deuda contraída por Germana de Foix.

En Tortosa fue uno de los protagonistas principales de las luchas por el poder local, hecho por el que la Corona lo castigó desterrándolo de la ciudad. Entonces pasó a residir en Peñíscola. Murió, en Peñíscola o en València, el 1555.

2. Lluís Oliver de Boteller

<u>The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque</u>

Lluís Oliver de Boteller (Tortosa, c. 1487–1555) increased his family's wealth, partly through the exploitation of salt pans in the Ebro Delta, thanks to managing the rents of the absentee bishops Adrian of Utrecht (1516–1522) and Willem van Enckevoirt (1522–1534).

He became Charles V's trusted man in Tortosa, having provided military and financial services to the Crown during the War of the Germanies in Valencia (1520–1522).

When Germana de Foix, the Viceroy of Valencia, failed to repay a loan for which he had pledged the Viscounty of Castellbò as collateral, Oliver was granted the title of new viscount. He became involved in local power struggles and was exiled from the city in 1540, moving to Peñíscola, where he was warden. He died in 1555, either in Peñíscola or in Valencia.

QR A

Lluís Oliver de Boteller (Tortosa, c. 1487–1555) was the heir of two wealthy merchant families. He himself increased the family's wealth, partly through the exploitation of salt pans in the Ebro Delta, managing the rents of the absentee bishops Adrian of Utrecht (1516–1522) and Willem van Enckevoirt (1522–1534).

He became Charles V's trusted man in Tortosa, having provided military and financial services to the Crown during the War of the Germanies in Valencia (1520–1522).

When Germana de Foix, the Viceroy of Valencia, failed to repay a loan for which he had pledged the Viscounty of Castellbò as collateral, Oliver was granted the title of new viscount (1528). That same year, he was appointed warden of Peñíscola, a position he added to his role as warden of Amposta, and the following year he was knighted.

Ongoing conflicts with the vassals of Castellbò, along with the Crown's desire to reclaim a highly sensitive border area with France, led to the viscounty being returned to the Crown in 1548, after the debt incurred by Germana de Foix was paid off.

2. Lluís Oliver de Boteller

The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque

Lluís Oliver de Boteller (Tortosa, v. 1487 - 1555) augmente la richesse économique de sa famille, basée en partie sur l'exploitation des marais salants du delta de l'Èbre, grâce à l'administration des rentes des évêques absentéistes Adrien d'Utrecht (1516-1522) et Willem van Enckevoirt (1522-1534).

Il devient le bras droit de Charles Quint à Tortosa pour les services militaires et financiers rendus à la Couronne pendant la rébellion des Germanies à Valence (1520-1522).

Lorsque Germaine de Foix, vice-reine de Valence, ne rembourse pas un prêt pour lequel elle a laissé la vicomté de Castellbò en garantie, Oliver est nommé vicomte. Impliqué dans les luttes de pouvoir locales, il est banni de la ville (1540) et s'installe à Peñíscola, dont il est le gouverneur. Il meurt à Peñíscola ou Valence en 1555.

QR A

Lluís Oliver de Boteller (Tortosa, v. 1487 - 1555) est l'héritier de deux riches familles de marchands. Il consolide lui-même la richesse économique de la famille, basée en partie sur l'exploitation des salines du delta de l'Èbre, grâce à l'administration des rentes des évêques absentéistes Adrien d'Utrecht (1516-1522) et Willem van Enckevoirt (1522-1534).

Il devient le bras droit de Charles Quint à Tortosa pour les services militaires et financiers rendus à la Couronne pendant la rébellion des Germanías à Valence (1520-1522).

Lorsque Germaine de Foix, vice-reine de Valence, ne lui rembourse pas un prêt pour lequel elle a laissé la vicomté de Castellbò en garantie, Oliver est inféodé vicomte (1528). Cette année-là, il est nommé gouverneur de Peñíscola, fonction qui vient s'ajouter à celle de gouverneur d'Amposta, et l'année suivante, il est fait chevalier.

Les conflits continuels avec les vassaux de Castellbò, ainsi que la volonté de la Couronne de récupérer un territoire très sensible, limitrophe de la France, provoquent le retour de la vicomté dans le giron royal en 1548, après avoir payé la dette contractée par Germaine de Foix.

Textos del tòtem

3. El bisbe Veschi i el convent de la Puríssima Concepció Victòria

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

El franciscà Giovan Batista Visco, o Veschi, a qui Felip IV delegà defensar el dogma de la Immaculada Concepció a Roma (1633), fou nomenat bisbe de Tortosa el 1640.

Durant el setge francès del 1642 feu el vot de fundar un convent si la ciutat resistia l'atac. Després de comprar la casa i l'església del gremi de Sant Antoni, hi establí el convent de la Puríssima Concepció Victòria (1644).

La seva actuació a la ciutat s'ha d'entendre també des d'un prisma polític, al servei dels interessos de la Corona hispànica durant la Guerra dels Segadors. El 1653 es traslladà a Itàlia, on havia estat nomenat bisbe de Puzzuoli. Traspassà el 1660 i les seves restes foren traslladades a l'església del convent tortosí, el 1674.

El bisbe guarní l'església del convent amb diferents elements artístics d'origen italià, entre els que destaca l'estàtua de marbre que el representa i el C*rist de la Puríssima*, d'excel·lent factura.

QR A

Giovan Batista Visco (Campagna, Nàpols, 1583 – Pozzuoli, 1659), més conegut com a Veschi, va tenir una destacada carrera dins l'orde franciscà. Felip IV va delegar-li la defensa del dogma de la Immaculada Concepció davant la cúria romana (1633).

Va ser nomenat bisbe de Tortosa el 1640; arribà a la ciutat en un moment molt delicat, al principi de la Guerra dels Segadors, quan la ciutat, sota el control de les tropes de Felip IV, estava sotmesa a la pressió interna dels partidaris de la política separatista de la Generalitat i a l'amenaça de les tropes franceses.

Durant el setge francès del 1642, el bisbe feu el vot de fundar un convent si la ciutat resistia l'atac. Després de comprar la casa i església del gremi de Sant Antoni, hi establí el convent de la Puríssima Concepció Victòria (1644).

El bisbe embellí l'església del convent amb diferents elements artístics d'origen italià, entre els que destaca el seu propi monument funerari i el *Crist de la Puríssim*a, d'excel·lent factura.

Cal entendre l'actuació del bisbe a la ciutat no sols des d'una òptica pastoral, sinó també en clau política, com un agent al servei dels interessos de la Corona hispànica.

Arran del setge i saqueig francès de 1648, Veschi fou expulsat de Tortosa i es va retirar a Morella. Després que Felip IV recuperà Tortosa, es va dedicar a la construcció del convent. El 1653 es va traslladar a Pozzuoli (Nàpols), ciutat de la qual havia estat nomenat bisbe. Traspassà el 1660 i les seves restes foren traslladades a l'església del convent tortosí, el 1674.

QR B

El convent de monges concepcionistes de la Puríssima Concepció Victòria fou fundat pel bisbe Giovan Batista Visco (Campagna, Nàpols, 1583 – Pozzuoli, 1659) el 1644. La fundació respon al vot fet pel bisbe Visco, més conegut com a Veschi, d'edificar un convent si Tortosa es lliurava del setge francès del 1642. Amb aquesta finalitat, el bisbe comprà un edifici al carrer de Montcada, una de les vies de referència a la ciutat, i la veïna església de Sant Antoni, del gremi de llauradors.

La reforma i la construcció foren responsabilitat de l'arquitecte Joan Ibáñez. Del complex conventual original es conserva el claustre i l'església, que inclou diversos elements ornamentals, com ara un retaule de marbre i jaspi, el monument funerari del bisbe i una talla en fusta d'un sant Crist, elaborat el 1635, tots ells de procedència italiana.

El bisbe Veschi va tenir una destacada carrera dins l'orde. Felip IV va delegar-li la defensa del dogma de la Immaculada Concepció davant la cúria romana (1633).

Nomenat bisbe de Tortosa el 1640, arribà a la ciutat en un moment molt delicat, a principis de la Guerra dels Segadors, quan la ciutat, sota el control de les tropes de Felip IV, estava sotmesa a la pressió interna dels partidaris de la política separatista de la

Generalitat i a l'amenaça de les tropes franceses. Cal entendre l'actuació del bisbe a la ciutat no sols des d'una òptica pastoral, sinó també en clau política, com un agent al servei dels interessos de la Corona hispànica.

Arran del setge i saqueig francès de 1648, Veschi fou expulsat de Tortosa i es va retirar a Morella. Després que Felip IV recuperà Tortosa, es va dedicar a la construcció del convent. El 1653 es va traslladar a Pozzuoli (Nàpols), ciutat de la qual havia estat nomenat bisbe. Traspassà el 1660 i les seves restes foren traslladades a l'església del convent tortosí, el 1674.

3. El obispo Veschi y el convento de la Purísima Concepción Victoria

<u>El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco</u>

El franciscano Giovan Batista Visco, o Veschi, a quién Felipe IV delegó defender el dogma de la Inmaculada Concepción en Roma (1633), fue nombrado obispo de Tortosa el 1640.

Durante el asedio francés del 1642 hizo el voto de fundar un convento si la ciudad resistía el ataque. Después de comprar la casa y la iglesia del gremio de San Antonio, estableció el convento de la Purísima Concepción Victoria (1644).

Su actuación en la ciudad se debe entender también desde un prisma político, al servicio de los intereses de la Corona hispánica durante la Guerra de los Segadores. El 1653 se trasladó a Italia, donde había sido nombrado obispo de Puzzuoli. Falleció el 1660 y sus restos fueron trasladados a la iglesia del convento tortosino, el 1674.

El obispo guarneció la iglesia del convento con diferentes elementos artísticos de origen italiano, entre los que destaca la estatua de mármol que lo representa y el C*rist de la Purísima*, de excelente factura.

QR A

Giovan Batista Visco (Campagna, Nápoles, 1583 – Pozzuoli, 1659), más conocido como Veschi, tuvo una destacada carrera dentro de la orden franciscana. Felipe IV le delegó la defensa del dogma de la Inmaculada Concepción ante la curia romana (1633).

Fue nombrado obispo de Tortosa el 1640; llegó a la ciudad en un momento muy delicado, a principio de la Guerra de los Segadores, cuando la ciudad, bajo el control de las tropas de Felipe IV, estaba sometida a la presión interna de los partidarios de la política separatista de la Generalidad y a la amenaza de las tropas francesas.

Durante el asedio francés del 1642, el obispo hizo el voto de fundar un convento si la ciudad resistía el ataque. Después de comprar la casa e iglesia del gremio de San Antonio, estableció el convento de la Purísima Concepción Victoria (1644).

El obispo embelleció la iglesia del convento con diferentes elementos artísticos de origen italiano, entre los que destaca su propio monumento funerario y el *Crist de la Puríssima*, de excelente factura.

Se debe entender la actuación del obispo en la ciudad no solo desde una óptica pastoral, sino también en clave política, como un agente al servicio de los intereses de la Corona hispánica.

A raíz del asedio y saqueo francés de 1648, Veschi fue expulsado de Tortosa y se retiró en Morella. Después de que Felipe IV recuperara Tortosa, se dedicó a la construcción del convento. El 1653 se trasladó a Pozzuoli (Nápoles), ciudad de la que había sido nombrado obispo. Falleció el 1660 y sus restos fueron trasladados a la iglesia del convento tortosino, el 1674.

QR B

El convento de monjas concepcionistas de la Purísima Concepción Victoria fue fundado por el obispo Giovan Batista Visco (Campagna, Nápoles, 1583 – Pozzuoli, 1659) el 1644. La fundación responde al voto hecho por el obispo Visco, más conocido como Veschi, de edificar un convento si Tortosa se libraba del asedio francés de 1642. Con este fin, el obispo compró un edificio en la calle de Montcada, una de las vías de referencia en la ciudad, y la vecina iglesia de San Antonio, del gremio de labradores.

La reforma y la construcción fueron responsabilidad del arquitecto Joan Ibáñez. Del complejo conventual original se conserva el claustro y la iglesia, que incluye varios elementos ornamentales, como por ejemplo un retablo de mármol y jaspe, el monumento funerario del obispo y una talla en madera de un san Cristo, elaborado el 1635, todos ellos de procedencia italiana.

El obispo Veschi tuvo una destacada carrera dentro de la orden. Felipe IV le delegó la defensa del dogma de la Inmaculada Concepción ante la curia romana (1633).

Nombrado obispo de Tortosa el 1640, llegó a la ciudad en un momento muy delicado, a principios de la Guerra de los Segadores, cuando la ciudad, bajo el control de las tropas de Felipe IV, estaba sometida a la presión interna de los partidarios de la política separatista de la Generalidad y a la amenaza de las tropas francesas. Se debe entender la actuación del obispo en la ciudad no solo desde una óptica pastoral, sino también en clave política, como un agente al servicio de los intereses de la Corona hispánica.

A raíz del asedio y saqueo francés de 1648, Veschi fue expulsado de Tortosa y se retiró en Morella. Después de que Felipe IV recuperara Tortosa, se dedicó a la construcción del convento. El 1653 se trasladó a Pozzuoli (Nápoles), ciudad de la cual había sido nombrado obispo. Traspasó el 1660 y sus restos fueron trasladados a la iglesia del convento tortosino, el 1674.

3. Bishop Veschi and the Convent of the Puríssima Concepció Victòria

<u>The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque</u>

The Franciscan Giovan Batista Visco, or Veschi, whom Philip IV entrusted with defending the dogma of the Immaculate Conception before the Roman Curia in 1633, was appointed Bishop of Tortosa in 1640.

During the French siege of 1642, he vowed to found a convent if the city managed to withstand the attack. After purchasing the house and church of the Guild of Sant Antoni, he established the Convent of the Puríssima Concepció Victòria (1644).

His actions in the city must also be understood from a political standpoint, serving the interests of the Spanish Crown during the War of the Reapers. In 1653, he moved to Italy, where he had been appointed Bishop of Pozzuoli. He died in 1660, and his remains were transferred to the church of the Tortosa convent in 1674.

The bishop adorned the convent church with various artistic elements of Italian origin, including a marble statue of himself and the *Crist de la Puríssima*, which is of excellent craftsmanship.

QR A

Giovan Batista Visco (Campagna, Naples, 1583 – Pozzuoli, 1659), better known as Veschi, had a distinguished career within the Franciscan order. In 1633, Philip IV entrusted him with the defence of the dogma of the Immaculate Conception before the Roman Curia.

Appointed bishop of Tortosa in 1640, he arrived in the city at a critical moment, at the onset of the War of the Reapers. At that time, Tortosa was under the control of Philip IV's troops but was also facing internal pressure from supporters of the Generalitat Government of Catalonia's separatist policies as well as the threat of French forces.

During the French siege of 1642, the bishop vowed to found a convent if the city withstood the attack. After purchasing the house and church of the Guild of Sant Antoni, he established the Convent of the Puríssima Concepció Victòria (1644).

The bishop embellished the convent church with various artistic elements of Italian origin, including his own funerary monument and the *Crist de la Puríssima*, which is of excellent craftsmanship.

The bishop's role in the city should therefore be understood not only in pastoral terms but also as politically motivated, serving the interests of the Spanish Crown.

Following the French siege and looting of 1648, Veschi was expelled from Tortosa and retired to Morella. After Philip IV recaptured Tortosa, he focused on building the convent. In 1653, he moved to Pozzuoli (Naples), where he had been appointed bishop. He died in 1660, and his remains were transferred to the church of the Tortosa convent in 1674.

QR B

The Convent of the Conceptionist Nuns of the Puríssima Concepció Victòria was founded in 1644 by Bishop Giovan Batista Visco (Campagna, Naples, 1583 – Pozzuoli, 1659). The foundation fulfilled a vow made by Visco – better known as Veschi – to establish a convent if Tortosa was spared during the French siege of 1642. To this end, he purchased a property on Carrer de Montcada, one of the city's main thoroughfares, along with the neighbouring Church of Sant Antoni, which belonged to the farm workers' guild.

Renovation and construction work was overseen by the architect Joan Ibáñez. From the original convent complex, the cloister and church still survive. These include several

notable ornamental features: a marble and jasper altarpiece, the bishop's funerary monument and a wooden carving of the Holy Christ, created in 1635, all of Italian origin.

Veschi had a distinguished career within the Franciscan order. In 1633, Philip IV entrusted him with the defence of the dogma of the Immaculate Conception before the Roman Curia.

Appointed bishop of Tortosa in 1640, he arrived in the city at a critical moment, at the onset of the War of the Reapers. At that time, Tortosa was under the control of Philip IV's troops but was also facing internal pressure from supporters of the Generalitat Government of Catalonia's separatist policies as well as the threat of French forces. The bishop's role in the city should therefore be understood not only in pastoral terms but also as politically motivated, serving the interests of the Spanish Crown.

Following the French siege and looting of 1648, Veschi was expelled from Tortosa and retired to Morella. After Philip IV recaptured Tortosa, he focused on building the convent. In 1653, he moved to Pozzuoli (Naples), where he had been appointed bishop. He passed away in 1660, and his remains were transferred to the church of the Tortosa convent in 1674.

3. L'évêque Veschi et le couvent de la Puríssima Concepció Victòria

La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque

Le Franciscain Giovan Batista Visco, ou Veschi, que Philippe IV d'Espagne a chargé de défendre le dogme de l'Immaculée Conception à Rome (1633), est nommé évêque de Tortosa en 1640.

Pendant le siège français de 1642, il fait le vœu de fonder un couvent si la ville résiste à l'attaque. Après avoir acheté le siège et l'église de la guilde de Sant Antoni, il fonde le couvent de la Puríssima Concepció Victòria (1644).

Son action dans la ville doit également être comprise d'un point de vue politique, au service des intérêts de la Couronne espagnole pendant la guerre des faucheurs. En 1653, il se rend en Italie, où il est nommé évêque de Pouzzoles. Il meurt en 1660 et ses restes sont transférés dans l'église du couvent de Tortosa en 1674.

L'évêque a fait décorer l'église du couvent de différents éléments artistiques d'origine italienne, parmi lesquels la statue de marbre le représentant et le *Crist de la Puríssima*, d'excellente facture.

QR A

Giovan Batista Visco (Campagna, Naples, 1583 - Pouzzoles, 1659), plus connu sous le nom de Veschi, connaît une carrière exceptionnelle au sein de l'ordre franciscain. Le roi Philippe IV d'Espagne le charge de défendre le dogme de l'Immaculée Conception devant la curie romaine (1633).

Il est nommé évêque de Tortosa en 1640. Il arrive dans la ville à un moment très délicat, au début de la guerre des faucheurs, lorsque la localité, sous le contrôle des troupes de Philippe IV d'Espagne, est soumise à des pressions internes de la part des partisans de la politique séparatiste de la Generalitat et menacée par les troupes françaises.

Pendant le siège français de 1642, l'évêque jure de fonder un couvent si la ville résiste à l'attaque. Après avoir acheté le siège et l'église de la guilde de Sant Antoni, il établit le couvent de la PuríssimaConcepcióVictòria en 1644.

L'évêque fait embellir l'église du couvent avec divers éléments artistiques d'origine italienne, y compris son propre monument funéraire et le *Crist de la Puríssima*, d'excellente facture.

L'action de l'évêque dans la ville doit être comprise non seulement d'un point de vue pastoral, mais aussi en termes politiques, en tant qu'agent au service des intérêts de la Couronne espagnole.

Après le siège et le pillage de Tortosa par les Français en 1648, Veschi est expulsé de la ville et se retire à Morella. Une fois Tortosa reprise par Philippe IV, il se consacre à la construction du couvent. En 1653, il s'installe à Pouzzoles (Naples), ville dont il est nommé évêque. Il meurt en 1660, ses restes étant transférés dans l'église du couvent de Tortosa en 1674.

QR B

Le couvent des moniales Conceptionnistes de la Puríssima Concepció Victòria a été fondé par l'évêque Giovan Batista Visco (Campagna, Naples, 1583 - Pouzzoles, 1659) en

1644. Sa création répondait au vœu de l'évêque Visco, plus connu sous le nom de Veschi, de construire un couvent si Tortosa résistait au siège français de 1642. Pour ce faire, l'évêque a acheté un immeuble situé dans la rue de Montcada, l'une des principales artères de la ville, et l'église voisine de Sant Antoni, qui appartenait à la guilde des agriculteurs.

La rénovation et la construction ont été confiées à l'architecte Joan Ibáñez. De l'ensemble d'origine, il ne reste que le cloître et l'église, qui comprend plusieurs éléments ornementaux, comme un retable de marbre et de jaspe, le monument funéraire de l'évêque et une sculpture d'un Christ en bois, réalisée en 1635, tous d'origine italienne.

L'évêque Veschi a eu une carrière remarquable au sein de l'ordre. Philippe IV l'a chargé de défendre le dogme de l'Immaculée Conception devant la curie romaine (1633).

Nommé évêque de Tortosa en 1640, il est arrivé dans la ville à un moment très délicat, au début de la guerre des faucheurs, lorsque la ville, sous le contrôle des troupes de Philippe IV, subissait la pression interne des partisans de la politique séparatiste de la Generalitat et la menace des troupes françaises. L'action de l'évêque dans la ville doit être comprise non seulement d'un point de vue pastoral, mais aussi en termes politiques, en tant qu'agent au service des intérêts de la Couronne espagnole.

Après le siège et le pillage de Tortosa par les Français en 1648, Veschi a été expulsé de Tortosa et s'est retiré à Morella. Une fois Tortosa reprise par Philippe IV, il s'est consacré à la construction du couvent. En 1653, il s'est installé à Pouzzoles (Naples), ville dont il avait été nommé évêque. Il est décédé en 1660 et ses restes ont été transférés dans l'église du couvent de Tortosa en 1674.

Textos del tòtem

4. Joan d'Aldana

<u>L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc</u>

Joan d'Aldana (c. 1485- a. 1560) tingué un origen humil: la seva mare, neta de la conversa Francina Macip, la Cassoletes, mantingué relacions amb el notari Tomàs Sabater quan visitava la seva iaia a la presó. El xiquet fou adoptat pel notari Joan Aldana, de qui en rebé el cognom.

De jove s'incorpora a les tropes imperials que lluitaven a Itàlia i tingué un paper brillant a la batalla de Pavia (1525), quan capturà al monarca francès Francesc I.

D'entre la seva descendència destaca Cèsar d'Aldana, jutge de l'Audiència de Nàpols; Marc Antoni, literat i militar al servei del duc de Cardona; Mateu Aníbal, que es va casar amb Anna Despuig, i Magdalena, que refundà i regí el monestir santjoanista de la Ràpita a Tortosa.

QR A

Joan d'Aldana (c. 1485- a. 1560) tingué un origen humil: la seva mare, neta de la conversa Francina Macip, la Cassoletes, mantingué relacions amb el notari Tomàs Sabater quan visitava la seva iaia a la presó. El xiquet fou adoptat pel notari Joan Aldana, de qui en rebé el cognom.

De jove s'incorpora a les tropes imperials que lluitaven a Itàlia i tingué un paper brillant a la batalla de Pavia (1525), quan capturà el monarca francès Francesc I. El rei li deixà com a record un llibre d'oracions i una espasa bellament ornamentada que la família conservà durant generacions. El 1526 participà en la campanya contra els moriscos revoltats de la serra d'Espadà.

Havent tornat a Tortosa, es va casar amb Magdalena Amic (1527), amb qui tingué diversos fills: Cèsar d'Aldana, capellà reial i jutge de l'Audiència de Nàpols; Marc Antoni, literat i militar al servei del duc de Cardona; Mateu Aníbal, que es va casar amb Anna Despuig, filla de Cristòfol Despuig, i Magdalena, que refundà i regí el monestir santjoanista de la Ràpita a Tortosa.

Aldana continuà la seva carrera militar i participà a la Campanya de Tunis (1535), on fou nomenat cavaller per l'emperador. El 1542 s'aveïnà a València, on encara vivia el 1556, mentre que la família visqué a cavall entre aquesta ciutat i Tortosa. Traspassà abans de 1560.

4. Joan de Aldana

<u>El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco</u>

Joan de Aldana (c. 1485- a. 1560) tuvo un origen humilde: su madre, nieta de la conversa Francina Macip, la Cazuelitas, mantuvo relaciones con el notario Tomàs Sabater cuando visitaba a su abuela en prisión. El niño fue adoptado por el notario Joan Aldana, de quien recibió el apellido.
De joven se incorpora a las tropas imperiales que luchaban en Italia y tuvo un papel brillante en la batalla de Pavía (1525), cuando capturó al monarca francés Francisco I.
De entre su descendencia destaca Cèsar de Aldana, juez de la Audiencia de Nápoles; Marc Antoni, literato y militar al servicio del duque de Cardona; Mateu Aníbal, que se casó con Anna Despuig, y Magdalena, que refundó y rigió el monasterio sanjuanista de la Ràpita en Tortosa.

QR A

Joan de Aldana (c. 1485- a. 1560) tuvo un origen humilde: su madre, nieta de la conversa Francina Macip, la Cazuelitas, mantuvo relaciones con el notario Tomàs Sabater cuando visitaba su abuela en prisión. El niño fue adoptado por el notario Joan Aldana, de quien recibió el apellido.

De joven se incorpora a las tropas imperiales que luchaban en Italia y tuvo un papel brillante en la batalla de Pavía (1525), cuando capturó el monarca francés Francisco I. El rey le dejó como recuerdo un libro de oraciones y una espada bellamente ornamentada que la familia conservó durante generaciones. El 1526 participó en la campaña contra los moriscos sublevados de la sierra d'Espadà.
De vuelta a Tortosa, se casó con Magdalena Amic (1527), con quien tuvo varios hijos: Cèsar de Aldana, cura real y juez de la Audiencia de Nápoles; Marc Antoni, literato y militar al servicio del duque de Cardona; Mateu Aníbal, que se casó con Anna Despuig, hija de Cristòfol Despuig, y Magdalena, que refundó y rigió el monasterio sanjuanista de la Ràpita en Tortosa.
Aldana continuó su carrera militar y participó en la Campaña de Túnez (1535), donde fue nombrado caballero por el emperador. El 1542 se avecindó en Valencia, donde todavía vivía el 1556, mientras que la familia vivió a caballo entre esta ciudad y Tortosa. Falleció antes de 1560.

4. Joan Aldana

<u>The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque</u>

Joan Aldana (c. 1485 – c. 1560) came from humble origins: his mother, the granddaughter of the converso Francina Macip, known as *La Cazuelitas*, had a relationship with the notary Tomàs Sabater while visiting her grandmother in prison. The child was adopted by the notary Joan Aldana, from whom he took his surname.
As a young man, he joined the imperial troops fighting in Italy and played a key role in the Battle of Pavia (1525), where he captured the French king, Francis I.
Among his descendants is Cèsar Aldana, judge of the Court of Naples; Marc Antoni, a writer and soldier in the service of the Duke of Cardona; Mateu Aníbal, who married Anna Despuig; and Magdalena, who re-established and governed the Sanjuanista (Knights Hospitaller) monastery of La Ràpita in Tortosa.

QR A

Joan Aldana (c. 1485 – c. 1560) came from humble origins: his mother, the granddaughter of the converso Francina Macip, known as *La Cazuelitas*, had a relationship with the notary Tomàs Sabater while visiting her grandmother in prison. The child was adopted by the notary Joan Aldana, from whom he took his surname.
As a young man, he joined the imperial troops fighting in Italy and played a key role in the Battle of Pavia (1525), where he captured the French king, Francis I. As a token of his gratitude, the king presented him with a prayer book and an ornately decorated sword, both of which were kept by the family for generations. In 1526, Aldana took part in the campaign against the Morisco rebels of the Serra d'Espadà.
Upon returning to Tortosa, he married Magdalena Amic in 1527, with whom he had several children: Cèsar Aldana, royal priest and judge of the Court of Naples; Marc Antoni, a writer and soldier in the service of the Duke of Cardona; Mateu Aníbal, who married Anna Despuig, daughter of Cristòfol Despuig; and Magdalena, who re-established and governed the Sanjuanista (Knights Hospitaller) monastery of La Ràpita in Tortosa.
Aldana continued his military career and took part in the Tunisian Campaign (1535), where he was knighted by the emperor. In 1542, he settled in Valencia, where he was still living in 1556, while the family divided their time between that city and Tortosa. He passed away before 1560.

4. Joan Aldana

La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque

Joan Aldana (v. 1485- av. 1560) a des origines modestes : sa mère, petite-fille de la convertie FrancinaMacip, surnommée la Cazuelitas, a une relation avec le notaire TomàsSabater lorsqu'elle rend visite à sa grand-mère en prison. L'enfant est adopté par le notaire Joan Aldana, qui lui donne son nom de famille.
Jeune homme, il rejoint les troupes impériales combattant en Italie et joue un rôle brillant dans la bataille de Pavie (1525), où il capture le roi français François Ier.
Parmi ses descendants, citons CèsarAldana, juge au tribunal de Naples, Marc Antoni, homme de lettres et militaire au service du duc de Cardona, MateuAníbal, qui épouse Anna Despuig, et Magdalena, qui refonde et gouverne le monastère Saint-Jean de Jérusalem de La Ràpita à Tortosa.

QR A
Joan Aldana (v. 1485- av. 1560) a des origines modestes : sa mère, petite-fille de la convertie FrancinaMacip, surnommée la Cazuelitas, a une relation avec le notaire TomàsSabater lorsqu'elle rend visite à sa grand-mère en prison. L'enfant est adopté par le notaire Joan Aldana, qui lui donne son nom de famille.
Jeune homme, il rejoint les troupes impériales combattant en Italie et joue un rôle brillant lors de la bataille de Pavie (1525), au cours de laquelle il capture le roi français François Ier. Le roi lui laisse en souvenir un livre de prières et une épée magnifiquement ornée, que la famille conservera pendant des générations. En 1526, il participe à la campagne contre les rebelles morisques dans la Serra d'Espadà.
De retour à Tortosa, il épouse Magdalena Amic (1527), avec laquelle il a plusieurs enfants : CèsarAldana, prêtre royal et juge à la cour de Naples ; Marc Antoni, homme de lettres et militaire au service du duc de Cardona ; MateuAníbal, qui épouse Anna Despuig, fille de CristòfolDespuig ; et Magdalena, qui refonde et gouverne le monastère Saint-Jean de Jérusalem de la Ràpita à Tortosa.
Aldana poursuit sa carrière militaire et participe à la campagne de Tunis (1535), où il est fait chevalier par l'empereur Charles Quint. En 1542, il s'installe à Valence, où il vit encore en 1556, tandis que la famille vit entre Valence et Tortosa. Il meurt avant 1560.

Textos del tòtem

5. Eixample del Rastre
La pèrdua de la centralitat

En terrenys situats entre el turó de la Suda i el del Sitjar, l'any 1860 Manuel de Córdova impulsà el primer eixample urbanístic de Tortosa. Projectat per l'arquitecte Ignasi Jordà,aquest creixement en direcció nord-est implicava enderrocar la muralla medieval (segle XIV) en aquell sector.
El planejament proposava 7 illes residencials tancades, de trama ortogonal, amb un traçat viari que enllaçava amb els carrers existents mitjançant lainterposició d'una plaça dedicada aleshores al duc de Tetuan i, avui, al beat tortosí Mossèn Sol, fundador de la Hermandad de Sacerdotes Operarios Diocesanos.

QR A
En terrenys de la seva propietat situats a l'històric barri del Rastre, entre el turó de la Suda i el del Sitjar, l'any 1860 Manuel de Córdova impulsà el primer eixample urbanístic de Tortosa.
Projectat per l'arquitecte Ignasi Jordà, aquest creixement en direcció nord-est implicava l'enderrocament de la muralla medieval (segle XIV) en aquell sector. Proposava 7 illes residencials tancades, de trama ortogonal, amb un traçat viari que enllaçava amb els carrers existents mitjançant la interposició d'una plaça ombrejada amb acàcies.
Aquesta plaça i els nous carrers es batejaren amb noms de militars vinculats a la victòria de l'exèrcit espanyol a la batalla de Tetuanper aconseguir el vistiplau del Ministeri de la Guerra, reticent a renunciar a aquesta zona polèmica.
Aquest espai porta el nom del beat tortosí Mossèn Sol, en memòria de qui va ser fundador de la Hermandad de SacerdotesOperariosDiocesanos,el col·legi dels quals, el de Sant Josep, desplegat al llarg del carrer de Callao, marcava el batec quotidià del barri, juntament amb les eventuals crescudes del barranc del Vall.

5. Eixample del Rastre
La pérdida de la centralidad
En terrenos situados entre la colina de la Suda y la del Sitjar, en 1860 Manuel de Córdova impulsó el primer ensanche urbanístico de Tortosa. Proyectado por el arquitecto Ignasi Jordà, este crecimiento en dirección noreste implicaba derribar la muralla medieval (siglo XIV) en ese sector.
El planeamiento proponía 7 manzanas residenciales cerradas, de trama ortogonal, con un trazado viario que enlazaba con las calles existentes mediante la interposición de una plaza dedicada entonces al duque de Tetuán y, hoy, al beato tortosino Mosén Sol, fundador de la Hermandad de Sacerdotes Operarios Diocesanos.

QR A

En terrenos de su propiedad situados en el histórico barrio del Rastre, entre la colina de la Suda y la del Sitjar, en 1860 Manuel de Córdova impulsó el primer ensanche urbanístico de Tortosa.

Proyectado por el arquitecto Ignasi Jordà, este crecimiento en dirección noreste implicaba derribar la muralla medieval (siglo XIV) en ese sector. Proponía 7 manzanas residenciales cerradas, de trama ortogonal, con un trazado viario que enlazaba con las calles existentes mediante la interposición de una plaza sombreada con acacias.

Esta plaza y las nuevas calles recibieron nombres de militares vinculados a la victoria del ejército español en la batalla de Tetuán para obtener el visto bueno del Ministerio de la Guerra, reacio a renunciar a esta polémica zona.

Este espacio lleva el nombre del beato tortosino Mosén Sol, en memoria de quien fue fundador de la Hermandad de Sacerdotes Operarios Diocesanos cuyo colegio de San José, desplegado a lo largo de la calle de Callao, marcaba el latido cotidiano del barrio, junto con las eventuales crecidas del barranco del Vall.

5. Eixample del Rastre

<u>The loss of centrality</u>

On land between the hills of La Suda and Sitjar, Manuel de Córdova initiated Tortosa's first urban expansion in 1860. Designed by architect Ignasi Jordà, this development to the northeast required the demolition of part of the 14th-century medieval wall.

The plan proposed seven closed residential blocks arranged in an orthogonal grid, with roads that linked to the existing street network by way of a square, which was initially dedicated to the Duke of Tetuán and is now named after the Blessed Mossèn Sol, a local figure from Tortosa and founder of the Germandat de SacerdotsOperaris Diocesans [Brotherhood of Diocesan Priests-Workers].

QR A

On his land in the historic Rastre district, situated between the hills of La Suda and Sitjar, Manuel de Córdova initiated Tortosa's first urban expansion in 1860.

Designed by architect Ignasi Jordà, this development to the northeast required demolishing part of the medieval wall (dating from the 14th century). It proposed seven closed residential blocks laid out in an orthogonal grid, with a road network that connected to existing streets through a square shaded by acacia trees.

This square and the new streets were named after military figures associated with the Spanish army's victory at the Battle of Tetuán, to secure approval from the Ministry of War, which had been reluctant to release this strategically sensitive area.

The space now bears the name of the Blessed Mosén Sol, in tribute to the founder of the Brotherhood of Diocesan Priests-Workers, whose San José school, stretching along Carrer de Callao, was central to the neighbourhood's daily life, alongside the occasional floods of the Vall ravine.

5. EixampledelRastre

<u>La perte de la centralité</u>

En 1860, Manuel de Córdova a encouragé la première expansion urbaine de Tortosa sur des terres situées entre les collines de la Suda et du Sitjar. Conçue par l'architecte Ignasi Jordà, cette expansion vers le nord-est a impliqué la démolition de la muraille médiévale (XIVe siècle) dans ce secteur.

La planification proposait 7 blocs résidentiels fermés, de forme orthogonale, selon un plan quadrillé rejoignant les rues existantes grâce à l'intégration d'une place dédiée à l'époque au Duc de Tétouan et, aujourd'hui, au bienheureux Manuel Domingo Sol, fondateur de la fraternité des prêtres ouvriers diocésains.

QR A

En 1860, Manuel de Córdova a encouragé la première expansion urbaine de Tortosa sur des terrains qu'il possédait dans le quartier historique du Rastre, entre les collines de la Suda et du Sitjar.

Conçue par l'architecte Ignasi Jordà, cette expansion vers le nord-est a impliqué la démolition de la muraille médiévale (XIVe siècle) dans ce secteur. Il proposait 7 îlots résidentiels fermés, de forme orthogonale, selon un plan quadrillé qui rejoignait les rues existantes grâce à l'intégration d'une place ombragée par des acacias.

Cette place et les nouvelles rues ont été baptisées du nom de militaires liés à la victoire de l'armée espagnole lors de la bataille de Tétouan, afin d'obtenir l'approbation du ministère de la Guerre, qui était réticent à céder cette zone controversée.

Cet espace porte le nom du bienheureux Manuel Domingo Sol, en mémoire du fondateur de la fraternité des prêtres ouvriers diocésains dont l'école de San José, qui bordait la rue de Callao, marquait le rythme quotidien du quartier, tout comme les éventuelles crues du ravin d'El Vall.

Textos de tòtem

6. El Pacte de Tortosa

La Tortosa contemporània

El dia 18 de maig de 1869, en ple Sexenni Revolucionari, i mentre es debatia a Madrid si la nova constitució seria monàrquica o republicana, es reunien en assemblea a Tortosa representants dels partits federals de Catalunya, Aragó, València i les illes Balears, sota la presidència del alcalde tortosí Manuel Bes i Hédiguer.

L'assemblea va proclamar el Pacte Federal de Tortosa on, de comú acord, es demanava que la constitució fos republicana federal. Naixia el primer pacte federal hispànic, exemple per a uns altres pactes i, encara que no va reeixir, és el primer referent del federalisme peninsular.

QR A

El dia 18 de maig de 1869, en ple Sexenni Revolucionari, i mentre es debatia a Madrid si la nova constitució seria monàrquica o republicana, es reunien en assemblea a Tortosa representants dels partits federals de Catalunya, Aragó, València i les illes Balears, sota la presidència del alcalde tortosí Manuel Bes Hédiguer.

L'assemblea va proclamar el Pacte Federal de Tortosa on, de comú acord, es demanava que la constitució fos republicana federal. Naixia el primer pacte federal hispànic, exemple per a uns altres pactes i, encara que no va reeixir perquè la constitució va ser monàrquica, és el primer referent del federalisme peninsular.

Els representants del Pacte es van reunir a Tortosa dos cops més per debatre i defensar els seus acords: el 27 de juny i el 18 i el 19 de setembre de 1869. La tercera trobada va ser una manifestació multitudinària de republicanisme pels carrers de la ciutat. La reacció del govern, arran dels aldarulls provocats posteriorment a Tarragona, va desencadenar la revolta federalista de la tardor de 1869, que va ser sufocada militarment per Prim i va comportar el trencament del Pacte.

6. El Pacto de Tortosa

La Tortosa contemporánea

El día 18 de mayo de 1869, en pleno Sexenio Revolucionario, y mientras se debatía en Madrid si la nueva constitución sería monárquica o republicana, se reunían en asamblea en Tortosa representantes de los partidos federales de Cataluña, Aragón, Valencia y las islas Baleares, bajo la presidencia del alcalde tortosino Manuel Bes i Hédiguer.

La asamblea proclamó el Pacto Federal de Tortosa donde, de mutuo acuerdo, se pedía que la constitución fuera republicana federal. Nacía el primer pacto federal hispánico, ejemplo para otros pactos y, aunque no triunfó, es el primer referente del federalismo peninsular.

QR A

El día 18 de mayo de 1869, en pleno Sexenio Revolucionario, y mientras se debatía en Madrid si la nueva constitución sería monárquica o republicana, se reunían en asamblea en Tortosa representantes de los partidos federales de Cataluña, Aragón, Valencia y las islas Baleares, bajo la presidencia del alcalde tortosino Manuel Bes i Hédiguer.

La asamblea proclamó el Pacto Federal de Tortosa donde, de mutuo acuerdo, se pedía que la constitución fuera republicana federal. Nacía el primer pacto federal hispánico, ejemplo para otros pactos y, aunque no triunfó puesto que la constitución fue monárquica, es el primer referente del federalismo peninsular.

Los representantes del Pacto se reunieron a Tortosa dos veces más para debatir y defender sus acuerdos: el 27 de junio y el 18 y el 19 de septiembre de 1869. El tercer encuentro fue una manifestación multitudinaria de republicanismo por las calles de la ciudad. La reacción del gobierno, a raíz de los disturbios provocados posteriormente en Tarragona, desencadenó la revuelta federalista del otoño de 1869, que fue sofocada militarmente por Delgado y comportó la ruptura del Pacto.

6. The Tortosa Pact

Contemporary Tortosa

On 18 May 1869, at the height of the Sexenio Revolucionario (Revolutionary Six-Year Period), while the debate in Madrid continued over whether the new constitution should be monarchical or republican, representatives from the federal parties of Catalonia, Aragon, Valencia and the Balearic Islands gathered in Tortosa, presided over by the city's mayor, Manuel Bes i Hédiguer.

The assembly proclaimed the Tortosa Federal Pact, agreeing by mutual consent that the constitution should be a federal republic. This marked the beginning of the first Hispano-Federal pact, setting a precedent for future agreements. Although it ultimately failed, it remains a key early milestone in the history of federalism on the Iberian Peninsula.

QR A

On 18 May 1869, at the height of the Sexenio Revolucionario (Revolutionary Six-Year Period), while the debate in Madrid continued over whether the new constitution should be monarchical or republican, representatives from the federal parties of Catalonia, Aragon, Valencia and the Balearic Islands gathered in Tortosa, presided over by the city's mayor, Manuel Bes i Hédiguer.

The assembly proclaimed the Tortosa Federal Pact, agreeing by mutual consent that the constitution should be a federal republic. This marked the beginning of the first Hispano-Federal pact, setting a precedent for future agreements. Although it ultimately failed, as the constitution adopted a monarchical system, it remains a key early milestone in the history of federalism on the Iberian Peninsula.

The signatories of the Pact met in Tortosa on two further occasions to discuss and reaffirm their commitments: first on 27 June, and again on 18 and 19 September 1869. The third meeting turned into a mass republican demonstration through the streets of the city. The government's response, following subsequent unrest in Tarragona, led to the federalist uprising of autumn 1869. This was suppressed by a military intervention under General Delgado and resulted in the collapse of the Pact.

6. Le pacte de Tortosa

La Tortosa contemporaine

Le 18 mai 1869, en plein sexennat révolutionnaire et alors que le débat fait rage à Madrid pour savoir si la nouvelle constitution sera monarchique ou républicaine, les représentants des partis fédéraux de Catalogne, d'Aragon, de Valence et des Baléares se réunissent en assemblée à Tortosa, sous la présidence du maire de Tortosa, Manuel Bes i Hédiguer.

L'assemblée proclame le pacte fédéral de Tortosa qui, d'un commun accord, demande une constitution républicaine fédérale. Le premier pacte fédéral hispanique voit ainsi le jour. C'est un exemple pour d'autres accords et, bien qu'il n'ait pas abouti, c'est la première référence au fédéralisme péninsulaire.

QR A

Le 18 mai 1869, en plein sexennat révolutionnaire et alors que le débat fait rage à Madrid pour savoir si la nouvelle constitution sera monarchique ou républicaine, les représentants des partis fédéraux de Catalogne, d'Aragon, de Valence et des Baléares se réunissent en assemblée à Tortosa, sous la présidence du maire de Tortosa, Manuel Bes i Hédiguer.

L'assemblée proclame le pacte fédéral de Tortosa qui, d'un commun accord, demande une constitution républicaine fédérale. Le premier pacte fédéral hispanique voit ainsi le jour. C'est un exemple pour d'autres accords et, bien qu'il n'ait pas abouti puisque qu'il a été décidé d'une constitution monarchique, c'est la première référence au fédéralisme péninsulaire.

Les représentants du pacte se réunissent encore deux autres fois à Tortosa pour discuter et défendre leurs accords : le 27 juin et les 18 et 19 septembre 1869. La troisième rencontre se traduit par une manifestation massive de républicanisme dans les rues de la ville. La réaction du gouvernement aux émeutes qui suivent à Tarragone déclenche la révolte fédéraliste de l'automne 1869, qui est réprimée militairement par Delgado et conduit à la rupture du pacte.

Textos del tòtem

8. Balneari d'en Porcar i els jardins del Príncep

La Tortosa contemporània

Arran de l'eficàcia reconfortant de l'aigua que brollava a la seva finca del barri de Remolins,Jaume Tió i Vidal va obrir una casa de banys al carrer de la Figuereta: Banys de Tió, ambfinalitats exclusivament higièniques.

El seu net, Manuel Porcar i Tió, va explotar comercialmentaquell doll tot construint-hi, al voltant, unbalneari de gran renom i rellevància social. Hotel, capella, casino, teatre i una àmplia zonaenjardinada, d'esperit romàntic, reconvertida des del 1991 en un jardí d'escultures a l'airelliure, obra de l'artista Santiago de Santiago.

QR A

Jaume Tió i Vidal tenia una finca al peu de les muralles de la Suda, al barri de Remolins, on hi havia un pou activat amb una sínia d'estil àrab. L'aigua, però, no era apropiada per al consum domèstic ni per al rec. Però sí que mostrava certa eficàcia reconfortant, la qual cosa el va portar a obrir una inicial casa de banys al carrer de la Figuereta: Banys de Tió, amb finalitats exclusivament higièniques.

La bona acollida d'aquests banys va empènyer el seu net, Manuel Porcar i Tió, a explotar-los comercialment. Veient oportunitat de negoci i avalat per anàlisis químiques i certificats mèdics, Porcar engegà importants obres de millora en el decurs de les quals afloraren dos brolladors més.

Al seu voltant, el balneari comptava amb hotel, capella, casino, teatre i una àmplia zona enjardinada, d'esperit romàntic. L'edifici més ben documentat és el del teatre. Amb una notable arquitectura que anunciava el modernisme, l'edifici esdevingué l'ànima i el termòmetre social del balneari fins que va desaparèixer, enun incendi, el 1923.

L'any 1957, les monges saleses de Sant Joan Bosco van adquirir el conjunt d'edificis per adequar-los com a noviciat i escola mixta,que funcionà fins al 1969. L'any següent, els immobles i els terrenys passaven a mans del municipi.

El 1991, part de l'espai de l'antic jardí del Balneari es va reconvertir en els actuals jardins del Príncep,que mostren grups escultòrics temàticsobra de l'artista Santiago de Santiago (Navaescurial, 1925 - Madrid, 2023).

QR B

Situat al peu de les muralles del castell de la Suda, l'antic Balneari d'en Porcar s'estenia des de l'esplanada de Remolins fins a les avançades de Sant Joan i la muralla medieval que el tanca pel nor-dest.

En el seu moment àlgid, comptava amb tres brolladors, a l'entorn dels quals s'edificà un complex que disposava d'hotel, capella, casino, teatre i una àmplia zona enjardinada, estructurada en bancals. Actualment, d'aquestes construccions originals només en resten alguns vestigis.

A la part baixa de la finca, amb accés des del carrer del Cavaller de Gràcia, resta dempeus l'arqueria neogòtica d'un pavelló; part d'un edifici que mostra un rellotge de sol a la façana principal i la seva torre annexa, amb una esveltesa que destaca per sobre de la trama urbana del veí call jueu.

A la part alta, enjardinada, encara s'hi conserva un banc de pedra, adossat a un talús, amb decoració d'esperit romàntic; la pèrgola vegetal que acompanya el camí d'accés des del carrer de la Figuereta, i el soterrat brollador de l'Esperança, que es pot visitar.

Aquesta zona elevada de l'històric balneari esdevingué, l'any 1991, un parc d'escultures a l'aire lliure, obra del reconegut artista avilès Santiago de Santiago. Batejat amb el nom de jardins del Príncep —actual rei Felip VI—, fins a 48 escultures en llenguatge acadèmic, majoritàriament de bronze i a escala humana, s'escampen organitzades en 23 grups escultòrics. Aquest mateix parc conté una variada col·lecció botànica amb espècies vegetals d'arreu del món.

8. Balneario de Porcar y los jardines del Príncep

La Tortosa contemporánea

A raíz de la reconfortante eficacia del agua que brotaba en su finca del barrio de Remolins, Jaume Tió i Vidal abrió una casa de baños en la calle de la Figuereta: Banys de Tió, con fines exclusivamente higiénicos.

Su nieto, Manuel Porcar i Tió, explotó comercialmente esa fuente construyendo, a su alrededor, un balneario de gran renombre y relevancia social. Hotel, capilla, casino, teatro y una amplia zona ajardinada, de espíritu romántico, reconvertida desde 1991 en un jardín de esculturas al aire libre, obra del artista Santiago de Santiago.

QR A

Jaume Tió i Vidal poseía una finca al pie de las murallas de la Suda, en el barrio de Remolins, donde había un pozo activado con una noria de estilo árabe. Sin embargo, el agua no era apropiada para el consumo doméstico ni para la acequia. Pero sí mostraba cierta eficacia reconfortante, lo que le llevó a abrir una inicial casa de baños en la calle de la Figuereta: Banys de Tió*,* con fines exclusivamente higiénicos.

La buena acogida de estos baños empujó a su nieto, Manuel Porcar i Tió, a explotarlos comercialmente. Viendo oportunidad de negocio y avalado por análisis químicos y certificados médicos, Porcar puso en marcha importantes obras de mejora en cuyo transcurso surgieron otros dos manantiales.

A su alrededor, el balneario disponía de hotel, capilla, casino, teatro y una amplia zona ajardinada, de espíritu romántico. El edificio mejor documentado es el del teatro. Con una notable arquitectura que anunciaba el modernismo, el edificio se convirtió en el alma y el termómetro social del balneario hasta que desapareció, en un incendio, en 1923.

En 1957, las monjas salesas de San Juan Bosco adquirieron el conjunto de edificios para adecuarlos como noviciado y escuela mixta, en funcionamiento hasta 1969. Al año siguiente, los inmuebles y terrenos pasaban a manos del municipio.

En 1991, parte del espacio del antiguo jardín del Balneario se reconvirtió en los actuales jardines del Príncep, que muestran grupos escultóricos temáticos obra del artista Santiago de Santiago (Navaescurial, 1925 - Madrid, 2023).

Esta zona elevada del histórico balneario se convirtió, en 1991, en un parque de esculturas al aire libre, obra del reconocido artista avilés Santiago de Santiago. Bautizado con el nombre de jardines del Príncep —actual rey Felipe VI—, hasta 48 esculturas en lenguaje académico, mayoritariamente de bronce y a escala humana, se reparten organizadas en 23 grupos escultóricos. Este mismo parque contiene una variada colección botánica con especies vegetales de todo el mundo.

8. Balneari de Porcar and the Jardins del Príncep

Contemporary Tortosa

The therapeutic properties of the water from his estate in the Remolins district prompted Jaume Tió i Vidal to open a bathhouse on Carrer de la Figuereta: Banys de Tió, for purely hygienic purposes.

His grandson, Manuel Porcari Tió, capitalised on this spring by constructing a renowned and socially significant bathhouse around it. The complex featured a hotel, chapel, casino, theatre and a large garden in the Romantic style, which was later transformed into an open-air sculpture garden in 1991, created by the artist Santiago de Santiago.

QR B

Situado al pie de las murallas del castillo de la Suda, el antiguo Balneari de Porcar se extendía desde la explanada de Remolins hasta las avanzadas de Sant Joan y la muralla medieval que lo cierra por el noreste.

En su momento álgido, contaba con tres manantiales, en torno a los cuales se edificó un complejo que disponía de hotel, capilla, casino, teatro y una amplia zona ajardinada, estructurada en bancales. Actualmente, de estas construcciones originales solo se conservan algunos vestigios.

En la parte baja de la finca, con acceso desde la calle Cavaller de Gràcia, queda de pie la arquería neogótica de un pabellón; parte de un edificio que muestra un reloj de sol en la fachada principal y su torre anexa, con una esbeltez que destaca por encima de la trama urbana de la vecina aljama.

En la parte alta, ajardinada, todavía se conserva un banco de piedra, adosado a un talud, con decoración de espíritu romántico; la pérgola vegetal que acompaña el camino de acceso desde la calle Figuereta, y el enterrado manantial de la Esperança, que se puede visitar.

QR A

Jaume Tió i Vidal owned a property at the foot of the La Suda walls in the Remolins district, where there was a well powered by an Arab-style waterwheel. Though the water was unsuitable for drinking or irrigation, it had a mildly soothing effect, which prompted him to open an initial bathhouse on Carrer de la Figuereta: Banys de Tió, purely for hygienic purposes.

The success of the baths led his grandson, Manuel Porcari Tió, to commercialise them.Seeing a business opportunity and backed by chemical analyses and medical certificates, Porcar undertook major improvements to the site, during which two additional springs were discovered.

Surrounding the bathhouse, a hotel, chapel, casino, theatre and large garden in the Romantic style were developed.The theatre is the best-documented part of the complex, with its notable architecture that foreshadowed modernism. It became the social and cultural heart of the bathhouse until it was destroyed by fire in 1923.

In 1957, the Salesian Sisters of St. John Bosco acquired the entire complex to convert it into a novitiate and mixed school, which operated until 1969. In the following year, the municipality took ownership of the buildings and land.

In 1991, part of the former bathhouse's garden was transformed into the present-day Jardins del Príncep gardens, which now feature thematic sculptural groups by the artist Santiago de Santiago (Navaescurial, 1925 – Madrid, 2023).

QR B

At the foot of the La Suda castle walls, the former Balneari de Porcar stretched from the Remolins esplanade to the Sant Joan outworks, with the medieval wall closing it off to the northeast.

At its peak, the bathhouse had three springs, around which a complex was developed, complete with a hotel, chapel, casino, theatre and a large terraced garden. Today, only a few remnants of these original buildings remain.

At the lower part of the estate, accessible from Carrer Cavaller de Gràcia, the neo-Gothic arcade of a pavilion still stands, part of a building with a sundial on its main facade and an adjoining tower that rises above the neighbouring urban layout of the former Jewish quarter.

In the higher, landscaped part of the estate, a stone bench remains, set into a slope, decorated in a romantic style. The plant-covered pergola along the access path from Carrer de la Figuereta is still intact, along with the Font de l'Esperança subterranean spring, which visitors can explore.

This elevated area of the historic bathhouse was transformed in 1991 into an open-air sculpture park, created by the renowned artist Santiago de Santiago, originally from Ávila. Now known as the Jardins del Príncep gardens – named after the reigning monarch King Felipe VI – the park features 48 sculptures in an academic style, mostly in bronze and life-size, organised into 23 sculptural groups. The park also boasts a diverse botanical collection, with plant species from all over the world.

8. Les thermes de Porcar et les jardins du Príncep

La Tortosa contemporaine

Grâce au réconfort qu'offrait l'eau qui jaillissait dans sa propriété du quartier de Remolins, Jaume Tió i Vidal a ouvert un établissement de bains dans la rue de la Figuereta : les Bains de Tió, à des fins exclusivement hygiéniques.

Son petit-fils, Manuel Porcar i Tió, a exploité commercialement cette source en construisant autour une station thermale réputée et d'une grande importance sociale. Elle comportait un hôtel, une chapelle, un casino, un théâtre et un grand jardin à l'esprit romantique, transformé depuis 1991 en un jardin de sculptures en plein air réalisées par l'artiste Santiago de Santiago.

QR A

Jaume Tió i Vidal possédait une propriété au pied des murailles de la Suda, dans le quartier des Remolins, où se trouvait un puits avec une roue à eau de style arabe. Cependant l'eau était impropre à la consommation et à l'irrigation. Mais elle offrait un certain réconfort, ce qui l'a amené à ouvrir un premier établissement de bains dans la rue de la Figuereta : les Bains de Tió, à des fins exclusivement hygiéniques.

Le bon accueil réservé à ces bains a conduit son petit-fils, Manuel Porcar i Tió, à les exploiter commercialement. Voyant là une opportunité commerciale, analyses chimiques et certificats médicaux à l'appui, Porcar a entrepris d'importants travaux d'amélioration, au cours desquels deux autres sources ont été découvertes.

La station thermale bâtie autour des sources disposait d'un hôtel, d'une chapelle, d'un casino, d'un théâtre et d'un grand jardin d'inspiration romantique. Le bâtiment le mieux documenté est le théâtre. Doté d'une architecture remarquable qui annonçait le modernisme, le bâtiment est devenu l'âme et le thermomètre social de la station thermale jusqu'à ce qu'il disparaisse dans un incendie en 1923.

En 1957, les religieuses salésiennes de Saint Jean Bosco ont acquis l'ensemble des bâtiments pour en faire un noviciat et une école mixte, qui ont fonctionné jusqu'en 1969. L'année suivante, les bâtiments et les terrains sont devenus municipaux.

En 1991, une partie de l'espace de l'ancien jardin des thermes a été transformée en les actuels jardins du Príncep, où sont exposées des sculptures thématiques de l'artiste Santiago de Santiago (Navaescurial, 1925 - Madrid, 2023).

QR B

Située au pied des murailles du château de la Suda, l'ancienne station thermale de Porcar s'étendait de l'esplanade de Remolins aux fortifications avancées de Sant Joan et à la muraille médiévale l'entourant au nord-est.

À son apogée, elle comptait trois sources, autour desquelles un complexe a été construit avec un hôtel, une chapelle, un casino, un théâtre et un grand jardin structuré en terrasses. Aujourd'hui, il ne reste que quelques vestiges de ces constructions originales.

Dans la partie inférieure de la propriété, à laquelle on accède par la rue Cavaller de Gràcia, il reste les arcs néogothiques d'un pavillon, une partie d'un bâtiment orné d'un cadran solaire sur la façade principale et une tour adjacente, dont la gracilité se détache au-dessus du tissu urbain du quartier juif voisin.

Dans la partie supérieure, aménagée en jardins, il reste un banc de pierre, adossé à un mur, de style romantique, une pergola végétale qui accompagne le chemin d'accès depuis la rue Figuereta, et la source enterrée de l'Esperança, qui peut être visitée.

Cette zone des thermes historiques située en hauteur a été transformée en 1991 en un parc où sont exposées en plein air des sculptures créées par le célèbre artiste natif d'Avila, Santiago de Santiago. Les jardins du Príncep — en allusion à l'actuel roi Philippe VI d'Espagne — abritent jusqu'à 48 sculptures de style académique, principalement en bronze et de taille humaine, réparties en 23 ensembles sculpturaux. Le parc lui-même contient une collection botanique variée avec des espèces végétales du monde entier.

marina encarregat d'ordenar la matrícula de marina; és a dir, censar la gent de mar i els vaixells per organitzar lleves. A més, durant el seu apogeu entre 1770 i 1790, la importància de la Província tortosina radicava en la seva capacitat per proveir de fusta, brea i quitrà les drassanes de Cartagena.

QR A

La Província Marítima de Tortosa, vigent entre 1752 i 1866, va ser una divisió administrativa del litoral espanyol que s'estenia des del coll de Balaguer fins a Peníscola i tretze llegües riu Ebre endins fins a Riba-roja. Encapçalada per un ministre depenent del departament naval de Cartagena, la seva funció era censar la gent de mar —tant mariners com artesans de mestrança– i els seus vaixells, a l'efecte d'organitzar lleves militars per a l'armada. Els «matriculats», tal com se'ls deia, gaudien d'un fur especial amb privilegis força avantatjosos com exempcions fiscals i pensions per a les vídues.

Tanmateix, durant el seu apogeu (1770-1790), la Província destacava sobretot per la seva capacitat de subministrar productes preuats i de qualitat com fusta, brea i quitrà a l'arsenal de Cartagena més que per la quantitat de mariners mobilitzats, que mai no van superar el miler de persones.

Amb els canvis del segle XIX, la pèrdua de les colònies americanes i la disminució de la construcció naval militar, la Província va anar perdent atribucions fins a desaparèixer i va quedar com a subdelegació de Tarragona.

Textos de tòtem

10. La Província Marítima de Tortosa

La Tortosa contemporània

La Província Marítima de Tortosa va ser una de les divisions militars i navals del litoral espanyol. Tot i que va tenir una vida curta, entre 1752 i 1866, en el moment de màxim apogeu la seva jurisdicció s'estenia des del coll de Balaguer fins a Peníscola i tretze llegües Ebre endins fins a Riba-roja. Al capdavant d'aquesta hi havia un ministre de

10. La Provincia Marítima de Tortosa

La Tortosa contemporánea

La Provincia Marítima de Tortosa fue una de las divisiones militares y navales del litoral español. A pesar de que tuvo una vida corta, entre 1752 y 1866, en el momento de su máximo apogeo su jurisdicción se extendía desde el cerro de Balaguer hasta Peñíscola y trece leguas Ebro adentro hasta Riba-roja. Al frente de ésta había un ministro de marina encargado de ordenar la matrícula de marina; es decir, censar a la gente de mar y los barcos para organizar levas. Además, durante su apogeo entre 1770 y 1790, la

importancia de la Provincia tortosina radicaba en su capacidad para proveer de madera, brea y alquitrán a los astilleros de Cartagena.

QR A

La Provincia Marítima de Tortosa, vigente entre 1752 y 1866, fue una división administrativa del litoral español que se extendía desde el cerro de Balaguer hasta Peñíscola y trece leguas río Ebro adentro hasta Riba-roja. Capitaneada por un ministro dependiente del departamento naval de Cartagena, su función era censar la gente de mar —tanto marineros como artesanos de maestría— y a sus barcos, a efectos de organizar levas militares para la armada. Los «matriculados», como se les llamaba, disfrutaban de un fuero especial con privilegios bastante ventajosos como exenciones fiscales y pensiones para las viudas.

Sin embargo, durante su apogeo (1770-1790), la provincia destacaba sobre todo por su capacidad de suministrar productos preciados y de calidad como madera, brea y alquitrán al arsenal de Cartagena más que por la cantidad de marineros movilizados, que nunca superaron el millar de personas.

Con los cambios del siglo XIX, la pérdida de las colonias americanas y la disminución de la construcción naval militar, la Provincia fue perdiendo atribuciones hasta desaparecer y quedó como subdelegación de Tarragona.

importance of the Tortosa province lay in its capacity to supply timber, pitch and tar to the shipyards of Cartagena.

QR A

The Maritime Province of Tortosa, which existed between 1752 and 1866, was an administrative division along the Spanish coast, stretching from Balaguer hill to Peñíscola and thirteen leagues inland along the River Ebro to Riba-roja. Governed by a minister under the authority of the naval department in Cartagena, its role was to register seafaring individuals – both sailors and skilled craftsmen – along with their vessels, for the purpose of organising naval conscription. Those enrolled, known as *matriculats*, enjoyed a special legal status that granted them considerable privileges, such as tax exemptions and pensions for widows.

During its heyday (1770–1790), however, the province stood out more for its capacity to supply the Cartagena arsenal with valuable, high-quality materials – such as timber, pitch, and tar – than for the number of sailors it mobilised, which never exceeded a thousand.

With the changes of the 19th century – including the loss of Spain’s American colonies and the decline in military shipbuilding – the province gradually lost its powers and was eventually dissolved, remaining only as a sub-delegation of Tarragona.

10. The Maritime Province of Tortosa

Contemporary Tortosa

The Maritime Province of Tortosa was one of the military and naval divisions along the Spanish coast. Although short-lived – existing from 1752 to 1866 – at the height of its prominence, its jurisdiction stretched from Balaguer hill to Peñíscola and thirteen leagues inland along the River Ebro to Riba-roja. It was governed by a naval minister responsible for maintaining the naval register – a census of seafarers and vessels used to organise conscription. Moreover, during its heyday between 1770 and 1790, the

10. La province maritime de Tortosa

La Tortosa contemporaine

La province maritime de Tortosa était l’une des divisions militaires et navales de la côte espagnole. Malgré son existence relativement brève, de 1752 à 1866, à son apogée, sa juridiction s’étendait de la colline depuis Balaguer jusqu’à Peñíscola et treize lieues vers l’intérieur des terres, de l’embouchure de l’Èbre jusqu’à Riba-roja. Elle était dirigée par un ministre de la marine chargé d’ordonner le registre de la marine, c’est-à-dire de recenser les marins et les navires afin d’organiser les levées d’hommes. De plus, à son

apogée entre 1770 et 1790, l'importance de la province de Tortosa résidait dans sa capacité à fournir du bois, de la poix et du goudron aux chantiers navals de Carthagène.

QR *A*

La province maritime de Tortosa, qui a existé de 1752 à 1866, était une division administrative du littoral espagnol qui s'étendait de la colline de Balaguer jusqu'à Peñíscola et treize lieues vers l'intérieur des terres, de l'embouchure de l'Èbre jusqu'à Riba-roja. Commandée par un ministre attaché au département naval de Carthagène, elle avait pour fonction de recenser les gens de mer — aussi bien marins que maîtres-artisans — et leurs navires, afin d'organiser les levées militaires pour la marine. Les « matriculés », comme on les appelait, bénéficiaient de privilèges spéciaux avec des avantages conséquents tels que des exemptions d'impôts et des pensions pour les veuves.

Cependant, à son apogée (1770-1790), la province se distinguait surtout par sa capacité à approvisionner l'arsenal de Carthagène en produits précieux et de qualité tels que du bois, de la poix et du goudron, plutôt que par le nombre de marins mobilisés, qui n'a jamais dépassé le millier de personnes.

Avec les changements survenus au XIXe siècle, la perte des colonies américaines et le déclin de la construction navale militaire, la province perdit progressivement ses compétences, à tel point qu'elle finit par disparaître et devint une subdélégation de Tarragone.

Aquesta fita comportà la construcció sobre l'Ebre d'un primer pont metàl·lic, projectat per José Echegaray i inaugurat l'any 1868. Amb el desmantellament de part del bypass ferroviari de Tortosa, el popularment conegut com a "pont roig" es va condicionar per a ús turístic i es va convertir en el punt de partida de la via verda que recicla el traçat de l'antic ferrocarril de Val de Zafán.

QR A

Les maniobres polítiques orquestrades pel consistori tortosí en el sentit de desviar el traçat del ferrocarril de la línia de la costa donaren fruits. Després de dures negociacions amb el constructor de la línia fèrria —el marquès de Campo— i de disputes sobre la ubicació d'un nou pont de la via sobre l'Ebre, el ferrocarril arribà a Tortosa el 22 de març de 1865.

Aquesta fita històrica facilitava el transport de mercaderies i persones, en detriment, però, de la comunicació fluvial. El nou recorregut ferroviari comportà la construcció sobre l'Ebre d'un primer pont metàl·lic, projectat per l'enginyer José Echegaray.

Inaugurat l'any 1868, en destacaven les historicistes i aparellades columnes dòriques que el sostenien. A causa de la seva perillosa estretor, fou remodelat l'any 1913. Amb el desmantellament de part del bypass ferroviari de Tortosa, el popularment conegut com a "pont roig" es va condicionar per a ús turístic i va esdevenir el punt de partida de la via verda la qual recicla el traçat de l'antic ferrocarril de Val de Zafán entre Tortosa i el Baix Aragó.

Textos del tòtem

11. El ferrocarril

La Tortosa contemporània

Després de negociacions amb el constructor de la línia fèrria —el marquès de Campo— i de disputes sobre la ubicació d'un nou pont de la via sobre l'Ebre, el ferrocarril arribà a Tortosa el 22 de març de 1865.

11. El ferrocarril

La Tortosa contemporánea

Tras varias negociaciones con el constructor de la línea férrea —el marqués de Campo— y disputas sobre la ubicación de un nuevo puente de la vía sobre el Ebro, el ferrocarril llegó a Tortosa el 22 de marzo de 1865.

Este hito comportó la construcción sobre el Ebro de un primer puente metálico, proyectado por José Echegaray e inaugurado en 1868. Con el desmantelamiento de parte del *bypass* ferroviario de Tortosa, el popularmente conocido como "puente rojo"

se condicionó para uso turístico y se convirtió en el punto de partida de la vía verde que recicla el trazado del antiguo ferrocarril de Val de Zafán.

QR A

Las maniobras políticas orquestadas por el consistorio tortosino en el sentido de desviar el trazado del ferrocarril de la línea de la costa dieron sus frutos. Tras duras negociaciones con el constructor de la línea férrea —el marqués de Campo— y disputas sobre la ubicación de un nuevo puente de la vía sobre el Ebro, el ferrocarril llegó a Tortosa el 22 de marzo de 1865.

Este hito histórico facilitaba el transporte de mercancías y personas, en detrimento, no obstante, de la comunicación fluvial. El nuevo recorrido ferroviario comportó la construcción sobre el Ebro de un primer puente metálico, proyectado por el ingeniero José Echegaray.

Inaugurado en 1868, destacaban las historicistas y emparejadas columnas dóricas que lo sostenían. Debido a su peligrosa estrechez, fue remodelado en 1913. Con el desmantelamiento de parte del *bypass* ferroviario de Tortosa, el popularmente conocido como "puente rojo" se condicionó para uso turístico y se convirtió en el punto de partida de la vía verde que recicla el trazado del antiguo ferrocarril de Val de Zafán entre Tortosa y el Bajo Aragón.

11. The railway

Contemporary Tortosa

After a series of negotiations with the railway line's builder, the Marqués de Campo, and disputes over the location of a new bridge over the River Ebro, the railway finally reached Tortosa on 22 March 1865.

This milestone led to the construction of the first iron bridge across the Ebro, designed by José Echegaray and inaugurated in 1868. Following the partial dismantling of Tortosa's railway bypass, the bridge – widely known as the *Pont Roig* ("red bridge") – was repurposed for tourism and now marks the starting point of the greenway that follows the former route of the Val de Zafán railway.

QR A

Political manoeuvres by Tortosa's municipal council to divert the railway inland, away from the coastal route, eventually proved successful. After lengthy negotiations with the railway's constructor – the Marquès de Campo – and disagreements over where the new bridge should cross the River Ebro, the railway reached Tortosa on 22 March 1865.

This landmark development boosted the transport of goods and passengers, but diminished the use of the river for navigation. The new railway route required the construction of the first iron bridge over the Ebro, designed by engineer José Echegaray.

Inaugurated in 1868, it stood out for its paired Doric columns in a historicist style. Due to its dangerously narrow width, the bridge was remodelled in 1913. Following the partial dismantling of Tortosa's railway bypass, the bridge – widely known as the *Pont Roig* ("red bridge") – was repurposed for tourism and now marks the starting point of the greenway that follows the former route of the Val de Zafán railway between Tortosa and Lower Aragon (BaixAragó).

11. Le chemin de fer

La Tortosa contemporaine

Après plusieurs négociations avec le constructeur du chemin de fer — le marquis de Campo — et des différends sur l'emplacement d'un nouveau pont ferroviaire sur l'Èbre, le chemin de fer a atteint Tortosa le 22 mars 1865.

Cet événement a donné lieu à la construction du premier pont métallique sur l'Èbre, conçu par José Echegaray et inauguré en 1868. Avec le démantèlement d'une partie de la voie de contournement ferroviaire de Tortosa, le « pont rouge » a été aménagé pour un usage touristique et est devenu le point de départ de la voie verte qui emprunte le tracé de l'ancienne voie ferrée du Val de Zafán.

QR A

Les manœuvres politiques orchestrées par la mairie de Tortosa pour détourner le tracé de la voie ferrée du littoral ont porté leurs fruits. Après d'âpres négociations avec le constructeur du chemin de fer — le marquis de Campo — et des différends sur l'emplacement d'un nouveau pont sur l'Èbre, le chemin de fer a atteint Tortosa le 22 mars 1865.

Ce fait historique a facilité le transport des marchandises et des personnes, au détriment toutefois des communications fluviales. Le nouvel itinéraire ferroviaire a nécessité la construction d'un premier pont métallique sur l'Èbre, conçu par l'ingénieur José Echegaray.

Inauguré en 1868, il était soutenu par des colonnes doriques jumelées de style historiciste. En raison de son étroitesse dangereuse, le pont a été remanié en 1913. Avec le démantèlement d'une partie du contournement ferroviaire de Tortosa, le « pont rouge » a été aménagé à des fins touristiques et est devenu le point de départ de la voie verte qui emprunte le tracé de l'ancienne voie ferrée du Val de Zafán entre Tortosa et le Bas-Aragon.

Textos de tòtem

12. Festa popular

La cultura popular de Tortosa

A Tortosa combinem les festes tradicionals amb festes de nova implantació. Festes en el record com les de Sant Antoni, la jota ballada a la plaça o la celebració del Corpus amb el seguici festiu. També perviuen amb força les festes dels barris i pobles, la ja arrelada Festa del Renaixement i la Festa de la Cinta, punt de trobada de la cultura popular i religiosa de Tortosa.

La jota ballada i versar improvisadament són la nostra identitat musical. Són protagonistes del seguici festiu: la Cucafera (drac monstruós), els nanos i els gegants Rubí i Rúfol, els gegants sarraïns Nabil i Zoraida i els gegants jueus Caxixa i Bonjuhà.

QR A

Al voltant de la festa popular, Tortosa mostra la seva singularitat. Tant a les festes dels barris com les que perviuen gràcies al seu dolç típic. Per exemple, la festivitat de Sant Bai i les seves coquetes o les que queden en el record i que a poc a poc es van recuperant, com la de Sant Antoni i el rotllet que es reparteix a qui va a beneir animals.

A totes trobem els elements que defineixen la festivitat popular de la ciutat: el ball i el cant. La jota cantada improvisada i la jota ballada són una música compartida amb la resta de les Terres de l'Ebre, que a Tortosa s'ha ballat i es balla com a senya d'identitat. Fins hi tot hi havia barris amb danses pròpies, com la dansa del garrofer. A més, són força populars durant la Festa de la Cinta, el repartiment de panoli que fan les pubilles i els hereus (aquests d'incorporació recent); el ball amb la banda, i el seguici festiu heretat de la festa del Corpus.

El calendari de les noves festes està marcat amb la del Renaixement, festa de recreació històrica, dotada de singulars campaments i espectacles itinerants. Tanmateix, on tradició i modernitat es troben, és a la Festa de la Cinta. A més dels elements citats, els actes més importants són: el correfoc, les penyes i el circuit de proves, la barra tortosina, el ball i, per damunt de tot, l'Entrada de la Cinta, moment culminant de la religiositat popular de la ciutat, amb la solemne cantada de l'himne.

Textos de tòtem

13. Gastronomia a Tortosa

La gastronomia

La gastronomia a Tortosa és el resultat del paper històric com a capital territorial, política i social al llarg del temps. Una història que ens permet gaudir dels pastissets d'origen musulmà; la baldana de Carnestoltes (botifarra d'arròs) i l'abadejo de Quaresma del temps cristià, o la xocolata d'origen americà.

També podem gaudir de productes provinents d'un territori divers: de l'horta, les flors de carabassera i la clementina; del riu i la mar, l'anguila amb suc o l'arròs amb galeres, i

de la garriga, l'oli d'oliva de la DOP Baix Ebre-Montsià. Podem comprar i tastar tots aquests productes al temple gastronòmic de la ciutat, el Mercat de Tortosa.
Per acabar, un bon tast. Podem gaudir d'una de les postres més nostrades: les sopes de la reina, les garrofetes del papa Luna i les coquetes de sagí.

QR A
La gastronomia a Tortosa és rica perquè és diversa i tota aquesta diversitat té un element en comú, la memòria.
La cuina de la memòria transita per les cultures que ens defineixen: els plats d'origen àrab com els pastissets i el massapà, que cada Nadal es fa cristià en forma de bouet. Receptes lligades a la festa i la celebració com els canelons, les coquetes de Sant Blai, el panoli i, més recentment, la coca del Renaixement.
Una cuina que s'alimenta d'aquest territori divers que envolta la ciutat. Els productes de l'horta com la col amb alls i sardina *de casco*, la truita de borratxets (faves tendres) o les borraines. També del productes de la mar i el Delta que fan l'arròs amb galeres, l'anguila amb suc o l'escabetx de peix blau. Tot de productes que s'acompanyen d'altres que arriben de lluny com l'abadejo, del qual fem bunyols o un empedrat.
La diversitat social d'una capital dinàmica queda reflectida en la seva cuina. El pagès com el canonge i la burgesia benestant cuinen i així gaudim de les garrofetes del papa Luna i el fricandó, però també de l'olla barrejada, la sang amb ceba, el coc de maçana de l'agredolç o les sopes de frígola.

13. Gastronomía en Tortosa

La gastromomía

La gastronomía en Tortosa es el resultado del papel histórico como capital territorial, política y social a lo largo del tiempo. Una historia que nos permite disfrutar de los *pastissets* (pastelito en forma de media luna con distintos rellenos) de origen musulmán; la *baldana* (morcilla de arroz) de Carnaval y el bacalao de Cuaresma de la era cristiana, o el chocolate de origen americano.
También podemos disfrutar de productos provenientes de un territorio diverso: de la huerta, las flores de calabaza y la clementina; del río y el mar, la anguila en salsa o el arroz con galeras, y de secano, el aceite de oliva de la DOP Baix Ebre-Montsià. Podemos comprar y probar todos estos productos en el templo gastronómico de la ciudad, el Mercado de Tortosa.
Para acabar, una buena cata, pueden disfrutar de nuestros postres más típicos: las sopas de la reina, las *garrofetes del papa Luna* y las *coquetes de sagí*.

QR A
La gastronomía en Tortosa es rica porque es diversa y toda esta diversidad tiene un elemento en común, la memoria.
La cocina de la memoria transita por las culturas que nos definen: los platos de origen árabe como los *pastissets* (pastelito en forma de media luna con distintos rellenos) y el mazapán, que cada Navidad se hace cristiano en forma de pequeño toro. Recetas ligadas a la fiesta y la celebración como los canelones, las *coquetes de Sant Blai*, el *panoli* y, más recientemente, la *coca del Renaixement* (tipos de tortitas y de torta).
Una cocina que se alimenta de este territorio diverso que rodea la ciudad. Los productos de la huerta como la col con ajos y sardina de casco, la tortilla de *borratxets* (habas tiernas) o las borrajas. También del productos del mar y el Delta que hacen el arroz con galeras, la anguila en salsa o el escabeche de pescado azul. Todos estos productos se acompañan de otros que llegan de lejos como el bacalao, del que hacemos buñuelos o un *empedrat* (ensalada fría con legumbres).
La diversidad social de una capital dinámica queda reflejada en su cocina. Tanto el campesino como el canónigo y la burguesía acomodada cocinan y así disfrutamos de las *garrofetes del papa Luna* (pastelito de origen árabe) y el *fricandó* (guiso de carne), pero también de la *olla barrejada* (tipo de cocido), la sangre con cebolla, el *coc de maçana de l'agredolç*» (bizcocho de origen árabe hecho con manzanas muy ácidas) o la sopa de tomillo.

13. Tortosa's cuisine

Gastronomy

Tortosa's cuisine reflects its historical role as a territorial, political and social capital. This legacy has given us *pastissets* (crescent-shaped pastries of Muslim origin), *baldana* (blood sausage with rice) traditionally eaten during Carnival,the salted cod eaten during Lent, and chocolate brought from the Americas.

We can also savour the region's richly diverse produce: from the vegetable garden,courgette flowersandclementines; from the river and sea,eel stewed in sauceandmantis shrimp rice; and from dry land,olive oilwith Protected Designation of Origin status from BaixEbre - Montsià. All of these can be sampled and purchased at the city's culinary heart: the **Mercat de Tortosa**.

To finish, a proper tasting experience might include some of our most traditional desserts: *sopa de la reina* (a rich, sweet pudding historically considered fit for royalty),*garrofetes del papa Luna* (almond sweets named after the Avignon pope), and*coquetes de sagí*(sweet pastries made with lard).

QR A

Tortosa's cuisine is rich in diversity, but at its heart lies a common thread: memory. This "cuisine of memory" draws from the cultures that have shaped the city. There are dishes of Arab origin such as *pastissets* (crescent-shaped pastries with sweet fillings) andmarzipan, which at Christmas is traditionally shaped like a small bull. Other recipes are tied to celebrations, likecannelloni, *coquetes de Sant Blai* pastries, *panoli*, and more recently, the *coca del Renaixement* sweet pastry.

It is a cuisine nourished by the surrounding land. From the garden comecabbage with garlic and sardines,*borratxets*(broad bean)omeletteandborage. From the sea and the Delta, there'smantis shrimp rice,eel in sauce and marinated oily fish. And from farther afield, ingredients likesalt cod, which we use in dishes such ascod fritters or *empedrat* (a cold salad with pulses).

The city's social diversity is also reflected in its cuisine. Farmers, clergy, and the bourgeoisie alike contribute to the culinary tradition, giving us ***garrofetes del papa Luna*** (almond sweets of Arab origin), ***fricandó*** (a Catalan-style meat stew), as well as more rustic dishes like ***olla barrejada*** (mixed pot stew), ***sang ambceba*** (blood with onions), ***coc de maçana de l'agredolç*** (a tart apple cake with Arab roots) and ***sopa de farigola*** (thyme soup).

13.Gastronomie de Tortosa

Gastronomie

La gastronomie de Tortosa est le résultat de son rôle historique en tant que capitale territoriale, politique et sociale au fil du temps. Une histoire qui permet de déguster les *pastissets* (pâtisseries en forme de croissant avec différentes garnitures) d'origine musulmane, la *baldana* (boudin noir au riz) du Carnaval et la morue du Carême de l'époque chrétienne, ou encore le chocolat d'origine américaine.

Nous pouvons également savourer les produits de son territoire très varié : la plaine cultivée donne des fleurs de courge et des clémentines ; le fleuve et la mer sont à l'origine de l'anguille en sauce ou du riz aux cigales de mer, tandis que les terres non irriguées produisent l'huile d'olive de l'AOP Baix Ebre - Montsià. Tous ces produits sont

présents et peuvent être dégustés au sein du haut lieu de la gastronomie locale, le marché de Tortosa.

Pour terminer sur une note sucrée, n'oublions pas les desserts les plus typiques : la *sopa de la reina* (gâteau à base de génoise et de crème pâtissière), les *garrofetesdel papa Luna* et les *coquetes de sagí* (petits biscuits secs).

QR A

La gastronomie de Tortosa offre une grande richesse en raison de sa diversité et toute cette diversité a un point commun : la mémoire.

La cuisine de la mémoire passe par les cultures qui nous définissent : des plats d'origine arabe comme les *pastissets* (pâtisseries en forme de croissant comportant différentes garnitures) et le massepain qui, à l'occasion de Noël, devient chrétien en prenant la forme d'un petit taureau. Des recettes liées aux fêtes et aux célébrations comme les cannellonis ou les *coquetes de Sant Blai*, les *panolis* et, plus récemment, la *coca delRenaixement* (pâtisseries typiques).

Une cuisine qui se nourrit de ce territoire diversifié qui entoure la ville : par exemple, les produits maraîchers comme le chou à l'ail accompagné de sardines en salaison, l'omelette aux *borratxets* (fèves tendres) ou la bourrache. Les produits de la mer et du delta de l'Èbre permettent de préparer des plats comme le riz aux cigales de mer, l'anguille en sauce ou le poisson gras en escabèche. Ces produits sont accompagnés d'autres denrées dont la provenance est plus lointaine comme la morue, qui sert à faire des beignets ou l'*empedrat* (salade froide à base de légumineuses).

La diversité sociale d'une capitale dynamique se reflète dans sa cuisine. Les paysans comme les chanoines et la bourgeoisie aisée cuisinent et nous permettent de nous régaler des *garrofetesdel papa Luna* (biscuits d'origine arabe) et du *fricandó*(ragoût de viande), mais aussi de l'*ollabarrejada*(sorte de pot-au-feu local), du sang aux oignons, du *coc de la maçana de l'agredolç*(génoise d'origine arabe faite avec des pommes très acides) ou de la soupe au thym.

Textos de tòtem

14. El riu Ebre

<u>L'Ebre</u>

Amb més de 900 quilòmetres de recorregut el riu Ebre, el més cabalós de l'Estat, arriba a Tortosa on marca i defineix el tarannà d'una ciutat que era porta d'entrada i sortida del nord-est peninsular. Centre d'un comerç històric amb ports, com l'avui visitable port fluvial romà situat a l'Espai Tortosa Cota 0, i mercaders provinents d'arreu, tot es trobava a Tortosa.

El riu ha estat via de transport, lloc de treball, frontera en temps de guerra, però també espai de joc i pràctica esportiva. Diversos tipus d'embarcacions han solcat el riu fins als més recents llaüts, que pujaven fins a Mequinensa carregats amb arròs i baixaven riu avall carregats de carbó. Treball i joc s'apleguen a les regates de muletes per la Festa de la Cinta, el pal ensabonat o la pràctica del rem olímpic.

QR *A*

L'Ebre al llarg del seu pas per Tortosa avança abraçat per: la serralada de Cardó-Boix; el massís del Port, i la singularitat del bosc de ribera amb freixes, xops, àlbers i canyissars.

Com a camí d'aigua, el riu ha estat durant anys l'entrada i la sortida de productes, que s'intercanviaven amb pobles vinguts de l'altra banda del Mediterrani. Un comerç present ja en l'origen de la ciutat i que és manté fins ben entrat el segle XX. Les últimes embarcacions a fer aquest camí foren els llaüts empesos pel corrent, el vent o la sirga i, que a principis del segle XX, s'intentaren substituir per embarcacions de vapor, com el vapor Anita o el Ciudad de Tortosa. Avui com a record podem navegar amb el llaüt lo Sirgador.

Espai de transport i també de festa, joc i esport. Per exemple, les batalles de taronges en temps del Renaixement, les actuals baixades d'andròmines per la Festa de la Cinta o la pràctica reglada del rem olímpic, des de 1946, quan es crea el Club de Rem Tortosa.

Un riu viscut i viu com ens recorden les riuades de 1787, 1907 i, la més recent, la de l'any 1961.

14. El río Ebro

El Ebro

Con más de 900 kilómetros de recorrido el río Ebro, el más caudaloso del Estado, llega a Tortosa donde marca y define el talante de una ciudad que era puerta de entrada y salida del nordeste peninsular. Centro de un comercio histórico con puertos, como el hoy visitable puerto fluvial romano situado en el Espacio Tortosa Cota 0, y mercaderes provenientes de todas partes, todo se encontraba en Tortosa.

El río ha sido vía de transporte, puesto de trabajo, frontera en tiempo de guerra, pero también espacio de juego y práctica deportiva. Varios tipos de embarcaciones han surcado el río hasta los más recientes laúdes o faluchos, que subían hasta Mequinensa cargados con arroz y bajaban río abajo cargados de carbón. Trabajo y juego se reúnen a las regatas de muletas por la Fiesta de la Cinta, el palo enjabonado o la práctica del remo olímpico.

QR A

El Ebro a lo largo de su paso por Tortosa avanza abrazado por: la cordillera de Cardó-Boix; el imponente macizo del Port, y la singularidad del bosque de ribera con fresnos, chopos, álamos y carrizales.

Como camino de agua, el río ha sido durante años la entrada y la salida de productos, que se intercambiaban con pueblos venidos de la otra orilla del Mediterráneo. Un comercio presente ya en el origen de la ciudad y que se mantiene hasta muy entrado el siglo XX. Las últimas embarcaciones en hacer este camino serían los laúdes o faluchos empujados por la corriente, el viento o la sirga y, que a principios del siglo XX, se intentaron sustituir por embarcaciones de vapor, como el vapor Anita o el Ciudad de Tortosa. Hoy como recuerdo podemos navegar con el laúd lo Sirgador.

Espacio de transporte y también de fiesta, juego y deporte. Por ejemplo, las batallas de naranjas en tiempos del Renacimiento, las actuales bajadas de cachivaches flotantes por la Fiesta de la Cinta o la práctica reglada del remo olímpico, desde 1946, cuando se crea el Club de Remo Tortosa.

Un río vivido y vivo como nos recuerdan las riadas de 1787, 1907 y, la más reciente, la del año 1961.

14. The River Ebro

The Ebro

The River Ebro, the most voluminous in Spain, runs for over 900 kilometres and flows through the heart of Tortosa. It has shaped the character of the city, which historically served as a gateway to and from the northeast of the Iberian Peninsula. Once the centre of a key trade route, Tortosa hosted merchants from far and wide. Its Roman river port, now accessible at the Espai Tortosa Cota 0, bears witness to that vibrant commercial past.

The river has served as a transport route, a place of work, a border during times of war and also a space for leisure and sport. Over the years, all manner of vessels have travelled its waters, like ***llaguts*** and ***falutxos*** (small lateen-rigged vessels), carrying goods up and down the river. Boats would sail upriver to Mequinensa loaded with rice and return downstream with coal.

Work and play come together in traditions like the muleta boat races held during the Festival of Cinta, the greased pole contest) and the practice of Olympic rowing.

QR A

As the Ebro winds its way through Tortosa, it is framed by the **Cardó-Boix** mountain range, the striking **Port** massif and the lush riverside woodland of ash trees, poplars, willows and reed beds.

As a waterway, it long facilitated trade with other Mediterranean towns. This exchange began at the city's founding and continued well into the 20th century. The last to navigate these waters were the ***llaguts*** and ***falutxos***, moved by current, wind or rope, and later replaced by steamships such as the*Anita* and the *Ciudad de Tortosa*. Today, this tradition lives on aboard the ***Lo Sirgador***, a traditional boat that still sails the Ebro.

But the river is not just a transport route; it's a source of celebration, recreation and sport. From the "orange battles" of Renaissance times to today's floating object races during the **Festivalof Cinta**and the organised practice of Olympic rowing, which began in 1946 with the founding of the **Club de Rem Tortosa**.

A river that has borne witness to history, it remains deeply woven into the life of the city, as the memories of major floods – in 1787, 1907, and most recently in 1961 – still remind us.

14. Le fleuve Èbre

<u>L'Ebre</u>

Long de plus de 900 kilomètres, l'Èbre, le fleuve le plus puissant d'Espagne, atteint Tortosa où il marque et définit le caractère d'une ville qui était la porte d'entrée et de sortie du nord-est de la péninsule Ibérique. Centre d'un commerce historique du fait de ses ports, comme le port fluvial romain que l'on peut aujourd'hui visiter au sein de l'espace Tortosa Cota 0, on trouvait de tout à Tortosa grâce aux marchands venus de toutes parts.

Le fleuve a été une voie de transport, un lieu de travail, une frontière en temps de guerre, mais aussi le cadre de jeux et d'activités sportives. Divers types d'embarcations ont sillonné la rivière jusqu'aux *llaguts* ou felouques plus récents, qui remontaient jusqu'à Mequinensa chargés de riz et descendaient le fleuve remplis de charbon. À l'occasion de la Fête de la Cinta, travail et loisirs se côtoient lors des régates de *muletes* (des bateaux à rame traditionnels), de la perche savonneuse ou de la pratique de l'aviron olympique.

QR A

Dans sa traversée de Tortosa, l'Èbre est entouré de la chaîne de montagnes de Cardó-Boix, de l'imposant massif d'Els Ports et d'une forêt riveraine unique composée de frênes, de peupliers, de trembles et de roselières.

En tant que voie fluviale, il a été pendant des années la porte d'entrée et de sortie de produits qui étaient échangés avec des peuples venus de l'autre rive de la Méditerranée. Un commerce présent dès les origines de la ville et qui s'est maintenu jusqu'à une date avancée du XXe siècle. Les derniers bateaux à faire cette route étaient les *llaguts*, sortes de felouques poussées par le courant ou le vent ou halées à l'aide d'un câble, que les bateaux à vapeur comme le Ciudad de Tortosa ou le Anita ont tenté de remplacer au début du XXe siècle. Aujourd'hui, en guise de souvenir, il est possible de naviguer sur le fleuve à bord de Lo Sirgador, une réplique d'un *llagut*.

Un espace de transport, mais aussi de fête, de jeu et de sport. Par exemple, les batailles d'oranges à l'époque de la Renaissance, l'actuelle descente du fleuve à bord d'engins flottants lors de la Fête de la Cinta ou la pratique réglementée de l'aviron olympique depuis 1946, date de la création du Club d'Aviron de Tortosa.

Un fleuve riche en histoire et bien vivant comme nous le rappellent les crues de 1787, 1907 et, plus récemment, celle de 1961.

Textos de tòtem

15. La defensa de la ciutat: els trasts

Muralles i fortificacions

Al segle XVI la defensa de la ciutat s'organitzava en quinze trasts, seguint els quinze trams en què s'havia dividit el recinte emmurallat. Aquest tipus de defensa era d'origen medieval i estava a càrrec de les confraries. Nobles, ciutadans honrats i menestrals en formaven part. A més, hi havia quatre capitanies de socors i dues per al castell i l'artilleria.

QR A

Al segle XVI la defensa de la ciutat s'organitzava en quinze trasts, seguint els quinze trams en què s'havia dividit el recinte emmurallat. Aquest tipus de defensa era d'origen medieval.

En formaven part nobles, ciutadans honrats i menestrals, capitanejats pels principals llinatges. El gruix de la defensa eren parroquians de les diferents confraries, ja fossin devocionals o gremials. Com que els gremis estaven prohibits segons Els *Costums de Tortosa,* els oficis es van agrupar en confraries. Tenien un tamborer, dos trompeters i una senyera amb els colors de cada tram; era obligació seva defensar el seu tram i mantenir-lo en bon estat. El document *Host i cavalcada* estableix quins són els trasts al segle XVI i el nombre d'homes necessaris per a la defensa, en total més d'un miler.

També formaven part de la defensa quatre capitanies de socors: la del temple, la dels fusters, la dels argenters i la d'albardaners; aquestes dues últimes estaven formades amb homes de pobles pròxims a Tortosa. A més, hi havia dues capitanies: la del castell i la d'artilleria.

Aquesta organització defensiva evolucionarà al segle XVII amb la Coronela de Tortosa.

15. La defensa de la ciudad: los *trasts*

Murallas y fortificaciones

En el siglo XVI la defensa de la ciudad se organizaba en quince *trast*s, siguiendo los quince tramos en que se había dividido el recinto amurallado. Este tipo de defensa era de origen medieval y estaba a cargo de las cofradías. Nobles, ciudadanos honrados y menestrales formaban parte. Además, había cuatro capitanías de socorro y dos para el castillo y la artillería.

QR A

En el siglo XVI la defensa de la ciudad se organizaba en quince *trasts*, siguiendo los quince tramos en que se había dividido el recinto amurallado. Este tipo de defensa era de origen medieval.

Formaban parte de los *trast*s nobles, ciudadanos honrados y menestrales, capitaneados por los principales linajes. El grueso de la defensa eran parroquianos de las diferentes cofradías, ya fueran devocionales o gremiales. Como los gremios estaban prohibidos según las *Costums de Tortosa,* los oficios se agruparon por cofradías. Tenían un tamborilero, dos trompeteros y una bandera pequeña con los colores de cada tramo; era su obligación defender su tramo y mantenerlo en buen estado. El documento *Host i cavalgada* establece cuáles son los *trasts* en el siglo XVI y el número de hombres necesarios para la defensa, en total más de un millar.

También formaban parte de la defensa cuatro capitanías de socorro: la del Temple la de los carpinteros, la de los plateros y la de aguaderos; estas dos últimas estaban formadas por hombres de pueblos próximos a Tortosa. Además, había dos capitanías: la del castillo y la de artillería.

Esta organización defensiva evolucionará en el siglo XVII con la Coronela de Tortosa.

15. The defence of the city: The *trasts*

Walls and fortifications

In the 16th century, the defence of the city was organised into fifteen *trasts*, corresponding to the fifteen sections into which the walled enclosure had been divided. This form of defence, of medieval origin, was managed by the confraternities. Nobles, respected citizens, and craftsmen all played a role. There were also four relief captaincies, and two more dedicated to the castle and artillery.

QR A

In the 16th century, the defence of the city was structured around fifteen *trasts*, militia units each responsible for a specific section of the city walls. This defensive model had its roots in the medieval period.

Each *trast* included nobles, honourable citizens and craftsmen, all led by the city's principal lineages. The bulk of the defence force came from parishioners affiliated with various confraternities – either devotional or trade-based. Since guilds were prohibited under the *Costums de Tortosa*, trades organised themselves into confraternities. Each *trast* had its own drummer, two trumpeters and a small flag bearing the colours of its section. It was their responsibility to defend their assigned stretch of wall and keep it in good repair. The document *Host icavalgada* [a document listing military organisation and manpower] sets out the fifteen *trasts* in the 16th century and specifies the number of men required for the city's defence – over a thousand in total.

Four relief captaincies also formed part of this structure: those of the Temple, the carpenters, the silversmiths and the water carriers. The latter two were made up of men from villages near Tortosa. In addition, there were two more captaincies: one responsible for La Suda Castle and the other for the artillery.

This system of defence would evolve in the 17th century into the Coronela of Tortosa.

15. La défense de la ville : les *trasts*
Murs et fortifications

Au XVIe siècle, la défense de la ville s'organisait en quinze *trasts*, suivant les quinze sections en lesquelles l'enceinte fortifiée avait été divisée. Cette forme de défense datait de l'époque médiévale et relevait de la responsabilité des confréries. Ils étaient constitués de nobles, de citoyens honorables et d'artisans. Il y avait en outre quatre capitaineries de secours et deux autres pour garder le château et l'artillerie.

QR A

Au XVIe siècle, la défense de la ville s'organisait en quinze *trasts*, suivant les quinze sections en lesquelles l'enceinte fortifiée avait été divisée. Cette forme de défense remontait à l'époque médiévale.

Les *trasts* étaient constitués de nobles, de citoyens honorables et d'artisans, dirigés par les familles les plus illustres. Le gros de la défense était assuré par les paroissiens des différentes confréries, qu'il s'agisse de confréries à caractère dévotionnel ou professionnel. Les guildes étant interdites selon les *Costumsde Tortosa*, les métiers s'étaient organisés en confréries. Chaque *trast* avait un tambour, deux joueurs de trompettes et un petit drapeau à ses couleurs ; il avait pour mission de défendre sa section et de la maintenir en bon état. Le document *Host i cavalgada* établissait les *trasts* au XVIe siècle et le nombre d'hommes nécessaires à la défense, à savoir plus d'un millier en tout.

Quatre capitaineries de secours participaient également à la défense : celle des Templiers, celle des charpentiers, celle des orfèvres et celle des porteurs d'eau ; ces deux dernières étaient composées d'hommes des villages proches de Tortosa. Il existait en outre deux autres capitaineries : celle qui gardait le château et celle d'artillerie.

Cette organisation défensive a évolué au XVIIe siècle avec la création de la *Coronela* de Tortosa, une sorte de milice urbaine.

Textos de tòtem

16. El castell de la Suda

Muralles i fortificacions

El turó del castell de la Suda o de Sant Joan està situat entre el barranc del Célio i el del Rastre, a 60 metres sobre el mar. Aquest era un un emplaçament ideal des del punt de vista estratègic per erigir el castell ja que es controla l'Ebre i la ciutat.

L'arqueologia ens confirma que des del S. VII a. de la n.e. aquest indret ja estava ocupat, i probablement fos l'origen de Tortosa. Ara bé, el lloc ha sofert moltes modificacions i vicissituds: va ser fortalesa en temps dels musulmans; palau reial en època medieval i, des de 1976, Parador Nacional de Turisme.

QR A

La primera ocupació coneguda és dels temps dels ilercavons i la segona documentada és la romana amb l'acròpolis. Sota el califat d'Abd-Rahmann III, podem anomenar el castell *suda*, que significa 'defensa'. Cal esmentar que, fins fa poc es creia erròniament que aquest terme significava 'pou'.

Després que Berenguer IV i els cristians conquereixen Tortosa (1148), es fa el repartiment del territori i queda constància documental de l'ocupació i usos de l'edificació al turó. Els templers tindran dret d'ús i se sap de l'existència de l'església de Sant Joan el 1172; els *Costums de Tortosa* en parlen com a presó; també serà seu de la Corona: el mateix Jaume I en el *Llibre dels Feyts* parla de la Suda com a «palau reial», un ús que s'allargarà en els anys; als segle XVI i XVII serà presó reial, i a partir del XVIII la seu del governador militar.

Quant a l'edificació en si, l'estructura s'adapta a l'evolució de la tecnologia militar: es rebaixen les altes torres medievals i es construeixen murs més robustos, en forma de baluard. Les guerres successives, especialment la Guerra Civil Espanyola, malmetran la fortificació. Finalment, després de quasi deu anys, entre triar la ubicació del lloc i les obres, el 1976, s'inaugura el Parador Nacional de Turisme.

16. El castillo de la Suda

Murallas y fortificaciones

El cerro del castillo de la Suda o de San Juan está situado entre el barranco del Célio y el del Rastre, a 60 metros sobre el mar. Éste era un emplazamiento ideal desde el punto de vista estratégico para erigir el castillo porque se controla el Ebro y la ciudad.

La arqueología nos confirma que desde el S. VII a.n.e. este lugar ya estaba ocupado, y probablemente fuera el origen de Tortosa. Ahora bien, el lugar ha sufrido muchas modificaciones y vicisitudes: fue fortaleza en tiempo de los musulmanes; palacio real Época Medieval y, desde 1976, Parador Nacional de Turismo.

QR A

La primera ocupación conocida es de los tiempos de los ilercavones y la segunda documentada es la romana con la acrópolis. Bajo el califato de Abd-Rahmann III, podemos denominar al castillo *suda*, que significa **'**defensa**'**. Hay que mencionar que, hasta hace poco se creía erróneamente que este término significaba **'**pozo**'**.

Después de que Berenguer IV y los cristianos conquistan Tortosa (1148), se hace el reparto del territorio y queda constancia documental de la ocupación y usos de la edificación en el cerro. Los templarios tendrán derecho de uso y se sabe de la existencia de la iglesia de San Juan el 1172; las *Costums de Tortosa* la citan como prisión; también será sede de la Corona: el propio Jaime I en el *Libre dels feyts* habla de la Suda como «palacio real», un uso que se alargará a lo largo de los años; en los siglo XVI y XVII será prisión real, y a partir del XVIII la sede del gobernador militar.

En cuanto a la edificación en si, la estructura se adapta a la evolución de la tecnología militar: se rebajan las altas torres medievales y se construyen muros más robustos, en forma de baluarte. Las guerras sucesivas, especialmente la Guerra Civil Española, malograrán la fortificación. Finalmente, después de casi diez años, entre elegir la ubicación del lugar y las obras, el 1976, se inaugura el Parador Nacional de Turismo.

16. LaSuda Castle

Walls and fortifications

The hill on which La Suda Castle (also known as Sant Joan) stands is located between the ravines of Célio and Rastre, rising 60 metres above sea level. It offered an ideal strategic location for the construction of a fortress, commanding control over the River Ebro and the city.

Archaeological evidence confirms that the site was already occupied by the 7th century BCE, and it was likely the original nucleus of Tortosa. Over time, it underwent many transformations and served various roles: a fortress during the Muslim period, a royal palace in the medieval era, and, since 1976, a Parador Nacional de Turismo [a state-run hotel in a historic building].

QR A

The earliest known occupation of the site dates back to the time of the Ilercavones. The next documented phase corresponds to the Roman period, when it served as an acropolis.Under the caliphate of Abd al-Rahman III, the term *suda*, meaning “defence”, came into use for the site.Until recently, it was mistakenly thought that *suda* meant “well”.

After Berenguer IV and the Christian forces conquered Tortosa in 1148, the land was divided, and written records attest to the occupation and uses of the castle on the hill. The Templars were granted usage rights, and the Church of Sant Joan is documented by 1172. The *Costums de Tortosa* mention the castle as a prison. It also served as a royal residence: King James I refers to La Suda as a “royal palace” in his *Llibre dels feyts* (Book of Deeds), a function that continued over time. In the 16th and 17th centuries, it was used as a royal prison, and from the 18th century onwards, it became the seat of the military governor.

The castle structure itself adapted to changes in military technology: its tall medieval towers were reduced in height, and sturdier bastion-style walls were built. Successive wars, particularly the Spanish Civil War, caused significant damage to the fortifications. After nearly ten years of planning and construction, the Parador Nacional de Turismo was opened in 1976.

16. Lechâteau de la Suda

Murs et fortifications

La colline du château de la Suda ou de Sant Joan est située entre le ravin du Célio et celui du Rastre, à 60 mètres au-dessus du niveau de la mer. D’un point de vue stratégique, cet emplacement était idéal pour la construction du château car il surplombe la vallée de l’Ebre et la ville.

Les découvertes archéologiques confirment que cet endroit était déjà occupé au VIIe siècle av. n. è. et qu’il est probablement à l’origine de Tortosa. Cependant, ce lieu a connu de nombreuses modifications et vicissitudes : forteresse à l’époque musulmane, il est ensuite devenu palais royal au Moyen Âge et, depuis 1976, il a été transformé en Parador Nacional de Turismo, un établissement hôtelier de standing.

QR A

Les traces d’occupation connue les plus anciennes remontent à l’époque des Ilercavons, un peuple ibère qui vivait dans le bassin de l’Èbre ; l’acropole témoigne ensuite de l’arrivée des Romains.Sous le califat d’Abd al-Rahman III,le château est appelé *suda*, ce qui veut dire « défense ».Il convient de souligner que, jusqu’à une date récente, ce terme était considéré à tort comme signifiant « puits ».

Après la conquête de Tortosa par Raimond-Bérenger IV et les chrétiens (1148), le territoire est divisé et il existe des documents attestant de l’occupation et de l’utilisation des bâtiments situés sur la colline. Les Templiers avaient le droit de les utiliser et on sait que l’église Sant Joan existait en 1172 ; les *Costums de Tortosa* mentionnent ensuite le château comme prison, puis il devient le siège de la Couronne : dans le *Libre delsfeyts*, Jacques Ier d’Aragon lui-même parle de la Suda comme d’un « palais royal », un usage qui sera étendu au fil du temps ; aux XVIe et XVIIe siècles, il est transformé en prison royale avant d’être le siège du gouverneur militaire à partir du XVIIIe siècle.

Quant au bâtiment lui-même, sa structure s’est adaptée à l’évolution du génie militaire : les hautes tours médiévales ont été abaissées et des murs plus robustes, en forme de bastions, ont été construits. Les guerres successives, notamment la guerre civile espagnole, l’ont pratiquement réduit à l’état de ruines. Finalement, le Parador Nacional

de Turismo a été inauguré en 1976, après presque dix ans entre le choix du site et la fin des travaux.

Textos de tòtem

17. El portal de Tarragona, la Guerra dels Segadors, els quarters i les fortificacions del Sitjar

Muralles i fortificacions

El turó del Sitjar ha estat habitat des de temps dels ibers; les cròniques andalusines afirmen que hi havia un oratori a l'aire lliure i, fins a l'edat mitjana, s'emmagatzemava gra amb sitges, i d'aquí el nom de «sitjar».

Al segle XIV s'enforteix la defensa de la ciutat, incloent aquest indret al conjunt fortificat amb diverses torres, com la del Miracle, que rep el nom de l'ermita propera. També s'obre el portal de Tarragona o de Santa Clara.

Al segle XVII s'erigeixen els baluards de la Victòria o del Carme, el del Crist i el del Sant Esperit o de la Creu. Després de la Guerra de Successió, s'edifiquen els quarters militars de Sant Francesc. I, finalment, el 1976, es construeix l'hospital Verge de la Cinta.

QR A

Al segle XIV, sota el regnat de Pere el Cerimoniós, s'obre el portal de Tarragona o de Santa Clara, que era l'entrada nord de Tortosa pel barri de Santa Clara. Per enfortir la defensa de la ciutat, s'aixequen diverses torres a tot el conjunt fortificat de Tortosa i, en aquest indret, s'erigeix la del Miracle. El nom de la torre es deu a una ermita propera, que al seu torn, dona popularment el nom al desaparegut convent dels Carmelites Descalços (XVI i XVIII).

Amb la Guerra dels Segadors (XVII), les construccions al turó del Sitjar s'adeqüen a les diferents necessitats: a l'est, es construeix la zona del Miracle, el baluard de la Victòria o del Carme; al centre, per on pugen actualment les ambulàncies, el del Sant Crist, i al sud, el de les Creus o Sant Esperit.

Quan Tortosa cau en mans dels borbònics a la Guerra de Successió (1708), es construeixen els quarters de Sant Francesc per allotjar la guarnició militar, els quals van esdevenir un símbol de poder i ocupació. Van estar actius fins a la Guerra Civil Espanyola. Com anècdota, Antoni Gaudí va fer-hi el servei militar entre 1876-77. I des de 1976 s'erigeix l'hospital referència de les Terres de l'Ebre: el Verge de la Cinta.

17. El portal de Tarragona, la Guerra de los Segadores, los cuarteles y las fortificaciones del Sitjar

Murallas y fortificaciones

El cerro del Sitjar ha sido habitado desde tiempo de los íberos; las crónicas andalusís afirman que había un oratorio al aire libre y, hasta la Edad Media, se almacenaba grano en silos, y de aquí el nombre de *sitjar* (lugar con silos).

En el siglo XIV se fortalece la defensa de la ciudad, incluyendo este lugar en el conjunto fortificado con varias torres, como la del Milagro, que recibe el nombre de la ermita próxima. También se abre el portal de Tarragona o de Santa Clara.

En el siglo XVII se erigen los baluartes de la Victoria o del Carmen, el de Cristo y el del Santo Espíritu o de la Cruz. Después de la Guerra de Sucesión, se edifican los cuarteles militares de San Francisco. Y, finalmente, el 1976, se construye el hospital Virgen de la Cinta.

QR A

En el siglo XIV, bajo el reinado de Pedro el Ceremonioso, se abre el portal de Tarragona o de Santa Clara, que era el entrada norte de Tortosa por el barrio de Santa Clara. Para fortalecer la defensa de la ciudad, se levantan varias torres en todo el conjunto fortificado de Tortosa y, en este lugar, se erige la del Milagro. El nombre de la torre se

debe a una ermita próxima, que a su vez, da popularmente el nombre al desaparecido convento de los Carmelitas Descalzos (XVI y XVIII).

Con la Guerra de los Segadores (XVII), las construcciones en el cerro del Sitjar se adecúan a las diferentes necesidades: al este, se construye la zona de Milagro, el baluarte de la Victoria o del Carmen; en el centro, por donde suben actualmente las ambulancias, el del Santo Cristo, y en el sur, el de la Cruz o Santo Espíritu.

Cuando Tortosa cae en mano de los borbónicos en la Guerra de Sucesión (1708), se construyen los cuarteles de San Francisco para alojar la guarnición militar, los cuales se convirtieron en símbolo de poder y ocupación. Estuvieron activos hasta la Guerra Civil Española. Como anécdota, Antonio Gaudí hizo allí el servicio militar entre 1876-77. Y desde 1976 se erige el hospital de referencia de las Terres de l'Ebre: el Virgen de la Cinta.

17. The Tarragona Gate, the War of the Reapers, the barracks and the fortifications of Sitjar hill

Walls and fortifications

Sitjar hill has been inhabited since the time of the Iberians. Andalusian chronicles mention an open-air oratory, and until the Middle Ages, grain was stored in silos here, which is the origin of the name *sitjar* (a place with silos).

In the 14th century, the city's defences were strengthened, incorporating this site into the fortified area, which included several towers, such as the Torre del Miracle, named after the nearby hermitage. The Tarragona Gate, or Santa Clara Gate, was also opened at this time.

In the 17th century, the bastions of Victòria, Carme, Crist, and Esperit Sant (or Creu) were constructed. After the War of the Spanish Succession, the Sant Francesc military barracks were built. Finally, in 1976, the Verge de la Cinta hospital was established.

QR A

In the 14th century, under the reign of Peter IV the Ceremonious, the Tarragona Gate – also known as the Santa Clara Gate – was opened, marking the northern entrance to Tortosa via the Santa Clara neighbourhood. To strengthen the city's defences, several towers were built throughout Tortosa's fortified complex, including the one at this location: the Torre del Miracle (Tower of the Miracle). The tower takes its name from a nearby hermitage, which in turn gave its popular name to the former convent dels Carmelites Descalços (Convent of the Discalced Carmelites), which no longer exists (16th–18th centuries).

During the War of the Reapers (17th century), the buildings on Sitjar hill were adapted to meet shifting needs: to the east, the Miracle area was developed, including the Baluard de la Victòria or del Carme (Victory or Carmen Bastion); in the centre – where ambulances now pass – the Baluard del Sant Crist (Bastion of the Holy Christ); and to the south, the Baluard de la Creu or de l'Esperit Sant (Bastion of the Cross or Holy Spirit).

After Tortosa fell to the Bourbon forces during the War of the Spanish Succession (1708), the Casernes de Sant Francesc (San Francisco Barracks) were built to house the military garrison, becoming a symbol of power and occupation. They remained in use until the Spanish Civil War. It is worth noting that Antoni Gaudí served his military duty here between 1876 and 1877. Since 1976, this site has been home to the main hospital for the Terres de l'Ebre – the Hospital Verge de la Cinta.

17. La porte de Tarragone, la guerre des faucheurs, les casernes et les fortifications du Sitjar

Murs et fortifications

La colline du Sitjar est habitée depuis l'époque ibère ; les chroniques d'al-Andalus indiquent qu'il y avait un oratoire en plein air et que, jusqu'au Moyen Âge, le grain était stocké dans des silos, d'où le nom de *sitjar* (lieu avec des silos).

Au XIVe siècle, la défense de la ville a été renforcée et ce site a été inclus dans l'ensemble fortifié avec plusieurs tours, comme la tour du Miracle, du nom de l'ermitage tout proche. La porte de Tarragone ou de Santa Clara a également été percée.

Au XVIIe siècle ont été bâtis les bastions de la Victòria ou de Carme, du Crist et du Sant Esperit ou de la Creu. À l'issue de la guerre de Succession d'Espagne, les casernes militaires de Sant Francesc ont été construites. Enfin, en 1976, l'hôpital Verge de la Cinta a vu le jour.

QR A

Au XIVe siècle, sous le règne de Pierre IV d'Aragon, dit le Cérémonieux, a été percée la porte de Tarragone ou de Santa Clara, qui constituait l'entrée nord de Tortosa par le quartier de Santa Clara. Pour renforcer la défense de la ville, plusieurs tours sont venues compléter les fortifications de Tortosa, comme la tour du Miracle, qui a été construite à cet endroit-là. Le nom de la tour est dû à un ermitage tout proche, auquel le couvent des Carmes déchaussés (XVIe et XVIIIe siècles), aujourd'hui disparu, devait également son surnom.

Lors de la guerre des faucheurs (XVIIe siècle), les constructions de la colline du Sitjar ont été adaptées aux différents besoins : à l'est, dans la zone de la tour du Miracle, a été construit le bastion de la Victòria ou du Carme ; au centre, par où montent actuellement les ambulances, le bastion du Sant Crist, et au sud, celui de la Creu ou du Sant Esperit.

Lorsque Tortosa est tombée aux mains des Bourbons pendant la guerre de Succession d'Espagne (1708), les casernes de Sant Francesc ont été bâties pour abriter la garnison militaire, devenant ainsi un symbole de pouvoir et d'occupation. Elles sont restées en service jusqu'à la guerre civile espagnole. Pour l'anecdote, Antoni Gaudí y a effectué son service militaire entre 1876 et 1877. Depuis 1976, c'est là que se dresse l'hôpital Verge de la Cinta, l'établissement de référence de la région Terres de l'Ebre

Textos de tòtem

18. El fortí d'Orleans i la Guerra de Successió

Muralles i fortificacions

Tortosa va ser assetjada pel duc d'Orleans el juny de 1708. L'exèrcit francocastellà va bloquejar Tortosa, que era defensada per alemanys, anglesos, miquelets (membres de la milícia catalana, mercenaris o voluntaris) i la milícia urbana tortosina.

Encerclada la ciutat, es va iniciar el setge. Els filipistes van concentrar els seus atacs pel turó ara conegut com a Orleans, fins arribar al peu de les muralles i obrir bretxa per a l'assalt. El 10 de juliol es va acordar la capitulació de la ciutat. El duc d'Orleans va ordenar fortificar el lloc per on havia atacat i aquest és l'origen del nom i de l'actual fortí d'Orleans.

QR A

Tortosa va ser assetjada pel duc d'Orleans el juny de 1708. L'exèrcit francocastellà va bloquejar Tortosa, defensada per alemanys, anglesos, miquelets (membres de la milícia catalana, mercenaris o voluntaris) i la milícia urbana tortosina.

Encerclada la ciutat, es va iniciar el setge. Els filipistes van concentrar els atacs pel turó ara conegut com d'Orleans, fins arribar al peu de les muralles i obrir bretxa per a l'assalt. El 10 de juliol es va acordar la capitulació de la ciutat. El duc d'Orleans va ordenar fortificar el lloc estratègic per on havia atacat i aquest és l'origen del nom i de l'actual fortí d'Orleans.

Les obres, tot i la urgència, es van perllongar almenys durant dos anys. El conjunt fortificat, com a reducte avançat, estava unit amb el del Carme, actual recinte de l'hospital Verge de la Cinta, per un pas cobert espitllerat, que salvava el barranc que els separa, ara desaparegut en obrir-se l'actual carretera de la Simpàtica, però encara perceptible. Està format per dos cossos: un regular i amb forma de baluard i l'altre irregular, cenyit als desnivells del terreny, amb emplaçaments per a l'artilleria.

18. El fortín de Orleans y la Guerra de Sucesión

<u>Murallas y fortificaciones</u>

Tortosa fue asediada por el duque de Orleans el junio de 1708. El ejército franco-castellano bloqueó Tortosa, que era defendida por alemanes, ingleses, migueletes (miembros de la milicia catalana, mercenarios o voluntarios) y la milicia urbana tortosina.

Rodeada la ciudad, se inició el asedio. Los felipistas concentraron sus ataques por el cerro ahora conocido como Orleans, hasta llegar al pie de las murallas y abrir brecha para el asalto. El 10 de julio se acordó la capitulación de la ciudad. El duque de Orleans ordenó fortificar el lugar por donde había atacado y este es el origen del nombre y del actual fortín de Orleans.

QR A

Tortosa fue asediada por el duque de Orleans el junio de 1708. El ejército franco-castellano bloqueó Tortosa, defendida por alemanes, ingleses, migueletes (miembros de la milicia catalana, mercenarios o voluntarios) y la milicia urbana tortosina.

Rodeada la ciudad, se inició el asedio. Los felipistas concentraron los ataques por el cerro ahora conocido como Orleans, hasta llegar al pie de las murallas y abrir brecha para el asalto. El 10 de julio se acordó la capitulación de la ciudad. El duque de Orleans ordenó fortificar el lugar estratégico por donde había atacado y este es el origen del nombre y del actual fortín de Orleans.

Las obras, todo y la urgencia, se prolongaron al menos durante dos años. El conjunto fortificado, como reducto avanzado, estaba unido con el del Carme, actual recinto del hospital Virgen de la Cinta, por un paso cubierto con aspilleras, que salvaba el barranco que los separa, ahora desaparecido al abrir la actual carretera de la Simpática, pero todavía perceptible. Está formado por dos cuerpos: un regular y con forma de baluarte y el otro irregular, ceñido a los desniveles del terreno, con emplazamientos para la artillería.

Once the city was surrounded, the siege commenced. The supporters of Philip V concentrated their attacks on the hill now known as Orleans, advancing to the foot of the walls and breaching them in preparation for the assault. On 10 July, the city agreed to surrender. The Duke of Orleans ordered the fortifying of the location where his forces had attacked, and this is the origin of both the name and the current Orleans Redoubt.

QR A

Tortosa was besieged by the Duke of Orleans in June 1708. The Franco-Spanish army blockaded Tortosa, which was defended by Germans, Englishmen, Miquelets (members of the Catalan militia, whether mercenaries or volunteers) and Tortosa's urban militia.

Once the city was surrounded, the siege commenced. The supporters of Philip V concentrated their attacks on the hill now known as Orleans, advancing to the foot of the walls and breaching them in preparation for the assault. On 10 July, the city agreed to surrender. The Duke of Orleans ordered the fortifying of the location where his forces had attacked, and this is the origin of both the name and the current Orleans Redoubt.

Despite the urgency, construction of the fortifications continued for at least two more years. The fortified complex, acting as an advanced stronghold, was linked to the Carme redoubt (now part of the Nostra Senyora de la Cinta hospital complex) by a covered passage with embrasures, crossing the ravine that separated the two. This ravine has since been filled in by the construction of the Simpàtica road, although its outline remains visible. The redoubt consists of two sections: one standard, shaped like a bastion, and the other irregular, following the natural contours of the land, with artillery positions.

18. The Orleans redoubt and the War of Spanish Succession

<u>Walls and fortifications</u>

Tortosa was besieged by the Duke of Orleans in June 1708. The Franco-Spanish army blockaded Tortosa, which was defended by Germans, Englishmen, Miquelets (members of the Catalan militia, whether mercenaries or volunteers) and Tortosa's urban militia.

18. Le fort d'Orléans et la guerre de Succession d'Espagne

<u>Murs et fortifications</u>

Tortosa est assiégée par le duc d'Orléans en juin 1708. L'armée franco-castillane bloque Tortosa, qui est défendue par des Allemands, des Anglais, des *miquelets* (membres de la milice catalane, mercenaires ou volontaires) et la milice urbaine de Tortosa.

Une fois la ville encerclée, le siège commence. Les philippistes concentrent leurs attaques sur la colline connue aujourd'hui sous le nom d'Orléans, jusqu'à ce qu'ils atteignent le pied des murailles et les franchissent pour donner l'assaut. Le 10 juillet, la ville capitule. Le duc d'Orléans ordonne la fortification de l'endroit par lequel il a attaqué, d'où le nom du lieu et du fort actuel.

QR A

Tortosa est assiégée par le duc d'Orléans en juin 1708. L'armée franco-castillane bloque Tortosa, qui est défendue par des Allemands, des Anglais, des *miquelets* (membres de la milice catalane, mercenaires ou volontaires) et la milice urbaine de Tortosa.

Une fois la ville encerclée, le siège commence. Les philippistes concentrent leurs attaques sur la colline connue aujourd'hui sous le nom d'Orléans, jusqu'à ce qu'ils atteignent le pied des murailles et les franchissent pour donner l'assaut. Le 10 juillet, la ville capitule. Le duc d'Orléans ordonne de fortifier l'endroit stratégique depuis lequel il a attaqué, et c'est de là que vient le nom du lieu et du fort actuel.

Malgré l'urgence, les travaux ont duré au moins deux ans. L'ensemble fortifié, en tant que redoute avancée, était relié à celui du Carme, l'emplacement actuel de l'hôpital Nostra Senyora de la Cinta, par un passage couvert avec des meurtrières, qui franchissait le ravin qui les sépare, aujourd'hui disparu depuis le percement de l'actuelle route de La Simpàtica, mais toujours perceptible. Il se compose de deux parties : l'une régulière et en forme de bastion, l'autre irrégulière, qui suit le relief du terrain, avec des postes pour l'artillerie.

Textos de tòtem

19. El setge de la Guerra del Francès

Muralles i fortificacions

Tortosa, clau final de l'Ebre i cruïlla entre València i Aragó, era essencial per al general francès Suchet. El seu exèrcit va arribar el dia 4 de juliol a la riba dreta del riu. S'iniciava el setge. Les operacions es van prolongar i els assetjats repel·lien l'atac sense èxit.

L'encerclament era total el dia 15 de desembre. El dia 1 de gener de 1811, amb un pany de les muralles enderrocat pel canoneig, es preparava l'assalt. A Tortosa es dubtava si rendir-s'hi o resistir-s'hi. Suchet va exigir parlar amb el comandant espanyol i, després d'intimidar-lo, va aconseguir que signés la rendició el 2 de gener de 1811.

QR A

Tortosa era plaça forta militar, clau de la desembocadura del riu i cruïlla entre València i Aragó. El general francès Suchet era l'encarregat d'expugnar-la. Les tropes napoleòniques arribaren a la riba dreta del riu, a Ferreries, el dia 4 de juliol de 1810. Els francesos n'establiren el bloqueig i van atacar per la zona del Temple. L'artilleria per abatre les muralles havia de baixar pel riu i van esperar la crescuda per transportar-la. La guarnició i els guerrillers no van poder impedir el setge, mentre que Suchet repel·lia els atacs dels exèrcits hispànics, que volien socórrer els tortosins.

L'encerclament va culminar el 15 de desembre. Es van obrir trinxeres i va iniciar-se el bombardeig. El dia 1 de gener de 1811, després de tretze dies de trinxera oberta i quatre de canoneig, amb un pany de les muralles enderrocat, es preparava l'assalt. Els caps de la guarnició dubtaven si rendir-se o resistir. Suchet, amb un cop d'efecte, va exigir parlar amb comandant espanyol i, després d'intimidar-lo, va aconseguir que signés la rendició el 2 de gener de 1811.

Cal fer esment que, a l'Arc del Triomf de París, hi consta escrit el nom de Tortosa per rememorar aquesta victòria napoleònica.

19. El asedio de la Guerra del Francés

<u>Murallas y fortificaciones</u>

Tortosa, clave final del Ebro y cruce entre Valencia y Aragón, era esencial para el general francés Suchet. Su ejército llegó el día 4 de julio a la orilla derecha del río. Se iniciaba el asedio. Las operaciones se prolongaron y los asediados repelían el ataque sin éxito. El cercamiento era total el día 15 de diciembre. El día 1 de enero de 1811, con un lienzo de las murallas derribado por el cañoneo se preparaba el asalto. En Tortosa se dudaba si rendirse o resistir. Suchet exigió hablar con el comandante español y, después de intimidarlo, consiguió que firmara la rendición el 2 de enero de 1811.

QR A

Tortosa era plaza fuerte militar, clave de la desembocadura del río y cruce entre Valencia y Aragón. El general francés Suchet era el encargado de expugnarla. Las tropas napoleónicas llegaron a la orilla derecha del río, en Ferreries, el día 4 de julio de 1810. Los franceses establecieron el bloqueo y atacaron por la zona del Temple. La artillería para abatir las murallas tenía que bajar por el río y esperaron la crecida para transportarla. La guarnición y los guerrilleros no pudieron impedir el asedio, mientras que Suchet repelía los ataques de los ejércitos hispánicos, que querían socorrer a los tortosinos.

El cercamiento culminó el 15 de diciembre. Se abrieron trincheras y se inició el bombardeo. El día 1 de enero de 1811, después de trece días de trinchera abierta y cuatro de cañoneo, con un lienzo de las murallas derribado, se preparaba el asalto. Los jefes de la guarnición dudaban si rendirse o resistir. Suchet, con un golpe de efecto, exigió hablar con el comandante español y, después de intimidarlo, consiguió que firmara la rendición el 2 de enero de 1811.

Hay que hacer mención que, en el Arco del Triunfo de París, consta escrito el nombre de Tortosa para rememorar esta victoria napoleónica.

QR A

Tortosa was a key military stronghold at the mouth of the River Ebro and a strategic crossroads between Valencia and Aragon. French General Suchet was tasked with capturing it. The Napoleonic forces reached the right bank of the river at Ferreries on 4 July 1810. The French established a blockade and launched an attack on the Temple area. The artillery needed to breach the walls had to be brought upriver, and the French waited for the rising tide to facilitate its movement. The garrison and local guerrilla forces were unable to prevent the encirclement, while Suchet successfully repelled attempts by Spanish relief forces.

The encirclement was completed by 15 December. Trenches were dug and bombardment began. By 1 January 1811, after thirteen days of trench warfare and four days of cannon fire, with a section of the walls breached, the final assault was imminent. The garrison leaders were uncertain whether to surrender or continue resisting. Suchet, in a decisive move, demanded an audience with the Spanish commander and, through intimidation, secured his signature on the surrender document on 2 January 1811.

It is worth noting that the name of Tortosa is inscribed on the Arc de Triomphe in Paris, commemorating this Napoleonic victory.

19. The siege of the War of Independence

<u>Walls and fortifications</u>

Tortosa, a key stronghold at the mouth of the River Ebro and a strategic crossroads between Valencia and Aragon, was of vital importance to French General Suchet. His army reached the right bank of the river on 4 July 1810, marking the beginning of the siege. The operations dragged on, but the defenders' efforts to repel the attack were unsuccessful. The encirclement was complete by 15 December. By 1 January 1811, after a section of the city walls had been breached by cannon fire, preparations were made for the final assault. In Tortosa, there was uncertainty over whether to surrender or continue resisting. Suchet demanded an audience with the Spanish commander and,

19. Le siège de la guerre d'indépendance espagnole

<u>Murs et fortifications</u>

Tortosa, dernier bastion de l'Èbre et carrefour entre Valence et l'Aragon, est essentielle pour le général français Suchet. Son armée arrive le 4 juillet sur la rive droite du fleuve. Le siège commence. Les opérations s'éternisent et les assiégés repoussent l'attaque sans succès. L'encerclement est total le 15 décembre. Le 1er janvier 1811, un pan de muraille ayant été démoli à coups de canon, l'assaut se prépare. Tortosa se demande s'il faut se rendre ou résister. Suchet exige de parler au commandant espagnol et, après l'avoir intimidé, lui fait signer la capitulation le 2 janvier 1811.

QR A

Tortosa est une place forte militaire qui contrôle l'embouchure du fleuve et c'est un carrefour entre Valence et l'Aragon. Le général français Suchet est chargé de s'en emparer. Les troupes de Napoléon arrivent sur la rive droite du fleuve, à Ferreries, le 4 juillet 1810. Les Français établissent un blocus et attaquent par le quartier du Temple. L'artillerie nécessaire à la démolition des murs doit être acheminée par le fleuve, mais il faut attendre que son niveau monte. La garnison et les guérilleros ne peuvent éviter le siège, tandis que Suchet repousse les attaques des armées espagnoles, qui veulent aider les habitants de Tortosa.

La ville est totalement encerclée le 15 décembre. Des tranchées sont ouvertes et le bombardement commence. Le 1er janvier 1811, après treize jours de tranchée ouverte, quatre jours de canonnade et un pan de muraille démoli, l'assaut se prépare. Les commandants de la garnison hésitent entre se rendre et résister. Suchet, par un coup d'éclat, demande à parler au commandant espagnol et, après l'avoir intimidé, lui fait signer la capitulation le 2 janvier 1811.

Pour l'anecdote, le nom de Tortosa est inscrit sur l'Arc de triomphe à Paris pour commémorer cette victoire napoléonienne.

Textos de tòtem

20. El portal de Vimpesol

Muralles i fortificacions

El portal de Vimpesol era una gran porta dovellada emmarcada per dues torres quadrangulars. Es tractava de l'entrada principal del sector nord del circuit emmurallat de Tortosa. Va ser enderrocada al segle XIX.

L'indret existia ja amb aquest nom des de temps immemorial. Tanmateix, com que es tractava de la zona on habitaven les minories religioses, els murs del portal no van ser renovats fins a la dècada de 1390, quan els sectors est i sud del clos defensiu, que tancaven la ciutat cristiana i estaven en obra des del 1365, s'havien enllestit. Va ser aleshores, a finals del segle XIV, quan s'hi va construir la porta monumental, equivalent als grans accessos d'unes altres ciutats preeminents de la Corona d'Aragó.

QR A

La principal porta d'entrada i sortida de la Tortosa medieval era la del pont de Barques, a ponent de la ciutat; tanmateix, el curs de l'Ebre impossibilitava que a la façana fluvial es construís una estructura monumental que mostrés el poder de la col·lectivitat ciutadana. Per això, quan a la dècada de 1390 es va renovar el sector nord del circuit emmurallat, es va aprofitar per bastir-hi un imponent portal, anomenat als documents «de Vimpesol».

A semblança dels accessos més majestuosos que contemporàniament s'aixecaven en altres ciutats de la Corona d'Aragó, l'obertura s'emmarcava amb dues grans torres; en aquest cas de planta quadrangular, construïdes amb carreus de pedra ben escairats. D'aquesta estructura en sorgien sengles panys de muralla construïts amb la tècnica de la tàpia. l , als extrems del sector, s'hi van construir dues torres rodones, també de pedra. La de la banda oest, anomenada «del rec», és a dir, del riu, era més petita que la de l'est, anomenada precisament «torre grossa» als textos medievals. Aquesta torre avui dia és coneguda amb el nom de torre del Célio i és l'únic vestigi conservat *in situ* de la zona nord de les muralles medievals.

La desaparició material del portal i les muralles del sector nord de Tortosa no n'ha d'implicar necessàriament l'oblit: la documentació d'obra d'aquestes estructures es coneix molt bé i, entre els mestres que hi van treballar, en destaca la figura de Joan de Frenoy, un pedrapiquer francès que en aquella època dirigia les obres de la Catedral.

20. El portal de Vimpesol

Murallas y fortificaciones

El portal de Vimpesol era una gran puerta dovelada enmarcada por dos torres cuadrangulares. Se trataba de la entrada principal del sector norte del circuito amurallado de Tortosa. Fue demolida en el siglo XIX.

El lugar existía ya con este nombre desde tiempo inmemorial. Aun así, tratándose de la zona donde habitaban las minorías religiosas, los muros del portal no fueron renovados hasta la década de 1390, cuando los sectores este y sur de la muralla defensiva, que cerraba la ciudad cristiana y estaban en obra desde el 1365, se había terminado. Fue

entonces, a finales del siglo XIV, que se construyó la puerta monumental, equivalente a los grandes accesos de otras ciudades preeminentes de la Corona de Aragón.

QR A

La principal puerta de entrada y salida de la Tortosa medieval era la del puente de Barcas, a poniente de la ciudad; sin embargo, el curso del Ebro imposibilitaba que en la fachada fluvial se construyera una estructura monumental que mostrara el poder de la colectividad ciudadana. Por esto, cuando en la década de 1390 se renovó el sector norte del circuito amurallado, se aprovechó para construir un imponente portal, denominado en los documentos «de Vimpesol».

A semejanza de los accesos más majestuosos que contemporáneamente se levantaban en otras ciudades de la Corona de Aragón, la apertura estaba enmarcada por dos grandes torres; en este caso de planta cuadrangular, construidas con sillares de piedra muy angulados. De esta estructura surgían sendas cerraduras de muralla construidas con la técnica de la tapia. Y, en los extremos del sector, se construyeron dos torres redondas, también de piedra. La de la parte oeste, denominada «del riego», es decir, del río, era más pequeña que la del este, denominada precisamente «torre grande» en los textos medievales. Esta torre hoy en día es conocida con el nombre de torre del Célio y es el único vestigio conservado *in situ* de la zona norte de las murallas medievales.

La desaparición material del portal y las murallas del sector norte de Tortosa no tiene que implicar necesariamente el olvido: la documentación de obra de estas estructuras se conoce muy bien y, entre los maestros albañiles que trabajaron, destaca la figura de Joan de Frenoy, un albañil francés que en aquella época dirigía las obras de la Catedral.

20. Portal de Vimpesol

<u>Walls and fortifications</u>

Portal de Vimpesol was a large arched gateway framed by two square towers. It served as the principal entrance to the northern section of Tortosa's walled circuit. The structure was demolished in the 19th century.

The name of the site has existed since time immemorial. Nevertheless, as this area was home to religious minorities, the walls surrounding the gate were not rebuilt until the 1390s. This occurred after the works on the eastern and southern stretches of the defensive wall, which enclosed the Christian part of the city and had been under construction since 1365, were completed. It was at that point, in the late 14th century, that the monumental gateway was erected, on a par with the grand entrances of other major cities within the Crown of Aragon.

QRA

The main gate of medieval Tortosa was that of Pont de les Barques bridge to the west of the city. However, the course of the Ebro made it impossible to construct a monumental structure along the riverfront that could express the power of the urban community. As a result, when the northern section of the walled circuit was renovated in the 1390s, the opportunity was taken to build an imposing entrance referred to in historical documents as Portal de Vimpesol.

In the style of the most majestic gateways being constructed at the time in other cities of the Crown of Aragon, the entrance was flanked by two large towers – square in plan and built with sharply hewn ashlar blocks. Two sections of curtain wall extended from the gate, constructed using the rammed earth technique. At either end of this sector, round towers were also erected, also in stone. The one to the west, known as the Torre del Reg (literally, "irrigation tower"), that is, the river tower, was smaller than the eastern one, which is referred to in medieval sources simply as the *Torre Gran* (great tower). Today, this eastern tower is known as the Torre del Célio and is the only surviving structure *in situ* from the northern section of Tortosa's medieval walls.

The physical loss of the gate and the northern walls of Tortosa does not equate to their disappearance from historical memory: the documentary evidence concerning their construction is extensive. Among the master masons involved, the most notable was Joan de Frenoy, a French builder who at that time was overseeing works on the Cathedral.

20. La porte de Vimpesol

Murs et fortifications

La porte de Vimpesol était une grande porte à voussoirs encadrée par deux tours quadrangulaires. Il s'agit de l'entrée principale du secteur nord de l'enceinte fortifiée de Tortosa. Elle a été démolie au XIXe siècle.

Ce lieu existait déjà sous ce nom depuis des temps immémoriaux. Néanmoins, comme il s'agit d'une zone habitée par des minorités religieuses, les murs de la porte n'ont été rénovés que dans les années 1390, lorsque les secteurs est et sud de la muraille défensive, qui entourait la ville chrétienne et étaient en construction depuis 1365, ont été achevés. C'est à ce moment-là, à la fin du XIVe siècle, qu'a été construite la porte monumentale, comparable aux grandes entrées des autres villes principales de la Couronne d'Aragon.

QR A

La principale porte d'accès au Tortosa médiéval était le pont de barques, à l'ouest de la ville ; cependant, le cours de l'Èbre rendait impossible la construction d'une structure monumentale sur la façade fluviale pour montrer la puissance de la ville. Ainsi, grâce à la rénovation du secteur nord de l'enceinte fortifiée dans les années 1390, une imposante porte, connue dans les documents sous le nom de « Vimpesol » a été construite.

À l'instar des entrées majestueuses bâties à la même époque dans d'autres villes de la Couronne d'Aragon, l'ouverture était encadrée par deux grandes tours, dans ce cas de plan quadrangulaire, bâties avec des pierres de taille très anguleuses. De cette structure partaient deux pans de muraille construits en pisé. Deux tours rondes, également en pierre, ont aussi été édifiées à chaque extrémité du secteur. Celle du côté ouest, appelée « tour d'irrigation », c'est-à-dire de la rivière, était plus petite que celle située du côté est, connue dans les textes médiévaux sous le nom de « grosse tour ». Cette tour est aujourd'hui dénommée tour du Célio et c'est le seul vestige conservé *in situ* de la partie nord des murs médiévaux.

La disparition matérielle de la porte et des murs du secteur nord de Tortosa ne signifie pas nécessairement qu'ils sont tombés dans l'oubli : des documents attestent de la construction de ces structures, réalisées notamment par Joan de Frenoy, un maçon français qui dirigeait à l'époque les travaux de la cathédrale.

Textos de tòtem

21. La torre de Túbal

Muralles i fortificacions

La torre de Túbal està situada a l'extrem sud-est del castell de la Suda, dalt de la Catedral i amb una vista fantàstica sobre la ciutat. Aquesta torre medieval de planta circular era l'única del conjunt que tenia pou. Més endavant, fou utilitzada com a presó.

S'atribueix la fundació mítica de Tortosa a Túbal, nét del personatge bíblic Noé. Aquesta llegenda es contava en època medieval, alhora que se'l relacionava en època de fortes pluges.

Des d'aquí hi ha unes vistes extraordinàries sobre Tortosa i la vall de l'Ebre. En primer pla, veiem la Catedral de Santa Maria, al voltant de la qual hi ha una de les teories per què no va créixer en alçada del temple: evitar tapar la visió als soldats per defensar l'entorn i la línia de tir de l'artilleria.

QR A

La torre de Túbal està situada a l'extrem sud-est del castell de la Suda, dalt de la Catedral i amb una vista fantàstica sobre la ciutat. Es tenen notícies d'aquesta torre des del segle XIV i és d'època distinta a la construcció de les muralles d'edificació. Es tracta d'una torre medieval de planta circular, l'única del conjunt que tenia pou.

En època medieval s'utilitzava com a presó, fet que demostra la reixa que hi ha a terra. Els familiars havien de dur menjar als presos, ja que s'afirmava que qui hi entrava no en sortia. Com que en aquesta època Tortosa solia sofrir riuades, aquestes es relacionaven amb la llegenda del fundador de la ciutat, Túbal, net de Noè. A més, la llegenda servia de base per defensar que Tortosa era la ciutat més antiga d'Hispània i, al seu torn, servia perquè els procuradors reivindiquessin privilegis; per exemple, a la cort, ser els que se situaven més prop del rei, per davant dels de Barcelona. No hem de confondre aquesta torre amb una de propera, la de la Punta del Diamant.

21. La torre de Túbal

Murallas y fortificaciones

La torre de Túbal está situada en el extremo sudeste del castillo de la Suda, más arriba de la Catedral y con una vista fantástica sobre la ciudad. Esta torre medieval de planta circular era la única del conjunto que tenía pozo. Más adelante, fue utilizada como prisión.

Se atribuye la fundación mítica de Tortosa a Túbal, nieto del personaje bíblico Noé. Esta leyenda se contaba en época medieval, a la vez que se le relacionaba en época de fuertes lluvias.

Desde aquí hay unas vistas extraordinarias sobre Tortosa y el valle del Ebro. En primer plano, vemos la Catedral de Santa María, alrededor de la cual hay una de las teorías por las que no creció en altura del templo: evitar tapar la visión a los soldados para defender el entorno y la línea de tiro de la artillería.

21. The Torre de Túbal

Walls and fortifications

The Torre de Túbal is located at the south-eastern end of La Suda Castle, just above the Cathedral, with a magnificent view over the city. This medieval tower with a circular floor plan was the only one in the complex that had a well. Later, it was used as a prison.

The mythical foundation of Tortosa is attributed to Tubal, the grandson of the biblical Noah. This legend was recounted in the Middle Ages, and it was also linked to periods of heavy rainfall.

From this vantage point, there are extraordinary views of Tortosa and the Ebro Valley. In the foreground lies the Cathedral of Santa Maria, around which one theory holds that the temple was never built taller so as not to obstruct the soldiers' view when defending the area and the artillery's line of fire.

QR A

La torre de Túbal está situada en el extremo sudeste del castillo de la Suda, más arriba de la Catedral y con una vista fantástica sobre la ciudad. Se tienen noticias de esta torre des del siglo XIV y es de época distinta a la construcción de las murallas de edificación. Se trata de una torre medieval de planta circular, la única del conjunto que tenía pozo.

En época medieval se utilizaba como prisión, hecho que demuestra la reja que hay en el suelo. Los familiares tenían que llevar alimentos a los presos, ya que se afirmaba que quien entraba ya no salía. Como que en esta época Tortosa solía sufrir riadas, éstas se relacionaban con la leyenda del fundador de la ciudad, Túbal, nieto de Noé. Además, la leyenda servía de base para defender que Tortosa era la ciudad más antigua de Hispania y, a su vez, servía para que los procuradores reivindicaran privilegios; por ejemplo, en las Cortes, ser los que se situaban más cerca del rey, por delante de los de Barcelona. No debemos confundir esta torre con una de próxima, la de la Punta del Diamante.

QR A

The Torre de Túbal is located at the south-eastern end of the La Suda Castle, just above the Cathedral, with a magnificent view over the city. Historical records of the tower date back to the 14th century, and it belongs to a period different from that of the construction of the city walls. It is a medieval tower with a circular floor plan, the only one in the complex that had a well.

In the medieval period, it was used as a prison, as evidenced by the iron grille still visible on the floor. Family members were obliged to bring food to the prisoners, for it was said that anyone who entered would never emerge. At that time, Tortosa was frequently affected by floods, which became associated with the legend of Tubal, the mythical founder of the city and grandson of Noah. Moreover, this legend was used to support the claim that Tortosa was the oldest city in Hispania, and it enabled local *procuradors* [legal or political representatives] to argue for privileges – for example, at the Courts, they were seated closer to the king than delegates from Barcelona. This tower should not be confused with a nearby one, the Torre de la Punta del Diamant (Point of the Diamond Tower).

21. La tour de Túbal
Murs et fortifications

La tour de Túbal est située à l'extrémité sud-est du château de la Suda, au-dessus de la cathédrale et offre une superbe vue sur la ville. Cette tour médiévale circulaire était la seule du complexe à posséder un puits. Par la suite, elle a servi de prison.

La fondation mythique de Tortosa est attribuée à Tubal, petit-fils du personnage biblique Noé. Cette légende était racontée à l'époque médiévale et associée aux périodes marquées par de fortes pluies.

De la tour, on jouit d'une vue de toute beauté sur Tortosa et la vallée de l'Èbre. Au premier plan, on voit la cathédrale Santa Maria, au sujet de laquelle circule une théorie expliquant pourquoi la hauteur du bâtiment n'a pas été plus importante : il s'agissait de ne pas gêner la vue des soldats défendant les environs ni la ligne de tir de l'artillerie.

QR A

La tour de Túbal est située à l'extrémité sud-est du château de la Suda, au-dessus de la cathédrale et offre une superbe vue sur la ville. Des documents attestent de l'existence de cette tour depuis le XIVe siècle, mais elle date d'une période différente de celle de la construction des murailles. Il s'agit d'une tour médiévale à plan circulaire, la seule de l'enceinte à disposer d'un puits.

À l'époque médiévale, elle servait de prison, comme en témoigne la grille située au niveau du sol. Les proches des prisonniers devaient leur apporter de la nourriture, car on disait que toute personne qui y entrait n'en ressortait jamais. Comme Tortosa était touchée par des inondations à cette époque-là, la population les associait à la légende du fondateur de la ville, Tubal, petit-fils de Noé. En outre, les gens s'appuyaient sur cette légende pour affirmer que Tortosa était la ville la plus ancienne d'Hispanie et elle était également utilisée par les représentants de la ville pour revendiquer des privilèges ; par exemple, au Parlement, pour siéger plus près du roi, avant ceux de Barcelone. Cette tour ne doit pas être confondue avec une tour voisine, appelée *Punta del Diamant* (Pointe du diamant).

Textos de tòtem

22. La Punta del Diamant
Muralles i fortificacions

La Punta del Diamant és una torre de planta pentagonal feta amb carreus encoixinats. Manera de treballar en relleu la part vista de la pedra enfondint les juntes per fer la sensació que són més amples.

La torre consta amb la mateixa estructura a l'atles del pintor flamenc Wingaerde sobre les ciutats més importants del regne (1563). Va ser construïda al XV i segurament reformada entre els segles XV o XVI, amb l'aparició de l'artilleria, per defensar millor el castell. Des del passeig de Ronda a Remolins es pot veure la magnitud de la construcció. Sovint el nom d'aquesta torre s'atribueix de forma equivocada a la torre de planta circular, la de Túbal.

QR A

El castell de la Suda o de Sant Joan està rodejat per protegir-lo d'un recinte emmurallat que consta a dia d'avui de dotze torres, una de les quals és la Punta del Diamant. Aquesta té planta pentagonal i està situada de cara al riu. Consta amb la mateixa estructura a l'atles del pintor flamenc Wingaerde sobre les ciutats més importants del regne (1563). En l'actualitat podem accedir-hi des de la superfície.

Es va construir al XV i i probablement es reformà entre el segles XVI i XVII quan es milloren moltes fortificacions tant a causa del pas del temps com per l'evolució en l'art de la guerra; així s'adapta als canvis de l'artilleria amb la forma de cinc costats i rebaixada.

És una torre feta amb carreus que des del XVII no ha sofert cap remodelació, fet que podem constatar amb detall a la base de la construcció, on els carreus són encoixinats. Els carreus són blocs de pedra en forma de paral·lelepípede rectangular; l'encoixinat és una manera de treballar-la en relleu a la part vista enfondint les juntes per fer la sensació que són més amples.

La torre s'anomena punta del diamant perquè té una forma poligonal amb arestes obtuses, que recorda la talla diamant; no hem de caure en l'error habitual de confondre-la amb la de Túbal (situada a l'extrem sud de la Suda). Des del passeig de Ronda (actual passeig de les Cultures), podem observar la part inferior d'aquesta torre. I a més, podem gaudir d'un recorregut per la base del castell, tal com feien antigament els soldats.

22. La Punta del Diamante

Murallas y fortificaciones

La Punta del Diamante es una torre de planta pentagonal hecha con sillares almohadillados. Forma de trabajar en relieve en la parte vista de la piedra ahondando las juntas para dar la sensación que son más anchas.

La torre consta con la misma estructura en el atlas del pintor flamenco Wyngaerde sobre las ciudades más importantes del reino (1563). Fue construida en el XV y seguramente fue reformada entre los siglos XV o XVI, con la aparición de la artillería, para defender mejor el castillo. Desde el paseo de Ronda en Remolins se puede ver la magnitud de la construcción. A menudo el nombre de esta torre se atribuye de forma errónea a la torre de planta circular, la de Túbal.

QR A

El castillo la Suda o de San Juan está rodeado para protegerlo de un recinto amurallado que consta a día de hoy de doce torres, una de las cuales es la Punta del Diamante. Ésta tiene planta pentagonal y está situada de cara en el río. Consta con la misma estructura en el atlas del pintor flamenco Wyngaerde sobre las ciudades más importantes del reino (1563). En la actualidad podemos acceder a ella desde la superficie.

Se construyó en el XV y probablemente se reformó entre los siglos XVI y XVII cuando se mejoran muchas fortificaciones tanto por el paso del tiempo como por la evolución en el arte de la guerra; así se adapta a los cambios de la artillería con la forma de cinco lados y rebajada.

Es una torre hecha con sillares, que desde el XVII no ha sufrido ninguna remodelación, hecho que podemos constatar con detalle en la base de la construcción, donde los sillares son almohadillados. Los sillares son bloques de piedra en forma de paralelepípedo rectangular; el almohadillado es una manera de trabajar en relieve en la parte vista ahondando las juntas para dar la sensación que son más anchas.

La torre se denomina punta del diamante porque tiene una forma poligonal con aristas obtusas, que recuerda la talla diamante; no tenemos que caer en el error habitual de confundirla con la de Túbal (situada en el extremo sur de la Suda). Desde el paseo de Ronda (actual paseo de les Cultures), podemos observar la parte inferior de esta torre. Y además, podemos disfrutar de un recorrido por la base del castillo, tal como hacían los soldado.

22. Torre de la Punta del Diamant

Walls and fortifications

The Torre de la Punta del Diamant is a pentagon-shaped tower built using rusticated ashlar blocks. This technique involves working the visible face of the stone by carving it and deepening the joints, which creates the effect of wider or more pronounced joints.

The tower structure matches that shown in Wyngaerde's 1563 atlas of the kingdom's principal cities. It was built in the 15th century and was likely renovated during the 15th or 16th century, with the arrival of artillery, to improve the castle's defences. Its scale can be appreciated from the Passeig de Ronda in the Remolins district. The name of this tower is often mistakenly attributed to the circular Torre de Túbal.

QR A

La Suda or Sant Joan Castle is enclosed by a fortified wall, which today consists of twelve towers – one of which is La Punta del Diamant. This tower has a pentagonal floor plan and faces the river. Its structure matches that shown in Wyngaerde's 1563 atlas of the kingdom's principal cities. Today, it is accessible at ground level.

It was built in the 15th century and was probably renovated between the 16th and 17th centuries, when many fortifications were improved – both due to wear over time and advancements in warfare. Its five-sided, lowered profile reflects adaptations to changes in artillery.

The tower is built from ashlar blocks and has not been modified since the 17th century – a fact clearly visible at its base, where rusticated stones remain intact. Ashlars are rectangular stone blocks, and rustication is a method of working the exposed face by carving it to make the joints appear more pronounced or broader.

The tower is named La Punta del Diamant because of its polygonal shape and obtuse angles, reminiscent of a diamond cut. Care should be taken not to confuse it with the Torre de Túbal, a tower located at the southern end of La Suda Castle. From the Passeig de Ronda (now known as the Passeig de les Cultures), the lower part of this tower can be seen. Visitors can also enjoy a walk along the base of the castle, just as soldiers once did.

22. Tour de Punta del Diamante (Pointe du diamant)
Murs et fortifications

La tour de Punta del Diamant est une tour pentagonale en pierre de taille à bossage. Il s'agit d'une technique qui consiste à travailler en relief la partie visible de la pierre, en accentuant les joints pour donner l'impression qu'ils sont plus larges.

La tour présente la même structure que dans l'atlas des villes les plus importantes du royaume du peintre flamand Wyngaerde (1563). Elle a été bâtie au XVe siècle et a probablement été modifiée entre le XVe et le XVIe siècle, avec l'apparition de l'artillerie, afin de mieux défendre le château. Le Passeig de Ronda, dans le quartier de Remolins, permet de mieux apprécier les dimensions de cette construction. Cette tour est souvent confondue, à tort, avec la tour circulaire de Túbal.

QR A

Le château de la Suda ou de Sant Joan est entouré d'une enceinte fortifiée visant à le protéger, qui comporte aujourd'hui douze tours, dont celle de la Punta del Diamant. Elle est de forme pentagonale et fait face à la rivière. Elle présente la même structure que dans l'atlas des villes les plus importantes du royaume du peintre flamand Wyngaerde (1563). À l'heure actuelle, l'accès se fait au ras du sol.

Construite au XVe siècle, elle a probablement été remaniée entre le XVIe et le XVIIe siècle, lorsque de nombreuses fortifications ont été modifiées suite aux dégâts liés au passage du temps et à l'évolution des techniques de guerre ; elle a ainsi été adaptée à la modernisation de l'artillerie grâce à sa forme rabaissée à cinq côtés.

Il s'agit d'une tour en pierre de taille qui n'a pas été modifiée après le XVIIe siècle, comme on peut le voir à sa base, où les pierres de taille sont à bossage. Les pierres de taille sont des blocs de roche en forme de parallélépipède rectangle ; le bossage est une technique consistant à travailler en relief la partie visible en accentuant les joints pour donner l'impression qu'ils sont plus larges.

La tour est appelée *Punta del Diamant* (Pointe du diamant) parce qu'elle a une forme polygonale avec des bords obtus, rappelant la taille d'un diamant. Il ne faut pas commettre l'erreur commune de la confondre avec la tour de Túbal (située à l'extrémité sud de la Suda). Depuis le Passeig de Ronda (actuel Passeig de les Cultures), on peut observer la partie inférieure de cette tour. On peut également faire le tour de la base du château, comme le faisaient les soldats.

Textos de placa

23. El pou
Muralles i fortificacions

Aquest gran pou arribava a nivell del riu (uns 60 metres). En les obres de l'hotel, s'hi va tirar runa tapant-hi la profunditat. Aquí hi ha sitges medievals, forns construïts al segle XVIII i diferents galeries subterrànies on s'allotjava la tropa.

QR A

A través del jardí del Parador, entre restes de l'antiga fortalesa, situat al mig del recinte del castell de la Suda, hi ha un gran pou que arriba a nivell del riu. En les obres del complex hoteler, s'hi va tirar runa tapant-hi la profunditat. Popularment, al pou se li ha atribuït l'essència del castell. Avui dia s'especula que el pou fos construït més endavant per assegurar-se l'abastiment d'aigua, o, simplement, fos un forat fet per refugiar-se o escapar-se.
Als passadissos subterranis que ens han arribat avui dia, s'hi pot accedir a través d'una escala al darrere del gran pou, on viu una colònia de rates penades. Aquí hi trobem sitges medievals, forns construïts al segle XVIII i diferents galeries que servien per allotjar la tropa. Molts d'aquests racons sota terra s'han anat perdent amb el temps i per les les obres del Parador.

23. El pozo
Murallas y fortificaciones

Este gran pozo llegaba a nivel del río (unos 60 metros). En las obras del hotel se tiró escombro tapando su profundidad. Aquí hay silos medievales, hornos construidos en el siglo XVIII y diferentes galerías subterráneas donde se alojaba la tropa.

QR A

A través del jardín del Parador, entre restos de la antigua fortaleza, situada en medio del recinto del castillo de la Suda, hay un gran pozo que llega a nivel del río. En las obras del complejo hotelero se tiró escombro tapando la profundidad. Popularmente, al pozo se le ha atribuido la esencia del castillo. A día de hoy se especula que el pozo fue construido más adelante para asegurar el abastecimiento de agua, o que, simplemente, fuera un agujero hecho para refugiarse o escapar.

En los pasillos subterráneos que nos han llegado hasta hoy día, se puede acceder a través de una escalera que hay detrás del gran pozo, donde vive una colonia de murciélagos. Aquí encontramos silos medievales, hornos construidos en el siglo XVIII y diferentes galerías que servían para alojar la tropa. Muchos de estos rincones bajo tierra se han ido perdiendo con el tiempo y por las obras del Parador.

23. The well
Walls and fortifications

This large well reached the river level (around 60 metres deep).During the construction of the hotel, rubble was dumped, covering its depth. There are medieval silos here, 18th-century ovens, and various underground galleries that once housed the troops.

QR A

Through the garden of the Parador [a state-run historic hotel], amidst the remains of the ancient fortress located in the middle of La Suda Castle, there is a large well that extends down to the river level. During the construction of the hotel complex, rubble was dumped, covering its depth. The well is popularly believed to hold the essence of the castle. Today, it is speculated that it was constructed at a later date to ensure a water supply, or that it may simply have been a hole created for shelter or escape.

Access to the surviving underground passages is possible via a staircase behind the large well, which is now home to a colony of bats. Here we find medieval silos, 18th-century ovens and a number of galleries that were once used to accommodate the troops. Many

of these underground spaces have been lost over time, due both to natural deterioration and the construction work for the Parador.

23. Le puits
Murs et fortifications

Ce grand puits atteignait le niveau de la rivière (environ 60 mètres). Lors des travaux de construction du Parador, des gravats y ont été jetés et l'ont en partie bouché. Cette zone abrite des silos d'époque médiévale, des fours construits au XVIIIe siècle et différentes galeries souterraines où logeaient les troupes.

QR A

Le jardin du Parador, parmi les vestiges de l'ancienne forteresse située au milieu de l'enceinte du château de la Suda, abrite un grand puits qui atteignait le niveau de la rivière. Lors de la construction du complexe hôtelier, des gravats y ont été jetés et l'ont partiellement bouché. Les croyances populaires voulaient que le puits soit à l'origine du château. On suppose aujourd'hui que le puits a été construit à une date ultérieure pour assurer l'approvisionnement en eau, ou qu'il s'agissait simplement d'un trou creusé comme abri ou échappatoire.

Les couloirs souterrains qui ont subsisté jusqu'à aujourd'hui permettent d'accéder par un escalier situé derrière le grand puits à une zone où vit une colonie de chauves-souris. Cette zone abrite des silos d'époque médiévale, des fours construits au XVIIIe siècle et différentes galeries qui servaient à loger les troupes. Beaucoup de ces espaces souterrains n'ont pas résisté au passage du temps et d'autres ont disparusuite aux travaux du Parador.

Textos de tòtem

24. El pati d'armes
Muralles i fortificacions

El pati d'armes és un espai tancat per les muralles que donava accés al castell de la Suda. Allí formava la tropa, era punt de trobada i es distribuïen les tasques. Avui dia, podem admirar-ne els vestigis a la darrera rampa d'accés al Parador Nacional; l'estructura de l'espai (parets amb espitlleres) i el paviment amb còdols del pati estan ben conservats.

Si seguim el portal que fa baixada i tirem a la dreta, farem cap al barri del Castell i l'edifici renaixentista dels Reials Col·legis. També podem seguir el portal que fa baixada, sense girar, i arribarem a les Avançades de Sant Joan, passant pel davant del portal de la Bassa (no transitable). Llavors, si girem a l'esquerra, farem cap al camí de Ronda, on hi ha la poterna del General Ortega.

El pati d'armes és un espai tancat per les muralles que donava accés al castell de la Suda. A la part sud hi ha dos accessos: un que porta al barri del Castell i el complex renaixentista dels Reials Col·legis, i l'altre, la pujada al castell de la Suda. A la banda nord, hi ha un accés que ens porta cap a les Avançades de Sant Joan, passant pel portal de la Bassa (no transitable) i les escales cap al camí de Ronda, on hi ha la poterna del General Ortega.

Al patí d'armes formava la tropa, era punt de trobada i es distribuïen les tasques. Avui dia, podem admirar-ne els vestigis a la darrera rampa d'accés al Parador Nacional; l'estructura de l'espai (parets amb espitlleres) i el paviment amb còdols del pati estan ben conservats.

En les obres del complex hoteler a la dècada dels 70 del segle XX, tot el recinte va canviar profundament. Es va construir una carretera que comunica el barri de Remolins amb el del Rastre, que passa per les Avançades de Sant Joan; des d'allí es va adaptar l'accés al recinte amb vehicle rodat. Al turó de la Suda hi ha una galeria que és una de les mostres dels infrahabitatges que hi va haver-hi a Tortosa des de la Guerra Civil Espanyola fins fa unes quantes dècades.

24. El patio de armas

Murallas y fortificaciones

El patio de armas es un espacio cerrado por las murallas que daba acceso al castillo de la Suda. Allí formaba la tropa, era punto de encuentro y se distribuían las tareas. Hoy en día, podemos admirar los vestigios en la última rampa de acceso al Parador Nacional; la estructura del espacio (paredes con aspilleras) y el pavimento con cantos rodados del patio están bien conservados.

Si seguimos el portal que hace bajada y tiramos hacia la derecha, llegaremos al barrio del Castell y el edificio renacentista de los Reales Colegios. También podemos seguir el portal que hace bajada, sin girar, y llegaremos a las (fortificaciones) Avanzadas de San Juan, pasando por delante del portal de la Bassa (no transitable). Si giramos a la izquierda, llegaremos al camino de Ronda, donde hay la poterna del General Ortega.

QR A

El patio de armas es un espacio cerrado por las murallas que daba acceso al castillo de la Suda. En la parte sur hay dos accesos: uno que conduce al barrio del Castell y el complejo renacentista de los Reales Colegios, y el otro, la subida al castillo de la Suda. En la parte norte, hay un acceso que nos lleva hacia las (fortificaciones) Avanzadas de San Juan, pasando por el portal de la Bassa (no transitable) y las escaleras hacia el camino de Ronda, donde hay la poterna del General Ortega.

En el patio de armas formaba la tropa, era punto de encuentro y se distribuían las tareas. Hoy en día, podemos admirar los vestigios en la última rampa de acceso al Parador Nacional; la estructura del espacio (paredes con aspilleras) y el pavimento con cantos rodados del patio están bien conservados.

En las obras del complejo hotelero en la década de los 70 del siglo XX, todo el recinto cambió profundamente. Se construyó una carretera que comunica el barrio de Remolins con el del Rastre, que pasa por las (fortificaciones) Avanzadas de San Juan; desde allí se adaptó el acceso al recinto con vehículo rodado. En el cerro de la Suda hay una galería que es una de las muestras de las infraviviendas que hubo a Tortosa desde la Guerra Civil Española hasta hace unas cuantas cuántas décadas.

24. The parade ground

Walls and fortifications

The parade ground is an enclosed area surrounded by walls, providing access to La Suda Castle. It was where the troops assembled, met and had their duties assigned. Today, we can still admire its remains along the final ramp leading to the Parador Nacional; the space's layout (walls with loopholes) and the cobblestone paving of the parade ground are well preserved.

If we follow the descending portal and turn right, we reach the Barri del Castell and the Renaissance-era ReialsCol·legis [a complex of colleges founded by the Crown for clerical training]. Alternatively, continuing straight down the slope leads to the Avançades de Sant Joan fortifications, passing the Portal de la Bassa (not accessible). Turning left instead takes us to the Camí de Ronda, where the postern [small gate in the fortification wall] named after General Ortega is located.

QR A

The parade ground is an enclosed area surrounded by walls, providing access to La Suda Castle. On the southern side, there are two entrances: one leading to the Barri del Castell and the Renaissance complex of the ReialsCol·legis, and the other ascending to the castle. On the northern side, there is an entrance that leads to the Avançades de Sant Joan fortifications, passing the Portal de la Bassa (not accessible) and the stairs up to the Camí de Ronda, where the postern named after General Ortega is located.

It was where the troops assembled, met and had their duties assigned. Today, we can still admire its remains along the final ramp leading to the Parador Nacional; the space's layout (walls with loopholes) and the cobblestone paving of the parade ground are well preserved.

During the construction of the hotel complex in the 1970s, the entire site was significantly altered. A road was built linking the Remolins and Rastre neighbourhoods,

passing through the Avançades de Sant Joan fortifications. From there, vehicle access to the site was established. On La Suda hill, a gallery still survives as a rare example of the substandard housing that existed in Tortosa from the Spanish Civil War until just a few decades ago.

24. La place d'armes

Murs et fortifications

La place d'armes est un espace délimité par les murailles qui permettait d'accéder au château de la Suda. C'est là que les troupes se mettaient en rangs, qu'elles se réunissaient et que les tâches étaient assignées. Aujourd'hui, on peut en admirer les vestiges sur le dernier tronçon d'accès au Parador Nacional ; la structure de l'espace, avec ses murs percés de meurtrières, et le sol de la cour pavé de galets sont bien conservés.

Si l'on franchit la porte qui mène vers le bas et qu'on tourne à droite, on arrive au quartier du Castell et à l'édifice Renaissance des Collèges Royaux. On peut également franchir cette même porte et ne pas tourner : on arrive alors aux fortifications avancées de Sant Joan, en passant devant la porte de la Bassa (non accessible). Si l'on tourne à gauche, on arrive au chemin de ronde, où se trouve la poterne du General Ortega.

QR A

La place d'armes est un espace délimité par les murailles qui permettait d'accéder au château de la Suda. Dans la partie sud, il existe deux accès : l'un mène au quartier du Castell et à l'ensemble Renaissance des Collèges Royaux, l'autre, à la montée vers le château de la Suda. Dans la partie nord, un accès conduit aux fortifications avancées de Sant Joan, en passant par la porte de Bassa (non accessible) et aux escaliers conduisant vers le chemin de ronde, où se trouve la poterne du général Ortega.

La place d'armes est l'endroit où les troupes se mettaient en rangs, se réunissaient et où les tâches étaient assignées. Aujourd'hui, on peut en admirer les vestiges sur le dernier tronçon d'accès au Parador Nacional ; la structure de l'espace, avec ses murs percés de meurtrières, et le sol de la cour pavé de galets sont bien conservés.

Lors de la construction du complexe hôtelier dans les années 1970, toute l'enceinte a été profondément remaniée. Une route a été construite pour relier le quartier de Remolins à celui du Rastre, en passant par les fortifications avancées de Sant Joan ; de là, l'accès à l'enceinte a été adapté pour les véhicules. Sur la colline de Suda se trouve une galerie qui montre à quoi ressemblaient les logements insalubres qui ont existé à Tortosa à partir de la guerre civile espagnole et ont cessé d'être habités il y a seulement quelques dizaines d'années.

Textos tòtem

25. El portal de la Bassa

Muralles i fortificacions

El portal de la Bassa és una porta secundària del circuit emmurallat de Tortosa, que en origen connectava el sector sud-est de la ciutat amb la bassa del castell de la Suda, seu de la senyoria. Componen l'estructura uns muntants de pedra i un arc de mig punt de dovelles relativament menudes, coronades per un escut de torre. El canvi de cota que hi ha hagut en el sector ha fet perdre a la porta la seva funció com a element de pas. Avui, per tant, és tan sols un record monumental dels murs medievals de la ciutat.

QR A

La jurisdicció sobre el mur i el portal es va posar en dubte a principi d'època moderna. La documentació demostra que l'any 1508 es va establir un conflicte entre el Consell i la monarquia sobre la seva propietat i, finalment, es va deixar per escrit «ad futuram rei memoriam», és a dir, per a la futura memòria de l'assumpte, que tant una cosa com l'altra (tant el portal com el mur) pertanyien al municipi.

Efectivament, els llibres de comptes de la ciutat indiquen que l'any 1397 diversos equips de pedrapiquers, comandats per Joan de Frenoy, que en aquella època exercia com a mestre major de la Catedral, estaven treballant en la construcció de «lo portal del mur

de la Bassa del castell». Per si fos poc, la petita porta dovellada, oberta en un mur de tàpia de pedra, és coronada per una torre esculpida. Aquesta torre amb relleu no és una altra cosa que l'escut de la ciutat.

25. El portal de la Balsa

Murallas y fortificaciones

El portal de la Balsa es una puerta secundaria del circuito amurallado de Tortosa, que en origen conectaba el sector sudeste de la ciudad con la balsa del castillo de la Suda, sede de la señoría. Componen la estructura unos montantes de piedra y un arco de medio punto de dovelas relativamente pequeñas, coronadas por un escudo de torre. El cambio de cota que ha habido en el sector ha hecho perder a la puerta su función de elemento de paso. Hoy, por lo tanto, es tan solo un recuerdo monumental de los muros medievales de la ciudad.

QR A

La jurisdicción sobre el muro y el portal se puso en entredicho a principio de época moderna. La documentación demuestra que en 1508 se estableció un conflicto entre el Consejo y la monarquía sobre su propiedad y, finalmente, se dejó por escrito «ad futuram rey memoriam»; es decir, para la futura memoria del asunto, que tanto una cosa como la otra (tanto el portal como el muro) pertenecían al municipio.

Efectivamente, los libros de cuentas de la ciudad indican que en 1397 varios equipos de albañiles, comandados por Joan de Frenoy, que en aquella época ejercía como maestro mayor de la Catedral, estaban trabajando en la construcción del «portal del muro de la Balsa del castillo». Por si faltara algún elemento con valor jurídico para demostrarlo, la pequeña puerta dovelada, abierta en un muro de tapia de piedra, está coronada, como ya se ha dicho, por una torre esculpida. Esta torre con relieve no es otra cosa que el escudo de la ciudad.

25. Portal de la Bassa

Walls and fortifications

Portal de la Bassa is a secondary gateway in Tortosa's walled circuit. Originally, it linked the south-eastern part of the city with thecistern of La Suda castle, the seat of the lordship. The structure comprises stone jambs and a semicircular arch made of relatively small voussoirs, topped with a carved escutcheon featuring a tower. Due to a change in ground level in this area, the gate has lost its original function as a thoroughfare. Today, it stands as a monumental reminder of the city's medieval fortifications.

QR A

The question of jurisdiction over the wall and the gate became contentious at the beginning of the early modern period. Documentation shows that in 1508 a dispute arose between the Consell (City Council) and the Crown regarding ownership. It was eventually recorded *ad futuram rei memoriam* – that is, for the permanent record – that both the wall and the gateway belonged to the municipality.

Indeed, the city's account books indicate that, in 1397, several teams of masons, led by Joan de Frenoy – who at the time held the post of master mason of the Cathedral – were working on the construction of the "portal of the wall of the castle cistern". As further legal evidence, the small arched gate, set into a *rammed earth* wall, is topped, as mentioned, with a carved tower. This relief is in fact the city's coat of arms.

25. La porte de la Balsa

Murs et fortifications

La porte de la Balsa est une porte secondaire de l'enceinte fortifiée de Tortosa, qui reliait à l'origine le secteur sud-est de la ville au bassin du château de Suda, siège de la

seigneurie. Sa structure se compose de montants en pierre et d'un arc en plein cintre avec des voussoirs relativement petits, surmontés de la sculpture d'une tour. Le dénivelé du secteur a fait perdre à la porte sa fonction de lieu de passage. Aujourd'hui, elle n'est plus qu'un rappel monumental des remparts de la ville médiévale.

QR A

La juridiction concernant le mur et la porte a été contestée au début de la période moderne. Des documents montrent qu'un conflit a éclaté en 1508 entre la ville et la monarchie sur leur propriété et, finalement, il a été établi par écrit *ad futuram rey memoriam*, c'est-à-dire pour mémoire future, qu'une chose comme une autre (la porte comme le mur) appartenaient à la commune.

En effet, les livres de comptes de la ville indiquent qu'en 1397 plusieurs équipes de maçons, dirigées par Joan de Frenoy, alors maître d'œuvre de la cathédrale, travaillaient à la construction de la « porte du mur du bassin du château ». Au cas où il manquerait un élément de valeur juridique pour le prouver, la petite porte à voussoirs, ouverte dans un pan de mur en pierre, est surmontée, comme nous l'avons indiqué auparavant, d'une tour sculptée. Cette tour en relief n'est autre que le blason de la ville.

Textos de placa

26. El polvorí
Muralles i fortificacions

Al segle XVIII es construeix el polvorí, un edifici amb un sostre de volta, que servia per guardar la pólvora i uns altres elements bèl·lics. Avui dia s'hi organitzen esdeveniments culturals.

QR A

L'any 1733 l'enginyer militar d'origen francès, Miguel Marín, va projectar un magatzem a la Suda, conegut com el polvorí. Servia per guardar la pólvora i uns altres elements bèl·lics. El sostre del polvorí és una volta senzilla en forma paràbola, sense gaire gruix. Marín tenia força experiència en la projecció d'edificis militars arreu de l'Estat (per exemple, el polvorí del castell de Montjuïc) i a Sicília. Tornà a Tortosa pel projecte dels quarters de Sant Francesc al turó del Sitjar (on ara hi ha l'hospital Verge de la Cinta).

El polvorí està situat a la part posterior del Parador, concretament a la base del «matxo» o «cavaller», obra de fortificació defensiva interior i elevada que assegurava la defensa de la Suda. Es creu que allí hi havia la torre de l'homenatge. Sota la terrassa que hi ha darrera del polvorí, es van trobar restes de l'època andalusí arran d'unes obres de contenció de la muralla a principis d'aquest segle.

26. El polvorín
Murallas y fortificaciones

En el siglo XVIII se construye el polvorín, un edificio con un techo de bóveda, que servía para guardar la pólvora y otros elementos bélicos. En la actualidad aquí se organizan eventos culturales.

QR A

El año 1733 el ingeniero militar de origen francés, Miguel Marín, proyectó un almacén en la Suda, conocido como el polvorín. Servía para guardar la pólvora y otros elementos bélicos. El techo del polvorín es una bóveda sencilla en forma de parábola, sin mucho grosor. Marín tenía bastante experiencia en la proyección de edificios militares en todo el Estado (por ejemplo, el polvorín del castillo de Montjuic) y en Sicilia. Volvió a Tortosa para el proyecto de los cuarteles de San Francisco en el cerro del Sitjar (donde ahora hay el hospital Virgen de la Cinta).

El polvorín está situado en la parte posterior del Parador, concretamente en la base de la obra de fortificación defensiva interior y elevada que aseguraba la defensa de la Suda. Se cree que allí había la torre del homenaje. Debajo de la terraza que hay detrás del

polvorín, se encontraron restos de la época andalusí a raíz de unas obras de contención de la muralla a principios de este siglo.

26. The ammunition store

Walls and fortifications

In the 18th century, an ammunition store was constructed, a building with a vaulted roof, designed to hold gunpowder and other military supplies. Today, it hosts cultural events.

QR A

In 1733, the French-born military engineer Miguel Marín designed a storage facility at La Suda, known as the ammunition store. It was used to store gunpowder and other military supplies. The roof of the ammunition store is a simple parabolic vault, not very thick. Marín had considerable experience in designing military buildings throughout Spain (for example, the ammunition store at Montjuïc Castle) and in Sicily. He returned to Tortosa to work on the project for the Sant Francesc barracks on Sitjar hill (where the Hospital Verge de la Cinta now stands).

The ammunition storeis located at the rear of the Parador, specifically at the base of the inner defensive fortification, which secured the defence of La Suda. It is believed that the tower of homage once stood here. Beneath the terrace behind the ammunition store, remnants from the Andalusian era were discovered during wall reinforcement works at the beginning of this century.

26. La poudrière

Murs et fortifications

La poudrière, un bâtiment au toit voûté qui servait à stocker la poudre à canon et d'autres éléments militaires, a été construite au XVIIIe siècle. À l'heure actuelle, elle accueille des événements culturels.

QR A

En 1733, l'ingénieur militaire d'origine française Miguel Marín a conçu la construction d'un entrepôt dans la Suda, connu sous le nom de poudrière. Il servait à stocker la poudre à canon et d'autres équipements militaires. Le toit de la poudrière est constitué d'une voûte simple peu épaisse, en forme de parabole. Marín possédait une grande expérience dans la conception de bâtiments militaires en Espagne (par exemple, la poudrière du château de Montjuïc) et en Sicile. Il est revenu à Tortosa pour le projet de la caserne de Sant Francesc sur la colline du Sitjar, où se trouve aujourd'hui l'hôpital Verge de la Cinta.

La poudrièreest située à l'arrière du Parador, plus précisément à la base de la fortification intérieure surélevée qui assurait la défense de la Suda. On pense que c'est là que se trouvait le donjon. Des vestiges de l'époque musulmane ont été découverts sous la terrasse derrière la poudrière, suite à des travaux de soutènement des remparts effectués au début de ce siècle.

Textos de tòtem

27. La poterna del General Ortega

Muralles i fortificacions

La poterna de General Ortega és una construcció defensiva, segurament del XVII, que servia també de comunicació amb la Suda. S'anomena així perquè va estar-hi pres, el 18 d'abril de 1860, el general carlí Jaime Ortega Olleta.

La causa de l'empresonament va ser per haver intentat destronar la reina Isabel II. Aquest fet històric és conegut com l'«ortegada». Hi ha un desembarcament a la Ràpita l'1 d'abril de 1860 amb el propòsit d'entronitzar el pretendent carlí Carles Lluís de Borbó.

QR A

Als peus de la Suda, al nord-est, hi ha un baluard conegut com la poterna del General Ortega. Aquest element de principis del segle XVII és un reforç de la zona durant la Guerra dels Segadors, on se situava l'artilleria. També comunicava una banda amb l'altra del castell. Una construcció que destaca per les espitlleres i les escales interiors. Actualment hi podem accedir per un extrem del passeig de Ronda i per unes escales que hi ha abans de la pujada a la Suda.

Una poterna és una porta menor d'una fortificació. Aquesta rep el nom del general Ortega perquè el 18 d'abril de 1860 hi va passar pres abans de ser executat a l'esplanada de Remolins. La causa de la sentència va ser l'intent d'aixecament militar per instaurar el pretendent carlí Carles Lluís de Borbó. Les cròniques relaten que l'afusellament es va convertir en un esdeveniment per a la ciutat. Amb la voluntat de fer un càstig exemplificatiu, es va organitzar una cerimònia formal i pomposa.

El general Ortega va sortir per la poterna. Encapçalava la comitiva la congregació dels Dolors, un sant Crist i el grup que custodiava Ortega. A la plaça els esperaven dos batallons d'infanteria i una secció d'hússars, rodejats d'una munió de públic que s'havia presentat per veure l'espectacle.

Algunes cròniques afirmen que ell mateix, agenollat al centre de la plaça i amb els ulls embenats, va donar l'ordre de disparar a l'escamot d'execució. Hi afegeixen que li van disparar a la cara en deferència a la gran creu que portava enganxada al pit.

Aquesta execució va ser seguida amb expectació per tot el país, com proven les moltes i variades cròniques que es van publicar en diaris d'arreu d'Espanya.

La poterna de General Ortega es una construcción defensiva, seguramente del XVII, que servía también de comunicación con la Suda. Se denomina así porque estuvo preso, el 18 de abril de 1860, el general carlista Jaime Ortega Olleta.

La causa del encarcelamiento fue por haber intentado destronar a la reina Isabel II. Este hecho histórico es conocido como la «ortegada». Hay un desembarco en la Ràpita el 1 de abril de 1860 con el propósito de entronizar al pretendiente carlista Carlos Luis de Borbón.

QR A

A los pies de la Suda, en el nordeste, hay un baluarte conocido como la poterna del General Ortega. Este elemento de principios del siglo XVII es un refuerzo de la zona durante la Guerra de los Segadores, donde se situaba la artillería. También comunicaba una parte con la otra del castillo. Una construcción que destaca por sus aspilleras y escaleras interiores. Actualmente podemos acceder por un extremo del paseo de Ronda y por unas escaleras que hay antes de la subida a la Suda.

Una poterna es una puerta menor de una fortificación. Esta recibe el nombre del general Ortega porque el 18 de abril de 1860 la cruzó preso antes de ser ejecutado en la explanada de Remolins. La causa de la sentencia fue el intento de levantamiento militar para instaurar al pretendiente carlista Carlos Luis de Borbón. Las crónicas relatan que el fusilamiento se convirtió en un acontecimiento para la ciudad. Con la voluntad de dar un castigo ejemplarizante, se organizó una ceremonia formal y pomposa.

El general Ortega salió por la poterna. Encabezaba la comitiva la congregación de los Dolores, un santo Cristo y el grupo que custodiaba Ortega. En la plaza les esperaban dos batallones de infantería y una sección de húsares, rodeados de una muchedumbre de público que se había presentado para ver el espectáculo.

Algunas crónicas afirman que él mismo, arrodillado en el centro de la plaza y con los ojos vendados, dio la orden de disparar al pelotón de ejecución. Añaden que le dispararon a la cara en deferencia a la gran cruz que llevaba prendida en el pecho.

Esta ejecución fue seguida con expectación por todo el país, como prueban las muchas y variadas crónicas que se publicaron en diarios de toda España.

27. La poterna del General Ortega

Murallas y fortificaciones

27. The General Ortega postern

Walls and fortifications

The General Ortega postern is a defensive structure, likely from the 17th century, which also served as a communication route with La Suda. It is named after General Carlist Jaime Ortega Olleta, who was imprisoned there on 18 April 1860.

His arrest followed an attempt to overthrow Queen Isabel II. This historical event is known as the “ortegada”. On 1 April 1860, there was a landing at Ràpita with the goal of installing the Carlist pretender, Carlos Luis de Borbón, on the throne.

QR A

At the foot of La Suda, in the northeast, there is a bastion known as the General Ortega postern. This feature from the early 17th century reinforced the area during the War of the Reapers, where artillery was stationed. It also provided a communication route between different parts of the castle. The structure is notable for its loopholes and internal stairs. Today, it can be accessed from one end of the Passeig de Ronda and from some stairs before the ascent to La Suda.

A postern is a small gate in a fortification. It takes its name from General Ortega because, on 18 April 1860, he passed through it as a prisoner before being executed on the Remolins esplanade. His execution followed an attempted military uprising aimed at installing the Carlist pretender Carlos Luis de Borbón on the throne. The event became a significant moment for the city. To ensure it served as an exemplary punishment, a formal and grandiose ceremony was organised.

The general exited through the postern, leading a procession that included the Congregació dels Dolors, a holy Christ figure and the guards escorting him. Two battalions of infantry and a section of hussars awaited him in the square, surrounded by a large crowd gathered to witness the spectacle.

Some accounts claim that, kneeling in the centre of the square with his eyes blindfolded, he gave the order for the firing squad to shoot. They are said to have shot him in the face as a mark of respect for the large cross he wore on his chest.

The execution was closely followed across Spain, as evidenced by the many detailed reports published in newspapers throughout the country.

27. La poterne du Général Ortega

Murs et fortifications

La poterne du Général Ortega est une construction défensive, datant probablement du XVIIe siècle, qui permettait de rejoindre la Suda. Elle est ainsi appelée parce que le général carliste Jaime Ortega Olleta y a été emprisonné le 18 avril 1860

pour avoir tenté de renverser la reine Isabelle II d’Espagne. Cet événement historique est connu sous le nom de *la ortegada*. Le 1er avril 1860, des militaires débarquent à La Ràpita dans le but d’introniser le prétendant carliste Charles-Louis de Bourbon.

QR A

Au pied de la Suda, au nord-est, se trouve un bastion connu sous le nom de poterne du Général Ortega. Cet élément du début du XVIIe siècle a été construit pour renforcer ce secteur où se trouvait l’artillerie pendant la guerre des faucheurs. Il reliait également une partie du château à l’autre. Ce bâtiment se distinguait par ses meurtrières et ses escaliers intérieurs. Aujourd’hui, on y accède par l’une des extrémités du Passeig de Ronda et par des escaliers situés avant la montée à la Suda.

Une poterne est une porte secondaire dans une fortification. Elle porte le nom du général Ortega qui, le 18 avril 1860, l’a franchie en tant que prisonnier avant d’être exécuté sur l’esplanade de Remolins. Il a été condamné à mort pour sa tentative de soulèvement militaire visant à installer sur le trône le prétendant carliste Charles-Louis de Bourbon. Les chroniques rapportent que son exécution a été un événement dans la ville. Pour donner l’exemple, une cérémonie officielle et en grande pompe avait été organisée.

Le général Ortega est sorti par la poterne. En tête du cortège se trouvait la congrégation des Dolors, un Christ et le groupe chargé de garder le général Ortega. Deux bataillons d’infanterie et une compagnie de hussards les attendaient sur la place, entourés d’une foule venue assister au « spectacle ».

Certaines chroniques affirment que, agenouillé au centre de la place et les yeux bandés, il a lui-même donné l’ordre de tirer au peloton d’exécution. Elles ajoutent que ce dernier a tiré sur son visage par respect pour la grande croix épinglée sur sa poitrine.

Cette exécution a été suivie avec beaucoup d'intérêt dans tout le pays, comme en témoignent les chroniques nombreuses et variées qui ont été publiées dans les journaux de toute l'Espagne.

El resultat serà la creació de l'esplanada de Remolins, un espai sotmès a les necessitats militars que restarà sense urbanitzar fins al segle XX.

D'aquest conjunt només queda, i força modificat, el baluard de les Bruixes, té forma angular, pentagonal, terraplenat i parets en pendent. Avui dia es troba inclòs al passeig de Ronda o passeig de les Cultures, que voreja la Suda i per on feien guàrdia els soldats. En canvi, el baluard del Riu està desaparegut. Es van localitzar restes seves en una excavació a l'avinguda Felip Pedrell l'any 2007.

Textos de tòtem

28. La Cortadura

Muralles i fortificacions

La Cortadura eren murs d'època medieval que baixaven des de la Suda fins al riu, que separaven la Vilanova de la resta de la ciutat. Hi ha constància que al XVI estava mig derruïda i no es va reconstruir fins al XVIII.

Després de Guerra de Successió (XVIII), per controlar militarment el territori de Catalunya, es construeixen i reforcen nombroses fortificacions arreu. En aquest context, Tortosa es converteix en una plaça forta de primer nivell. Es reforça el perímetre exterior de la ciutat amb noves fortificacions, però també les defenses interiors, especialment amb l'aixecament de la Cortadura. Aquest darrer fet implicarà una operació urbanística traumàtica per l'enderrocament de part del barri de la Vilanova i de Sant Jaume.

QR A

La Cortadura, un carrer lateral del carrer Major de Sant Jaume, eren uns murs del XIV, que baixaven fins al riu des de la Suda que s'havien de renovar. Tal com reflecteix el pintor holandès Wyngaerde a l'atles encarregat per la Corona, separava la ciutat del call i s'obria al portal de l'Assoc (mercat musulmà).

Al segle XVIII es construeix la Cortadura, un defensa interior formada per dos baluards, el de les Bruixes i el del Riu, units per una muralla o cortina. Per garantir la línia de tir de l'artilleria, es tirarà a terra una part important de la Vilanova, incloent-hi el convent de Sant Joan de Jerusalem o de la Ràpita. L'enderrocament es va fer a canonades des del castell de la Suda.

28. La Cortadura

Murallas y fortificaciones

La Cortadura eran muros de época medieval que bajaban desde la Suda hasta el río, que separaban la Vilanova del resto de la ciudad. Hay constancia que en el XVI estaba medio derruida y no se reconstruyó hasta el XVIII.

Después de Guerra de Sucesión (XVIII), para controlar militarmente el territorio de Cataluña, se construyen y refuerzan numerosas fortificaciones por todas partes. En este contexto, Tortosa se convierte en una plaza fuerte de primer nivel. Se refuerza el perímetro exterior de la ciudad con nuevas fortificaciones, pero también las defensas interiores, especialmente con el levantamiento de la Cortadura. Este último hecho implicará una operación urbanística traumática por el derribo de parte del barrio de la Vilanova y de Sant Jaume.

QR A

La Cortadura, una calle lateral de la calle Major de Sant Jaume, eran unos muros del XIV, que bajaban hasta el río desde la Suda que se tenían que renovar. Tal como refleja el pintor holandés Wyngaerde en el atlas encargado por la Corona, separaba la ciudad de la aljama judía y se abría en el portal de l'Assoc (mercado musulmán).

En el siglo XVIII se construye la Cortadura, un defensa interior formada por dos baluartes, el de les Brujas y el del Rio, unidos por una muralla o cortina. Para garantizar la línea de tiro de la artillería, se derribará una parte importante de la Vilanova,

incluyendo el convento de San Juan de Jerusalén o de la Ràpita. El derribo se hizo a cañonazos desde el castillo de la Suda.

El resultado será la creación de la explanada de Remolins, un espacio sometido a las necesidades militares que quedará sin urbanizar hasta el siglo XX.

De este conjunto solo queda, y bastante modificado, el baluarte de las Brujas tiene forma angular, pentagonal, terraplenado y paredes en pendiente. Hoy en día se encuentra incluido en el paseo de Ronda o paseo de les Cultures, que bordea la Suda y por donde hacían guardia los soldados. En cambio, el baluarte del Rio está desaparecido. Se localizaron restos suyos en una excavación en la avenida Felip Pedrell en 2007.

28. La Cortadura

Walls and fortifications

La Cortadura was a stretch of medieval wall that extended from La Suda down to the river, separating the Vilanova neighbourhood from the rest of the city. By the 16th century, it had fallen partially into ruin and was not rebuilt until the 18th century.

Following the War of the Spanish Succession (18th century), numerous fortifications were built or reinforced across Catalonia to ensure military control of the territory. In this context, Tortosa became a strategic stronghold. The outer perimeter of the city was strengthened with new defences, but so too were the internal fortifications – most notably with the construction of La Cortadura. This work entailed a traumatic urban intervention, involving the demolition of large sections of the Vilanova and Sant Jaume neighbourhoods.

QR A

La Cortadura, now a side street off Carrer Major de Sant Jaume, was originally a 14th-century wall that descended from La Suda to the river and was in need of renovation. As shown in the atlas commissioned by the Crown and painted by the Dutch artist Wyngaerde, the wall separated the Christian city from the Jewish quarter and opened at the Portal de l'Assoc (the Muslim market).

In the 18th century, La Cortadura was built: an internal defensive structure made up of two bastions – Baluard de les Bruixes (Witches' Bastion) and Baluard del Riu (River Bastion) – joined by a wall or curtain wall. To ensure a clear line of fire for the artillery, a large part of the Vilanova was demolished, including the Convent de Sant Joan de Jerusalem or de la Ràpita. The destruction was carried out using cannon fire from La Suda Castle.

The result was the creation of the Explanada de Remolins, an open space subordinated to military needs and left undeveloped until the 20th century.

Of the original fortification, only the Baluard de les Bruixes survives, albeit in heavily altered form. Angular and pentagonal in shape, it features earthen ramparts and sloped masonry walls. It is now part of the Passeig de Ronda, also known as the Passeig de les Cultures, which runs along La Suda and was formerly patrolled by soldiers. The Baluard del Riu has disappeared entirely, although remains of it were uncovered during excavations along Avinguda Felip Pedrell in 2007.

28. La Cortadura

Murs et fortifications

La Cortadura correspond aux murs médiévaux qui descendaient de la Suda jusqu'au fleuve, séparant la Vilanova du reste de la ville. Des documents indiquent qu'elle a été partiellement démolie au XVIe siècle et n'a été reconstruite qu'au XVIIIe siècle.

Après la guerre de succession d'Espagne (XVIIIe siècle), de nombreuses fortifications ont été construites et renforcées un peu partout afin de contrôler militairement le territoire de la Catalogne. Dans ce contexte, Tortosa est devenue une place forte de premier ordre. Le périmètre extérieur de la ville a été renforcé par de nouvelles fortifications, mais aussi les défenses intérieures, notamment avec la construction de la Cortadura. Cela a donné lieu à une opération d'urbanisme dramatique car une partie des quartiers de Vilanova et de Sant Jaume ont dû être démolis.

QR A

La Cortadura, une rue perpendiculaire à la rue Major de Sant Jaume, était constituée de murs datant du XIVe siècle qui descendaient jusqu'à la rivière depuis la Suda et qui ont dû être restaurés. Le peintre néerlandais Wyngaerde l'a représentée dans l'atlas commandé par la Couronne espagnole comme un mur séparant la ville du quartier juif, dans lequel était percée la porte de l'Assoc, le marché musulman.

La Cortadura a été construite au XVIIIe siècle. Il s'agissait d'une défense intérieure formée par deux bastions, celui *de les Bruixes* (des Sorcières) et celui *delRiu*(de la Rivière), reliés par un mur ou courtine. Afin de garantir la ligne de feu de l'artillerie, une grande partie de la Vilanova, y compris le couvent San Juan de Jerusalén ou de la Ràpita, a été rasée. La démolition a été effectuée par des tirs de canon depuis le château de la Suda.

Cela a donné lieu à la création de l'esplanade de Remolins, un espace soumis aux besoins militaires qui ne sera urbanisé qu'au XXe siècle.

De cet ensemble, il ne reste que le bastion des Sorcières, quelque peu remanié, de forme angulaire, pentagonale, avec un remblai et des murs inclinés. Aujourd'hui, il fait partie du Passeig de Ronda ou Passeig de les Cultures, qui longe la Suda et où les soldats montaient la garde. En revanche, le bastion de la Rivière a disparu. Ses restes ont été découverts lors de fouilles réalisées sur l'avenue Felip Pedrell en 2007.

QR A

Amb l'aparició de la pólvora es desenvolupen sistemes defensius més complexos que obliguen a desenvolupar estructures en tot el perímetre que s'havia de defensar.

Un castell medieval no era només un element defensiu sinó també un espai socioeconòmic on es vivia. Hi havia tallers, forns de pa, animals, horts, etc. Era com un petit poble. Els castells podien ser fins i tot un palau o una residència elegant d'algun personatge d'alt llinatge. Per exemple, en temps de Jaume I el castell de la Suda es va convertir en palau reial.

En canvi, les fortaleses modernes són estructures exclusivament per defensar. Tenen una guarnició que la vigila, però que no hi havia de viure necessàriament; per exemple, a Tortosa, la guarnició residia als quarters del Sitjar. Per tant, d'una banda, són espais més austers, mancats de la diversitat de serveis i funcions que els castells tenien; de l'altra, la seva arquitectura té una finalitat estrictament defensiva. Per això, quan visitem fortaleses, normalment no ens trobarem amb estàncies luxoses ni una diversitat d'edificis destinats a unes altres coses que no sigui la defensa militar. Veurem, per tant, edificacions austeres i pràctiques.

Textos de tòtem

29. Del castell a la fortalesa

Muralles i fortificacions

Al llarg de 320 metres, a l'est de la Suda, es troben les Avançades de Sant Joan. Una fortificació construïda entre els segles XVII i XVIII, dividida en tres subsectors: el recinte d'accés, les primeres avançades i les segones avançades. Foren construïdes com a continuació, reforç o terreny avançat per defensar el castell de la Suda o de Sant Joan.

El desenvolupament de l'artilleria va comportar la necessitat de crear noves estructures defensives. Hem de considerar que les medievals havien quedat obsoletes i el relleu tortosí facilitava els atacs i en dificultava la defensa.

29. Del castillo a la fortaleza

Murallas y fortificaciones

A lo largo de 320 metros, al este de la Suda, se encuentran las (fortificaciones) Avanzadas de San Juan. Una fortificación construida entre los siglos XVII y XVIII, dividida en tres subsectores: el recinto de acceso, los primeros avances y los segundos avances. Fueron construidas como continuación, refuerzo o terreno avanzado para defender el castillo de la Suda o de San Juan.

El desarrollo de la artillería comportó la necesidad de crear nuevas estructuras defensivas. Debemos considerar que las medievales habían quedado obsoletas y el relieve tortosino facilitaba los ataques y dificultaba la defensa.

QR A

Con la aparición de la pólvora se desarrollan sistemas defensivos más complejos que obligan a desarrollar estructuras en todo el perímetro que se tenía que defender.

Un castillo medieval no era solo un elemento defensivo sino también un espacio socioeconómico donde se vivía. Había talleres, hornos de pan, animales, huertos, etc. Era como un pequeño pueblo. Los castillos podían ser incluso un palacio o residencia elegante de algún personaje de alcurnia. Por ejemplo, en tiempos de Jaime I el castillo de la Suda se convirtió en palacio real.

En cambio, las fortalezas modernas son estructuras exclusivamente para un usos defensivopara un uso defender. Tenían una guarnición que la vigila, pero que no se tenía que vivir allí necesariamente; por ejemplo, en Tortosa, la guarnición residía en los cuarteles del Sitjar. Por lo tanto, por un lado, son espacios más austeros, carecidos de la diversidad de servicios y funciones que los castillos tenían; por el otro, su arquitectura tiene una finalidad estrictamente defensiva. Por eso, cuando visitamos fortalezas, normalmente no nos encontraremos con estancias lujosas ni una diversidad de edificios destinados a otras cosas que no sea la defensa militar. Veremos, por tanto, edificaciones austeras y prácticas.

QR A

With the advent of gunpowder, more complex defensive systems were developed, which required the construction of structures around the entire perimeter that needed to be defended.

A medieval castle was not only a defensive structure but also a socio-economic space where people lived. It housed workshops, bread ovens, animals, vegetable gardens, and more. It was essentially like a small village. Castles could even serve as palaces or elegant residences for high-ranking individuals. For example, during the reign of James I, La Suda Castle became a royal palace.

In contrast, modern fortresses are structures built solely for defensive purposes. They were manned by a garrison, but it was not necessary for people to live there. In Tortosa, for example, the garrison resided in the barracks on Sitjar hill. As a result, these spaces are generally more austere, lacking the range of services and functions that medieval castles had. On the other hand, their architecture serves a strictly defensive purpose. This is why, when we visit fortresses, we typically won't find luxurious rooms, or a variety of buildings dedicated to anything other than military defence. Instead, we will see austere, functional buildings.

29. From castle to fortress

Walls and fortifications

Stretching for 320 metres to the east of La Suda, the Avançades de Sant Joan fortifications are located. A fortification built between the 17th and 18th centuries, divided into three sub-sectors: the access enclosure, the first advances and the second advances. These were constructed as an extension, reinforcement or outlying fortifications to defend La Suda or Sant Joan Castle.

The development of artillery led to the need for new defensive structures. It is worth noting that the medieval fortifications had become obsolete, and Tortosa's topography made the city more vulnerable to attack and harder to defend.

29. Du château à la forteresse

Murs et fortifications

Sur 320 mètres, à l'est de la Suda, se trouvent les fortifications avancées de Sant Joan. Il s'agit de fortifications construites entre le XVIIe et le XVIIIe siècle, divisées en trois sous-secteurs : l'enceinte d'accès, les premières avancées et les secondes avancées. Elles ont été construites comme une prolongation, un renforcement ou un terrain avancé pour défendre le château de la Suda ou de Sant Joan.

Avec le développement de l'artillerie, de nouvelles structures défensives ont dû être créées. En effet, les structures médiévales étaient devenues obsolètes et le relief de Tortosa rendait les attaques plus faciles et la défense plus difficile.

QR A

Avec l'apparition de la poudre, des systèmes défensifs plus complexes se sont développés et l'aménagement de structures sur l'ensemble du périmètre à défendre est devenu nécessaire.

Un château médiéval n'était pas seulement un élément défensif, mais aussi un espace socio-économique où l'on vivait. Il y avait des ateliers, des fours à pain, des animaux, des potagers, etc. C'était comme dans un petit village. Les châteaux pouvaient même être un palais ou l'élégante résidence d'une personnalité de haute lignée. Par exemple, à l'époque de Jacques Ier d'Aragon, le château de la Suda est devenu un palais royal.

Les forteresses modernes, en revanche, étaient exclusivement des structures défensives. Elles avaient une garnison pour les garder, même si cette dernière ne vivait pas nécessairement sur place. Par exemple, à Tortosa, la garnison résidait dans le bastion du Sitjar. Par conséquent, d'une part, il s'agissait d'espaces plus austères, dépourvus de la diversité de services et de fonctions dont disposaient les châteaux ; d'autre part, leur architecture avait un but strictement défensif. Ainsi, lorsque nous visitons des forteresses, nous n'y trouvons généralement pas de pièces luxueuses ni de bâtiments divers destinés à des fins autres que la défense militaire. Nous voyons des constructions austères et pratiques.

QR A

Les Tenasses estan situades a extramurs. S'hi arriba per la pujada amb el mateix nom. Va ser construïda en dues fases.

La primera fase, la més propera a la ciutat, del segle XVII, està formada per una tenalla (fortificació) i dos flancs laterals: un dona a l'espadat i l'altre, a la muralla perimetral, on hi ha l'accés. Podem veure el fossat, el camí cobert i una porta d'accés a dos semibaluards a través d'una cortina central. Allí trobarem sales per guardar pólvora, una cisterna, un pati i un accés a la part superior per al cos de guàrdia, des del qual podem gaudir d'una vista impressionant. Només cal dir que des d'allí el pintor flamenc Wingaerde (XVI) va plasmar una de les vistes de Tortosa a l'atles encarregat per la Corona.

La segona fase (segle XVIII), a continuació del fossat, es desenvolupa a partir de la plaça d'armes, tenint al nord més elements defensius característics d'una fortificació en forma de baluard. Un cop deixà de tenir ús militar, a la dècada dels setanta del segle XX, uns empresaris locals la van comprar en subhasta i l'Ajuntament de Tortosa l'adquirí el 2014.

Textos de tòtem

30. Tenasses
Muralles i fortificacions

Tenasses (tenalla) és una fortificació d'època moderna situada en una lloma de 26.400 m^2, creada per controlar la muralla medieval nord de la ciutat: el barri de Remolins, el de Sant Jaume, el call i el castell de la Suda. És una construcció feta per consolidar Tortosa com a plaça militar forta**.**

L'any 1647 el governador de Tortosa parla de posar fonaments en aquest indret, primera fase de construcció de la tenalla. La Guerra dels Segadors (1640-1652) evidencià la necessitat d'erigir-la. La segona fase s'inicia a partir de l'any 1708, un cop ocupada la ciutat pels borbònics amb la Guerra de Successió.

30. Tenasses
Murallas y fortificaciones

Tenasses (hornabeque) es una fortificación de época moderna situada en una loma de 26.400 m^2, creada para controlar la muralla medieval norte de la ciudad: el barrio de Remolins, el de Sant Jaume, la aljama y el castillo de la Suda. Es una construcción hecha para consolidar Tortosa como plaza militar fuerte.

El año 1647 el gobernador de Tortosa habla de poner cimentación en este lugar, primera fase de construcción del hornabeque. La Guerra de los Segadores (1640-1652) evidenció la necesidad de erigirla. La segunda fase se inicia a partir del año 1708, una vez ocupada la ciudad por los borbónicos con la Guerra de Sucesión.

QR A

Las Tenasses están situadas en extramuros. Llegamos a ellas por la subida con el mismo nombre. Fue construida en dos fases.

La primera fase, la más próxima a la ciudad, del siglo XVII, está formada por un hornabeque y dos flancos laterales: uno da al acantilado y el otro, a la muralla perimetral, donde hay el acceso. Podemos ver el foso, el camino cubierto y una puerta de acceso a dos semibaluartes a través de una cortina central. Allí encontraremos salas para guardar pólvora, una cisterna, un patio y un acceso en la parte superior para el cuerpo de guardia, desde donde podemos disfrutar de una vista impresionante. Basta decir que desde allí el pintor flamenco Wyngaerde (XVI) plasmó una de las vistas de Tortosa en el atlas encargado por la Corona.

La segunda fase (siglo XVIII), a continuación del foso, se desarrolla a partir de la plaza de armas, teniendo en el norte más elementos defensivos característicos de una fortificación en forma de baluarte. Una vez dejó de tener uso militar, en la década de los setenta del siglo XX, unos empresarios locales la compraron en subasta y el Ayuntamiento de Tortosa la adquirió el 2014.

QR A

Les Tenasses lies outside the city walls and is reached via the road bearing the same name. It was built in two phases.

The first phase, dating from the 17th century and closest to the city, consists of a hornwork flanked by two lateral wings – one facing the cliff, the other aligned with the perimeter wall, where the entrance is located. Visible features include the moat, a covered walkway and a gate providing access to two demi-bastions through a central curtain wall. Inside, there are storage rooms for gunpowder, a cistern, a courtyard, and access to an upper level where the guardhouse once stood, offering commanding views. It was from this vantage point that the Flemish painter Anton van den Wyngaerde captured one of his views of Tortosa in the 16th-century atlas commissioned by the Crown.

The second phase, built in the 18th century beyond the moat, extends from the parade ground and features additional northern defences typical of bastioned fortifications. Once the site ceased to serve a military purpose, it was sold at auction in the 1970s to local entrepreneurs. Tortosa City Council acquired it in 2014.

30. Les Tenasses

Walls and fortifications

Les Tenasses (hornwork) is a modern-era fortification situated on a 26,400 m² hilltop. It was built to control the northern medieval wall of the city, overseeing the neighbourhoods of Remolins and Sant Jaume, the Jewish quarter and La Suda Castle. The structure was part of a broader effort to consolidate Tortosa as a major military stronghold.

In 1647, the governor of Tortosa spoke of laying foundations at this site, marking the first phase of the hornwork's construction. The War of the Reapers (1640–1652) had already highlighted the need for such a fortification. The second phase began in 1708, after Bourbon forces occupied the city during the War of the Spanish Succession.

30. Fort de Tenasses

Murs et fortifications

Le fort de Tenasses est une fortification moderne ou ouvrage à cornes situé sur une colline de 26 400 m^2, créée pour contrôler le rempart médiéval nord de la ville : le quartier de Remolins, le quartier de Sant Jaume, le quartier juif et le château de la Suda. Il a été bâti pour consolider Tortosa en tant que place forte militaire.

C'est en 1647 que le gouverneur de Tortosa a évoqué la pose de fondations à cet endroit, première phase de l'édification de l'ouvrage à cornes. La guerre des faucheurs (1640-1652) a démontré que sa construction était nécessaire. La deuxième phase a débuté en 1708, après l'occupation de la ville par les Bourbons pendant la guerre de Succession d'Espagne.

QR A

Le fort de Tenasses est situé extra-muros. On y accède par la montée du même nom.Il a été construit en deux phases.

La première phase, la plus proche de la ville, datant du XVIIe siècle, se compose d'un ouvrage à cornes et de deux flancs latéraux : l'un donne sur la falaise et l'autre sur le mur d'enceinte, où se trouve l'accès. On peut voir le fossé, le chemin couvert et une porte d'accès à deux demi-bastions à travers une courtine centrale. Il comporte des salles pour stocker la poudre, une citerne, une cour et un accès à la partie supérieure pour le corps de garde, d'où l'on peut profiter d'une superbe vue. C'est de là que le peintre flamand Wyngaerde (XVIe siècle) a représenté l'une des vues de Tortosa figurant dans l'atlas commandé par la Couronne espagnole.

La deuxième phase (XVIIIe siècle), après le fossé, s'est développée à partir de la place d'armes, avec davantage d'éléments défensifs caractéristiques d'une fortification bastionnée au nord. Lorsque le fort a cessé d'être utilisé à des fins militaires dans les années 1970, des entrepreneurs locaux l'ont acheté aux enchères avant que la municipalité de Tortosa n'en fasse l'acquisition en 2014.

Textos de tòtem

31. Caponera Descoberta
Muralles i fortificacions

Hi hem accedit per la torre del Célio i el camí de Tenasses. El nom de Caponera Descoberta es creu que ve per la semblança del lloc amb les gàbies d'encebar capons. El lloc està excavat a la roca i pavimentat amb còdols. En ser a prop de la fortificació de Tenasses, s'erigeix un mur lateral. Hi veiem grans carreus que formen dues columnes. El carreus són pedres tallades en forma de paral·lelepípede rectangular.

QR A
A la Caponera Descoberta, gairebé arribant a la fortificació de Tenasses, hi ha un petit cos de guàrdia, més o menys rudimentari. Encara que a primera vista sembli un casa d'arquitectura popular, té espitlleres en un lateral per defensar i controlar l'accés del flanc al barranc del Célio. A l'altra banda, hi ha les Avançades de Sant Joan. En el passat, des d'aquest punt es controlava la muralla que connectava amb el tram de Remolins. A partir del barranc de Remolins, ja era intramurs.
Dins la fortificació, passat el portal amb carreus blancs ben treballats, arribem a les primeres Tenasses (S.XVII) on trobem la tenalla, un pany lateral de muralla que encercla el fortí. Més a l'esquerra, hi ha una construcció posterior que podria ser una barraca de la dècada dels 50 del segle passat.

31. Caponera Descubierta
Murallas y fortificaciones

Hemos accedido por la torre del Célio y el camino de Tenasses. El nombre de Caponera Descubierta se cree que viene por el parecido del lugar con las jaulas de cebar capones. El lugar está excavado en la roca y pavimentado con cantos rodados. Al estar cerca de la fortificación de Tenasses, se erige un muro lateral. Vemos grandes sillares que forman dos columnas. Los sillares son piedras cortadas en forma de paralelepípedo rectangular.

QR A
En la Caponera Descubierta, casi llegando a la fortificación de Tenasses, hay un pequeño cuerpo de guardia, más o menos rudimentario. Aunque a primera vista parezca un casa de arquitectura popular, tiene aspilleras en un lateral para defender y controlar el acceso del flanco al barranco del Célio. En la otra parte, hay las (fortificaciones) Avanzadas de de San Juan. En el pasado, desde este punto se controlaba la muralla que conectaba con el tramo de Remolins. A partir del barranco de Remolins, ya era intramuros.
Dentro de la fortificación, pasado el portal con sillares blancos muy trabajados, llegamos a las primeras Tenasses (S.XVII) donde encontramos el hornabeque, una cerradura lateral de muralla que rodea el fortín. Más a la izquierda, hay una construcción posterior que podría ser una barraca de la década de los 50 del siglo pasado.

31. Caponera Descoberta

Walls and fortifications

We reach this point via the Torre del Célio and the Camí de Tenasses. The name Caponera Descoberta (Open Caponier) is thought to derive from the site's resemblance to cages used for fattening capons. The area is hewn from the rock and paved with cobblestones. Because of its proximity to the Tenasses fortification, a lateral wall was constructed. Large ashlar blocks form two columns – ashlars being stones cut into rectangular prisms.

QR A

Near the Tenasses fortification, in the Caponera Descoberta, stands a small, relatively basic guardhouse. Although it may appear at first glance to be a simple, vernacular structure, it has loopholes on one side, designed to control and defend the access route along the flank of the Célio ravine. On the opposite side lie the Avançades de Sant Joan (fortifications). Historically, this point provided control over the section of wall that linked up with the stretch at Remolins. Beyond the Remolins ravine, the area lay within the city walls.

Inside the fortification, beyond a gate with finely worked white ashlar blocks, one reaches the first phase of the Tenasses (17th century), where the hornwork is located – a lateral enclosure wall surrounding the fort. Further to the left stands a later structure, possibly a hut dating from the 1950s.

31. Caponnière

Murs et fortifications

On y accède par la tour du Célio et le chemin du fort de Tenasses. Le nom de caponnière viendrait de la ressemblance du lieu avec les cages utilisées pour engraisser les chapons. C'est un espace creusé dans la roche et pavé de galets. En raison de la proximité du fort de Tenasses, un mur latéral a dû être construit. On peut voir de grandes pierres de taille formant deux colonnes. Les pierres de taille sont des blocs taillés en forme de parallélépipède rectangle.

QR A

Dans la caponnière, presque au niveau du fort de Tenasses, se trouve un petit corps de garde assez rudimentaire. Bien que, à première vue, il ressemble à une maison populaire, il possède des meurtrières sur un côté pour défendre et contrôler l'accès au flanc du ravin du Célio. De l'autre côté se trouvent les fortifications avancées de Sant Joan. Par le passé, c'est de là que la muraille qui rejoignait le tronçon de Remolins était contrôlée. La zone intra-muros commençait au ravin de Remolins.

À l'intérieur de la fortification, une fois franchie la porte en pierres de taille blanches très ouvragées, on arrive au premier fort de Tenasses (XVIIe siècle) où se trouve l'ouvrage à cornes, une sorte de muraille latérale qui entoure le fortin. Plus loin, sur la gauche, se trouve une construction plus récente qui pourrait être un baraquement des années 1950.

Textos de tòtem

32. Hornabec

Muralles i fortificacions

El hornabec es va construir en la primera fase de Tenasses (S.XVII), formada per dos semibaluards de vuit metres units per una cortina central curta i dos flancs laterals. És una estructura ben robusta que resumeix l'arquitectura defensiva del moment. Grans murs inclinats per suportar l'impacte de les bombes.

Des d'aquí es controla l'horta de Pimpí i es cobreix el flanc de Remolins i el barranc del Célio entre les Avançades de Sant Joan. De fet, l'arquitectura en forma de baluard planteja habitualment que cada estructura defensiva estigui protegida pels dos flancs. Per aquesta raó, s'aixeca Tenasses.

QR A

Pels dos laterals de la tenalla surt un flanc de muralla que rodeja la fortificació; una dona al precipici i l'altra s'enllaça amb el tram perimetral de protecció de la fortificació. A la part frontal tenim el camí cobert i el fossat —bastant malmès—, on hi ha una porta. A través d'un passadís estret arribes a dues sales per guardar pólvora; una de molt gran, ventilada per dos finestres, i l'altra petita, amb una volta a prova de bombes.

Seguint el pas fem cap al pati, que té la funció d'organització. Hi podem veure una cisterna de grans dimensions. Si accedim a la part superior de la defensa, a més de gaudir d'una vista fantàstica, veurem: divuit canoneres; dos garites enderrocades; un

pas de ronda suportat amb uns potents arcs, igual com al fortí del Bonet, i prop de la volta del polvorí, hi ha un suport de parallamps amb base de carreus.

32. El hornabeque

Murallas y fortificaciones

El hornabeque se construyó en la primera fase de Tenasses (S.XVII), formado por dos semibaluartes de ocho metros unidos por una cortina central corta y dos flancos laterales. Es una estructura muy robusta que resume la arquitectura defensiva del momento. Grandes muros inclinados para soportar el impacto de las bombas.
Desde aquí se controla la huerta de Pimpí y se cubre el flanco de Remolins y el barranco del Célio entre las (fortificaciones) Avanzadas de San Juan. De hecho, la arquitectura en forma de baluarte plantea habitualmente que cada estructura defensiva esté protegida por los dos flancos. Por esta razón, se levanta Tenasses.

QR A

Por los dos laterales del hornabeque sale un flanco de muralla que rodea la fortificación; uno da al precipicio y el otro se enlaza con el tramo perimetral de protección de la fortificación. En la parte frontal tenemos el camino cubierto y el foso —bastante deteriorado—, donde hay una puerta. A través de un pasillo estrecho llegas a dos salas para guardar pólvora; una de muy grande, ventilada por dos ventanas, y la otra pequeña, con una bóveda a prueba de bombas.
Siguiendo el paso llegamos al patio, que tiene la función de organización. podemos ver una cisterna de grandes dimensiones. Si accedemos a la parte superior de la defensa, además de disfrutar de una vista fantástica, veremos: dieciocho cañoneras; dos garitas derruidas; un paso de ronda soportado por unos potentes arcos, igual como en el fortín del Bonet, y cerca de la bóveda del polvorín, hay un apoyo de pararrayos con base de sillares.

32. The hornwork

Walls and fortifications

The hornwork was built during the first phase of the Tenasses (17th century) and comprises two eight-metre semi-bastions joined by a short central curtain wall and flanked by two lateral walls. This is a solidly built structure, representative of the defensive architecture of the time, with tall steeply inclined walls designed to absorb the impact of artillery.
From this position, one could control the Pimpí vegetable garden and cover both the Remolins flank and the Célio ravine, between the Avançades de Sant Joan (fortifications). Bastioned architecture typically aims for mutual defence between flanks – hence the strategic placement of the Tenasses.

QR A

On either side of the hornwork, walls extend to encircle the fortification: one descends toward the precipice, while the other connects to the perimeter defensive wall. In front lies the covered way and a now heavily deteriorated ditch, within which there is a gate. A narrow passage leads to two powder storage rooms – one large, ventilated by two windows; the other smaller, with a bombproof vaulted ceiling.
Continuing on, we reach a courtyard used for organisational purposes. Here stands a large cistern. From the upper level of the defences, remarkable views can be enjoyed. Also visible from this vantage point are eighteen gunports, two ruined sentry posts, a wall-walk supported by heavy arches – similar to those at the Fortí del Bonet – and, near the powder magazine vault, a lightning conductor mounted on an ashlar base.

32. Ouvrage à cornes

Murs et fortifications

L’ouvrage à cornes a été bâti lors de la première phase de construction du fort de Tenasses (XVIIe siècle). Il se compose de deux demi-bastions de huit mètres reliés par une petite courtine centrale et deux ailes. Il s’agit d’une structure très robuste qui résume l’architecture défensive de l’époque, avec de grands murs inclinés pour résister à l’impact des bombes.
De là, on pouvait contrôler le verger de Pimpí et couvrir le flanc de Remolins et le ravin du Célio entre les fortifications avancées de Sant Joan. De fait, la construction en forme de bastion permet généralement à chaque structure défensive d’être protégée sur les deux flancs. C’est la raison pour laquelle le fort de Tenasses a été bâti.

QR A
Des deux côtés de l'ouvrage à cornes partent deux ailes qui contournent la fortification ; l'une donne sur la falaise tandis que l'autre est reliée au périmètre protégeant la fortification. À l'avant, il y a le chemin couvert et le fossé — assez détérioré —, où se trouve une porte. Un couloir étroit permet de rejoindre deux salles où était stockée la poudre : l'une très grande, dotée de deux fenêtres, et l'autre plus petite, avec une voûte pouvant résister aux bombes.
En continuant, on arrive dans la cour, qui a un rôle organisationnel. On peut y voir une citerne de grande taille. Si l'on rejoint la partie supérieure des fortifications, en plus d'une superbe vue, on peut voir dix-huit canonnières, deux échauguettes en ruine, un chemin de ronde soutenu par de puissants arcs, comme dans le fort du Bonet, et près de la voûte de la poudrière, un support de paratonnerre avec une base en pierres de taille.

Textos de tòtem

33. Plaça d'armes
Muralles i fortificacions

La plaça d'armes és al bell mig de la fortificació, després del primer fossat, ja a les segones Tenasses. Avui dia, l'únic que podem veure en algun tram del terra són restes de paviment amb còdols. Hi ha documentades, però, més construccions. Segons la lògica d'aquestes estructures de defensa, aquest indret podria ser el lloc de trobada de la guarnició per formar, esbarjo o lloc de cerimònies.

QR A
A continuació del fossat de les primeres Tenasses, hi ha la plaça d'armes. Un espai de 8.500 metres quadrats, avui dia sense edificacions; ara bé les empremtes dels murs i la documentació conservada testimonien l'existència de diferents construccions.
Es conserva un plànol de 1903 de les edificacions que hi havia, signat per Francesc Macià, enginyer militar de l'exèrcit espanyol i, posteriorment president de la Generalitat de Catalunya. De fet, Macià va abandonar l'exèrcit pels Fets del *¡Cu-Cut!* y pel seu catalanisme, incompatible amb format part d'aquesta institució.
Era un lloc de reunió i organització de les tropes per defensar la ciutat. La plaça té sortida per la cortina central de la darrera tenalla, a través d'un portal de carreus i brancals amb una arcada de pedra. Des del centre d'aquest espai podem observar la magnitud de la fortalesa.
Si mirem cap al flanc que dona al riu, al bell mig, hi sobresurt una petita construcció: una latrina. Un element que servia per fer les necessitats fisiològiques de les persones que eren a la fortificació. Aquest element és fins a cert punt excepcional perquè se'n conserven poques a la península Ibèrica.

33. Plaza de armas
Murallas y fortificaciones

La plaza de armas está en medio de la fortificación, después del primer foso, ya en las segundas Tenasses. Hoy en día, lo único que podemos ver en algún tramo del suelo son restos de pavimento con cantos rodados. Hay documentadas, pero, más construcciones. Según la lógica de estas estructuras de defensa, este lugar podría ser el lugar de encuentro de la guarnición para formar, recreo o lugar de ceremonias.

QR A
A continuación del foso de las primeras Tenasses hay la plaza de armas. Un espacio de 8.500 metros cuadrados, hoy en día sin edificaciones; ahora bien las improntas de los muros y la documentación conservada dan testimonio de la existencia de diferentes construcciones.
Se conserva un plano de 1903 de las edificaciones que había, firmado por Francesc Macià, ingeniero militar del ejército español y, posteriormente, presidente de la Generalitat de Cataluña. De hecho Macià abandonó el ejército por los Hechos del *¡Cu-Cut!* y por su catalanismo, incompatible con formar parte de esta institución.
Era un lugar de reunión y organización de las tropas para defender la ciudad. La plaza tiene salida por la cortina central del último hornabeque, a través de un portal de sillares y jambas con una arcada de piedra. Desde el centro de este espacio podemos observar la magnitud de la fortaleza.
Si miramos hacia el flanco que da al río, en medio, sobresale una pequeña construcción: una letrina. Un elemento que servía para hacer las necesidades fisiológicas de las personas que eran a la fortificación. Este elemento es hasta cierto punto excepcional porque se conservan pocas en la Península ibérica.

33. Parade ground

Walls and fortifications

The parade ground is situated in the centre of the fortification, beyond the first moat, within the second Tenasses. Today, the only remnants visible in some areas of the ground are traces of cobblestone paving. However, there are further documented constructions. According to the design of these defensive structures, this area would have served as a gathering point for the garrison, for recreation, or as a venue for ceremonies.

QR A

Beyond the moat of the first Tenasses lies the parade ground, an area of 8,500 square metres, now devoid of buildings. Nevertheless, the imprints of walls and preserved documentation bear witness to the existence of various structures.

A 1903 plan, signed by Francesc Macià, a military engineer in the Spanish army and later president of the Generalitat Government of Catalonia, documents the buildings that once stood here. In fact, Macià left the army due to the *Fets del ¡Cu-Cut!* [the 1905 incident in which a Catalan satirical magazine was censored, leading to protests against the Spanish military] and his Catalanism, which made it incompatible for him to remain in this institution.

It was a place where the troops gathered and organised to defend the city. It opens onto the central curtain wall of the last hornwork, through a portal with finely crafted stone jambs and a stone arch. From the centre of this space, the scale of the fortress can be appreciated.

Looking towards the flank facing the river, a small structure stands out: a latrine. This feature served the fort's personnel for their physiological needs. It is somewhat exceptional, as few such structures have survived in the Iberian Peninsula.

33. Place d'armes

Murs et fortifications

La place d'armes se trouve au milieu de la fortification, après le premier fossé, dans le deuxième fort de Tenasses. Aujourd'hui, la seule chose que l'on peut voir sur certaines parties du sol, ce sont des restes du pavement fait de galets. Cependant, des documents rapportent l'existence d'autres constructions. Selon la logique de ces structures défensives, cet endroit pouvait être le lieu où la garnison se mettait en rangs, profitait de moments de loisirs ou l'espace où avaient lieu des cérémonies.

QR A

La place d'armes se trouve à côté du fossé du premier fort de Tenasses. C'est un espace de 8500 mètres carrés, aujourd'hui dépourvu de bâtiments ; cependant, les traces de murs et divers documents témoignent de l'existence de différentes constructions.

Il existe notamment un plan des bâtiments datant de 1903, signé Francesc Macià, ingénieur militaire de l'armée espagnole puis président de la Generalitat de Catalunya. De fait, Macià a quitté l'armée suite aux événements du *¡Cu-Cut!* et à son catalanisme, incompatible avec l'appartenance à cette institution.

La place d'armes était un lieu de rassemblement et d'organisation des troupes pour la défense de la ville. Elle dispose d'une sortie par la courtine centrale du dernier ouvrage à cornes, par une porte en pierres de taille flanquée de jambages et surmontée d'une arcade en pierre. Si l'on se place au centre de cet espace, on peut mieux apprécier les dimensions de la forteresse.

Si l'on regarde vers le flanc donnant sur la rivière, un petit bâtiment se dresse au milieu : ce sont des latrines, un espace destiné aux besoins physiologiques des personnes qui se trouvaient dans la fortification. Cet élément est assez exceptionnel car il en existe peu dans la péninsule Ibérique.

Textos de tòtem

35. El revellí

Muralles i fortificacions

El revellí és una obra exterior que cobreix la cortina d'una fortificació i la defensa. Aquest element de planta triangular està situat davant el fossar i de la porta d'accés a la plaça d'armes.

El fet que hi hagi escales indica que les peces d'artilleria s'havien de pujar amb algun tipus de grua. L'objectiu era protegir la tenalla i el conjunt de la fortalesa i dividir l'atac enemic. Solia ser defensat per la infanteria, ja que per dalt passava l'artilleria.

QR A

Els revellins eren estructures aïllades, però pensades com a part del sistema defensiu, que es construïen als fossars, entre els baluards. Això en facilitava la defensa i que en cas de pèrdua, no afectés el conjunt de la fortificació. Els atacants conquerien o desallotjaven els defensors, amb el cost que implicava, però aquests se seguien resguardant a l'interior, sense cap pèrdua important. Des de dalt del revellí gaudim d'una vista excel·lent de tot el fortí, una visió que compartien qui volia conquerir la ciutat per aquesta banda.

Per la seva forma, els revellins també es podien dir de mitja lluna; a Tortosa, per exemple, la mitja lluna era al Temple, entre dos baluards. Allí és on vas afusellar a Maria Griñó, la mare del general carlí Ramon Cabrera, l'any 1836, com a venjança dels liberals cap al Tigre del Maestrat. Avui en dia, a grans trets, aquest espai correspon a la plaça Alfons XII, a l'eixample de la ciutat.

35. Revellín

Murallas y fortificaciones

El revellín es una obra exterior que cubre la cortina de una fortificación y la defensa. Este elemento de planta triangular está situado delante del foso y de la puerta de acceso a la plaza de armas.

El hecho de que haya escaleras indica que las piezas de artillería se tenían que subir con algún tipo de grúa. El objetivo era proteger el hornabeque y el conjunto de la fortaleza y dividir el ataque enemigo. Solía ser defendido por la infantería, puesto que por arriba pasaba la artillería.

QR A

Los revellines eran estructuras aisladas, pero pensadas como parte del sistema defensivo, que se construían en los fosos, entre los baluartes. Esto facilitaba su defensa y que, en caso de pérdida, no afectara al conjunto de la fortificación. Los atacantes conquistaban o desalojaban a los defensores, con el coste que implicaba, pero estos se seguían resguardando en el interior, sin ninguna pérdida importante. Desde arriba del revellín disfrutamos de una vista excelente de todo el fortín, una visión que compartían quienes querían conquistar la ciudad por esta parte.

Por su forma, los revellines también se podían llamar de media luna; en Tortosa, por ejemplo, la media luna estaba en el Temple, entre dos baluartes. Allí es donde fusilaron a Maria Griñó, la madre del general carlista Ramon Cabrera, en 1836, como venganza de los liberales hacia el Tigre del Maestrazgo. Hoy en día, a grandes rasgos, este espacio corresponde a la plaza Alfonso XII, en el ensanche de la ciudad.

35. Ravelin

Walls and fortifications

A ravelin is an external structure that shields the curtain wall of a fortification and its defences. This triangular-shaped element is positioned in front of the moat and the entrance to the parade ground.

The presence of stairs suggests that artillery pieces had to be raised using some kind of crane. Its purpose was to protect the hornwork and the entire fortress, while also dividing the enemy's assault. It was usually defended by infantry, with the artillery positioned above.

QR A

Ravelins were isolated structures, yet designed as part of the broader defensive system, built within the moats between the bastions. This design made them easier to defend and ensured that, in the event of their loss, the remainder of the fortifications would remain intact. Attackers could conquer or dislodge the defenders at great cost, but the defenders could still take refuge inside, with minimal losses. From the top of the ravelin, an excellent view of the entire fort is afforded – a vantage point also shared by those attempting to conquer the city from this side.

Due to their shape, ravelins are sometimes referred to as "half-moon" structures. In Tortosa, for example, the half-moon was located at the Temple, between two bastions. It was here that Maria Griñó, the mother of Carlist general Ramon Cabrera, was executed by firing squad in 1836, in retaliation by the liberals against the Tigre del Maestrat. Today, this area roughly corresponds to Plaça Alfons XII, located in the city's Eixample [the expansion district].

35. Ravelin

Murs et fortifications

Le ravelin est un ouvrage extérieur qui couvre la courtine d'une fortification et les bastions. Cet élément de forme triangulaire est situé devant le fossé et la porte d'entrée de la place d'armes.

La présence d'escaliers indique que les pièces d'artillerie devaient être soulevées par une sorte de grue. L'objectif était de protéger l'ouvrage à cornes et l'ensemble de la forteresse et de diviser les attaques ennemies. Le ravelin était défendu par l'infanterie, les tirs d'artillerie passant au-dessus.

QR A

Les ravelins étaient des structures isolées, mais faisant partie du système défensif, qui étaient construits dans les fossés entre les bastions. Cela facilitait leur défense et, si l'un d'entre eux tombait, cela n'affectait pas le reste de la fortification. Les attaquants cherchaient à prendre les ravelins ou à en déloger les défenseurs, à quelque prix que ce soit, mais ces derniers pouvaient rester à l'abri à l'intérieur, sans subir de pertes majeures. Du haut du ravelin, on a une excellente vue sur l'ensemble de la forteresse, une vue dont profitaient ceux qui voulaient attaquer la ville depuis ce côté.

En raison de leur forme, les ravelins étaient également appelés demi-lunes ; à Tortosa, par exemple, la demi-lune se trouvait au niveau de la section des Templiers, entre deux bastions. C'est ici que Maria Griñó, la mère du général carliste Ramon Cabrera, a été fusillée en 1836, en guise de représailles des libéraux contre son fils, le « Tigre delMaestrat ». Aujourd'hui, cet espace correspond grosso modo à la place Alfonso XII, dans la partie moderne de la ville.

Textos de tòtem

36. Camí cobert

Muralles i fortificacions

El fossat és un vall o excavació que encercla les fortaleses per dificultar el setge d'una fortificació. El de las segones Tenasses està envoltat pel camí cobert, corredor situat a l'exterior de la fortificació, compartimentat amb les travesses i més enfonsat que el revellí, ja que la guarnició de defensa així es podia moure més fàcilment, en cas d'atac d'enemic. Aquest s'acaba amb el que queda de banqueta i final del glacis.

QR A

Per entendre millor la funció del camí cobert, hem d'esmentar que les fortificacions modernes, com Tenasses (XVII-XVIII), són un joc de volums i alçades. El fossat permet construir la fortificació a una alçada menor que el nivell de terra existent. D'aquesta manera l'artilleria enemiga té més difícultat per encertar en disparar, ja que no pot apuntar cap a dalt.

Al camí se situa la defensa més bàsica, els fusellers, sense entorpir el foc d'artilleria des de la fortificació. El camí cobert també està concebut per dificultar les excavacions dels sapadors per rebentar les muralles.

Després del camí cobert, el glacis (declivi des del camí cobert fins al camp) també és reclinat. D'aquesta manera es dificulta la pujada de l'invasor, mentre que els defensors estan en avantatge.

36. Camino cubierto

Murallas y fortificaciones

El foso es un valle o excavación que rodea las fortalezas para dificultar el asedio de una fortificación. El de las segundas Tenasses está rodeado por el camino cubierto, corredor situado en el exterior de la fortificación, compartimentado con las traviesas y más hundido que el revellín para que la guarnición de defensa pudiera moverse más fácilmente, en caso de ataque de enemigo. Éste se acaba con lo que queda de banquillo y final del glacis.

QR A

Para entender mejor la función del camino cubierto, debemos mencionar que las fortificaciones modernas, como Tenasses (XVII-XVIII), son un juego de volúmenes y alturas. El foso permite construir la fortificación a una altura menor que el nivel de tierra existente. De este modo la artillería enemiga tiene más dificultad para acertar al disparar, puesto que no puede apuntar hacia arriba.

En el camino se sitúa la defensa más básica, los fusileros, sin entorpecer el fuego de artillería desde la fortificación. El camino cubierto también está concebido para dificultar las excavaciones de los zapadores para reventar las murallas.
Después del camino cubierto, el glacis (declive desde el camino cubierto hasta el campo) también es reclinado. De este modo se dificulta la visión de los atacantes cuando se acercan a la fortificación, mientras que los defensores están en ventaja.

36. Covered walkway

Walls and fortifications

The moat is a trench or excavation that surrounds fortifications, designed to hinder the siege of a fortress. The one surrounding the second Tenasses is enclosed by the covered walkway, a corridor located outside the fortification. This is divided by beams and set lower than the *ravelin* to allow the defending garrison to move more freely in case of an enemy attack. It ends at what remains of the bench and the glacis.

QR A
To better understand the function of the covered walkway, it's important to note that modern fortifications, such as Tenasses (17th-18th centuries), are built with a combination of volumes and heights. The moat allows the fortification to be constructed at a lower level than the existing ground, making it more difficult for enemy artillery to hit, as they cannot aim upwards.
Along the walkway, the most basic form of defence, the riflemen, were stationed, without obstructing the artillery fire from the fortification. The covered walkway was also designed to make it harder for sappers to tunnel under the walls.
Beyond the walkway, the glacis (a sloping area from the covered walkway to the open field) is also inclined. This design made it harder for attackers to see the defenders as they approached the fortification, giving the defenders an advantage.

36. Chemin couvert

Murs et fortifications

Le fossé est une tranchée qui entoure les forteresses afin de rendre leur siège plus difficile. Celui du deuxième fort de Tenasses est entouré d'un chemin couvert, un couloir situé à l'extérieur de la fortification, compartimenté par des traverses et plus profond que le ravelin afin que la garnison de défense puisse se déplacer plus facilement en cas d'attaque ennemie. Celui-ci se termine par ce qu'il reste du parapet, au bout du glacis.

QR *A*
Pour mieux comprendre la fonction du chemin couvert, il faut préciser que les fortifications modernes, comme celles de Tenasses (XVIIe-XVIIIe siècles), jouent sur les volumes et les hauteurs. Le fossé permet de construire la fortification à une hauteur inférieure à celle du sol existant. Il est donc plus difficile pour l'artillerie ennemie de toucher les cibles lorsqu'elle tire, car elle ne peut pas viser vers le haut.
La défense la plus élémentaire, les fusiliers, se place sur le chemin couvert, sans gêner les tirs d'artillerie depuis la fortification. Le chemin couvert est également conçu pour compliquer la tâche des sapeurs qui cherchent à percer des brèches dans les remparts.
Après le chemin couvert s'étend le glacis, un plan faiblement incliné entre le chemin couvert et le niveau naturel du terrain. Les attaquants ont ainsi du mal à voir lorsqu'ils s'approchent de la fortification, tandis que les défenseurs sont avantagés.

Textos de tòtem

37.Mig baluard
Muralles i fortificacions

Gairebé al final de la fortalesa, hi ha dos grans semibaluards units per una cortina que serveix d'unió dels dos panys de muralla que tanquen i protegeixen els laterals de la fortificació. Són construccions militars típiques de les fortificacions modernes. Varen començar a Itàlia (XVI) i es van estendre per tot Europa al segle XVII.

QR A

Els semibaluards són el primer obstacle que trobava l'enemic. D'una banda, feien la sensació frontalment d'una profunditat més gran i, per tant, d'un difícil assalt; de l'altra, permetia una excel·lent visibilitat per defensar la ciutat.
Els dos mitjos baluards cobreixen tota la superfície del turó de Tenasses. Els baluards solen ser de planta pentagonal, però aquí només n'ha ha dos mitjos, en forma de banya, que enllacen amb la tenalla de les primeres Tenasses. Al mig de la tenalla, hi ha el portal d'accés a la plaça d'armes, fet amb carreus i que no sembla original.
A l'extrem de la part del riu, podem gaudir d'una vista panoràmica de Tortosa i la vall de l'Ebre, a més de veure en conjunt l'estructura de Tenasses.

37. Medio baluarte

Murallas y fortificaciones

Casi al final de la fortaleza, hay dos grandes semibaluartes unidos por una cortina que sirve de unión de los dos cerramientos de muralla que cierran y protegen los laterales de la fortificación. Son construcciones militares típicas de las fortificaciones modernas. Empezaron en Italia (XVI) y se extendieron por toda Europa en el siglo XVII.

QR *A*
Los semibaluartes son el primer obstáculo que encontraba el enemigo. Por un lado, daban la sensación frontalmente de una profundidad más grande y, por lo tanto, de un difícil asalto; de la otra, permitía una excelente visibilidad para defender la ciudad.
Los dos medios baluartes cubren toda la superficie del cerro de Tenasses. Los baluartes suelen ser de planta pentagonal, pero aquí solo hay dos medios, en forma de cuerno, que enlazan con el hornabeque de las primeras Tenasses. En medio de la tenaza, hay el portal de acceso a la plaza de armas, hecho con sillares y que no parece original.
En el extremo de la parte del río, podemos disfrutar de una vista panorámica de Tortosa y el valle del Ebro, además de ver en conjunto la estructura de Tenasses.

37. Half-bastion

Walls and fortifications

At the far end of the fortress, there are two large half-bastions connected by a curtain wall, which links the two sections of the fort's wall, protecting its flanks. These military constructions, typical of modern fortifications, originated in Italy in the 16th century and spread throughout Europe during the 17th century.

QR A
The half-bastions represented the first obstacle the enemy encountered. On one hand, they created the illusion of greater depth, making it appear more difficult to launch a frontal assault. On the other hand, they provided an excellent vantage point for defending the city.
The two half-bastions cover the entire area of the Tenasses hill. Typically, bastions are pentagonal in shape, but here, there are only two half-bastions shaped like horns, which connect to the hornwork of the first Tenasses. In the centre of this Tenassa, there is an access portal to the parade ground, constructed from worked stone, though it does not appear to be the original.
From the river-side end, a panoramic view of Tortosa and the Ebro Valley can be enjoyed, as well as an overall view of the entire Tenasses structure.

37. Demi-bastion

Murs et fortifications

Presque à l'extrémité de la forteresse, il y a deux grands demi-bastions reliés par une courtine qui servent à connecter les deux enceintes qui entourent et protègent les côtés de la fortification. Il s'agit de constructions militaires typiques des fortifications modernes. Elles ont vu le jour en Italie (XVIe siècle) et se sont répandues dans toute l'Europe au XVIIe siècle.

QR *A*
Les demi-bastions étaient le premier obstacle que rencontrait l'ennemi. D'une part, vus de face, ils donnaient l'impression d'une plus grande profondeur et donc d'un assaut difficile ; d'autre part, ils offraient une excellente visibilité pour la défense de la ville.
Les deux demi-bastions couvrent toute la surface de la colline de Tenasses. Les bastions sont généralement pentagonaux, mais ici il n'y a que deux demi-bastions, en forme de

corne, qui sont reliés à l'ouvrage à corne du premier fort de Tenasses. Au milieu de la tenaille se trouve la porte permettant d'accéder à la place d'armes, construite en pierres de taille mais qui ne semble pas originale.
À l'extrémité donnant vers la rivière, on peut admirer une belle vue panoramique sur Tortosa et la vallée de l'Èbre, ainsi que sur l'ensemble de la structure de Tenasses.

Textos de tòtem

38. Cristòfol Despuig

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

Cristòfol Despuig (Tortosa, 1510 – 1574) és un polític i literat conegut per ser l'autor de *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* (1557). Aquesta obra, considerada el millor exemple de prosa renaixentista en català, no fou publicada fins al 1877 pel caràcter heterodox d'alguns passatges.

La seva implicació en les lluites pel poder a Tortosa li comportà la prohibició de participar en el govern municipal (1534-1544), el bandejament de la ciutat (1565-1571) i l'empresonament, juntament amb el seu fill Onofre (1565-1566), a les presons de la Inquisició.

Les seves propietats immobles incloïen el palau del carrer de la Rosa i l'heretat de la torre d'en Corder.

QRA

Cristòfol Despuig i Savartés (Tortosa, 1510 – 1574) fou un polític i literat conegut per ser l'autor de *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* (1557). Aquesta obra, considerada el millor exponent de prosa en català del Renaixement, no fou publicada fins al 1877 a causa del caràcter heterodox d'alguns passatges en què es qüestiona l'adoració de les relíquies, la riquesa de l'Església o la política bèl·lica del papat.

El 1530 es va casar amb Maciana Curto, de l'oligarquia local. La seva implicació en les lluites pel poder a Tortosa li comportà la prohibició de participar en el govern municipal (1534-1544), el bandejament de la ciutat (1565-1571) i l'empresonament, juntament amb el seu fill Onofre (1565-1566), a les presons de la Inquisició.

Pare i fill foren acusats d'haver instigat l'incendi de la casa d'un membre de la Inquisició. Onofre emmalaltí a la presó i morí de camí a Tortosa.

El 1571 Cristòfol retornà a la ciutat, on es va dedicar a gestionar el seu patrimoni; de les seves propietats immobles, en destaca el palau del carrer de la Rosa i l'heretat de la torre d'en Corder, anteriorment anomenada torre de Despuig, que pren el nom dels seus hereus. També fou rector de la Confraria de Sant Jordi, formada per nobles (1572-1573).

38. Cristòfol Despuig

El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco

Cristòfol Despuig (Tortosa, 1510 – 1574) es un político y literato conocido por ser el autor de *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* (1557). Esta obra, considerada el mejor ejemplo de prosa renacentista en catalán, no fue publicada hasta el 1877 por el carácter heterodoxo de algunos pasajes.

Su implicación en las luchas por el poder en Tortosa le comportó la prohibición de participar en el gobierno municipal (1534-1544), el destierro de la ciudad (1565-1571) y el encarcelamiento, junto con su hijo Onofre (1565-1566), en las prisiones de la Inquisición.

Sus propiedades inmuebles incluían el palacio de la calle de la Rosa y el heredado de la torre d'en Corder.

QRA

Cristòfol Despuig i Savartés (Tortosa, 1510 – 1574) fue un político y literato conocido por ser el autor de *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* (1557). Esta obra, considerada el mejor exponente de prosa en catalán del Renacimiento, no fue publicada hasta el 1877 a causa del carácter heterodoxo de algunos pasajes en que se cuestiona la adoración de las reliquias, la riqueza de la Iglesia o la política bélica del papado.

El 1530 se casó con Maciana Curto, de la oligarquía local. Su implicación en las luchas por el poder en Tortosa le comportó la prohibición de participar en el gobierno municipal (1534-1544), el destierro de la ciudad (1565-1571) y el encarcelamiento, junto con su hijo Onofre (1565-1566), en las prisiones de la Inquisición.

Padre e hijo fueron acusados de haber instigado el incendio de la casa de un miembro de la Inquisición. Onofre enfermó en prisión y murió de camino a Tortosa.

El 1571 Cristòfol volvió en la ciudad, donde se dedicó a gestionar su patrimonio; entre sus propiedades inmuebles destaca el palacio de la calle de la Rosa y el heredado de la torre d'en Corder, anteriormente llamada torre de Despuig, que toma el nombre de sus herederos. También fue rector de la Cofradía de San Jorge, formada por nobles (1572-1573).

38. Cristòfol Despuig

Contemporary Tortosa

Cristòfol Despuig (Tortosa, 1510–1574) was a politician and writer, best known as the author of *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* (1557). This work, regarded as the finest example of Renaissance prose in Catalan, was not published until 1877 due to the heterodox nature of some of its passages.

His involvement in the power struggles in Tortosa led to his ban from participating in the municipal government (1534–1544), his exile from the city (1565–1571), and his imprisonment, along with his son Onofre (1565–1566), in the prisons of the Inquisition.

His properties included the palace on Carrer de la Rosa and the estate of the Torre d'en Corder.

QRA

Cristòfol Despuig iSavartés (Tortosa, 1510–1574) was a politician and writer, best known as the author of *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* (1557). This work, regarded as the finest example of Renaissance prose in Catalan, was not published until 1877 due to the heterodox nature of some of its passages, which question the worship of relics, the wealth of the Church and the military politics of the papacy.

In 1530, he married Maciana Curto, a member of the local oligarchy. His involvement in the power struggles in Tortosa led to his ban from participating in the municipal government (1534–1544), his exile from the city (1565–1571), and his imprisonment, along with his son Onofre (1565–1566), in the prisons of the Inquisition.

Father and son were accused of instigating the burning of the house of a member of the Inquisition. Onofre fell ill in prison and died on the way back to Tortosa.

In 1571, Cristòfol returned to the city, where he devoted himself to managing his assets. Among his properties were the palace on Carrer de la Rosa and the estate of the Torre d'en Corder, formerly known as the Torre de Despuig, which was named after his heirs. He also served as rector of the Brotherhood of Sant Jordi, a noble association (1572–1573).

38. Cristòfol Despuig

La Tortosa contemporaine

Cristòfol Despuig (Tortosa, 1510 - 1574) est un homme politique et un écrivain surtout connu pour avoir écrit *Los col·loquis de la insigneciutat de Tortosa*(1557). Cette œuvre, considérée comme le meilleur exemple de prose de la Renaissance en catalan, n'a été publiée qu'en 1877 en raison du caractère hétérodoxe de certains passages.

Son implication dans les luttes de pouvoir à Tortosa lui vaut d'être interdit de participation au gouvernement municipal (1534-1544), banni de la ville (1565-1571) et emprisonné, avec son fils Onofre (1565-1566), dans les geôles de l'Inquisition.

Son patrimoine immobilier comprend le palais de la rue de la Rosa et le domaine de la tour d'en Corder.

QRA

Cristòfol Despuig i Savartés (Tortosa, 1510 - 1574) est un homme politique et un écrivain surtout connu pour avoir écrit *Los col·loquis de la insigneciutat de Tortosa*(1557). Cette œuvre, considérée comme le meilleur exemple de prose de la Renaissance en catalan, n'a été publiée qu'en 1877 en raison du caractère hétérodoxe de certains passages mettant en cause le culte des reliques, la richesse de l'Église et la politique guerrière de la papauté.

En 1530, il épouse MacianaCurto, qui appartient à l'oligarchie locale. Son implication dans les luttes de pouvoir à Tortosa lui vaut d'être interdit de participation au gouvernement municipal (1534-1544), banni de la ville (1565-1571) et emprisonné, avec son fils Onofre (1565-1566), dans les geôles de l'Inquisition.

Le père et le fils sont accusés d'avoir fomenté l'incendie de la maison d'un membre de l'Inquisition. Onofre tombe malade en prison et meurt sur le chemin de Tortosa.

En 1571, Cristòfol revient dans la ville, où il se consacre à la gestion de son patrimoine. Il possède, entre autres biens immobiliers, le palais de la rue de la Rosa et le domaine de la Torre d'en Corder, anciennement appelée tour de Despuig, du nom de ses héritiers. Il est également recteur de la confrérie de Sant Jordi, composée de nobles (1572-1573).

Textos de tòtem

39. Austriacistes i borbònics

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

El 25 de setembre del 1705, en ple aixecament austriacista al Principat, Tortosa es va rendir a les milícies comandades per Josep Nebot sense oposar-hi resistència. La ciutat, governada pel militar anglès John Jones, es va convertir en la base per conquerir el Maestrat. Amb la desfeta austriacista d'Almansa, el 25 d'abril del 1707, i la ràpida ocupació borbònica del Regne de València, Tortosa es va veure assetjada per un poderós exèrcit, comandat pel duc d'Orleans, al qual es va rendir el 15 de juliol del 1708.
Les famílies més significades amb l'austriacisme, com ara els Gil de Frederic i els Oliver de Boteller, van pagar la seva opció amb la presó, la confiscació de béns i l'exili. La ciutat quedà incorporada,
durant uns anys, a l'Administració borbònica valenciana (1708-1715).

QRA

El 25 de setembre de 1705, en ple aixecament austriacista al Principat, Tortosa es va rendir a les milícies comandades per Josep Nebot sense oposar-hi resistència. La ciutat va quedar sota el domini de l'arxiduc Carles i es va convertir en la base austriacista per conquerir el Maestrat. Arran de la desfeta d'Almansa, el 25 d'abril del 1707, i de l'ocupació borbònica del Regne de València, Tortosa es va veure assetjada per un poderós exèrcit, comandat pel duc d'Orleans, al qual es va rendir el 15 de juliol del 1708.
Les famílies més significades amb l'austriacisme, com ara els Gil de Frederic i els Oliver de Boteller, van pagar la seva opció amb la presó, la confiscació de béns i l'exili. La nova administració establerta per Felip V va suprimir les constitucions del Principat i va substituir les institucions catalanes tradicionals per un nou sistema centralitzat; els consells municipals van ser substituïts pels ajuntaments i les vegueries pels corregiments, sota el comandament d'un governador militar.
Tot i els diversos intents per reconquerir la ciutat i de la intensa activitat guerrillera a la zona, Tortosa restà del bàndol borbònic i quedà incorporada durant uns anys a l'Administració valenciana (1708-1715), fins que el decret de Nova Planta definí la nova situació politicoadministrativa del Principat.

39. Austriacistas y borbónicos

El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco

El 25 de septiembre del 1705, en pleno levantamiento austriacista en el Principado, Tortosa se rindió a las milicias comandadas por Josep Nebot sin oponer resistencia. La ciudad, gobernada por el militar inglés John Jones, se convirtió en la base para conquistar el Maestrazgo. Con la derrota austriacista de Almansa, el 25 de abril del 1707, y la rápida ocupación borbónica del Reino de Valencia, Tortosa se vio asediada por un poderoso ejército, comandado por el duque de Orleans, al que se rindió el 15 de julio del 1708.

Las familias más significadas con el austriacismo, como por ejemplo Gil de Frederic y Oliver de Boteller, pagaron su opción con la prisión, la confiscación de sus bienes y el exilio. La ciudad quedó

incorporada, durante unos años, a la Administración borbónica valenciana (1708-1715).

QRA

El 25 de septiembre de 1705, en pleno levantamiento austriacista en el Principado, Tortosa se rindió a las milicias comandadas por Josep Nebot sin oponer resistencia. La ciudad quedó bajo el dominio del archiduque Carlos y se convirtió en la base austriacista para conquistar el Maestrazgo. A raíz de la derrota de Almansa, el 25 de abril del 1707, y de la ocupación borbónica del Reino de Valencia, Tortosa se vio asediada por un poderoso ejército, comandado por el duque de Orleans, al que se rindió el 15 de julio del 1708.

Las familias más significadas con el austriacismo, como por ejemplo Gil de Frederic y Oliver de Boteller, pagaron su opción con la prisión, la confiscación de sus bienes y el exilio. La nueva administración establecida por Felipe V suprimió las constituciones del Principado y sustituyó las instituciones catalanas tradicionales por un nuevo sistema centralizado; los consejos municipales fueron sustituidos por los ayuntamientos y las veguerías por los corregimientos, bajo el mando de un gobernador militar.

A pesar de varios intentos para reconquistar la ciudad y de la intensa actividad guerrillera en la zona, Tortosa permaneció del bando borbónico y quedó incorporada durante unos años a la Administración valenciana (1708-1715), hasta que el decreto de Nueva Planta definió la nueva situación político-administrativa del Principado.

39. Austriacists and Bourbons

The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque

On 25 September 1705, at the height of the Austriacist uprising in the Principality, Tortosa surrendered without resistance to the militias led by Josep Nebot. The city, then under the command of the English military officer John Jones, became the Austriacist base for the campaign to conquer the Maestrat. Following the Austriacist defeat at Almansa on 25 April 1707 and the swift Bourbon occupation of the Kingdom of Valencia, Tortosa was besieged by a powerful army commanded by the Duke of Orleans, to whom the city surrendered on 15 July 1708.

The families most closely aligned with the Austriacist cause, such as the Gil de Frederic and Oliver de Boteller families, paid dearly for their support, suffering imprisonment, the confiscation of their property and exile. For several years, the city remained under the control of the Bourbon administration of Valencia (1708-1715).

QRA

On 25 September 1705, at the height of the Austriacist uprising in the Principality, Tortosa surrendered without resistance to the militias led by Josep Nebot. The city came under the control of Archduke Charles and became the Austriacist base for the campaign to conquer the Maestrat. Following the Austriacist defeat at Almansa on 25 April 1707 and the Bourbon occupation of the Kingdom of Valencia, Tortosa was besieged by a powerful army commanded by the Duke of Orleans, to whom the city surrendered on 15 July 1708.

The families most closely aligned with the Austriacist cause, such as the Gil de Frederic and Oliver de Boteller families, paid dearly for their support, suffering imprisonment, the confiscation of their property and exile. The new administration established by Philip V abolished the constitutions of the Principality and replaced traditional Catalan institutions with a new centralised system. Municipal councils were replaced by town halls, and the *vegueries* [territorial divisions in Catalonia] were replaced by *corregiments* [administrative districts governed by royal appointees].

Despite several attempts to reconquer the city and intense guerrilla activity in the region, Tortosa remained loyal to the Bourbon cause and was incorporated into the Valencian administration for several years (1708-1715), until the Nova Planta Decree established the new political and administrative structure of the Principality.

39. Austrophiles et Bourbons

La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque

Le 25 septembre 1705, au plus fort de l'insurrection austrophile dans la Principauté, Tortosa se rend aux milices commandées par Josep Nebot sans opposer de résistance. La ville, gouvernée par le militaire anglais John Jones, devient la base pour la conquête du Maestrat. Après la défaite des troupes des Habsbourg à Almansa le 25 avril 1707 et l'occupation rapide du royaume de Valence par les Bourbons, Tortosa est assiégée par une puissante armée commandée par le duc d'Orléans, à qui elle se rend le 15 juillet 1708.

Les familles les plus proches des Habsbourg, comme Gil de Frederic et Oliver de Boteller, paient leur choix par l'emprisonnement, la confiscation de leurs biens et l'exil. Pendant quelques années, la ville est rattachée à l'administration bourbonnienne de Valence (1708-1715).

QRA

Le 25 septembre 1705, au plus fort de l'insurrection austrophile dans la Principauté, Tortosa se rend aux milices commandées par Josep Nebot sans opposer de résistance. La ville passe sous la domination de l'archiduc Charles et devient la base des Habsbourg pour la conquête du Maestrat. Après la défaite d'Almansa le 25 avril 1707 et l'occupation du royaume de Valence par les Bourbons, Tortosa est assiégée par une puissante armée commandée par le duc d'Orléans, à qui elle se rend le 15 juillet 1708.

Les familles les plus proches des Habsbourg, comme Gil de Frederic et Oliver de Boteller, paient leur choix par l'emprisonnement, la confiscation de leurs biens et l'exil. La nouvelle administration mise en place par Philippe V d'Espagne abolit la constitution de la Principauté et remplace les institutions catalanes traditionnelles par un nouveau système centralisé ; les conseils municipaux sont remplacés par des mairies et les vigueries par des *corregiments*, des circonscriptions sous le commandement d'un gouverneur militaire.

Malgré plusieurs tentatives de reconquête de la ville et l'intense activité de la guérilla dans la région, Tortosa reste du côté des Bourbons et est rattachée à l'administration valencienne pendant quelques années (1708-1715), jusqu'à ce que le décret de Nova Planta définisse la nouvelle situation politico-administrative de la Principauté.

Textos de tòtem

40. Tortosa, centre artístic en època medieval i moderna

Entre tres cultures

La ciutat de Tortosa va ser un centre artístic notable tant en època medieval cristiana com en època moderna. Malgrat que el gruix d'aquesta producció artística s'ha perdut, a causa del pas del temps i dels esdeveniments bèl·lics, els documents demostren que en determinats moments, entre els segles XIV i XX, hi va haver tallers de pintura, escultura, argenteria, brodat i, fins i tot, de tapisseria de gran rellevància.

Entre el que s'ha conservat destaquen: el retaule major de la Catedral de Tortosa, una excepcional obra de mitjan segle XIV que combina pintura i escultura; el tapís del sant sopar, exposat també a la seu, una de les poques produccions «d'obra de Flandes» executades al sud d'Europa, o el fris dels reis del Reial Col·legi de Sant Jaume i Sant Maties, obra renaixentista de Francisco de Montehermoso.

QRA

La ciutat de Tortosa va ser un centre artístic notable tant en època medieval cristiana com en època moderna. Els primers tallers de pintura i escultura estan documentats al segle XIV; evidentment, abans ja hi havia objectes artístics a la ciutat, però, com que no se'n conserven notícies històriques, resulta difícil contextualitzar-los adequadament. A més, cal remarcar que la major part de la producció local de pintura, escultura o argenteria s'ha perdut per distints motius: pas del temps, canvi de les modes estilístiques, esdeveniments bèl·lics... Amb tot, hi ha un bon conjunt d'obres conservades al museu de la ciutat i al complex catedralici.

Entre les peces que podem admirar, hi destaca el retaule major de la Catedral; un espectacular moble que combina pintura i escultura, ambdues d'arrel italianitzant, executades a la Tortosa de mitjan segle XIV. Aquesta peça va estar a punt de desaparèixer, quan el gust per la retòrica barroca va fer que el bisbe Auter n'encomanés un per substituir-lo. La mort del prelat, el 1698, va aturar el procés de substitució.

Gairebé un segle més tard es va establir a la ciutat de l'Ebre un taller de tapissos «d'obra de Flandes», comandat pel mestre francès Joan Falsison. És excepcional que hi hagués instal·lat a Catalunya un taller d'aquestes característiques durant dues dècades, ja que els grans tapissos s'acostumaven a elaborar als tallers del nord de França i de Flandes i després es distribuïen per tot Europa. De la producció local de tapissos es conserva a la Catedral *El drap de la cena*, amb la representació del sant sopar al centre, l'oració a l'hort a l'esquerra i l'entrada de Jesucrist a Jerusalem a la dreta.

A la Catedral també destaquen el magnífic cor de fusta, obra romanista de Cristóbal de Salamanca, o les pintures murals de la capella de la Cinta. Fora de l'entorn catedralici, paga la pena visitar el fris dels reis del Reial Col·legi de Sant Jaume i Sant Maties o la Taula de la verge dels procuradors, al museu de la ciutat.

40. Tortosa, centre artístico en época medieval y moderna

Entre tres culturas

La ciudad de Tortosa fue un centro artístico notable tanto en época medieval cristiana como en época moderna. A pesar de que la mayor parte de esta producción artística se ha perdido por el paso del tiempo y de los acontecimientos bélicos, los documentos demuestran que en determinados momentos, entre los siglos XIV y XX, hubo talleres de pintura, escultura, platería, bordado y, incluso, de tapicería de gran relevancia.

Entre lo que se ha conservado destacan: el retablo mayor de la Catedral de Tortosa, una excepcional obra de mediados de siglo XIV que combina pintura y escultura; el tapiz de la santa cena, expuesto también en la Catedral, una de las pocas producciones de obra de Flandes ejecutadas en el sur de Europa, o el friso de los reyes del Real Colegio de San Jaime y San Matías, obra renacentista de Francisco de Montehermoso.

QRA

La ciudad de Tortosa fue un centro artístico notable tanto en época medieval cristiana como en época moderna. Los primeros talleres de pintura y escultura están documentados en el siglo XIV; evidentemente, antes ya había objetos artísticos en la ciudad, pero, como que no se conservan noticias históricas, resulta difícil contextualizarlos adecuadamente. Además, hay que remarcar que la mayor parte de la producción local de pintura, escultura o platería se ha perdido por distintos motivos: paso del tiempo, cambio de las modas estilísticas, acontecimientos bélicos... Con todo, hay un buen conjunto de obras conservadas en el museo de la ciudad y en el complejo catedralicio.

Entre las piezas que podemos admirar, destaca el retablo mayor de la Catedral; un espectacular mueble que combina pintura y escultura, ambas de base italiana, ejecutadas en la Tortosa de mediados del siglo XIV. Esta pieza estuvo a punto de desaparecer, cuando el gusto por la retórica barroca hizo que el obispo Auter encomendara otro para sustituirlo. La muerte del prelado, el 1698, paró el proceso de sustitución.

Casi un siglo más tarde se estableció en la ciudad del Ebro un taller de tapices «de obra de Flandes», dirigido por el maestro francés Joan Falsison. Es excepcional que se hubiera instalado en Cataluña un taller de estas características durante dos décadas, puesto que los grandes tapices se acostumbraban a elaborar en los talleres del norte de Francia y de Flandes y después se distribuían por toda Europa. De la producción local de tapices se conserva en la sede *El paño de la cena*, con la representación de la santa cena en el centro, la oración en el huerto a la izquierda y la entrada de Jesucristo en Jerusalén a la derecha.

En la Catedral también destacan el magnífico coro de madera, obra romanista de Cristóbal de Salamanca, o las pinturas murales de la capilla de la Cinta. Fuera del entorno catedralicio, vale la pena visitar el friso de los reyes del Real Colegio de San Jaime y San Matías o la *Mesa de la Virgen de los procuradores*, en el museo de la ciudad.

40. Tortosa, an artistic centre in the medieval and early modern periods

Between three cultures

The city of Tortosa was a notable artistic centre throughout both the Christian medieval period and the early modern era. Although much of this artistic output has been lost over time and due to armed conflicts, documentary evidence confirms that at various points between the 14th and 20th centuries, Tortosa was home to distinguished workshops specialising in painting, sculpture, silversmithing, embroidery and even tapestry.

Among the surviving works are thehigh altarpiece of the Cathedral of Tortosa, an exceptional mid-14th-century piece that combines painting and sculpture; the *Tapis de l'ÚltimSopar* (Tapestry of the Last Supper), also displayed in the Cathedral – one of the few examples of Flemish tapestry-making to be produced in southern Europe; and

the *Fris dels Reis* (Frieze of the Kings) at the Reial Col·legi de Sant Jaume i Sant Maties, a Renaissance piece by Francisco de Montehermoso.

QRA
Tortosa was a significant centre of artistic production during the Christian Middle Ages and the early modern period. The earliest documented painting and sculpture workshops date from the 14th century. Although artistic objects certainly existed in the city prior to this period, the lack of historical records makes it difficult to place them in their proper context. It is also important to note that much of Tortosa's artistic production in painting, sculpture and silversmithing has been lost due to various factors: the passage of time, shifting artistic tastes and the effects of war. Nevertheless, a substantial number of works are preserved in the city's museum and in the cathedral complex.

Among these is the high altarpiece of the Cathedral – a magnificent structure that merges painting and sculpture, both bearing strong Italian influence and created in mid-14th-century Tortosa. The piece was nearly lost in the late 17th century when Bishop Auter, favouring the grandeur of the Baroque style, commissioned a new altarpiece to replace it. The project was abandoned upon his death in 1698.

Nearly a century later, a workshop producing tapestries "in the Flemish manner" was established in Tortosa by the French master Joan Falsison. It is highly unusual that such a workshop operated in Catalonia for two decades, as large-scale tapestries were typically produced in northern France or Flanders and then distributed across Europe. From this local production, the *Drap delSopar* (Cloth of the Supper) survives, and is held in the Cathedral. It features the Last Supper at the centre, the Agony in the Garden on the left and Christ's Entry into Jerusalem on the right.

Other highlights within the Cathedral include the magnificent wooden choir stalls – a Romanist work by Cristóbal de Salamanca – and the mural paintings in the Chapel of the Cinta. Beyond the cathedral precinct, significant examples include the *Fris dels Reis* at the Reial Col·legi de Sant Jaume i Sant Maties and the *Taula de la Mare de Déu dels Procuradors* (Table of the Virgin of the Procurators), which is housed in the city's museum.

Textos de tòtem

41. L'Estudi (universitat dominica)

<u>L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc</u>

L'Estudi de Tortosa (universitat dominica) fou fundat el 1530 a iniciativa del lector de la Catedral, Baltasar Sorió. S'hi podia cursar arts, estudi preliminar que permetia passar a les carreres superiors, i teologia.

Els professors eren membres del mateix orde religiós. El centre acollí no sols frares dominics, sinó també seglars d'arreu de la Corona d'Aragó, atrets, d'una banda, pel seu emplaçament cèntric en relació amb València, Aragó, Catalunya i les illes Balears; i per l'altra, pel prestigi dels professors.

El 1708, amb l'entrada de les tropes borbòniques, es van interrompre els estudis. El 1715 les universitat catalanes, incloent-hi la de Tortosa, van ser suprimides i foren substituïdes pel nou centre de Cervera.

QRA

El col·legi de Sant Domènec i Sant Jordi fou un estudi (universitat dominica) fundat a iniciativa del lector de la Catedral, Baltasar Sorió, el 1530. S'hi podia cursar arts, estudi preliminar que permetia accedir a les carreres superiors, i teologia.

El finançament del centre, molt inestable, rebé un gran impuls quan Sorió aconseguí establir un col·legi annex per educar els moriscos –el Col·legi de Sant Jaume i Sant Maties– de patrimoni reial.

Els professors eren membres del mateix orde religiós. El centre acollí no sols frares dominics, sinó també seglars d'arreu de la Corona d'Aragó, atrets, d'una banda, pel seu emplaçament cèntric en relació amb València, Aragó, Catalunya i les illes Balears, i per l'altra, pel prestigi dels professors. El 1600 rebé la butlla d'universitat papal i el 1645, gràcies a la fidelitat mostrada a Felip IV durant la Guerra dels Segadors, el títol d'universitat reial.

Amb l'entrada de les tropes borbòniques a la ciutat, el 1708, la universitat fou ocupada pels militars i es van interrompre els estudis. El 1715 totes les universitats catalanes, incloent-hi la de Tortosa, van ser suprimides i substituïdes pel nou centre de Cervera. Pocs anys després, es van poder reprendre els estudis, però la facultat d'atorgar graus era potestat única de la Universitat de Cervera.

41. El Estudio (universidad dominica)

<u>El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco</u>

El Estudio de Tortosa (universidad dominica) fue fundado el 1530 iniciativa del lector de la Catedral, Baltasar Sorió. Se podía cursar artes, estudio preliminar que permitía pasar a las carreras superiores, y teología.

Los profesores eran miembros de la misma orden religiosa. El centro acogió no solo frailes dominicos, sino también seglares de toda la Corona de Aragón, atraídos, por una parte, por su emplazamiento céntrico en relación con Valencia, Aragón, Cataluña y las islas Baleares; y por la otra, por el prestigio de los profesores.

El 1708, con la entrada de las tropas borbónicas, se interrumpieron los estudios. El 1715 las universidad catalanas, incluyendo la de Tortosa, fueron suprimidas y fueron sustituidas por el nuevo centro de Cervera.

QRA

El Colegio de San Domingo y San Jorge fue un estudio (universidad dominica) fundado a iniciativa del lector de la Catedral, Baltasar Sorió, el 1530. Se podía cursar artes, estudio preliminar que permitía acceder a las carreras superiores, y teología.

La financiación del centro, muy inestable, recibió un gran impulso cuando Sorió consiguió establecer un colegio anejo para educar los moriscos –el Colegio de San Jaime y San Matías– de patrimonio real.

Los profesores eran miembros de la misma orden religiosa. El centro acogió no solo frailes dominicos, sino también seglares de toda la Corona de Aragón, atraídos, por una parte, por su emplazamiento céntrico en relación con Valencia, Aragón, Cataluña y las islas Baleares, y por la otra, por el prestigio de los profesores.

El 1600 recibió la bula de universidad papal y el 1645, gracias a la fidelidad mostrada a Felipe IV durante la Guerra de los Segadores, el título de universidad real.

Con la entrada de las tropas borbónicas en la ciudad, el 1708, la universidad fue ocupada por los militares y se interrumpieron los estudios. En el 1715 todas las universidades catalanas, incluyendo la de Tortosa, fueron suprimidas y sustituidas por el nuevo centro de Cervera. Pocos años después, se pudieron retomar los estudios, pero la facultad de otorgar grados era potestad única de la Universidad de Cervera.

39. L'Estudi (Dominican University)

<u>The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque</u>

L'Estudi de Tortosa (Dominican University) was founded in 1530 at the initiative of Baltasar Sorió, the Cathedral's lector. The institution offered courses in the arts, a preparatory programme that allowed students to advance to higher studies, as well as theology.

The professors were members of the Dominican order. The university attracted not only Dominican friars but also laypeople from across the Crown of Aragon. They were drawn both by its central location, which connected Valencia, Aragon, Catalonia and the Balearic Islands, and by the reputation of its professors.

In 1708, with the arrival of Bourbon troops, studies were suspended. In 1715, all Catalan universities, including that of Tortosa, were abolished and replaced by a new university in Cervera.

QRA

The Col·legi de Sant Domènec i Sant Jordi was a Dominican university founded in 1530 at the initiative of Baltasar Sorió, the Cathedral's lector. It offered courses in the arts, a

preparatory programme that allowed students to pursue higher degrees, as well as theology.

The institution's funding was unstable until Sorió succeeded in establishing an annexed school to educate the Moriscos – the Col·legi de Sant Jaume i Sant Maties – which was supported by royal assets.

The professors were members of the Dominican order. The university attracted not only Dominican friars but also laypeople from across the Crown of Aragon. They were drawn both by its central location, which connected Valencia, Aragon, Catalonia and the Balearic Islands, and by the reputation of its professors.

In 1600, the university received a papal bull, and in 1645, due to its loyalty to Philip IV during the War of the Reapers, it was granted the title of Royal University.

Following the entry of Bourbon troops into the city in 1708, the university was occupied by soldiers, and studies were suspended. In 1715, all Catalan universities, including that of Tortosa, were abolished and replaced by a new university in Cervera. A few years later, studies were resumed, but the authority to confer degrees was solely vested in the University of Cervera.

41. L'Estudi (université dominicaine)

La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque

L'université dominicaine de Tortosa a été fondée en 1530 à l'initiative de Baltasar Sorió, lecteur de la cathédrale. Il était possible d'y étudier les arts, des études préliminaires menant à des diplômes supérieurs, et la théologie.

Les enseignants étaient membres du même ordre religieux. Ce lieu accueillait non seulement des frères dominicains, mais aussi des laïcs venus de toute la Couronne d'Aragon, attirés d'une part par sa situation centrale par rapport à Valence, l'Aragon, la Catalogne et les îles Baléares, et d'autre part par le prestige des professeurs.

Les cours ont été interrompus en 1708, suite à l'arrivée des troupes bourbonniennes dans la ville. En 1715, les universités catalanes, dont celle de Tortosa, ont été supprimées et remplacées par la nouvelle université de Cervera.

QRA

Le Col·legi de Sant Domènec i Sant Jordi a été une université dominicaine fondée à l'initiative du lecteur de la cathédrale, Baltasar Sorió, en 1530. Il était possible d'y étudier les arts, des études préliminaires menant à des diplômes supérieurs, et la théologie.

L'établissement, dont le financement était très précaire, a tiré parti de la fondation d'un collège annexe pour l'éducation des Morisques — le Col·legi de Sant Jaume i Sant Maties — qui bénéficiait de fonds royaux.

Les enseignants étaient membres du même ordre religieux. L'établissement accueillait non seulement des frères dominicains, mais aussi des laïcs venus de toute la couronne d'Aragon, attirés d'une part par sa situation centrale par rapport à Valence, l'Aragon, la Catalogne et les îles Baléares, et d'autre part par le prestige des professeurs.

En 1600, une bulle pontificale lui a accordé le statut universitaire et en 1645, grâce à sa loyauté envers Philippe IV d'Espagne lors de la guerre des faucheurs, le titre d'université royale lui a été octroyé.

Lorsque les troupes bourbonniennes sont arrivées dans la ville en 1708, l'université a été occupée par les militaires et les cours ont été interrompus. En 1715, toutes les universités catalanes, y compris celle de Tortosa, ont été supprimées et remplacées par la nouvelle université de Cervera. Quelques années plus tard, les études ont pu reprendre, mais l'université de Cervera était la seule à disposer du droit de délivrer des diplômes.

Textos de tòtem

42. El queixal del Temple

Muralles i fortificacions

El queixal o l'esperó del Temple era una fortificació poligonal ubicada al sector sud-oest del circuit emmurallat de Tortosa. El disseny de les torres i els panys de mur, especialment complex, s'explica perquè es trobava en un punt de la façana fluvial que calia mantenir obert al trànsit, al costat del port fluvial, les drassanes i la llotja.

Juntament amb palissades de fusta i amb les façanes fortificades dels edificis del sector, aquesta potent construcció de pedra assegurava la defensa del punt més feble del clos de murs de la ciutat.

QRA

Després d'unes primeres construccions documentades a la dècada de 1340, els murs de Tortosa es van començar a aixecar de forma global a la dècada de 1360, en el context de la guerra entre les corones d'Aragó i de Castella. En aquesta època, al sector sud de la ciutat es van enderrocar diverses estructures, incloent-hi monestirs, que van servir tant per a abastir de pedra l'obra dels murs, com per deixar espai a la muralla. L'església del Temple, la més propera al riu, va ser respectada i va quedar a tocar del que posteriorment va ser el queixal del Temple.

En aquest punt, al costat de l'Ebre, no es podien construir estructures defensives importants. Hi havia dues raons: d'una banda, l'existència de les drassanes, el port fluvial i la llotja; de l'altra, la necessitat d'afavorir el trànsit de vaixells i mercaderies no aconsellaven tancar aquest espai. Per això, a la dècada de 1380, el mestre Bartomeu Durà, constructor d'algunes obres monumentals a les Terres de l'Ebre i el Maestrat, es va encarregar de tancar l'extrem del sector amb una estructura especialment complexa, de forma poligonal, que havia de permetre defensar la ciutat en cas d'amenaça. Juntament amb aquesta potent construcció de pedra, els documents indiquen que, quan hi havia amenaces exteriors, es feien servir palissades de fusta i que tant la llotja del segle XIV com alguns palaus aixecats al sector cap al 1500 tenien façanes fortificades i emmerletades.

42. El queixal (muela) del Temple

Murallas y fortificaciones

El esperón del Temple era una fortificación poligonal ubicada en el sector suroeste del circuito amurallado de Tortosa. El diseño de las torres y los lienzos de muro, especialmente complejo, se explica porque se encontraba en un punto de la fachada fluvial que se tenía que mantener abierto al tráfico, al lado del puerto fluvial, los

astilleros y la lonja. Junto a las empalizadas de madera y con las fachadas fortificadas de los edificios del sector, esta potente construcción de piedra aseguraba la defensa del punto más débil del cerramiento de muros de la ciudad.

QRA

Después de unas primeras construcciones documentadas en la década de 1340, los muros de Tortosa se empezaron a levantar de forma global en la década de 1360, en el contexto de la guerra entre las coronas de Aragón y de Castilla. En esta época, en el sector sur de la ciudad se derribaron varias estructuras, incluyendo monasterios, que sirvieron tanto para abastecer de piedra la obra de los muros, como para dejar espacio en la muralla. La iglesia del Temple, la más próxima al río, fue respetada y quedó a tocar de lo que posteriormente fue la adaraja del Temple.

En este punto, junto al Ebro, no se podían construir estructuras defensivas importantes. Había dos razones: por un lado, la existencia de los astilleros, el puerto fluvial y la lonja; por el otro, la necesidad de favorecer el tráfico de barcos y mercancías no aconsejaban cerrar este espacio. Por esto, en la década de 1380, el maestro Bartomeu Durà, constructor de algunas obras monumentales en las Terres de l'Ebre y el Maestrazgo, se encargó de cerrar el extremo del sector con una estructura especialmente compleja, de forma poligonal, que tenía que permitir defender la ciudad en caso de amenaza. Junto con esta potente construcción de piedra, los documentos indican que, cuando había amenazas exteriores, se usaban empalizadas de madera y que tanto la lonja del siglo XIV como algunos palacios levantados en el sector hacia el 1500 tenían fachadas fortificadas y almenadas.

42. Queixal del Temple (Temple Spur)

Walls and fortifications

Queixal del Temple was a polygonal fortification situated in the south-western section of Tortosa's walled circuit. Its particularly intricate design – both in terms of towers and curtain walls – can be explained by its location along a stretch of the riverfront that had

to remain open to traffic. It stood adjacent to the river port, the shipyards and themarket hall. Alongside timber palisades and the fortified façades of the buildings in the area, this imposing stone structure secured the most vulnerable point in the city's defensive perimeter.

QRA

After some initial constructions documented in the 1340s, work on the city walls of Tortosa began in earnest during the 1360s, in the context of the war between the Crowns of Aragon and Castile. In the southern part of the city, several existing structures – including monasteries – were demolished both to supply stone for the new defences and to clear space for the wall's path. The Temple Church, located closest to the river, was preserved and ended up adjacent to what would later become the *adaraja del Temple* (Temple buttress).

At this particular point along the Ebro, large-scale defensive works could not be built. There were two main reasons: first, the presence of the shipyards, the river port and the *llotja*; and second, the need to facilitate the movement of ships and goods, which made sealing off this area unfeasible. For this reason, in the 1380s, the master builder Bartomeu Durà – renowned for his monumental works across the Terres de l'Ebre and Maestrat – was commissioned to construct a particularly complex polygonal structure to close off this part of the circuit and defend the city in case of attack.Alongside this robust stone construction, historical records indicate that wooden palisades were used during periods of external threat. Furthermore, both the 14th-century *llotja* and several palaces built in the area around 1500 featured fortified and crenellated façades.

circulation, à côté du port fluvial, des chantiers navals et du marché aux poissons. Avec les palissades en bois et les façades fortifiées des bâtiments du secteur, cette puissante construction en pierre assurait la défense du point le plus faible de l'enceinte de la ville.

QRA

Après les premières constructions mentionnées dans les années 1340, les murailles de Tortosa ont commencé à être bâties dans leur ensemble dans les années 1360, dans le contexte de la guerre entre les couronnes d'Aragon et de Castille. À cette époque-là, plusieurs bâtiments ont été démolis dans le secteur sud de la ville, y compris des monastères, afin d'utiliser leurs pierres pour la construction des murs et pour faire de la place dans l'enceinte de la ville. L'église du Temple, la plus proche de la rivière, a été respectée.

Il était en effet impossible de construire des structures défensives importantes à cet endroit-là, sur les bords de l'Èbre. Deux raisons à cela : d'une part, l'existence des chantiers navals, du port fluvial et du marché aux poissons ; d'autre part, le besoin de favoriser la circulation des navires et des marchandises déconseillait la fermeture de cet espace. C'est pourquoi, dans les années 1380, le maître d'œuvre Bartomeu Durà, auteur d'ouvrages monumentaux dans les régions des Terres de l'Èbre et du Maestrat, a été chargé de fermer l'extrémité du secteur par une structure particulièrement complexe, de forme polygonale, qui devait permettre de défendre la ville en cas de menace. Outre cette puissante construction en pierre, des documents indiquent qu'en cas de menace extérieure, des palissades en bois étaient utilisées et que le marché aux poissons du XIVe siècle ainsi que certains palais construits dans le secteur vers 1500 présentaient des façades fortifiées et crénelées.

42. Le *queixal* (« bastion dentelé ») du Temple

Murs et fortifications

L'Éperon du Temple était un fort polygonal situé dans le secteur sud-ouest de l'enceinte fortifiée de Tortosa. La conception particulièrement complexe des tours et des murs s'explique par le fait qu'il était situé à un endroit de la rive qui devait rester ouvert à la

Textos de tòtem

43. L'enderrocament de les muralles

Muralles i fortificacions

Segons una notícia de *El Correo de Tortosa* de 26 d'octubre de 1891, l'Ajuntament de Tortosa va decidir enderrocar totes les muralles esgrimint la bandera del progrés. L'any 1900, sota la batllia de Teodor González, es rebaixa el nivell d'aquest camí i s'enderroquen les muralles. En queda constància en aquesta làpida amb l'any i les inicial de l'alcalde: «TG 1900».

On som ara hi havia la porta de Sant Francesc o Sant Joan de la muralla medieval, una de les més transitades de la ciutat. Per aquesta raó, encara ara molta gent li diu coll de Sant Joan. I seguia fins al riu, amb la porta següent, la del Temple.

QRA

A finals del segle XIX l'Ajuntament de Tortosa decideix enderrocar les muralles de la ciutat esgrimint la bandera del progrés. Aquests elements defensius simbolitzaven l'antigor i l'opressió. Enderrocant-les no sols entrava aire fresc sinó que s'eixampla la ciutat, una tendència arreu d'Europa sota l'auspici del corrent higienista. Aquest corrent, en urbanisme, defensava minvar la densitat per «fer circular l'aire» obrint les ciutats intramurs.

No obstant això, l'enderrocament de muralles no va ser ni un procés ràpid ni fàcil. On som ara hi havia la porta de Sant Francesc o de Sant Joan, una de les més transitades de l'època medieval. A la porta hi havia dues torres, a una de les quals vivia el botxí. Com que a l'època l'orografia era més empinada, encara molta gent li diu coll de Sant Joan. Aquesta porta comunicava amb el camí de Tarragona, l'hospital de Sant Joan del Camp, el convent dels Menorets de Sant Francesc i els cementiris. I la muralla baixava des del turó del Sitjar fins al riu, passant per la porta del Temple.
Per un document de 1554, sabem que la muralla es dividia en quinze trams. Aquest tram de muralla era el tercer i estava a càrrec de la Confraria de Santa Magdalena, formada pel gremi dels botiguers, i la de la Santíssima Trinitat, formada pel gremi dels teixidors.

Según una noticia de *El Correo de Tortosa* de 26 de octubre de 1891, el Ayuntamiento de Tortosa decidió derribar todas las murallas esgrimiendo la bandera del progreso. El año 1900, bajo la alcaldía de Teodor González, se rebaja el nivel de este camino y se derriban las murallas. queda constancia en esta lápida con el año y las iniciales del alcalde: «TG 1900».

Donde estamos ahora había la puerta de Sant Francesc o Sant Joan de la muralla medieval, una de las más transitadas de la ciudad. Por esta razón, todavía ahora mucha gente le llama coll (cerro) de Sant Joan. Y seguía hasta el río, con la puerta siguiente, la del Temple.

QRA

A finales del siglo XIX el Ayuntamiento de Tortosa decide derrocar las murallas de la ciudad esgrimiendo la bandera del progreso. Estos elementos defensivos simbolizaban una antigüedad caduca y la opresión. Con su derribo no solo entraba aire fresco sino que se ensancha la ciudad, una tendencia en todo Europa bajo el auspicio de la corriente higienista. Esta corriente, en urbanismo, defendía menguar la densidad para «hacer circular el aire» abriendo las ciudades intramuros.

No obstante, el derribo de murallas no fue un proceso ni rápido ni fácil. Donde nos encontramos ahora había la puerta de Sant Francesc o de Sant Joan, una de las más transitadas de la Época Medieval. En la puerta había dos torres, y en una de ellas vivía el verdugo. Como que en la época la orografía era más empinada, aún ahora mucha gente le llama coll (cerro) de Sant Joan. Esta puerta comunicaba con el camino de Tarragona, el hospital de la Santa Creu, la iglesia de Sant Joan del Camp, los conventuales de San Francisco y los cementerios. Y la muralla bajaba des del cerro del Sitjar hasta el río, pasando por la puerta del Temple.

Por un documento de 1554, sabemos que la muralla se dividía en quince tramos. Este tramo de muralla era el tercero y estaba a cargo de la Cofradía de Santa Magdalena, formada por el gremio de los tenderos, y la de la Santísima Trinidad, formada por el gremio de los tejedores.

43. El derribo de las murallas
Murallas y fortificaciones

43. The demolition of the walls

Walls and fortifications

According to a report in *ElCorreode Tortosa* on 26 October 1891, the Tortosa City Council decided to demolish all the city walls in the name of progress. In 1900, under the mayorship of Teodor González, the level of the path was lowered, and the walls were torn down. This is commemorated by a plaque bearing the year and the mayor's initials: "TG 1900".

Where we are now stood the Porta de Sant Francesc or Porta de Sant Joan, one of the busiest gates in the medieval city. For this reason, many people still refer to this area as the Coll de Sant Joan hill. The wall extended all the way down to the river, where the next gate, the Porta del Temple, was located.

QRA

At the end of the 19th century, Tortosa City Council decided to demolish the city walls in the name of progress. These defensive structures were seen as symbols of outdated antiquity and oppression. By tearing them down, fresh air was allowed to flow into the city, while also expanding the urban area, an approach that was widespread across Europe under the influence of the hygienist movement. This trend in urban planning aimed to reduce overcrowding and "circulate the air" by opening up cities within their walls.

However, the demolition of the walls was neither quick nor easy. The site where we are standing today was once home to the Porta de Sant Francesc or Porta de Sant Joan, one of the busiest gates during the Medieval period. The gate had two towers, one of which housed the executioner. Due to the steeper topography of the time, this area is still referred to by many as the Coll de Sant Joan hill. The gate connected to the road leading to Tarragona, the Hospital de la Santa Creu, the Church of Sant Joan del Camp, the Franciscan convent and the cemeteries. The wall descended from the Sitjar hill down to the river, passing by the Porta del Temple.

A document from 1554 shows that the city walls were divided into fifteen sections. This particular section, the third, was managed by the Confraria de Santa Magdalena, formed by the guild of shopkeepers, and the Confraria de la SantíssimaTrinitat, formed by the weavers' guild.

43. La démolition des murailles

Murs et fortifications

Selon une information publiée dans le journal *ElCorreode Tortosa* le 26 octobre 1891, la municipalité de Tortosa a décidé de démolir toutes les murailles au nom du progrès. En 1900, alors que Teodor González était maire, le niveau de ce chemin a été abaissé et les murailles ont été démolies, comme en témoigne une plaque indiquant l'année et les initiales du maire : « TG 1900 ».

À l'endroit où nous sommes se trouvait la porte Sant Francesc ou Sant Joan percée dans la muraille médiévale, l'une des plus fréquentées de la ville. C'est pour cette raison qu'aujourd'hui encore, de nombreuses personnes l'appellent *coll* (colline) de Sant Joan. La muraille continuait jusqu'au fleuve, où se situait la porte suivante, celle du Temple.

QRA

À la fin du XIXe siècle, la municipalité de Tortosa a décidé de démolir les murailles de la ville au nom du progrès. Ces éléments défensifs symbolisaient une époque révolue et étaient synonymes d'oppression. Leur démolition a permis non seulement d'apporter un souffle d'air frais à la ville mais aussi de créer des espaces plus larges, une tendance observée dans toute l'Europe sous l'influence du courant hygiéniste. Ce mouvement préconisait, en matière d'urbanisme, de réduire la densité pour « faire circuler l'air » en ouvrant l'espace intra-muros.

Cependant, la démolition des murs n'a pas été rapide ni facile. À l'endroit où nous sommes se trouvait la porte Sant Francesc ou Sant Joan, l'une des plus fréquentées à l'époque médiévale. La porte était flanquée de deux tours, le bourreau de la ville vivant dans l'une d'elles. Comme le terrain était plus escarpé à l'époque, de nombreuses personnes l'appellent encore aujourd'hui *coll* (colline) de Sant Joan. Cette porte communiquait avec le chemin de Tarragone, l'hôpital de la Santa Creu, l'église Sant Joan

del Camp, les couvents franciscains et les cimetières. La muraille descendait de la colline du Sitjar jusqu'au fleuve, en passant par la porte du Temple.

Grâce à un document datant de 1554, nous savons que la muraille était divisée en quinze sections. Ce tronçon de la muraille était le troisième et relevait de la confrérie de Santa Magdalena, formée par la guilde des commerçants, et de la confrérie de la SantíssimaTrinitat, formée par la guilde des tisserands.

Textos de placa

44. Els ibers i els romans

Els origens romans i paleocristian

Segons Tit Livi, Hibera era la ciutat indígena més rica de la zona de la desembocadura de l'Ebre. Després de la seva conquesta, no va perdre la categoria de ciutat peregrina, és a dir, no romana, fins la segona meitat del segle I a. de la n.e.

QRA

Segons Tit Livi, Hibera era la ciutat indígena més rica de la zona de la desembocadura de l'Ebre. Tradicionalment s'ha situat el nucli ibèric al turó de la Suda i, malgrat que les troballes d'aquest període històric són molt escasses, l'arqueologia ha permès confirmar que el turó estava ocupat i emmurallat.

A partir del segle II a. de la n.e., el nucli urbà de la ciutat es va convertir en el centre d'una *civitas* que abastava un territori extens, tot i que encara avui en dia poc definit, la Ilercavònia, la qual hauria inclòs part de les actuals comarques catalanes de l'Ebre, i la zona del nord de la província de Castelló.

Hibera no va perdre la categoria de ciutat peregrina, és a dir, no romana, fins la segona meitat del segle I a. de la n.e. Això en dificultava la integració en els circuits comercials romans, i la feia estar sotmesa a forts tributs i a l'obligació d'aportar tropes auxiliars quan ho exigien els governadors. L'ajut prestat pels ilercavons a Juli Cèsar a la batalla d'Ilerda, durant les guerres civils dels darrers anys de la República, hauria estat recompensat mitjançant la promoció d'Hibera a municipi de dret romà.

44. Los íberos y los romanos

Los orígenes romanos y paleocristianos.

Según Tito Livio, Hibera era la ciudad indígena más rica de la zona de la desembocadura del Ebro. Después de su conquista, no perdió la categoría de ciudad peregrina, es decir, no romana, hasta la segunda mitad del siglo I a.n.e.

QRA

Según Tito Livio, Hibera era la ciudad indígena más rica de la zona de la desembocadura del Ebro. Tradicionalmente se ha situado el núcleo ibérico en el cerro de la Suda y, a pesar de que los hallazgos de este periodo histórico son muy escasos, la arqueología ha permitido confirmar que el cerro estaba ocupado y amurallado.

A partir del siglo II a.n.e., el casco urbano de la ciudad se convirtió en el centro de una *civitas* que alcanzaba un territorio extenso, a pesar de que todavía hoy en día poco definido, la Ilercavonia, la cual habría incluido parte de las actuales comarcas catalanas del Ebro, y la zona del norte de la provincia de Castellón.

Hibera no perdió la categoría de ciudad peregrina, es decir, no romana, hasta la segunda mitad del siglo I a.n.e. Esto dificultaba la integración en los circuitos comerciales romanos, y la hacía estar sometida a fuertes tributos y a la obligación de aportar tropas auxiliares cuando lo exigían los gobernadores. La ayuda prestada por los ilercavones a Julio César en la batalla de Ilerda, durante las guerras civiles de los últimos años de la República, habría sido recompensado mediante la promoción de Hibera a municipio de derecho romano.

44. The Iberians and the Romans

Roman and Paleo-Christian Origins

According to Livy, Hibera was the wealthiest indigenous city in the area around the mouth of the River Ebro. After its conquest, it retained the status of a peregrine city – that is, a non-Roman city – until the second half of the 1st century BCE.

QRA

According to Livy, Hibera was the wealthiest indigenous city in the area around the mouth of the River Ebro. The Iberian settlement has traditionally been located on the hill of La Suda. Although archaeological remains from this historical period are limited, excavations have confirmed that the hill was both occupied and fortified.

From the 2nd century BCE onwards, the city became the centre of a *civitas* that encompassed a broad, though still imprecisely defined, territory known as Ilercavonia. This area likely included parts of the present-day Catalan counties along the Ebro, as well as the northern region of the province of Castelló.
Hibera did not lose its peregrine status – meaning it remained outside full Roman citizenship – until the latter half of the 1st century BCE. This made integration into Roman trade networks more difficult and subjected the city to heavy taxation and the obligation to supply auxiliary troops at the governors' request. The assistance given by the Ilercavones to Julius Caesar during the Battle of Ilerda, in the civil wars of the late Roman Republic, was likely rewarded with Hibera's promotion to a municipium with Roman legal status.

44. Les Ibères et les Romains

Origines romaines et paléochrétiennes.

Selon Tite-Live, Hibera était la ville indigène la plus riche de la région de l'embouchure de l'Èbre. Après sa conquête, elle n'a perdu son statut de ville pérégrine, c'est-à-dire non romaine, qu'au cours de la seconde moitié du Ier siècle av. n. è.

QRA

Selon Tite-Live, Hibera était la ville indigène la plus riche de la région de l'embouchure de l'Èbre. La cité ibérique a traditionnellement été située sur la colline de la Suda et, bien qu'il y ait très peu de vestiges de cette période historique, l'archéologie a permis de confirmer que la colline était habitée et entourée de murailles.
À partir du IIe siècle av. n. è., la ville est devenue le chef-lieu d'une *civitas*qui couvrait un vaste territoire, encore mal défini aujourd'hui, l'Ilercavonia, qui aurait compris une partie des actuelles régions catalanes de l'Èbre et la partie nord de la province de Castellón.
Hibera n'a perdu son statut de ville pérégrine, c'est-à-dire de ville non romaine, qu'au cours de la seconde moitié du Ier siècle av. n. è. Cela entravait son intégration dans les circuits commerciaux romains, la soumettant au paiement de lourds tributs et à l'obligation de fournir des troupes auxiliaires lorsque les gouverneurs l'exigeaient. L'aide apportée par les Ilercavons à Jules César lors de la bataille d'Ilerda, pendant les guerres civiles des dernières années de la République, aurait valu à Hibera de se voir accorder le statut de municipe de droit romain.

Textos de placa

46. Lapidari

Els origens romans i paleocristian

Ja al segle XIX estan documentades aquestes inscripcions entre els carrers Ciutat i Oliver. Deixant de banda una inscripció medieval, tres testimonien la recerca de reconeixement social per individus d'origen servil a la Dertosa de l'alt imperi romà.

QRA

Al carrer de Ciutat hi ha tres inscripcions romanes. La primera per dalt està dedicada al sevir augustal Marc Porci Theopomp, a qui se li va concedir el càrrec d'edil a perpetuïtat. Segons la inscripció, hauria estat el primer dels sevirs augustals en exercir com a tal a Dertosa. Tenint en compte la seva probable condició de llibert, la concessió s'ha d'entendre com a merament honorífica. El suport és de jaspi de la Cinta, i es data entre els segles I i II d. de la n.e.
La segona per dalt, li dedica Marc Porci Theopomp al seu fill, Marc Porci Terencià. S'exposa que la cúria municipal li atorga a Terencià els honors d'edil i *duumvir* (tipus de magistrat). Com en el cas anterior cal considerar la concessió com a honorífica, tenint en compte l'origen servil de la nissaga. El suport és jaspi de la Cinta, i es data entre els segles I i II d. de la n.e.
La tercera per dalt li dedica el sevir augustal, Publi Cornel·li Frontí, al déu Mercuri. El dedicant deixa molt clar que la inscripció va ser sufragada per compte seu. L'associació entre el culte a Mercuri i els lliberts enriquits, com solien ser-ho els que exercien de sevirs augustals, és molt interessant en un enclavament comercial com era Dertosa, ja que Mercuri era una deïtat protectora dels comerciants.
A més, els lliberts eren agents comercials que actuaven per compte de grans patrons romans, compaginant aquesta tasca amb els seus negocis particulars. El suport és una ara o altar de jaspi de la Cinta, i es data entre els segles I i II d. de la n.e.
Al carrer Oliver hi ha dues inscripcions, la primer per dalt és medieval i la segona és romana, i en aquesta darrera centrarem la nostra atenció.
La inscripció romana del carrer Oliver és una base d'estàtua amb suport de jaspi de la Cinta que la cúria municipal, encapçalada per Marc Bevi Cras, va dedicar a l'emperador Antoní Pius. Es relaciona amb una delegació de la ciutat enviada a Roma a veure el mateix emperador per motius que desconeixem. Tot i la manca de dades, de vegades s'ha interpretat que pot ser indicatiu de l'existència d'algun problema seriós a la ciutat

que motivés l'enviament de la legació. La indicació de l'acceptació de la *tribunicia potestas II* permet datar la inscripció l'any 138 d. de la n.e.

46. Lapidario

Los orígenes romanos y paleocristianos.

Ya en el siglo XIX están documentadas estas inscripciones entre las calles Ciutat y Oliver. Dejando de lado una inscripción medieval, tres testimonian la búsqueda de reconocimiento social por individuos de origen servil en la Dertosa del Alto Imperio Romano.

QRA

En la calle de Ciutat hay tres inscripciones romanas. La primera por arriba está dedicada al séviro augustal Marc Porci Theopomp, a quien se le concedió el cargo de edil a perpetuidad. Según la inscripción, habría sido el primero de los séviros augustales en ejercer como tal en Dertosa. Teniendo en cuenta su probable condición de liberto, la concesión se debe de entender como meramente honorífica. El soporte es de jaspe de la Cinta, y se data entre los siglos I y II d.n.e.

La segunda por arriba, la dedica Marc Porci Theopomp a su hijo, Marc Porci Terencià. Se expone que la curia municipal le otorga a Terencià los honores de edil y *duumvir* (tipo de magistrado). Cómo en el caso anterior, se debe considerar la concesión como honorífica, teniendo en cuenta el origen servil del linaje. El soporte es de jaspe de la Cinta, y se data entre los siglos I y II d.n.e.

La tercera por arriba, la dedica el séviro augustal, Publi Cornel·li Frontí, al dios Mercurio. El dedicante deja muy claro que la inscripción fue sufragada por su cuenta. La asociación entre el culto a Mercurio y los libertos enriquecidos, como solían serlo los que ejercían de séviros augustales, es muy interesante en un enclave comercial como era Dertosa, puesto que Mercurio era una deidad protectora de los comerciantes.

Además, los libertos eran agentes comerciales que actuaban por cuenta de grandes patrones romanos, compaginando esta tarea con sus negocios particulares. El soporte es una ara o altar de jaspe de la Cinta, y se data entre los siglos I e II d. de la n.e.

En la calle Oliver hay dos inscripciones, la primera por arriba es medieval y la segunda es romana, y en ésta última centraremos nuestra atención.

La inscripción romana de la calle Oliver es una base de estatua con soporte de jaspe de la Cinta que la curia municipal, encabezada por Marc Bevi Craso, dedicó al emperador Antoní Pius. Se relaciona con una delegación de la ciudad enviada a Roma a ver al propio emperador por motivos que desconocemos. Todo y la carencia de datos, se ha interpretado que puede ser indicativo de la existencia de algún problema serio en la ciudad que motivara el envío de la legación. La indicación de la aceptación de la *tribunicia potestas II* permite datar la inscripción en 138 d.n.e.

46. Lapidary inscriptions

Roman and Paleo-Christian Origins

By the 19th century, these inscriptions had already been documented between Carrer de Ciutat and Carrer d'Oliver. Apart from a medieval inscription, three of these examples highlight the social aspirations of individuals of servile origin in Dertosa during the Early Roman Empire.

QRA

Three Roman inscriptions can be seen on Carrer de Ciutat. The first, at the top, is dedicated to Marcus Porcius Theopompos, a *seviraugustalis*, who was granted the position of *aedilis* for life. The inscription states that he was the first of the *seviri augustales* to hold this office in Dertosa. Given his probable status as a freedman, this appointment should be understood as honorary. The inscription is carved on a slab of jasper from la Cinta, dating from the 1st to 2nd centuries CE.

The second inscription from the top was dedicated by Marcus Porcius Theopompos to his son, Marcus Porcius Terencianus. It states that the municipal *curia* awarded Terencianus the honours of *aedilis* and *duumvir* (a type of magistrate). As in the previous case, this grant should be regarded as honorary, considering the family's servile origins. The inscription is carved on a slab of jasper from la Cinta, dating from the 1st to 2nd centuries CE.

The third inscription from the top honours the god Mercury and was commissioned by the *seviraugustalis* Publius Cornelius Frontinus. The inscription explicitly states it was commissioned at his own expense. The connection between the worship of Mercury and freedmen who had become wealthy – such as those holding the position of *seviraugustalis* – is significant, especially in a commercial centre like Dertosa, as Mercury was the patron of merchants.

Moreover, freedmen often acted as commercial agents for wealthy Roman patrons, while also managing their own private businesses. This inscription is on an altar or offering table made of jasper from la Cinta, dated to the 1st to 2nd centuries CE.

On Carrer de Oliver, two inscriptions are found: one is medieval, and the other is Roman, which is the one we will focus on.
The Roman inscription on Carrer de Oliver is a statue base, made of jasper from la Cinta, dedicated to Emperor Antoninus Pius by the municipal *curia*, led by Marcus Bevio Craso. This inscription is thought to be linked to a delegation from the city that was sent to Rome to meet the emperor, though the exact reason is unknown. Despite limited information, the inscription has been interpreted as evidence that a significant issue in the city prompted the delegation to Rome. The reference to the acceptance of *tribuniciapotestas II* allows the inscription to be dated to 138 CE.

46. Lapidaire

Origines romaines et paléochrétiennes.

Il existe des mentions à ces inscriptions, situées entre les rues Ciutat et Oliver, dès le XIXe siècle. Hormis une inscription d'époque médiévale, trois inscriptions romaines témoignent de la quête de reconnaissance sociale des individus d'origine servile dans le Dertosa du Haut-Empire romain.

QRA

La rue Ciutat comporte trois inscriptions romaines. La première en commençant par le haut est dédiée au sévir augustal Marcus PorciusTheopompus, qui s'est vu octroyer la charge d'édile à vie. D'après l'inscription, il aurait été le premier des sévirs augustaux à exercer cette fonction à Dertosa. Compte tenu de son statut probable d'affranchi, cette distinction doit être considérée comme purement honorifique. Le support est en jaspe de Cinta et date du Ier ou IIe siècle de n. è.
La seconde, juste en-dessous, est dédiée par Marcus PorciusTheopompus à son fils, Marcus PorciusTerentianus. Il est indiqué que la curie municipale accorde à Terentianus les fonctions d'édile et de duumvir (type de magistrat). Comme dans le cas précédent, l'octroi doit être considéré comme honorifique, compte tenu de l'origine servile du lignage. Le support est en jaspe de Cinta et date du Ier ou IIe siècle de n. è.
La troisième est dédiée au dieu Mercure par le sévir augustal Publius Cornelius Frontinus. Ce dernier indique très clairement que c'est lui qui a payé l'inscription. L'association entre le culte de Mercure et les riches affranchis, comme ceux qui exerçaient les fonctions de sévirs augustaux, est très intéressante dans une cité commerciale comme Dertosa, puisque Mercure était une divinité protectrice des marchands.

En outre, les affranchis étaient des agents commerciaux qui agissaient pour le compte de grands patrons romains, tout en combinant cette tâche avec leurs activités privées. Elle se trouve sur un autel en jaspe de la Cinta, datant du Ier ou IIe siècle de n. è.
Dans la rue Oliver, il y a deux inscriptions, la première en haut est médiévale, tandis que la seconde est romaine. C'est cette dernière que allons examiner.
L'inscription romaine de la rue Oliver se trouve sur une base de statue en jaspe de la Cinta que la curie municipale, dirigée par Marcus Bevius Crassus, a dédiée à l'empereur Antonin le Pieux. Elle est associée à une délégation de la ville envoyée à Rome pour voir l'empereur lui-même, pour des raisons qui nous sont inconnues. Malgré le manque de données, cela a été interprété comme le signe d'un éventuel problème grave dans la ville ayant motivé l'envoi de cette délégation. L'indication de l'acceptation de la *tribunicia potestas II* permet de considérer que l'inscription date de l'an 138 de n. è.

Textos de placa

45. Làpides de la Catedral

Els origens romans i paleocristian

Aquestes dues inscripcions es van recuperar en diferents obres dutes a terme a la Catedral i les proximitats immediates. Es tracta de bons exemples d'homenatges a personalitats destacades de la ciutat durant l'alt imperi.

QRA

La primera inscripció, amb un suport de jaspi de la Cinta, està datada entre els segles I i II d. de la n.e.
Està dedicada a Publi Valeri Dyonís, sevir augustal, a qui la cúria municipal va concedir el càrrec d'edil. La inscripció va ser sufragada per Publi Valeri Pard, qui hauria estat esclau de Dyonís, però va aconseguir la llibertat, presumiblement manumès pel seu amo. Amb el pas dels anys, fins i tot va aconseguir el mateix càrrec de sevir augustal.
Els sevirs augustals eren magistrats de condició habitualment lliberta que organitzaven el culte a l'emperador a les ciutats on eren designats. La duració del càrrec era d'un any. L'origen servil dels sevirs impedia que poguessin aspirar a les magistratures oficials de govern, de manera que la concessió del càrrec d'edil s'ha d'entendre a títol honorífic.
La segona làpida està dedicada a Marc Aeli Gracili, a qui es reconeix com a patró dels dertosans. Tanmateix, se li atribueix el títol de qüestor i legat d'August. Aquest personatge hauria assolit el rang senatorial en temps de Claudi, i se l'ha identificat com

un legat imperial destinat a Bèlgica citat als *Annals* de Tàcit. La seva incorporació en l'*ordo* senatorial segurament es deu a la política de l'emperador Claudi a Hispània, però alhora encarna la culminació del desenvolupament de la ciutat, i un èxit en l'estratègia d'ascens social de les elits dertosanes. El suport és de pedra sorrenca de Flix, i es data al segle I d. de la n.e.

45. Lápidas de la Catedral

Los orígenes romanos y paleocristianos.

Estas dos inscripciones se recuperaron en diferentes obras llevadas a cabo en la Catedral y las proximidades inmediatas. Se trata de buenos ejemplos de homenajes a personalidades destacadas de la ciudad durante el Alto Imperio.

QRA

La primera inscripción, con un soporte de jaspe de la Cinta, está datada entre los siglos I y II d.n.e.

Está dedicada a Publius Valerius Dionisio, séviro augustal, a quien la curia municipal concedió el cargo de edil. La inscripción fue sufragada por Publio Valerius Pardus, quien habría sido esclavo de Dionisio, pero consiguió la libertad, presumiblemente manumitido por su amo. Con el paso de los años, incluso consiguió el mismo cargo de séviro augustal.

Los séviros augustales eran magistrados de condición habitualmente liberta que organizaban el culto al emperador en las ciudades donde eran designados. La duración del cargo era de un año. El origen servil de los séviros impedía que pudieran aspirar a las magistraturas oficiales de gobierno, de manera que la concesión del cargo de edil se debe entender a título honorífico.

La segunda lápida está dedicada a Marc Aeli Gracili, a quien se reconoce como patrón de los dertosanos. Sin embargo, se le atribuye el título de cuestor y legado de Augusto. Este personaje habría logrado el rango senatorial en tiempo de Claudio, y se le ha identificado como un legado imperial destinado en Bélgica, citado en los *Anales* de Tácito. Su incorporación en la *ordo* senatorial seguramente se debe a la política del emperador Claudio en Hispania, pero a la vez encarna la culminación del desarrollo de la ciudad, y un éxito en la estrategia de ascenso social de las élites dertosanas. El soporte es de piedra arenosa de Flix, y se data en el siglo I d.n.e.

45. Cathedral inscriptions

Roman and Paleo-Christian Origins

These two inscriptions were recovered during various construction works carried out in the cathedral and its immediate surroundings. They are fine examples of tributes to prominent figures in the city during the early Roman Empire.

QRA

The first inscription, carved on a slab of jasper from la Cinta, dates from between the 1st and 2nd centuries CE.

It is dedicated to Publius Valerius Dionysius, a *seviraugustalis*, to whom the municipal *curia* awarded the honorary post of *aedilis*. The inscription was commissioned by Publius Valerius Pardus, believed to have been Dionysius's slave, later manumitted. In time, Pardus himself attained the same rank of *seviraugustalis*.

The *seviri augustales* were magistrates – typically freedmen – responsible for organising the imperial cult in the cities where they served. The position was held for one year. Because of their servile origins, *seviri* were barred from holding official civic magistracies, so the conferral of the office of *aedilis* should be understood as honorary.

The second inscription is dedicated to Marcus Aelius Gracilis, recognised as a patron of the people of Dertosa. He is also described with the titles of *quaestor* and *legate of Augustus*. He is thought to have attained senatorial rank under Emperor Claudius and has been identified as an imperial legate stationed in Roman Belgica, mentioned in *Tacitus's Annals*. His admission to the *ordo senatorius* likely reflects Claudius's policies in Hispania and also signals the culmination of Dertosa's development and the success of the local elite's strategy for social advancement. This inscription is carved on sandstone from Flix, which dates to the 1st century CE.

45. Pierres tombales de la cathédrale

Origines romaines et paléochrétiennes.

Ces deux inscriptions ont été retrouvées lors des différents travaux effectués dans la cathédrale et ses environs immédiats. Ce sont de bons exemples d'hommages rendus à des personnalités importantes de la ville sous le Haut-Empire.

QR 45

La première inscription, sur un support en jaspe de la Cinta, remonte à une période comprise entre le Ier et le IIe siècle de n. è.

Elle est dédiée à Publius Valerius Dyonisius, un sévir augustal à qui la curie municipale avait accordé la charge d'édile. L'inscription a été payée par Publius Valerius Pardus, qui aurait été un esclave de Dyonisius, mais qui a été affranchi, probablement par son maître. Au fil des années, il a lui aussi obtenu le statut de sévir augustal.

Les sévirs augustaux étaient des magistrats ayant généralement le statut d'affranchis, qui organisaient le culte de l'empereur dans les villes où ils étaient nommés. La durée de leur mandat était d'un an. L'origine servile des sévirs les empêchait d'aspirer aux magistratures officielles de gouvernement, de sorte que la concession de la fonction d'édile était considérée comme un titre honorifique.

La deuxième pierre tombale est dédiée à Marcus Aelius Gracilis, reconnu comme le saint patron des habitants de Dertosa. On lui attribue cependant le titre de questeur et de légat d'Auguste. Ce personnage aurait atteint le rang de sénateur à l'époque de Claude et a été identifié comme un légat impérial en poste en Belgique, cité dans les *Annales* de Tacite. Son incorporation à l'*ordo* sénatorial est sûrement due à la politique de l'empereur Claude en Hispanie, mais elle témoigne en même temps du développement notable de la ville et de la réussite de la stratégie d'ascension sociale des élites de Dertosa. Le support est en grès de Flix et date du Ier siècle de n. è.

Textos de placa

47. La làpida fundacional de les drassanes de Tortosa

Turtutxa, un regne a la frontera

Inscripció en lletres cúfiques (alfabet àrab antic) que fa referència a la construcció de les drassanes de Tortosa el 944-945.

QRA

Les drassanes són edificacions dignes d'una gran medina com Tortosa en època andalusina, juntament amb la mesquita, l'alcassaba (recinte fortificat), els banys públics i els mercats. Aquí es construïen i es reparaven vaixells. Aquesta llosa testimonia el paper que jugava Tortosa en el comerç andalusí durant el califat omeia dʿAbd al-Raḥmān III (912-961) vora el riu Ebre i la mar Mediterrània. Queda constatada la rellevància de les drassanes per les cites que li dedicà, per exemple, el geògraf al-Idrīsī. S'hi referí així: «es construeixen grans navilis amb la fusta que produeixen les muntanyes que l'envolten, i que estan cobertes de pins d'un gruix i d'una alçada remarcables».

Recentment, s'ha proposat que l'edificació devia trobar-se al voltant del portal de la Rosa, al final del barranc del Rastre. Fins ara s'havia suposat que les drassanes d'època califal eren a Remolins, una zona d'al·luvió fluvial.

47. La lápida fundacional de los astilleros de Tortosa

Turtutxa, un reino en la frontera

Inscripción en letras cúficas (alfabeto árabe antiguo) que hace referencia a la construcción de los astilleros de Tortosa el año 944-945.

QRA

Los astilleros son edificaciones dignas de una gran medina como Tortosa en época andalusí, junto a la mezquita, la alcazaba (recinto fortificado), los baños públicos y los mercados. Aquí se construían y se reparaban barcos. Esta losa da testimonio del papel que jugaba Tortosa en el comercio andalusí durante el califato omeya de Abd al-Raḥmān III (912-961) al lado del río Ebro y el mar Mediterráneo. Queda constatada la relevancia de los astilleros por las citas que le dedicó, por ejemplo, el geógrafo al-Idrīsī. Se refirió así: «se construyen grandes navíos con la madera que producen las montañas que lo rodean, y que están cubiertas de pinos de un grosor y de una altura remarcables».

Recientemente, se ha propuesto que la edificación debía estar situada alrededor del portal de la Rosa, al final del barranco del Rastre. Hasta ahora se suponía que los astilleros de época califal estaban en Remolins, zona de aluvión fluvial.

47. The foundation stone of the Tortosa shipyards

Turtutxa, a kingdom on the border

Inscription in Kufic script (an ancient form of the Arabic alphabet) referring to the construction of the Tortosa shipyards in the year 944-945.

QRA

The shipyards were structures befitting a great medina like Tortosa during the Andalusian period, alongside the mosque, the *alcazaba* (fortified enclosure), public baths and markets. Ships were built and repaired here. This stone slab serves as evidence of the important role Tortosa played in Andalusian trade during the Umayyad Caliphate of Abd al-Rahman III (912-961), situated between the Ebro River and the Mediterranean Sea. The significance of the shipyards is further confirmed by references, such as that of the geographer al-Idrisi, who wrote: “Large ships are built using timber from the mountains that surround it, which are covered with pines of remarkable thickness and height.”

Recently, it has been proposed that the shipyards were likely located near the Portal de la Rosa, at the end of the Rastre ravine. Until now, it had been assumed that the caliphal-era shipyards were situated in Remolins, a floodplain area.

47. Inscription commémorant la fondation du chantier naval de Tortosa

Turtutxa, un royaume frontalier

Inscription en lettres coufiques (alphabet arabe ancien) faisant référence à la construction des chantiers navals de Tortosa en l’an 944-945.

QRA

Les chantiers navals sont des bâtiments propres à une grande ville comme Tortosa à l’époque d’al-Andalus, tout comme la mosquée, l’*alcazaba* (enceinte fortifiée), les bains publics et les marchés. On y construisait et réparait des navires. Cette dalle témoigne du rôle joué par Tortosa dans le commerce d’al-Andalus sous le califat omeyyade d’Abd al-Raḥman III (912-961), sur les rives de l’Èbre et de la Méditerranée. L’importance des

Textos de placa

48. El cementiri del castell

Turtutxa, un regne a la frontera

Necròpoli (*màqbara*) dels segles X al XII de caràcter restringit a l’alcassaba (recinte fortificat) de la Suda.

QRA

El cementiri del castell va estar en ús des de d’època califal fins a la conquesta cristiana (X-XII). Aquesta és una altra evidència de la importància històrica de Tortosa a l’època andalusina. El jaciment se situa dins del recinte emmurallat de la dita fortificació, al costat SE, entre la façana est de l’antic palau reial i dos panys de muralla que cauen fins al peu del castell.

S’hi trobaren més d’una desena d’enterraments, amb esquelets adults i infantils, pertanyents a sis moments cronològics. En destaca la troballa d’una làpida funerària de marbre dedicada al governador al-Jazin al-Qa’id, mort el 961. Tenint en compte la importància del personatge, al voltant seu degué desenvolupar-se la necròpoli en temps posteriors.

Possiblement, les dimensions de la necròpolis eren més grans. S’estudià gràcies a dues campanyes d’excavació durant els anys 80 del segle XX, encara que el Museu de Tortosa

ja disposava d'un parell d'esteles (estructura funerària) fragmentades aparegudes als anys 70.

48. El cementerio del castillo

Turtutxa, un reino en la frontera

Necrópolis (*maqbara*) de los siglos X al XII de carácter restringido al alcazaba (recinto fortificado) de la Suda.

QRA

El cementerio del castillo estuvo en uso desde la época califal hasta la conquista cristiana (X-XII). Ésta es otra evidencia de la importancia histórica de Tortosa en la época andalusí. El yacimiento se sitúa dentro del recinto amurallado de dicha fortificación, en el lado SE, entre la fachada este del antiguo palacio real y dos cerramientos de muralla que caen hasta el pie del castillo.

Se encontraron más de una decena de enterramientos, con esqueletos adultos e infantiles, pertenecientes a seis momentos cronológicos. Destaca el hallazgo de una lápida funeraria de mármol dedicada al gobernador al-Jazin al-Qa'id, muerto en el 961. Teniendo en cuenta la importancia del personaje, a su alrededor se debió desarrollar la necrópolis en tiempos posteriores.

Posiblemente, las dimensiones de la necrópolis eran mayores. Se estudió gracias a dos campañas de excavación durante los años 80 del siglo XX, aunque el Museo de Tortosa ya disponía de un par de estelas (estructura funeraria) fragmentadas aparecidas en los años 70.

48. The castle cemetery

Turtutxa, a kingdom on the border

Necropolis (*maqbara*) from the 10th to the 12th centuries, located within the restricted area of the *alcazaba* (fortified enclosure) of La Suda Castle.

QRA

The castle cemetery was in use from the caliphal period until the Christian conquest (10th-12th centuries). This provides further evidence of Tortosa's historical significance during the Andalusian era. The site is situated within the walled area of the fortification, on the southeastern side, between the eastern façade of the former royal palace and two sections of the wall that descend to the foot of the castle.

Over a dozen burials were found, including both adult and infant skeletons, representing six different chronological phases. Notably, a marble funerary slab was discovered, dedicated to the governor al-Jazin al-Qa'id, who died in 961. Given the importance of this figure, it is likely that the necropolis expanded around his tomb in later periods.

It is possible that the necropolis originally covered a larger area. The site was studied during two excavation campaigns in the 1980s, although the Museu de Tortosa had already acquired a couple of fragmented *stelae* (funerary structures) discovered in the 1970s.

48. Le cimetière du château

Turtutxa, un royaume frontalier

Maqbara (nécropole) datant du Xe au XIIe siècles, limitée à l'*alcazaba* (enceinte fortifiée) de la Suda.

QRA

Le cimetière du château a été utilisé de la période califale jusqu'à la conquête chrétienne (X^{e}-XIIe siècles). C'est une preuve supplémentaire de l'importance historique de Tortosa à l'époque musulmane. Le site est situé dans l'enceinte fortifiée du château, du côté sud-est, entre la façade est de l'ancien palais royal et deux pans de muraille qui descendent jusqu'au pied du château.

Plus d'une douzaine de sépultures contenant des squelettes d'adultes et d'enfants, appartenant à six périodes chronologiques différentes, ont été mises au jour. Soulignons en particulier la découverte d'une pierre tombale en marbre dédiée au gouverneur al-Jazin al-Qa'id, mort en l'an 961. Vu l'importance de ce personnage, la nécropole a dû se développer autour de sa tombe à une époque postérieure.

Les dimensions de la nécropole étaient peut-être plus importantes. Elle a fait l'objet de deux campagnes de fouilles dans les années 1980, même si le musée de Tortosa possédait déjà quelques fragments de stèles (structure funéraire) découverts dans les années 1970.

Textos de placa

49. La fusta del Port

Turtuxa, regne a la frontera

Des d'època andalusina fins al segle XX, Tortosa va ser un gran centre de producció i distribució de fusta, fins al punt que en diversos llocs de la Mediterrània Occidental els grans troncs eren anomenats «tortosins».

QRA

Al segle XII el cartògraf andalusí al-Idrissí va escriure una descripció geogràfica anomenada *Nuzhat al-Mushtak*, en què afirma que a les muntanyes de Tortosa creixen «uns pins de tan excel·lent qualitat com no se'n troben en cap altre indret per la longitud, el gruix i la bellesa de la veta», unes qualitats que van fer de la fusta tortosina un producte cobejat arreu de la Mediterrània occidental. En aquest sentit, el geògraf afirmava també que els troncs tortosins «es porten arreu del món» i afegia que «es fan teginats amb la fusta per a edificis regis, serveixen per als pals majors dels grans vaixells i s'utilitzen per construir ginys militars», i no s'oblidava de subratllar que va ser amb aquest material que es va construir la coberta lígnia de la mesquita de Còrdova.

En època medieval cristiana i en època moderna, aquesta capacitat productiva es va veure augmentada amb la fusta que baixava per l'Ebre des dels Pirineus. A més, el manteniment del pont de Barques, l'únic pas fix sobre el riu que hi havia entre la desembocadura i Saragossa, va fer que la ciutat desenvolupés estratègies i mecanismes per aconseguir, emmagatzemar, treballar i distribuir una gran quantitat de fusta. El gran volum i l'extensió geogràfica del negoci, juntament amb la qualitat del material, va reflectir-se en diverses llengües de la conca mediterrània de manera que tant a Mallorca com al nord d'Àfrica les grans bigues eren anomenades «tortosins».

49. La madera del Port

Turtusha, reino en la frontera

Desde época andalusí hasta el siglo XX, Tortosa fue un gran centro de producción y distribución de madera, hasta el punto que en varios lugares del Mediterráneo Occidental los grandes troncos eran denominados «tortosinos».

QRA

En el siglo XII el cartógrafo andalusí al-Idrissí escribió una descripción geográfica llamada *Nuzhat al-Mushtak*, en que afirma que en las montañas de Tortosa crecen «unos pinos de tan excelente calidad como no se encuentran en ningún otro lugar por su longitud, grosor y belleza de la vena», unas calidades que hicieron de la madera tortosina un producto codiciado en todo el Mediterráneo Occidental. En este sentido, el geógrafo afirmaba también que los troncos tortosinos «se llevan por todo el mundo» y añadía que «se hacen artesonados con la madera para edificios regios, sirven para los palos mayores de los grandes barcos y se utilizan para construir maquinaria militar», y no olvidaba de subrayar que fue con este material que se construyó la cubierta de madera de la mezquita de Córdoba.

En época medieval cristiana y en época moderna, esta capacidad productiva se vio aumentada con la madera que bajaba por el Ebro desde los Pirineos. Además, el mantenimiento del puente de Barcas, el único paso fijo sobre el río que había entre la desembocadura y Zaragoza, hizo que la ciudad desarrollara estrategias y mecanismos para conseguir, almacenar, trabajar y distribuir una gran cantidad de madera. El gran volumen y la extensión geográfica del negocio, junto con la calidad del material, se reflejó en varias lenguas de la cuenca mediterránea de forma que tanto en Mallorca como en el norte de África las grandes vigas eran llamadas «tortosinos».

49. Timber from the Port

Turtuxa, the frontier kingdom

From the Andalusí period through to the 20th century, Tortosa was a major centre for the production and distribution of timber. Indeed, in various regions of the Western Mediterranean, large logs came to be known as *tortosins*.

QRA

In the 12th century, the Andalusí cartographer al-Idrīsī wrote a geographical account titled *Nuzhat al-Mushtaq*, in which he claimed that in the mountains of Tortosa grew “pines of such exceptional quality – in length, girth and the beauty of their grain – as are found nowhere else.” These attributes made *tortosí* timber highly sought-after across the Western Mediterranean. Al-Idrīsī also noted that logs from Tortosa “are carried all over the world,” adding that the wood was used “to construct coffered ceilings in royal buildings, the main masts of large ships and military engines”. He even highlighted that it was this timber that had been used for the wooden ceiling of the Mosque of Córdoba.

In the Christian medieval and early modern periods, this productive capacity was bolstered by the timber floated down the Ebro from the Pyrenees. The maintenance of Pont de les Barques bridge – the only permanent crossing over the river between its mouth and Zaragoza – meant the city developed strategies and systems for sourcing, storing, processing and distributing large quantities of wood. The scale and geographical reach of this trade, combined with the quality of the timber, was such that in places like Mallorca and North Africa, large beams came to be called *tortosins*.

49. Le bois du Port

Turtuxa, royaume à la frontière

Depuis l’époque musulmane jusqu’au XXe siècle, Tortosa a été un centre important de production et de distribution de bois, à tel point que dans plusieurs endroits de la Méditerranée occidentale, les gros troncs étaient appelés *tortosins*, c’est-à-dire « de Tortosa ».

QRA

Au XIIe siècle, le cartographe musulman al-Idrissi a rédigé une description géographique intitulée *Nuzhat* al-*Mushtak*, dans laquelle il affirme que dans les montagnes de Tortosa poussent « des pins d’une qualité si excellente qu’on ne les trouve nulle part ailleurs pour leur longueur, leur épaisseur et la beauté de leurs veines », des qualités qui ont fait du bois de Tortosa un produit convoité dans toute la Méditerranée occidentale. Dans ce sens, le géographe affirmait également que les grumes de Tortosa « sont transportées dans le monde entier » et ajoutait que « des plafonds à caissons sont réalisés avec le bois pour les bâtiments royaux, ils sont utilisés pour les grands mâts de navires imposants et servent à construire des machines militaires », et il n’oubliait pas de souligner que c’est avec ce matériau qu’a été construit la charpente en bois de la mosquée de Cordoue.

À l’époque médiévale chrétienne et à l’époque moderne, cette capacité de production a été multipliée grâce au bois qui descendait l’Èbre depuis les Pyrénées. En outre, l’entretien du pont de barques, seul passage fixe sur le fleuve entre son embouchure et Saragosse, a conduit la ville à développer des stratégies et des mécanismes pour obtenir, stocker, travailler et distribuer une grande quantité de bois. Le volume important et l’étendue de l’activité, ainsi que la qualité du matériel, se sont reflétés dans plusieurs langues du bassin méditerranéen, si bien qu’à Majorque comme en Afrique du Nord, les grandes poutres étaient appelées *tortosins*, c’est-à-dire « de Tortosa ».

Textos de placa

52. Ibrahim ibn Yaqubat-Turtuixí al-Israïlí

Turtutxa, un regne a la frontera

Intel·lectual i comerciant tortosí. Autor d'un autèntic llibre de viatges dels llocs que visità per l'Europa del segle X.

QRA

Durant la segona meitat del segle X, Ibrahim ibn Yaqubat-Turtuixí Al-Israïlí viatjà per Europa en missió diplomàtica; havia de rebre l'emperador Otó del Sacre Imperi Romanogermànic i el papa Joan XII. Probablement ho feu per encàrrec d'al-Ḥakam II de Còrdova. Aquell també comercià amb esclaus i tenia uns coneixements profunds de medicina, fet que pot indicar que fos metge.

Fruit d'aquesta trajectòria, descrigué distints aspectes (activitats quotidianes, organització social, etc.) dels pobles visitats; per exemple, eslaus, germànics o khàzars. Les reflexions fetes en tornar del viatge són la primera referència escrita d'algunes ciutats com Praga i Cracòvia.

Malauradament d'aquests escrits, només se'n conserven fragments. Aquests permeten reconstruir el viatge següent: travessa els Pirineus i l terra dels francs per arribar a les illes britàniques; després de visitar les possessions imperials i els pobles eslaus, baixà cap a la península itàlica.

52. Ibrahim ibn Yaqubat-Turtuixí al-Israïlí

Turtutxa, un reino en la frontera

Intelectual y comerciante tortosino. Autor de un auténtico libro de viajes de los lugares que visitó por la Europa del siglo X.

QRA

Durante la segunda mitad del siglo X, Ibrahim ibn Yaqubat-Turtuixí al-Israïlí viajó por Europa en misión diplomática; debía recibir al emperador Otón I del Sacro Imperio Romano Germánico y al papa Juan XII. Probablemente lo hizo por encargo de al-Ḥakam II de Córdoba. Aquel también comerció con esclavos y tenía unos conocimientos profundos de medicina, hecho que puede indicar que fuera médico.

Fruto de esta trayectoria, describió distintos aspectos (actividades cotidianas, organización social, etc.) de los pueblos visitados; por ejemplo, eslavos, germánicos o kazajos. Las reflexiones hechas al volver del viaje son la primera referencia escrita de algunas ciudades como Praga y Cracovia.

Desgraciadamente de estos escritos, solo se conservan fragmentos. Estos permiten reconstruir el viaje siguiente: atraviesa los Pirineos y la tierra de los francos para llegar a las islas británicas; después de visitar las posesiones imperiales y los pueblos eslavos, bajó hacia la península itálica.

52. Ibrahim ibn Yaqubat-Turtûshi al-Israili

Turtutxa, a kingdom on the border

An intellectual and merchant from Tortosa. He is the author of an authentic travel account of the places he visited throughout 10th-century Europe.

QRA

In the second half of the 10th century, Ibrahim ibn Yaqubat-Turtuixí al-Israïlí travelled through Europe on a diplomatic mission. He was tasked with meeting Emperor Otto I of

the Holy Roman Empire and Pope John XII, likely at the behest of al-Ḥakam II of Córdoba. He was also involved in the slave trade and had an in-depth knowledge of medicine, suggesting that he may have been a physician.

As a result of his travels, he described various aspects of the societies he encountered, such as daily activities, social organisation, and more, among the Slavs, Germans and Khazars. His reflections upon returning from his journey provide the first written references to cities like Prague and Kraków.

Sadly, only fragments of these writings have survived. However, these fragments allow us to reconstruct his journey: he crossed the Pyrenees and the lands of the Franks before reaching the British Isles. After visiting imperial possessions and Slavic peoples, he continued south to the Italian peninsula.

52. Ibrahim ibn Ya'qub at-Turtûshîal Isrâîlî

Turtutxa, un royaume frontalier

Intellectuel et commerçant de Tortosa. Auteur d'un véritable carnet de voyage des lieux qu'il a visités dans l'Europe du Xe siècle.

QRA

Au cours de la seconde moitié du Xe siècle, Ibrahim ibn Ya'qub a parcouru l'Europe dans le cadre d'une mission diplomatique lors de laquelle il devait rencontrer l'empereur romain Otton Ier et le pape Jean XII. Cette mission lui a probablement été confiée par al-Ḥakam II de Cordoue. Il pratiquait également le commerce des esclaves et avait une connaissance approfondie de la médecine, ce qui pourrait indiquer qu'il était médecin.

Il a ainsi décrit différents aspects (activités quotidiennes, organisation sociale, etc.) des peuples qu'il visitait, comme les Slaves, les Germains ou les Kazakhs. Les réflexions faites au retour de son voyage furent les premières références écrites à des villes comme Prague et Cracovie.

Malheureusement, seuls quelques fragments de ces écrits nous sont parvenus. Ceux-ci permettent de reconstituer son parcours : il a d'abord traversé les Pyrénées et le pays des Francs pour atteindre les îles Britanniques ; puis après avoir visité les possessions impériales et les peuples slaves, il est descendu vers la péninsule italienne.

Textos de placa

53. La casa de Sant Jordi

Entre tres cultures

La casa de Sant Jordi és una estructura d'origen medieval que va exercir diverses funcions al llarg de la història, entre altres la d'hospital.

QRA

La primera notícia històrica coneguda que parla de la casa de Sant Jordi data del 1347. D'acord amb aquest document, la institució havia estat fundada pel bisbe de Tortosa al costat del portal de Vimpesol. L'edifici constava d'una gran nau orientada en direcció N-S, coberta amb un embigat de fusta suportat per arcs diafragma, dels quals se n'han conservat dos.

Com que estava ubicat al call, els erudits de principis del segle XX varen confondre l'immoble amb l'antiga sinagoga, funció que mai no va exercir. Amb tot, es tracta d'un edifici que al llarg del temps va tenir una multitud d'usos. A la dècada de 1390, quan s'estava construint el sector nord del clos emmurallat, el Consell va llogar la casa per emmagatzemar-hi material. Posteriorment, a finals del segle XV, la ciutat va cedir-la a les monges del convent santjoanista de la Ràpita, quan la comunitat monàstica va desplaçar-se fins a Tortosa des de la seva ubicació original als Alfacs.

Ara bé, l'ús més recordat és el que va tenir durant la Guerra Civil Catalana, entre 1462 i 1472, quan l'hospital de la Santa Creu va ser destruït i la casa de Sant Jordi es va

convertir en l'únic centre assistencial actiu a la ciutat, malgrat que Vimpesol era considerat per les autoritats locals un «lloc mal dispost per als pobres de Jesucrist».

En canvi, gràcies a la seva ubicació al costat de les muralles, es va considerar un lloc ideal per ubicar-hi una caserna de cavalleria al segle XVIII. A la segona meitat del vuit-cents va passar a mans privades i el gran casalici es va dividir en diversos immobles independents.

53. La casa de San Jorge

Entre tres culturas

La casa de San Jorge es una estructura de origen medieval que ejerció varias funciones a lo largo de la historia, entre otras la de hospital.

QRA

La primera noticia histórica conocida que habla de la casa de San Jorge fecha del 1347. De acuerdo con este documento, la institución había sido fundada por el obispo de Tortosa al lado del portal de Vimpesol. El edificio constaba de una gran nave orientada en dirección N-S, cubierta con un envigado de madera soportado por arcos diafragma, de los que se han conservado dos.

Como que estaba ubicado en la aljama judía, los eruditos de principios del siglo XX confundieron el inmueble con la antigua sinagoga, función que nunca ejerció. Con todo, se trata de un edificio que a lo largo del tiempo tuvo una multitud de usos. En la década de 1390, cuando se estaba construyendo el sector norte del recinto amurallado, el Consejo alquiló la casa para almacenar material. Posteriormente, a finales del siglo XV, la ciudad la cedió a las monjas del convento sanjuanista de la Ràpita, cuando la comunidad monástica se desplazó hasta Tortosa desde su ubicación original en els Alfacs.

Ahora bien, el uso más recordado es el que tuvo durante la Guerra Civil Catalana, entre 1462 y 1472, cuando el hospital de la Santa Cruz fue destruido y la casa de San Jorge se convirtió en el único centro asistencial activo en la ciudad, a pesar de que Vimpesol era considerado por las autoridades locales un «lugar mal dispuesto para los pobres de Jesucristo».

En cambio, gracias a su ubicación junto a las murallas, se consideró un lugar ideal para ubicar un cuartel de caballería en el siglo XVIII. En la segunda mitad del ochocientos pasó a manos privadas y la gran casa solariega se dividió en varios inmuebles independientes.

53. Casa de Sant Jordi

Between three cultures

Casa de Sant Jordi is a medieval structure that fulfilled various roles throughout its history, including that of a hospital.

QRA

The earliest known reference to Casa de Sant Jordi dates from 1347. According to the document, the institution was founded by the Bishop of Tortosa beside the Portal de Vimpesol. The building comprised a large hall oriented north–south, with a timber roof supported by diaphragm arches, two of which still survive.

Situated within the Jewish quarter, the building was mistakenly identified in the early 20th century by scholars as the former synagogue – a function it never served. Nevertheless, the building underwent numerous changes of use over time. In the 1390s, during the construction of the northern section of the city walls, the *Consell* (City Council) rented the house for storing construction materials. Later, in the late 15th century, it was granted to the nuns of the Sanjuanist (Order of Saint John) convent of La Ràpita, when the monastic community relocated to Tortosa from its original site in Els Alfacs.

However, the most notable episode in its history came during the Catalan Civil War (1462–1472). When the Hospital de la Santa Creu was destroyed, Casa de Sant

Jordi became the city's only functioning care facility – despite local authorities referring to its location at Vimpesol as "a place ill-suited for the poor of Jesus Christ".

Its proximity to the city walls later made it an ideal site for a cavalry barracks in the 18th century. In the second half of the 19th century, the building was sold into private ownership, and the once-grand townhouse was divided into several separate residences.

53. La maison de Sant Jordi

Entre trois cultures

La maison de Sant Jordi est un bâtiment d'origine médiévale qui a rempli plusieurs fonctions au fil du temps, notamment celle d'hôpital.

QRA

La première mention historique connue de la maison de Sant Jordi remonte à 1347. Selon ce document, le lieu avait été fondé par l'évêque de Tortosa à côté de la porte de Vimpesol. L'édifice se composait d'une grande nef possédant une orientation nord-sud, couverte d'une charpente en bois soutenue par des arcs diaphragmes, dont deux subsistent encore.

Comme il était situé dans le quartier juig, les érudits du début du XXe siècle ont pris le bâtiment pour une ancienne synagogue, ce qui n'a jamais été le cas. Il s'agit malgré tout d'un bâtiment qui a eu une multitude de fonctions au fil du temps. Dans les années 1390, lors de la construction du secteur nord de l'enceinte fortifiée, le Conseil de la ville a loué la maison pour y entreposer des matériaux. Plus tard, à la fin du XVe siècle, la ville l'a cédée aux religieuses du couvent de Saint-Jean de Jérusalem de la Ràpita, lorsque la communauté monastique a quitté Els Alfacs pour s'installer à Tortosa.

Cependant, l'usage le plus connu est celui qu'il a eu pendant la guerre civile catalane, entre 1462 et 1472, lorsque l'hôpital de la Santa Creu a été détruit et que la maison de Sant Jordi est devenue le seul centre de soins opérationnel de la ville, bien que Vimpesol ait été considéré par les autorités locales comme un « lieu inadapté pour les pauvres de Jésus-Christ ».

En revanche, grâce à sa situation à côté des remparts, il a été considéré comme le lieu idéal pour une caserne de cavalerie au XVIIIe siècle. Pendant la seconde moitié du XIXe siècle, il est passé aux mains de particuliers et la grande bâtisse a été divisée en plusieurs propriétés distinctes.

Textos de placa

54. La carnisseria jueva

Entre tres cultures

A la carnisseria els jueus podien comprar la carn dels animals morts segons les normes caixer (mamífers remugants amb la peülla forcada).

QRA

A les carnisseries pròpies dels calls, la comunitat jueva podia comprar carn de mamífers remugants amb la peülla forcada (bou, ovella, cabra, corder, etc.). Se n'exclouen el conill i la llebre per no tenir els unglots dividits, i el porc perquè no és un remugant.

En un principi, els jueus tortosins compartien l'espai de l'escorxador amb els musulmans. El 1322 els jueus pretenen instal·lar-ne un altre per evitar conflictes, però el rei Jaume el Just no l'autoritza. El 1380 el rei Pere el Cerimoniós atorga a l'aljama de Tortosa el privilegi de construir una carnisseria nova per poder vendre carn pel ritual caixer a la plaça del Call. Per un document del 1434, una sentència de la reina Maria, que reprodueix l'emplaçament de la carnisseria al mateix lloc que el Cerimoniós, pareix que aquesta construcció no es va dur a terme.

En desconeixem l'estructura, segurament amb espais definits per escorxar i especejar els animals i per comprar i vendre'n la carn. Degué reduir-s'hi l'activitat si tenim en compte la davallada en la població jueva de Tortosa des d'inicis del segle XV.

54. La carnicería judía

Entre tres culturas

En la carnicería los judíos podían comprar la carne de los animales muertos según las normas kóser (mamíferos rumiantes con la pezuña hendida).

QRA

En las carnicerías propias de las aljamas, la comunidad judía podía comprar carne de mamíferos rumiantes con la pezuña hendida (buey, oveja, cabra, cordero, etc.). Se excluyen el conejo y la liebre por no tener las uñas divididas, y el cerdo porque no es un rumiante.

En un principio, los judíos tortosinos compartían el espacio del matadero con los musulmanes. El 1322, los judíos pretendían instalar otro matadero para evitar conflictos, pero el rey Jaime el Justo no lo autorizó. El 1380 el rey Pedro el Ceremonioso, otorga a la aljama de Tortosa el privilegio de construir una carnicería nueva para poder vender carne por el ritual kóser en la plaza del Call. Por un documento del 1434, una sentencia de la reina María, que reproduce el emplazamiento de la carnicería en el mismo lugar que el Ceremonioso, parece ser que esta construcción no se llevó a cabo.

Desconocemos la estructura, seguramente con espacios definidos para el desuello y despiece de los animales y la compraventa de su carne. Debió de reducir su actividad si tenemos en cuenta la bajada en la población judía de Tortosa desde inicios del siglo XV.

54. The Jewish butcher's shop

Between three cultures

At the butcher's shop, Jews could purchase meat from animals slaughtered according to kosher rules (ruminant mammals with split hooves).

QRA

In the butcher's shops within the Jewish quarter, the Jewish community could buy meat from ruminant mammals with split hooves (ox, sheep, goat, lamb, etc.). Rabbits and hares were excluded because they did not have split hooves, and pigs were excluded because they were not ruminants.

Initially, the Jews of Tortosa shared the slaughterhouse with the Muslims. In 1322, the Jews sought to establish a separate slaughterhouse to avoid conflicts, but King James I of Aragon did not authorise it. In 1380, King Peter IV the Ceremonious granted the Tortosa Jewish community the privilege to build a new butcher's shop in the square of the *Call* (Jewish quarter), where they could sell meat prepared according to kosher rituals. A 1434 document, a ruling by Queen Maria, which reiterates the location of the butcher's shop in the same place granted by Peter IV the Ceremonious, suggests that this construction was never carried out.

The structure of the butcher's shop remains unknown, but it likely had designated areas for slaughtering, butchering and selling meat. Its activity seems to have diminished, considering the decline in the Jewish population of Tortosa from the early 15th century.

54. La boucherie juive

Entre trois cultures

Dans les boucheries, les juifs pouvaient acheter de la viande d'animaux sacrifiés selon les normes casher (mammifères ruminants à sabots fendus).

QRA

Dans les boucheries des quartiers juifs, la communauté juive pouvait acheter de la viande de mammifères ruminants à sabots fendus (bœuf, mouton, chèvre, agneau, etc.). Les lapins et les lièvres sont exclus parce qu'ils n'ont pas d'ongles fendus, et les porcs car ce ne sont pas des ruminants.

Dans un premier temps, les juifs de Tortosapartageait l'abattoir avec les musulmans. En 1322, les juifs ont demandé l'installation d'un autre abattoir pour éviter les conflits, mais le roi Jacques II d'Aragon, dit le Juste, ne les y a pas autorisés. En 1380, le roi Pierre IV d'Aragon, dit le Cérémonieux, a accordé au quartier juif de Tortosa le privilège de construire un nouvel abattoir sur la place du Call, afin de pouvoir commercialiser la viande d'animaux sacrifiés selon le rituel casher. D'après un document daté de 1434, une décision de la reine Marie d'Aragon qui évoque l'emplacement de la boucherie au même endroit que celui établi par Pierre le Cérémonieux, il semble que cette construction n'ait pas été réalisée.

Nous n'en connaissons pas la structure, mais il y avait probablement des espaces définis pour l'écorchage et le dépeçage des animaux, ainsi que pour la vente de leur viande. Son activité a dû se réduire avec la diminution de la population juive de Tortosa à partir du début du XVe siècle.

mestre Bernat Gual, un dels constructors del primer assut a l'altura de Xerta-Tivenys. Se sap que, quan hi havia grans inundacions i la porta monumental de Vimpesol, al nord, quedava inutilitzada, es feia servir com a portal per evitar l'aigua.

Des del portal, els murs s'estenen a sud i a nord. Els del sud van ser completament renovats en època moderna, amb una espectacular estructura d'avançades. En canvi, cap al nord només es va refer un petit fragment de mur, el que toca a la torre rodona (avui del Célio): s'hi observa clarament una petita inclinació sobre la vertical i una tècnica diferent, amb blocs de pedra més grans.

El mur pròpiament medieval és un dels més interessants de la ciutat: el mur és vertical, fet amb tàpia de pedra i cobert amb una capa del que els documents anomenen «crosta de calç». A més, s'han conservat els merlets, d'on surten una mena de ganxos: aquests elements es van fer a la dècada de 1460, durant la Guerra Civil Catalana, amb l'objectiu de recolzar-hi les ballesteries, estructures de fusta pensades per disparar fletxes ben protegits de l'enemic.

Textos de placa

55. El portal dels Jueus

<u>Entre tres cultures</u>

El portal dels Jueus és una porta secundària situada a llevant del circuit emmurallat de Tortosa i ubicada a la zona del call. A l'edat mitjana també era coneguda amb el nom de portal del Ferro.

QRA

Un dels pocs portals conservats del circuit emmurallat de Tortosa és el dels Jueus, perquè es trobava al call nou, o del Ferro, perquè tenia portes ferrades. Actualment la cota del carrer, sobretot extramurs, ha pujat, per la qual cosa l'altura del portal dovellat sembla molt petita.

Els documents no indiquen clarament quan es va construir, sí que sabem que el sector de muralles es va aixecar a finals del segle XIV, quan la major part del clos de murs ja s'havia conclòs. Se'n documenten reparacions importants l'any 1421, dirigides pel

55. El portal de los Judíos

<u>Entre tres culturas</u>

El portal de los Judíos es una puerta secundaria situada a levante del circuito amurallado de Tortosa y ubicada en la zona de la aljama judía. En la Edad Media también era conocida con el nombre de portal del Hierro.

QRA

Uno de los pocos portales conservados del circuito amurallado de Tortosa es el de los Judíos, porque se encontraba en la aljama nueva, o del Hierro, porque tenía puertas de hierro forjado. Actualmente la cota de la calle, sobre todo extramuros, ha subido, por lo que la altura del portal dovelado parece muy pequeña.

Los documentos no indican claramente cuando se construyó, pero sí que sabemos que el sector de la murallas se levantó a finales del siglo XIV, cuando la mayor parte de las murallas había concluido. Se documentan reparaciones importantes en 1421, dirigidas

por el maestro albañil Bernat Gual, uno de los constructores del primer azud a la altura de Xerta-Tivenys. Se sabe que, cuando había grandes inundaciones y la puerta monumental de Vimpesol, en el norte, quedaba inutilizada, se usaba como portal para evitar el agua.

Desde el portal, los muros se extienden a sur y norte. Los del sur fueron completamente renovados en época moderna, con una espectacular estructura de avances. En cambio, hacia el norte solo se rehizo un pequeño fragmento de muro, el colindante a la torre redonda (hoy del Célio): se observa claramente una pequeña inclinación sobre la vertical y una técnica diferente, con bloques de piedra más grandes.

El muro propiamente medieval es uno de los más interesantes de la ciudad: el muro es vertical, hecho con tapia de piedra y cubierto con una capa del que los documentos denominan «costra de cal». Además, se han conservado las almenas, de donde salen una especie de ganchos: estos elementos se hicieron en la década de 1460, durante la Guerra Civil Catalana, con el objetivo de apoyar las ballesteras, estructuras de madera pensadas para disparar flechas muy protegidos del enemigo.

major floods, when the main gate at Vimpesol in the north became unusable, this gate was employed as an alternative route to avoid floodwaters.

From this point, the walls extend both southwards and northwards. The southern stretch was entirely rebuilt in the early modern period, incorporating a dramatic system of projecting defences. In contrast, only a short northern section was reconstructed, adjacent to the round tower (now known as Torre del Célio). This portion is easily distinguished by its slight lean and different construction method, using larger ashlar blocks.

The original medieval wall is one of the most striking in the city. Built vertically using rammed stone and earth, it is coated with what contemporary documents call a “lime crust”. Its battlements remain intact, with hook-like projections extending from them.The structures were added in the 1460s, during the Catalan Civil War, to support *ballesteres* – wooden defensive platforms that enabled crossbowmen to fire while remaining well protected from enemy attack.

55. Portal dels Jueus

Between three cultures

Portal dels Jueus (Jews’ Gate) is a secondary gate on the eastern side of Tortosa’s city walls, located within the area of the Jewish quarter. In the Middle Ages, it was also known as Portal del Ferro (Iron Gate).

QRA

One of the few remaining gates in the medieval circuit of Tortosa is Portal dels Jueus. Its name derives from its position within the new Jewish quarter, though it was also known as Portal del Ferro due to its wrought-iron gates. Today, the street level – especially outside the walls – has risen significantly, making the arched gate appear unusually low.

While the exact date of its construction is unknown, records confirm that this section of wall was erected in the late 14th century, once most of the defensive perimeter had been completed. Significant repairs were carried out in 1421 under the direction of master mason Bernat Gual, one of the builders of the first weir at Xerta-Tivenys. During

55. La porte des juifs

Entre trois cultures

La porte des juifs est une porte secondaire située à l’est de l’enceinte fortifiée de Tortosa, dans la zone du quartier juif. Au Moyen Âge, elle était également connue sous le nom de « porte de fer ».

QRA

L’une des rares portes encore conservées de l’enceinte fortifiée de Tortosa est la porte des juifs, appelée ainsi parce qu’elle se situait dans le nouveau quartier, ou porte de fer, parce qu’elle possédait des portes en fer forgé. Actuellement, le niveau de la rue, surtout extra-muros a été relevé, de sorte que la hauteur de la porte à voussoirs semble très basse.

Les documents n’indiquent pas clairement la date de sa construction, mais nous savons que cette partie des remparts a été bâtie à la fin du XIVe siècle, alors que la plupart des murailles avaient été achevées. Il est établi que d’importantes réparations ont eu lieu en

1421, sous la direction du maître d'œuvre Bernat Gual, l'un des constructeurs du premier barrage sur l'Èbre à la hauteur de Xerta-Tivenys. On sait que, lorsqu'il y avait de grandes crues et que la porte monumentale de Vimpesol, au nord, était inutilisable, celle-ci servait de porte d'entrée pour éviter l'eau.

Depuis la porte, les murs s'étendent vers le sud et le nord. Ceux du sud ont été entièrement rénovés à l'époque moderne, avec une spectaculaire structure en avancée. En revanche, au nord, seul un petit fragment de mur a été reconstruit, celui adjacent à la tour ronde (aujourd'hui appelé du Célio) : une légère inclinaison par rapport à la verticale et une technique différente, avec des blocs de pierre plus grands, sont clairement visibles.

Le mur médiéval lui-même est l'un des plus intéressants de la ville : le mur est vertical, fait de pisé avec des pierres et recouvert d'une couche appelée « croûte de chaux » dans des documents. En outre, il conserve ses créneaux, d'où dépassent des sortes de crochets : ces éléments ont été fabriqués dans les années 1460, pendant la guerre civile catalane, dans le but d'y appuyer les arbalétrières, des structures en bois conçues pour tirer bien à l'abri de l'ennemi.

Textos de placa

56. La sinagoga del call vell

Entre tres cultures

La sinagoga era l'edifici o el lloc de reunió consagrat al culte jueu.

QRA

A la sinagoga la comunitat jueva o aljama s'aplegava en assemblea. També era la seu per impartir justícia. S'hi celebraven els esdeveniments més importants: la circumcisió, el Sàbat o les principals festes de l'any, com el cap d'Any o la Pasqua. Exercia també com a escola pròpia.

Simbòlicament, s'hi guardava el llibre sagrat, la Torà. Està documentat que el jueu tortosí Salomó Alfauhell va fer donació d'una corona d'argent per al llibre de la llei (Torá), en forma de rotlle, a la sinagoga de Tortosa.

La sinagoga s'orientava cap a l'orient, cap a Jerusalem. Estructuralment, a la de Tortosa, hi entrava molta llum. Segons la grandària de l'edificació, les dones seguien les cerimònies en una zona separada dels homes. La sinagoga de Tortosa estigué en ús fins a l'expulsió dels jueus decretada el 1492. Un any després l'edifici fou venut per la ciutat.

56. La sinagoga de la aljama nueva

Entre tres culturas

La sinagoga era el edificio o el lugar de reunión consagrado al culto judío.

QRA

En la sinagoga la comunidad judía o aljama se reunía en asamblea. También era la sede para impartir justicia. Se celebraban los acontecimientos más importantes: la circuncisión, el Sabbat o las principales fiestas del año, como el fin de año o la Pascua. Ejercía también como escuela propia.

Simbólicamente, se guardaba el libro sagrado, la Torá. Está documentado que el judío tortosino Salomón Alfauhell hizo donación de una corona de plata para el libro de la ley o la Torá, en forma de rollo, a la sinagoga de Tortosa.

La sinagoga se orientaba hacia el oriente, hacia Jerusalén. Estructuralmente, en la de Tortosa entraba mucha luz. Según el tamaño de la edificación, las mujeres seguían las ceremonias en una zona separada de los hombres. La sinagoga de Tortosa estuvo en uso hasta la expulsión de los judíos decretada el 1492. Un año después el edificio fue vendido por la ciudad.

56. The synagogue of the later-established Jewish quarter

Between three cultures

The synagogue was the building or place of assembly dedicated to Jewish worship.

QRA

At the synagogue, the Jewish community would gather for assembly. It also served as the seat of justice. The most important events were celebrated there: circumcision, the Sabbath and major festivals such as New Year and Passover. It also functioned as a school.

Symbolically, the Torah – the sacred book – was kept there. It is documented that the Jewish resident of Tortosa, Salomón Alfauhell, donated a silver crown for the Torah, in the form of a scroll, to the synagogue of Tortosa.

The synagogue was oriented towards the east, towards Jerusalem. Structurally, the Tortosa synagogue let in a lot of natural light. Depending on the size of the building, women attended the ceremonies in a separate area from the men. The Tortosa synagogue remained in use until the expulsion of the Jews in 1492. A year later, the building was sold by the city.

.

56. La synagogue du nouveau quartier juif

Entre trois cultures

La synagogue était le bâtiment ou lieu de réunion consacré au culte juif.

QRA

Dans la synagogue, la communauté juive se réunissait en assemblée. C'est également là que la justice était rendue. Les événements les plus importants y étaient célébrés : la circoncision, le shabbat ou les principales fêtes de l'année, comme la fin de l'année ou la Pâque juive. Elle servait également d'école.

Symboliquement, c'est là que le livre saint, ou Torah, était conservé. Il est attesté que le juif de Tortosa Salomon Alfauhell fit don à la synagogue de Tortosa d'une couronne d'argent pour le livre de la loi ou Torah, présenté sous la forme d'un rouleau.

La synagogue est orientée vers l'est, en direction de Jérusalem. Sur le plan structurel, celle de Tortosa était baignée de lumière. Selon la taille du bâtiment, les femmes suivaient les cérémonies dans une zone séparée de celle des hommes. La synagogue de Tortosa a été utilisée jusqu'à l'expulsion des juifs en 1492. Un an plus tard, le bâtiment a été vendu par la ville.

Textos de placa

57. El forn jueu

Entre tres cultures

Indret en què els jueus coïen el pa àzim, sense llevat, durant els dies de la Pasqua jueva.

QRA

El forn era un edifici clau al call perquè el pa era un aliment bàsic en la dieta. Formava part del conjunt de regalies que el rei, abans els Montcada i el Temple, rebia per l'ús que l'aljama feia del forn.

Es tractava d'un espai que fins i tot va donar nom al carrer on se situava. Es pot resseguir a través de la documentació medieval: el 1417, a la llinda d'una casa comprada pel convers Guillem Forcadell a Lluís de Tous, s'indicava que aquest habitatge tocava amb el carreró del Forn.

L'edifici ha desaparegut avui en dia. Carreras Candi, però, comentava que la tradició popular identificava una casa a Remolins com el lloc on s'ubicava el forn. Per un

document del segle XVII, sabem que el forn es devia trobar al cap del carrer d'en Fortó. Precisament, un personatge de finals del XIV, Francesc Fortó, apareix estretament lligat a la parròquia de Remolins.

57. El horno judío

Entre tres culturas

Lugar en que los judíos podían cocían el pan ácimo, sin levadura, durante los días de la Pascua judía.

QRA

El horno era un edificio clave en la aljama porque el pan era un alimento básico en la dieta. Formaba parte del conjunto de regalías que el rey, antes los Montcada y el Temple, recibía por el uso que la aljama hacía del horno.

Se trataba de un espacio que incluso dio nombre a la calle donde se situaba. Se puede seguir a través de la documentación medieval: el 1417, en el linde de una casa comprada por el converso Guillem Forcadell a Luis de Tous, se indicaba que esta vivienda lindaba con el callejón del Forn (horno).

El edificio ha desaparecido hoy en día. Carreras Candi, pero, comentaba que la tradición popular identificaba una casa en Remolins como lugar donde se ubicaba el horno. Por un documento del siglo XVII, sabemos que el horno debía estar al final de la calle d'en Fortó. Precisamente, un personaje de finales del XIV, Francesc Fortó, aparece estrechamente ligado a la parroquia de Remolins.

57. The Jewish communal oven

Between three cultures

The place where the Jewish community could bake unleavened bread during the days of Passover.

QRA

The communal oven was a key facility in the Jewish quarter, as bread was a staple food in the diet. It was part of the royal income – previously received by the Montcada family and later by the Knights Templar – generated from the oven's use by the Jewish community.

The oven was significant enough to give its name to the street where it stood. Its existence is documented in medieval records: in 1417, a deed concerning a house purchased by the convert Guillem Forcadell from Lluís de Tous notes that the property bordered the Carreró del Forn (alley of the oven).

The building no longer stands. However, the historian Carreras Candi noted that local tradition identified a house in the Remolins neighbourhood as the former site of the oven. A 17th-century document indicates that the oven once stood at the end of Carrer d'enFortó. A figure from the late 14th century, Francesc Fortó, is closely associated with the parish of Remolins.

57. Le four juif

Entre trois cultures

C'était le lieu où les juifs pouvaient cuire du pain azyme pendant les jours de la Pâque juive.

QRA

Le four était un élément clé du quartier juif, car le pain était un aliment de base. L'utilisation du four par les habitants du quartier était soumise au paiement d'une redevance perçue par les Montcada et les Templiers, puis par le roi.

Cet espace a donné son nom à la rue où il était situé. On peut trouver sa trace dans des documents médiévaux : en 1417, sur le bornage d'une maison achetée par le converti GuillemForcadell à Lluís de Tous, il est indiqué que cette maison jouxtait la ruelle du Forn (« four » en catalan).

Le bâtiment a aujourd'hui disparu. Carreras Candi précisait toutefois que la tradition populaire identifiait une maison du quartier de Remolins comme étant l'endroit où se trouvait le four. Grâce à un document du XVIIe siècle, nous savons que le four devait se trouver au bout de la rue d'en Fortó. Justement, un personnage de la fin du XIVe siècle, Francesc Fortó, est étroitement lié à la paroisse du quartier de Remolins.

Justament en aquest indret, a principis del segle XV, després que el pogrom o la massacre antisemita del 1391 hagués delmat la població jueva de la ciutat, es va dur a terme una gran actuació urbanística contra aquesta minoria religiosa. Això va succeir l'any 1416, en unes circumstàncies molt especials, quan tot just havia conclòs la Disputa de Tortosa, el debat interreligiós més important a la Corona d'Aragó medieval, amb la presència del papa Luna a la ciutat i amb l'obligació dels rabins de retractar-se dels suposats errors de la seva doctrina.

En aquestes circumstàncies es va construir un carrer, completament recte i que encara es conserva, el carrer de la Vilanova, que va destruir la fesomia i va fer desaparèixer moltes de les cases del call Nou de Tortosa.

S'ha conservat el llibre de comptes d'aquestes obres, per la qual cosa hi ha registrats els mestres, els fadrins i els manobres que van participar per enderrocar les cases i construir la via. Es tracta d'alguns dels constructors més importants d'entre els que treballaven per a la ciutat durant el primer quart del segle XV. Hi ha els picapedrers que havien enllestit el portal de Vimpesol i també Guillem Saera, que anys a venir construiria la font de l'Àngel.

Textos de placa

58. El call Nou i el carrer de la Vilanova

Entre tres cultures

El creixement demogràfic va obligar a ampliar el call de Tortosa, que a partir del segle XIII va comptar amb el call Vell i el Nou. L'any 1416 el call es va obrir el carrer de la Vilanova.

QRA

Tortosa comptava amb una comunitat jueva abans de la conquesta cristiana de 1148. Després que Ramon Berenguer IV i els seus aliats prenguessin la ciutat, els jueus es van instal·lar a les antigues drassanes àrabs, a tocar del riu. Amb els pas dels anys, el creixement demogràfic va comportar la necessitat de crear a llevant un segon call, el Nou.

58. La aljama nueva y la calle de la Vilanova

Entre tres culturas

El crecimiento demográfico obligó a ampliar la aljama judía de Tortosa, que a partir del siglo XIII contó con la aljama nueva y la vieja. El año 1416 la aljama se abrió la calle de la Vilanova.

QRA

Tortosa contaba con una comunidad judía antes de la conquista cristiana de 1148. Después de que Ramón Berenguer IV y sus aliados tomaran la ciudad, los judíos se instalaron en los antiguos astilleros árabes, a tocar del río. Con el paso de los años, el crecimiento demográfico comportó la necesidad de crear a levante una segunda aljama, la nueva.

Justamente en este lugar, a principios del siglo XV, después de que la masacre antisemita del 1391 hubiera diezmado la población judía de la ciudad, se llevó a cabo una gran actuación urbanística contra esta minoría religiosa. Esto sucedió en 1416, en unas circunstancias muy especiales, cuando apenas había concluido la Disputa de Tortosa, el debate entre religiones más importante en la Corona de Aragón medieval, con la presencia del papa Luna en la ciudad y con la obligación de los rabinos de retractase de los supuestos errores de su doctrina.

En estas circunstancias se construyó una calle, completamente recta y que todavía se conserva, la calle de la Vilanova, que destruyó la fisionomía e hizo desaparecer muchas de las casas de la aljama nueva de Tortosa.

Se ha conservado el libro de cuentas de estas obras por lo que están registrados los maestros, los aprendices y los peones que participaron para derribar las casas y construir la vía. Se trata de algunos de los constructores más importantes de entre los que trabajaban para la ciudad durante el primer cuarto del siglo XV. Hay los albañiles que habían terminado el portal de Vimpesol y también Guillem Saera, que años a venir construiría la fuente del Ángel.

It was precisely in this area that a major urban intervention was carried out against the Jewish minority in the early 15th century, after the anti-Jewish pogrom of 1391 had decimated their numbers. This occurred in 1416, at a particularly charged moment: the Disputation of Tortosa – the most significant interfaith debate in the medieval Crown of Aragon – had only just concluded, Pope Benedict XIII (Papa Luna) was in residence in the city, and the rabbis had been compelled to publicly renounce the supposed errors of their doctrine.

At this time, a new, unusually straight street was constructed–still preserved today – called Carrer de la Vilanova. Its creation altered the layout and led to the demolition of many houses in the new quarter of Tortosa.

The account book for the works has been preserved, recording the names of master builders, apprentices and labourers involved in the demolition and the construction of the new street. Among them were some of the city's most skilled builders of the early 15th century, including the masons who had completed the Porta de Vimpesol gate, and Guillem Saera, who would later construct the Font de l'Àngel fountain.

58. The new Jewish quarter and Carrer de la Vilanova

Between three cultures

Population growth made it necessary to expand Tortosa's Jewish quarter, which from the 13th century onwards was divided into the old and the newquarters. In 1416, the quarter was extended with the opening of Carrer de la Vilanova.

QRA

A Jewish community already existed in Tortosa prior to the Christian conquest of 1148. Following the city's capture by Ramon Berenguer IV and his allies, the Jewish population settled in the former Arab shipyards, near the river. Over time, population growth led to the establishment of a second quarter to the east – the new quarter.

58. Le nouveau quartier et la rue Vilanova

Entre trois cultures

La croissance démographique a entraîné l'agrandissement du quartier juif de Tortosa qui, à partir du XIIIe siècle, comprenait le nouveau quartier et le quartier ancien. En 1416, la rue Vilanova a été percée dans le quartier.

QRA

Tortosa possédait une communauté juive avant la conquête chrétienne de 1148. Après la prise de la ville par Raimond-Bérenger IV et ses alliés, les juifs se sont installés dans les anciens chantiers navals arabes, près du fleuve. Au fil des années, il est devenu nécessaire de créer une deuxième et nouveau quartier à l'est, en raison de la croissance démographique.

C’est précisément là, au début du XVe siècle, après le massacre antisémite de 1391 qui a décimé la population juive de la ville, qu’un grand projet de développement urbain a été mené contre cette minorité religieuse. Il a été entrepris en 1416, dans des circonstances très particulières, alors que la Disputation de Tortosa, le débat interreligieux le plus important dans la Couronne médiévale d’Aragon, venait à peine de s’achever, avec la présence du pape Pedro de Luna dans la ville et l’obligation pour les rabbins de se dédire des erreurs présumées de leur doctrine.

Dans ces circonstances, une rue complètement droite et qui existe encore aujourd’hui, la rue de la Vilanova, a été percée, ce qui a modifié l’aspect des lieux et a fait disparaître de nombreuses maisons du nouveau quartier de Tortosa.

Le livre de comptes de ces travaux a été conservé, de sorte que les noms des maîtres d’œuvre, des apprentis et des ouvriers qui ont participé à la démolition des maisons et à la construction de la voie sont indiqués. Il s’agit de quelques-uns des bâtisseurs les plus importants parmi ceux qui ont travaillé pour la ville au cours du premier quart du XVe siècle. On y trouve les maçons qui ont achevé la porte de Vimpesol, ainsi que Guillem Saera, qui construira quelques années plus tard la fontaine de l’Ange.

Textos de placa

59. La plaça del Platge

Entre tres cultures

Plaça situada en el cor de l’antic call de Tortosa, a l’actual barri de Remolins.

QRA

La plaça del Platge encara conserva el traçat medieval. Tanmateix, els edificis són del segle XIX i XX, de dos o tres pisos. L’emplaçament s’obre, per un costat, al carrer de la Vilanova, via reformada a inicis del segle XV després de la conversió de desenes de jueus, i per l’altre, al carrer del Platge.

El primer sector conserva un antic pou, ara tapat i arrebossat, que servia per abastir d’aigua abans de la xarxa d’aigua corrent. Sobresurten les cases en estat original, emblanquinades. La núm. 2, remodelada, presenta al segon pis i a les golfes maó de cantell a vista.

Les obertures de les edificacions són amb llinda, però s'utilitza també l'arc de maó. Els balcons són de ferro i manises decorades a la base. Destaca la casa núm. 9, on no hi ha cap balcó i tot són finestres força petites. Les teulades són a doble vessant, sense voladissos importants. Poden tenir terrat al davant, que donen a la plaça, amb una barana senzilla.

59. La plaza del Platge

Entre tres culturas

Plaza situada en el corazón de la antigua aljama de Tortosa, en el actual barrio de Remolins.

QRA

La plaza del Platge todavía conserva el trazado medieval. Sin embargo, los edificios son del siglo XIX y XX, de dos o tres pisos. El emplazamiento se abre, por un lado, a la calle de la Vilanova, vía reformada a inicios del siglo XV después de la conversión de decenas de judíos, y por el otro, a la calle del Platge.

El primer sector conserva un antiguo pozo, ahora tapado y enlucido, que servía para abastecerse de agua antes de la red de agua corriente. Sobresalen las casas en estado original, encaladas. La nº 2, remodelada, presenta en el segundo piso y en las buhardillas ladrillo de canto a vista.

Las aperturas de las edificaciones son con dintel, pero se utiliza también el arco de ladrillo. Los balcones son de hierro y baldosas decoradas en la base. Destaca la casa nº 9, donde no hay ningún balcón y todo son ventanas bastante pequeñas. Los tejados son a doble vertiente, sin voladizos importantes. Pueden tener azotea delante, que dan en la plaza, con una barandilla sencilla.

59. Plaça del Platge

Between three cultures

A square located at the heart of the former Jewish quarter of Tortosa, now part of the Remolins neighbourhood.

QRA

Plaça del Platge still retains its medieval layout. The surrounding buildings, however, date from the 19th and 20th centuries and are typically two or three storeys high. The square opens onto Carrer de la Vilanova, a street that was redeveloped in the early 15th century following the conversion of dozens of Jews, and also connects to Carrer del Platge.

The first part of the square preserves an old well, now sealed and plastered over, which once provided water before the arrival of a piped water system. A number of whitewashed houses in their original condition are still visible. House number 2, which has been renovated, features exposed edge-laid brickwork on the second floor and in the attic.

The openings in the façades are typically flat-linteled, although brick arches are also used. The balconies are made of wrought iron, with decorative tiles at their bases. House number 9 stands out for its complete absence of balconies, featuring instead relatively small windows. The roofs are double-pitched, with minimal overhang. Some houses have a rooftop terrace overlooking the square, enclosed by a simple railing.

59. La place du Platge

Entre trois cultures

Cette place se trouve au cœur de l'ancienne quartier juif de Tortosa, dans l'actuel quartier de Remolins.

QRA

La place du Platge conserve son tracé médiéval. Toutefois, les bâtiments, à deux ou trois étages, datent du XIXe et du XXe siècle. Elle s'ouvre d'un côté sur la rue de la Vilanova, une voie rémaniée au début du XVe siècle après la conversion de dizaines de juifs, et de l'autre sur la rue du Platge.

La place conserve un ancien puits, aujourd'hui bouché et blanchi à la chaux, qui servait à l'approvisionnement en eau avant l'arrivée de l'eau courante. Les maisons originales sont elles aussi blanchies à la chaux. Sur la façade de la maison située au nº 2, qui a été remaniée, on peut voir des briques apparentes au niveau du deuxième étage et des combles.

Les ouvertures des constructions sont dotées de linteaux, mais des arcs en brique ont également été utilisés. Les balcons sont en fer forgé et en carreaux de céramique. La maison du nº 9 se distingue par l'absence de balcon et la taille réduite de ses fenêtres. Les toits sont à deux pans, sans avancée à peine. Certaines disposent d'un toit-terrasse donnant sur la place, avec une balustrade toute simple.

Textos de placa

60. La font de l'Àngel

Entre tres cultures

La font de l'Àngel va ser construïda a la dècada de 1440 amb la voluntat de portar aigua corrent al centre urbà, i alhora «decorar i ennoblir» la ciutat.

QRA

La font de l'Àngel era un magnífic prisma de vuit costats, cinc dels quals tenien aixetes per on rajava l'aigua. La motivació que va portar a fer l'obra va ser precisament «la utilitat de la cosa pública», segons diuen els acords municipals de l'època, ja que es volia fer arribar l'aigua que s'havia trobat al convent de Santa Clara al centre urbà.

Tanmateix, la documentació medieval indica que la construcció va tenir un segon objectiu que explica la sumptuositat del monument: «decorar i ennoblir la ciutat». La robusta forma octogonal, l'acurada decoració escultòrica, la traceria gòtica, els merlets decoratius i la imatge tutelar de l'àngel atorgaven a la font un aspecte magnífic i poderós.

Abans de ser construïda el 1440, el Consell de Tortosa va demanar al mestre picapedrer que la va aixecar, Guillem Saera, que es desplacés fins a Barcelona per analitzar les fonts monumentals que hi havia a la Ciutat Comtal. Una làpida encastada en una cara de l'octàgon dona fe de la seva construcció; una altra, a sota, es refereix a la seva reparació l'any 1601, després que durant trenta anys no en ragés ni una gota.

Situada originalment al costat de la plaça de les Cols (avui de la Constitució), en un indret que es va anomenar plaça de la Font (avui d'Agustí Querol), l'obra va ser desmuntada l'any 1879 en una operació de sanejament urbà. Després de transitar per diversos edificis i magatzems de la ciutat, a la dècada de 1960, va ser afegida en un angle de la façana de l'antic palau Oliver de Boteller, traslladada per aquelles dates des de la façana fluvial fins a l'antiga ubicació de la casa de la ciutat.

precisamente «la utilidad de la cosa pública», según dicen los acuerdos municipales de la época, puesto que se quería hacer llegar el agua que se había encontrado en el convento de Santa Clara al centro urbano.

Sin embargo, la documentación medieval indica que la construcción tuvo un segundo objetivo que explica la suntuosidad del monumento: «decorar y ennoblecer la ciudad». La robusta forma octogonal, la cuidadosa decoración escultórica, la tracería gótica, las almenas decorativas y la imagen tutelar del ángel otorgaban a la fuente un aspecto magnífico y poderoso.

Antes de ser construida el 1440, el Consejo de Tortosa pidió al maestro albañil que la levantó, Guillem Saera, que se desplazara hasta Barcelona para analizar las fuentes monumentales que había en la Ciudad Condal. Una lápida empotrada en una cara del octágono da fe de su construcción; otra, debajo, se refiere a su reparación en 1601, después de que durante treinta años no manara ni una gota.

Situada originalmente junto a la plaza de les Cols (hoy de la Constitució), en un lugar que se denominó plaza de la Font (hoy de Agustí Querol), la obra fue desmontada en 1879 en una operación de saneamiento urbano. Después de transitar por varios edificios y almacenes de la ciudad, en la década de 1960, fue añadida a un ángulo de la fachada del antiguo palacio Oliver de Boteller, trasladada por aquellas fechas desde la fachada fluvial hasta la antigua ubicación de la casa de la ciudad.

60. La fuente del Ángel

Entre tres culturas

La fuente del Ángel fue construida en la década de 1440 con la voluntad de llevar agua corriente al centro urbano, y a su vez «decorar y ennoblecer» la ciudad.

QRA

La fuente del Ángel era un magnífico prisma de ocho lados, cinco de los cuales disponían de grifos por donde manaba el agua. La motivación que llevó a hacer la obra fue

60. Font de l'Àngel

Between three cultures

Font de l'Àngelwas built in the 1440s with the dual aim of bringing running water to the city centre and "decorating and enhancing" Tortosa.

QRA

It was a striking eight-sided fountain, with water flowing from spouts on five of its faces. According to municipal records of the time, the principal motivation for the project was "the benefit of the public good", as it sought to channel water discovered at the Convent of Santa Clara into the heart of the city.

However, medieval documentation also reveals a secondary intention that accounts for the fountain's grandeur: to "decorate and enhance the city". Its sturdy octagonal form, intricate sculptural ornamentation, Gothic tracery, decorative battlements and the guardian angel figure gave the fountain a striking and commanding presence.

Before construction began in 1440, the Council of Tortosa instructed the master mason, Guillem Saera, to travel to Barcelona to study the monumental fountains of the Catalan capital. A plaque embedded in one side of the octagon records its original construction; another below it refers to its restoration in 1601, after the fountain had stood dry for thirty years.

Originally located next to Plaça de les Cols (now Plaça de la Constitució), in an area known as Plaça de la Font (now Plaça d'Agustí Querol), the fountain was dismantled in 1879 during an urban redevelopment programme. After passing through various city buildings and storage sites, it was reassembled in the 1960s into a corner of the façade of the former Palau Oliver de Boteller, which had itself been relocated from the riverfront to the former site of the city hall.

Cependant, la documentation médiévale indique que la construction avait un second but, ce qui explique la somptuosité du monument : « décorer et ennoblir la ville ». La forme octogonale robuste, les sculptures ornementales soignées, les lignes de style gothique, les créneaux décoratifs et l'image tutélaire de l'ange donnent à la fontaine un aspect magnifique et puissant.

Avant sa construction en 1440, le Conseil de Tortosa a demandé au maître d'œuvre qui l'a érigée, Guillem Saera, de se rendre à Barcelone pour analyser les fontaines monumentales de la ville. Une plaque apposée sur l'un des côtés de l'octogone témoigne de sa construction ; une autre, en dessous, fait référence à sa réparation en 1601, alors qu'elle n'avait pas coulé depuis trente ans.

Situé à l'origine à côté de la place des Cols (actuelle place de la Constitució), à l'endroit qui s'appelait place de la Font (actuelle place d'Agustí Querol), l'ouvrage a été démantelé en 1879 dans le cadre d'une opération de réaménagement urbain. Après avoir été conservée dans différents bâtiments et entrepôts de la ville, la fontaine a été accolée dans les années 1960 à un angle de la façade de l'ancien palais Oliver de Boteller, déplacé à l'époque des berges du fleuve à l'emplacement de l'ancien hôtel de ville.

60. La fontaine de l'Ange

Entre trois cultures

La fontaine de l'Ange a été construite dans les années 1440 dans le but d'acheminer l'eau courante au centre de la ville et en même temps de « décorer et d'ennoblir » la localité.

QRA

La fontaine de l'Ange était un magnifique prisme à huit faces, dont cinq étaient munies de robinets par lesquels l'eau s'écoulait. La réalisation de l'ouvrage a été motivée par « l'utilité de la chose publique », selon les accords municipaux de l'époque, puisqu'il s'agissait d'acheminer l'eau trouvée dans le couvent de Santa Clara jusqu'au centre de la ville.

Textos de placa

61. L'ermita del Coll de l'Alba

Entre tres cultures

L'ermita del Coll de l'Alba és una petita església rural ubicada a llevant del nucli urbà de Tortosa, en un punt des del qual es domina visualment el delta i la mar de l'Ebre.

QRA

L'any 1442 el Consell de Tortosa va expressar amb orgull que al coll de l'Alma –ja que aquesta era la seva denominació medieval– s'estava aixecant una església amb volta de pedra.

Efectivament, l'obra de l'absis és de molt bona factura i l'escultura de les mènsules que sostenen els nervis de la volta s'ha pogut atribuir al mestre savoià Pere Garçó, que vint

anys després va ser mestre de la Catedral i també de l'església de la cartoixa de Montalegre (el Maresme).

En canvi, la nau, aixecada en època moderna, és de factura més modesta. Les capelles laterals encara són fetes amb volta de creueria, a la manera gòtica, mentre que la nau central es tanca amb volta de canó; tant la nau com la sagristia són obra del mestre local Marc Tarrós, fuster i mestre de cases actiu pels volts del 1600. El porxo, d'un arc carpanell a l'exterior i arcs apuntats a l'interior, data del segle XVI.

La primera missa s'hi va celebrar el 23 d'abril de 1443, abans que l'obra estigués completament conclosa, ja que s'hi havia de fer una rogativa per demanar pluja. Per a això, va caldre transportar-hi una cadira per a l'oficiant, dos bancs per a les autoritats i un conjunt d'ornaments necessaris per celebrar-la. Amb els anys, s'hi van fer retaules i s'hi van anar acumulant joiells que la pietat popular regalava a la mare de Déu.

Com que des del coll es domina visualment tant la ciutat –a ponent– com el mar, a principis del segle XVI s'hi va voler afegir una torre de vigilància, però la llarga distància existent entre l'església i la costa va fer desistir les autoritats.

Al final de l'època moderna l'immoble va quedar mig abandonat, per la qual cosa va caldre restaurar-lo en diverses ocasions. La intervenció més important es va dur a terme en la dècada de 1960, quan a l'antiga església se li va afegir un nou cos edilici.

61. La ermita del Coll de l'Alba

Entre tres culturas

La ermita del Coll de l'Alba es una pequeña iglesia rural ubicada a levante del casco urbano de Tortosa, en un punto desde el que se domina visualmente el delta y el mar del Ebro.

QRA

El año 1442 el Consejo de Tortosa expresó con orgullo que en el monte del Alma –ya que ésta era su denominación medieval– se estaba levantado una iglesia con bóveda de piedra.

Efectivamente, la obra del ábside es de muy buena factura y la escultura de las ménsulas que sostienen los nervios de la bóveda se ha podido atribuir al maestro saboyano Pere Garçó, que veinte años después fue maestro de la Catedral y también de la iglesia de la cartuja de Montalegre (el Maresme).

En cambio, la nave, levantada en época moderna, es de factura más modesta. Las capillas laterales todavía están hechas con bóveda de crucería, a la manera gótica, mientras que la nave central se cierra con bóveda de cañón; tanto la nave como la sacristía son obra del maestro local Marc Tarrós, carpintero y maestro de casas activo alrededor del 1600. El porche, de un arco carpanel en el exterior y arcos apuntados en el interior, está fechado en el siglo XVI.

La primera misa se celebró el 23 de abril de 1443, antes de que la obra estuviera completamente concluida, puesto que se tenía que hacer una rogativa para pedir lluvia. Para esto, hizo falta transportar una silla para el oficiante, dos bancos para las autoridades y un conjunto de ornamentos necesarios para celebrarla. Con los años, se hicieron retablos y se fueron acumulando alhajas que la piedad popular regalaba a la Virgen María.

Como que desde aquí se domina visualmente tanto la ciudad –a poniente– como el mar, a principios del siglo XVI se quiso añadir una torre de vigilancia, pero la larga distancia existente entre la iglesia y la costa hizo desistir las autoridades.

Al final de la época moderna el inmueble quedó medio abandonado, por lo que se tuvo que restaurar en varias ocasiones. La intervención más importante fue en la década de 1960, cuando en la antigua iglesia se le añadió un nuevo cuerpo edilicio.

61. Hermitage of Coll de l'Alba

Between three cultures

The Hermitage of Coll de l'Alba is a small rural church located to the east of Tortosa's historic centre, in a position commanding views over the Ebro Delta and the sea.

L'ermitage du Coll de l'Alba est une petite église rurale située à l'est de la ville de Tortosa, à un endroit d'où l'on peut voir le delta de l'Èbre et la mer qui l'entoure.

QRA

In 1442, the Tortosa Council proudly declared that a church with a stone vault was being erected on what was then known as Mount Alma – its medieval name.

Indeed, the apse is of excellent workmanship, and the carved corbels supporting the vaulting ribs have been attributed to the Savoyard master Pere Garçó, who, twenty years later, would become master builder of the Cathedral and of the church at the Carthusian monastery of Montalegre (in the Maresme region).

The nave, by contrast, was built in the early modern period and is of simpler construction. The side chapels still retain ribbed vaulting in the Gothic style, while the central nave is covered by a barrel vault. Both the nave and the sacristy were built by the local master Marc Tarrós, a carpenter and builder active around 1600. The porch features a segmental arch on the exterior and pointed arches within, and dates from the 16th century.

The first mass was celebrated on 23 April 1443, before construction was complete, as a rogation ceremony – a traditional prayer for rain – was planned. For this, a chair had to be brought for the officiant, two benches for the local authorities and the necessary liturgical ornaments. Over the years, altarpieces were added and votive offerings – gifts from the faithful to the Virgin Mary – were accumulated.

Given the commanding views of both the city – to the west – and the sea, there were plans in the early 16th century to add a watchtower. Yet, the considerable distance from the coast led the authorities to abandon the idea.

By the end of the early modern period, the building had fallen into neglect and required multiple restorations. The most substantial intervention took place in the 1960s, when a new structure was added to the original church.

QRA

En 1442, le Conseil de Tortosa s'est dit fier qu'une église avec une voûte en pierre soit en cours de construction sur le mont de l'Alma, son appellation médiévale.

En effet, la construction de l'abside est de très belle facture et la sculpture des corbeaux soutenant les nervures de la voûte a été attribuée au maître savoyard Pere Garçó, qui vingt ans plus tard a été le maître d'œuvre de la cathédrale ainsi que de l'église de la chartreuse de Montalegre (Maresme).

En revanche, la nef, construite à l'époque moderne, est de facture plus modeste. Les chapelles latérales possèdent encore des voûtes en croisée d'ogives, dans le style gothique, tandis que la nef centrale est fermée par une voûte en berceau. La nef et la sacristie sont l'œuvre de Marc Tarrós, charpentier et maître bâtisseur local en activité vers 1600. Le porche, qui présente un arc en forme de cloche à l'extérieur et des arcs en ogive à l'intérieur, date du XVIe siècle.

La première messe y a été célébrée le 23 avril 1443, avant que l'ouvrage ne soit complètement achevé, car des rogations devaient être faites pour demander la pluie. Pour cela, il a fallu y transporter une chaise pour l'officiant, deux bancs pour les autorités et les ornements nécessaires à la célébration. Au fil des ans, des retables ont été fabriqués et des joyaux ont été offerts par les fidèles à la Vierge Marie.

Comme elle domine aussi bien la ville, à l'ouest, que la mer, au début du XVIe siècle, il a été décidé d'y ajouter une tour de guet mais l'éloignement de la côte a finalement poussé les autorités à y renoncer.

À la fin de l'époque moderne, le bâtiment était à moitié abandonné et a dû être restauré à plusieurs reprises. L'intervention la plus importante a eu lieu dans les années 1960, lorsqu'un nouveau bâtiment a été ajouté à l'ancienne église.

61. L'ermitage du Coll de l'Alba

Entre trois cultures

Textos de placa

64. El convent de Santa Clara

Entre tres cultures

Entre els molts de convents medievals que hi va haver a la ciutat de Tortosa, només continua en funcionament el de la branca femenina dels menorets, dedicat a santa Clara.

QRA

El convent de Santa Clara, ubicat a la falda del turó del Sitjar o Badaluc, va constituir des del mateix moment en què es va fundar, a mitjan segle XIII, el centre d'una de les quatre parròquies de la ciutat. Va quedar intramurs al segle XIV i, de fet, a tocar al recinte, hi havia una de les torres del circuit emmurallat.

Molt afectat pels conflictes bèl·lics d'època moderna i, sobretot, pels estralls de la Guerra Civil Espanyola, s'han perdut alguns dels elements més rellevants del complex monàstic, com ara l'església medieval –de fet, va ser renovada en època moderna– o el dormitori de les monges. Amb tot, es conserven diverses estructures que mantenen el regust medieval del conjunt, entre les quals destaca un conjunt d'arcs diafragma que formaven una gran nau de funció desconeguda; poden ser vestigis del dormitori, de l'església o d'algun altre espai del monestir.

També es conserva el claustre, amb dues ales dotades de columnetes gòtiques i arcs lobulats, molt semblants a les del convent de Sant Francesc de Morella, per la qual cosa es considera que el claustre dels franciscans de la ciutat de l'Ebre devia tenir un aspecte similar.

Ara bé, el que millor es conserva és el verger de les monges, protagonista de multitud de documents tortosins d'època medieval i moderna, ja que en aquest hort, ple d'arbres i hortalisses, hi havia una deu d'aigua, que alimentava no solament el convent de les menoretes, sinó també diverses fonts de la ciutat: una que hi havia fora murs, a la costa que pujava al portal de Tarragona, i una altra, la font de l'Àngel, que es va construir al centre de la ciutat.

64. El convento de Santa Clara

Entre tres culturas

Entre los muchos conventos medievales que hubo en la ciudad de Tortosa, solo continúa en funcionamiento el de la rama femenina de acogida de menores, dedicado a santa Clara.

QRA

El convento de Santa Clara, ubicado en la falda del cerro del Sitjar o Badaluc, constituyó desde el mismo momento en que se fundó, a mediados de siglo XIII, el centro de una de las cuatro parroquias de la ciudad. Quedó intramuros en el siglo XIV y, de hecho, a la vera del recinto, había una de las torres del circuito amurallado.

Muy afectado por los conflictos bélicos de época moderna y, sobre todo, por los estragos de la Guerra Civil Española, se han perdido algunos de los elementos más relevantes del complejo monástico, como por ejemplo la iglesia medieval –de hecho, fue renovada en época moderna– o el dormitorio de las monjas.

Con todo, se conservan varias estructuras que mantienen el regusto medieval del conjunto, entre las que destaca un conjunto de arcos diafragma que formaban una gran nave de función desconocida; pueden ser vestigios del dormitorio, de la iglesia o de algún otro espacio del monasterio.

También se conserva el claustro, con dos alas dotadas de pequeñas columnas góticas y arcos lobulados, muy parecidas a las del convento de San Francisco de Morella, por lo que se considera que el claustro de los franciscanos de la ciudad del Ebro debía de tener un aspecto similar.

Sin embargo, lo que mejor se conserva es el vergel de las monjas, protagonista de multitud de documentos tortosinos de época medieval y moderna, ya que en este huerto, repleto de árboles y hortalizas, había un manantial de agua, que alimentaba no solo el convento de Santa Clara, sino también varias fuentes de la ciudad: una que había extramuros, en la cuesta que subía al portal de Tarragona, y otra, la fuente del Ángel, que se construyó en el centro de la ciudad.

64. Convent of Santa Clara

Between three cultures

Of the many medieval convents once found in Tortosa, only one remains in operation: the convent of the female branch of the order dedicated to caring for girls, devoted to Saint Clare.

QRA

Located on the slopes of the hill known as Sitjar or Badaluc, the Convent of Santa Clara became, since its foundation in the mid-13th century, the centre of one of the city's four parishes. In the 14th century, it was enclosed within the city walls, with one of the defensive towers standing nearby.

The complex was severely damaged by warfare during the early modern period and, above all, by the devastation of the Spanish Civil War. As a result, several key elements were lost – including the medieval church, which had already been remodelled in later centuries, and the nuns' dormitory.

Nevertheless, various structures survive that retain the convent's medieval character, notably a set of diaphragm arches that once formed a large hall, the function of which remains unknown. These may be the remains of the dormitory, the church or another monastic space.

The cloister also survives, with two wings featuring small Gothic columns and lobed arches. These closely resemble those of the Convent of Sant Francesc in Morella, suggesting that the Franciscan cloister in Tortosa likely had a similar appearance.

The most intact part of the convent is the nuns' garden, which is frequently mentioned in medieval and early modern documents from Tortosa. This garden, planted with trees and vegetables, was fed by a spring that supplied water not only to the convent itself but also to several of the city's fountains: one located outside the walls on the slope leading up to the Tarragona Gate, and another – the Font de l'Àngel – constructed in the city centre.

64. Le couvent de Santa Clara

Entre trois cultures

Parmi les nombreux couvents médiévaux qui existaient dans la ville de Tortosa, seul celui dédié à sainte Claire, la branche chargée de l'accueil de jeunes filles, subsiste encore.

QRA

Le couvent de Santa Clara, situé sur les pentes de la colline du Sitjar ou Badaluc, a été, dès sa fondation au milieu du XIIIe siècle, l'une des quatre paroisses de la ville. Il s'est retrouvé intra-muros au XIVe siècle et, de fait, à la limite de ses murs, il y avait l'une des tours de l'enceinte fortifiée.

Le monastère a été très endommagé par les conflits de l'époque moderne, en particulier par les ravages de la guerre civile espagnole, et certains des éléments les plus importants ont disparu, comme l'église médiévale — de fait, elle a été reconstruite à l'époque moderne — et le dortoir des nonnes.

Néanmoins, plusieurs structures subsistent et maintiennent l'aspect médiéval du complexe, notamment un groupe d'arcs diaphragmes qui formaient une grande nef dont la fonction est inconnue ; il peut s'agir des vestiges du dortoir, de l'église ou d'une autre partie du monastère.

Le cloître est également visible, avec deux ailes dotées de petites colonnes gothiques avec des arcs lobés, très semblables à ceux du couvent de Sant Francesc de Morella, de sorte que l'on suppose que le cloître des Franciscains de Tortosa devait avoir un aspect similaire.

Cependant, l'élément le mieux conservé est le verger des religieuses, présent dans de nombreux documents locaux d'époque médiévale et moderne, car ce jardin, rempli d'arbres et de cultures maraîchères, possédait une source qui alimentait non seulement le couvent de Santa Clara, mais aussi plusieurs fontaines de la ville : une extra-muros, dans la côte menant à la porte de Tarragone, et une autre, la fontaine de l'Ange, construite au centre de la ville.

Textos de placa

65. L'antiga església de Sant Antoni i la Setmana Santa

Entre tres cultures

Església vinculada a la Confraria de Sant Antoni. Fou assaltada durant la Guerra Civil Espayola i restaurada per allotjar el Centre d'Interpretació de la Setmana Santa.

QRA

L'antiga església sota l'advocació de sant Antoni agrupava els agricultors tortosins des d'almenys el segle XIV a la confraria o almoina homònima. Aquestes institucions eren fonamentals en l'organització de les diferents professions durant l'edat mitjana.

L'edifici patí reformes durant el segle XV, tot i que no sabem si la seva ubicació era la mateixa que la de l'edifici barroc. La construcció actual, d'una sola nau amb capelles laterals, és de mitjan segle XVII, quan els confrares s'instal·laren en una antiga casa dels Boteller i Oriol. De la casa original ens ha arribat una portalada d'arc de mig punt coronada per un tondo (composició pictòrica en forma de disc) amb sant Antoni Abat.

A la fi del segle XIX se'n documenta l'estat de ruïna. Fou assaltada en els primers moments de la Guerra Civil Espanyola i restaurada per allotjar el Centre d'Interpretació de la Setmana Santa. L'obra se centrà en l'enderroc de les capelles laterals, la refeta de la coberta, l'aixecament del tram superior de la façana i l'adequació interior.

65. La antigua iglesia de San Antonio y la Semana Santa

Entre tres culturas

Iglesia vinculada a la Cofradía de San Antonio. Fue asaltada durante la Guerra Civil Española y restaurada para alojar el Centro de Interpretación de la Semana Santa.

QRA

La antigua iglesia bajo la advocación de San Antonio agrupaba a los agricultores tortosinos desde al menos el siglo XIV en la cofradía o limosna homónima. Estas instituciones eran fundamentales en la organización de las diferentes profesiones durante la Edad Media.

El edificio sufrió reformas durante el siglo XV, a pesar de que no sabemos si su ubicación era la misma que la del edificio barroco. La construcción actual, de una sola nave con capillas laterales, es de mediados de siglo XVII, cuando los cofrades se instalaron en una antigua casa de los Boteller y Oriol. De la casa original nos ha llegado una portalada de arco de medio punto coronada por un tondo (composición pictórica en forma de disco) con San Antonio Abad.

A finales del siglo XIX se documenta el estado de ruina. Fue asaltada en los primeros momentos de la Guerra Civil Española y restaurada para alojar el Centro de Interpretación de la Semana Santa. La obra se centró en el derribo de las capillas laterales, la reconstrucción de la cubierta, el levantamiento del tramo superior de la fachada y la adecuación interior.

65. The former Church of Sant Antoni and Holy Week

Between three cultures

A church associated with the Brotherhood of Sant Antoni. It was attacked during the Spanish Civil War and later restored to house the Holy Week Interpretation Centre.

QRA

The former Church of Sant Antoni brought together Tortosa's farming community from at least the 14th century through the charitable guild of the same name. Such institutions were central to the organisation of trades and professions during the Middle Ages.

The building underwent renovations in the 15th century, although it is unclear whether it occupied the same location as the later Baroque building. The present structure – featuring a single nave with side chapels – dates from the mid-17th century, when the

charitable guild moved into a former residence belonging to the Botelleri Oriol family. From that earlier house, a round-arched doorway has been preserved, topped with a *tondo* (a circular pictorial relief) depicting Saint Anthony the Abbot.

By the late 19th century, the building had fallen into disrepair. It was attacked in the early days of the Spanish Civil War and later restored to house the Holy Week Interpretation Centre. Restoration work involved demolishing the side chapels, rebuilding the roof, reconstructing the upper section of the façade and adapting the interior for its new use.

65. L'ancienne église Sant Antoni et la Semaine sainte

Entre trois cultures

Église liée à la confrérie de Sant Antoni. Attaquée pendant la guerre civile espagnole, elle a été restaurée pour abriter le Centre d'interprétation de la Semaine sainte.

QRA

Depuis le XIVe siècle au moins, la vieille église consacrée à Sant Antoni rassemblait les agriculteurs de Tortosa dans la confrérie du même nom. Ces institutions jouaient un rôle fondamental dans l'organisation des différentes professions au Moyen Âge.

Le bâtiment a subi des modifications au XVe siècle, mais on ignore si son emplacement était le même que celui de l'actuel édifice baroque. La construction actuelle, à une seule nef bordée de chapelles latérales, date du milieu du XVIIe siècle, lorsque les membres de la confrérie se sont installés dans une maison appartenant anciennement à la famille Boteller i Oriol. Il ne reste du bâtiment d'origine qu'une porte avec un arc en plein cintre surmonté d'un tondo, une composition picturale de forme ronde, représentant Saint Antoine le Grand.

À la fin du XIXe siècle, l'église était en ruine. Elle a été prise d'assaut au début de la guerre civile espagnole puis restaurée pour abriter le Centre d'interprétation de la Semaine sainte. Les travaux ont débuté par la démolition des chapelles latérales, puis la reconstruction de la toiture, la restauration de la partie supérieure de la façade et l'aménagement de l'intérieur.

Textos de placa

66. La plaça de les Cols

Entre tres cultures

Des del final de l'edat mitjana i fins a principis del segle XX la plaça de les Cols, una tradicional estructura porticada de planta rectangular, va ser la principal plaça de mercat de la ciutat de Tortosa.

QRA

Com en altres zones del món, a la conca mediterrània, ja des de l'antiguitat, va ser habitual la construcció de zones porticades que permetien resguardar-se del sol i la pluja, alhora que afavorien els intercanvis comercials i socials. De vegades aquests porxos creaven carrers, uns altres cops placetes i, de tant en tant, generaven grans places, com la que a Tortosa es va anomenar «de les cols», topònim que en reflecteix l'ús habitual com a plaça central de mercat. A més, el seu protagonisme creixia exponencialment els dies de fira, quan s'hi plantaven cadafals i obradors i fins i tot es tancaven els carrerons que hi abocaven.

Aquest caràcter central de la plaça de les Cols va mantenir-se més o menys invariable fins que a finals del segle XIX es va construir el pont de l'Estat, al mateix indret que és ara. Malgrat que la passarel·la va estar una quinzena d'anys sense accessos, finalment es van enderrocar els edificis que hi havia de cara al riu i el que era plaça va acabar esdevenint, el 1911, el que oficialment s'anomena plaça de la Constitució i que els tortosins anomenen «baixada del pont». Com a record del passat, alguns edificis del sector conserven els baixos porticats.

66. La plaza de les Cols

Entre tres culturas

Desde el final de la Edad Media y hasta principios del siglo XX la plaza de les Cols, una tradicional estructura porticada de planta rectangular, fue la principal plaza de mercado de la ciudad de Tortosa.

QRA

Como en otras zonas del mundo, en la cuenca mediterránea, ya desde la antigüedad, fue habitual la construcción de zonas porticadas que permitían resguardar del sol y la lluvia, a la vez que favorecían los intercambios comerciales y sociales. A veces estos porches creaban calles, otras veces plazoletas y, de vez en cuando, generaban grandes plazas, como la que en Tortosa se denominó «de las coles», topónimo que refleja el uso habitual como plaza central de mercado. Además, su protagonismo crecía exponencialmente los días de feria, cuando se plantaban catafalcos y obradores e incluso se cerraban los callejones que confluían en la plaza.

Este carácter central de la plaza de les Cols se mantuvo más o menos invariable hasta que a finales del siglo XIX se construyó el puente del Estado, en el mismo lugar que está ahora. A pesar de que la pasarela estuvo una quincena de años sin accesos, finalmente se derribaron los edificios que daban al río y lo que era plaza acabó siendo, el 1911, la que oficialmente se denomina plaza de la Constitució y que los tortosinos llaman «bajada del puente». Como recuerdo del pasado, algunos edificios del sector conservan los bajos porticados.

66. Plaça de les Cols

Between three cultures

From the late Middle Ages until the early 20th century, the Plaça de les Cols – a traditional rectangular square with porticoes – served as Tortosa's main market square.

QRA

As in other parts of the Mediterranean, since antiquity it was common to build arcaded spaces that provided shelter from sun and rain, while also encouraging social and commercial interaction. These covered areas sometimes took the form of streets, at other times small squares, and occasionally large open plazas, such as Tortosa's Plaça de les Cols. The name – literally "Cabbage Square" – reflects its historic use as a central market space. Its importance was especially evident on fair days, when stands and workshops were erected and the alleys leading into the square were even closed off.

This central role remained largely unchanged until the late 19th century, when the Pont de l'Estat (State Bridge) was built, occupying the same site it does today. Although the bridge stood for some fifteen years without access ramps, the riverside buildings were eventually demolished, and in 1911 the former market square was officially renamed Plaça de la Constitució, though local residents still refer to it as the *baixada del pont* (the slope leading to the bridge). A few buildings in the area still feature arcaded ground floors as a reminder of the square's past.

66. La place des Cols

Entre trois cultures

Depuis la fin du Moyen Âge jusqu'au début du XXe siècle, la place des Cols, structure traditionnelle rectangulaire à portiques, était la principale place de marché de la ville de Tortosa.

QRA

Depuis l'Antiquité, la construction d'arcades est courante dans le bassin méditerranéen comme dans d'autres parties du monde, car elles permettent de s'abriter du soleil et de la pluie et favorisent les échanges commerciaux et sociaux. Ces porches créaient parfois des rues, parfois des placettes et, d'autres fois, de grandes places comme celle de Tortosa, connue sous le nom de *de les cols* (« des choux »), un toponyme qui reflète son utilisation habituelle en tant que place centrale du marché. En outre, son importance augmentait notablement les jours de foire, lorsque des étals et des artisans s'y installaient et que même les ruelles menant à la place étaient barrées.

Le caractère central de la place des Cols est resté plus ou moins inchangé jusqu'à la construction du pont de l'Estat à la fin du XIXe siècle, à l'endroit même où il se trouve aujourd'hui. Bien que la passerelle soit restée sans accès pendant une quinzaine d'années, les bâtiments donnant sur la rivière ont finalement été démolis et la place est officiellement devenue, en 1911, la place de la Constitució, que les habitants de Tortosa appellent la « descente du pont ». En souvenir du passé, certains bâtiments du secteur ont encore des rez-de-chaussée à arcades.

Textos de placa

67. Els Montcada

<u>Entre tres cultures</u>

Família que atresorà fins al 1294, en companyia del Temple, el domini de la ciutat de Tortosa.

QRA

Després de la conquesta de Tortosa pel rei Ramon Berenguer IV (1148), la ciutat començà a formar part del Principat de Catalunya, però no dels dominis reials; el primer senyor de Tortosa fou Guillem Ramon de Montcada. Aquest, juntament amb altres cavallers i hosts, havia rebut, com a recompensa per l'ajut prestat al monarca, la tercera part de la ciutat i un dels castells de la fortalesa de la Suda. El procés no estigué exempt de disputes per les promeses que el rei havia fet abans de l'atac cristià a uns altres magnats en el context d'expansió de la Corona d'Aragó.

Els successors del primer Montcada tortosí foren consellers militars, com Ramon III de Montcada. Sobresortí com a conseller del rei Pere el Gran. Fou ferit durant l'atac francès contra Catalunya el 1285. El succeí Guillem II de Montcada, que el 1294 bescanvià amb Jaume II els dominis tortosins de la família pels castells i les viles de Vallobar. Llavors acaba quasi tota la presència de la família Montcada a Tortosa, però deixen queden en la memòria, per exemple, a través d'una de les vies principals de la ciutat en temps medievals i moderns.

67. Los Montcada

<u>Entre tres culturas</u>

Familia que atesoró hasta el 1294, en compañía del Temple, el dominio de la ciudad de Tortosa.

QRA

Después de la conquista de Tortosa por el rey Ramón Berenguer IV (1148), la ciudad empezó a formar parte del Principado de Cataluña, pero no de los dominios reales. El primer señor de Tortosa fue Guillem Ramon de Montcada. Éste, junto a otros caballeros y huestes, había recibido, como recompensa por la ayuda prestada al monarca, la tercera parte de la ciudad y uno de los castillos de la fortaleza de la Suda. El proceso no estuvo exento de disputas por las promesas que el rey había hecho antes del ataque cristiano a otros magnates en el contexto de expansión de la Corona de Aragón.

Los sucesores del primer Montcada tortosino fueran consejeros militares, como Ramon III de Montcada. Sobresalió como consejero del rey Pedro el Grande. Fue herido durante el ataque francés contra Cataluña el 1285. Lo sucedió Guillem II de Montcada, que el 1294 intercambió con Jaime II los dominios tortosinos de la familia por los castillos y las villas de Vallobar. Entonces acaba casi toda la presencia de la familia Montcada en Tortosa, pero quedan en la memoria, por ejemplo, a través de una de las vías principales de la ciudad en tiempos medievales y modernos.

67. The Montcada family

Between three cultures

A family that ruled the city of Tortosa until 1294, in partnership with the Knights Templar.

QRA

After the conquest of Tortosa by King Ramón Berenguer IV in 1148, the city became part of the Principality of Catalonia, though it was not incorporated into the royal domains. The first lord of Tortosa was Guillem Ramon de Montcada. He, along with other knights and forces, had been granted, as a reward for his assistance to the monarch, one third of the city and one of the castles in La Suda fortress. This arrangement was not without dispute, as the king had made promises to other magnates before the Christian attack, in the context of the expansion of the Crown of Aragon.

The successors of the first Montcada lord of Tortosa were military advisers, such as Ramon III de Montcada. He distinguished himself as an advisor to King Peter the Great. He was wounded during the French attack on Catalonia in 1285. He was succeeded by Guillem II de Montcada, who in 1294 exchanged the family's Tortosan holdings with King James II of Aragon for the castles and villages of Vallobar. This marked the end of nearly all Montcada presence in Tortosa, though their legacy endures, for example, through one of the main streets in the city during both the medieval and modern periods.

67. Les Montcada

Entre trois cultures

Cette famille a détenu, avec les Templiers, la seigneurie de la ville de Tortosa jusqu'en 1294.

QRA

Après la conquête de Tortosa par le roi Raimond-Bérenger IV (1148), la ville a été rattachée à la Principauté de Catalogne, mais pas aux territoires royaux. Le premier seigneur de Tortosa a été Guillem Ramon de Montcada. Ce dernier, ainsi que d'autres chevaliers et membres des troupes, avaient reçu, pour l'aide apportée au monarque, un tiers de la ville et l'un des châteaux de la forteresse de la Suda. Le processus a été marqué par les désaccords suite aux promesses faites par le roi avant l'attaque chrétienne à d'autres seigneurs, dans le cadre de l'expansion de la Couronne d'Aragon.

Textos de placa

68. L'Arxiu Capitular de la Catedral

Entre tres cultures

Dipòsit arxivístic i bibliogràfic del capítol catedralici de Tortosa, un dels més importants de Catalunya i dels Països Catalans.

QRA

Des del punt de vista arquitectònic, l'actual Arxiu Capitular es basteix de nova planta al segle XV. Després dels canvis estructurals del segle XIX, avui en dia només conserva una finestra geminada que dona llum natural al dipòsit documental. S'hi guarda documentació generada i relacionada amb el capítol des de la conquesta cristiana de Ramon Berenguer IV i un conjunt excel·lent de còdexs medievals. Entre el mobiliari, cal citar la pervivència d'un armari de la segona meitat del quatre-cents que encara guarda la seva funció original: la conservació del patrimoni documental i bibliogràfic de la Catedral.

El gran volum de documentació generada pel capítol i el volum creixent de llibres del segle XIV obligà la institució a destinar un nou edifici que servís com a dipòsit tant arxivístic com bibliogràfic. El 1429 les obres ja havien estat iniciades. Pels volts dels anys 50 del segle XV la construcció de l'arxiu-llibreria ja devien estar acabades, unes tasques que s'encarregaren al mestre de cases Antoni Taix.

68. El Archivo Capitular de la Catedral

Entre tres culturas

Depósito archivístico y bibliográfico del capítulo catedralicio de Tortosa, uno de los más importantes de Cataluña y de las tierras de habla catalana.

QRA

Desde el punto de vista arquitectónico, el actual Archivo Capitular se construye de nueva planta en el siglo XV. Después de los cambios estructurales del siglo XIX, hoy en día solo conserva una ventana geminada que da luz natural al depósito documental. Se guarda documentación generada y relacionada con el capítulo desde la conquista cristiana de Ramón Berenguer IV y un conjunto excelente de códices medievales. Entre el mobiliario, hay que citar la pervivencia de un armario de la segunda mitad del cuatrocientos que todavía guarda su función original: la conservación del patrimonio documental y bibliográfico de la Catedral.

El gran volumen de documentación generada por el capítulo y el volumen creciente de libros del siglo XIV obligó la institución a destinar un nuevo edificio que sirviera como depósito tanto archivístico como bibliográfico. El 1429 las obras ya habían sido iniciadas. Alrededor de los años 50 del siglo XV la construcción del archivo-librería ya debían de estar acabadas, unas tareas que se encargaron al maestro de casas Antoni Taix.

68. Cathedral Chapter Archive

Between three cultures

An archival and bibliographic repository of the cathedral chapter of Tortosa, one of the most important in Catalonia and the Catalan-speaking regions.

QRA

From an architectural standpoint, the current Chapter Archive was newly constructed in the 15th century. Following structural changes in the 19th century, only a twin window remains today, providing natural light to the archive. It houses documentation produced by and related to the chapter since the Christian conquest by Ramon Berenguer IV, along with an excellent collection of medieval codices. Among the furnishings, it is worth noting the survival of a cabinet from the second half of the 15th century, which continues to serve its original purpose: the preservation of the cathedral's documentary and bibliographic heritage.

The large volume of documentation generated by the chapter, coupled with the growing number of 14th-century books, led the institution to designate a new building to serve as both an archival and bibliographic repository. By 1429, construction had already begun. By the 1450s, the archive-library building was likely completed, with the work entrusted to the master builder Antoni Taix.

68. Les archives capitulaires de la cathédrale

Entre trois cultures

Archives et dépôt bibliographique du chapitre de la cathédrale de Tortosa, l'un des plus importants de Catalogne et du monde catalanophone.

QRA

D'un point de vue architectural, les archives actuelles du chapitre ont été nouvellement construites au XVe siècle. Après les modifications structurelles du XIXe siècle, il ne reste aujourd'hui qu'une seule fenêtre géminée par laquelle la lumière naturelle pénètre à l'intérieur. Les archives conservent les documents ayant trait au chapitre depuis la conquête chrétienne de Raimond-Bérenger IV et une magnifique collection de codex médiévaux. Pour ce qui est du mobilier, il convient de mentionner l'existence d'une armoire de la seconde moitié du XVe siècle dont la fonction d'origine perdure : la conservation du patrimoine documentaire et bibliographique de la cathédrale.

Le grand volume de documents généré par le chapitre et la quantité croissante d'ouvrages du XIVe siècle ont contraint l'institution à construire un nouveau bâtiment qui servira à la fois de dépôt d'archives et de dépôt bibliographique. En 1429, les travaux avaient commencé. Vers les années 1450, la construction des archives, tâche confiée au maître d'œuvre Antoni Taix, devait être achevée.

Textos de placa

69. La plaça del Paiolet

Entre tres cultures

El topònim Paiolet és un record del caràcter mercantil del sector sud-oest de la ciutat medieval, ple d'eres, de magatzems (o pallols) i d'altres equipaments comercials.

QRA

Els diversos diccionaris de la llengua catalana defineixen «pallol» com a edifici destinat a emmagatzemar-hi el forment i uns altres grans per al consum de la població; una altra accepció del terme és d'era enrajolada on es desembarcava el gra.

Efectivament, el topònim, tot i que és d'ús relativament modern, reflecteix la realitat d'un sector de la ciutat en què, a la segona meitat del segle XIV, es van bastir una peixateria monumental a la qual s'accedia en barca, molls de càrrega i descàrrega, botigues, la llotja i els pallols. Com diuen els documents medievals, el blat o forment, «de què les gents han vida», era descarregat en aquestes eres del costat del riu i, després d'haver-se assecat, es traslladava a la llotja, on s'emmagatzemava i venia.

A desgrat de la desaparició física de les senzilles estructures dels pallols, el topònim té el valor d'haver conservat la memòria històrica de la ciutat del passat.

69. La plaza del Paiolet

Entre tres culturas

El topónimo Paiolet es un recuerdo del carácter mercantil del sector suroeste de la ciudad medieval, lleno de eras, de graneros y eras (*pallol*) y otras equipaciones comerciales.

QRA

Distintos diccionarios de la lengua catalana definen *pallol* como edificio destinado a almacenar el trigo y otros granos para el consumo de la población; otra acepción del término es el de era enladrillada donde se desembarca el grano.

Efectivamente, el topónimo, a pesar de que es de uso relativamente moderno, refleja la realidad de un sector de la ciudad en que, en la segunda mitad del siglo XIV, se construyeron una pescadería monumental a la que se accedía en barca, muelles de carga y descarga, tiendas, la lonja y estas eras o graneros. Tal como afirman los documentos medievales, el trigo, «de que las gentes han vida», era descargado en estas eras del lado del río y, una vez secado, se trasladaba a la lonja, donde se almacenaba y vendía.

A pesar de la desaparición física de las sencillas estructuras de estos graneros o eras, el topónimo tiene el valor de haber conservado la memoria histórica de la ciudad del pasado.

69. La place del Paiolet

Between three cultures

The name *Paiolet* recalls the commercial nature of the southwestern quarter of medieval Tortosa, once filled with threshing floors, granaries (*pallols*) and other market-related facilities.

QR A

Various Catalan dictionaries define *pallol* as a building used to store wheat and other grains for public consumption. It can also refer to a paved threshing floor where grain was unloaded.

Although the place name is of relatively recent usage, it reflects the reality of an area where, during the second half of the 14th century, a monumental fish market was constructed with access by boat, alongside loading and unloading docks, shops, themarket hall and these grain-related facilities. According to medieval documents, the grain – "on which the townspeople relied for survival" – was unloaded onto these riverbank floors, dried and then taken to the *llotja* for storage and sale.

Although the simple structures of these granaries and threshing floors have physically disappeared, the toponym has preserved the historical memory of Tortosa's commercial past.

69. La place du Paiolet

Entre trois cultures

Le toponyme Paiolet rappelle le caractère commercial du secteur sud-ouest de la ville médiévale, qui comportait de nombreuses aires de battage, des greniers à céréales (*pallol*) et d'autres installations marchandes.

QRA

Différents dictionnaires de la langue catalane définissent le *pallol* comme un bâtiment utilisé pour stocker le blé et d'autres céréales pour la consommation de la population ; une autre acception du terme est celle d'une aire de battage en briques où le grain est déchargé.

En effet, le toponyme, bien que d'usage relativement moderne, reflète la réalité d'un secteur de la ville où, pendant la seconde moitié du XIVe siècle, a été construite une halle aux poissons monumentale à laquelle on accédait par bateau, des quais pour embarquer et décharger les marchandises, des boutiques, le marché couvert et ces aires de battage ou greniers à blé. Comme l'indiquent des documents médiévaux, le blé, « dont les gens vivent », était déchargé sur ces aires de battage au bord de la rivière et, une fois séché, il était transporté au marché, où il était stocké et vendu.

Malgré la disparition physique des structures simples de ces greniers ou aires de battage, le toponyme a le mérite d'avoir préservé la mémoire historique de la ville d'autrefois.

Textos de placa

70. El marquesat de Tortosa

Entre tres cultures

Entre 1329 i 1363 existí un marquesat de Tortosa, títol concedit pel rei Alfons el Benigne al seu fill Ferran.

QRA

Durant 34 anys existí el marquesat de Tortosa, que no suposà la segregació de la ciutat respecte de la resta de la Corona d'Aragó. Contràriament, els polítics tortosins pretengueren mantindre des d'aquesta data els beneficis reials que havia aconseguit la ciutat.

El 1363 el marquès fou assassinat per son germà, el rei Pere el Cerimoniós, després d'haver canviat de bàndol diverses vegades durant la Guerra de Castella. El territori

tortosí fou, des d'aleshores, incorporat definitivament a la Corona d'Aragó. El rei jurà llavors que mai no separaria ni dividiria ni repartiria entre els seus el territori tortosí i el va annexar al Comtat de Barcelona i Principat de Catalunya.

La raó de l'existència d'aquest marquesat és que el territori tortosí havia estat marca (zona de frontera) fins que Ramon Berenguer IV conquerí la ciutat el 1148 i adoptà el títol de marquès de Tortosa.

70. El marquesado de Tortosa

Entre tres culturas

Entre 1329 y 1363 existió un marquesado de Tortosa, título concedido por el rey Alfonso el Benigno a su hijo Fernando.

QRA

Durante 34 años existió el marquesado de Tortosa, que no supuso la segregación de la ciudad respecto del resto de la Corona de Aragón. Contrariamente, los políticos tortosinos pretendieron mantener desde esta fecha los beneficios reales que había conseguido la ciudad.

El 1363 marqués fue asesinado por su hermano, el rey Pedro el Ceremonioso, después de haber cambiado de bando varias veces durante la Guerra de Castilla. El territorio tortosino fue, desde entonces, incorporado definitivamente a la Corona de Aragón. El rey juró entonces que nunca separaría ni dividiría ni repartiría entre los suyos el territorio tortosino, anexándolo al Condado de Barcelona y Principado de Cataluña.

La razón de la existencia de este marquesado es que el territorio tortosino había sido marca (zona de frontera) hasta que Ramon Berenguer IV conquistó la ciudad el 1148 y adoptó el título de marqués de Tortosa.

70. The Marquessate of Tortosa

Between three cultures

Between 1329 and 1363, there was a marquessate of Tortosa, a title granted by King Alfonso IV of Aragon to his son Fernando.

QRA

The marquessate of Tortosa existed for 34 years, but it did not result in the separation of the city from the rest of the Crown of Aragon. On the contrary, the politicians of Tortosa sought to preserve the royal privileges the city had gained during this time.

In 1363, the marquess was murdered by his brother, King Pedro IV the Ceremonious, after changing sides multiple times during the War of Castile. From that point on, the territory of Tortosa was permanently incorporated into the Crown of Aragon. The king then swore that he would never separate, divide or distribute the territory of Tortosa among his own, instead annexing it to the County of Barcelona and the Principality of Catalonia.

The marquessate existed because the territory of Tortosa had previously been a border region (*marca*) until Ramón Berenguer IV conquered the city in 1148 and assumed the title of Marquess of Tortosa.

70. Le marquisat de Tortosa

Entre trois cultures

Entre 1329 et 1363, il y a eu un marquisat de Tortosa, titre accordé par le roi Alphonse IV le Débonnaire à son fils Ferdinand.

QRA

Le marquisat de Tortosa, qui n'a pas entraîné la séparation de la ville du reste de la Couronne d'Aragon, a existé pendant 34 ans. Les gouvernants de Tortosa voulaient, bien au contraire, maintenir les privilèges royaux que la ville avait obtenus à partir de cette date.

En 1363, le marquis a été assassiné par son frère, le roi Pierre IV d'Aragon, dit le Cérémonieux, qui avait changé plusieurs fois de camp pendant la première guerre civile de Castille. Dès lors, le territoire de Tortosa a été rattaché définitivement à la couronne d'Aragon. Le roi a alors juré de ne jamais séparer, diviser ou répartir entre les siens le territoire de Tortosa, et l'a annexé au comté de Barcelone et à la principauté de Catalogne.

L'existence de ce marquisat s'explique par le fait que le territoire de Tortosa avait été une marche (zone frontalière) jusqu'à ce que Raimond-Bérenger IV parvienne à conquérir la ville en 1148 et prenne le titre de marquis de Tortosa.

Textos de placa

71. Tortosa i el Compromís de Casp

Entre tres cultures

El Compromís de Casp és el procés d'elecció del successor de Martí l'Humà, en haver mort sense descendència. A Tortosa es reuniren els membres del Parlament del Principat de Catalunya. Més endavant, tres representants del Principat, tres del Regne d'Aragó i tres del Regne de València firmaren la Concòrdia d'Alcanyís. S'hi validava l'elecció de Ferran d'Antequera.

QRA

Tortosa jugà un paper molt important en el Compromís de Casp (juny de 1412). La seva rellevància es deu a la situació geogràfica de Tortosa: d'una banda, justament al mig dels tres territoris de la Corona en discòrdia; i de l'altra, a la proximitat respecte de Peníscola, on s'allotjava el papa Benet XIII, més conegut com a papa Luna. El pontífex va ser el responsable de la solució de Casp, després d'haver-se comprovat la dificultat de formar un parlament conjunt.

Calia cercar un nou rei per a la Corona d'Aragó després de la mort de Martí l'Humà sense descendència (1410). L'agost del 1411 es reuní a la Catedral de Tortosa el Parlament català, que posteriorment, juntament amb el Parlament aragonès i el valencià, firmarien la Concòrdia d'Alcanyís. Aquest acord, promogut pel papa, establia que seria a Casp on es reunirien tres personalitats per cada territori peninsular de la Corona per escollir un nou monarca. D'aquesta manera sortí elegit Ferran d'Antequera.

71. Tortosa y el Compromiso de Caspe

Entre tres culturas

El Compromiso de Caspe es el proceso de elección del sucesor de Martín el Humano, al haber muerto sin descendencia. En Tortosa se reunieron los representantes del Parlamento del Principado de Cataluña. Más adelante, tres representantes del Principado, tres del Reino de Aragón y los tres del Reino de Valencia firmaron la Concordia de Alcañiz. Se validaba la elección de Fernando de Antequera.

QRA

Tortosa jugó un papel muy importante en el Compromiso de Caspe (junio de 1412). Su relevancia se debe a la situación geográfica de Tortosa; por un lado, justo en medio de los tres territorios de la Corona en discordia; por el otro, a la proximidad del territorio tortosino respecto a Peñíscola, donde se alojaba el papa Benedicto XIII, más conocido como papa Luna. El pontífice fue el responsable de la solución de Caspe, después de haber comprobado la dificultad de formar un parlamento conjunto.

Había que buscar un nuevo rey para la Corona de Aragón después de la muerte de Martín el Humano sin descendencia (1410). En agosto de 1411 se reunió en la Catedral de Tortosa el Parlamento catalán que, posteriormente, junto al Parlamento aragonés y el valenciano, firmarían la Concordia de Alcañiz. Este acuerdo, promovido por el papa, establecía que sería en Caspe donde se reunirían tres personalidades por cada territorio peninsular de la Corona para escoger un nuevo monarca. De este modo salió elegido Fernando de Antequera.

71. Tortosa and the Compromise of Caspe

Between three cultures

The Compromise of Caspe was the process of selecting the successor to Martin the Humane, who died without an heir. In Tortosa, representatives of the Parliament of the Principality of Catalonia gathered. Later, three representatives from the Principality, three from the Kingdom of Aragon, and three from the Kingdom of Valencia signed the Concordia of Alcañiz, which ratified the election of Fernando of Antequera.

QRA

Tortosa played a key role in the Compromise of Caspe (June 1412). Its importance stemmed from its geographical location: on the one hand, it was situated in the heart of the three territories of the Crown in dispute; on the other, it was close to Peñíscola, where Pope Benedict XIII, also known as Pope Luna, was residing. The pope was responsible for resolving the Caspe dispute after recognising the difficulty of convening a joint parliament.

Following the death of Martin the Humane without heirs in 1410, a new king had to be chosen for the Crown of Aragon. In August 1411, the Catalan Parliament convened in Tortosa Cathedral, and later, together with the Aragonese and Valencian Parliaments, they would sign the Concordia of Alcañiz. This agreement, promoted by the pope, stipulated that three representatives from each of the Crown's peninsular territories would meet in Caspe to elect a new monarch. As a result, Fernando of Antequera was chosen.

71. Tortosa et le compromis de Caspe

Entre trois cultures

Le compromis de Caspe désigne le processus de sélection du successeur du roi Martin Ier l'Humain, mort sans descendance. Les représentants du Parlement de la principauté de Catalogne se sont réunis à Tortosa. Puis trois représentants de la principauté de Catalogne, trois du royaume d'Aragon et trois du royaume de Valence ont signé la concorde d'Alcañiz. Elle validait ainsi l'élection de Ferdinand d'Antequera.

QRA

Tortosa a joué un rôle clé dans le compromis de Caspe (juin 1412). Son importance est due à la situation géographique de Tortosa : d'une part, au milieu des trois territoires de la Couronne en désaccord ; d'autre part, en raison de la proximité entre Tortosa et Peñíscola, où s'était réfugié le pape Benoît XIII, également connu sous le nom de Pierre de Lune. Le souverain pontife est à l'origine de la solution de Caspe, après avoir constaté la difficulté à former un parlement commun.

Après la mort de Martin Ier l'Humain sans descendance (1410), il fallait trouver un nouveau roi pour la couronne d'Aragon. En août 1411, le parlement catalan s'est réuni dans la cathédrale de Tortosa et a ensuite signé, avec les parlements aragonais et valencien, la concorde d'Alcañiz. Cet accord, soutenu par le pape, établissait que c'est à Caspe que trois représentants de chaque territoire péninsulaire de la Couronne se réuniraient pour choisir un nouveau monarque. C'est ainsi que Ferdinand d'Antequera, ou Ferdinand Ier d'Aragon, a été choisi.

Textos de placa

72. El port de Tortosa i l'expansió marítima de la Corona d'Aragó

Entre tres cultures

Tortosa comptà amb tres ports (dos marítims i un fluvial). Foren una de les bases de la rellevància comercial de la ciutat en el passat.

QRA

El paper de Tortosa en l'expansió marítima de la Corona d'Aragó (segles XIII-XV) és clau. Tant si l'entenem en el seu vessant polític com mercantil. De port Fangós, que avui en dia se situaria entre Sant Jaume d'Enveja i Deltebre, partiren diverses expedicions com les que salparen per conquerir Sicília (1282, Pere el Gran) i Sardenya (1323, Jaume II).

Durant el segle XV, Alfons el Magnànim, en la famosa campanya on es trobaven els poetes Ausias Marc o Jordi de Sant Jordi, ja no sortí de port Fangós, sinó dels Alfacs. Aquest és, en companyia del de l'Ampolla, un dels dos ports marítims amb què comptava la ciutat en els segles passats. El tercer port és el fluvial de Tortosa.

Des d'un punt de vista comercial, el port de l'Ampolla, en companyia del dels Alfacs, també fou escenari de l'arribada i sortida de naus noliejades pels grans comerciants catalans, aragonesos, valencians, genovesos o toscans, entre d'altres, a la recerca de llana o blat. Donen testimoni d'aquesta rellevància els comptes de la lleuda ('impost que gravava l'entrada de mercaderies a les ciutats on hi havia mercat') de Tortosa.

72. El puerto de Tortosa y la expansión marítima de la Corona de Aragón

Entre tres culturas

Tortosa contó con tres puertos (dos marítimos y un fluvial). Fueron una de las bases de la relevancia comercial de la ciudad en el pasado.

QRA

El papel de Tortosa en la expansión marítima de la Corona de Aragón (siglos XIII-XV) es clave. Tanto si lo entendemos en su vertiente política como mercantil. De puerto Fangós, que hoy en día se situaría entre Sant Jaume d'Enveja y Deltebre, partieron varias expediciones como las que zarparon para conquistar Sicilia (1282, Pedro el Grande) y Cerdeña (1323, Jaime II).

Durante el siglo XV, Alfonso el Magnánimo, en la famosa campaña donde se encontraban los poetas Ausias Marc o Jordi de Sant Jordi, ya no salió de puerto Fangós, sino de els Alfacs. Éste es, en compañía del de l'Ampolla, uno de los dos puertos marítimos con que contaba la ciudad en los siglos pasados. El tercer puerto es el fluvial de Tortosa.

Desde un punto de vista comercial, el puerto de l'Ampolla, en compañía del de els Alfacs, también fue escenario de la llegada y salida de naves fletadas por los grandes comerciantes catalanes, aragoneses, valencianos, genoveses o toscanos, entre otros, en busca de lana o trigo. Dan testimonio de esta relevancia las cuentas de la lezda (impuesto que grababa la entrada de mercancías en las ciudades donde había mercado) de Tortosa.

72. The port of Tortosa and the maritime expansion of the Crown of Aragon

Between three cultures

Tortosa had three ports (two maritime and one river port), which were key to the city's commercial prominence in the past.

QRA

Tortosa played a crucial role in the maritime expansion of the Crown of Aragon (13th-15th centuries), both politically and commercially. From the Port Fangós, which would now be located between Sant Jaume d'Enveja and Deltebre, several expeditions set sail, including those to conquer Sicily (1282, Peter the Great) and Sardinia (1323, James II).

In the 15th century, Alfonso the Magnanimous, during the famous campaign that included poets such as Ausiàs March and Jordi de Sant Jordi, no longer sailed from the Port Fangós but from Els Alfacs. This port, along with that of L'Ampolla, was one of the two maritime ports the city had in earlier centuries. The third port was the river port of Tortosa.

From a commercial standpoint, the port of L'Ampolla, alongside Els Alfacs, was also a vital departure and arrival point for ships chartered by major merchants from Catalonia, Aragon, Valencia, Genoa, Tuscany, and other regions, seeking wool or grain. The importance of these ports is evidenced by the records of the *lezda* (a tax on goods entering cities with markets) in Tortosa.

72. Le port de Tortosa et l'expansion maritime de la Couronne d'Aragon

Entre trois cultures

Tortosa possédait trois ports (deux maritimes et un fluvial). Ils sont à l'origine de l'importance commerciale de la ville par le passé.

QRA

Tortosa a joué un rôle clé dans l'expansion maritime de la Couronne d'Aragon (XIIIe-XVe siècles), aussi bien du point de vue politique que commercial. De Port Fangós, qui se situerait aujourd'hui entre Sant Jaume d'Enveja et Deltebre, ont débuté diverses expéditions, comme celles qui sont parties à la conquête de la Sicile (1282, Pierre III d'Aragon, dit le Grand) et de la Sardaigne (1323, Jacques II d'Aragon).

Au XVe siècle, Alphonse V d'Aragon, dit le Magnanime, n'est pas parti de Port Fangós mais de celui d'Els Alfacs, lors de la célèbre campagne à laquelle ont participé les poètes Ausiàs March et Jordi de Sant Jordi. Il s'agit, avec celui de L'Ampolla, de l'un des deux ports maritimes que la ville possédait au cours des siècles passés. Le troisième était le port fluvial.

D'un point de vue commercial, le port de L'Ampolla, ainsi que le port d'Els Alfacs, était également le point d'arrivée et de départ des navires affrétés par les principaux marchands catalans, aragonais, valenciens, génois et toscans, entre autres, à la recherche de laine ou de blé. Les documents relatifs à la leude, une taxe prélevée sur les marchandises entrant dans les villes où il y avait un marché, témoignent de l'importance de Tortosa.

Textos de placa

73. L'hospital de Santa Maria

Entre tres cultures

Una de les funcions que havien d'exercir les grans institucions eclesiàstiques de l'edat mitjana era l'assistencial. A la Catedral de Tortosa aquesta funció es va materialitzar en l'hospital de Santa Maria.

QRA

Poc després que la diòcesi fos restaurada, arran de la conquesta cristiana de la taifa de Tortosa, comencen a aparèixer notícies sobre l'existència de l'hospital de Santa Maria. La institució depenia de la Catedral i era gestionada pel canonge hospitaler.

El primer edifici que es va construir amb funció d'hospital de la seu. Estava situat al nord del temple i, de fet, podem dir que es tractava de dues obres que es van fer en paral·lel, a la segona meitat del segle XII.

La renovació de la Catedral a partir de mitjan segle XIV, va implicar la necessitat de renovar també l'hospital, ja que el nou temple, molt més monumental que el primer, havia d'ocupar el solar no solament de la Catedral vella, sinó també el de molts altres immobles, incloent-hi l'antic hospital. D'aquesta manera, el primer hospital de Santa Maria va ser enderrocat i renovat a partir de 1450.

Tanmateix, el nou edifici de finals de l'edat mitjana, aixecat a la costa que discorre paral·lela al mur nord de la Catedral, també va acabar desapareixent. A l'espai que ocupava aquest hospital hi ha un edifici d'habitatges que conserva l'estructura bàsica i el

volum de l’obra medieval, la qual era presidida per un relleu amb la mare de Déu i el nen Jesús, escultura atribuïda al mestre savoià Pere Garçó.

73. El hospital de Santa Maria

Entre tres culturas

Una de las funciones que tenían que ejercer las grandes instituciones eclesiásticas de la Edad Media era la asistencial. En la Catedral de Tortosa esta función se materializó en el hospital de Santa Maria.

QRA

Poco después de que la diócesis fuera restaurada, a raíz de la conquista cristiana de la taifa de Tortosa, empiezan a aparecer noticias sobre la existencia del hospital de Santa Maria. La institución dependía de la Catedral y era gestionada por el canónigo hospitalero.

El primer edificio que se construyó con función de hospital de la Catedral. Estaba situado en el norte del templo y, de hecho, podemos decir que se trataba de dos obras que se hicieron en paralelo, en la segunda mitad del siglo XII.

La renovación de la Catedral a partir de mediados del siglo XIV, implicó la necesidad de renovar también el hospital, puesto que el nuevo templo, mucho más monumental que el primero, tenía que ocupar el solar no solo de la Catedral vieja, sino también el de otros muchos inmuebles, incluyendo el antiguo hospital. De este modo, el primer hospital de Santa Maria fue derribado y renovado a partir de 1450.

Aun así, el nuevo edificio de finales de la Edad Media, levantado en la cuesta que discurre paralela al muro norte de la Catedral, también acabó desapareciendo. En el espacio que ocupaba este hospital hay un edificio de viviendas que conserva la estructura básica y el volumen de la obra medieval, que estaba presidida por un relieve con la Virgen María y el Niño Jesús, escultura atribuida al maestro saboyano Pere Garçó.

73. Hospital of Santa Maria

Between three cultures

One of the key roles of major ecclesiastical institutions during the Middle Ages was the provision of charitable care. In the Cathedral of Tortosa, this responsibility took the form of the Hospital of Santa Maria.

QRA

Not long after the restoration of the diocese following the Christian conquest of the taifa of Tortosa, references to the Hospital of Santa Maria begin to appear. The institution was under the authority of the cathedral and managed by the canon in charge of hospital affairs.

The first building constructed to serve as the cathedral’s hospital stood to the north of the church, and in fact, it is accurate to say that two major works were carried out simultaneously in the second half of the 12th century – the cathedral itself and the hospital.

The rebuilding of the cathedral from the mid-14th century onwards called for the hospital’s relocation, as the new, far more monumental temple was to occupy not only the site of the earlier cathedral but also that of various other buildings, including the original hospital. Thus, the first Hospital of Santa Maria was demolished and a new one was constructed from 1450 onwards.

Even so, the new late medieval building, located on the slope running parallel to the cathedral’s north wall, also eventually disappeared. On the site where the hospital once stood, there is now a residential building that preserves the basic structure and volume of the original medieval construction. The hospital was originally adorned with a relief of the Virgin and Child – a sculpture attributed to the Savoyard master Pere Garçó.

73. L'hôpital de Santa Maria

Entre trois cultures

L'une des fonctions des grandes institutions ecclésiastiques du Moyen Âge était la prestation de soins. En ce qui concerne la cathédrale de Tortosa, cette fonction s'est matérialisée dans l'hôpital de Santa Maria.

QRA

Peu après le rétablissement de l'évêché, suite à la conquête chrétienne de la taïfa de Tortosa, des documents commencent à mentionner l'existence de l'hôpital de Santa Maria. L'institution dépendait de la cathédrale et était dirigée par le chanoine hospitalier.

Il s'agit du premier bâtiment construit en tant qu'hôpital de la cathédrale. Il se trouvait au nord de celle-ci et, de fait, on peut dire que ces deux ouvrages ont été réalisés en parallèle, au cours de la seconde moitié du XIIe siècle.

La reconstruction de la cathédrale à partir du milieu du XIVe siècle a entraîné celle de l'hôpital, car la nouvelle église, beaucoup plus monumentale que la première, devait occuper non seulement l'emplacement de l'ancienne cathédrale, mais aussi celui de nombreux autres bâtiments, dont l'ancien hôpital. Ainsi, le premier hôpital de Santa Maria a été démoli et reconstruit à partir de 1450.

Malgré cela, le nouveau bâtiment de la fin du Moyen Âge, bâti dans la côte parallèle au mur nord de la cathédrale, a lui aussi fini par disparaître. L'espace de cet ancien hôpital est aujourd'hui occupé par un immeuble résidentiel qui conserve la structure de base et le volume de l'ouvrage médiéval, qui était présidé par un relief de la Vierge Marie et l'Enfant Jésus, une sculpture attribuée au maître savoyard Pere Garçó.

74. Els picapedrers de la Catedral

Entre tres cultures

Lluny de l'anonimat que sovint se'ls suposa, els picapedrers que van aixecar la Catedral de Tortosa van ser importants mestres de la construcció «molt sabuts en l'art de la pedra».

QRA

El terme *architectus* no s'utilitzava a la Corona d'Aragó medieval; si de cas apareix a la documentació i sempre en llatí. Ara bé, que el terme no s'emprés com ara no vol dir que no hi hagués constructors hàbils i experts. Les persones que aixecaven edificis de pedra eren anomenades *pedrapiquer*, *picapedrer*, *pedrer* o *piquer* i els que van comandar les obres de la Catedral de Tortosa van ser mestres de primera línia.

El primer de tots, Bernat d'Alguaire, va viatjar fins a Avinyó durant la primavera de 1346 en busca de models per a l'edifici. Per la seva banda, Pere Moragues, que va reprendre les obres a la dècada de 1380, treballava al servei de Pere el Cerimoniós. El seu substitut al capdavant de la fàbrica, el francès Joan de Frenoy, va ser un dels constructors del puente de Piedra de Saragossa, a principis del segle XV.

Pasqual i Joan de Xulbi, que es van fer càrrec dels treballs durant gairebé tota la primera meitat del quatre-cents, van participar l'any 1416 en les famoses consultes de Girona; una reunió d'arquitectes en què es va decidir si aquell temple s'havia de construir amb una o tres naus.

Pere Compte, també mestre del rei, de la ciutat, de la Catedral i de la llotja de València va ser l'últim mestre medieval de la seu i era considerat a l'època un home «molt sabut en l'art de la pedra».

Per acabar, no sols ell en sabia, de pedra: l'encert de la construcció mostra que la Catedral de Tortosa va ser dirigida per alguns dels millors pedrapiquers que hi havia al país.

Textos de placa

74. Los canteros de la Catedral

Entre tres culturas

Lejos del anonimato que a menudo se les supone, los canteros que levantaron la Catedral de Tortosa fueron importantes maestros de la construcción «muy sabidos en el arte de la piedra».

QRA

El término *architectus* no se utilizaba en la Corona de Aragón medieval; como mucho aparece en la documentación y siempre en latín. Aunque el término no se usara como ahora no quiere decir que no hubiera constructores hábiles y expertos. Las personas que levantaban edificios de piedra se llamaban *pedrapiquer*, *picapedrer*, *pedrer* o *piquer* (quien pica la piedra) y los que capitanearon las obras de la Catedral de Tortosa fueron maestros de primera línea.

El primero de todos, Bernat de Alguaire, viajó hasta Aviñón durante la primavera de 1346 a la búsqueda de modelos para el edificio. Por su parte, Pere Moragues, que retomó las obras en la década de 1380, trabajaba al servicio de Pedro el Ceremonioso. Su substituto al frente de la fábrica, el francés Joan de Frenoy, fue uno de los constructores del puente de Piedra de Zaragoza, a principios del siglo XV.

Pasqual y Joan de Xulbi, que se hicieron cargo de los trabajos durante casi toda la primera mitad del cuatrocientos, participaron en 1416 en las famosas consultas de Girona; una reunión de arquitecto donde se decidió si aquel templo se tenía que construir con una o tres naves.

Pere Compte, también maestro del rey, de la ciudad, de la Catedral y de la lonja de Valencia fue el último maestro medieval de la Catedral y era considerado en la época un hombre «muy sabio en el arte de la piedra».

Por último, no solo él sabía de piedra: el acierto de la construcción muestra que la Catedral de Tortosa fue dirigida por algunos de los mejores «picadores de piedra» que había en el país.

74. The Cathedral stonemasons

Between three cultures

Far from the anonymity often associated with them, the stonemasons who built Tortosa Cathedral were accomplished master builders, described as being “highly skilled in the art of stone”.

QRA

The term *architectus* was not commonly used in the medieval Crown of Aragon, and when it did appear in documents, it was always in Latin. The lack of this term in everyday language does not imply the absence of expert builders. Those who constructed stone buildings were knownas *pedrapiquers*,*picapedrers*,*pedrers*or*piquers*(those who carve stone), and the men who led the works on the Cathedral of Tortosa were among the finest craftsmen of their time.

The first of these was Bernat de Alguaire, who travelled to Avignon in the spring of 1346 in search of architectural models for the project. Pere Moragues, who resumed work in the 1380s, was in royal service under Peter IV the Ceremonious. His successor, the Frenchman Joan de Frenoy, had also worked on the construction of the Stone Bridge in Zaragoza at the beginning of the 15th century.

Pasqual and Joan de Xulbi, who oversaw the works for much of the first half of the 15th century, took part in the renowned architectural consultations in Girona in 1416 – a gathering of master builders to decide whether the cathedral there should be constructed with a single nave or with three.

The final medieval master mason at Tortosa Cathedral was Pere Compte, who also served as master builder to the king, the city, the cathedral and the *llotja* of Valencia. In his time, he was considered a man “very wise in the art of stone”.

Indeed, he was not the only one with such expertise: the quality of the construction confirms that the Cathedral of Tortosa was entrusted to some of the fineststonecuttersin the realm.

74. Les tailleurs de pierre de la cathédrale

Entre trois cultures

Loin de l'anonymat qu'on leur prête souvent, les tailleurs de pierre qui ont construit la cathédrale de Tortosa étaient d'importants maîtres d'œuvre « très avertis dans l'art de la maçonnerie ».

QRA

Le terme *architectus* n'était pas employé dans la Couronne médiévale d'Aragon ; il apparaît tout au plus dans des documents et toujours en latin. Bien que le terme n'ait pas été utilisé comme il l'est aujourd'hui, cela ne signifie pas qu'il n'y avait pas de constructeurs qualifiés et expérimentés. Les personnes qui construisaient des bâtiments en pierre étaient appelées *pedrapiquer*, *picapedrer*, *pedrer* ou *piquer* (celui qui taille la pierre) et ceux qui dirigeaient les travaux de la cathédrale de Tortosa étaient des maîtres de premier ordre.

Le premier d'entre eux, Bernat de Alguaire, s'est rendu à Avignon au printemps 1346 pour chercher des modèles pour l'édifice. Pour sa part, Pere Moragues, qui a repris les travaux dans les années 1380, travaillait au service de Pierre IV d'Aragon, dit le Cérémonieux. Son remplaçant à la tête de l'ouvrage, le Français Joan de Frenoy, est l'un des constructeurs du pont de pierre de Saragosse au début du XVe siècle.

Pasqual et Joan de Xulbi, qui ont dirigé les travaux pendant presque toute la première moitié du XIVe siècle, ont participé aux célèbres consultations de Gérone en 1416, une réunion d'architectes au cours de laquelle il a été décidé si l'église devait comporter une ou trois nefs.

Pere Compte, également maître d'œuvre du roi, de la ville, de la cathédrale et de la halle de la soie de Valence, a été le dernier maître tailleur médiéval de la cathédrale et il était considéré à l'époque comme un homme « très sage dans l'art de la pierre ».

Toutefois, il n'était pas le seul à connaître la pierre : le résultat prouve que la construction de la cathédrale de Tortosa a été dirigée par quelques-uns des meilleurs tailleurs de pierre du pays.

Textos de placa

75. El llibre *Costums de Tortosa*

Entre tres cultures

Compilació del dret consuetudinari tortosí, promulgada el 1279 com a base legal del govern de la ciutat.

QRA

Els *Costums de Tortosa* destaquen per haver estat el primer text jurídic redactat en català. Es tracta d'un dels texts de dret consuetudinari escrit més influïts pel dret comú. Se'n guarden diverses còpies a l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre.

Des de la conquesta de Tortosa per Ramon Berenguer IV (1148) i les posteriors cartes de poblament es desenvolupà al territori d'influència tortosina un cos jurídic propi que no es compilà en una primera versió per escrit fins al 1272. El 1279, després de l'arbitratge del bisbe de Tortosa Arnau Desjardí, entre d'altres, se'n promulgà la versió definitiva.

Pere el Cerimoniós, per una pragmàtica del 1380, declarà l'ordre de prelació de les fonts de dret: costums; si no pot ser, les constitucions de Catalunya, i en darrer terme els drets romà i canònic. Aquesta prevalença ha romàs fins a la *Compilació del dret civil especial de Catalunya*, excepte en la normativa de dret públic, derogada pel decret de Nova Planta.

75. El libro *Costums de Tortosa*

Entre tres culturas

Compilación del derecho consuetudinario tortosino, promulgada el 1279 como base legal del gobierno de la ciudad.

QRA

Las *Costums de Tortosa* destaca por haber sido el primer texto jurídico redactado en catalán. Se trata de uno de los textos de derecho consuetudinario escrito más influenciados por el derecho común. Se guardan varias copias en el Archivo Comarcal del Baix Ebre.

Desde la conquista de Tortosa por Ramon Berenguer IV (1148) y las posteriores cartas de poblamiento se desarrolló en el territorio de influencia tortosina un cuerpo jurídico propio que no se compiló en una primera versión escrita hasta el 1272. El 1279, después del arbitraje del obispo de Tortosa Arnau Desjardí, entre otros, se promulgó la versión definitiva.

Pedro el Ceremonioso, por una pragmática del 1380, declaró la orden de prelación de las fuentes de derecho: costumbres; si no puede ser, las constituciones de Cataluña, y en último término los derechos romano y canónico. Esta prevalencia ha permanecido hasta la *Compilación del derecho civil especial de Cataluña,* excepto en la normativa de derecho público, derogada por el decreto de Nueva Planta.

75. The *Costums de Tortosa*

Between three cultures

A compilation of the customary law of Tortosa, enacted in 1279 as the legal foundation for the governance of the city.

QRA

The *Costums de Tortosa* is notable for being the first legal text written in Catalan. It is one of the most significant examples of customary law heavily influenced by common law. Several copies are held in the ArxiuComarcal del BaixEbre (BaixEbre Regional Archive).

Following the conquest of Tortosa by Ramon Berenguer IV (1148) and the subsequent settlement charters, a distinct body of law developed in Tortosa's area of influence, though it was not compiled into a written version until 1272. In 1279, after arbitration by the Bishop of Tortosa, Arnau Desjardí, among others, the definitive version was promulgated.

Peter IV the Ceremonious, by a pragmatic order of 1380, declared the order of priority of the sources of law: customs; if this could not be, the constitutions of Catalonia, and lastly Roman and canon law. This hierarchy remained in effect until the *Compilation of Catalonia's special civil law*, except in the case of public law, which was repealed by the Decret de Nova Planta.

75. Le livre des *Costums de Tortosa*

Entre trois cultures

Compilation du droit coutumier de Tortosa, promulguée en 1279 comme base juridique du gouvernement de la ville.

QRA

Les *Costums de Tortosa*constituent le premier texte légal écrit en catalan. Il s'agit de l'un des textes de droit coutumier écrit les plus influencés par le droit commun. Les archives régionales du Baix Ebre en conservent plusieurs copies.

Après la conquête de Tortosa par Raimond-Bérenger IV (1148) et les chartes de peuplement postérieures, un corpus juridique s'est développé dans le territoire placé sous l'influence de Tortosa, mais il n'a été compilé dans une première version écrite qu'en 1272. En 1279, après l'arbitrage de l'évêque de TortosaArnauDesjardí, entre autres, la version définitive a été promulguée.

Par une ordonnance pragmatique de 1380, Pierre IV d'Aragon, dit le Cérémonieux, a déclaré l'ordre de priorité des sources du droit : les coutumes ; à défaut, les constitutions de Catalogne, et enfin le droit romain et le droit canonique. Cette

préséance s'est maintenue jusqu'à la *Compilation du droit civil spécial de Catalogne,* sauf dans les règlements de droit public, abrogés par le décret de Nueva Planta.

La construcció de la peixateria al final del curs del barranc a la dècada de 1380 i els treballs de canalització i pavimentació dirigits per Guillem Saera, el mestre de la font, que es documenten entre 1416 i 1417, van tendir a integrar-lo dintre de la vida ciutadana. No es va cobrir el barranc ni es va crear el carrer Nou del Vall fins època moderna.

Textos de placa

76. El pont de Pedra i el Vall

Entre tres cultures

El Vall era un barranc que travessava la ciutat de Tortosa i havia de ser salvat per diversos ponts, entre els quals n'hi havia un de «major», que va ser construït amb pedra a partir de 1378.

QRA

Com tantes altres ciutats arrecerades entre turons, Tortosa era condicionada per barrancs i rieres. El Vall, avui conegut com a barranc del Rastre, era un d'aquests accidents geogràfics, i com que passava per dins del nucli urbà, des del portal de l'Escorxeria –ubicat on avui hi ha la plaça del Rastre– fins a la peixateria, a tocar de l'Ebre, apareix sistemàticament a les notícies històriques.

Al seu voltant se celebraven processons i jocs en època de fires. També s'hi llençaven sutzures de tota mena, cosa que les autoritats locals prohibien sistemàticament. De fet, a partir de 1390 es va determinar que calia netejar-lo quatre vegades a l'any i fins i tot es va crear un ofici municipal, el d'escombrador del Vall.

Com que calia travessar el Vall per anar d'una punta a l'altra de la ciutat, s'hi van construir diversos ponts, entre els quals hi havia el del portal del Romeu.

De tota manera, el pont més important era el pont Major, originalment fet de fusta. Estava ubicat a la zona del carrer de la Rosa i va ser construït amb pedra després del 1378, ja que l'obra es conservava «fort vilment» i es pensava que el nou material atorgaria «bellesa i profit» al nucli urbà. El topònim actual de la plaça, pont de Pedra, deriva d'aquesta actuació urbanística del segle XIV.

76. El puente de Piedra y el Vall

Entre tres culturas

El Vall era un barranco que atravesaba la ciudad de Tortosa y tenía que ser salvado por varios puentes, entre los que había uno de «mayor», que fue construido con piedra a partir de 1378.

QRA

Como tantas otras ciudades al abrigo entre cerros, Tortosa estaba condicionada por barrancos y rieras. El Vall, hoy conocido como barranco del Rastre, era uno de estos accidentes geográficos, y como que pasaba por dentro del casco urbano, desde el portal del Matadero –ubicado donde hoy hay la plaza del Rastre– hasta la pescadería, a la vera del Ebro, aparece sistemáticamente en las noticias históricas.

A su alrededor se celebraban procesiones y juegos en época de ferias. También se tiraban desperdicios de todo tipo, acción que las autoridades locales prohibían sistemáticamente. De hecho, a partir de 1390 se determinó que se tenía que limpiar cuatro veces en el año e incluso se creó un oficio municipal, el de barrendero del Vall.

Como que se tenía que atravesar el Vall para ir de una punta a la otra de la ciudad, se construyeron varios puentes, entre los que había el del portal del Romeu.

De todas maneras, el puente más importante era el puente Mayor, originalmente hecho de madera. Estaba ubicado en la zona de la calle de la Rosa y fue construido con piedra después del 1378, puesto que la obra se conservaba «fuerte vilmente» y se pensaba que el nuevo material otorgaría «belleza y provecho» al casco urbano. El topónimo actual de la plaza, puente de Piedra, deriva de esta actuación urbanística del siglo XIV.

La construcción de la pescadería al final del curso del barranco en la década de 1380 y los trabajos de canalización y pavimentación dirigidos por Guillem Saera, el maestro de la fuente, que se documentan entre 1416 y 1417, tendieron a integrarlo dentro de la vida ciudadana. No se cubrió el barranco ni se creó la calle Nou del Vall hasta época moderna.

In the 1380s, a fish market was built at the mouth of the ravine, and between 1416 and 1417, Guillem Saera – master builder of the Font de l'Àngel – oversaw works to channel and pave the Vall, further integrating it into the city's urban fabric. The ravine itself was not covered, nor was Carrer Nou del Vall created, until the modern era.

76. Pont de Pedra and the Vall

Between three cultures

The Vall was a ravine that ran through the city of Tortosa and needed to be crossed by various bridges, the most significant of which – the so-called Pont Major – was constructed in stone from 1378 onwards.

QRA

Like many towns nestled among hills, Tortosa was shaped by its gullies and seasonal streams. The Vall, today known as the *barranc del Rastre*, was one such feature. Since it passed directly through the historic centre – from the Portal del'Escorxador (where the Plaça del Rastre now stands) to the fish market by the Ebro – it is frequently mentioned in historical records.

Around the Vall, processions and festival games were often held. It was also commonly used for dumping waste – a practice repeatedly prohibited by the local authorities. From 1390 onwards, it was decreed that the Vall should be cleaned four times a year, and a specific municipal role was even created: themunicipal sweeper assigned to the Vall.

Because it had to be crossed to move from one end of the city to the other, several bridges were built over it, including one at the Portal del Romeu.

However, the most important was Pont Major, initially built of wood and located near what is now Carrer de la Rosa. From 1378 onwards, this bridge was rebuilt in stone, as the existing structure was reportedly "shamefully weak", and it was believed the new material would bring "beauty and benefit" to the city. The current name of the square, Plaça del Pont de Pedra, stems from this 14th-century urban development.

76. Le pont de Pedra et le Vall

Entre trois cultures

Le Vall était un ravin qui traversait la ville de Tortosa et devait être franchi par plusieurs ponts, dont un pont « majeur », construit en pierre à partir de 1378.

QRA

Comme tant d'autres villes abritées par des collines, Tortosa était parcourue par des ravins et des ruisseaux. Le Vall, aujourd'hui connu sous le nom de ravin du Rastre, était l'un de ces accidents géographiques, et comme il traversait le centre-ville, de la porte de l'Abattoir — situé sur l'actuelle place du Rastre — au marché aux poissons, sur les bords de l'Èbre, il était systématiquement mentionné dans les nouvelles historiques.

Des processions et des jeux y étaient organisés lors des foires. Des déchets de toutes sortes y étaient également jetés, ce que les autorités locales interdisaient invariablement. De fait, à partir de 1390, il a été décidé qu'il devait être nettoyé quatre fois par an et un emploi municipal a même été créé, celui de balayeur du Vall.

Comme il fallait traverser le Vall pour aller d'un bout à l'autre de la ville, plusieurs ponts ont été construits, dont celui de la porte de Romeu.

Le pont le plus important était cependant le *pont Major*, qui était à l'origine en bois. Situé aux abords de la rue de la Rosa, il a été construit en pierre après 1378, car l'ouvrage était « horriblement solide » et l'on pensait que le nouveau matériau apporterait « beauté et profit » au centre-ville. Le nom actuel de la place, *ponte de Pedra* (pont de pierre), dérive de cet aménagement urbain du XIVe siècle.

La construction du marché aux poissons à l'extrémité finale du ravin dans les années 1380 et les travaux de canalisation et de pavage dirigés par Guillem Saera, le bâtisseur de la fontaine, qui sont mentionnés entre 1416 et 1417, ont contribué à l'intégrer dans la vie de la ville. Ce n'est qu'à l'époque moderne que le ravin a été recouvert et que la rue Nou del Vall a été créée.

Textos de placa

77. El forn de la Canonja i el carrer de Taules Velles

Entre tres cultures

El forn de la Canonja era un antic forn medieval, lloc on els canonges coïen el pa. La seva situació sobre les Taules Velles és del segle XV.

QRA

El forn de la Canonja es localitzava des que es va bastir la Catedral cristiana, després de la conquesta de Ramon Berenguer IV de la ciutat, al costat nord de l'edificació romànica (al sector de l'actual costa dels Capellans). L'estructura, que ara és un restaurant, es manté quasi intacta, amb arcades medievals i el fumeral de la cambra de cocció.

En tractar-se d'un entorn influenciat per la Catedral, a les Taules Velles els membres de l'estament eclesiàstic posseïen habitatges; consta documentalment que el religiós Joan Marqués hi tenia una casa el 1411. Tanmateix, el nom del carrer de les Taules Velles fa referència a l'existència de taules on els carnissers tallaven i venien la carn. El 1402 el carnisser Domingo Gil hi tenia llogades dues taules a Jaume Querol. El carrer, de fet, era conegut també com el de la Carnisseria.

La via original devia arribar fins al cantó de l'actual carreró dels Capellans i de la Mercè, ja que en unes afrontacions de la venda d'una casa (1452) es fa esment que l'habitatge se situava a les Taules Velles davant del portal del Romeu.

77. El horno de la Canonja y la calle de Taules Velles

Entre tres culturas

El horno de la Canonja era un antiguo horno medieval, lugar donde los canónigos cocían el pan. Su situación sobre les Taules Velles es del siglo XV.

QRA

El horno de la Canonja se localizaba desde que se construyó la Catedral cristiana, después de la conquista de Ramon Berenguer IV de la ciudad, en el lado norte de la Catedral románica (en el sector de la actual costa dels Capellans). La estructura, que ahora es un restaurante, se mantiene casi intacta, con arcadas medievales y la chimenea de la cámara de cocción.

Al tratarse de un entorno influenciado por la Catedral, en Taules Velles los miembros del estamento eclesiástico poseían viviendas; consta documentalmente que el religioso Joan Marqués tenía una casa el 1411. Sin embargo, el nombre de la calle de Taules Velles hace referencia a la existencia de mesas donde los carniceros cortaban y vendían la carne. El 1402 el carnicero Domingo Gil tenía alquiladas dos mesas a Jaume Querol. La calle, de hecho, era conocida también como el de la Carnicería.

La vía original debía de llegar hasta el lado del actual callejón dels Capellans y de la Mercè, puesto que en unas afrontaciones de la venta de una casa (1452) se hace mención que la vivienda se situaba en Taules Velles ante el portal del Romeu.

77. The Canonja oven and Carrer de TaulesVelles

Between three cultures

The Canonja oven was an old medieval oven, where the canons used to bake bread. Its location on Carrer de TaulesVelles dates back to the 15th century.

QRA

The Canonja oven has been situated here since the construction of the Christian Cathedral, following the conquest of the city by Ramon Berenguer IV. It is located on the northern side of the Romanesque Cathedral (in the area now known as Costa dels Capellans). The structure, now a restaurant, remains largely intact, featuring medieval arcades and the original chimney from the baking chamber.

As this area was influenced by the Cathedral, members of the ecclesiastical estate owned homes on Carrer de TaulesVelles. Documentary evidence shows that the cleric Joan Marqués had a house here in 1411. However, the name of Carrer de TaulesVelles refers to the existence of tables where butchers cut and sold meat. In 1402, the butcher Domingo Gil had two tables leased from Jaume Querol. The street was also known as Carrer de la Carniceria (Butchers' Street).

The original street likely extended to the area of the present Carreró dels Capellans and Carreró de la Mercè, as a 1452 document concerning the sale of a house mentions that the property was located on Carrer de TaulesVelles, in front of the Portal del Romeu.

77. Le four de la Canonja et la rue de Taules Velles

Entre trois cultures

Le four de la Canonja était un ancien four médiéval où les chanoines faisaient cuire le pain. Sa localisation dans la rue de Taules Velles remonte au XVe siècle.

QRA

Une fois la cathédrale chrétienne construite, suite à la conquête de la ville par Raimond-Bérenger IV, le four de la Canonja se trouvait sur le côté nord de la cathédrale romane (dans le secteur de l'actuelle costadelsCapellans). Le lieu, qui est aujourd'hui un restaurant, conserve sa structure presque intacte, avec ses arcades médiévales et la cheminée de la chambre de cuisson.

Comme il s'agissait des alentours de la cathédrale, les ecclésiastiques possédaient des maisons dans la rue de Taules Velles ; il est ainsi établi que le religieux Joan Marqués y possédait une maison en 1411. Cependant, le nom de la rue de Taules Velles fait référence à l'existence de tables où les bouchers coupaient et vendaient la viande. En 1402, le boucher Domingo Gil louait deux tables à Jaume Querol. De fait, cette rue était également connue sous le nom de rue de la Boucherie.

La rue d'origine devait rejoindre l'actuelle ruelle delsCapellans et la rue de la Mercè, puisqu'il est mentionné dans des délimitations pour la vente d'une maison en 1452 que celle-ci était située dans la rue de Taules Velles, face à la porte de Romeu.

Textos de placa

79. *El Crist del palau*

Entre tres cultures

El Crist del palau és un grup escultòric que representa el calvari. Va ser finançat pel canonge Joan Soldevila al final de l'edat mitjana, i executat pel mateix taller que va fer els púlpits de la Catedral.

QRA

El calvari és una de les escenes culminants de la passió de Crist, en què apareix el crucificat i, al seus peus, un grup de personatges, no sempre els mateixos ni el mateix nombre, que l'acompanyen i el ploren. Gòlgota o calvari també és el nom de la muntanya en què es va produir la crucifixió. Per la seva rellevància, es tracta d'un tema que apareix representat en multitud de retaules pintats i de relleus esculpits d'època medieval i moderna.

En l'exemple tortosí, la creu, amb elements decoratius treballats amb el trepà, s'aixeca sobre el terreny rocós que es confon amb els plecs dels personatges que, des de sota,

complementen la figura majestuosa de Crist. En aquest cas es distingeixen les tres Maries, sant Joan Evangelista, Josep d'Arimatea i el Cireneu, que ajudà Jesús a portar la creu fins a dalt del turó.

L'obra es trobava a l'anomenada placeta de Palau, on avui hi ha una còpia. A la seva base, emmarcada per dos gossets, s'observa l'heràldica del promotor, el canonge Joan Soldevila. El mateix escut és present als púlpits de la Catedral, per la qual cosa s'ha pogut relacionar amb aquest mecenes l'elaboració d'un conjunt d'obres que van completar l'ornament de la sumptuosa arquitectura de la seu a partir de la dècada de 1490. L'execució de l'original, es relaciona amb el cercle de Pere Compte, probablement amb l'escultor lleonès Pedro de Lays.

79. *El Cristo del palacio*

Entre tres culturas

El Cristo del palacio es un grupo escultórico que representa el calvario. Fue financiado por el canónigo Joan Soldevila al final de la Edad Media, y ejecutado por el mismo taller que hizo los púlpitos de la Catedral.

QRA

El calvario es una de las escenas culminantes de la pasión de Cristo, en que aparece el crucificado y, a sus pies, un grupo de personajes, no siempre los mismos ni el mismo número, que lo acompañan y lo lloran. Calvario también es el nombre de la montaña en que se produjo la crucifixión. Por su relevancia, se trata de un tema que aparece representado en multitud de retablos pintados y de relieves esculpidos de época medieval y moderna.

En el ejemplo tortosino, la cruz, con elementos decorativos trabajados con broca de pala, se levanta sobre el terreno rocoso que se confunde con los pliegues de los personajes que, desde debajo, complementan la figura majestuosa de Cristo. En este caso se distinguen las tres Marías, san Juan Evangelista, José de Arimatea y el Cireneo, que ayudó Jesús a llevar la cruz hasta arriba del cerro.

La obra se encontraba en la llamada plazoleta de Palau, donde hoy hay una copia. En su base, enmarcada por dos perritos, se observa la heráldica del promotor, el canónigo Joan Soldevila. El mismo escudo está presente en los púlpitos de la Catedral, por lo que se ha podido relacionar con este mecenas la elaboración de un conjunto de obras que completaron la ornamentación de la suntuosa arquitectura de la Catedral a partir de la década de 1490. La ejecución del original, se relaciona con el círculo de Pere Compte, probablemente con el escultor leonés Pedro de Lays.

Com que calia travessar el Vall per anar d'una punta a l'altra de la ciutat, s'hi van construir diversos ponts, entre els quals hi havia el del portal del Romeu.

De tota manera, el pont més important era el pont Major, originalment fet de fusta. Estava ubicat a la zona del carrer de la Rosa i va ser construït amb pedra després del 1378, ja que l'obra es conservava «fort vilment» i es pensava que el nou material atorgaria «bellesa i profit» al nucli urbà. El topònim actual de la plaça, pont de Pedra, deriva d'aquesta actuació urbanística del segle XIV.

La construcció de la peixateria al final del curs del barranc a la dècada de 1380 i els treballs de canalització i pavimentació dirigits per Guillem Saera, el mestre de la font, que es documenten entre 1416 i 1417, van tendir a integrar-lo dintre de la vida ciutadana. No es va cobrir el barranc ni es va crear el carrer Nou del Vall fins època moderna.

79. The Christ of the Palace

Between three cultures

The Christ of the Palaceis a sculptural group depicting Calvary. It was funded by Canon Joan Soldevila towards the end of the Middle Ages and executed by the same workshop responsible for the pulpits of the Cathedral.

QR

Calvary is one of the culminating scenes of the Passion of Christ, depicting the crucified Christ and, at his feet, a group of figures – whose number and identity may vary – who accompany and mourn him. Calvary is also the name of the hill where the crucifixion

took place. Owing to its importance, it is a subject frequently represented in painted altarpieces and sculpted reliefs from the medieval and early modern periods.

In the Tortosa example, the cross – adorned with decorative elements carved using a spade bit – rises from rocky terrain that merges with the folds of the figures' garments, visually supporting the majestic figure of Christ above. The Three Marys, Saint John the Evangelist, Joseph of Arimathea and Simon of Cyrene, who helped Jesus carry the cross to the summit, can be identified here.

The group originally stood in the so-called Plaçoleta del Palau, where a copy now remains. At its base, framed by two small dogs, appears the coat of arms of its patron, Canon Joan Soldevila. The same heraldry is found on the pulpits of the Cathedral, allowing scholars to link Soldevila to the commissioning of a group of works that enriched the sumptuous architecture of the Catedral from the 1490s onwards. The execution of the original is associated with the circle of Pere Compte, and probably with the Leónese sculptor Pedro de Lays.

Dans la sculpture de Tortosa, la croix, avec des éléments décoratifs travaillés à l'aide de gouges, se dresse au-dessus du terrain rocheux qui se fond avec les plis des habits des personnages qui, d'en bas, complètent la figure majestueuse du Christ. On peut y voir les trois Marie, saint Jean l'Évangéliste, Joseph d'Arimathie et Simon de Cyrène, qui a aidé Jésus à porter la croix jusqu'au sommet de la colline.

L'œuvre était située sur la placette de Palau, où se trouve aujourd'hui une copie. À sa base, encadrées par deux petits chiens, se trouvent les armoiries du chanoine Joan Soldevila, à l'origine de cette sculpture. Ces mêmes armes sont présentes sur les chaires de la cathédrale, c'est pourquoi il a été possible d'associer à ce mécène l'élaboration d'un ensemble d'œuvres qui ont complété l'ornementation de la magnifique architecture de la cathédrale à partir des années 1490. L'exécution de l'original relève de l'entourage de Pere Compte, probablement le sculpteur Pedro de Lays, originaire de Léon.

79. Le Christ du palais

Entre trois cultures

Le Christ du palais est un ensemble de sculptures représentant le Calvaire. Il a été financé par le chanoine Joan Soldevila à la fin du Moyen Âge et exécuté par l'atelier qui a réalisé les chaires de la cathédrale.

QRA

Le Calvaire est l'une des scènes phares de la Passion du Christ, dans laquelle apparaît le Christ crucifié avec, à ses pieds, un groupe de personnages qui l'accompagnent et le pleurent, dont le nombre et l'identité diffèrent parfois. Le Calvaire est également le nom donné à la montagne sur laquelle a eu lieu la crucifixion. En raison de son importance, ce thème est représenté dans de nombreux retables peints et reliefs sculptés des époques médiévale et moderne.

Textos de placa

80. El palau Capmany

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

Aquest palau del segle XVII és un dels exemples més destacats dels construïts amb façana de carreus encoixinats a Catalunya: forma de treballar en relleu la cara vista de la pedra enfondint les juntes per fer la sensació de juntes amples.

QRA

No és Florència, és Tortosa. Al carrer de la Rosa, una de les vies més importants de la Tortosa dels segles moderns, hi ha un dels exemples més reeixits de palau d'estil barroc a Catalunya. Hi destaquen: els carreus encoixinats (forma de treballar en relleu la cara vista de la pedra enfondint les juntes per fer la sensació de juntes amples); una porta principal d'arc de mig punt adovellat i portes laterals al llarg d'una façana ampla.

Si mirem cap amunt, les finestres de l'edifici són rectangulars. A les golfes destaquen petites finestres amb arcs de mig punt. Per sobre, sorprèn la fusta del gran voladís. Si ens hi aproximéssim, observaríem una rica representació de motius vegetals i florals.

L'interior del palau s'estructura al voltant d'un pati central a què s'obren finestres i balcons. A l'altura del pis principal, al mur est del pati, hi ha una tribuna de fusta amb ornaments tallats d'inspiració modernista.

L'actual palau, bastit durant el segle XVII, pertanyia a la família Oliver. Durant el segle XIX va passar a mans de la comtessa de Vallcabra, que el donà a son fill, el marqués de Capmany, i d'aquí el seu nom.

80. El palacio Capmany

<u>El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco</u>

Este palacio del siglo XVII es uno de los ejemplos más destacados de los construidos con fachada de sillares almohadillados en Cataluña: forma de trabajar en relieve la cara vista de la piedra, hundiendo las juntas para dar la sensación de juntas anchas.

QR*A*

No es Florencia, es Tortosa. En la calle de la Rosa, una de las vías más importantes de la Tortosa de los siglos modernos, hay uno de los ejemplos más logrados de palacio de estilo barroco en Cataluña. Destacan los elementos siguientes: los sillares almohadillados (forma de trabajar en relieve la cara vista de la piedra, hundiendo las juntas para dar la sensación de juntas anchas); una puerta principal de arco de medio punto adovelado, y puertas laterales a lo largo de una fachada ancha.

Si miramos hacia arriba, las ventanas del edificio son rectangulares. En las buhardillas destacan pequeñas ventanas con arcos de medio punto. Por encima, sorprende la madera del gran voladizo. Si nos aproximáramos, observaríamos una rica representación de motivos vegetales y florales.

El interior del palacio se estructura alrededor de un patio central al que se abren ventanas y balcones. A la altura del piso principal, en el muro este del patio, hay una tribuna de madera con ornamentos cortados de inspiración modernista.

El actual palacio, construido durante el siglo XVII, pertenecía a la familia Oliver. Durante el siglo XIX pasó a manos de la condesa de Vallcabra, que lo dio a su hijo, el marqués de Capmany, y de aquí su nombre.

80. Capmany Palace

<u>The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque</u>

This 17th-century palace is one of the most notable examples of buildings with an ashlar-faced façade in Catalonia. This technique involves carving the stone face in relief, with recessed joints to create the impression of broad, deep separations between the stones.

QRA

It's not Florence; it's Tortosa. On Carrer de la Rosa, one of the most important streets in modern Tortosa, stands one of the finest examples of a Baroque-style palace in Catalonia. Among its most striking features are the ashlar masonry (a technique where the stone surface is carved in relief and the joints are recessed to create the impression of deep, wide gaps between the blocks), a main entrance with a vaulted semicircular arch and side doors spaced along a broad façade.

Looking up, the building's windows are rectangular. In the attics, small windows with semicircular arches stand out. Above them, the large wooden overhang is striking. If you were to get closer, you would notice intricate representations of vegetal and floral motifs.

The interior of the palace is arranged around a central courtyard, with windows and balconies opening onto it. On the eastern wall of the courtyard, at the level of the main floor, there is a wooden gallery with modernist-inspired decorative carvings.

The current palace, built in the 17th century, originally belonged to the Oliver family. In the 19th century, it passed into the hands of the Countess of Vallcabra, who gave it to her son, the Marquess of Capmany, and that is how it came to be named.

80. Le palais Capmany

La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque

Ce palais du XVIIe siècle est l'un des exemples les plus remarquables de construction de Catalogne avec une façade en bossage : il s'agit d'une façon de travailler en relief la face apparente de la pierre, en accentuant les joints pour donner l'impression qu'ils sont plus larges.

QRA

Nous ne sommes pas à Florence, mais bien à Tortosa. Dans la rue de la Rosa, l'une des artères les plus importantes du Tortosa moderne, se trouve l'un des meilleurs exemples de palais baroque de Catalogne. Il comporte les éléments suivants : des pierres de taille en bossage (une façon de travailler en relief la face apparente de la pierre, en accentuant les joints pour donner l'impression qu'ils sont plus larges) ; une porte principale surmontée d'un arc en plein cintre et des portes latérales le long d'une large façade.

Les fenêtres des étages sont rectangulaires. Au niveau des combles, les petites fenêtres sont dotées d'arcs en plein cintre. Au-dessus, le bois forme une grande saillie. En y regardant de plus près, on découvre une riche représentation de motifs végétaux et floraux.

L'intérieur du palais s'articule autour d'une cour centrale sur laquelle donnent fenêtres et balcons. Au niveau de l'étage principal, sur le mur est de la cour, se trouve une tribune en bois avec des découpes ornementales d'inspiration moderniste.

Le palais actuel, construit au XVIIe siècle, appartenait à la famille Oliver. Au XIXe siècle, il a été acquis par la comtesse de Vallcabra, qui l'a donné à son fils, le marquis de Capmany, d'où son nom.

Textos de placa

81. L'ermita de Nostra Senyora de la Providència o de Mig Camí

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

Edifici religiós del segle XVIII on es desenvolupen actes religiosos i socials de rellevància per a molts de tortosins.

QRA

La devoció popular tortosina es reflecteix poderosament en l'ermita de Nostra Senyora de la Providència o de Mig Camí. Es tracta d'un lloc de romiatge i de celebració d'actes populars col·lectius com el Dijous Llarder o el primer dia de Carnestoltes; per tant, s'hi aplega la societat tortosina en ocasions assenyalades. Pels voltants de l'ermita hi ha una varietat de fòssils molt petits, anomenats localment «estrelletes» o «creuetes», que s'agafen durant aquestes trobades.

Va haver-hi un primer santuari fins a la Guerra dels Segadors (1640). L'edifici actual data del 1699. Consta d'església i casa dels ermitans. L'església té una nau de volta de canó amb capelles laterals. Al presbiteri hi ha una llanterna coronada amb ceràmica vidrada a l'exterior.

El nom fa referència a la situació de l'edificació a mig camí entre la ciutat i l'ermita del Coll de l'Alba. El lloc gaudeix d'unes vistes privilegiades de la vall de l'Ebre i del Port.

81. La ermita de Nuestra Señora de la Providencia o de Mig Camí

El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco

Edificio religioso del siglo XVIII donde se desarrollan actos religiosos y sociales de relevancia para muchos de tortosinos.

QRA

La devoción popular tortosina se refleja poderosamente en la ermita de Nuestra Señora de la Providencia o de Mig Camí. Se trata de un lugar de romería y de celebración de actos populares colectivos como el Jueves de Carnaval o el primer día de Carnaval; por tanto, aquí es donde se reúne la sociedad tortosina en ocasiones señaladas. Por los alrededores de la ermita hay una variedad de fósiles muy pequeños, denominados localmente «estrellitas» o «crucecitas», que se recogen durante estos encuentros.

Hubo un primer santuario hasta la Guerra de los Segadores (1640). El edificio actual fecha del 1699. Consta de iglesia y casa de los ermitaños. La iglesia tiene una nave de vuelta de cañón con capillas laterales. En el presbiterio hay una linterna coronada con cerámica vidriada al exterior.

El nombre hace referencia a la situación de la edificación a medio camino entre la ciudad y la ermita del cerro de Mig Camí. El lugar disfruta de unas vistas privilegiadas del valle del Ebro y del Port.

81. The Hermitage of Mare de Déu de la Providència or Mig Camí

<u>The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque</u>

An 18th-century religious building where significant religious and social events are held for many people of Tortosa.

QRA

The popular devotion of the people of Tortosa is vividly expressed in the Hermitage of Mare de Déu de la Providència, also known as Mig Camí. It is a site of pilgrimage and a venue for collective popular celebrations such as Maundy Thursday and the first day of Carnival. On these occasions, the local community gathers here in large numbers. Around the hermitage, a variety of tiny fossils can be found, locally called little stars or *creuetes* little crosses, which are traditionally collected during these gatherings.

An earlier sanctuary stood on this site until the War of the Reapers (1640). The present building dates from 1699 and includes both the church and the hermits' dwelling. The church features a barrel-vaulted nave with side chapels. In the presbytery, there is a lantern topped with glazed ceramic tiles on the exterior.

The name refers to its location halfway between the city and the hilltop of Creu de Coll Redó. The site offers privileged views over the Ebro valley and the Ports mountain range.

81. L'ermitage de Mare de Déu de la Providència ou de Mig Camí

<u>La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque</u>

Bâtiment religieux du XVIIIe siècle où se déroulent des événements religieux et sociaux importants pour de nombreux habitants de Tortosa.

QRA

La dévotion populaire de Tortosa se reflète avec force dans l'ermitage de Mare de Déu de la Providència ou de Mig Camí. C'est un lieu de pèlerinage et de célébration de manifestations populaires collectives telles que le jeudi de carnaval ou le premier jour du carnaval ; c'est donc ici que la population de Tortosa se réunit lors des occasions spéciales. Autour de l'ermitage, on peut trouver des petits fossiles, localement appelés « petites étoiles » ou « petites croix », que les gens ramassent lors de ces célébrations.

Le premier sanctuaire a été détruit lors de la guerre des faucheurs (1640). Le bâtiment actuel date de 1699. Il se compose d'une église et d'un ermitage. L'église possède une nef voûtée en berceau avec des chapelles latérales. Au-dessus du maître-autel se trouve une lanterne, recouverte extérieurement de carreaux de faïence émaillés.

Son nom fait référence à l'emplacement du bâtiment, à mi-chemin entre la ville et la Creu de Coll Redó. Le site offre une vue privilégiée sur la vallée de l'Èbre et le port.

Textos de placa

82. Papa Adrià VI

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

Adriaan Floriszoon (Utrecht, 1459 – Roma, 1523). Preceptor de l'emperador Carles V. Fou promogut al bisbat de Tortosa el 1516 i nomenat cardenal el 1517. El 1522 es convertí en papa amb el nom d'Adrià VI.

QRA

Adriaan Floriszoon, o Adrià d'Utrecht, es doctorà en teologia a Lovaina, universitat en la qual desenvolupà diversos càrrecs. La seva carrera política es veié impulsada en ser nomenat el 1507 preceptor de Carles V, el futur emperador. El 1515 Adrià d'Utrecht viatjà a Castella per gestionar la successió de Ferran el Catòlic en el seu net Carles, fet que el convertiria en hereu dels regnes de Castella i Aragó. Els serveis al nou rei foren recompensats: el 1516 va ser nomenat bisbe de Tortosa i inquisidor general de la Corona d'Aragó; el 1517, cardenal.

La seva activitat política i eclesiàstica fou molt complicada. D'una banda, hi havia un rebuig de certs cercles espanyols a l'emperador Carles, que desfermà la Revolta dels Comuners a Castella i les Germanies a València; de l'altra, per la difusió del luteranisme i l'erasmisme a Europa.

El 1522 fou nomenat papa amb el nom d'Adrià VI. El Capítol tortosí va enviar una delegació a Vitòria, on es trobava aleshores, per felicitar-lo. El juny de 1523, abans d'embarcar-se cap a Roma, el papa Adrià va visitar la ciutat de Tortosa per primera i última vegada. Com a curiositat, cal dir que el nou papa va concedir als bisbes tortosins el privilegi de cobrir-se el cap amb el solideu roig cardenalici. Morí a Roma el setembre de 1523.

82. Papa Adrián VI

El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco

Adriaan Floriszoon (Utrecht, 1459 – Roma, 1523). Preceptor del emperador Carlos V. Fue promovido al obispado de Tortosa el 1516 y nombrado cardenal el 1517. El 1522 se convirtió en papa con el nombre de Adrián VI.

QRA

Adriaan Floriszoon, o Adrián de Utrecht, se doctoró en teología a Lovaina, universidad donde ocupó varios cargos. Su carrera política se vio impulsada al ser nombrado el 1507 preceptor de Carlos V, el futuro emperador. El 1515 Adrián de Utrecht viajó a Castilla para gestionar la sucesión de Fernando el Católico en su nieto Carlos, hecho que lo convertiría en heredero de los reinos de Castilla y Aragón. Los servicios al nuevo rey fueron recompensados: el 1516 fue nombrado obispo de Tortosa e inquisidor general de la Corona de Aragón; el 1517, cardenal.

Su actividad política y eclesiástica fue muy complicada. Por un lado, había un rechazo de ciertos círculos españoles al emperador Carlos, que desató la Revuelta de los Comuneros en Castilla y las Germanías en Valencia; por el otro, por la difusión del luteranismo y el erasmismo en Europa.

El 1522 fue nombrado papa con el nombre de Adrián VI. El Capítulo tortosino envió una delegación a Vitoria, donde se encontraba entonces, para felicitarlo. El junio de 1523, antes de embarcar hacia Roma, el papa Adrián visitó la ciudad de Tortosa por primera y

última vez. Como curiosidad, cabe decir que el nuevo papa concedió a los obispos tortosinos el privilegio de cubrir la cabeza con el solideo rojo cardenalicio. Murió en Roma el septiembre de 1523.

82. Pope Adrian VI

The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque

Adriaan Floriszoon (Utrecht, 1459 – Rome, 1523) was the tutor to Emperor Charles V. He was appointed bishop of Tortosa in 1516 and made a cardinal in 1517. In 1522, he became pope, taking the name Adrian VI.

QRA

Adriaan Floriszoon, or Adrian of Utrecht, earned his doctorate in theology at the University of Leuven, where he held several academic positions. His political career gained momentum when, in 1507, he was appointed tutor to the future emperor, Charles V. In 1515, Adrian travelled to Castile to manage the succession of Ferdinand the Catholic to his grandson, Charles, thus securing his inheritance of the kingdoms of Castile and Aragon. His services to the new king were duly recognised: in 1516, he was named bishop of Tortosa and inquisitor general of the Crown of Aragon; in 1517, he was appointed a cardinal.

His political and ecclesiastical career was marked by significant challenges. On one hand, there was strong opposition to Emperor Charles from certain Spanish factions, leading to the Revolt of the Comuneros in Castile and the Germanies in Valencia. On the other, the spread of Lutheranism and Erasmianism across Europe added further complexities.

In 1522, he was elected pope under the name Adrian VI. The Tortosa Chapter sent a delegation to Vitoria, where he was residing at the time, to offer their congratulations. In June 1523, before leaving for Rome, Pope Adrian visited Tortosa for the first and last time. Notably, the new pope granted the bishops of Tortosa the privilege of wearing the cardinal's red zucchetto. He died in Rome in September 1523.

82. Pape Adrien VI

La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque

Adriaan Floriszoon (Utrecht, 1459 - Rome, 1523). Précepteur de l'empereur Charles Quint, il prend la tête de l'évêché de Tortosa en 1516 avant d'être nommé cardinal en 1517. Il devient pape en 1522 sous le nom d'Adrien VI.

QRA

Adriaan Floriszoon, ou Adrien d'Utrecht, obtient un doctorat en théologie à Louvain, où il exerce diverses fonctions. Sa carrière politique est favorisée par sa nomination en 1507 comme précepteur de Charles Quint, le futur empereur. En 1515, Adrien d'Utrecht se rend en Castille pour organiser la succession de Ferdinand le Catholique en faveur de son petit-fils Charles, qui deviendra ainsi l'héritier des royaumes de Castille et d'Aragon. Ses services rendus au nouveau roi sont récompensés : en 1516, il est nommé évêque de Tortosa et inquisiteur général de la couronne d'Aragon, puis cardinal en 1517.

Son activité politique et ecclésiastique est très compliquée. D'une part, il existe un rejet de certains milieux espagnols à l'égard de l'empereur Charles Quint, ce qui déclenche la révolte des communautés en Castille et la rébellion des Germaniess à Valence ; d'autre part, à cause de la diffusion du luthéranisme et de l'érasmisme en Europe.

En 1522, il est nommé pape sous le nom d'Adrien VI. Le chapitre de Tortosa envoie alors une délégation à Vitoria, où il se trouve à ce moment-là, pour le féliciter. En juin 1523, avant de s'embarquer pour Rome, le pape Adrien visite la ville de Tortosa pour la première et dernière fois. À titre de curiosité, il convient de mentionner que le nouveau pape accorde aux évêques de Tortosa le privilège de se couvrir la tête avec la calotte rouge réservée aux cardinaux. Il meurt à Rome en septembre 1523.

Textos de placa

83. El jaspi de Tortosa

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

El jaspi o el brocatell de Tortosa o de la Cinta és una roca decorativa. Tot i que aquesta roca s'explotava des d'època romana, no va ser fins època moderna que va tenir un èxit fulgurant, per la qual cosa es troba en obres d'arreu d'Europa.

QRA

El jaspi o el brocatell de Tortosa o de la Cinta és una roca calcària del període aptià. Un cop polida, presenta una coloració predominantment vermellosa que es contraposa a les tonalitats de les conquilles fossilitzades a la matriu groguenca de la roca.

En conjunt, es produeix un joc de formes bigarrades equiparable al de les teles treballades amb brocats. Aquest atribut estètic va fer que al segle XVI fos conegut com a *broccatello antico* i, un cop descoberta la seva procedència tortosina, com a *broccatello di Spagna*. A Tortosa se l'acostuma a anomenar «jaspi de la Cinta», perquè una de les pedreres més importants pertanyia a la Confraria de la Cinta.

És ben conegut l'ús del jaspi en època romana. Es va emprar com a material epigràfic al voltant de Dertosa, Tarraco i Barcino, mentre que a Roma es va fer servir especialment per confeccionar revestiments parietals i paviments d'*opus sectile*. També s'hi van fer columnes, moltes de les quals van ser reaprofitades en època medieval i moderna: aquest és el cas de la columna de la verge del Pilar de Saragossa o una de les del púlpit de la Catedral de Pisa.

En època medieval es va emprar limitadament i en obres de prestigi; per exemple, els portals i les finestres de les cambres reials del castell de la Suda es van fer amb el que els documents anomenen «pedra jaspienca» en època de Pere el Cerimoniós, al segle XIV.

A partir del segle XVI, l'èxit del jaspi va ser aclaparador: al principi es va estendre per territoris de la monarquia hispànica, des de Catalunya fins a Castella, Nàpols i Sicília i, finalment, per tot Europa; se'n troba al palau de la Generalitat de Barcelona, al panteó dels reis de l'Escorial, a gairebé totes les esglésies de Roma i París, a San Genaro de Nàpols i fins i tot a Amèrica, per exemple, a la Catedral de Los Andes (Xile). En una paraula, arreu.

A banda dels pedrapiquers tortosins i dels propietaris de les pedreres, els principals beneficiats d'aquesta producció van ser els tallers dels marbristes genovesos, que el van comercialitzar juntament amb unes altres pedres ornamentals des del segle XVII.

83. El jaspe de Tortosa

El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco

El jaspe o brocado de Tortosa o de la Cinta es una roca decorativa. A pesar de que esta roca se explotaba desde época romana, no fue hasta época moderna que tuvo un éxito fulgurante, razón por la que se encuentra en obras de todo Europa.

QRA

El jaspe o brocado de Tortosa o de la Cinta es una roca calcárea del periodo aptiano. Una vez pulida, presenta una coloración predominantemente rojiza que se contrapone a las tonalidades de las conchas fosilizadas en la matriz amarillenta de la roca.

En conjunto, se produce un juego de formas abigarradas equiparable al de las telas trabajadas con brocados. Este atributo estético hizo que en el siglo XVI fundido conocido como *broccatello antico* y, una vez descubierta su procedencia tortosina, como *broccatello di Spagna*. En Tortosa se le acostumbra a denominar «jaspe de la Cinta», porque una de las canteras más importantes pertenecía a la Cofradía de la Cinta.

Es de sobras conocido el uso del jaspe en época romana. Se empleó como material epigráfico alrededor de Dertosa, Tarraco y Barcino, mientras que en Roma se usó especialmente para confeccionar revestimientos parietales y pavimentos de *opus sectile*. También se hicieron columnas, muchas de las cuales fueron reaprovechadas en época medieval y moderna: este es el caso de la columna de la Virgen de Pilar de Zaragoza o una de las del púlpito de la Catedral de Pisa.

En época medieval se empleó limitadamente y en obras de prestigio; por ejemplo, los portales y las ventanas de las cámaras reales del castillo de la Suda se hicieron con el que los documentos denominan «piedra de jaspe» en época de Pedro el Ceremonioso, en el siglo XIV.

A partir del siglo XVI, el éxito del jaspe fue fulgurante: al principio se extendió por territorios de la monarquía hispánica, desde Cataluña hasta Castilla, Nápoles y Sicilia y, finalmente, por todo Europa; se encuentra en el palacio de la Generalidad de Barcelona, en el panteón de los reyes del Escorial, en casi todas las iglesias de Roma y París, en San Genaro de Nápoles e incluso en América, por ejemplo, en la Catedral de Los Andes (Chile). En una palabra, por todas partes.

Además de los albañiles tortosinos y de los propietarios de las canteras, los principales beneficiados de esta producción fueron los talleres de los talladores de mármol genoveses, que lo comercializaron junto con otras piedras ornamentales desde el siglo XVII.

83. Tortosa's *jaspi*

<u>The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque</u>

Tortosa's *jaspi* or *brocat* – also known as *jaspi de la Cinta* – is a decorative rock. Although quarried since Roman times, it was not until the early modern period that it gained widespread acclaim, leading to its use in works across Europe.

QRA

Tortosa's *jaspi* or *brocat*, also known as *jaspi de la Cinta*, is a calcareous rock from the Aptian stage of the Cretaceous period. When polished, it exhibits a predominantly reddish colour, set against the hues of fossilised shells embedded within the rock's yellowish matrix.

Together, these features create a dense, elaborate pattern comparable to the brocaded textiles. This aesthetic quality led, in the 16th century, to the stone being known as *broccatello antico* and, once its Tortosan origin was recognised, as *broccatello di Spagna*. In Tortosa, it is commonly referred to as *jaspi de la Cinta*, named after one of the principal quarries, which belonged to the Brotherhood of the Cinta.

The use of *jaspi* during the Roman period is well documented. It served as an epigraphic material around Dertosa, Tarraco and Barcino, while in Rome it was especially prized for wall cladding and *opus sectile* pavements. Columns were also produced from it, many of which were later reused in medieval and early modern periods: notable examples include the column of the Virgin of the Pilar in Zaragoza and one of the columns in the pulpit of the Cathedral of Pisa.

In the Middle Ages, its use was more limited and reserved for prestigious works. For example, the portals and windows of the royal chambers of La Suda castle were fashioned from what contemporary documents describe as "jasper stone" during the reign of Peter IVtheCeremonious in the 14th century.

From the 16th century onwards, the popularity of *jaspi* soared. Initially, it spread throughout the territories of the Hispanic Monarchy, from Catalonia to Castile, Naples and Sicily, and later across the whole of Europe. It can be found in the Palau de la Generalitat in Barcelona, in the royal pantheon at El Escorial, in almost every church in Rome and Paris, in San Gennaro in Naples, and even as far afield as the Americas – for example, in the Cathedral of Los Andes (Chile). In short, it is found everywhere.

Alongside Tortosa's stonemasons and quarry owners, the main beneficiaries of this production were the Genoese marble workshops, who from the 17th century onwards marketed it alongside other ornamental stones.

83. Le jaspe de Tortosa

<u>La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque</u>

Le jaspe ou marbre brocatelle de Tortosa ou de la Cinta est une roche décorative. Si cette roche est exploitée depuis l'époque romaine, ce n'est qu'à l'époque moderne qu'elle a connu un succès retentissant, ce qui explique qu'on la retrouve sur les chantiers de construction de toute l'Europe.

QRA

Le jaspe ou marbre brocatelle de Tortosa ou de la Cinta est une roche calcaire de l'époque aptienne. Lorsqu'il est poli, sa couleur prédominante est le rougeâtre, en contraste avec les tonalités des coquillages fossilisés dans la base jaunâtre de la roche.

L'effet global est un jeu de formes bigarrées comparable à celui des étoffes de brocart. Ces caractéristiques esthétiques lui ont valu d'être connu au XVIe siècle sous le nom de *broccatello antico* et, une fois sa provenance de Tortosa établie, sous le nom de *broccatello di Spagna*. À Tortosa, il est communément appelé « jaspe de la Cinta » car l'une des carrières les plus importantes appartenait à la confrérie de la Cinta.

L'utilisation du jaspe à l'époque romaine est bien connue. Il a été adopté comme matériau épigraphique autour de Dertosa, Tarraco et Barcino, tandis qu'à Rome, il servait en particulier pour les revêtements muraux et les pavements en *opus sectile*. Il a également permis la réalisation de colonnes, dont beaucoup ont été réutilisées à l'époque médiévale et moderne : c'est le cas de la colonne de la Vierge du Pilar à Saragosse ou de l'une de celles supportant la chaire de la cathédrale de Pise.

À l'époque médiévale, le jaspe était utilisé de manière limitée et dans des ouvrages de prestige : par exemple, les portails et les fenêtres des chambres royales du château de la Suda étaient faits de ce que les documents appellent « pierre de jaspe » du temps de Pierre le Cérémonieux, au XIVe siècle.

À partir du XVIe siècle, le jaspe a connu un succès fulgurant : d'abord dans les territoires de la monarchie hispanique, de la Catalogne à la Castille, à Naples et à la Sicile puis dans toute l'Europe ; on le retrouve dans le palais de la Generalitat de Barcelone, dans le panthéon des rois de l'Escurial, dans presque toutes les églises de Rome et de Paris, à San Gennaro à Naples et même en Amérique, par exemple, dans la cathédrale de Los Andes (Chili). En un mot, partout.

Outre les maçons de Tortosa et les propriétaires des carrières, les principaux bénéficiaires de cette production étaient les ateliers des sculpteurs de marbre génois, qui l'ont commercialisé avec d'autres pierres ornementales à partir du XVIIe siècle.

Textos de placa

84. Les pestes i el Consell del Morbo

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

Institució tortosina del segle XVI encarregada de gestionar els problemes derivats de l'arribada de la pesta.

QRA

A partir de 1348 tot Europa pateix els estralls de la pesta. La pesta és una malaltia vírica molt contagiosa que es transmet a través de les puces que parasiten petits mamífers, especialment rates. Tenia una taxa de mortalitat entre el 50 i el 100%. Per tant, va afectar la vida quotidiana de tothom: rics i pobres, cristians i jueus, homes, dones i infants... Tortosa no en va ser una excepció. Les conseqüències més notables van ser una disminució de la població i una davallada en l'activitat econòmica. Durant els segles XV i XVI, a una fase de recuperació li seguia una nova onada d'infecció.

El segle XVI Tortosa crea el Consell del Morbo. Estava format per un seguit de representants públics que s'encarregaven d'evitar l'entrada del «morbo», quan es tenia notícia que hi havia un brot pestífer prop. L'única manera d'aturar els contagis a l'època era aïllar la població, de manera que el tancament i l'obertura de les muralles o l'obligació de fer quarantenes dels malalts o sospitosos d'estar-ho es trobava entre les seves competències.

84. Las pestes y el Consejo del Morbo

El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco

Institución tortosina del siglo XVI encargada de gestionar los problemas derivados de la llegada de la peste.

QRA

A partir de 1348 toda Europa sufre los estragos de la peste. La peste es una enfermedad vírica muy contagiosa que se transmite a través de las pulgas que parasitan pequeños mamíferos, especialmente ratas. Tenía una tasa de mortalidad entre el 50 y el 100%. Por

tanto, afectó gravemente la vida cotidiana de todo el mundo: ricos y pobres, cristianos y judíos, hombres, mujeres y niños... Tortosa no fue una excepción. Las consecuencias más notables fueron una disminución de la población y una bajada en la actividad económica. Durante los siglos XV y XVI, a una fase de recuperación le seguía una nueva ola de infección.

En el siglo XVI Tortosa crea el Consejo del Morbo. Estaba formado por representantes públicos que debían evitar la entrada del «morbo», cuando se tenía noticia que había un brote pestífero cerca. La única manera de parar los contagios en la época era aislar la población, de forma que el cierre y la apertura de las murallas o la obligación de hacer cuarentenas de los enfermos o sospechosos de estarlo se encontraba entre sus competencias.

84. Plagues and the Consell del Morbo

The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque

A Tortosan institution from the 16th century responsible for managing issues arising from outbreaks of plague.

QRA

From 1348 onwards, Europe was ravaged by the plague, a highly contagious viral disease transmitted by fleas that infest small mammals, especially rats. With a mortality rate ranging from 50% to 100%, it devastated everyday life for all: rich and poor, Christians and Jews, men, women and children alike. Tortosa was no exception. The most significant consequences were a decline in population and a drop in economic activity. During the 15th and 16th centuries, periods of recovery were repeatedly followed by new waves of infection.

In the 16th century, Tortosa established the Consell del Morbo, a council made up of public representatives tasked with preventing the entry of the plague (*morbo*) whenever news of an outbreak in nearby areas was received. At the time, the only means of halting its transmission was to isolate the population. The council was responsible for decisions such as closing the city walls and enforcing quarantines for those who were ill or suspected of being infected.

84. La peste et le *ConselldelMorbo*

La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque

Institution de Tortosa datant du XVIe siècle, chargée de gérer les problèmes liés à l'arrivée de la peste.

QRA

À partir de 1348, la peste faisait des ravages dans toute l'Europe. La peste est une maladie virale très contagieuse transmise par les puces infestant de petits mammifères, en particulier les rats. Le taux de mortalité était de 50 à 100 %. Elle a donc gravement affecté la vie quotidienne de tous : riches et pauvres, chrétiens et juifs, hommes, femmes et enfants… Tortosa n'a pas fait exception à la règle. Les conséquences les plus notables ont été une diminution de la population et une baisse de l'activité économique. Aux XVe et XVIe siècles, périodes de rémission et vagues de contagion se succédaient.

Tortosa a créé au XVIe siècle le *ConselldelMorbo* (Conseil de la maladie). Il était composé de représentants publics qui devaient empêcher l'entrée de la maladie, lorsque l'on savait qu'il y avait un foyer de peste à proximité. Le seul moyen d'arrêter les contagions à l'époque étant d'isoler la population, ses attributions étaient donc de décider de la fermeture et de l'ouverture des portes ou de mettre en quarantaine les personnes malades ou suspectées de l'être.

Textos de placa

85 La Taula de Canvis

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

Banc públic creat al segle XVI per controlar econòmicament les finances de la ciutat.

QRA

Tortosa, com moltes altres ciutats de la Corona d'Aragó, patia des del segle XV un procés d'endeutament creixent. Per vigilar les despeses i estructurar les inversions públiques i privades, nasqué la Taula de Canvis (banc públic). No es tractava, però, d'una experiència innovadora, ja que anteriorment uns altres centres urbans del país com Barcelona, València o Palma ja havien experimentat l'eficàcia d'establir-la.

La seu de la Taula era a la casa de la ciutat i tenia quatre oficials amb tasques assignades, la més importants de les quals era controlar les despeses i els ingressos de la institució. És possible que la *Caixa dels diners municipals*, conservada al Museu de Tortosa, fos la caixa per guardar les «rebudes» (ingressos) d'aquesta institució. Un altre element material procedent de la Taula que ha perviscut és la inscripció que hi ha al palau Oliver de Boteller, en què es fa esment de la seva creació el 1587.

85. La Mesa de Cambios

El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco

Banco público creado en el siglo XVI para controlar económicamente las finanzas de la ciudad.

QRA

Tortosa, como otras muchas ciudades de la Corona de Aragón, sufría desde el siglo XV un proceso de endeudamiento creciente. Para vigilar los gastos y estructurar las inversiones públicas y privadas, nació la Mesa de Cambios (banco público'). No se trataba, pero, de una experiencia innovadora, puesto que anteriormente otros centros urbanos del país como Barcelona, Valencia o Palma ya habían experimentado la eficacia de establecerla.

La sede de la Mesa se encontraba en la casa de la ciudad y tenía cuatro oficiales con tareas asignadas; la más importantes de todas era controlar los gastos y los ingresos de la institución. Es posible que la *Caja del dinero municipal*, conservada en el Museo de Tortosa, fuera la caja para guardar las «recepciones» (ingresos) de esta institución. Otro elemento material procedente de la Mesa que ha pervivido es la inscripción que hay en el palacio Oliver de Boteller, donde se hace mención de su creación el 1587.

85. The Taula de Canvis

The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque

A public bank founded in the 16th century to manage the city's finances.

QRA

From the 15th century onwards, Tortosa – like many cities in the Crown of Aragon – faced a growing debt crisis. To monitor expenditure and structure both public and private investment, the Taula de Canvis (public bank) was established. This was not a new initiative, as other urban centres such as Barcelona, Valencia and Palma had already implemented similar institutions with proven success.

The Taula was based in the city hall and staffed by four officials, each with specific duties. The most important of these was to oversee the institution's income and expenditure. It is likely that the municipal strongbox, now preserved in the Museu de Tortosa, was used to store the *rebudes* (revenues) collected by this body. Another surviving element linked to the Taula is the inscription in the Palau Oliver de Boteller, which mentions its foundation in 1587.

85. La *Taula de Canvis*

La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque

Banque publique créée au XVIe siècle pour contrôler les finances de la ville.

QRA

Tortosa, comme beaucoup d'autres villes de la Couronne d'Aragon, a connu à partir du XVe siècle un endettement croissant. Pour contrôler les dépenses et structurer les investissements publics et privés, la *Taula de Canvis* (banque publique) a été créée. Il ne s'agit cependant pas d'une idée pionnière puisque d'autres villes du pays, comme Barcelone, Valence et Palma avaient déjà fait l'expérience de l'efficacité de sa mise en place.

La *Taula de Canvis*, dont le siège se trouvait à l'hôtel de ville, était composée de quatre fonctionnaires chargés de tâches spécifiques, la plus importante étant le contrôle des dépenses et des recettes de la municipalité. Il est possible que la *Caxiadels diners municipals* (caisse de l'argent municipal), exposée au musée de Tortosa, ait été la caisse utilisée pour conserver les *recebudes* (recettes) de cette institution. Un autre élément matériel de la *Taula de Canvis* qui a perduré est l'inscription figurant sur le palais Oliver de Boteller, qui mentionne sa création en 1587.

Textos de placa

86. Casa de la Diputació del General

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

El palau de la Diputació del General o Generalitat de Catalunya a Tortosa va ser la primera gran casa de la institució aixecada al Principat després de les seus medievals de Barcelona i Perpinyà.

QRA

Durant la segona meitat del segle XVI, la Diputació del General de Catalunya va tenir la intenció d'aixecar seus monumentals a les grans ciutats del Principat, més enllà de les existents des d'època medieval a Barcelona i Perpinyà.

La de Tortosa va ser la primera d'aquestes cases, i es construí justament al sector urbà en què hi havia hagut les cases de la lleuda, és a dir, uns edificis vinculats també al control fiscal.

L'any 1570 es va comprar un hostal per edificar-hi a sobre i, com que l'espai era molt reduït, s'hi van haver d'incorporar nous solars. Aconseguit l'espai suficient, el mestre Francesc Soldevila, fuster del General, va traçar un edifici que van aixecar, amb grans carreus de pedra picada, els tallers dels mestres locals Vicent Daroca i Arnau Pujol. Aquesta construcció, afectada per una gran riuada el 1582, encara es va veure ampliada a final de segle.

L'obra resultant d'aquest procés constructiu complex i fins a cert punt improvisat va ser magnífica. Comptava amb cambres per hostatjar els recaptadors d'impostos i les seves famílies; un pati ampli per a les mercaderies, i una duana i dues botigues, ubicades a banda i banda del portal major, amb grans finestrals oberts al carrer. Aquesta distribució de l'espai va servir de model per a la resta de cases de la Generalitat que es van construir a Catalunya.

Quant a l'arquitectura de la ciutat, va ser el model del monumental hostal dels Bruel, aixecat a l'altra banda del carrer, a tocar del palau del bisbe: els acords de construcció d'aquest segon edifici exigien que l'altura i l'alineació fossin iguals que els del palau del General.

Tot i que lleument alterada per un recreixement i l'afegit de balconades, el palau encara llueix la imponent façana de cara al riu, i conserva els potents carreus i les finestres amb dovelles obliqües, pròpies dels tractadistes d'arrel serliana, de l'obra original.

86. Casa de la Diputación del General

El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco

El palacio de la Diputación del General o Generalidad de Cataluña en Tortosa fue la primera gran casa de la institución levantada en el Principado después de las sedes medievales de Barcelona y Perpiñán.

QRA

Durante la segunda mitad del siglo XVI, la Diputación del General de Cataluña tuvo la intención de levantar sedes monumentales en las grandes ciudades del Principado, más allá de las existentes desde época medieval en Barcelona y Perpiñán.

La de Tortosa fue la primera de estas casas, y se construyó justamente en el sector urbano en que había habido las casas de la lezda, es decir, unos edificios vinculados también al control fiscal.

El año 1570 se compró un hostal para edificar encima y, como que el espacio era muy reducido, se tuvieron que incorporar nuevos solares. Conseguido el espacio suficiente, el maestro Francesc Soldevila, carpintero del General, trazó un edificio que se levantó, con grandes sillares de piedra picada, en los talleres de los maestros locales Vicent Daroca y Arnau Pujol. Esta construcción, afectada por una gran riada el 1582, todavía se vio ampliada a final de siglo.

La obra resultante de este proceso constructivo complejo y hasta cierto punto improvisado fue magnífica. Contaba con cámaras para hospedar los recaudadores de impuestos y sus familias; un patio amplio para las mercancías, y una aduana y dos tiendas, ubicadas a ambos lados del portal mayor, con grandes ventanales abiertos en la calle. Esta distribución del espacio sirvió de modelo para el resto de casas de la Generalidad que se construyeron en Cataluña.

En cuanto a la arquitectura de la ciudad, fue el modelo del monumental hostal de los Bruel, levantado en la otra parte de la calle, muy cerca del palacio del obispo: los acuerdos de construcción de este segundo edificio exigían que la altura y la alineación fueran iguales que los del palacio del General.

A pesar de que fue levemente alterada por un recrecimiento y el añadido de grandes balcones, el palacio todavía luce la imponente fachada de cara al río, y conserva los potentes sillares y las ventanas con dovelas oblicuas, propias de los tratadistas de raíz serliana, de la obra original.

86. Casa de la Diputació del General

The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque

The Palau de la Diputació del General or GeneralitatGovernment of Catalonia in Tortosa was the first major building constructed by the institution in the Principality after the medieval seats established in Barcelona and Perpignan.

QRA

During the second half of the 16th century, the Diputació del General de Catalunya sought to establish monumental seats in the principal cities of the Principality, beyond the medieval ones already existing in Barcelona and Perpignan.

Tortosa's house was the first of these projects, built on the site of the former *lezda* houses – buildings also linked to fiscal control.

In 1570, a hostel was purchased for construction purposes, but as the site was too small, additional plots had to be acquired. Once enough space was available, the master carpenter of the Diputació del General, Francesc Soldevila, designed the building. It was constructed using large ashlar blocks, worked by local master masons Vicent Daroca and Arnau Pujol. After a major flood in 1582 caused significant damage, the building was extended towards the end of the century.

Despite the complexity and, to some extent, the improvised nature of the construction process, the resulting building was a magnificent achievement. It contained rooms for housing tax collectors and their families, a spacious courtyard for goods, a customs house and two shops flanking the main entrance, each with large windows opening onto the street. This arrangement of spaces later served as a model for subsequent houses of the Generalitat built throughout Catalonia.

Architecturally, it also inspired the monumental Hostal dels Bruel, erected across the street near the bishop's palace; the construction contracts for this second building stipulated that its height and alignment must match those of the Palau del General.

Although later slightly altered – with an additional storey and the addition of large balconies – the Palau still presents its imposing river-facing façade, preserving the large ashlar blocks and the windows with oblique voussoirs characteristic of the original design, influenced by Serlian architectural treatises.

86. Palais de la Diputació del General

La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque

Le palais de la Diputació del General ou Generalitat de Catalunya (gouvernement catalan) à Tortosa a été la première grande bâtisse de l'institution à être construite dans la Principauté après les sièges médiévaux de Barcelone et de Perpignan.

QRA

Au cours de la seconde moitié du XVIe siècle, la Diputació del General de Cataluña a eu l'intention de faire construire des sièges monumentaux dans les grandes villes de la Principauté, en plus de ceux qui existaient depuis l'époque médiévale à Barcelone et à Perpignan.

Celui de Tortosa a été le premier d'entre eux et il a été bâti précisément dans le secteur de la ville où se trouvaient les édifices de la leude, c'est-à-dire des bâtiments liés eux aussi au contrôle fiscal.

En 1570, une auberge a été achetée pour le construire à son emplacement mais, comme l'espace était très limité, de nouvelles parcelles ont dû être ajoutées. Une fois l'espace suffisant disponible, le maître charpentier Francesc Soldevila a conçu un bâtiment qui a été construit avec de grandes pierres de taille, dans les ateliers des maîtres locaux Vicent Daroca et Arnau Pujol. Ce bâtiment, touché par une grande inondation en 1582, a encore été agrandi à la fin du siècle.

L'ouvrage résultant de ce processus de construction complexe et en partie improvisé était magnifique. Il comprenait des chambres pour loger les collecteurs d'impôts et leurs familles, une grande cour pour les marchandises, ainsi qu'un poste de douane et deux magasins, situés de part et d'autre de la porte principale, avec de grandes fenêtres donnant sur la rue. Cette répartition de l'espace a servi de modèle pour le reste des bâtiments de la Generalitat qui ont été construits en Catalogne.

Du point de vue de l'architecture de la ville, il a servi de modèle à la monumentale auberge Bruel, édifiée de l'autre côté de la rue, tout près du palais épiscopal : les modalités de construction de ce second bâtiment imposaient une hauteur et un alignement identiques à ceux du palais de la Generalitat.

Bien qu'il ait été légèrement modifié par un agrandissement et l'ajout de grands balcons, le palais conserve son imposante façade qui donne sur le fleuve, ainsi que les solides pierres de taille et les fenêtres à claveaux obliques de l'ouvrage original, d'inspiration serlienne.

Textos de placa

87. Les salines i pesqueres del Delta

L'esplendor de Tortosa: El Renaixement i el Barroc

La sal i la pesca constituïen una de les bases de la riquesa del Delta des de temps medievals.

QRA

Avui dia la sal i la pesca pareixen sectors allunyats del dia a dia dels tortosins i el seu territori. En temps passats, però, aquests dos productes constituïen una part clau en el desenvolupament econòmic de la ciutat. Tanmateix, l'explotació de les salines i la pesca se centraven, fonamentalment, no en el consum propi sinó en l'exportació. Tot plegat es basava en una complexa xarxa en què hi havia molts actors implicats.

La sal extreta de les salines estava controlada pel municipi, que n'arrendava l'explotació. Sovint el negoci quedava restringit a les grans famílies tortosines com els Oliver. Després de l'extracció, la sal s'exportava arreu de l'Europa occidental. Fruit de la complexitat de l'extracció i distribució, s'hi construïren barraques que permetien als saliners especialitzats viure-hi.

En el cas de la pesca, aquest sector es desenvolupava en part a les pesqueres o estanys del Delta. Desenes de pescadors s'hi dedicaven. El peix nodria la peixateria de Tortosa i fins i tot es feia arribar a la cort reial.

87. Las salinas y pesquerías del Delta

El esplendor de Tortosa: El Renacimiento y el Barroco

La sal y la pesca constituían una de las bases de la riqueza del Delta desde tiempos medievales.

QRA

Hoy en día la sal y la pesca parecen sectores alejados del día a día de los tortosinos y su territorio. En tiempos pasados, pero, estos dos productos constituían una parte clave en el desarrollo económico de la ciudad. Sin embargo, la explotación de las salinas y la pesca se centraban, fundamentalmente, no en el consumo propio sino en la exportación. Todo ello se basaba en una compleja red en que había muchos actores implicados.

La sal extraída de las salinas estaba controlada por el municipio, que arrendaba la explotación. A menudo el negocio quedaba restringido a las grandes familias tortosinas como la de los Oliver. Después de la extracción, la sal se exportaba a toda Europa occidental. Fruto de la complejidad de la extracción y distribución, se construyeron barracas que permitían a los salineros especializados vivir allí.

En el caso de la pesca se desarrollaba en parte en las pesqueras del Delta. Decenas de pescadores se dedicaban a ello. El pescado nutría la pescadería de Tortosa e incluso se hacía llegar a la corte real.

87. The Ebro Delta saltworks and fisheries

The splendour of Tortosa: the Renaissance and Baroque

Salt and fishing were among the key sources of wealth in the Delta from medieval times.

QRA

Today, salt production and fishing may seem far removed from the daily lives of the people of Tortosa and their territory. In the past, however, both were central to the city's economic development. Nevertheless, the exploitation of the saltworks and fishing were mainly focused on export rather than local consumption. This activity was supported by a complex network involving many different actors.

The salt extracted from the saltworks was controlled by the municipality, which leased out the rights for its exploitation. The business was often concentrated in the hands of prominent Tortosan families, such as the Olivers. Once extracted, the salt was exported across Western Europe. Due to the complexity of the extraction and distribution process, shelters were built to house the specialised salt workers on site.

Fishing took place, in part, in the fishing grounds of the Delta, where dozens of fishermen worked. Their catch supplied the fish market in Tortosa and was even sent to the royal court.

87. Les marais salants et les pêcheries du delta de l'Èbre

La splendeur de Tortosa: La Renaissance et le Baroque

Dès l'époque médiévale, le sel et la pêche constituaient les bases de la richesse du delta.

QRA

Aujourd'hui, le sel et la pêche semblent être des secteurs éloignés du quotidien des habitants de Tortosa et de leur territoire. Pourtant, par le passé, ces deux produits ont joué un rôle essentiel dans le développement économique de la ville. Néanmoins, l'exploitation des marais salants et la pêche étaient principalement destinées à

l’exportation plutôt qu’à la consommation locale. Tout cela reposait sur un réseau complexe impliquant de nombreux acteurs.

Le sel extrait des marais salants était contrôlé par la municipalité, qui louait leur exploitation. Son commerce était souvent réservé aux grandes familles de Tortosa, comme la famille Oliver. Après extraction, le sel était exporté dans toute l’Europe occidentale. En raison de la complexité de l’extraction et de la distribution, des baraquements avaient été construits pour permettre aux paludiers d’y vivre.

Dans le cas de la pêche, elle se déroulait en partie dans les pêcheries du delta et des dizaines de pêcheurs s’y consacraient. Les prises approvisionnaient le marché aux poissons de Tortosa et étaient même envoyées à la cour royale.

Textos de placa

88. L'església parroquial de Sant Blai

La pèrdua de la centralitat

Església parroquial del segle XVIII, que ocupa el centre de l’eix comercial tortosí en dècades recents.

QRA

Al bell mig del carrer de Sant Blai destaca l’església del mateix nom, situada en un cantó que sobresurt pujant des del carrer de l’Àngel direcció carrer de Cervantes. En destaca el campanar construït amb maons.

Segons la inscripció de la façana, l’església actual, malgrat el pas del temps i els canvis arquitectònics que ha patit, s’acabà de bastir el 1784. Aquesta es construí sobre un antic fossar i no era una església parroquial, sinó que formava part del convent dels trinitaris.

Es poden diferenciar dues estructures a l’església: la façana i l’interior. Des de fora, la façana neoclàssica aprofita l’estrenyiment del carrer. La porta d’accés al temple està construïda sobre una llinda que subjecta el pes. Anteriorment, la porta principal estava a la façana paral·lela al carrer. L’interior, de mur arrebossat i pintat en blanc, va patir fortes destrosses després de la Guerra Civil Espanyola.

88. La iglesia parroquial de San Blas

La pérdida de la centralidad

Iglesia parroquial del siglo XVIII, que ocupa el centro del eje comercial tortosino en décadas recientes.

QRA

En medio de la calle de Sant Blai destaca la iglesia del mismo nombre, situada en una esquina que sobresale subiendo desde la calle de l’Àngel dirección calle de Cervantes. Destaca su campanario construido con ladrillos.

Según inscripción de la fachada, la iglesia actual, a pesar del paso del tiempo y los cambios arquitectónicos que ha sufrido, se finalizó el 1784. Ésta se construyó sobre un antiguo cementerio y no era una iglesia parroquial, sino que formaba parte del convento de los trinitarios.

Se pueden diferenciar dos estructuras en la iglesia: la fachada y el interior. Desde fuera, la fachada neoclásica aprovecha el estrechamiento de la calle. La puerta de acceso al templo está construida sobre un dintel que sujeta el peso. Anteriormente, la puerta principal estaba en la fachada paralela a la calle. El interior, de muro enlucido y pintado en blanco, sufrió fuertes destrozos después de la Guerra Civil Española.

88. The Parish Church of Sant Blai

he loss of centrality

An 18th-century parish church, located at the heart of Tortosa's commercial district in recent decades.

QRA

Halfway along Carrer de Sant Blai stands the church of the same name, located on a corner that juts out as you walk uphill from Carrer de l'Àngel towards Carrer de Cervantes. One of its most distinctive features is its bell tower, built from brick.

According to an inscription on the façade, the present-day church – despite the passing of time and the architectural changes it has undergone – was completed in 1784. It was built over a former cemetery and was not originally a parish church but formed part of a Trinitarian convent.

The church has two main architectural elements: the façade and the interior. From the outside, the neoclassical façade takes advantage of the narrowing of the street. The entrance is set within a doorway framed by a lintel that supports the weight of the structure above. Originally, the main door was on the wall running parallel to the street. Inside, the plastered and whitewashed walls were severely damaged during the Spanish Civil War.

88. L'église paroissiale Sant Blai

La perte de la centralité

Église paroissiale du XVIIIe siècle, qui a été au centre de l'axe commercial de la ville au cours des dernières décennies.

QRA

Au milieu de la rue de Sant Blai se trouve l'église du même nom, située en saillie, quand on monte de la rue de l'Àngel en direction de la rue de Cervantes. Elle possède un beau clocher en brique.

D'après l'inscription figurant sur la façade, l'église actuelle, malgré le passage du temps et les modifications architecturales qu'elle a connues, a été achevée en 1784. Elle a été construite sur un ancien cimetière et n'était pas une église paroissiale, puisqu'elle faisait partie du couvent des Trinitaires.

L'église comporte deux structures distinctes : la façade et l'intérieur. De l'extérieur, la façade néoclassique tire parti du rétrécissement de la rue. La porte d'entrée possède un linteau qui en supporte le poids. Auparavant, la porte principale se trouvait sur la façade parallèle à la rue. L'intérieur, avec ses murs en enduit peints en blanc, a été gravement endommagé après la guerre civile espagnole.

Textos de placa

89. Sant Francesc Gil de Frederic

La pèrdua de la centralitat

Missioner dominic del segle XVIII tingut com a màrtir i sant per l'Església catòlica.

QRA

Sant Francesc Gil de Frederic és una de les figures religioses més rellevants de la Tortosa del XVIII. Era fill d'una il·lustre família molt cristiana de la ciutat. Ingressà als 16 anys al convent de Santa Caterina dels dominics a Barcelona. Amb 28 anys, després d'un període de formació, marxà com a missioner cap a la capital de les Filipines, Manila, i morí a Tonquín, actual Vietnam.

En un principi, el seu objectiu era evangelitzar, tasca que no desenvoluparà fins al 1735, amb 33 anys. El 1737, estant malalt, un grup d'homes armats assaltà casa seva i s'entregà. Va sofrir un llarg captiveri de set anys. Encadenat i nafrat i sempre custodiat, morí el 1745 en unes condicions de vida pèssimes.

El 1906 fou beatificat i el 1988 canonitzat. L'Orde de Frares Predicadors celebra en la seva memòria el 24 de novembre de cada any.

89. San Francesc Gil de Frederic

La pérdida de la centralidad

Misionero dominico del siglo XVIII, mártir y santo. El 1906 fue beatificado y el 1988 canonizado por la Iglesia católica.

QRA

San Francesc Gil de Frederic es una de las figuras religiosas más relevantes de la Tortosa del XVIII. Era hijo de una ilustre familia muy cristiana de la ciudad. Ingresó a los 16 años en el convento de Santa Catalina de los dominicos en Barcelona. Con 28 años, después de un periodo de formación, se marchó como misionero hacia la capital de las Filipinas, Manila, y murió en Tonquín, actual Vietnam.

En un principio, su objetivo era evangelizar, tarea que no desarrollará hasta el 1735, con 33 años. El 1737, estando enfermo, un grupo de hombres armados asaltó su casa y se entregó. Sufrió un largo cautiverio de siete años. Encadenado y llagado y siempre custodiado, murió el 1745 en unas condiciones de vida pésimas.

El 1906 fue beatificado y el 1988 canonizado. La Orden de Frailes Predicadores celebra en su memoria el 24 de noviembre de cada año.

89. Saint Francesc Gil de Frederic

The loss of centrality

Eighteenth-century Dominican missionary, martyr and saint. He was beatified in 1906 and canonised in 1988 by the Catholic Church.

QRA

Saint Francesc Gil de Frederic is one of the most significant religious figures of 18th-century Tortosa. He was born into a distinguished and devout Christian family in the city. At the age of 16, he entered the Dominican monastery of Santa Catalina in Barcelona. After a period of formation, he departed at the age of 28 as a missionary to Manila, the capital of the Philippines, and later died in Tonkin, in present-day Vietnam.

His original intention was to carry out evangelising work, a mission he did not begin until 1735, at the age of 33. In 1737, while seriously ill, a group of armed men broke into his house, and he handed himself over. He endured a long captivity lasting seven years. Constantly chained, covered in sores, and always under guard, he died in 1745 in appalling conditions.

He was beatified in 1906 and canonised in 1988. The Order of Preachers (Dominicans) commemorates him each year on 24 November.

89. Saint François-Gil de Frederich

La perte de la centralité

Missionnaire dominicain du XVIIIe siècle, martyr et saint. Il a été béatifié en 1906 et canonisé par l'Église catholique en 1988.

QRA

Saint François-Gil de Frederich est l'une des figures religieuses les plus importantes de Tortosa au XVIIIe siècle. Il est le fils d'une famille illustre et très chrétienne de la ville. Il entre au couvent dominicain de Santa Catalina à Barcelone à l'âge de 16 ans. À 28 ans,

après une période de formation, il part comme missionnaire pour la capitale des Philippines, Manille, et meurt au Tonkin, l'actuel Vietnam.

Au départ, son objectif est d'évangéliser la population, tâche qu'il n'accomplira qu'à partir de 1735, à l'âge de 33 ans. En 1737, alors qu'il est malade, un groupe d'hommes armés attaque sa maison et il se rend. Commence alors une longue captivité de sept ans. Enchaîné, couvert de plaies et toujours sous bonne garde, il meurt en 1745 dans des conditions déplorables.

Il a été béatifié en 1906 et canonisé en 1988. L'Ordre des Frères Prêcheurs célèbre sa mémoire le 24 novembre de chaque année.

Textos de placa

91. El convent de Sant Joan de Jerusalem

La pèrdua de la centralitat

Antic convent hospitaler femení construït al segle XVI.

QR

Les monges del monestir de l'hospital de Sant Joan de Jerusalem s'instal·laren a Tortosa després d'abandonar el monestir de Santa Maria de la Ràpita, fugint de la inseguretat d'aquest últim indret pels atacs dels pirates. La seva nova llar fou l'antic convent dels trinitaris a Remolins. Tanmateix, també hagueren d'abandonar-lo per dues raons: lloc que solia veure's afectat per les riuades i el canvi en el traçat de les muralles. Finalment, el convent s'enderrocà el 1709 i la comunitat hospitalera no es traslladà fins al 1734 a la ubicació actual.

Tant el convent com l'església, acabada el 1777, ocupen la façana nord de la plaça de Sant Joan. La façana del temple està emmarcada per un arc de triomf. L'interior de l'església consta d'una nau amb capelles laterals.

A començament del segle XIX va patir els efectes de la Guerra del Francès i després els de la desamortització, fet que va obligar la comunitat a dedicar-se a l'ensenyament o la beneficència. La desamortització va ser un llarg procés historicoeconòmic que va consistir a posar al mercat, mitjançant subhasta pública, les terres i béns no productius en poder de les anomenades «mans mortes» que no les conreaven, gairebé sempre l'Església catòlica o els ordes religiosos. Més endavant, el monestir també es va veure afectat per la Guerra Civil Espanyola, amb la dispersió de la comunitat i el saqueig de la casa.

Textos de placa

90. El palau Abària

La pèrdua de la centralitat

Destacat palau del segle XV que conserva la fesomia medieval.

QRA

Al carrer Montcada, epicentre del poder nobiliari d'època medieval i moderna a Tortosa, se situa el palau Abària, una de les poques cases dels grans llinatges d'aquesta època que ens ha arribat. El palau medieval original fou transformat per la família Abària, d'origen basc, entre els quals destaquen Llop d'Abària i son fill Martí, arquitectes.

La façana principal es divideix en tres cossos verticals: el central té més alçada i presenta un ràfec de fusta, inexistent en els altres dos cossos. La porta principal és en una arcada de mig punt, típica dels palaus de l'època dels territoris mediterranis. Hi destaquen les gàrgoles del segle XV.

Al pis principal, s'obren balcons de ferro i, a la base de les dues façanes, rajola llisa. En el nivell superior, les finestres són rectangulars en els cossos laterals i en forma d'arcada de tres obertures de mig punt en el central. La distribució interior no ha estat alterada modernament. Del segle XIX destaquen paviments de mosaic i pintures murals.

90. El palacio Abària

La pérdida de la centralidad

Destacado palacio del siglo XV que conserva su fisionomía medieval.

QRA

En la calle Montcada, epicentro del poder nobiliario de época medieval y moderna en Tortosa, se sitúa el palacio Abària, una de las pocas casas de los grandes linajes de esta época que nos ha llegado. El palacio medieval original fue transformado por la familia Abària, de origen vasco, entre los cuales destacan Llop d'Abària y su hijo Martí, arquitectos.

La fachada principal se divide en tres cuerpos verticales: el central tiene más altura y presenta un alero de madera, inexistente en los otros dos cuerpos. La puerta principal es en una arcada de medio punto, típica de los palacios de la época de los territorios mediterráneos. Destacan las gárgolas del siglo XV.

En el piso principal, se abren balcones de hierro y, en la base de las dos fachadas, baldosa lisa. En el nivel superior, las ventanas son rectangulares en los cuerpos laterales y en forma de arcada de tres aperturas de medio punto en el central. La distribución interior no ha sido alterada modernamente. Del siglo XIX destacan pavimentos de mosaico y pinturas murales.

90. The Abària Palace

The loss of centrality

A prominent 15th-century palace that retains its medieval character.

QRA

Situated on Carrer Montcada – the centre of noble power in medieval and early modern Tortosa – stands the Abària Palace, one of the few noble residences from the period that has survived to the present day. The original medieval building was transformed by the Abària family, of Basque origin, among whom Llopd'Abària and his son Martí, both architects, are particularly notable.

The main façade is divided into three vertical sections: the central section is taller and features a wooden eave, which is absent from the other two. The main entrance is a semicircular archway, typical of palatial architecture in Mediterranean regions during that period. Noteworthy are the 15th-century gargoyles.

On the main floor, there are wrought-iron balconies, while the base of both façades is clad in plain tiles. On the upper level, the side sections have rectangular windows, while the central section features a triple arch of semicircular openings. The internal layout has not been altered in modern times. From the 19th century, the most remarkable surviving features are mosaic floors and mural paintings.

90. Le palais Abària

La perte de la centralité

Remarquable palais du XVe siècle qui a conservé son aspect médiéval.

QRA

La rue Montcada, épicentre du pouvoir nobiliaire à Tortosa à l'époque médiévale et moderne, abrite le palais Abària, l'une des rares demeures des grands lignages de cette période à avoir subsisté. Le palais médiéval d'origine a été transformé par la famille Abària, d'origine basque, Llop d'Abària et son fils Martí étant architectes.

La façade principale est divisée en trois sections verticales : la partie centrale est plus haute et possède un avant-toit en bois, qui n'existe pas sur les deux autres parties. La porte principale est une arcade en plein cintre, typique des palais de l'époque dans les territoires méditerranéens. Il faut également remarquer la présence de gargouilles du XVe siècle.

L'étage principal possède des balcons en fer forgé tandis que des carreaux lisses ornent la base des deux façades. Au niveau supérieur, les fenêtres sont rectangulaires dans les corps latéraux et en forme d'arcade avec trois ouvertures en plein cintre dans la partie centrale. L'agencement intérieur n'a pas connu de modifications modernes. Les pavements en mosaïque et les peintures murales datent du XIXe siècle.

91. El convento de San Juan de Jerusalén

La pérdida de la centralidad

Antiguo convento hospitalero femenino construido en el siglo XVI.

QRA

Las monjas del monasterio del hospital de San Juan de Jerusalén se instalaron en Tortosa después de abandonar el monasterio de Santa María de la Rápita, huyendo de la inseguridad de este último lugar por los ataques de los piratas. Su nueva morada fue el antiguo convento de los trinitarios en Remolins. Sin embargo, también tuvieron que abandonarlo por dos razones: lugar que solía verse afectado por las riadas y el cambio en el trazado de las murallas. Finalmente, el convento se derribó el 1709 y la comunicad hospitalera no se trasladó hasta el 1734 a su actual ubicación.

Tanto el convento como la iglesia, acabada el 1777, ocupan la fachada norte de la plaza de San Juan. La fachada del templo está enmarcada por un arco de triunfo. El interior de la iglesia consta de una nave con capillas laterales.

A principios del siglo XIX sufrió los efectos de la Guerra del Francés y después los de la desamortización, hecho que obligó la comunidad a dedicarse a la enseñanza o la beneficencia. La desamortización fue un largo proceso histórico-económico que consistió en poner en el mercado, mediante subasta pública, las tierras y bienes no productivos en poder de las llamadas «manos muertas» que no las cultivaban, casi siempre la Iglesia católica o las órdenes religiosas. Más adelante, el monasterio también se vio afectado por la Guerra Civil Española, con la dispersión de la comunidad y el saqueo de la casa.

91. The Convent of Sant Joan de Jerusalem

The loss of centrality

Former female Hospitaller convent built in the 16th century.

QRA

The nuns of the Hospitaller convent of Sant Joan de Jerusalem settled in Tortosa after abandoning the Monastery of Santa Maria de la Ràpita, fleeing the insecurity caused by pirate attacks. Their new home was the former Trinitarian convent in the Remolins district. However, they were soon forced to leave again, for two reasons: the site was frequently affected by flooding, and it was impacted by alterations to the city's defensive walls. The convent was eventually demolished in 1709, and the Hospitaller community did not relocate to its current location until 1734.

Both the convent and the church, completed in 1777, occupy the north façade of Plaça de Sant Joan. The church's façade is framed by a triumphal arch. Inside, it consists of a single nave with side chapels.

At the beginning of the 19th century, the convent suffered the effects of the Peninsular War, followed by those of the *Desamortización* (Spanish confiscation laws), which compelled the community to turn to teaching and charitable work. The *Desamortización* was a long-running historical and economic process through which unproductive land and property – typically owned by the Catholic Church or religious orders and held in mortmain (or "dead hands") – was sold at public auction and sold on the open market.Later, during the Spanish Civil War, the monastery was once again affected, with the community being dispersed and the building looted.

91. Le couvent de Saint-Jean de Jérusalem

La perte de la centralité

Ancien couvent de religieuses hospitalières construit au XVIe siècle.

QRA

Les moniales du monastère de l'hôpital de Saint-Jean de Jérusalem se sont installées à Tortosa après avoir quitté le monastère de Santa Maria de la Ràpita, fuyant l'insécurité de ce dernier en raison des attaques de pirates. Elles se sont installées dans l'ancien couvent des Trinitaires, dans le quartier de Remolins. Cependant, elles ont également dû le quitter à cause des inondations fréquentes et de la modification du tracé des murailles. Le couvent a finalement été démoli en 1709 et la communauté hospitalière n'a déménagé dans le bâtiment actuel qu'en 1734.

Le couvent et l'église, achevée en 1777, occupent tous deux le côté nord de la place de San Juan. La façade de l'église est encadrée par un arc de triomphe. L'intérieur comporte une seule nef bordée de chapelles latérales.

Au début du XIXe siècle, elle a subi les effets de la guerre d'indépendance espagnole puis ceux du désamortissement, ce qui a contraint la communauté à se consacrer à l'éducation ou à la bienfaisance. Le désamortissement a été un long processus historique et économique qui a consisté à mettre sur le marché, par le biais de ventes aux enchères publiques, les terres et les biens improductifs détenus par les « mainmortes » qui ne les cultivaient pas, presque toujours l'Église catholique ou les ordres religieux.Par la suite, le monastère a également été touché par la guerre civile espagnole, qui a entraîné la dispersion de la communauté et le pillage des bâtiments.

Textos de placa

92. Els rentadors del Rastre

La pèrdua de la centralitat

Safareig situat fora del perímetre emmurallat de la ciutat.

QRA

Fins fa molt poques dècades, quan les llars van incorporar les rentadores elèctriques, la bugada es feia als rentadors. Els safareig també era un espai de sociabilitat per intercanviar parers, coneixements, remeis i xafarderies (d'aquí l'expressió «fer safareig»). Les dones eren les que inundaven aquests indrets, en qui requeien

exclusivament les tasques de la llar. Es tractava de feines físiques feixugues: carregades de roba des de casa, la pròpia o la dels amos, amb fred i aigua gelada a l'hivern i calor i basca a l'estiu.

Aquest és un dels molts dels rentadors que hi havia a Tortosa. L'aigua que abastia aquests rentadors probablement arribava de Santa Clara. Cal que tinguem en compte que la distribució d'aigua potable a Tortosa s'inicia en la dècada dels anys 70 del segle XIX. Abans, l'aigua s'extreia de pous, cisternes i el mateix riu, la qual es canalitzava per rentar la roba, tal com testimonien la documentació escrita i els testimonis visuals.

92. Los lavaderos del Rastre

La pérdida de la centralidad

Lavadero situado fuera del perímetro amurallado de la ciudad.

QRA

Hasta hace muy pocas décadas, cuando los hogares incorporaron las lavadoras eléctricas, la colada se hacía en los lavaderos. Los lavaderos también era un espacio de sociabilidad para intercambiar pareceres, conocimientos, remedios y chismes (de aquí la expresión en catalán «fer-hi safareig» 'cotillear'). Las mujeres eran las que inundaban estos lugares, en quienes recaían exclusivamente las tareas del hogar. Se trataba de trabajos físicos pesados: cargadas de ropa desde casa, la propia o la de los amos, con frío y agua helada en invierno y calor y bochorno en verano.

Este es uno de los muchos de los lavaderos que había en Tortosa. El agua que alcanzaba estos lavaderos probablemente llegaba de Santa Clara. Tenemos que tener en cuenta que la distribución de agua potable en Tortosa se inicia en la década de los años 70 del siglo XIX. Antes, el agua se extraía de pozos, cisternas y el propio río, la cual se canalizaba para lavar la ropa, tal como atestiguan la documentación escrita y testimonios orales.

92. The Rastre washing place

The loss of centrality

Washing place located outside the city's former walls.

QRA

Until just a few decades ago, before electric washing machines became commonplace in homes, laundry was done at communal washing places. These spaces also served as places for social interaction – where people exchanged advice, remedies, stories and gossip, giving rise to the Catalan expression *fer safareig*, which literally means "to do the washing", but is also used to mean "to gossip". Women were the primary users of these washing places, as domestic chores fell entirely to them. It was physically demanding work: carrying heavy bundles of laundry – either their own or their employers' – to the washing place, braving freezing water in winter and sweltering heat in summer.

This is one of many washing places that once existed in Tortosa. The water supplying it most likely came from Santa Clara. It is important to note that Tortosa's piped water network was only introduced in the 1870s. Before that, water was drawn from wells, cisterns and the river, and channelled to the washhouses, as confirmed by both written records and oral testimony.

92. Le lavoir du Rastre

La perte de la centralité

Lavoir situé à l'extérieur de l'enceinte fortifiée de la ville.

QRA

Il y a quelques décennies encore, avant que les ménages ne s'équipent de lave-linges, la lessive se faisait dans les lavoirs. Les lavoirs étaient également un lieu à caractère social où l'on échangeait des opinions, où l'on partageait des connaissances, des remèdes et des ragots (d'où l'expression catalane « fer safareig », qui veut dire papoter mais aussi faire la lessive). Ce lieu était l'apanage des femmes, sur qui reposaient toutes les tâches ménagères. Il s'agissait d'un travail physique pénible : il fallait transporter le linge depuis la maison, la leur ou celle leurs maîtres, pour le laver dans le froid et l'eau glacée en hiver et dans une chaleur étouffante en été.

Ce lavoir est l'un des nombreux que comptait Tortosa. L'eau qui les alimentait provenait probablement de Santa Clara. Il faut savoir que le réseau d'eau potable n'a commencé à être installé à Tortosa que dans les années 1870. Autrefois, il fallait aller chercher l'eau dans des puits, des citernes et dans la rivière elle-même, qui était canalisée pour la lessive, comme en attestent des documents écrits et des témoignages oraux.

D'entrada, i a falta d'edificis específics per aquarterar l'abundant tropa, els soldats i el material es van anar repartint aquí i allà, en ubicacions diverses. Per aquesta raó, molts dels edificis públics d'origen medieval, com ara la llotja o la casa de Sant Jordi, van acabar pertanyent al ram de la guerra. Val a dir que la guarnició també ocupava habitatges particulars.

Quan els oficials van exigir que se'ls allotgés en cases benestants, les autoritats locals van maniobrar perquè es construïssin uns quarters monumentals; aquests van ser enderrocats a la segona meitat del segle XX.

Es tractava d'una obra esplèndida, dissenyada pels enginyers militars de la nova dinastia borbònica, i construïda per contractistes locals entre el 1725 i el 1751. La seva ubicació elevada al turó del Sitjar, on avui hi ha l'hospital Verge de la Cinta, no era gratuïta: es pretenia que els soldats habitessin un indret saludable «por el desahogo de los ayres», però també per preservar els militars de qualsevol incident amb la població «de los ya experimentados en otras plazas».

Textos de placa

93. Els allotjaments militars

La pèrdua de la centralitat

Arran de les guerres d'època moderna (la dels Segadors, al segle XVII, i la de Successió, al XVIII) Tortosa va esdevenir plaça forta. Això va implicar la necessitat d'allotjar-hi la tropa.

QR A

Com a la resta del país, l'època moderna va ser molt convulsa a Tortosa, amb l'agreujant que el riu Ebre convertia la ciutat en línia de front. Això explica, d'una banda, que entre els segles XVII i XVIII es renovés el recinte emmurallat d'època medieval, un cinyell que es va ampliar substancialment, i de l'altra, que la ciutat esdevingués plaça forta.

93. Los alojamientos militares

La pérdida de la centralidad

A raíz de las guerras de época moderna (la de los Segadores, en el siglo XVII, y la de Sucesión, en el XVIII) Tortosa se convirtió en plaza fuerte. Esto implicó la necesidad de alojar la tropa.

QR A

Como en el resto del país, la época moderna fue muy convulsa en Tortosa, con el agravante de que el río Ebro convertía la ciudad en linea de frente. Esto explica, por un lado, que entre los siglos XVII y XVIII se renovara el recinto amurallado de época medieval, un cinturón que se amplió sustancialmente, y de la otra, que la ciudad se convirtiera en plaza fuerte.

De entrada, y a falta de edificios específicos para acuartelar la abundante tropa, los soldados y el material se fueron repartiendo aquí y allá, en ubicaciones diversas. Por esta

razón, muchos de los edificios públicos de origen medieval, como por ejemplo la lonja o la casa de San Jorge, acabaron perteneciendo al ramo de la guerra. Además la guarnición también ocupaba viviendas particulares.

Cuando los oficiales exigieron que se les alojara en casas acomodadas, las autoridades locales maniobraron para que se construyeran unos cuarteles monumentales; estos fueron derribados en la segunda mitad del siglo XX.

Se trataba de una obra espléndida, diseñada por los ingenieros militares de la nueva dinastía borbónica, y construida por contratistas locales entre el 1725 y el 1751. Su ubicación elevada en el cerro del Sitjar, donde hoy está el hospital Virgen de la Cinta, no era gratuita: se pretendía que los soldados habitaran un lugar saludable «por el desahogo de los ayres», pero también para preservar los militares de cualquier incidente con la población «de los ya experimentados en otras plazas».

93. Military barracks

The loss of centrality

As a result of the wars of the early modern period – the War of the Reapers in the 17th century and the War of the Spanish Succession in the 18th – Tortosa became a fortified city, necessitating accommodation for the garrison.

QRA

As elsewhere in the country, the early modern period in Tortosa was one of great upheaval, with the added factor that the River Ebro placed the city directly on the front line. This situation explains, on the one hand, the extensive renewal and expansion of the medieval walls during the 17th and 18th centuries, and, on the other, Tortosa's formal transformation into a fortified stronghold.

Initially, in the absence of purpose-built barracks, soldiers and supplies were distributed throughout the city in a variety of locations. As a result, many medieval public buildings, such as the *llotja* and Casa de Sant Jordi, came under military control. The garrison also occupied private homes.

When officers demanded to be housed in more comfortable dwellings, the local authorities arranged for the construction of monumental barracks, although these were later demolished in the second half of the 19th century.

This splendid building, designed by the military engineers of the new Bourbon dynasty and constructed by local contractors between 1725 and 1751, occupied a prominent site on Sitjar hill, where the Hospital Verge de la Cintanow stands. Its location was deliberately chosen both to offer soldiers a healthier environment "for the benefit of the fresh air" and to separate them from the civilian population "to avoid incidents already experienced in other garrison towns".

93. Les logements militaires

La perte de la centralité

À la suite des guerres de l'époque moderne (la guerre des faucheurs au XVIIe siècle et la guerre de Succession d'Espagne au XVIIIe siècle), Tortosa est devenue une place forte. Il fallait donc loger les troupes.

QR A

Comme dans le reste du pays, l'époque moderne a été très agitée à Tortosa, d'autant plus que l'Èbre a transformé la ville en ligne de front. Cela explique, d'une part, que l'enceinte médiévale ait été reconstruite entre le XVIIe et le XVIIIe siècle et que son périmètre ait été considérablement étendu, et, d'autre part, que la ville soit devenue une place forte.

Dans un premier temps, et en l'absence de bâtiments spécifiques pour héberger les nombreuses troupes, les soldats et le matériel ont été répartis ici et là, en divers endroits. C'est pourquoi de nombreux bâtiments publics d'origine médiévale, tels que le marché aux poissons ou la maison de Sant Jordi, ont fini par appartenir au domaine militaire. En outre, les soldats occupaient également des logements privés.

Lorsque les officiers ont demandé à être logés dans des maisons cossues, les autorités locales ont fait construire des casernes monumentales qui ont été démolies dans la seconde moitié du XXe siècle.

Il s'agissait d'un bâtiment splendide, conçu par les ingénieurs militaires de la nouvelle dynastie des Bourbons et construit par des entrepreneurs locaux entre 1725 et 1751. Son emplacement surélevé sur la colline du Sitjar, où se trouve aujourd'hui l'hôpital Virgen de la Cinta, n'avait pas été choisi au hasard : il devait permettre aux soldats d'habiter un lieu sain « pour dégager les airs » mais aussi d'éviter tout incident « de ceux déjà vécus dans d'autres lieux » entre les militaires et la population.

Textos de placa

94. La mare de Déu de la Cinta

<u>La pèrdua de la centralitat</u>

La Cinta és una advocació de la mare de Déu, vinculada a un miracle i a una relíquia conservada a la Catedral de Tortosa des de l'edat mitjana. És patrona de la ciutat des del 1863.

QR A

D'acord amb una tradició pietosa que es recull per escrit l'any 1508, la verge Maria va baixar a la Catedral de Tortosa, acompanyada d'una cort angelical i dels sants Pere i Pau, en un moment indeterminat de l'edat mitjana. Un cop a la seu, davant d'un clergue virtuós i en prova de l'amor que sentia pels tortosins, va deixar sobre l'altar major la cinta amb què anava cenyida.

La Cinta està documentada als inventaris de la Catedral des de mitjan segle XIV i s'utilitzava per protegir les dones que estaven a punt de donar a llum, per la qual cosa era l'única relíquia de la Catedral que es podia treure fora de l'església.

En època moderna va ser habitual que fins i tot es dugués a la Cort espanyola, amb la qual cosa s'estava molt de temps a Madrid. Per aquesta raó, es van fer dos sumptuosos reliquiaris per guardar-la: el major, que romania a Tortosa i es va perdre el 1938, i el menor, que viatjava a la Cort i es va recuperar després de la Guerra Civil Espanyola.

La tradició de la sagrada Cinta ha estat especialment rellevant en època moderna i contemporània, raó per la qual la mare de Déu d'aquesta advocació va ser declarada oficialment patrona de Tortosa l'any 1863.

El nom «Cinta» és un dels més habituals entre les dones nascudes a la ciutat. A més, és la protagonista d'algunes de les obres d'art més importants que s'hi conserven, com ara la reial capella de la Cinta, un dels cims del barroc català, o la imatge processional d'argent i porcellana que va elaborar Francesc Via a principis del segle XVIII, considerada una de les millors escultures de plata de la seva època.

94. La Virgen de la Cinta

<u>La pérdida de la centralidad</u>

La Cinta es una advocación de la Virgen María, vinculada a un milagro y a una reliquia conservada en la Catedral de Tortosa desde la Edad Media. Es patrona de la ciudad desde el 1863.

QR A

De acuerdo con una tradición piadosa que se recoge por escrito en 1508, la Virgen María bajó a la Catedral de Tortosa, acompañada de una corte angélica y de los santos Pedro y Pablo, en un momento indeterminado de la Edad Media. Ya en la Catedral, ante un clérigo virtuoso y en prueba del amor que sentía por los tortosinos, dejó sobre el altar mayor la cinta que llevaba ceñida a su cintura.

La Cinta está documentada en los inventarios de la Catedral desde mediados de siglo XIV y se utilizaba para proteger las mujeres que estaban a punto de dar a luz, por lo que era la única reliquia de la Catedral que se podía sacar fuera de la iglesia.

En época moderna fue habitual que incluso se llevara a la Corte Española, por lo que pasaba mucho tiempo en Madrid. Por esta razón, se hicieron dos suntuosos relicarios

para guardarla: el mayor, que permanecía en Tortosa y se perdió el 1938, y el menor, que viajaba a la Corte y se recuperó después de la Guerra Civil Española.

La tradición de la sagrada Cinta ha sido especialmente relevante en época moderna y contemporánea, razón por la que la Virgen de esta advocación fue declarada oficialmente patrona de Tortosa en 1863.

El nombre «Cinta» es uno de los más habituales entre las mujeres nacidas en la ciudad. Además, es la protagonista de algunas de las obras de arte más importantes que se conservan, como por ejemplo la real capilla de la Cinta, una de las cumbres del barroco catalán, o la imagen procesional de plata y porcelana que elaboró Francesc Via a principios del siglo XVIII, considerada una de las mejores esculturas de plata de su época.

The tradition surrounding the holy “cinta” has been especially significant in modern and contemporary times, which is why the Virgin under this title was officially declared the patroness of Tortosa in 1863.

The name “Cinta” remains one of the most popular names among women born in the city. Furthermore, she is the central figure in some of the most important works of art still preserved, such as the royal Chapel of the Cinta, a masterpiece of Catalan Baroque, or the silver and porcelain processional image crafted by Francesc Via in the early 18th century, regarded as one of the finest silver sculptures of its time.

94. Our Lady ofthe Cinta

The loss of centrality

La Cinta is a title of the Virgin Mary, linked to a miracle and a relic preserved in the Cathedral of Tortosa since the Middle Ages. She has been the patroness of the city since 1863.

QRA

According to a pious tradition recorded in 1508, the Virgin Mary descended to the Cathedral of Tortosa, accompanied by a host of angels and the saints Peter and Paul, at an undetermined point during the Middle Ages. Once inside the Cathedral, before a virtuous cleric, and as a sign of her love for the people of Tortosa, she left the ribbon she had worn around her waist on the high altar.

The“cinta” or ribbon is documented in the Cathedral’s inventories from the mid-14th century, and it was used to protect women in labour, making it the only relic in the Cathedral that could be taken outside the church.

In modern times, it was even taken to the Spanish Court, where it often stayed in Madrid. For this reason, two sumptuous reliquaries were created to house it: the larger one, which remained in Tortosa and was lost in 1938, and the smaller one, which travelled to the Court and was recovered after the Spanish Civil War.

94. La Vierge de la Cinta (du Ruban)

La perte de la centralité

La Cinta est un vocable de la Vierge Marie lié à un miracle et à une relique conservée dans la cathédrale de Tortosa depuis le Moyen Âge. Elle est la patronne de la ville depuis 1863.

QRA

Selon une pieuse tradition consignée par écrit en 1508, la Vierge Marie descendit dans la cathédrale de Tortosa, accompagnée d’un cortège d’anges et des saints Pierre et Paul, à une époque indéterminée du Moyen Âge. Une fois dans la cathédrale, devant un ecclésiastique vertueux et comme preuve de l’amour qu’elle vouait à la population de Tortosa, elle laissa sur le maître-autel le ruban qu’elle portait à la taille.

Le ruban est documenté dans les inventaires de la cathédrale à partir du milieu du XIVe siècle et était utilisé pour protéger les femmes sur le point d’accoucher, ce qui en fait la seule relique de la cathédrale qui pouvait être emportée hors de ses murs.

À l’époque moderne, il était même habituel de l’apporter à la Cour espagnole, il passait donc de longues périodes à Madrid. C’est pourquoi deux somptueux reliquaires ont été fabriqués pour le conserver : un grand, qui restait à Tortosa et a disparu en 1938, et un plus petit qui voyageait à la Cour et a été retrouvé après la guerre civile espagnole.

La tradition du ruban sacré a été particulière significative à l'époque moderne et contemporaine, raison pour laquelle la Vierge de la Cinta a été officiellement déclarée patronne de Tortosa en 1863.

Le prénom de « Cinta » est l'un des plus courants parmi les fillettes nées dans la ville. Elle est également la protagoniste de certaines des œuvres d'art les plus importantes encore visibles aujourd'hui, comme la chapelle royale de la Cinta, l'un des chef-d'œuvre du baroque catalan, ou l'image processionnelle en argent et en porcelaine exécutée par Francesc Via au début du XVIIIe siècle, considérée comme l'une des plus belles sculptures en argent de l'époque.

Textos de placa

95. Els jesuïtes a Tortosa

La pèrdua de la centralitat

L'orde d'Ignasi de Loiola s'instal·la a Tortosa el 1636. El seu convent es va establir a un palau que rebé en herència del canonge Mateu Boteller, situat al carrer de Montcada.

QR A

Amb l'adveniment de la dinastia borbònica, els jesuïtes van guanyar molta influència política, en ocupar el càrrec de confessor reial. A Tortosa, tal com esdevingué en altres llocs, es feren càrrec de l'Escola de Gramàtica, el 1710.

La caiguda en desgràcia de la Companyia de Jesús i la subsegüent dissolució i expulsió dels jesuïtes espanyols, el 1767, va dur a l'abandonament del convent, que es convertí en un seminari per instruir sacerdots.

Un nou tomb polític va restablir el 1816 la Companyia a Espanya. La casa de Tortosa es va reobrir amb tres jesuïtes ja ancians, però va tornar a tancar durant el Trienni Revolucionari (1820-1823). Fins al 1864 no es van tornar a reintegrar a la ciutat, aquesta vegada a l'antic convent franciscà de Jesús.

D'aquesta etapa cal destacar l'establiment dels departaments científics de l'orde a Roquetes i la inauguració de l'Observatori de l'Ebre, el 1904, amb instrumental científic excel·lent. El 1932 la Segona República Espanyola va abolir la Companyia a Espanya; els jesuïtes van continuar al capdavant de l'Observatori sense reobrir el convent a Tortosa.

95. Los jesuitas en Tortosa

La pérdida de la centralidad

La orden de Ignacio de Loyola se instala en Tortosa el 1636. Su convento se estableció en un palacio que recibió en herencia del canónigo Mateu Boteller, situado en la calle de Montcada.

QR A

Con el advenimiento de la dinastía borbónica, los jesuitas ganaron mucha influencia política, al ocupar el cargo de confesor real. En Tortosa, tal como aconteció en otros lugares, se hicieron cargo de la Escuela de Gramática, el 1710.

La caída en desgracia de la Compañía de Jesús y la subsiguiente disolución y expulsión de los jesuitas españoles, el 1767, llevó al abandono del convento, que se convirtió en un seminario para instruir sacerdotes.

Un nuevo tumbo político restableció el 1816 la Compañía en España. La casa de Tortosa se reabrió con tres jesuitas ya ancianos, pero volvió a cerrar durante el Trienio Revolucionario (1820-1823). Hasta el 1864 no se volvieron a reintegrar en la ciudad, esta vez en el antiguo convento franciscano de Jesús.

De esta etapa hay que destacar el establecimiento de los departamentos científicos de la orden en Roquetes y la inauguración del Observatorio del Ebro, el 1904, con

instrumental científico excelente. El 1932 la Segunda República Española abolió la Compañía en España; los jesuitas continuaron al frente del Observatorio sin reabrir el convento en Tortosa.

95. The Jesuits in Tortosa

The loss of centrality

The Order of Ignatius of Loyola arrived in Tortosa in 1636. Their convent was established in a palace inherited from the canon Mateu Boteller, located on Carrer de Montcada.

QR A

With the rise of the Bourbon dynasty, the Jesuits gained considerable political influence, notably through their position as royal confessors. In Tortosa, as elsewhere, they took control of the Grammar School in 1710.

The decline of the Society of Jesus and the subsequent dissolution and expulsion of the Spanish Jesuits in 1767 led to the abandonment of their convent, which was repurposed as a seminary for training priests.

A change in the political landscape in 1816 saw the re-establishment of the Society in Spain. The Tortosa house was reopened with three elderly Jesuits, but it was again closed during the Liberal Triennium (1820–1823 [a three-year period when Spain briefly returned to constitutional government under liberal rule]). The Jesuits did not return to the city until 1864, when they settled in the former Franciscan convent of Jesús.

A notable development during this period was the establishment of the Society's scientific departments in Roquetes and the opening of the Ebro Observatory in 1904, with excellent scientific equipment. In 1932, the Second Spanish Republic abolished the Society in Spain, but the Jesuits continued to oversee the Observatory, without reopening the convent in Tortosa.

95. Les Jésuites à Tortosa

La perte de la centralité

L'ordre fondé par Ignace de Loyola s'installe à Tortosa en 1636. Son couvent est établi dans un palais hérité du chanoine MateuBoteller, situé dans la rue de Montcada.

QR A

Avec l'avènement de la dynastie des Bourbons, les Jésuites acquièrent une grande influence politique et occupent les fonctions de confesseurs royaux. À Tortosa, comme dans d'autres endroits, ils prennent en charge l'École de grammaire en 1710.

La disgrâce de la Compagnie de Jésus, puis la dissolution et l'expulsion des Jésuites espagnols en 1767 conduisent à l'abandon du couvent, qui est transformé en séminaire pour la formation des prêtres.

Un nouveau bouleversement politique rétablit la Compagnie de Jésus en Espagne en 1816. Le siège de Tortosa est rouvert avec trois Jésuites âgés, mais il est à nouveau fermé pendant le triennat libéral (1820-1823). Ce n'est qu'en 1864 qu'ils reviennent dans la ville, cette fois dans l'ancien couvent franciscain de Jesús.

Cette période est marquée par la création des départements scientifiques de l'Ordre à Roquetes et par l'inauguration de l'Observatoire de l'Èbre en 1904, doté d'excellents instruments scientifiques. En 1932, la Seconde République espagnole abolit la Compagnie de Jésus en Espagne ; les Jésuites continuent à gérer l'Observatoire sans rouvrir le couvent de Tortosa.

Textos de placa

96. L'església de Sant Jaume

La pèrdua de la centralitat

L'església de Sant Jaume era el centre de la parròquia més septentrional de la ciutat de Tortosa, a tocar de la moreria i els calls. Es trobava on avui hi ha la plaça del mateix nom.

QR A

On avui hi ha la plaça de Sant Jaume, hi va haver una parròquia dedicada a l'apòstol almenys des de la dècada de 1170. Aquest primer edifici va ser substituït per una obra més monumental en un moment indeterminat de la baixa edat mitjana.

Es creu que el nou tenia un presbiteri cobert amb volta de pedra i la nau era constituïda per arcs diafragma i coberta de fusta a dues vessants, amb capelles laterals a cada tram, com succeeix amb la majoria de les anomenades parròquies de «reconquesta» o «repoblació» i amb les esglésies dels ordes mendicants.

Una notícia del 1421 indica que aquesta coberta primitiva va ser reemplaçada per una de rajola amb la intenció, com diuen els documents, que l'obra fos «perpètua». Es tracta d'un procés de substitució prou habitual al gòtic català, i el de Tortosa és un dels primers a ser clarament documentats.

Fins al segle XX aquest sector era molt més proper al riu que no és ara, i les constants avingudes de l'Ebre van causar problemes estructurals en l'edifici. Això, sumat a un incendi que hi va haver a finals del segle XVI, va implicar la construcció d'una tercera església de Sant Jaume, al segle XVII.

El temple barroc va patir danys durant la Guerra Civil Espanyola i la Dirección General de Regiones Devastadas va enderrocar-lo i va aixecar una nova parròquia, però en una altra ubicació, a la plaça de la Immaculada. El temple del segle XX, de planta rectangular i capelles laterals, combina a la coberta de la nau les creueries de tradició gòtica i les llunetes de tradició clàssica.

96. La iglesia de San Jaime

La pérdida de la centralidad

La iglesia de San Jaime era el centro de la parroquia más septentrional de la ciudad de Tortosa, a tocar de la morería y las aljamas judías. Estaba donde hoy hay la plaza del mismo nombre.

QR A

Donde hoy hay la plaza de San Jaime, hubo una parroquia dedicada al apóstol al menos desde la década de 1170. Este primer edificio fue sustituido por una obra más monumental en un momento indeterminado de la Baja Edad Media.

Se cree que el nuevo tenía un presbiterio cubierto con bóveda de piedra y la nave estaba formada por arcos diafragma y cubierta de madera a dos aguas, con capillas laterales a cada tramo, como sucede con la mayoría de las llamadas parroquias de «reconquista» o «repoblación» y con las iglesias de las órdenes mendicantes.

Una noticia del 1421 indica que esta cubierta primitiva fue reemplazada por una de baldosa con la intención, como dicen los documentos, que la obra fuera «perpetua». Se trata de un proceso de sustitución bastante habitual en el gótico catalán, y el de Tortosa es uno de los primeros en ser claramente documentados.

Hasta el siglo XX este sector estaba mucho más próximo al río que ahora, y las constantes avenidas del Ebro causaron problemas estructurales en el edificio. Esto, sumado a un incendio que hubo a finales del siglo XVI, implicó la construcción de una tercera iglesia de San Jaime, en el siglo XVII.

El templo barroco sufrió daños durante la Guerra Civil Española y la Dirección General de Regiones Devastadas lo derribó y levantó una nueva parroquia, pero en otra ubicación, en la plaza de la Immaculada. El templo del siglo XX, de planta rectangular y capillas laterales, combina a la cubierta de la nave las crucerías de tradición gótica y los lunetos de tradición clásica.

96. Church of Sant Jaume

The loss of centrality

The Church of Sant Jaume was the centre of the northernmost parish in the city of Tortosa, situated near the Muslim and Jewish quarters. It stood where Plaça de Sant Jaume is located today.

QR*A*

Where Plaça de Sant Jaume now stands, there was a parish dedicated to the apostle Saint James, at least since the 1170s. This first building was replaced by a more monumental structure at an undetermined point in the Late Middle Ages.

It is believed that the new church featured a presbytery covered by a stone vault, with the nave formed by diaphragm arches and a wooden gabled roof, along with side chapels in each bay. This layout was typical of most of the so-called “Reconquista” or “Repopulation” parishes, as well as churches of the mendicant orders.

A record from 1421 indicates that this original roof was replaced with one made of tiles, with the intention, according to the documents, that the work would be “perpetual”. This process of replacement was fairly common in Catalan Gothic architecture, and Tortosa’s case is one of the first to be clearly documented.

Until the 20th century, this area was much closer to the river than it is now, and the frequent flooding of the Ebro caused structural problems for the building. This, combined with a fire at the end of the 16th century, led to the construction of a third Church of Sant Jaume in the 17th century.

The Baroque church suffered damage during the Spanish Civil War, and the Dirección General de Regiones Devastadas[Spanish government body for post-Civil War reconstruction] demolished it and built a new parish, though in a different location, in the Plaça de la Immaculada. The 20th-century church, with a rectangular layout and side chapels, combines a Gothic-style vaulted nave with classical-style lunettes.

96. L’église Sant Jaume

<u>La perte de la centralité</u>

L’église Sant Jaume était le centre de la paroisse la plus septentrionale de la ville de Tortosa, à côté du quartier musulman et des quartiers juifs. Elle se trouvait là où se situe aujourd’hui la place du même nom.

QR A

Sur l’actuelle place de Sant Jaume se trouvait une église paroissiale dédiée à l’apôtre Jacques depuis au moins les années 1170. Ce premier bâtiment a été remplacé par un ouvrage plus monumental à une époque indéterminée de la fin du Moyen Âge.

On pense que la nouvelle église avait un presbyterium surmonté d’une voûte en pierre et que la nef était formée d’arcs diaphragmes et d’un toit à deux pans, avec des chapelles latérales dans chaque travée, comme c’était le cas dans la plupart des églises dites de « reconquête » ou de « repeuplement » et dans les églises des ordres mendiants.

Une nouvelle de 1421 indique que cette toiture d’origine a été remplacée par une toiture en tuiles avec l’intention, comme l’indiquent les documents, que l’ouvrage soit « perpétuel ». Il s’agit d’un processus de substitution assez courant dans le gothique catalan, et celui de Tortosa est l’un des premiers à être clairement documenté.

Jusqu’au XXe siècle, ce secteur était beaucoup plus proche du fleuve qu’il ne l’est aujourd’hui, et les crues constantes de l’Èbre ont endommagé la structure du bâtiment. À cela s’est ajouté un incendie à la fin du XVIe siècle, ce qui a conduit à la construction d’une troisième église Sant Jaume au XVIIe siècle.

L’église baroque a été endommagée pendant la guerre civile espagnole et la Direction générale des régions dévastées l’a démolie pour faire construire une nouvelle église paroissiale, mais à un autre endroit, sur la place de l’Immaculada. L’église du XXe siècle, avec son plan rectangulaire et ses chapelles latérales, combine la voûte à croisée d’ogives de la nef d’inspiration gothique aux lunettes de tradition classique.

Textos de placa

97. El passatge Franquet

La Tortosa contemporània

Passatge Franquet (1877)

Josep Grifoll Castellet, mestre d'obres

Exemple capdavanter a Tortosa del tipus de galeria coberta d'origen francès.

QR A

Som davant d'un exemple –únic a les Terres de l'Ebre– d'una tipologia residencial i comercial d'origen parisenc, que ben aviat fou importada per les ciutats europees més cosmopolites. És un híbrid de carrer i pati interior.

Aquest projecte d'iniciativa privada consta de vint-i-cinc habitatges de lloguer, repartits en dues escales de veïns i una dotzena de botigues en planta baixa. El passatge agafa el nom del seu promotor, l'empresari tortosí Rufo Franquet- Quan es va construir, l'emplaçament era molt cèntric —adjacent a l'Ajuntament del segle XIV— ja denotava les altes aspiracions de poder de la classe burgesa.

Amb una longitud de 34,50 metres, el *passage* comunica rectilíniament els carrers Canvis i Ciutat. S'hi accedeix des de cadascun travessant sengles arcs clausurats per una cancel·la de forja treballada. Tot i no comptar amb l'habitual coberta de vidre d'altres passatges, en aquesta forma urbana es donava l'agradosa combinació de poder practicar un recorregut tranquil —protegit del caos ciutadà, ben enllumenat i millor pavimentat— i, alhora, lliurar-se a la seducció dels selectes aparadors que s'obrien als baixos.

97. El pasaje Franquet

La Tortosa contemporánea

Pasaje Franquet (1877)
Josep Grifoll Castellet, maestro de obras
Ejemplo pionero en Tortosa del tipo galería cubierta de origen francés.

QR A

Estamos ante un ejemplo —único en las Terres de l'Ebre— de una tipología residencial y comercial de origen parisino, que pronto fue importada por las ciudades europeas más cosmopolitas. Es un híbrido de calle y patio interior.

Este proyecto de iniciativa privada consta de veinticinco viviendas de alquiler, repartidas en dos escaleras de vecinos y una docena de comercios en planta baja. El pasaje toma el nombre de su promotor, el empresario tortosino Rufo Franquet. Cuando se construyó, su emplazamiento era muy céntrico —lindante con el edificio del Ayuntamiento del siglo XIV— lo que denotaba las elevadas aspiraciones de poder de la clase burguesa.

Con una longitud de 34,50 m, el *passage* comunica rectilíneamente las calles de Canvis y de Ciutat. Se accede desde cada una de ellas cruzando sendos arcos clausurados por una trabajada verja de hierro. Aunque no cuenta con la habitual cubierta de vidrio de otros pasajes, en esta forma urbana se producía la agradable combinación de poder practicar un recorrido tranquilo —protegido del caos ciudadano, bien iluminado y mejor pavimentado— y, a la vez, abandonarse a la seducción de los selectos escaparates que ocupaban sus bajos.

97. Passatge Franquet

Contemporary Tortosa
Passatge Franquet (1877)
Josep Grifoll Castellet, master builder
A pioneering example in Tortosa of the covered gallery type, inspired by French models.

QR A

This is a unique example in the Terres de l'Ebre of a residential and commercial layout of Parisian origin, quickly adopted by the most cosmopolitan European cities. It is a hybrid between a street and an internal courtyard.

A private initiative, the development included 25 rental flats arranged around two stairwells, along with a dozen ground-floor shops. The passage takes its name from its developer, Tortosa entrepreneur Rufo Franquet. At the time it was built, the location was considered very central – right next to the 14th-century City Hall – signalling the growing power and ambition of the local bourgeoisie.

Running in a straight line for 34.5 metres, the *passatge* connects Carrer dels Canvis and Carrer de Ciutat. Each entrance is framed by an archway enclosed with an ornate wrought-iron gate. Though it lacks the glass roof typical of many other passages, this urban form created a pleasant setting: a calm, well-paved and well-lit walkway, shielded from the chaos of the street, where one could enjoy a leisurely stroll while being drawn in by the refined shopfronts at ground level.

97. Le passage Franquet

La Tortosa contemporaine

Passage Franquet (1877)
Josep Grifoll Castellet, maître d'œuvre
Le premier exemple de ce type de galerie couverte d'origine française à Tortosa.

QR A

Il s'agit d'un exemple — unique dans la région des Terres de l'Ebre — de type résidentiel et commercial d'origine parisienne, qui a été rapidement importé par les villes européennes les plus cosmopolites. On peut le considérer comme un mélange de rue et de cour intérieure.

Ce projet d'initiative privée se compose de vingt-cinq logements locatifs, répartis autour de deux cages d'escalier, et d'une douzaine de commerces au rez-de-chaussée. Le passage porte le nom de son promoteur, l'homme d'affaires RufoFranquet, originaire de Tortosa. Lors de sa construction, son emplacement était très central — attenant à l'hôtel de ville datant du XIVe siècle — ce qui dénotait les hautes aspirations au pouvoir de la classe bourgeoise.

D'une longueur de 34,50 m, le passage relie les rues Canvis et Ciutat en ligne droite. On y accède depuis chacune d'elles en franchissant deux arches fermées par une grille en fer ouvragée. Bien qu'il ne dispose pas des verrières habituelles de la plupart des passages, cette structure urbaine offrait le charme agréable d'une promenade tranquille, à l'abri du vacarme de la ville, dans un cadre bien éclairé et mieux pavé, et l'attrait des vitrines chic qui occupaient le rez-de-chaussée.

Textos de placa

98. L'església de la Reparació

La Tortosa contemporània

Església de la Reparació (1899-1903)

Joan Abril i Guanyabens, arquitecte (Mataró, 1852 – Tortosa, 1939)

Temple neogòtic amb elements modernistes.

QR A

L'església de la Reparació al Cor de Jesús Sagramentat està situada en la parcel·la que va ocupar l'antic teatre de l'Hospital. Fou promoguda pel capellà Manuel Domingo i Sol, fundador de l'Hermandad de los Sacerdotes Operarios Diocesanos. I fou projectada per l'arquitecte diocesà Joan Abril i Guanyabens a partir d'una tipologia de planta central.

En destaca el seu interior diàfan i l'espai de la cripta, excavada en el lloc d'una antiga necròpoli romana. A la claror espacial hi contribueix la cúpula de vuit angles iguals i vuits costats iguals, quatre a quatre alternats que cobreix el temple, intervenció modernista de l'arquitecte Pau Monguió i Segura; sobre aquesta cúpula, s'eleva una llanterna de planta octogonal construïda amb pilars de gelosia i vitralls de colors. Aquest cos està protegit per una lleugera teulada de ceràmica vidrada. Un airós campanar octogonal

remata el conjunt; en el càlcul i la construcció del campanar va intervenir l'arquitecte Joan Torras i Guardiola.

De l'espaiós interior cal destacar el mausoleu on es veneren les relíquies de Mossèn Sol —beatificat el 1987— i les pintures que decoren la volta del presbiteri, obra dels artistes tortosins Josep Benet Espuny i Antoni Cerveto Vallespí.

98. La iglesia de la Reparación

La Tortosa contemporánea

Iglesia de la Reparación (1899-1903)

Joan Abril i Guanyabens, arquitecto (Mataró, 1852 – Tortosa, 1939)

Templo neogótico con elementos modernistas.

QR A

La iglesia de la Reparación al Corazón de Jesús Sacramentado está situada en la parcela que ocupó el antiguo teatro del Hospital. Fue promovida por el sacerdote Manuel Domingo Sol (Tortosa, 1836 – Tarragona, 1909), fundador de la Hermandad de Sacerdotes Operarios Diocesanos. Y Fue proyectada por el arquitecto diocesano Joan Abril Guanyabens a partir de una tipología de planta central.

Destaca su interior diáfano y el espacio de la cripta, excavada en el lugar de una antigua necrópolis romana. A esa claridad espacial contribuye la cúpula ochavada que cubre el templo, intervención modernista del arquitecto Pau Monguió Segura, sobre la que se yergue una linterna de planta octogonal construida con pilares de celosía y vitrales de color. Dicho cuerpo está protegido por un liviano tejado de cerámica vidriada. Un airoso campanario octogonal remata el conjunto en cuyo cálculo y construcción intervino el arquitecto Joan Torras Guardiola.

De su espacioso interior, cabe destacar el mausoleo donde se veneran las reliquias de mosén Sol —beatificado en 1987— y las pinturas que decoran la bóveda del presbiterio, obra de los artistas tortosinos Josep Benet Espuny y Antoni Cerveto Vallespí.

98. Church of la Reparació

Contemporary Tortosa

Church of la Reparació (1899–1903)

Joan Abril i Guanyabens, architect (Mataró, 1852 – Tortosa, 1939)

Neo-Gothic church with Modernista elements.

QR A

The Church of la Reparació, dedicated to the Sacred Heart of Jesus in the Blessed Sacrament stands on the site of the former hospital theatre. It was commissioned by the priest Manel Domingo i Sol (Tortosa, 1836 – Tarragona, 1909), founder of the Germanor de Sacerdots Operaris Diocesans (Brotherhood of Diocesan Labourer Priests), and designed by diocesan architect Joan Abril i Guanyabens using a centralised floor plan.

The church is notable for its spacious, open interior and the crypt beneath, excavated in the area of a former Roman necropolis. This feeling of spaciousness is reinforced by the octagonal dome covering the space – a Modernista feature by architect Pau Monguió Segura. Above it rises an octagonal lantern made with latticework pillars and coloured stained glass, topped by a light glazed ceramic roof. The structure is completed by a graceful octagonal bell tower, designed and built with input from architect Joan Torras Guardiola.

Inside, highlights include the mausoleum containing the relics of Mossèn Sol – beatified in 1987 – and the painted vault of the presbytery, decorated by Tortosa artists Josep Benet Espuny and Antoni Cerveto Vallespí.

98. L'église de la Reparació

La Tortosa contemporaine

Église de la Reparació (1899-1903)

Joan Abril i Guanyabens, architecte (Mataró, 1852 - Tortosa, 1939)

Église néogothique dotée d'éléments modernistes.

QR A

L'église de la Reparació dédiée au Sacre Cœur de Jésus occupe l'emplacement de l'ancien théâtre de l'hôpital. Le prêtre Manel Domingo Sol (Tortosa, 1836 - Tarragone, 1909), fondateur de la Fraternité des prêtres ouvriers diocésains, est à l'origine de sa construction. Elle a été conçue par l'architecte diocésain Joan Abril Guanyabens sur la base d'un plan centré.

Elle se caractérise par son intérieur diaphane et sa crypte, creusée sur le site d'une ancienne nécropole romaine. La coupole octogonale qui coiffe l'église, intervention moderniste de l'architecte Pau Monguió Segura, contribue à la clarté de l'espace. Elle est surmontée d'une lanterne octogonale construite avec des piliers ajourés et des vitraux colorés. Cet élément est protégé par un toit aérien en céramique vernissée. L'ensemble est couronné d'un gracieux clocher octogonal, conçu et construit par l'architecte Joan TorrasGuardiola.

De son intérieur spacieux, il faut souligner le mausolée où sont vénérées les reliques de Manel Domingo Sol — béatifié en 1987 — et les peintures qui décorent la voûte du presbyterium, œuvre des artistes de Tortosa Josep BenetEspuny et Antoni CervetoVallespí.

Textos de placa

99. L'església del Roser
La Tortosa contemporània

Església de la Mare de Déu del Roser (1910-1916)
Joan Abril i Guanyabens, arquitecte (Mataró, 1852 – Tortosa, 1939)
Temple premodernista, alterat en la postguerra.

QR A
L'emplaçament triat per ubicar el primer pont de l'Estat (1893-1910) provocà, entre altres traumes urbanístics, el desmembrament de la porxada plaça de la Constitució — altrament dita plaça de les Cols per tenir-hi lloc el mercat— i l'enderrocament de la església del Roser, temple conventual dels dominics.
En contraprestació, s'acordà construir un santuari de bell nou a l'altra vora de riu —raval de la Creu— a càrrec de l'arquitecte diocesà Joan Abril i Guanyabens. Aquest bastí un temple de maó vist, en llenguatge historicista previ al modernisme, rebaixat de pretensions respecte l'ambiciós plantejament inicial.
La planta és un rectangle de 20 x 40 m i està dividida en tres trams. Cal alçar la mirada cap a la torre del campanar, amb 53 m d'alçària inicial, tota una icona de la imatge fluvial de la ciutat. L'interior presenta una esvelta nau central, de 10 m d'ample i 17,80 m d'alçada, amb tres capelles laterals, baptisteri, sagrari i cor.
A més de reciclar elements mobles de l'antic Roser, Abril reubicà a la façana nord la portalada principal d'aquest temple com a porta lateral de la nova església. L'actual aspecte exterior respon a l'actuació de postguerra (1940) quan Regiones Devastadas decidí escapçar l'esvelta torre del campanar i ocultar els trets modernistes sota un revestiment continu, neutre i llis. Posteriorment, es va afegir la casa rectoral seguint el llenguatge racionalista.

99. La iglesia del Roser
La Tortosa contemporánea

Iglesia de Nuestra Señora del Rosario (1910-1916)
Joan Abril i Guanyabens, arquitecto (Mataró, 1852 – Tortosa, 1939)
Templo premodernista, alterado en la posguerra.

QR A
El emplazamiento elegido para ubicar el primer puente del Estado (1893-1910) provocó, entre otros traumas urbanísticos, el desmembramiento de la porticada plaza de la Constitución —también denominada plaza de las Coles por acoger el mercado— y el derribo de la iglesia del Rosario, templo conventual de los dominicos.

En contraprestación, se acordó construir un nuevo santuario en la otra orilla del río —arrabal de la Cruz— a cargo del arquitecto diocesano Joan Abril Guanyabens. Éste levantó un templo de obra vista, en lenguaje historicista previo al modernismo, rebajado de pretensiones respecto del ambicioso planteamiento inicial.

La planta es un rectángulo de 20 x 40 m y está dividida en tres tramos. La mirada se dirige hacia la torre del campanario, de 53 m de altura inicial y todo un icono de la imagen fluvial de la ciudad. El interior presenta una esbelta nave central, de 10 m de ancho y 17,80 de alto, con tres capillas laterales, baptisterio, sagrario y coro.

Además de reciclar elementos muebles del antiguo Rosario, Abril reubicó en el flanco norte la fachada principal de dicho templo como portalada lateral de la nueva iglesia. El actual aspecto exterior responde a la actuación de posguerra (1940) cuando Regiones Devastadas decidió truncar la esbelta torre del campanario y ocultar los rasgos modernistas tras un revestimiento continuo, neutro y liso. Posteriormente, se añadió la casa rectoral en lenguaje racionalista.

99. Church of El Roser

Contemporary Tortosa

Church of Our Lady of the Rosary (1910–1916)

Joan Abril i Guanyabens, architect (Mataró, 1852 – Tortosa, 1939)

Pre-modernist temple, altered in the post-war period.

QR A

The site chosen for the construction of the first Pont de l'Estat bridge (1893–1910) caused a number of urban disruptions, including the fragmentation of the porticoed Plaça de la Constitució – also known as Plaça de les Cols due to its role as a market square – and the demolition of the Church of El Roser, a Dominican convent church.

As compensation, a new sanctuary was built on the opposite bank of the river, in the Raval de la Creu, designed by the diocesan architect Joan Abril i Guanyabens. He built a temple in exposed brick, following a historicist style that predates Modernisme, albeit on a more modest scale than originally envisaged.

The church has a rectangular layout, measuring 20 by 40 metres, divided into three sections. The eye is drawn to the bell tower, which originally stood at 53 metres tall and became a prominent feature of the city's riverside skyline. Inside, there is a slender central nave, 10 metres wide and 17.8 metres high, flanked by three side chapels, a baptistery, sanctuary and choir.

In addition to reusing elements from the original Church of El Roser, Abril relocated the former church's north-facing façade, incorporating it as a side entrance to the new church. The current appearance of the exterior is the result of post-war alterations (1940), when the Directorate of Devastated Regions shortened the slender bell tower and concealed the Modernista details with a smooth, neutral coating. Later, a rectory in a Rationalist style was added.

99. L'église du Roser

La Tortosa contemporaine

Église de Notre-Dame du Rosaire (1910-1916)

Joan Abril i Guanyabens, architecte (Mataró, 1852 - Tortosa, 1939)

Église pré-moderniste, remaniée après-guerre.

QR A

L'emplacement choisi pour la construction du premier pont de l'Estat (1893-1910) a provoqué, entre autres bouleversements urbanistiques, le démantèlement de la place de la Constitució — une place à portiques, également connue sous le nom de place *de les Cols* (« des choux ») car elle abritait le marché — et la démolition de l'église du Roser, l'église du couvent des Dominicains.

En contrepartie, il a été convenu que l'architecte diocésain Joan Abril Guanyabens construirait un nouveau lieu de culte sur l'autre rive du fleuve — dans le Raval de la Creu. Il a ainsi fait bâtir une église en briques apparentes, dans le langage historiciste du pré-modernisme, plus modeste que l'ambitieux projet initial.

Elle a une forme rectangulaire de 20 40 m, divisée en trois parties. Le clocher, d'une hauteur initiale de 53 m, attire les regards et est un élément indissociable de l'image fluviale de la ville. L'intérieur se compose d'une nef centrale élancée, large de 10 m et haute de 17,80 m, avec trois chapelles latérales, un baptistère, un sanctuaire et une tribune.

En plus de recycler certains éléments du mobilier de l'ancienne église du Roser, Abril a déplacé la façade principale de l'ancienne église sur le côté nord pour en faire la porte latérale de la nouvelle église. L'aspect extérieur actuel est le résultat des interventions d'après-guerre (1940), lorsque la Direction générale des régions dévastées a décidé de tronquer le clocher élancé et de dissimuler les caractéristiques modernistes sous un

enduit continu, neutre et lisse. Par la suite, un presbytère aux lignes rationalistes a été ajouté.

Textos de placa

100. La casa Bau

La Tortosa contemporània

Casa Bau (1912-1915)

Josep Plantada i Artigas, arquitecte signant del projecte.

Habitatge i magatzems modernistes a l'eixample burgès del Temple.

QR A

És un habitatge unifamiliar entre mitgeres, inicialment desenvolupat en planta baixa, planta noble i terrat, de tipologia deutora de les edificacions de l'Eixample barcelonès. Està situat en el primer eixample del Temple i fou residència de l'industrial oleícola Josep Bau Vergés, capdavanter de l'exportació al mercat sud-americà.

La imatge actual presenta un afegit de dos plantes i un àtic resultat d'una remunta, projectada el 1942, la qual eliminà el corbat frontispici que ocultava l'altell i dotava de caràcter a l'edificació. Amb estricta simetria, la façana principal organitza una composició adusta en la qual destaca la pètria tribuna del pis principal, amb elements gòtics, sostinguda per mènsules de formes vegetals.

L'interior d'aquesta planta conserva la riquesa ornamental original evidenciada en els enteixinats amb ornat floral; la galeria semicircular envidrada que envaeix la generosa terrassa posterior, i l'acurat treball d'ebenisteria que abunda per tot arreu. Cal destacar la seqüència portal-vestíbul-escala principal, la qual exhibeix amb orgull l'excel·lència dels oficis artesanals afavorits pel modernisme arquitectònic. Els baixos de l'edifici, juntament amb l'ampli solar annex, acollien la fàbrica i els magatzems d'oli —amb cent trulls— oferien una dinàmica imatge industrial.

100. La casa Bau

La Tortosa contemporánea

Casa Bau (1912-1915)

Josep Plantada Artigas, arquitecto firmante del proyecto.

Vivienda y almacenes modernistas en el ensanche burgués del Temple.

QR A

Es una vivienda unifamiliar entre medianeras, inicialmente desarrollada en planta baja, planta noble y azotea, de tipología deudora de las edificaciones del Eixample barcelonés. Está situada en los aledaños del primer ensanche del Temple y fue residencia del industrial oleícola José Bau Vergés, pionero de la exportación en el mercado sudamericano.

Su imagen actual presenta un añadido de dos plantas y un ático resultado de una remonta, proyectada en 1942, que eliminó el curvado frontispicio que ocultaba el altillo y confería carácter a la edificación. Con estricta simetría, la fachada principal organiza una composición adusta, en la que destaca la pétrea tribuna del piso principal, con elementos góticos, y sostenida por ménsulas de formas vegetales.

El interior de esta planta conserva la riqueza ornamental original evidenciada en los artesonados con ornato floral; la galería semicircular acristalada que invade la generosa terraza posterior, y los delicados trabajos de ebanistería que abundan por doquier. A destacar la secuencia portal-zaguán-escalera principal, la cual exhibe con orgullo la excelencia de los oficios artesanales auspiciados por el modernismo arquitectónico. Los bajos del edificio, junto con el amplio solar anexo, acogían la fábrica y los almacenes de aceite —con cien trujales— y ofrecían una dinámica imagen industrial.

100. Casa Bau

Contemporary Tortosa
Casa Bau (1912–1915)

Josep Plantada Artigas, architect responsible for the project.

Modernista house and warehouses in the bourgeois expansion of the Temple district.

QR A

Casa Bau is a terraced, single-family home, originally designed with a ground floor, main floor and rooftop, following a style inspired by the buildings of Barcelona's Eixample. It is located on the edge of the first expansion of the Temple district and was the residence of José Bau Vergés, an olive oil industrialist and pioneer of the South American export market.

The building's current appearance includes a two-storey addition and an attic, following an extension in 1942. This altered the original design, removing the curved frontispiece that had previously concealed the mezzanine and gave the building its distinctive character. The main façade is symmetrically arranged and presents a sober composition, with the stone balcony on the main floor standing out, featuring Gothic elements and supported by corbels with plant motifs.

Inside, the original decorative richness is still evident, with floral-patterned coffered ceilings, a semicircular glazed gallery that extends onto the spacious rear terrace, and delicate woodwork throughout. A highlight is the sequence of the portal, vestibule and main staircase, which proudly showcases the craftsmanship associated with the Modernisme movement. The ground floor, along with the large adjoining plot, housed the oil factory and warehouses, complete with one hundred olive presses, presenting a lively industrial image.

100. La maison Bau

La Tortosa contemporaine

Maison Bau (1912-1915)

Josep Plantada Artigas, architecte auteur du projet.

Habitation et entrepôts modernistes dans le quartier bourgeois du Temple.

QR A

Il s'agit d'une demeure familiale, accolée à deux bâtiments de chaque côté, qui possédait initialement un rez-de-chaussée, un étage et un toit-terrasse. Sa typologie s'inspire des bâtiments du quartier de l'Eixample à Barcelone. Située aux environs de la première extension du quartier du Temple, c'était la résidence de José Bau Vergés, producteur oléicole et pionnier de l'exportation vers le marché sud-américain.

Son aspect actuel se caractérise par l'ajout de trois étages, résultat d'un rehaussement conçu en 1942, qui a supprimé le frontispice courbe qui dissimulait les combles et donnait son caractère à l'édifice. Avec une symétrie stricte, la façade principale offre une composition austère, dans laquelle se démarque la tribune en pierre du premier étage ornée d'éléments gothiques, reposant sur des corbeaux aux formes végétales.

L'intérieur de cet étage conserve la richesse ornementale d'origine, comme en témoignent les plafonds à caissons ornés de compositions florales, la galerie vitrée semi-circulaire qui envahit la vaste terrasse arrière, et les délicates boiseries qui abondent un peu partout. L'ensemble porte d'entrée-vestibule-escalier principal, est particulièrement remarquable et témoigne de l'excellence de l'artisanat mis en valeur par le modernisme architectural. Le rez-de-chaussée du bâtiment, ainsi que le grand terrain attenant, abritaient l'usine et les entrepôts — avec une centaine de pressoirs à olives — et offraient une image industrielle dynamique.

Textos de placa

101. La casa Matheu

La Tortosa contemporània

Casa Matheu (1907-1909)

Pau Monguió i Segura, arquitecte (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956) Habitatge modernista a l'eixample burgès del Temple.

QR A

Edifici que ocupa el primer xamfrà de l'eixample burgès del Temple, indret on la ciutat canvia del segle XIX al XX. Consta de planta baixa comercial, principal i dues plantes pis.

Les façanes perpendiculars es revesteixen imitant un característic encoixinat d'acabat rústic, habitual en altres edificis històrics tortosins. El punt àlgid de l'actuació es troba en el xamfrà on, sobre el seu parament esgrafiat, ressalta un ampli repertori de balcons rematats per una majestuosa espadanya en forma d'omega; aquesta rivalitza en espectacularitat amb la de la veïna casa Brunet, just al davant.

Reclama una atenció especial l'ornamentada tribuna de la planta principal, que adopta un cert aire arabesc gràcies a les singulars balustres de pedra; vitralls acolorits emplomats, i una fotogènica exuberància vegetal.

El remat de la façana presenta una prominent cresteria tant del gust de Pau Monguió Segura, arquitecte responsable del projecte que, per la seva incompatibilitat administrativa, va ser rubricat pel seu company d'estudis, el reusenc Pere Caselles i Tarrats. Malgrat ser coneguda popularment como casa Matheu, el promotor i l'habitant inicial va ser el comerciant local Facund Segarra Rams.

101. La casa Matheu

<u>La Tortosa contemporánea</u>

Casa Matheu (1907-1909)

Pau Monguió Segura, arquitecto (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956). Vivienda modernista en el ensanche burgués del Temple.

QR A

Edificio que ocupa el primer chaflán del ensanche burgués del Temple, allí donde la ciudad cambia del siglo XIX al XX. Consta de planta baja comercial, principal y dos plantas piso.

Las fachadas perpendiculares se revisten imitando un característico almohadillado de acabado rústico, habitual en otros edificios históricos tortosinos. El punto álgido de la actuación se encuentra en el chaflán donde, sobre su paramento esgrafiado, resalta un amplio repertorio de balcones rematados por una majestuosa espadaña en forma de omega; ésta rivaliza en espectacularidad con la de la vecina casa Brunet, justo enfrente.

Reclama una especial atención la ornamentada tribuna de la planta principal, que adopta un cierto aire arabesco gracias a sus singulares balaustres de piedra; vitrales de color emplomados, y una fotogénica exuberancia vegetal.

El remate de la fachada presenta una prominente crestería tan del gusto de Pau Monguió Segura, arquitecto responsable del proyecto que, por su incompatibilidad administrativa, fue rubricado por su compañero de estudios, el reusense Pere Caselles Tarrats. Aunque se la conoce popularmente como casa Matheu, su promotor y morador inicial fue el comerciante local Facundo Segarra Rams.

101. Casa Matheu

<u>La Tortosa contemporaine</u>

Casa Matheu (1907-1909)

Pau Monguió Segura, architect (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956). Modernista house in the bourgeois expansion of the Temple district.

QR A

This building occupies the first chamfer of the bourgeois expansion in the Temple district, marking the transition from the 19th to the 20th century in the city. It consists of a commercial ground floor, a main floor and two upper storeys.

The perpendicular façades are clad in a characteristic rustic ashlar finish, commonly seen in other historic buildings throughout Tortosa. The highlight of the design is the chamfer, where a striking array of balconies stands out against the plastered surface, topped by a grand omega-shaped bell wall; its grandeur rivals that of the nearby Casa Brunet, just across the street.

Special attention should be drawn to the ornate balcony on the main floor, which takes on an almost Moorish style, with its unique stone balusters, leaded stained-glass windows and the striking profusion of plant motifs.

The top of the façade is finished with a prominent cresting, a signature detail of Pau Monguió Segura's style. Due to administrative constraints, the project was signed off by his study partner, Pere Caselles Tarrats from Reus. Although commonly known as Casa Matheu, the building was originally developed and inhabited by the local merchant Facundo Segarra Rams.

101. La maison Matheu

Contemporary Tortosa
Maison Matheu (1907-1909)

Pau Monguió Segura, architecte (Tarragone, 1865 - Barcelone, 1956). Maison moderniste située dans le quartier bourgeois du Temple.

QR A

Ce bâtiment occupe le premier angle du quartier bourgeois du Temple, qui marque l'évolution de la ville entre le XIXe et le XXe siècle. Il se compose d'un rez-de-chaussée commercial surmonté de trois étages.

Les façades perpendiculaires imitent un bossage aux finitions rustiques, que l'on retrouve dans d'autres bâtiments historiques de Tortosa. Le point d'orgue de l'édifice se trouve au niveau de l'angle coupé où, sur son mur à sgraffites, se détache un large répertoire de balcons, surmontés d'un majestueux beffroi en forme d'oméga, qui rivalise de spectacularité avec celui de la maison Brunet voisine, située juste en face.

La tribune ornée du premier étage, qui prend des airs arabes grâce à ses balustres de pierre uniques, ses vitraux colorés au plomb et son exubérance végétale photogénique, mérite une attention particulière.

Le sommet de la façade est orné d'une crête dentelée si chère à Pau Monguió Segura, l'architecte responsable du projet qui, pour des raisons d'incompatibilité administrative, a été signé par son condisciple, PereCasellesTarrats, de Reus. Bien qu'elle soit connue sous le nom de maison Matheu, son promoteur et la première personne à y avoir résidé a été le commerçant local Facundo Segarra Rams.

Textos de placa

102. La casa Climent

La Tortosa contemporània
Casa Climent (1910-1912)
Josep Maria Vaquer i Urquizu, mestre d'obres (Tortosa, 1846-1921)
Habitatge modernista al noble carrer de Montcada.

QR A

La residència del matrimoni format per Ricard Climent i Mercedes Ballester es resol fent cantonada. Consta de planta baixa, principal i dos pisos superiors.
La façana del carrer de Montcada exhibeix abundosa decoració en tots els elements: esgrafiats geomètrics que imiten carreus en els baixos i es esgrafiats amb motius florals a la resta de nivells. També són vistents els balcons amb barana de secció bombada i sostinguts per potents mènsules de pètria vegetació. S'eleva una tribuna de fusta i vidre, desplaçada cap a la confluència amb el carrer de Tras Puríssima; aquesta, amb els tres pisos d'alçària i la peculiar rematada piramidal, accentua la composició vertical de la façana.
De l'interior, en destaquen les pintures murals del vestíbul; la barana de forja de l'escala; l'ebenisteria de les portes, i la gran varietat de dissenys de mosaic hidràulic dels paviments de les estances. L'any 1921, quan es va enderrocar l'immoble veí, s'amplià la planta baixa; es guanyà una plàcida i refrescant terrassa posterior, enjardinada amb elements de rocalla i decorada amb manises blanques i blaves. Als baixos de l'edifici

estava instal·lat el laboratori farmacèutic on es preparava, en forma de xarop, l'acreditat reconstituent Hipofosfitos Salud.

102. La casa Climent

La Tortosa contemporánea

Casa Climent (1910-1912)
Josep Maria Vaquer i Urquizu, maestro de obras (Tortosa, 1846-1921)
Vivienda modernista en la noble calle de Moncada.

QR A

La residencia del matrimonio formado por Ricard Climent i Mercedes Ballester se resuelve haciendo esquina. Consta de planta baja, principal y dos pisos superiores.
La fachada de la calle de Moncada exhibe abundosa decoración en todos los elementos: esgrafiados geométricos que imitan sillares en los bajos y esgrafiados con motivos florales en el resto de niveles. También son vistosos los balcones con barandilla de sección bombeada y sostenidos por potentes ménsulas de pétrea vegetación. Se eleva una tribuna de madera y vidrio, desplazada hacia la confluencia con la calle de Tras Purísima; ésta, con los tres pisos de altura y el peculiar remate piramidal, acentúa la composición vertical de la fachada.
De su interior, destacan las pinturas murales del vestíbulo, la barandilla de forja de la escalera, la ebanistería de las puertas y la gran variedad de diseños de mosaico hidráulico de los pavimentos de los aposentos. El año 1921, cuando se derribó el inmueble vecino, se amplió la planta baja; se ganó una plácida y refrescante terraza posterior, ajardinada con elementos de rocalla y decorada con baldosas blancas y azules.
En los bajos del edificio estaba instalado el laboratorio farmacéutico donde se preparaba, en forma de jarabe, el acreditado reconstituyente Hipofosfitos Salud.

102. Casa Climent

Contemporary Tortosa

Casa Climent (1910-1912)
Josep Maria Vaquer i Urquizu, master builder (Tortosa, 1846–1921)
Modernista residence on the prestigious Carrer de Moncada.

QR A

This corner residence was home to Ricard Climent and Mercedes Ballester. It consists of a ground floor, a main floor and two upper storeys.
The façade on Carrer de Moncada is richly adorned with sgraffito decoration across all levels: geometric designs on the ground floor, mimicking ashlar masonry and floral patterns on the upper floors. The balconies, with their gently curved railings, are supported by strong corbels featuring stone carvings of plant motifs. A wooden and glass balcony, set towards the junction with Carrer de Tras Puríssima, rises three storeys high and is crowned with a distinctive pyramidal finial, enhancing the vertical emphasis of the façade.
Inside, the entrance hall features striking mural paintings, while the staircase boasts a wrought-iron handrail. The finely crafted wooden doors and the variety of hydraulic mosaic tiles on the floors throughout the rooms are also noteworthy. In 1921, following the demolition of the neighbouring building, the ground floor was extended, creating a tranquil and refreshing rear terrace. This was landscaped with rockery and decorated with white and blue tiles. The ground floor also housed a pharmaceutical laboratory where the renowned Hipofosfitos Salud tonic was produced.

102. La maison Climent

La Tortosa contemporaine

Maison Climent (1910-1912)

Josep Maria Vaquer i Urquizu, maître d'œuvre (Tortosa, 1846-1921)
Maison moderniste située dans la rue noble de Moncada.

QR A

La résidence du couple formé par Ricard Climent et Mercedes Ballester forme l'angle de la rue. Elle se compose d'un rez-de-chaussée et de trois étages.La façade de la rue de Moncada présente une abondante décoration : sgraffites géométriques imitant les pierres de taille au rez-de-chaussée et sgraffites à motifs floraux aux différents étages. Les balcons méritent également un coup d'œil, avec leurs garde-corps au profil courbe, soutenus par de solides corbeaux de pierre aux formes végétales. Sur le côté, vers l'angle de la rue Tras Puríssima, se dresse sur trois étages une tribune en bois et en verre, surmontée d'une structure pyramidale singulière, ce qui accentue la composition verticale de la façade.Les peintures murales du vestibule, la rampe en fer forgé de l'escalier, les boiseries des portes et la grande variété de mosaïques hydrauliques sur les sols des différentes pièces sont autant d'éléments remarquables de l'intérieur de l'édifice. En 1921, lors de la démolition du bâtiment voisin, le rez-de-chaussée a été agrandi et une terrasse agréable et fraîche a été aménagée à l'arrière avec des éléments de rocaille et décorée de dalles blanches et bleues. Le rez-de-chaussée abritait un laboratoire pharmaceutique où était préparé le sirop HipofosfitosSalud, un fortifiant reconnu.

Textos de placa

103. Casa Pallarès

La Tortosa contemporània

Xalet Pallarés / Villa Alicia (1906-1907)
Pau Monguió i Segura, arquitecte (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956)
Habitatge modernista als afores del segon eixample del Temple.

QR A

Es tracta d'una segona residència que es va fer construir Fernando Pallarés Delsors, potentat empresari oleícola local. L'habitatge constava de dues plantes, soterrani i golfes. La rotunda volumetria incorporava una torrassa amb mirador, inicialment rematada amb teulada a quatre vents. L'extensa finca arribava fins a la vora del riu Ebre i comptava amb frondosa vegetació i altres espais d'oci, adjacents.

En el disseny s'observen tractaments formals, materials i decoració similars als emprats per Monguió en el coetani Escorxador municipal modernista. Així ho palesen el sòcol de paredat, el emmarcaments de finestres amb maó vist, la ceràmica vidrada i el ferro forjat amb un dinàmic *coup de fouet*.

Durant la postguerra, la finca entra en declivi, es reparcel·lada i perd el seu esplendor burgès. En 1955 canvia de propietari i passa a denominar-se Villa Alicia en honor de la seva filla petita. El desenvolupament urbanístic al llarg de l'avinguda Generalitat, juntament amb la voracitat immobiliària de la dècada dels 60 del segle passat, relegaren l'edificació: va quedar encaixada entre altes mitgeres. Aquesta fou restaurada de forma integral en 2010 i va esdevenir seu empresarial.

103. La casa Pallarés

La Tortosa contemporánea

Chalé Pallarés / Villa Alicia (1906-1907)
Pau Monguió i Segura, arquitecto (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956)
Vivienda modernista en las afueras del segundo ensanche del Temple.

QR A

Se trata de una segunda residencia que se hizo construir Fernando Pallarés Delsors, potentado empresario oleícola local. La vivienda constaba de dos plantas, sótano y buhardillas. La rotunda volumetría incorporaba un torreón con mirador, inicialmente rematada con tejado a cuatro vientos. La extensa finca llegaba hasta el borde del río Ebro y contaba con frondosa vegetación y otros espacios de ocio, adyacentes.

En el diseño se observan tratamientos formales, materiales y decoración similares a los empleados por Monguió en el coetáneo Matadero municipal modernista. Así lo evidencian el zócalo de tabicado, los enmarcamientos de ventanas con ladrillo visto, la cerámica vidriada y el hierro forjado con un dinámico *coup de fouet*.

Durante la posguerra, la finca entra en declive, se reparcela y pierde su esplendor burgués. En 1955 cambia de propietario y pasa a denominarse Villa Alicia en honor de su hija pequeña. El desarrollo urbanístico a lo largo de la avenida Generalitat, junto con la voracidad inmobiliaria de la década de los 60 del siglo pasado, relegaron a la edificación: quedó encajada entre altas medianeras. Ésta fue restaurada de forma integral en 2010 y se convirtió en sede empresarial.

103. Casa Pallarès

Contemporary Tortosa

Chalet Pallarès / Villa Alícia (1906–1907)
Pau Monguió i Segura, architect (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956)
Modernista residence on the outskirts of the Temple district's second expansion.

QR A

This property was built as a second residence for Ferran Pallarès Delsors, a prominent local olive oil magnate. The house originally comprised two storeys, a basement and attic rooms. Its striking volume was accentuated by a tower with a belvedere, originally crowned by a hipped roof. The extensive estate once reached the banks of the River Ebro and included lush gardens and various leisure areas.

The design displays stylistic, material and decorative features characteristic of Monguió's work, notably in his contemporaneous Modernista municipal abattoir. These include a brick plinth, exposed brick window surrounds, glazed ceramic detailing and wrought ironwork adorned with sinuous *coup de fouet* motifs.

During the post-war period, the estate fell into decline, was subdivided and gradually lost its bourgeois grandeur. In 1955 it changed ownership and was renamed Villa Alícia in honour of the new owner's youngest daughter. Urban development along Avinguda de la Generalitat, coupled with the construction boom of the 1960s, left the house hemmed in by tall party walls. It was fully restored in 2010 and turned into a business premises.

103. La maison Pallarès

La Tortosa contemporaine

Villa Pallarès / Villa Alícia (1906-1907)
Pau Monguió i Segura, architecte (Tarragone, 1865 - Barcelone, 1956)
Maison moderniste à la périphérie de la deuxième extension du quartier du Temple.

QR A

Il s'agit de la résidence secondaire qu'a fait construire Ferran PallarèsDelsors, un riche entrepreneur local du secteur oléicole. La maison se composait de deux étages, d'un sous-sol et de combles. Sa composition volumétrique comprenait une tour avec un belvédère, initialement surmontée d'un toit à quatre pentes. La vaste propriété s'étendait jusqu'aux rives de l'Èbre et possédait une abondante végétation et des espaces de loisirs attenants.Le projet offre des similitudes en termes de formes, de matériaux et de décoration avec les éléments utilisés par Monguió dans l'abattoir municipal, de style moderniste, qui date de la même époque. En témoignent les plinthes, les encadrements de fenêtres en briques apparentes, les céramiques émaillées et le fer forgé qui apporte une note de dynamisme. Pendant l'après-guerre, le domaine a décliné, a été remembré et a perdu sa splendeur bourgeoise. En 1955, il a changé de propriétaire et ce dernier l'a rebaptisé Villa Alícia en l'honneur de sa fille cadette. Le développement urbain le long de l'avenue Generalitat, ainsi que la voracité de l'immobilier dans les années 1960, ont relégué le bâtiment à l'arrière-plan : il est désormais coincé entre de grands immeubles. Il a été entièrement restauré en 2010 et abrite désormais le siège d'une entreprise.

Textos de placa

104. La casa Piñana

La Tortosa contemporània

Casa Piñana (1923-1924)
Pau Monguió i Segura, arquitecte (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956)
Habitatge modernista al segon eixample del Temple.

QR A

A les acaballes de la seva segona etapa com a arquitecte municipal de Tortosa, Pau Monguió va rebre l'encàrrec d'elevar una planta i construir un mirador a l'immoble, entre mitgeres, que David Piñana Domingo posseïa amb privilegiades vistes al parc municipal.
Així, orientada cap a aquest verdor botànic, impacta una magnífica tribuna de dues volades. Aquesta presenta tres grans finestrals protegits per sengles guardapols de traçat parabòlic, perfilats exteriorment amb mosaic romà.
Cal parar atenció a la divisió tripartida de les obertures i al joc compositiu de les rosasses de la part superior. La cara inferior del voladís deixa visibles les biguetes decorades i un singular entrebigat, revestit amb manisa blanca; recurs força utilitzat per Monguió en els seus edificis residencials. El conjunt ve rematat per unes festives garlandes i per la barana de rocalla i ferro que protegeix el terrat principal.
Fins a l'any 2017, l'interior va conservar gran part del ric mobiliari, el qual incloïa notables peces de disseny modernista. La profunditat de la parcel·la permet gaudir d'un tranquil pati posterior.

104. La casa Piñana

La Tortosa contemporánea

Casa Piñana (1923-1924)
Pau Monguió i Segura, arquitecto (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956)
Vivienda modernista en el segundo ensanche del Temple.

QR A

A las postrimerías de su segunda etapa como arquitecto municipal de Tortosa, Pau Monguió recibió el encargo de elevar una planta y construir un mirador en el inmueble, entre medianeras, que David Piñana Domingo poseía con privilegiadas vistas en el parque municipal.
Así, orientada hacia este verdor botánico, impacta una magnífica tribuna de dos voladizos. Ésta presenta tres grandes ventanales protegidos por sendos guardapolvos de trazado parabólico, perfilados exteriormente con mosaico romano.
Hay que prestar atención a la división tripartita de las aperturas y al juego compositivo de los rosetones de la parte superior. La cara inferior del voladizo deja visibles las viguetas decoradas y un singular entrevigado, revestido con azulejo blanco; recurso muy utilizado por Monguió en sus edificios residenciales. El conjunto viene rematado por unas festivas guirnaldas y por la barandilla de rocalla y hierro que protege la azotea principal.
Hasta el año 2017, el interior conservó gran parte del rico mobiliario, el cual incluía notables piezas de diseño modernista. La profundidad de la parcela permite disfrutar de un tranquilo patio posterior.

104. Casa Piñana

Contemporary Tortosa

Casa Piñana (1923–1924)
Pau Monguió i Segura, architect (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956)
Modernista residence in the second expansion of the Temple district.

QR A

In the final years of his second tenure as municipal architect of Tortosa, Pau Monguió was commissioned to add an upper storey and construct a belvedere to the terraced house owned by David Piñana Domingo, which enjoyed magnificent views over the municipal park.
Facing this lush green space is a striking two-level projecting bay. It features three large windows, each topped with a parabolic hood mould edged with Roman-style mosaic.
Particularly eye-catching are the tripartite design of the openings and the interplay of rose windows in the upper section. The underside of the projection reveals exposed

decorative beams and distinctive infill panelling clad in white tiles – a feature Monguió frequently employed in his residential work. The ensemble is topped by ornamental garlands and a balustrade of artificial rock and wrought iron enclosing the rooftop terrace.
Until 2017, the interior preserved much of its rich original furnishings, including notable examples of Modernista design. The depth of the plot allows for a peaceful rear courtyard.

104. La maison Piñana

La Tortosa contemporaine

Maison Piñana (1923-1924)
Pau Monguió i Segura, architecte (Tarragone, 1865 - Barcelone, 1956)
Demeure moderniste située dans la deuxième extension du quartier du Temple.

QR A

Vers la fin de sa deuxième étape comme architecte municipal de Tortosa, Pau Monguió a été chargé d'ajouter un étage et un belvédère à l'édifice, jouxtant d'autres bâtiments, que possédait David Piñana Domingo, avec une vue privilégiée sur le parc municipal.
Ainsi, face à cette oasis de verdure, s'élève une magnifique tribune avec deux porte-à-faux. Elle comporte trois grandes fenêtres protégées par des encadrements de forme parabolique, soulignés à l'extérieur par un profil en mosaïque romaine.
Il convient de souligner la division des ouvertures en trois parties et le jeu de composition des rosaces de la partie supérieure. La face inférieure du porte-à-faux permet de voir les solives décorées et une poutraison singulière, recouverte de carrelage blanc, une solution très souvent utilisée par Monguió dans ses bâtiments résidentiels. L'ensemble est complété par des guirlandes festives et par une balustrade mêlant art rocaille et fer forgé, qui protège le toit-terrasse.
Jusqu'en 2017, l'intérieur a conservé une grande partie du riche mobilier, qui comprenait de superbes pièces de style moderniste. La profondeur du terrain permet de profiter d'une agréable arrière-cour.

Textos de placa

105. La casa Benet Piñana

La Tortosa contemporània

Casa Benet Piñana (1922)
Ignasi Brugueras i Llobet, arquitecte (Barcelona, 1883-1964)
Habitatge noucentista del primer alcalde de la Tortosa republicana.

QR A

El gener de 1925, el comerciant Juan Benet Piñana traslladava la seva botiga de teixits als baixos d'un nou edifici aixecat aleshores al carrer de la Sang. L'immoble, encaixat entre mitgeres i amb façana principal a l'avinguda de la Generalitat actual, consta de quatre nivells i terrat.

La planta baixa presenta una zona porxada amb columnes d'inspiració clàssica i amplis aparadors comercials. La resta de plantes superiors, residencials, s'organitzen exteriorment mitjançant lesenes en forma de pilastra d'ordre gegant; generen una composició ordenada de obertures de distribució regular, on cal ressaltar els curiosos capitells jònics de columnes i pilastres.

Totes les dependències es relacionen amb l'exterior mitjançant un balcó individual o doble, amb barana de forja ornamentada. Cal destacar-ne els esgrafiats que decoren les llindes de les balconeres i els panys de façana del darrer pis.

El projecte de l'edifici —també conegut com a casa Santiago Royo— ve signat per l'arquitecte barcelonès Ignasi Brugueras. Aquest va ser tècnic municipal de Tortosa durant el període 1918-1919 i un profund estudiós i col·leccionista d'art precolombí.

105. La casa Benet Piñana

La Tortosa contemporánea

Casa Benet Piñana (1922)
Ignasi Brugueras i Llobet, arquitecto (Barcelona, 1883-1964)
Vivienda novecentista del primer alcalde de la Tortosa republicana.

QR A

El enero de 1925, el comerciante Juan Benet Piñana trasladaba su tienda de tejidos a los bajos de un nuevo edificio levantado entonces en la calle de la Sang. El inmueble, encajado entre medianeras y con fachada principal en la avenida de la Generalitat actual, consta de cuatro niveles y azotea.

La planta baja presenta una zona con soportales con columnas de inspiración clásica y amplios escaparates comerciales. El resto de plantas superiores, residenciales, se organizan exteriormente mediante lesenas en forma de pilastra de orden gigante; generan una composición ordenada de aperturas de distribución regular, donde hay que resaltar los curiosos capiteles jónicos de columnas y pilastras.

Todas las dependencias se relacionan con el exterior mediante un balcón individual o doble, con barandilla de forja ornamentada. Cabe destacar los esgrafiados que decoran los dinteles de las puertas de balcón y los lienzos de fachada del último piso.

El proyecto del edificio —también conocido como casa Santiago Royo— viene firmado por el arquitecto barcelonés Ignasi Brugueras. Éste fue técnico municipal de Tortosa durante el periodo 1918-1919 y un profundo estudioso y coleccionista de arte precolombino.

105. Casa Benet Piñana

<u>Contemporary Tortosa</u>

Casa Benet Piñana (1922)
Ignasi Brugueras i Llobet, architect (Barcelona, 1883–1964)
Noucentista residence of the first mayor of Republican Tortosa.

QR A

In January 1925, the textile merchant Joan Benet Piñana moved his drapery business to the ground floor of a new building erected on Carrer de la Sang. The property, built between party walls and with its main façade now facing today's Avinguda de la Generalitat, comprises four storeys and a rooftop terrace.

The ground floor features an arcade supported by columns of classical inspiration and broad commercial display windows. The upper residential floors are defined by lesenes designed to resemble giant-order pilasters, creating a harmonious façade with evenly spaced openings. Particularly eye-catching are the unusual Ionic capitals that top both the columns and pilasters.

Each room opens onto either a single or double balcony with decorative wrought-iron railings. Particularly notable are the sgraffito panels adorning the lintels of the balcony doors and the upper sections of the top-floor façade.

The building – also known as Casa Santiago Royo – was designed by the Barcelona architect Ignasi Brugueras, who served as Tortosa's municipal architect between 1918 and 1919, and was an avid scholar and collector of pre-Columbian art.

105. La maison Benet Piñana

<u>La Tortosa contemporaine</u>

Maison Benet Piñana (1922)
Ignasi Brugueras i Llobet, architecte (Barcelone, 1883-1964)
Demeure de style *noucentiste* du premier maire de Tortosa de la période républicaine.

QR A

En janvier 1925, le commerçant Juan BenetPiñana installe son magasin de textile au rez-de-chaussée d'un nouvel immeuble, alors situé dans la rue de la Sang. Le bâtiment, accolé à d'autres édifices et dont la façade principale donne sur l'actuelle avenue de la Generalitat, se compose de quatre niveaux et d'un toit-terrasse.

Le rez-de-chaussée comporte des colonnes d'inspiration classique et de grandes vitrines commerciales. Le reste des étages, à vocation résidentielle, est organisé extérieurement par des lésènes en forme de pilastres géants ; elles génèrent une composition ordonnée

avec des ouvertures distribuées de manière régulière. Il ne faut pas manquer d'observer les curieux chapiteaux ioniques des colonnes et des pilastres.

Toutes les pièces disposent d'un balcon simple ou double avec une balustrade en fer forgé. Il faut également admirer les sgraffites décorant les linteaux des portes des balcons et les panneaux de la façade du dernier étage.

Le bâtiment — également connu sous le nom de maison Santiago Royo — a été conçu par l'architecte barcelonais Ignasi Brugueras. Technicien municipal à Tortosa pendant la période 1918-1919, c'était un érudit et un collectionneur d'art précolombien.

Textos de placa

106. El palau Montagut , el portal de Tamarit i els canals de l'Ebre

La Tortosa contemporània

El palau de Montagut es construí sobre el portal de Tamarit. Està situat entre Remolins i la Catedral. Des dels anys 80 del segle passat l'edifici allotja la seu de la Comunitat de Regants de l'Esquerra de l'Ebre.

QR A

El portal de Tamarit està documentat des del segle XII. Obria la muralla de la ciutat al riu i patí nombroses reparacions per les crescudes de l'Ebre. La xarxa de portals tenia usos defensius i comercials. Està registrada, per exemple, l'entrada de material de construcció per a la Catedral a través de la porta durant l'edat mitjana. La conservació d'aquesta estructura respon a l'ús (accés a un pati interior) que se li donà quan es construí el palau Montagut.

Aquest palau aprofità l'estructura del portal esmentat. La torre que dona al carrer de Santa Anna degué pertànyer al circuit emmurallat de la ciutat. El palau dels Montagut, família present al sud de Catalunya des de la conquesta cristiana, patí a inicis del segle XX una profunda transformació.

Des dels anys 80 del segle passat l'edifici allotja la seu de la Comunitat de Regants de l'Esquerra de l'Ebre, canal de reg inaugurat el 1912, que transcorre en paral·lel al riu per la banda esquerra.

106. El palacio Montagut , el portal de Tamarit y los canales del Ebro

La Tortosa contemporánea

El palacio de Montagut se construyó sobre el portal de Tamarit. Se sitúa entre Remolins y la Catedral. Desde los años 80 del siglo pasado el edificio aloja la sede de la Comunidad de Regantes de la Izquierda del Ebro.

QR A

El portal de Tamarit está documentado desde el siglo XII. Abría la muralla de la ciudad al río y sufrió numerosas reparaciones por las crecidas del Ebro. La red de portales tenía usos defensivos y comerciales. Está registrada, por ejemplo, la entrada de material de construcción para la Catedral a través de la puerta durante la Edad Media. La conservación de esta estructura responde al uso (acceso a un patio interior) que se le dio cuando se construyó el palacio Montagut.

El palacio aprovechó la estructura del portal. La torre que da a la calle de Santa Anna debió de pertenecer al circuito amurallado de la ciudad. El palacio de los Montagut, familia presente en el sur de Cataluña desde la conquista cristiana, sufrió a inicios del siglo XX una profunda transformación.

Desde los años 80 del siglo pasado el edificio aloja la sede de la Comunidad de Regantes de la Izquierda del Ebro, canal de riego inaugurado el 1912, que transcurre en paralelo al río por la parte izquierda.

106. Montagut Palace, the Tamarit Gate and the Ebro Canals

Contemporary Tortosa

Montagut Palace was built above the Tamarit Gate. It lies between the Remolins neighbourhood and the Cathedral. Since the 1980s, the building has housed the headquarters of the Comunitat de Regants de l'Esquerra de l'Ebre (Irrigation Community of the Left Bank of the Ebro).

QR A

The Tamarit Gate has been documented since the 12th century. It formed part of the city walls and opened onto the river, undergoing numerous repairs due to flooding from the Ebro. The network of city gates served both defensive and commercial functions. Records show, for example, that construction materials for the Cathedral were brought through this gate in the Middle Ages. The preservation of this gate is due to the use it was given as access to an inner courtyard when the Montagut Palace was built.

The palace incorporated the gate structure, and the tower facing Carrer de Santa Anna likely belonged to the old city wall circuit. The Montagut family – established in southern Catalonia since the Christian conquest – built their palace here, which underwent a major transformation in the early 20th century.

Since the 1980s, the building has been home to the headquarters of the Left Ebro Irrigation Community, which manages the irrigation canal inaugurated in 1912 that runs parallel to the river on its left bank.

106. Le palais Montagut, la porte de Tamarit et les canaux de l'Èbre

La Tortosa contemporaine

Le palais de Montagut a été construit sur la porte de Tamarit. Il est situé entre le quartier de Remolins et la cathédrale. Depuis les années 1980, ce bâtiment abrite le siège de la Communauté des irrigants de la rive gauche de l'Èbre.

QR A

Il est établi que la porte de Tamarit existait dès le XIIe siècle. Elle permettait de franchir la muraille pour atteindre le fleuve et a subi de nombreuses réparations suite aux crues de l'Èbre. Les portes de la ville avaient une fonction défensive et commerciale. On sait par exemple que les matériaux de construction de la cathédrale sont passés par cette porte au Moyen Âge. La conservation de cette structure répond à l'utilisation qui en a été faite lors de la construction du palais Montagut, c'est-à-dire pouvoir accéder à sa cour intérieure.

Le palais a profité de la structure de la porte. La tour qui donne sur la rue de Santa Anna devait appartenir à l'enceinte fortifiée de la ville. Le palais de la famille Montagut, présente en Catalogne méridionale depuis la conquête chrétienne, a subi une importante transformation au début du XXe siècle.

Depuis les années 1980, il abrite le siège de la Communauté des irrigants de la rive gauche de l'Èbre, qui gère le canal d'irrigation inauguré en 1912 et longeant le fleuve sur sa rive gauche.

Textos de placa

107. La casa Brunet

La Tortosa contemporània

Casa Brunet / Acadèmia Cots (1913-1916)
Josep Maria Vaquer i Urquizu, mestre d'obres (Tortosa, 1846-1921)
Habitatge historicista a l'eixample burgès del Temple.

QR A

Palauet urbà situat en cantonada, de planta baixa, principal i terrat, bastit on neix l'eixample burgès de la ciutat. El matrimoni format per Assumpció Canalda i Claramunt i Salvador Brunet i Sala van encarregar el projecte al mestre d'obres, Josep Maria Vaquer.

Vaquer signà un edifici on lesenes, garlandes, motllures i balcons es disputen la superfície exterior. Darrere d'aquest bigarrat exercici d'eclecticisme arquitectònic, s'endevina la passió decorativa del dibuixant Francesc Escudé i Bosch que, aleshores, treballava en la façana de l'egipciana casa Sabaté.
Cal parar atenció a la formalització del xamfrà: una imponent tribuna, coronada per una singular espadanya de tres forats, s'aboca al carrer i testimonia l'afany de la burgesia local per significar-se socialment.
L'interior aplega valuoses peces de mobiliari de diferents èpoques i segueix les mateixes pautes eclèctiques que llueix la composició exterior. Exhibeix sumptuositat el recorregut que des del vestíbul — decorat amb pintures al tremp, que representen divinitats de la mitologia grega— es dirigeix cap a l'escala banyada de llum acolorida pels vitralls d'una generosa claraboia.

107. La casa Brunet

La Tortosa contemporánea

Casa Brunet / Academia Cots (1913-1916)
Josep Maria Vaquer i Urquizu, maestro de obras (Tortosa, 1846-1921)
Vivienda historicista en el ensanche burgués del Temple.

QR A

Palacete urbano situado en esquina, de planta baja, principal y azotea, construido donde nace el ensanche burgués de la ciudad. El matrimonio formado por Assumpció Canalda i Claramunt y Salvador Brunet i Sala encargaron el proyecto al maestro de obras, Josep Maria Vaquer.
Vaquero firmó un edificio donde lesenas, guirnaldas, molduras y balcones se disputan la superficie exterior. Detrás de este abigarrado ejercicio de eclecticismo arquitectónico, se adivina la pasión decorativa del dibujante Francesc Escudé i Bosch quién, entonces, trabajaba en la fachada de la egipciana casa Sabaté.

Presten atención a la formalización del chaflán: una imponente tribuna, coronada por una singular espadaña de tres agujeros, se inclina hacia la calle y atestigua el afán de la burguesía local para significarse socialmente.
El interior reúne valiosas piezas de mobiliario de diferentes épocas y sigue las mismas pautas eclécticas que luce la composición exterior. Exhibe suntuosidad el recorrido que desde el vestíbulo —decorado con pinturas al temple, que representan divinidades de la mitología griega— se dirige hacia la escala bañada de luz colorida por los vitrales de una generosa claraboya.

107. Casa Brunet

Contemporary Tortosa

Casa Brunet / Acadèmia Cots (1913–1916)
Josep Maria Vaquer i Urquizu, master builder (Tortosa, 1846–1921)
Historicist residence in the bourgeois expansion of the Temple district.

QR A

This urban townhouse, positioned on a corner, comprises a ground floor, a main floor and a rooftop. It was built at the point where the bourgeois expansion of the city begins. The project was commissioned by Assumpció Canalda i Claramunt and Salvador Brunet i Sala, who entrusted the design to master builder Josep Maria Vaquer.
Vaquer's design features a striking interplay of lesenes, garlands, mouldings and balconies, all vying for space across the façade. Beneath this eclectic architectural composition, the decorative flair of draughtsman Francesc Escudé i Bosch is apparent – he was also working on the façade of the Egyptian-style Casa Sabaté at the time.
Special attention should be given to the design of the chamfer: an imposing bay window, crowned by a distinctive bell tower with three arches, juts out toward the street, proudly displaying the local bourgeoisie's desire to assert their social status.
The interior is adorned with valuable pieces of furniture from various periods, reflecting the same eclectic style seen on the exterior. The grandeur of the space is evident from the entrance hall, decorated with tempera paintings depicting Greek deities, which leads into the staircase bathed in coloured light from a generous skylight above.

107. Maison Brunet

La Tortosa contemporaine

Maison Brunet / Académie Cots (1913-1916)
Josep Maria Vaquer i Urquizu, maître d'œuvre (Tortosa, 1846-1921)
Demeure historiciste située dans l'extension bourgeoise du quartier du Temple.

QR A

Hôtel particulier situé à un angle de rue, avec rez-de-chaussée, un étage et toit-terrasse, construit à l'endroit où l'expansion bourgeoise de la ville a commencé. Le couple formé par AssumpcióCanalda i Claramunt et Salvador Brunet i Sala a confié le projet au maître d'œuvre Josep Maria Vaquer.

Vaquer a signé un bâtiment où lésènes, guirlandes, moulures et balcons se disputent la surface extérieure. Derrière cet exercice hétéroclite d'éclectisme architectural, on devine la passion décorative du dessinateur Francesc Escudé i Bosch qui, à l'époque, travaillait sur la façade de la maison Sabaté, de style néo-égyptien.

L'angle coupé mérite une attention particulière : une imposante tribune, surmontée d'un beffroi singulier à trois ouvertures, surplombe la rue et témoigne de la volonté de la bourgeoisie locale à s'affirmer socialement.
L'intérieur rassemble des meubles de valeur de différentes époques et suit le même modèle éclectique que la composition extérieure. Le cheminement depuis le vestibule — décoré de peintures à la détrempe représentant des divinités de la mythologie grecque — jusqu'à l'escalier, baigné par la lumière colorée des vitraux d'une grande verrière, est de toute beauté.

Textos de placa

108. La Casa Camós

La Tortosa contemporània

Casa Camós (1903-1904)

Pau Monguió i Segura, arquitecte (Tarragona, 1865 - Barcelona, 1956)

Habitatge modernista a l'antic raval de la Creu

QR A

Edifici de planta baixa comercial, planta habitatge i golfes situat a la cantonada del carrer de València amb l'antic carrer Major del raval de la Creu, actual barri de Ferreries. La seva disposició en xamfrà s'emfatitza situant en aquesta confluència el portal d'accés principal i el ribetejat coronament triangular.

Totes les obertures de l'habitatge s'aboquen a l'exterior mitjançant balcons amb llosana de pedra i barana de fosa. A la planta baixa, als brancals de les obertures se'ls practica un subtil rebaix que en suavitza visualment el contorn.

Als elements d'acabat exterior, l'arquitecte Monguió—aleshores tècnic municipal— ja anunciava algunes de les seves preferències constructives i ornamentals, les quals reapareixerien en la seva immediata producció posterior: el sòcol de paredat, els frisos de manises decorades que ressegueixen tot el perímetre, l'emmarcament de forats amb maó vist i, particularment, la cresteria de ceràmica esmaltada de color blau lilós que tornaria a utilitzar com a rematada dels careners de l'edifici de l'escorxador municipal de Tortosa.

108. La Casa Camós

La Tortosa contemporánea

Casa Camós (1903-1904)

Pau Monguió i Segura, arquitecto (Tarragona, 1865 - Barcelona, 1956)

Vivienda modernista en el antiguo arrabal de la Creu

QR A

Edificio de planta baja comercial, planta vivienda y buhardilla situada en la esquina de la calle de València con la antigua calle Major del Raval de la Creu, actual barrio de Ferreries. Su disposición en chaflán se enfatiza situando en esta confluencia el portal de acceso principal y el ribeteado coronamiento triangular.

Todas las aberturas de la vivienda se vierten al exterior mediante balcones con losa de piedra y barandilla de fundición. En la planta baja, a las jambas de las aberturas se les practica un sutil rebaje que suaviza visualmente su contorno.

En los elementos de acabado exterior, el arquitecto Monguió —entonces técnico municipal— ya anunciaba algunas de sus preferencias constructivas y ornamentales, que volverían a aparecer en su inmediata producción posterior: el zócalo de mampostería, los frisos decorados que recorren todo el perímetro, el marco de agujeros con ladrillo visto y, particularmente, la crestería de cerámica de color azul liloso que volvería a utilizar como remate de las cumbreras del edificio del matadero municipal de Tortosa.

108. Casa Camós

<u>Contemporary Tortosa</u>
Casa Camós (1903–1904)

Pau Monguióí Segura, architect (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956)

Modernista residence in the former suburb of La Creu

QR

This building comprises a commercial ground floor, a residential floor and an attic, located at the corner of Carrer de València and the former Carrer Major del Raval de la Creu, now the Ferreries neighbourhood. Its chamfered position is emphasised by placing the main entrance and the triangular pediment at this junction.

All the windows and doors open outwards onto stone-balustraded balconies. On the ground floor, subtle rebates are carved into the jambs of the openings, softening their visual outline.

In the exterior details, architect Monguió – who was then a municipal technician – reveals some of his signature construction and decorative preferences, which would reappear in his later work: the masonry base, the decorative friezes running around the building's perimeter, the brick window surrounds, and particularly the lilac-blue ceramic cresting, which he would later use as a finishing touch on the ridgelines of the Tortosa municipal slaughterhouse.

108. La Maison Camós

<u>La Tortosa contemporaine</u>
Maison Camós (1903-1904)

Pau Monguió i Segura, architecte (Tarragone, 1865 - Barcelone, 1956)

Demeure moderniste située dans l'ancien faubourg de la Creu

QR A

Immeuble comprenant un rez-de-chaussée commercial, un étage résidentiel et des combles, situé à l'angle de la rue de València et de l'ancienne rue Major del Raval de la Creu, l'actuel quartier de Ferreries. Sa disposition en angle est soulignée par l'emplacement de la porte d'entrée principale et le couronnement triangulaire ourlé d'une bordure.

Toutes les ouvertures de la bâtisse donnent sur l'extérieur avec des balcons dotés de dalles de pierre et de garde-corps en fonte. Au rez-de-chaussée, les jambages des ouvertures sont subtilement abaissés pour en adoucir visuellement les contours.

Dans les éléments de finition extérieure, l'architecte Monguió — alors technicien municipal — montrait déjà certaines de ses préférences constructives et ornementales, qui allaient réapparaître dans ses projets immédiatement postérieurs : les plinthes en maçonnerie, les frises décorées qui courent sur tout le périmètre de la façade, l'encadrement des ouvertures avec des briques apparentes et, en particulier, la crête en céramique bleu lilas qu'il allait réutiliser pour couronner les tuiles faîtières du bâtiment de l'abattoir municipal de Tortosa.

Textos de placa

109. La Casa Sabaté

La Tortosa contemporània

Casa Sabaté (1914-1916)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, mestre d'obres (Tortosa, 1846-1921)
Habitatge modernista al bell mig de l'eixample del Temple

QR A

La profusió de fulles de lotus i d'altres elements decoratius de l'art egipci caracteritzen aquest edifici que el doctor José Sabaté Andrés va fer-se construir quan els seus dos fills metges —Primitivo i Secundino— van començar a exercir professionalment a Tortosa.

Una gran fascinació per l'Egipte dels faraons motivà, sens dubte, el llenguatge adoptat en aquesta exòtica construcció de l'eixample del Temple, en què cada element de les tres façanes al·ludeix a l'antiga civilització egípcia, en particular, el tractament dels balcons. La teatralitat d'aquesta escenografia assoleix el clímax al portal d'accés, situat a l'eix de simetria de la façana a la plaça d'Alfons XII.

Un altre element que captiva la mirada són les dues enormes mènsules en forma de cap d'elefant que suporten el balcó que s'obre al xamfrà orientat a l'esmentada plaça. Durant l'anterior dècada dels seixanta, la remunta d'un insuls quart nivell provocà la pèrdua de l'historiada rematada original de l'edifici i la sobreedificació de la façana posterior.

109. La Casa Sabaté

La Tortosa contemporánea

Casa Sabaté (1914-1916)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, maestro de obras (Tortosa, 1846-1921)
Vivienda modernista en pleno ensanche del Templo

QR A

La profusión de hojas de loto y otros elementos decorativos del arte egipcio caracterizan este edificio que el doctor José Sabaté Andrés se hizo construir cuando sus dos hijos médicos —Primitivo y Secundino— empezaron a ejercer profesionalmente en Tortosa.

Una gran fascinación por el Egipto de los faraones motivó, sin duda, el lenguaje adoptado en esta exótica construcción del ensanche del Temple, en el que cada elemento de las tres fachadas alude a la antigua civilización egipcia, en particular, el tratamiento de los balcones. La teatralidad de esta escenografía alcanza el clímax en el portal de acceso, situado en el eje de simetría de la fachada en la plaza de Alfonso XII.

Otro elemento que cautiva la mirada son las dos enormes ménsulas en forma de cabeza de elefante que soportan el balcón que se abre al chaflán orientado a dicha plaza. Durante la anterior década de los sesenta, la remonta de un insulso cuarto nivel provocó la pérdida del historiado remate original del edificio y la sobreedificación de la fachada posterior.

109. Casa Sabaté

Contemporary Tortosa

SabatéHouse (1914–1916)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, master builder (Tortosa, 1846–1921)
Modernista residence in the heart of the second expansion of the Temple district

QR A

The abundant use of lotus leaves and other decorative elements from ancient Egyptian art characterise this building, which was commissioned by Dr José Sabaté Andrés when his two sons, Primitivo and Secundino, began practising medicine in Tortosa.

A great fascination with Ancient Egypt undoubtedly inspired the architectural style of this exotic building in the Temple expansion, where each element of the three façades alludes to the ancient civilisation, particularly in the design of the balconies. The theatricality of this style reaches its peak at the entrance portal, located centrally on the façade facing Plaçad'Alfons XII.

Another striking feature is the two massive brackets in the shape of elephant heads that support the balcony facing the chamfer of the square. During the 1960s, the uninspired addition of a fourth storey erased the building's ornate original top and added a vertical extension over the rear façade.

109. La Maison Sabaté

La Tortosa contemporaine

Maison Sabaté (1914-1916)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, maître d'œuvre (Tortosa, 1846-1921)
Demeure moderniste située au cœur de l'extension du quartier du Temple

QR A

La profusion de feuilles de lotus et d'autres éléments décoratifs de l'art égyptien caractérisent ce bâtiment que le docteur José Sabaté Andrés a fait construire lorsque ses deux fils, Primitivo et Secundino, ont commencé à exercer la médecine à Tortosa.

Une grande fascination pour l'Égypte des pharaons a sans doute motivé le langage adopté dans ce bâtiment exotique de l'extension du quartier du Temple, où chaque élément des trois façades fait allusion à l'Égypte antique, en particulier la composition des balcons. La théâtralité de cette scénographie atteint son apogée au niveau de la porte d'accès, située dans l'axe de symétrie de la façade donnant sur la place d'Alfonso XII.

Les deux énormes corbeaux en forme de tête d'éléphant qui soutiennent le balcon s'ouvrant sur l'angle coupé tourné vers la place constituent un autre élément qui attire l'attention. Dans les années 1960, l'exécution d'un quatrième étage insipide a entraîné la perte du couronnement historié original et le rehaussement de la façade arrière.

Textos de placa

110. La Casa Llorca

La Tortosa contemporània

Casa Llorca (1919)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, mestre d'obres (Tortosa, 1846-1921)
Habitatge modernista al marge dret del riu Ebre

QR A

Edifici en cantonada, situat al barri de Ferreries, a l'inici de l'antany carrer Major de l'històric raval de la Creu, allà mateix des d'on s'accedia a l'antic pont de barques, posteriorment substituït pel pont de la Cinta.

Sobre una planta baixa edificada, el Dr. Antonio Llorca Piñol va encarregar l'elevació de dos pisos que s'obrien al riu amb balcons i balconades profusament decorades i, inicialment, projectades amb festives baranes de ferro forjat.

L’actual aspecte exterior, en part fruit de la reconstrucció de postguerra, es caracteritza per una façana amb relleus i tractament rústec de la decoració tal com ho palesen els cadenats de pedra i, especialment, els prominents guardapols motllurats i les treballades baranes pètries dels balcons.

Al xamfrà, el protagonisme se l’endú la tribuna del pis principal, que li serveix al pis superior de terrassa amb vistes fluvials. La resta de paraments es vesteixen amb un fals encoixinat que simula un aparell de carreus. Una àmplia cornisa amb motllures superposades corona l’edifici.

110. La Casa Llorca

La Tortosa contemporánea

Casa Llorca (1919)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, maestro de obras (Tortosa, 1846-1921)
Vivienda modernista en el margen derecho del río Ebro

QR A

Edificio en esquina, situado en el barrio de Ferreries, al inicio de la que antaño fue la calle Major del histórico arrabal de la Creu, lugar desde el que se accedía al antiguo puente de barcas, posteriormente sustituido por el puente de la Cinta.

Sobre una planta baja edificada, el Dr. Antonio Llorca Piñol encargó la elevación de dos pisos que se abrían en el río con balcones y balconadas profusamente decoradas e, inicialmente, proyectadas con festivas barandillas de hierro forjado.

El actual aspecto exterior, en parte fruto de la reconstrucción de posguerra, se caracteriza por una fachada con relieves y tratamiento rústico de la decoración, tal como revelan los candados de piedra y, especialmente, los prominentes guardapolvos moldurados y las trabajadas barandillas pétreas de los balcones.

En el chaflán, el protagonismo se lo lleva la tribuna del piso principal, que le sirve al piso superior de terraza con vistas fluviales. Los demás paramentos se visten con un falso acolchado que simula un aparato de sillares. Una amplia cornisa con molduras superpuestas corona el edificio.

110. Casa Llorca

Contemporary Tortosa
Casa Llorca (1919)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, master builder (Tortosa, 1846–1921)
Modernista residence on the right bank of the River Ebro

QR A

This corner building is situated in the Ferreries neighbourhood, at the start of what was once the Carrer Major of the historic suburb of La Creu, the location from which access was once gained to the old boat bridge, later replaced by the Pont de la Cinta.

On top of an existing ground floor, Dr Antonio Llorca Piñol commissioned the addition of two upper storeys, which open out towards the river with balconies and balustrades that are richly decorated, initially designed with festive wrought-iron railings.

The current exterior, partly a result of post-war reconstruction, is characterised by a façade adorned with reliefs and rustic decorative elements, as evidenced by the stone locks and, notably, the prominent moulded cornices and the intricately designed stone balustrades of the balconies.

The chamfered corner is dominated by the prominent bay window on the main floor, which serves as a terrace offering river views for the upper storey. The other elevations are clad in faux panelling mimicking a stone block façade. A wide cornice with overlapping mouldings crowns the building

110. La maison Llorca

La Tortosa contemporaine

Maison Llorca (1919)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, maître d'œuvre (Tortosa, 1846-1921)
Demeure moderniste située sur la rive droite de l'Èbre

QR A

Bâtiment en angle, situé dans le quartier de Ferreries, au début de ce qui était autrefois la rue Major du faubourg historique de la Creu, qui permettait d'accéder à l'ancien pont de barques, remplacé plus tard par le pont de la Cinta.

Le Dr Antonio LlorcaPiñol a fait construire deux étages au-dessus d'un bâtiment de plain-pied existant ; ils possédaient des balcons abondamment décorés qui, selon le projet initial, auraient dû comporter des balustrades festives en fer forgé et qui donnaient sur le fleuve.

L'aspect extérieur actuel, qui résulte en partie de la reconstruction d'après-guerre, se caractérise par une façade avec des reliefs et un traitement rustique de la décoration, comme le révèlent les cadenas en pierre et, surtout, les moulures proéminentes et les garde-corps ouvragés des balcons, en pierre.

Au niveau de l'angle coupé, la tribune du premier étage est la grande protagoniste et sert de terrasse à l'étage supérieur, avec vue sur le fleuve. Les autres murs sont recouverts d'un faux bossage qui simule un appareil en pierre de taille. Une large corniche avec des moulures superposées couronne le bâtiment.

Textos de placa

111. Antiga Cooperativa de Santiago

La Tortosa contemporània

Antiga Cooperativa de Santiago (1912; c. 1923)
Josep Plantada i Artigas, arquitecte

Edifici industrial, de caràcter noucentista, al barri de Remolins

QR A

Edifici destinat a la producció d'oli construït a la segona dècada del segle XX, utilitzat com a mercat en època musulmana. Consta de dues naus siameses, de planta rectangular amb coberta a dues aigües. Cadascuna presenta l'accés principal per la plaça de la Immaculada amb dues portalades d'arc rebaixat.

La resta de parament arranca amb un sòcol de pedra concertada, continua amb un revestiment que simula un aparell de carreus i es remata amb un frontó calat mitjançant un seguit de finestres estretes. Una cornisa motllurada unifica el conjunt l'autoria del qual s'atribueix a l'arquitecte Josep Plantada, habitual signant, però, de l'aleshores (1908-1915) tècnic municipal Francesc Batlle i Amfrés (Reus, 1877 - Barcelona, 1960).

Abandonada la seva antiga funció agropecuària, l'edifici va ser rehabilitat (2018) i va renéixer com a comissaria de la policia local de Tortosa. Hereva de la de Santiago, la cooperativa Soldebre desenvolupa l'activitat en unes noves instal·lacions (2010), als afores de Tortosa. Actualment, obté la producció més gran d'oli d'oliva de Catalunya.

111. Antiga Cooperativa de Santiago

La Tortosa contemporánea

Antiga Cooperativa de Santiago (1912; c. 1923)
Josep Plantada i Artigas, arquitecto
Edificio industrial, de carácter novecentista, enelbarrio de Remolins

QR A

Edificio destinado a laproducción de aceite construidoenla segunda década delsiglo XX, utilizado como mercado en época musulmana. Consta de dos naves siamesas, de planta

rectangular con cubierta a dos aguas. Cada una presenta el acceso principal por la plaza de la Immaculada con dos portaladas de arco rebajado.

El resto del menaje arranca con un zócalo de piedra concertada, continúa con un revestimiento que simula un aparato de sillares y se remata con un frontón calado mediante una serie de ventanas estrechas. Una cornisa moldurada unifica el conjunto cuya autoría se atribuye al arquitecto Josep Plantada, habitual firmante del entonces (1908-1915) técnico municipal Francesc Batlle i Amfrés (Reus, 1877 - Barcelona, 1960).

Abandonada su antigua función agropecuaria, el edificio fue rehabilitado (2018) y renació como comisaría de la policía local de Tortosa. Heredera de la de Santiago, la cooperativa Soldebre desarrolla su actividad en unas nuevas instalaciones (2010), en las afueras de Tortosa. Actualmente, obtiene la mayor producción de aceite de oliva de Cataluña.

111. Antiga Cooperativa de Santiago

Contemporary Tortosa
Antiga Cooperativa de Santiago (1912; c. 1923)
Josep Plantadai Artigas, architect
Industrial building in the Noucentista style, located in the Remolins neighbourhood

QR A

Constructed during the second decade of the 20th century, it was originally used as an oil production facility and had previously served as a market during the Muslim period. The building consists of two connected rectangular halls with a gabled roof. Each hall has a main entrance located on Plaça de la Immaculada, marked by two lowered archways.

The lower part of the building features a base made of dressed stone, followed by cladding that mimics ashlar masonry. The structure is topped by a pierced pediment incorporating a row of narrow windows. A moulded cornice unifies the entire ensemble, which is attributed to architect Josep Plantada. Plantada worked alongside the then municipal architect Francesc Batlle iAmfrés (Reus, 1877 – Barcelona, 1960) between 1908 and 1915.

After ceasing its agricultural function, the building was renovated in 2018 and now serves as the Tortosa local police headquarters. The cooperative was succeeded by Soldebre, which operates in new facilities on the outskirts of Tortosa (since 2010) and remains the largest producer of olive oil in Catalonia.

con molduras superpuestas corona el edificio.

111. Ancienne coopérative de Santiago

La Tortosa contemporaine

Ancienne coopérative de Santiago (1912 ; vers 1923)
Josep Plantada i Artigas, architecte
Bâtiment industriel, de style *noucentiste*, situé dans le quartier de Remolins

QR A

Bâtiment destiné à la production d'huile d'olive, construit dans la deuxième décennie du XXe siècle, à l'emplacement utilisé comme marché pendant la période musulmane. Il se compose de deux nefs jumelles, de plan rectangulaire avec un toit à deux pans. L'accès principal à chacune d'elles se fait par la place de l'Immaculada, par deux portes en arc surbaissé.

Le reste de la façade se compose d'une plinthe en pierre, surmontée d'un revêtement qui simule un appareil en pierres de taille, avant de se terminer par un fronton ajouré à l'aide d'une série de fenêtres étroites. Une corniche moulurée unifie l'ensemble, attribué à l'architecte Josep Plantada, signataire habituel pour le technicien municipal de l'époque (1908-1915), Francesc Batlle i Amfrés (Reus, 1877 - Barcelone, 1960).

Lorsque le bâtiment a perdu sa vocation agricole, il a été rénové en 2018 et reconverti en commissariat de la police municipale de Tortosa. Héritière de la coopérative Santiago, la coopérative Soldebre opère désormais dans de nouvelles installations datant de 2010, situées à la périphérie de Tortosa. C'est actuellement la plus grande productrice d'huile d'olive de Catalogne.

Textos de placa

112. La botiga de Canivell

La Tortosa contemporània

Botiga Casa Canivell (1881)
Vicente Benet (taller de fusteria i daurats)
L'únic comerç de la ciutat amb aparadors modernistes

QR A

Històrica adrogueria i botiga de queviures, regentada per Francesc Canivell Sala a l'inici, el 1877. El 1881 obrí les portes als baixos d'un edifici situat a l'eix comercial del nucli antic i, amb el canvi de segle, es va reformar adoptant l'estil modernista. L'interior presentava una sala diàfana amb les parets folrades amb prestatgeries de fusta.
Una passera perimetral permetia accedir als productes situats a la zona superior sense comprometre la riquesa espacial de l'establiment. Exteriorment, la fusteria que emmarcava els aparadors s'estenia, amb la llibertat formal del *coup de fouet*(motiu decoratiu que reprodueix el moviment d'una fuetada), més enllà dels mateixos forats,i conferia un elegant dinamisme a la composició en planta baixa.
Treballada al taller fundat per Vicente Benet Besora, aquesta fusteria generava una identificable imatge comercial, juntament amb els cartells vidrats que anunciaven els productes d'ultramar amb cal·ligrafia modernista. L'essència d'aquest interiorisme terciari s'esvaí amb la reconstrucció de l'edifici (2002).

112. La tienda de Canivell

La Tortosa contemporànea

Tienda Casa Canivell (1881)
Vicente Benet (taller de carpintería y dorados)
El único comercio de la ciudad con escaparates modernistas

QR A

Histórica droguería y tienda de comestibles, regentada por Francesc Canivell Sala al inicio, en 1877. En 1881 abrió sus puertas en los bajos de un edificio situado en el eje comercial del casco antiguo y, con el cambio de siglo, se reformó adoptando el estilo modernista. Su interior presentaba una sala diáfana con las paredes forradas con estanterías de madera.
Una pasarela perimetral permitía acceder a los productos situados en la zona superior sin comprometer la riqueza espacial del establecimiento. Exteriormente, la carpintería que enmarcaba los escaparates se extendía, con la libertad formal del *coup de fouet*(motivo decorativo que reproduce el movimiento de un latigazo), más allá de los mismos agujeros, y confería un elegante dinamismo a la composición en planta baja.
Trabajada en el taller fundado por Vicente Benet Besora, esta carpintería generaba una identificable imagen comercial, junto con los carteles acristalados que anunciaban los productos de ultramar con caligrafía modernista. La esencia de este interiorismo terciario se desvaneció con la reconstrucción del edificio (2002).

112. Canivell's shop

Contemporary Tortosa
Casa Canivell shop (1881)
Vicente Benet (carpentry and gilding workshop)
The only shop in the city with Modernista shopfronts

QR A

This historic grocer's and general store was originally run by Francesc Canivell Sala from 1877. In 1881, it opened its doors on the ground floor of a building located along the main commercial artery of the old town. Around the turn of the century, it was refurbished in the Modernista style. The interior featured an open-plan space, with walls lined in wooden shelving.
A perimeter walkway allowed access to products on the upper levels without diminishing the establishment's sense of spaciousness. On the exterior, the woodwork framing the display windows extended beyond the openings in the free, flowing *coup de fouet* style (a decorative motif evoking the lash of a whip), lending graceful dynamism to the ground-floor façade.

Crafted in the workshop founded by Vicente Benet Besora, this joinery established a distinctive commercial identity, reinforced by glazed signs advertising imported goods in Modernista lettering. The essence of this early 20th-century interior design was lost when the building was reconstructed in 2002.

112. La boutique Canivell

La Tortosa contemporaine

Boutique Canivell (1881)
Vicente Benet (atelier de menuiserie et de dorure)
Le seul magasin de la ville ayant des vitrines modernistes.

QR A

Droguerie et épicerie historique, tenue par Francesc Canivell Sala à ses origines, en 1877. En 1881, elle a ouvert ses portes au rez-de-chaussée d'un immeuble situé dans la zone commerciale du centre historique et, au tournant du siècle, elle a été remaniée dans un style moderniste. L'intérieur se composait d'une pièce diaphane dont les murs étaient tapissés d'étagères en bois.
Une galerie périphérique permettait d'accéder aux produits situés dans la zone supérieure sans altérer la richesse spatiale de l'établissement. À l'extérieur, les boiseries encadrant les vitrines se prolongeaient, avec la liberté formelle du coup de fouet(courbe décorative reproduisant le mouvement d'un fouet) au-delà des ouvertures elles-mêmes et donnaient élégance et dynamisme à la composition du rez-de-chaussée.
Confectionnées dans l'atelier fondé par Vicente BenetBesora, ces boiseries procuraient une image commerciale caractéristique, de même que les enseignes vitrées qui annonçaient les produits d'outre-mer en ayant recours à une calligraphie moderniste. L'essence de cet aménagement intérieur a disparu avec la reconstruction du bâtiment en 2002.

Textos de placa

113. La Casa Lamote de Grignon i el mestre d'obres Josep Maria Vaquer i Urquizú
La Tortosa contemporània

Casa Lamote de Grignon(1911-1912)
Mestre d'obres, Josep Maria Vaquer iUrquizú
Josep Maria Vaquer i Urquizú (Tortosa, 1846-1921)
Habitatge modernista també conegut com a Fonda Siboni

QR A
Edifici plurifamiliar en testera amb façana principal al transitat carrer de l'Àngel. Consta de planta baixa i tres plantes pis amb els seus ordenats alçats sempre supeditats a la simètrica composició imperant. Exteriorment, el tema de la rosa monopolitza tota l'ornamentació vegetal dels elements de la façana.
Encara avui, s'associa aquest edifici amb el cognom Siboni, per l'acreditat cafè-restaurant que ocupava els baixos. Estava regentat pel fondista de procedència italiana Mateo Siboni, que va fer del seu local un establiment de referència gastronòmica i social a tot el Baix Ebre.
L'edifici de l'històric Siboni és un exemple de l'eclecticisme de Josep Maria Vaquer o l'autor que s'oculti sota la seva prolífica signatura. Mestre d'obresd'origen basc, Vaquer va néixer a Tortosa, on exercítota l'activitat professional signant altres destacades obres com laCasa Brunet, la Casa Sabaté, la Casa Climent o la Casa Albacar.
De tornada a Tortosa, l'any 1905 Francesc Escudé va obrir una galeria fotogràfica al primer solar de l'eixample del Temple, pionera en representacions cinematogràfiques.

113. La Casa Lamote de Grignon y el maestro de obras Josep MariaVaquer i Urquizú
La Tortosa contemporánea

Casa Lamote de Grignon (1911-1912)
Maestro de obras, Josep Maria Vaquer i Urquizú
Josep Maria Vaquer Urquizú (Tortosa, 1846-1921)
Vivienda modernista también conocida como Fonda Siboni

QR A
Edificio plurifamiliar en testero con fachada principal a la transitada calle del Àngel. Consta de planta baja y tres plantas piso con sus ordenados alzados siempre supeditados a la simétrica composición imperante. Exteriormente, el tema de la rosa monopoliza toda la ornamentación vegetal de los elementos de la fachada.
Actualmente, se sigue asociando este edificio al apellido Siboni, por el acreditado café-restaurante que ocupaba los bajos. Estaba regentado por el fondista de procedencia

italiana Mateo Siboni, que convirtió su local en un establecimiento de referencia gastronómica y social en todo el Baix Ebre.
El edificio del histórico Siboni es un ejemplo del eclecticismo de Josep MariaVaquer o el autor que se oculte bajo su prolífica firma. Vaquer, maestro de obras de origen vasco, nació en Tortosa, donde ejerció toda la actividad profesional firmando otras destacadas obras como la Casa Brunet, la Casa Sabaté, la Casa Climent o la Casa Albacar.
De regreso a Tortosa, en 1905 Francesc Escudé abrió una galería fotográfica en el primer solar del ensanche del Temple, pionera en representaciones cinematográficas.

113. Casa Lamote de Grignonand master builder Josep Maria Vaquer i Urquizú
Contemporary Tortosa

Casa Lamote de Grignon (1911–1912)
Master builder, Josep Maria Vaquer i Urquizú
Josep Maria Vaquer i Urquizú (Tortosa, 1846–1921)
Modernista residence also known as Fonda Siboni

QR A
This multi-family corner building has its main façade on the busy Carrer de l'Àngel. It comprises a ground floor and three upper storeys, all following a consistently symmetrical composition. Externally, rose motifs dominate the floral ornamentation on the façade.
To this day, the building is closely associated with the Siboni name, owing to the well-regarded café-restaurant that once occupied the ground floor. Run by the Italian-born innkeeper Mateo Siboni, the establishment became a gastronomic and social point of reference across the BaixEbre.
The former Siboni building is an example of the eclecticism associated with Josep Maria Vaquer – or possibly by another architect, whose prolific work was attributed to him. A master builder of Basque descent, Vaquer was born in Tortosa and carried out all his professional work there, signing other landmark buildings such as Casa Brunet, Casa Sabaté, Casa Climent and Casa Albacar.
Upon returning to Tortosa in 1905, Francesc Escudé opened a photographic studio on the first site developed in the Temple expansion district, which later became a pioneer venue for film screenings.

113. La maison Lamote de Grignon et le maître d'œuvre Josep Maria Vaquer i Urquizú
La Tortosa contemporaine

Maison Lamote de Grignon (1911-1912)
Maître d'œuvre, Josep Maria Vaquer i Urquizú
Josep Maria Vaquer Urquizú (Tortosa, 1846-1921)
Demeure moderniste également connue sous le nom de Fonda Siboni

QR A
Immeuble résidentiel plurifamilial dont la façade principale donne sur la rue de l'Àngel, une artère très fréquentée. Il se compose d'un rez-de-chaussée et de trois étages, dont les élévations ordonnées sont subordonnées à la composition symétrique prédominante. À l'extérieur, le thème de la rose accapare toute l'ornementation végétale des éléments de la façade.
Aujourd'hui, ce bâtiment est toujours associé au nom de Siboni, en raison du célèbre café-restaurant qui occupait le rez-de-chaussée. Il était tenu par le restaurateur d'origine italienne Mateo Siboni, qui a fait de son établissement une référence gastronomique et sociale dans toute la région du Baix Ebre.
Le bâtiment de l'historique Siboni est un exemple de l'éclectisme de Josep Maria Vaquer ou de celui qui se cache derrière sa prolifique signature. Vaquer, maître d'œuvre d'origine basque, est né à Tortosa, où il a effectué toute sa carrière professionnelle et a signé d'autres ouvrages remarquables comme la maison Brunet, la maison Sabaté, la maison Cliiment et la maison Albacar.
De retour à Tortosa, Francesc Escudé a ouvert en 1905 une galerie photographique sur le premier terrain de l'extension du quartier du Temple, pionnière des projections cinématographiques.

Textos de placa

114. La Casa López Vergés
La Tortosa contemporània

Casa Nicolau / Magatzems López Vergés (1902; 1914)
Pau Monguió i Segura, arquitecte (Tarragona, 1865 - Barcelona, 1956)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, mestre d'obres (Tortosa, 1846-1921)
Habitatge amb elements modernistes conegut com a Casa López Vergés

QR A
Edifici entre mitgeres, modelat per diversos autors, de planta baixa porxada i tres plantes d'habitatges, amb façana principal a l'aleshores anomenada plaça de la Font, avui Agustí Querol.

L'essencial interès arquitectònic rau en els baixos comercials de l'edifici inicial, on cal subratllar la inspirada intervenció de Pau Monguió en la composició del finestram de l'entresol tot integrant, amb innovació i ofici, una jàssera metàl·lica en gelosia, vista.
Cal destacar, també, els relleus dels brancals —amb ressonàncies de l'*art-déco*— i la finor en el disseny de les mènsules que sostenen la balconada correguda del pis principal. La resta de la façana, deguda a l'ampliació de Vaquer, mostra l'assenyada composició dels mestres d'obra il·lustrats, amb finestres emmarcades amb motllures clàssiques.
El primer promotor fou Cristóbal Nicolau i Ramona Sechí,que encarregà l'ampliació d'aquest immoble, que es coneix, popularment, com la botiga de teixits (López Vergés) que va ocupar els refulgents aparadors de la planta baixa, revestits originalment amb fusta i marbre.

114. La Casa López Vergés
La Tortosa contemporánea

Casa Nicolau / Almacenes López Vergés (1902; 1914)
Pau Monguió i Segura, arquitecto (Tarragona, 1865 - Barcelona, 1956)
Josep MariaVaquer i Urquizú, maestro de obras (Tortosa, 1846-1921)
Vivienda con elementos modernistas conocida como Casa López Vergés

QR A
Edificio entre medianeras, moldeado por varios autores, de planta baja porticada y tres plantas de viviendas, con fachada principal a la entonces llamada plaza de la Font, actual Agustí Querol.
El esencial interés arquitectónico radica en los bajos comerciales del edificio inicial, donde cabe subrayar la inspirada intervención de Pau Monguió en la composición del ventanal del entresuelo, e integrando, con innovación y oficio, una jácena metálica en celosía, vista.
También hay que mencionar los relieves de las jambas —con resonancias de*art-déco*— y la finura en el diseño de las ménsulas que sostienen el balcón corrido del piso principal. El resto de la fachada, que se debe a la ampliación de Vaquer, muestra la sensata composición de los maestros de obra ilustrados, con ventanas enmarcadas con molduras clásicas.
El primer promotor fue Cristóbal Nicolau y Ramona Sechí, que encargó la ampliación de este inmueble, conocido popularmente como la tienda de tejidos (López Vergés) que ocupó los refulgentes escaparates de la planta baja, revestidos originalmente con madera y mármol.

114. Casa López Vergés
Contemporary Tortosa

Casa Nicolau / Magatzems López Vergés stores (1902; 1914)
Pau Monguióí Segura, architect (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, master builder (Tortosa, 1846–1921)
A residence with Modernista features known as Casa López Vergés

QR A
This terraced building, shaped by the contributions of several architects, comprises an arcaded ground floor and three upper storeys for residential use, with the main façade overlooking what was then known as Plaça de la Font, now Agustí Querol.
Its main architectural interest lies in the original commercial ground floor, where Pau Monguió's inspired design is evident in the composition of the mezzanine window. He demonstrated both innovation and technical skill in incorporating an exposed lattice-girder beam.
Also worthy of note are the jamb reliefs – with hints of Art Deco – and the elegant design of the corbels supporting the continuous balcony of the main floor. The remainder of the façade, added in Vaquer's later extension, reflects the measured composition typical of enlightened master builders, with classical moulded window surrounds.
The original developers were Cristóbal Nicolau and Ramona Sechí, who commissioned the building's expansion. The property became popularly known as the López Vergés drapery shop, which occupied the gleaming ground-floor shopfronts, originally clad in wood and marble.

114. La maison López Vergés
La Tortosa contemporaine

Maison Nicolau / Magasin López Vergés (1902 ; 1914)
Pau Monguió i Segura, architecte (Tarragone, 1865 - Barcelone, 1956)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, maître d'œuvre (Tortosa, 1846-1921)
Une demeure aux éléments modernistes connue sous le nom de maison López Vergés

QR A
Bâtiment attenant à d'autres édifices, réalisé par plusieurs auteurs, avec un rez-de-chaussée à portiques et trois étages abritant des appartements, dont la façade principale donne sur l'ancienne place de la Font, aujourd'hui connue sous le nom de place AgustíQuerol.
Son principal intérêt architectural réside dans le rez-de-chaussée commercial du bâtiment initial, où il convient de souligner l'intervention brillante de Pau Monguió dans

la composition des baies vitrées de l’entresol qui intègre, avec innovation et habileté, une poutre en treillis métallique apparente.
Il faut également mentionner les reliefs des jambages — avec des réminiscences art déco — et la finesse du design des corbeaux soutenant le balcon continu de l’étage principal. Le reste de la façade, qui est le résultat de l’agrandissement de Vaquer, montre la composition judicieuse des maîtres d’œuvre éclairés, avec des fenêtres encadrées de moulures classiques.
Les premiers promoteurs ont été CristóbalNicolau et Ramona Sechí, qui ont commandé l’agrandissement de ce bâtiment, populairement connu comme « le magasin de textile » (López Vergés), qui occupait les vitrines resplendissantes du rez-de-chaussée, à l’origine habillées de bois et de marbre.

Textos de placa

115. L’antic mercat del peix i l’arquitecte Agustí Bartlett Zaldívar

La Tortosa contemporània

Antic mercat del peix (1932-1935)
Agustí BartlettZaldívar (Camagüey, 1892 - Barcelona, 1971)

QR A

Des que es va inaugurar el 1935, l’edifici de la darrera peixateria municipal es troba situat vora el riu. Despullat d’ornaments, l’antic mercat presenta una volumetria rotunda amb cantonades corbes. Renunciant a jerarquies clàssiques, l’accés principal es produeix des de la façananord.

L’acabat de les façanes deixa el protagonisme a l’acurada composició de finestres de perfil metàl·lic. A l’interior s’agrupaven les parades mitjançant uns sinuosos mostradors de pedra natural polida.

En la postguerra, RegionesDevastadas va reconstruir l’edifici incorporant-hi uns porxos —que ara no hi són— a la façana que dona a l’avinguda de la Generalitat. Curiosament, és l’únic edifici de la ciutat que conserva l’escut de la Tortosa republicana, sense corona.

Agustí BartlettZaldívar va ser arquitecte municipal de Tortosa entre el 1923 i el 1960;va desenvolupar aquest càrrec amb un entusiasme per modernitzar la ciutat. També es va implicar en iniciatives socioculturals com l’Ateneu, l’Escola d’Arts i Oficis Artístics, i el Club de Rem, i va ser artífex de la reconstrucció física de la Tortosa de postguerra abans de l’arribada de RegionesDevastadas.

115. El antiguo mercado del pescado y el arquitecto Agustí Bartlett Zaldívar

La Tortosa contemporánea

Antiguo mercado del pescado (1932-1935)
Agustí Bartlett Zaldívar (Camagüey, 1892 - Barcelona, 1971)

QR A

Desde su inauguración en 1935, el edificio de la última pescadería municipal se encuentra situado junto al río. Despojado de adornos, el antiguo mercado presenta una volumetría rotunda con esquinas curvas. Renunciando a jerarquías clásicas, el principal acceso se produce desde la fachada norte.

El acabado de las fachadas deja el protagonismo a la esmerada composición de ventanas de perfil metálico. En su interior se agrupaban las paradas mediante unos sinuosos mostradores de piedra natural pulida.

En la posguerra, Regiones Devastadas reconstruyó el edificio incorporando unos porches —que actualmente no están— en la fachada que da a la avenida de la Generalitat. Curiosamente, es el único edificio de la ciudad que conserva el escudo de la Tortosa republicana, sin corona.

Agustí Bartlett Zaldívar fue arquitecto municipal de Tortosa entre 1923 y 1960; asumió ese cargo con un entusiasmo por modernizar la ciudad. También se implicó en iniciativas socioculturales como el Ateneo, la Escuela de Artes y Oficios Artísticos, y el Club de Remo, y fue artífice de la reconstrucción física de la Tortosa de posguerra antes de la llegada de Regiones Devastadas.

115. The former fish market and architect Agustí Bartlett Zaldívar

Contemporary Tortosa
Former fish market (1932–1935)
Agustí Bartlett Zaldívar (Camagüey, 1892 – Barcelona, 1971)

QR A

Since its inauguration in 1935, the building of Tortosa's last municipal fish market has stood by the riverside. Stripped of ornament, the old market features a volumetric form with rounded corners. Rejecting classical hierarchies, its main entrance is located on the north façade.

The façades are simply finished, allowing the carefully composed metal-framed windows to take visual prominence. Inside, the market stalls were arranged around sinuously shaped counters made of polished natural stone.

In the post-war period, the building was reconstructed by the Regiones Devastadas agency, which added arcades to the façade facing Avinguda de la Generalitat – although these no longer survive. Notably, this is the only building in the city that still bears the republican coat of arms of Tortosa, without a crown.

Agustí Bartlett Zaldívar served as municipal architect of Tortosa from 1923 to 1960. He embraced the role with enthusiasm, driven by a desire to modernise the city. He was also active in cultural and civic initiatives, including the Ateneu, the School of Arts and Applied Crafts and the Rowing Club, and played a key role in the physical reconstruction of Tortosa following the war, prior to the arrival of the Regiones Devastadas agency.

115. L'ancien marché aux poissons et l'architecte Agustí Bartlett Zaldívar

La Tortosa contemporaine

Ancien marché aux poissons (1932-1935)
Agustí Bartlett Zaldívar (Camagüey, 1892 - Barcelone, 1971)

QR A

Depuis son inauguration en 1935, le bâtiment du dernier marché aux poissons municipal est situé près du fleuve. Dépourvu d'ornementation, le vieux marché présente un volume massif avec des angles courbes. Renonçant aux hiérarchies classiques, l'accès principal se fait par la façade nord.

La finition des façades fait la part belle à la composition soignée des fenêtres aux profilés métalliques. À l'intérieur, les stands étaient regroupés autour d'étals sinueux en pierre naturelle polie.

Pendant l'après-guerre, la Direction générale des régions dévastées a reconstruit le bâtiment en incorporant des porches — qui n'existent plus aujourd'hui — à la façade donnant sur l'avenue de la Generalitat. Curieusement, c'est le seul bâtiment de la ville à conserver les armoiries du Tortosa républicain, sans la couronne.

Agustí Bartlett Zaldívar a été l'architecte municipal de Tortosa entre 1923 et 1960, poste qu'il a occupé avec l'ambition de moderniser la ville. Il a également participé à des initiatives socioculturelles telles que l'Athénée, l'École des arts et métiers et le Club d'aviron, et a joué un rôle déterminant dans la reconstruction physique de Tortosa après la guerre civile, avant l'implantation de la Direction générale des régions dévastées.

Textos de placa

116. La fàbrica CREO

La Tortosa contemporània

Fàbrica de xocolates CREO (segle XIX; 1950)
Exquisida mostra de producció artesanal de xocolata a la pedra

QR A

Situat a l'històric raval de Sant Vicent —actual barri de Ferreries— es tracta d'unmagatzem d'una única planta, amb parets estructurals de maçoneria i revestiment exterior de morter de calç. La coberta es resol amb teulada a dues vessants i amb descomunals bigues de carener.

Aquesta mateixa edificació havia aixoplugat les cavalleries i organitzat el fustam de la serradora de Nicolau. Aquest vetust contenidor del carrer del Mas de Barberans —testimoni fidel del passat preindustrial de la ciutat— amaga a l'interior una dolça i longeva activitat: la fabricació de xocolata.

L'any 1950, l'empresari xocolater Josep Maria Benet Matheu decidí establir-s'hidesprés d'haver adquirit la marca i els actius de la desapareguda Chocolates CREO. Des de llavors, s'elabora aquesta deliciosa aliança de cacau, farina i sucre, seguint els immutables procediments artesanals i utilitzant la maquinària primigènia.

Les generacions actuals dels Benet han emprès la lloable tasca de preservar i divulgar aquest singular patrimoni obrint-ne les portes al turisme cultural i industrial.

116. La fábrica CREO

La Tortosa contemporánea

Fábrica de chocolates CREO (siglo XIX; 1950)
Exquisita muestra de producción artesanal de chocolate a la piedra

QR A

Situado en el histórico arrabal de Sant Vicent —actual barrio de Ferreries—, se trata de un almacén de una única planta, con paredes estructurales de mampostería y revestimiento exterior de mortero de cal. La cubierta se resuelve con tejado a dos vertientes y con unas descomunales vigas de cumbrera.

Esta misma edificación había albergado las caballerías y organizado el maderamen del aserradero de Nicolau. Este vetusto contenedor de la calle Mas de Barberans —fiel testimonio del pasado preindustrial de la ciudad— esconde en su interior una dulce y longeva actividad: la fabricación de chocolate.

En 1950, el empresario chocolatero Josep Maria Benet Matheu decidió establecerse tras haber adquirido la marca y los activos de la desaparecida Chocolates CREO. Desde entonces, se elabora esta deliciosa alianza de cacao, harina y azúcar, siguiendo los inmutables procedimientos artesanales y utilizando la maquinaria primigenia.

Las generaciones actuales de los Benet han emprendido la loable labor de preservar y divulgar este singular patrimonio abriendo sus puertas al turismo cultural e industrial.

116. CREO factory

Contemporary Tortosa
CREO chocolate factory (19th century; 1950)
A fine example of artisanal stone-ground chocolate production

QR A

Located in the historic Sant Vicent suburb – now the Ferreries neighbourhood – this is a single-storey warehouse, with stone walls and an exterior coated in lime mortar. The roof features a traditional pitched design, supported by massive ridge beams.

Originally, this building housed the horses and stored the timber for the Nicolau sawmill. A faithful reminder of the city's pre-industrial past, this venerable structure on Carrer Mas de Barberans continues to house a sweet tradition: chocolate making.

In 1950, chocolatier Josep Maria Benet Matheu decided to establish himself here after acquiring the brand and assets of the now-defunct Chocolates CREO. Since then, the factory has been making its delicious chocolate blend of cocoa, flour and sugar, following traditional artisanal methods and using the original machinery.

Today, the Benet family has taken on the commendable task of preserving and sharing this unique heritage, opening the factory to cultural and industrial tourism.

116. L’usine CREO

La Tortosa contemporaine

Fabrique de chocolat CREO (XIXe siècle ; 1950)
Délicieux exemple d’une fabrique artisanale de chocolat traditionnel

QR A

Situé dans le faubourg historique de Sant Vicent — actuel quartier de Ferreries — il s’agit d’un entrepôt de plain-pied, avec des murs structurels en maçonnerie et un revêtement extérieur en mortier de chaux. Le toit est à deux pans avec d’énormes poutres faîtières.

Ce même bâtiment avait abrité des écuries et servi à entreposer le bois de la scierie Nicolau. Cet entrepôt vétuste de la rue Mas de Barberans, fidèle témoin du passé préindustriel de la ville, cache en son sein une activité exquise et intemporelle : une fabrique de chocolat.

En 1950, l’entrepreneur chocolatier Josep Maria BenetMatheu décide de se lancer dans les affaires après avoir racheté la marque et les actifs de la société Chocolates CREO, aujourd’hui disparue. Dès lors, cette délicieuse alliance de cacao, de farine et de sucre est fabriquée selon des procédés artisanaux immuables, à l’aide des machines d’origine.

Les générations actuelles de la famille Benet ont entrepris la tâche louable de préserver et de diffuser ce patrimoine unique en ouvrant ses portes au tourisme culturel et industriel.

Textos de placa

117. Ramon Cabrera i Griñó (Tortosa, 1806 - Wentworth, 1877)

La Tortosa contemporània

Militar i polític, líder del Partit Carlí.

QR A

Cap militar del carlisme en les guerres civils del segle XIX, denominades carlines. A la primera, la Guerra dels Set Anys (!833-1840), va ser el principal cabdill militar del front del centre; i a la segona, la Guerra del Matiners (1846-1849), del front de Catalunya. Era conegut com el Tigre del Maestrat: uns lloaven el seu coratge i valentia; els altres l’acusaven de sanguinari. Durant el primer conflicte va patir represàlies, sa mare fou executada i les germanes empresonades; ell també va prendre represàlies amb duresa. En haver perdut les guerres, visqué exiliat a França i Anglaterra, on es casà amb una rica anglesa.

Durant el Sexenni Revolucionari (1868-1875), va liderar temporalment el partit carlí, però no va voler participar en la Tercera Guerra Carlina (1872-1876), que tornava a protagonitzar, perquè creia que era una pèrdua inútil de sang. Apartat del carlisme, però encara amb gran ascendència, va intentar acabar amb la guerra. Després de reconèixer com a rei a Alfons XII, fill d’Isabel II, contra qui havia lluitat, va proposar, sense èxit, un conveni de pacificació. Va morir a l’exili.

Cabrera, juntament amb Prim, són considerats els dos principals militars catalans del segle XIX.

117. Ramon Cabrera y Griñó (Tortosa, 1806 - Wentworth, 1877)

La Tortosa contemporánea

Militar y político, líder del Partido Carlista.

QR A

Jefe militar del carlismo en las guerras civiles del siglo XIX, denominadas carlistas. En la primera, la Guerra de los Siete Años (!833-1840), fue el principal caudillo militar del frente del centro; y en la segunda, la Guerra de els Matiners (1846-1849), del frente de Cataluña. Era conocido como el Tigre del Maestrazgo: unos alababan su coraje y

valentía; otros lo acusaban de sanguinario. Durante el primer conflicto sufrió represalias, su madre fue ejecutada y las hermanas encarceladas; él también tomó represalias con dureza. Perdidas las guerras, vivió exiliado en Francia e Inglaterra, donde se casó con una rica inglesa.

Durante el Sexenio Revolucionario (1868-1875), lideró temporalmente el partido carlista, pero no quiso participar en la Tercera Guerra Carlista (1872-1876), que volvía a protagonizar, porque creía que era una pérdida inútil de sangre. Apartado del carlismo, pero todavía con gran ascendencia, intentó acabar con la guerra. Después de reconocer como rey a Alfonso XII, hijo de Isabel II, contra la que había luchado, propuso, sin éxito, un convenio de pacificación. Murió en el exilio.

Cabrera, junto con Prim, son considerados los dos principales militares catalanes del siglo XIX.

117. Ramon Cabrera i Grinyó (Tortosa, 1806 – Wentworth, 1877)

Contemporary Tortosa

Military leader and politician, leader of the Carlist Party.

QR A

A military leader of the Carlist movement during the 19th-century Carlist Wars. In the First Carlist War (1833-1840), he became the main commander on the central front, and in the Second Carlist War (1846-1849), he led the Catalan front. Known as the *Tigre del Maestrat* (Tiger of the Maestrazgo), he was praised by some for his courage and bravery, while others condemned him as ruthless. During the first conflict, Cabrera suffered personal tragedies: his mother was executed, and his sisters imprisoned. In turn, he took severe reprisals against his enemies. After the Carlist defeat, he went into exile in France and England, where he married a wealthy Englishwoman.

During the Sexenio Revolucionario (The Revolutionary Six Years, 1868-1875), he briefly led the Carlist party but chose not to take part in the Third Carlist War (1872-1876), believing it to be a pointless loss of life. Although distanced from the Carlist cause, Cabrera retained considerable influence and attempted to bring an end to the conflict. After recognising Alfonso XII – son of Isabel II, whom he had fought against – as king, he proposed a peace agreement, though it was ultimately unsuccessful. He died in exile.

Cabrera, along with Joan Prim, is considered one of the two most important Catalan military figures of the 19th century.

117. Ramon Cabrera i Grinyó(Tortosa, 1806 - Wentworth,1877)

La Tortosa contemporaine

Militaire et homme politique, chef du parti carliste.

QR A

Chef militaire lors des guerres civiles survenues au XIXe siècle, connues sous le nom de guerres carlistes. Lors de la première, la guerre de Sept Ans (1833-1840), il est le principal chef militaire sur le front central ; lors de la seconde, la guerre d'Els Matiners (1846-1849), il est présent sur le front de Catalogne. Surnommé le « Tigre du Maestrazgo », certains louent son courage et sa bravoure, tandis que d'autres l'accusent d'être sanguinaire. Lors du premier conflit, il subit des représailles, sa mère étant exécutée et ses sœurs emprisonnées ; il riposte durement. Une fois les guerres perdues, il part en exil en France et en Angleterre, où il épouse une riche Anglaise.

Pendant le sexennat révolutionnaire (1868-1875), il dirige temporairement le parti carliste, mais refuse de participer à la troisième guerre carliste (1872-1876) car il estime qu'il s'agit d'une effusion de sang inutile. Éloigné du carlisme, mais toujours très influent, il tente de mettre fin à la guerre. Après avoir reconnu comme roi Alphonse XII, fils d'Isabelle II qu'il avait combattue, il propose, sans succès, un accord de paix. Il meurt en exil.

Cabrera, ainsi que Juan Prim, sont considérés comme les deux principaux militaires catalans du XIXe siècle.

En morir, més de quatre mil alumnes d'Espanya, Amèrica i Itàlia s'havien beneficiat del sistema d'ensenyament dels «josepets». Va ser enterrat a l'església de la Reparació de Tortosa i beatificat per Joan Pau II el 1987.

Textos de placa

118. Beat Manel Domingo i Sol

La Tortosa contemporània

Sacerdot i pedagog
Tortosa, 1836 - 1909
Fundador de la Germandat de Sacerdots Operaris del Sagrat Cor de Jesús i
Fundador del Col·legi Pontifici Espanyol a Roma.

QR A

El beat Manel Domingo i Sol era fill d'una família religiosa. Als quinze anys ingressà al Seminari de Tortosa, on es va fer amic de sant Enric de Ossó. Va celebrar la primera missa a l'església de Sant Blai el 1860. Continuà els estudis a la Facultat de Teologia de València, on obtingué el doctorat el 1867.

Com a professor a l'institut de Tortosa, es preocupà per donar una formació religiosa la joventut. Per això, va fundar l'associació la Juventud Católica, una congregació mariana i la revista *El congregante de San Luis*, primera revista juvenil catòlica de l'Estat.

El 1873, juntament amb el seminarista Ramon Valero, fundà la Casa de Sant Josep, on va agrupar un petit grup de seminaristes pobres. El 1879 va fundar el Col·legi de Sant Josep per a Vocacions Eclesiàstiques, amb 300 seminaristes, dels quals 100 eren mantinguts gratuïtament. El 1883, després de dir missa al convent de Santa Clara, rebé com «una inspiració clara, sensible i sobrenatural» fundar un institut secular amb una corporació que se'n fes càrrec. Així naixia la Germandat de Sacerdots Operaris del Sagrat Cor de Jesús.

El 1890 es va traslladar a Roma amb el somni d'obrir un col·legi per formar els seminaristes espanyols. Les seves gestions van dur-lo a tenir tracte amb Giacomo della Chiesa, futur papa Benedicte XV, i amb Rafel Merry del Val, assistent de Lleó XIII. El 1892 va fundar el Col·legi Pontifici Espanyol de Sant Josep, ubicat provisionalment al palau Altemps, cedit pel mateix Lleó XIII.

118. Beato Manel Domingo i Sol

La Tortosa contemporánea

Sacerdote y pedagogo
Tortosa, 1836 - 1909
Fundador de la Hermandad de Sacerdotes Operarios del Sagrado Corazón de Jesús y fundador del Colegio Pontificio Español en Roma.

QR *A*

El beato Manel Domingo i Sol era hijo de una familia religiosa. A los quince años ingresó en el Seminario de Tortosa, donde se hizo amigo de san Enric de Ossó. Celebró la primera misa en la iglesia de San Blai el 1860. Continuó los estudios en la Facultad de Teología de Valencia, donde obtuvo el doctorado el 1867.

Como profesor en el instituto de Tortosa, se preocupó de dar una formación religiosa la juventud. Por esta razón, fundó la asociación la Juventud Católica, una congregación mariana y la revista *El congregante de San Luis*, primera revista juvenil católica del Estado.

El 1873, junto con el seminarista Ramon Valero, fundó la Casa de San José, donde agrupó un pequeño grupo de seminaristas pobres. El 1879 fundó el Colegio de San José para Vocaciones Eclesiásticas, con 300 seminaristas, de los cuales 100 eran mantenidos gratuitamente. El 1883, después de decir misa en el convento de Santa Clara, recibió como «una inspiración clara, sensible y sobrenatural» fundar un instituto secular con una corporación que se hiciera cargo. Así nacía la Hermandad de Sacerdotes Operarios del Sagrado Corazón de Jesús.

El 1890 se trasladó a Roma con el sueño de abrir un colegio para formar a los seminaristas españoles. Sus gestiones lo llevaron a tener trato con Giacomo della Chiesa, futuro papa Benedicto XV, y con Rafel Merry del Vale, asistente de León XIII. El 1892

fundó el Colegio Pontificio Español de San José, ubicado provisionalmente en el palacio Altemps, cedido por el propio León XIII.

Al morir, más de cuatro mil alumnos de España, América e Italia se habían beneficiado del sistema de enseñanza de los «josefinos». Fue enterrado en la iglesia de la Reparación de Tortosa y beatificado por Juan Pablo II el 1987.

118. Blessed Manel Domingo i Sol

Contemporary Tortosa

Priest and educator
Tortosa, 1836–1909
Founder of the Germandat de Sacerdots del Sagrat Cor de Jesús (Brotherhood of Priests of the Sacred Heart of Jesus) and the PontificiCol·legi Espanyol de Roma (Pontifical Spanish College in Rome).

QR A

Blessed Manel Domingo i Sol was born into a devout family. At the age of fifteen, he entered the Seminari de Tortosa, where he befriended Saint Enric d'Ossó. He celebrated his first Mass at the Church of Sant Blai in 1860 and later continued his theological studies at the Faculty of Theology in Valencia, earning his doctorate in 1867.

As a teacher at the Institut de Tortosa, he was deeply committed to religious education for young people. This led him to found La JoventutCatòlica (The Catholic Youth), a Marian congregation and *El congregant de SantLluís*, the first Catholic youth magazine in Spain.

In 1873, with seminarian Ramon Valero, he founded the Casa de Sant Josep, a residence for poor seminarians. In 1879, he established the Col·legi de Sant Josep per a VocacionsEclesiàstiques (College of Saint Joseph for Ecclesiastical Vocations), which by then had 300 seminarians, 100 of whom were supported free of charge. In 1883, after celebrating Mass at the Convent of Santa Clara, he experienced what he described as "a clear, tangible and supernatural inspiration" to found a secular institute with a governing body. This led to the creation of the Germandat de Sacerdots del Sagrat Cor de Jesús (Brotherhood of Priests of the Sacred Heart of Jesus).

In 1890, he moved to Rome with the dream of founding a college to train Spanish seminarians. His efforts brought him into contact with Giacomo della Chiesa, who would later become Pope Benedict XV, and Rafael Merry del Val, assistant to Pope Leo XIII. In 1892, the PontificiCol·legi Espanyol de Sant Josep (Pontifical Spanish College of Saint Joseph) was founded, initially located in the Palau Altemps, made available by Pope Leo XIII.

By the time of his death, over four thousand students from Spain, Latin America and Italy had benefited from the educational work of the *josepets*. He was buried in the Church of La Reparació in Tortosa and was beatified by Pope John Paul II in 1987.

118. Bienheureux Manuel Domingo y Sol

La Tortosa contemporaine

Prêtre et pédagogue
Tortosa, 1836 - 1909
Fondateur de la Fraternité des prêtres ouvriers diocésains du Sacré-Cœur de Jésus et fondateur du Collège pontifical espagnol à Rome.

QR A

Le bienheureux Manuel Domingo y Sol naît au sein d'une famille religieuse. À l'âge de quinze ans, il entre au séminaire de Tortosa, où il se lie d'amitié avec saint Henri de Osso. Il célèbre sa première messe en l'église Sant Blai en 1860. Il poursuit ses études à la faculté de théologie de Valence, où il obtient son doctorat en 1867.

En tant que professeur à l'école secondaire de Tortosa, il se charge de la formation religieuse des jeunes. C'est pourquoi il fonde l'association La Jeunesse catholique, une congrégation mariale, et le magazine *El congregant de SantLluís*, le premier magazine catholique national pour les jeunes.

En 1873, il fonde avec le séminariste Ramon Valero la Casa de Sant Josep, où il rassemble un petit groupe de séminaristes pauvres. En 1879, il fonde le Collège Saint-Joseph pour les vocations ecclésiastiques, qui compte déjà 300 séminaristes, dont 100 sont pris en charge gratuitement. En 1883, après avoir dit la messe au couvent de Santa Clara, il reçoit « une inspiration claire, sensible et surnaturelle » pour fonder un institut séculier sous la direction d'une corporation. C'est ainsi que voit le jour la Fraternité des prêtres ouvriers diocésains du Sacré-Cœur de Jésus.

En 1890, il s'installe à Rome avec le rêve d'ouvrir un collège pour former des séminaristes espagnols. Ses efforts l'amènent à connaître Giacomo dellaChiesa, le futur pape Benoît XV, et Rafael Merry del Val, assistant de Léon XIII. En 1892, le Collège pontifical espagnol Saint-Joseph est fondé, provisoirement installé dans le palais Altemps, cédé par Léon XIII lui-même.

À sa mort, plus de quatre mille élèves d'Espagne, d'Amérique et d'Italie avaient bénéficié du système d'enseignement « delsjosepets ». Il est enterré dans l'église de la Reparació de Tortosa et a été béatifié par Jean-Paul II en 1987.

Textos de placa

119. Felip Pedrell iSabaté

La Tortosa contemporània

Felip Pedrell i Sabaté (Tortosa, 1841 – Barcelona, 1822). Músic format a la capella de la Catedral de Tortosa. Compositor de gran èxit i introductor de la musicologia a Espanya.

QR A

Felip Pedrell es va iniciar musicalment com a cantant al cor de la Catedral de Tortosa, amb el mestre Joan Antoni Nin. El 1868 fou un any difícil en l'àmbit personal per la mort de la seva esposa, Carme Domingo; professionalment, però, culminava la seva primera òpera, *L'últimoabenzerraggio.* Com que una obra d'aquestes característiques era impossible d'estrenar a Tortosa, el 1873 es va traslladar a Barcelona i el 1874 va estrenar-la al Liceu. Aquest mateix any els seus amics tortosins li feren un gran homenatge a Tortosa.

El 1876 va marxar pensionat a París i Roma, on s'especialitzà en la investigació musicològica, àmbit en què esdevingué una autoritat. En haver tornat a Barcelona, compongué l'òpera *Els Pirineus*, que no va estrenar fins al 1904.

Pedrell es caracteritza per la seva independència intel·lectual: tot i que fou un dels introductors del wagnerisme a Espanya, les seves investigacions sobre les arrels musicals àrabs de la música hispànica van suscitar l'animadversió de certs sectors nacionalistes catalans. Alhora, a Madrid se'l criticava perquè el llibret d'*Els Pirineus* no tenia versió en castellà.

Pedrell fou un referent per a la generació següent i entre els seus deixebles es compten grans músics com Manuel de Falla, Isaac Albéniz o Enric Granados. En canvi, la seva faceta com a compositor sols s'ha començat a divulgar en els darrers anys.

119. Felip Pedrell i Sabaté

La Tortosa contemporánea

Felip Pedrell i Sabaté (Tortosa, 1841 – Barcelona, 1822). Músico formado en la capilla de la Catedral de Tortosa. Compositor de gran éxito e introductor de la musicología en España.

QR A

Felip Pedrell se inició musicalmente como cantante en el coro de la Catedral de Tortosa, con el maestro Joan Antoni Nin. El 1868 fue un año difícil en el ámbito personal por la muerte de su esposa, Carme Domingo; profesionalmente, pero, culminaba su primera ópera, *La últimoabenzerraggio*. Se daba la circunstancia que una obra de estas características era imposible de estrenar en Tortosa, por lo que el 1873 se trasladó a Barcelona y el 1874 la estrenó en el Liceo. Este mismo año sus amigos tortosinos le hicieron un gran homenaje en Tortosa.

El 1876 marchó pensionado a París y Roma, donde se especializó en la investigación musicológica, ámbito en que llegó a ser una autoridad. Al volver a Barcelona, compuso la ópera *Los Pirineos*, que no estrenó hasta el 1904.

Pedrell se caracteriza por su independencia intelectual: a pesar de que fue uno de los introductores del wagnerismo en España, sus investigaciones sobre las raíces musicales árabes de la música hispánica suscitaron la animadversión de ciertos sectores nacionalistas catalanes. A su vez, en Madrid se le criticaba porque el libreto de *Los Pirineos* no tenía versión en castellano.

Pedrell fue un referente para la generación siguiente y entre sus discípulos se cuentan grandes músicos como Manuel de Falla, Isaac Albéniz o Enric Granados. En cambio, su faceta como compositor solo se ha empezado a divulgar en los últimos años.

119. Felip PedrelliSabaté

Contemporary Tortosa

Felip PedrelliSabaté (Tortosa, 1841 – Barcelona, 1922) was a musician trained in the choir of Tortosa Cathedral. A highly successful composer, he is also regarded as the pioneer of musicology in Spain.

QR A

Felip Pedrell began his musical journey as a singer in the Tortosa Cathedral choir under the guidance of Joan Antoni Nin. In 1868, he faced a personal tragedy with the death of his wife, Carme Domingo. Professionally, however, it was a milestone year, as he completed his first opera, *L'ultimoabenzerraggio*. Since such a work could not be premiered in Tortosa, he moved to Barcelona in 1873, where it had its first performance at the Liceu in 1874. In the same year, his friends from Tortosa honoured him with a grand tribute in his hometown.

In 1876, he travelled to Paris and Rome on a scholarship, where he specialised in musicological research, eventually becoming an authority in the field. Upon his return to Barcelona, he composed the opera *Els Pirineus*, though it was not premiered until 1904.

Pedrell was known for his intellectual independence. Although he played a significant role in introducing Wagnerism to Spain, his research into the Arab musical roots of Hispanic music sparked criticism from certain Catalan nationalist circles. In Madrid, he also faced criticism for not providing a Spanish version of the libretto for *Els Pirineus*.

Pedrell became a key influence on the next generation of musicians, with notable disciples including Manuel de Falla, Isaac Albéniz and Enric Granados. However, his work as a composer has only started to gain wider recognition in recent years.

119. Felip Pedrell i Sabaté

La Tortosa contemporaine

Felip Pedrell i Sabaté (Tortosa, 1841 - Barcelone, 1822). Musicien formé à la cathédrale de Tortosa. Compositeur à succès et introducteur de la musicologie en Espagne.

QR A

Felip Pedrell débute sa formation musicale en tant que chanteur dans la chorale de la cathédrale de Tortosa, sous la direction du maître Joan Antoni Nin. 1868 est une année difficile pour lui sur le plan personnel en raison de la mort de sa femme, Carme Domingo ; cependant, sur le plan professionnel, il achève son premier opéra, *L'ultimo abenzerraggio*. Comme il s'avère impossible de présenter une œuvre dotée de ces caractéristiques à Tortosa, il s'installe à Barcelone en 1873 où la première a lieu en 1874, au Liceu. Cette même année, ses amis de Tortosa lui rendent un grand hommage à Tortosa.

En 1876, il obtient une bourse pour Paris et Rome, où il se spécialise dans la recherche en musicologie, domaine dans lequel il fait autorité. De retour à Barcelone, il compose l'opéra *Els Pirineus*, dont la première n'aura lieu qu'en 1904.

Pedrell se caractérise par son indépendance intellectuelle : bien qu'il ait été l'un des introducteurs du wagnérisme en Espagne, ses recherches sur les racines musicales arabes de la musique hispanique ont suscité l'animosité de certains secteurs nationalistes catalans. Au même moment, à Madrid, il est critiqué parce que le livret d'*Els Pirineus*n'a pas de version espagnole.

Pedrell est une référence pour la génération suivante et, parmi ses disciples, on retrouve de grands musiciens comme Manuel de Falla, Isaac Albéniz et Enrique Granados. Cependant, son travail de compositeur n'a commencé à être connu que ces dernières années.

A Tortosa es va dedicar a la catequesi, especialment, dels més desfavorits del barri dels pescadors, Sant Pere. Seguint la seva guia espiritual, fundà el 1876 la Companyia de Santa Teresa de Jesús, conegudes com a «teresianes»; El 1878 es posava la primera pedra del noviciat a Jesús per després anant creixent amb nous col·legis, entre els qual destaca arquitectònicament el de Barcelona, dissenyat per Antoni Gaudí. També fundà les Filles de Maria i el Rebañito del Niño Jesús.

Cal destacar-ne les publicacions de caire devot: la revista *Santa Teresa de Jesús, Guia práctica del catequista* i *El cuarto de hora de oración.*

El 1896 es retirà a resar en solitud al convent franciscà del Sant Esperit (Gilet), on va morir el 27 de gener. El 1901 s'inaugurà un nou edifici a Jesús i la congregació va traslladar-hi les despulles dels sant el 1908; avui dia és una casa d'espiritualitat, amb un alberg obert al públic en general. Sant Enric d'Ossó va ser canonitzat el 1993 per Joan Pau II.

Textos de placa

120. Sant Enric de Ossó i Cervelló

<u>La Tortosa contemporània</u>

Sacerdot, pedagog i escriptor

Vinebre, 1840 - Gilet, 1896

Fundador de la Companyia de Santa Teresa de Jesús.

QR A

Sant Enric de Ossó i Cervelló era fill d'una família de la baixa noblesa. El seu pare, en contra de la seva vocació religiosa, l'envià a Reus per treballar al comerç d'uns oncles. En morir la seva mare de còlera, el 1854 va marxar cap a Tortosa acollit per mossèn Alabart. Allí estudià al seminari del carrer Montcada, on travà amistat amb mossèn Sol, un seminarista major. Tots dos assistiren a Roma al I Concili Vaticà, sota el papat de Pius IX. S'ordenà el 1867 a Barcelona i celebrà la primera missa al Santuari de Montserrat.

120. San Enric de Ossó i Cervelló

<u>La Tortosa contemporánea</u>

Sacerdote, pedagogo y escritor

Vinebre, 1840 - Gilet, 1896

Fundador de la Compañía de Santa Teresa de Jesús.

QR A

San Enric de Ossó i Cervelló era hijo de una familia de la baja nobleza. Su padre, en contra de su vocación religiosa, lo envió a Reus para trabajar en el comercio de unos tíos. Al morir su madre de cólera, el 1854 se fue hacia Tortosa acogido por el padre Alabart. Allí estudió en el seminario de la calle Montcada, donde trabó amistad con el padre Sol, un seminarista mayor. Los dos asistieron en Roma al I Concilio Vaticano, bajo el papado de Pío IX. Se ordenó el 1867 en Barcelona y celebró su primera misa en el Santuario de Montserrat.

En Tortosa se dedicó a la catequesis, especialmente, de los más desfavorecidos del barrio de los pescadores, Sant Pere. Siguiendo a su guía espiritual, fundó el 1876 la Compañía de Santa Teresa de Jesús, conocidas como «teresianas»; el 1878 se colocaba la primera piedra del noviciado en Jesús para después ir creciendo con nuevos colegios, entre los que destaca arquitectónicamente el de Barcelona, diseñado por Antoni Gaudí. También fundó las Hijas de María y el Rebañito del Niño Jesús.

Hay que destacar sus publicaciones de cariz devoto: la revista *Santa Teresa de Jesús, Guía práctica del catequista* y *El cuarto de hora de oración.*

El 1896 se retiró a rezar en soledad al convento franciscano del Santo Espíritu (Gilet), donde murió el 27 de enero. El 1901 se inauguró un nuevo edificio en Jesús y la congregación trasladó los restos del santo el 1908; hoy en día es una casa de espiritualidad, con un albergue abierto al público en general. San Enric de Ossó fue canonizado el 1993 por Juan Pablo II.

In Tortosa, he dedicated himself to catechesis, especially among the disadvantaged in the fishermen's district of Sant Pere. Guided by his spiritual director, he founded the Companyia de Santa Teresa de Jesús in 1876, known as the "Teresianes" (Teresians). In 1878, the first stone of the novitiate was laid in Jesús [a locality near Tortosa], and the organisation expanded with new schools, including a notable one in Barcelona designed by Antoni Gaudí. He also founded the Filles de Maria (Daughters of Mary) and the Rebanyet del Nen Jesús (Little Flock of the Child Jesus).

His devotional publications are particularly noteworthy, including the magazine *Santa Teresa de Jesús*, *Guía práctica del catequista* (Practical Guide for Catechists) and *El cuarto de hora de oración* (The Quarter Hour of Prayer).

In 1896, he withdrew to the Franciscan monastery of Sant Esperit (Holy Spirit) in Gilet for a time of solitude and prayer, where he died on 27 January. In 1901, a new building was inaugurated in Jesús, and in 1908, his remains were transferred there. Today it serves as a house of spirituality and public refuge. Saint Enric d'Ossó was canonised by Pope John Paul II in 1993.

120. Saint Enric d'Ossó i Cervelló

Contemporary Tortosa

Priest, educator and writer

Vinebre, 1840 – Gilet, 1896

Founder of the Companyia de Santa Teresa de Jesús (Congregation of Saint Teresa of Jesus).

QR A

Saint Enric d'OssóiCervelló was born into a family of lower-ranking nobility. Despite his religious vocation, his father sent him to Reus to work in a business run by his relatives. After his mother died of cholera in 1854, he moved to Tortosa, where he was taken in by Father Alabart. There, he studied at the seminary on Carrer Moncada, where he became friends with Father Domingo i Sol, a senior seminarian. The two later attended the First Vatican Council in Rome under Pope Pius IX. Enric was ordained in Barcelona in 1867 and celebrated his first Mass at the Sanctuary of Montserrat.

120. Saint Henri de Osso y Cervello

La Tortosa contemporaine

Prêtre, pédagogue et écrivain

Vinebre, 1840 - Gilet, 1896

Fondateur de la Compagnie de Sainte Thérèse de Jésus.

QR *A*

Saint Henri de Osso y Cervello est né au sein d'une famille de la petite noblesse. Son père l'envoie à Reus pour travailler dans le commerce d'un de ses oncles, faisant fi de sa vocation religieuse. Lorsque sa mère meurt du choléra, en 1854, il se rend à Tortosa, où il est recueilli par le père Alabart. Il y étudie au séminaire de la rue Moncada, où il se lie d'amitié avec le père Sol, un séminariste plus âgé. Tous deux participent au premier

concile du Vatican à Rome, sous la papauté de Pie IX. Il est ordonné à Barcelone en 1867 et célèbre sa première messe au sanctuaire de Montserrat.

À Tortosa, il se consacre à la catéchèse, notamment auprès des plus défavorisés du quartier des pêcheurs, Sant Pere. Suivant son guide spirituel, il fonde en 1876 la Compagnie de Sainte Thérèse de Jésus, connue sous le nom de « Sœurs thérésiennes ». En 1878, la première pierre du noviciat est posée à Jesús [une ville près de Tortosa]. De nouveaux établissements viennent le compléter, dont celui de Barcelone, conçu par l'architecte Antoni Gaudí. Il fonde également les Filles de Marie et le Petit troupeau de l'Enfant Jésus.

Parmi ses publications à caractère dévotionnel, citons la revue *Santa Teresa de Jesús*, le *Guíaprácticadelcatequista* (Guide pratique du catéchiste) et *El cuarto de hora de oración* (Le quart d'heure de prière).

En 1896, il se retire pour prier dans la solitude au couvent franciscain de Sant Esperit (Gilet), où il meurt le 27 janvier. En 1901, un nouveau bâtiment est inauguré à Jesús et la congrégation y transporte ses reliques en 1908 ; c'est aujourd'hui une maison de spiritualité, avec une auberge ouverte au grand public. Saint Henri de Osso a été canonisé en 1993 par Jean-Paul II.

Textos de placa

121. Santa Maria Rosa Molas i Vallvé

<u>La Tortosa contemporània</u>

Religiosa i mestra

Reus, 1815 – Jesús, 1876

Fundadora de la congregació Germanes de Nostra Senyora de la Consolació.

QR A

Santa Maria Rosa Molas i Vallvé era filla d'una família d'artesans amb profundes creences religioses. Als 16 anys es va consagrar a Déu ingressant a les Filles de la Caritat de l'hospital de Reus, on va passar tres anys cuidant malalts i ferits.

El 1843 el general Prim protagonitzà a Reus un alçament militar contra la regència del general Espartero, el qual va ordenar al general Zurbano bombardejar la ciutat. Mentre queia el bombardeig, la santa creuà les línies enemigues i es va presentar davant el general Zurbano, que va aturar el bombardeig impactat per la seva valentia.
El 1849 es va fer càrrec de la Casa de Misericòrdia de Jesús, acompanyada de quatre germanes, a petició de l'Ajuntament de Tortosa i amb el permís de la priora, sor Lluïsa Estivill. Molas va endreçar curosament l'ordre per atendre ancians, nens expòsits, persones amb discapacitat, alcohòlics, prostitutes i persones sense llar.
Alhora, d'una banda, obrí una escola gratuïta infantil i, de l'altra, es va fer càrrec de l'escola pública a petició de l'Ajuntament. Iniciava així la seva labor pedagògica i, més endavant, aconseguia el títol oficial de mestra. El 1852 l'Ajuntament de Tortosa li va demanar que es fes càrrec de l'hospital de la Santa Creu.
La seva obra culmina amb la fundació el 1858 de la congregació de Germanes de Nostra Senyora de la Consolació. Així el conjunt de la seva obra respon a les necessitats del moment: hospitals, escoles i cases de beneficència.
El 1977 Pau VI la definí com a «mestra d'humanitat» en la cerimònia de beatificació. Joan Pau II la va santificar el 1988 i afirmava que ens deixà un «missatge de consolació i esperança».

121. Santa Maria Rosa Molas i Vallvé

<u>La Tortosa contemporánea</u>

Religiosa y maestra

Reus, 1815 – Jesús, 1876

Fundadora de la congregación Hermanas de Nuestra Señora de la Consolación.

QR A

Santa Maria Rosa Molas i Vallvé era hija de una familia de artesanos con profundas creencias religiosas. A los 16 años se consagró a Dios ingresando en las Hijas de la Caridad del hospital de Reus, donde pasó tres años cuidando enfermos y heridos.

El 1843 el general Prim protagonizó en Reus un alzamiento militar contra la regencia del general Espartero, quien ordenó al general Zurbano bombardear la ciudad. Mientras caía el bombardeo, la santa cruzó las líneas enemigas y se presentó ante el general Zurbano, que paró el bombardeo impactado por su valentía.
El 1849 se hizo cargo de la Casa de Misericordia de Jesús, acompañada de cuatro hermanas, a petición del Ayuntamiento de Tortosa y con el permiso de la priora, sor Lluïsa Estivill. Molas reorganizó cuidadosamente la orden para atender ancianos, niños expósitos, persona con discapacidad, alcohólicos, prostitutas y personas sin hogar.
A su vez, por un lado, abrió una escuela gratuita infantil y, por otro, se hizo cargo de la escuela pública a petición del Ayuntamiento. Iniciaba así su labor pedagógica y, más adelante, conseguía el título oficial de maestra. El 1852 el Ayuntamiento de Tortosa le pidió que se hiciera cargo del hospital de la Santa Cruz.
Su obra culmina con la fundación el 1858 de la congregación de Hermanas de Nuestra Señora de la Consolación. Así el conjunto de su obra responde a las necesidades del momento: hospitales, escuelas y casas de beneficencia.
El 1977 Pablo VI la definió como «maestra de humanidad» en la ceremonia de beatificación. Juan Pablo II la santificó el 1988 y afirmaba que nos dejó un «mensaje de consolación y esperanza».

QR A

Saint Maria Rosa Molas i Vallvé was born into a family of artisans with deep religious beliefs. At sixteen, she consecrated herself to God by joining the Filles de la Caritat (Daughters of Charity) at the Reus hospital, where she spent three years caring for the sick and wounded.

In 1843, during General Prim's uprising in Reus against the regency of General Espartero, General Zurbano was ordered to bombard the city. Amid the shelling, the saint courageously crossed enemy lines to plead with Zurbano, who, moved by her bravery, halted the attack.
In 1849, at the request of Tortosa City Council and with the blessing of the prioress, Sister Lluïsa Estivill, she took charge of the Casa de Misericòrdia in Jesús, accompanied by four sisters. She reorganised the home to care for the elderly, abandoned children, people with disabilities, alcoholics, prostitutes and the homeless. She also founded a free nursery school and later took charge of the public school at the council's request. This marked the beginning of her teaching mission, and she eventually obtained an official teaching qualification. In 1852, she was asked to take charge of the Hospital de la Santa Creu.
Her work culminated in 1858 with the founding of the Congregació de les Germanes de la Consolació. Her life's mission responded to the social and spiritual needs of her time – providing hospitals, schools and almshouses.
During her beatification in 1977, Pope Paul VI called her a "teacher of humanity". Pope John Paul II canonised her in 1988, saying she left "a message of consolation and hope".

121. Santa Maria Rosa Molas i Vallvé

Contemporary Tortosa

Member of a religious order and teacher

Reus, 1815 – Jesús, 1876

Founder of the Congregació de les Germanes de la Consolació (Congregation of the Sisters of Our Lady of Consolation).

121. Sainte Marie-Rose Molas y Vallvé

La Tortosa contemporaine

Religieuse et institutrice

Reus, 1815 - Jesús, 1876

Fondatrice de la Congrégation des Sœurs de Notre-Dame de la Consolation.

QR A

Sainte Marie-Rose Molas y Vallvé est née dans une famille d'artisans aux profondes convictions religieuses. À l'âge de 16 ans, elle se consacre à Dieu en rejoignant les Filles de la Charité à l'hôpital de Reus, où elle passe trois ans à soigner les malades et les blessés.

En 1843, le général Prim dirige un soulèvement militaire à Reus contre la régence du général Espartero, et ordonne au général Zurbano de bombarder la ville. Alors que le bombardement est en cours, la sainte traverse les lignes ennemies et se présente au général Zurbano, qui cesse les bombardements, impressionné par sa bravoure.
En 1849, elle prend la direction de la Maison de la Miséricorde de Jésus, aidée de quatre sœurs, à la demande de la municipalité de Tortosa et avec la permission de la prieure, sœur LluïsaEstivill. Molas a soigneusement réorganisé l'ordre pour prendre en charge des personnes âgées, des enfants trouvés, des personnes handicapées, des alcooliques, des prostituées et des sans-abri. Parallèlement, d'une part, elle ouvre une école maternelle gratuite et, d'autre part, elle prend en charge l'école publique à la demande de la mairie. C'est ainsi que commence son activité pédagogique ; elle obtient par la suite le diplôme officiel d'institutrice. En 1852, la municipalité de Tortosa lui demande de s'occuper de l'hôpital de la Santa Creu.
Son travail aboutit à la fondation de la Congrégation des Sœurs de Notre-Dame de Consolation en 1858. Ainsi, l'ensemble de son œuvre répond aux besoins de l'époque : hôpitaux, écoles et maisons de charité.
En 1977, le pape Paul VI la qualifie de « maîtresse d'humanité » lors de sa cérémonie de béatification. Jean-Paul II la sanctifie en 1988 et déclare qu'elle nous a laissé un « message de consolation et d'espoir ».

Textos de placa

122. Jaume Ferran i Clúa

La Tortosa contemporània

Jaume Ferran i Clúa (Corbera d'Ebre, 1851 – Barcelona, 1929). Metge i descobridor de la vacuna contra el còlera, fet que li atorgà repercussió internacional.

QR A

Jaume Ferran i Clúa era fill d'un metge homònim que exercí a Corbera, Tortosa i Sant Carles de la Ràpita. Cursà els primers estudis a Móra d'Ebre i Tortosa, fins que es traslladà a la Universitat de Barcelona, on es graduà en medicina el 1873. Acabada la carrera s'instal·là a Tortosa, on exercí a l'hospital municipal.

A Tortosa va establir amistat amb Innocenci Paulí, jove investigador, i amb Josep Joaquim Landerer, científic autodidacte de gran prestigi que posà a l'abast dels investigadors la seva biblioteca especialitzada i instrumental científic punter. Junts van formar el que s'anomenà la «facultat de ciències de Tortosa». Les investigacions de Ferran i Paulí foren pioneres en camps com l'electricitat i la fotografia.

Al marge d'aquests treballs, Ferran és conegut a nivell internacional per haver descobert la vacuna contra el còlera, que va aplicar a València durant l'epidèmia del 1885. A partir de 1886 desenvoluparà la seva carrera a Barcelona, dirigint institucions com ara el Laboratori Microbiològic i l'Institut Bacteriològic Municipal. Cal dir que l'aplicació de la vacuna, que Ferran va provar amb la seva pròpia família, va generar molta controvèrsia pel perill que podia comportar.

122. Jaume Ferran i Clúa

La Tortosa contemporánea

Jaume Ferran i Clúa (Corbera d'Ebre, 1851 – Barcelona, 1929). Médico y descubridor de la vacuna contra el cólera, hecho que le otorgó repercusión internacional.

QR A

Jaume Ferran i Clúa era hijo de un médico homónimo que ejerció en Corbera, Tortosa y Sant Carles de la Ràpita. Cursó los primeros estudios en Móra d'Ebre y Tortosa, hasta que se trasladó a la Universidad de Barcelona, donde se graduó en medicina el 1873. Acabada la carrera se instaló a Tortosa, donde ejerció en el hospital municipal.

En Tortosa estableció amistad con Innocenci Paulí, joven investigador, y con Josep Joaquim Landerer, científico autodidacta de gran prestigio que pusó al alcance de los investigadores su biblioteca especializada e instrumental científico puntero. Juntos formaron lo que se denominó la «facultad de ciencias de Tortosa». Las investigaciones de Ferran y Paulí fueran pioneras en campos como la electricidad y la fotografía.

Al margen de estos trabajos, Ferran es conocido a nivel internacional por haber descubierto la vacuna contra el cólera, que aplicó en Valencia durante la epidemia del 1885. A partir de 1886 desarrollará su carrera en Barcelona, dirigiendo instituciones como por ejemplo el Laboratorio Microbiológico y el Instituto Bacteriológico Municipal. Hay que decir que la aplicación de la vacuna, que Ferran probó con su propia familia, generó mucha controversia por el peligro que podía comportar.

122. Jaume Ferran i Clúa

<u>Contemporary Tortosa</u>

Jaume Ferran i Clúa (Corbera d'Ebre, 1851 – Barcelona, 1929) was a doctor and the discoverer of the cholera vaccine, an achievement that earned him international recognition.

QR A

Jaume Ferran i Clúa was the son of a doctor of the same name, who practised in Corbera, Tortosa and Sant Carles de la Ràpita. He completed his early studies in Móra d'Ebre and Tortosa before moving to the University of Barcelona, where he graduated in medicine in 1873. After completing his studies, he settled in Tortosa and worked at the municipal hospital.

In Tortosa, he became friends with InnocenciPaulí, a young researcher, and Josep Joaquim Landerer, a renowned self-taught scientist who made his specialised library and advanced scientific equipment available to researchers. Together, they formed what became known as the "faculty of sciences of Tortosa". Ferran and Paulí's pioneering work included research in fields such as electricity and photography.

Beyond these projects, Ferran is best known for discovering the cholera vaccine, which he administered in Valencia during the 1885 epidemic. From 1886 onwards, he continued his career in Barcelona, where he headed institutions such as the Microbiological Laboratory and the Municipal Bacteriological Institute. It is important to note that the vaccine, which Ferran tested on his own family, sparked considerable controversy due to the potential risks involved.

122. Jaume Ferran i Clúa

<u>La Tortosa contemporaine</u>

Jaume Ferran i Clúa (Corbera d'Ebre, 1851 - Barcelone, 1929). Médecin et découvreur du vaccin contre le choléra, ce qui lui a valu une renommée internationale.

QR A

Jaume Ferran i Clúa est le fils d'un médecin du même nom qui exerçait à Corbera, Tortosa et Sant Carles de la Ràpita. Il fait d'abord ses études à Móra d'Ebre et à Tortosa, avant de rejoindre l'université de Barcelone, où il obtient son diplôme de médecine en 1873. Une fois ses études terminées, il s'installe à Tortosa, où il exerce à l'hôpital municipal.

À Tortosa, il se lie d'amitié avec InnocenciPaulí, un jeune chercheur, et avec Josep Joaquim Landerer, un scientifique autodidacte de grand prestige qui met à la disposition des chercheurs sa bibliothèque spécialisée et ses instruments scientifiques de pointe. Ensemble, ils forment la « Faculté des sciences de Tortosa ». Les recherches de Ferran et Paulí sont pionnières dans des domaines tels que l'électricité et la photographie.

Outre ces travaux, Ferran est internationalement connu pour avoir découvert le vaccin contre le choléra, qu'il utilise à Valence lors de l'épidémie de 1885. À partir de 1886, il

développe sa carrière à Barcelone, dirigeant des institutions telles que le Laboratoire de microbiologie et l'Institut municipal de bactériologie. Néanmoins, il convient de dire que l'application du vaccin, que Ferran teste sur sa propre famille, a suscité de nombreuses controverses en raison du danger qu'il pouvait comporter.

Textos de placa

126. Francesc Gimeno i Arasa
Tortosa,1858 - Barcelona,1927
La Tortosa contemporània

Pintor paisatgista de caràcter naturalista, precedent de l'expressionisme.

QR A
Francesc Gimeno i Arasa és un pintor que es caracteritza per seguir una trajectòria lliure i molt personal sense acollir-se als moviments pictòrics de la seva època (Modernisme i Noucentisme).
Es formà al taller de Manuel Marqués i del paisatgista Carlos de Haes. Va treballar com a pintor decorador a Barcelona. En aquesta època, acostumava a representar el seu entorn i context familiar i paisatges d'estil realista i expressiu. Ja al segle XX, amb el reconeixement de la seva obra, es dedicà de ple a pintar paisatges i marines de la Costa Brava, de l'Alt Camp i de Mallorca.
Els seus motius paisatgístics presenten un realisme idealitzat i contundent, amb una predilecció pels paisatges riberencs de la seva joventut; les representacions d'estances i situacions reflecteixen la quotidianitat, així com els retrats expressionistes. De fet, cal destacar que una de les obres més importants és el seu autoretrat, de 1917.
El Museu del Prado, el de Montserrat i el Víctor Balaguer conserven obra seva. No obstant això, el Museu de Tortosa és el que conserva el millor conjunt de peces pictòriques, amb olis procedents del Museu Nacional d'Art de Catalunya i dibuixos de l'Ajuntament de Tortosa.

126. Francesc Gimeno i Arasa
Tortosa, 1858 - Barcelona,1927
La Tortosa contemporánea

Pintor paisajista de carácter naturalista, precedente del expresionismo.

QR A
Francesc Gimeno i Arasa es un pintor que se caracteriza por seguir una trayectoria libre y muy personal sin acogerse a los movimientos pictóricos de su época (modernismo y novecentismo).
Se formó en el taller de Manel Marqués y del paisajista Carlos de Haes. Trabajó como pintor decorador en Barcelona. En esta época, acostumbraba a representar su entorno y contexto familiar y paisajes de estilo realista y expresivo. Ya en el siglo XX, con el reconocimiento de su obra, se dedicó de lleno a pintar paisajes y marinas de la Costa Brava, del Alt Camp y de Mallorca.
Sus motivos paisajísticos presentan un realismo idealizado y contundente, con una predilección por los paisajes ribereños de su juventud; las representaciones de aposentos y situaciones reflejan la cotidianidad, así como los retratos expresionistas. De hecho, hay que destacar que una de las obras más importantes es su autorretrato, de 1917.
El Museo del Prado, el de Montserrat y el Víctor Balaguer conservan obra suya. Sin embargo, el Museo de Tortosa es el que conserva el mejor conjunto de piezas pictóricas, con óleos procedentes del Museo Nacional de Arte de Cataluña y con dibujos del Ayuntamiento de Tortosa.

126. Francesc Gimeno i Arasa
Tortosa, 1858 – Barcelona, 1927
Contemporary Tortosa

A landscape painter with a naturalist style and a forerunner of expressionism.

QR A
Francesc Gimeno i Arasa is known for pursuing a unique and highly personal artistic journey, without adhering to the prevailing artistic movements of his time, such as *Modernisme* and *Noucentisme*.
He trained in the workshop of Manel Marquès and the landscape painter Carlos de Haes. He later worked as a decorative painter in Barcelona. During this period, he often depicted his surroundings and family life, as well as landscapes in a realist and

expressive style. In the 20th century, as his work gained greater recognition, he dedicated himself fully to painting landscapes and seascapes of the Costa Brava, the Alt Camp region and Mallorca.
His landscapes feature an idealised, yet strikingly powerful realism, with a particular fondness for the riverside scenes of his youth. His depictions of interiors and everyday situations capture daily life, while his portraits are marked by an expressionist approach. In fact, one of his most important works is his self-portrait from 1917.
His works are held in the Museo del Prado, the Museu de Montserrat and the Museu Víctor Balaguer. However, it is the Museu de Tortosa that preserves the most significant collection, including oils from the Museu Nacional d'Art de Catalunya and drawings owned by Tortosa City Council.

126. Francesc Gimeno i Arasa
Tortosa, 1858 - Barcelone, 1927
La Tortosa contemporaine
Peintre paysagiste naturaliste, précurseur de l'expressionnisme.

QR A
Francesc Gimeno i Arasa est un peintre qui se caractérise par un parcours libre et très personnel, éloigné des mouvements picturaux de son époque (modernisme et noucentisme).
Il se forme au sein de l'atelier de Manel Marqués et du peintre paysagiste Carlos de Haes. Il travaille comme peintre décorateur à Barcelone. Au cours de cette période, il a coutume de représenter son entourage, le contexte familial et les paysages dans un style réaliste et expressif. Au XXe siècle, une fois son talent reconnu, il se consacre pleinement à la peinture de paysages et de marines de la Costa Brava, de l'Alt Camp et de Majorque.
Ses motifs paysagers présentent un réalisme idéalisé et puissant, avec une prédilection pour les paysages fluviaux de sa jeunesse ; les représentations de pièces et de situations reflètent la vie quotidienne, tout comme les portraits expressionnistes. De fait, l'une de ses œuvres les plus importantes est son autoportrait, réalisé en 1917.
Le musée du Prado, le musée de Montserrat et le musée Víctor Balaguer conservent certaines de ses œuvres. Cependant, le musée de Tortosa est celui qui possède la plus grande collection de ses tableaux, avec des peintures à l'huile provenant du MuseuNacional d'Art de Catalunya (musée national d'art de Catalogne) et des dessins de la mairie de Tortosa.

Textos de placa

127. Agustí Querol i Subirats
Tortosa, 1860 - Madrid, 1909
Escultor i polític
La Tortosa contemporània

Un dels escultors més populars de la segona meitat del XIX. Pertany a l'escola realista de classicisme acadèmic.

QR A
Agustí Querol i Subirats és l'artista tortosí internacionalment més reconegut. Va ser alumne de l'Escola de la Llotja de Barcelona i dels Vallmitjana i, més endavant, va obtenir una beca de pensionat de la Reial Acadèmia Espanyola a Roma. Cal fer esment que també va destacar en l'àmbit polític com a diputat del Partit Liberal Conservador de la mà de Cánovas del Castillo, persona que el va relacionar amb la Corona, la noblesa i els ambaixadors.
La seva escultura *Sagunto* presideix la sala del segle XIX del Museu del Prado com a representant de l'academicisme d'inspiració classicista. La casa reial li regalà un palau de les arts a Madrid com a estudi, on treballaven més de quaranta fonedors i modeladors italians i espanyols, entre ells els germans Cerveto, de Tortosa.
És un escultor d'efectes pictòrics amb grans dots tècniques i facilitat creadora de l'eclecticisme espanyol. Aconseguí importants distincions a les exposicions internacionals de Barcelona, Chicago, París, Viena, Múnic o Berlín. Va realitzar diversos projectes monumentals com el relleu del frontó de la Biblioteca Nacional de Madrid i monuments a Barcelona, Lima, Panamà, Buenos Aires o L'Habana.
Paga la pena visitar l'exposició del Museu de Tortosa, que compta amb una important col·lecció.

127. Agustí Querol i Subirats
Tortosa, 1860 - Madrid, 1909
Escultor y político

La Tortosa contemporánea

Uno de los escultores más populares de la segunda mitad del XIX. Pertenece a la escuela realista de clasicismo académico.

QR A

Agustí Querol i Subirats es el artista tortosino internacionalmente más reconocido. Fue alumno de la escuela de la Lonja de Barcelona y de los Vallmitjana. Más adelante, obtuvo una beca de pensionado de la Real Academia Española en Roma. Cabe mencionar que también destacó en el ámbito político como diputado del Partido Liberal Conservador de la mano de Cánovas del Castillo, persona que lo relacionó con la Corona, la nobleza y los embajadores.
Su escultura *Sagunto* preside la sala del siglo XIX del Museo del Prado como representante del academicismo de inspiración clasicista. La casa real le regaló un palacio de las artes en Madrid como estudio, donde trabajaban más de cuarenta fundidores y modeladores italianos y españoles, entre ellos los hermanos Cerveto, de Tortosa.
Es un escultor de efectos pictóricos con grandes dotes técnicas y facilidad creadora del eclecticismo español. Consiguió importantes distinciones en las exposiciones internacionales de Barcelona, Chicago, París, Viena, Múnich o Berlín. Realizó varios proyectos monumentales como el relieve del frontón de la Biblioteca Nacional de Madrid y monumentos en Barcelona, Lima, Panamá, Buenos Aires o La Habana.
Vale la pena visitar la exposición del Museo de Tortosa, que cuenta con una importante colección.

127. Agustí Querol iSubirats
Tortosa, 1860 – Madrid, 1909
Sculptor and politician
Contemporary Tortosa

One of the most renowned sculptors of the second half of the 19th century, belonging to the realist school of academic classicism.

QR A
Agustí Querol iSubirats is the most internationally recognised artist from Tortosa. He studied at the Escola de la Llotja in Barcelona under the Vallmitjana brothers and was later awarded a scholarship from the Spanish Royal Academy in Rome. Notably, he also had a successful political career as a deputy for the Liberal Conservative Party, under the leadership of Cánovas del Castillo, who introduced him to the royal family, the nobility and diplomatic circles.
His sculpture *Sagunto* [referring to the ancient Roman city of Saguntum] stands as a key example of classicist-inspired academicism in the 19th-century gallery at the Museo del Prado. The royal family gave him a palace of the arts in Madrid to use as a studio, where over forty Italian and Spanish founders and modellers worked, including the Cerveto brothers from Tortosa.
Querol was a sculptor noted for his pictorial qualities, demonstrating both technical mastery and innate creative flair within the eclectic Spanish style. He received important awards at international exhibitions in Barcelona, Chicago, Paris, Vienna, Munich and Berlin. His monumental works include the relief on the pediment of the National Library of Madrid and various monuments in Barcelona, Lima, Panama, Buenos Aires and Havana.
The Museu de Tortosa holds a significant collection of his works, which is well worth visiting.

127. AgustíQuerol i Subirats
Tortosa, 1860 - Madrid, 1909
Sculpteur et homme politique
La Tortosa contemporaine

L'un des sculpteurs les plus populaires de la seconde moitié du XIXe siècle. Il appartient à l'école réaliste du classicisme académique.

QR A
AgustíQuerol i Subirats est l'artiste de Tortosa le plus connu au niveau international. Il est élève de l'école de La Llotja de Barcelone et des frères Vallmitjana. Il bénéficie ensuite d'une bourse de pensionnaire de l'Académie royale espagnole de Rome. Il convient de mentionner qu'il sedistingue également dans la sphère politique en tant que député du parti libéral conservateur sous la direction de Cánovasdel Castillo, une personne qui lui permet de côtoyer les monarques espagnols, la noblesse et les ambassadeurs.
Sa sculpture *Sagunto* préside la salle du XIXe siècle du musée du Prado et représente l'académisme d'inspiration classiciste. La Couronne espagnole lui offre un palais des arts à Madrid, qui lui sert d'atelier et où travaillent plus de quarante fondeurs et modeleurs italiens et espagnols, dont les frères Cerveto, originaires de Tortosa.
C'est un sculpteur d'effets picturaux, possédant de grandes compétences techniques et la facilité créative de l'éclectisme espagnol. Il remporte de prestigieuses distinctions lors

d'expositions internationales à Barcelone, Chicago, Paris, Vienne, Munich et Berlin. Il réalise divers projets monumentaux tels que le relief du fronton de la Bibliothèque nationale de Madrid et différents monuments à Barcelone, Lima, Panama, Buenos Aires et La Havane.
Le musée de Tortosa, qui possède une importante collection de ses œuvres, mérite une visite.

Textos de placa

128. Antoni Casanova i Estorach
Tortosa, 1847- París, 1896
La Tortosa contemporània

Un dels artistes catalans amb més èxit al París de l'últim quart del segle XIX.

QR A
Antoni Casanova i Estorach fou el primer artista tortosí de transcendència internacional en els mercats artístics europeu i nord-americà del darrer terç del segle XIX. Les seves obres foren molt cotitzades ja que destacava en els certàmens oficials amb pintures de gran format de tema històric i, alhora, triomfava en el circuit comercial amb obres de petites dimensions d'assumpte anecdòtic i costumisme romàntic.
Es formà a Barcelona amb Claudi Lorenzale i a l'Escuela Superior de Pintura y Escultura de San Fernando a Madrid. Va obtenir una menció honorifica a l'Exposició Nacional de Belles Arts de 1867 i la pensió de la Reial Acadèmia Espanyola a Roma.
Des de la mort de Fortuny, de qui fou seguidor, s'instal·la a París. El 1886 fou nomenat cavaller de la Reial Ordre d'Isabel la Catòlica i l'any següent obtingué una medalla de bronze a l'Exposició Universal de París. La seva obra està present al Museu del Prado, el Museu Nacional d'Art de Catalunya i als museus de Dallas i Brooklyn.
El Museu de Tortosa li ha dedicat una secció que compta amb obra seva de distinta temàtica i format: des de la història, on destaca C*arles Vè i Tizià*, fins a la sàtira anticlerical.

128. Antoni Casanova i Estorach
Tortosa, 1847 - París, 1896
La Tortosa contemporánea

Uno de los artistas catalanes con más éxito en el París del último cuarto del siglo XIX.

QR A
Antoni Casanova i Estorach fue el primer artista tortosino de trascendencia internacional en los mercados artísticos europeo y norteamericano del último tercio del siglo XIX. Sus obras fueron muy cotizadas porque destacaba en los certámenes oficiales con pinturas de gran formato de tema histórico y, al mismo tiempo, triunfaba en el circuito comercial con obras de pequeñas dimensiones de asunto anecdótico y costumbrismo romántico.
Se formó en Barcelona con Claudi Lorenzale y en la Escuela Superior de Pintura y Escultura de San Fernando a Madrid. Obtuvo una mención honorifica en la Exposición Nacional de Bellas Artes de 1867 y la pensión de la Real Academia Española en Roma.
Desde la muerte de Fortuny, de quién fue seguidor, se instala en París. El 1886 fue nombrado caballero de la Real Orden de Isabel la Católica y el año siguiente obtuvo una medalla de bronce en la Exposición Universal de París. Su obra está presente en el Museo del Prado, el Museo Nacional de Arte de Cataluña y en los museos de Dallas y Brooklyn.
El Museo de Tortosa le ha dedicado una sección que cuenta con obra suya de distinta temática y formato: desde historia, donde destaca C*arles Vè y Tizià*, hasta la sátira anticlerical.

128. Antoni Casanova i Estorach
Tortosa, 1847 – Paris, 1896
Contemporary Tortosa

One of the most successful Catalan artists in late 19th-century Paris.

QR A
Antoni Casanova iEstorach was the first artist from Tortosa to gain international recognition in the European and North American art markets during the final third of the 19th century. His works were highly sought after, as he excelled in prestigious exhibitions with large-scale historical paintings, while also finding success in the commercial circuit with smaller, anecdotal pieces and romantic genre scenes.
He trained in Barcelona under Claudi Lorenzale and at the Escuela Superior de Pintura y Escultura de San Fernando in Madrid. He received an honorary mention at the 1867

National Fine Arts Exhibition and was awarded a scholarship by the Real Academia Española to study in Rome.
After the death of Fortuny, whom he admired, he settled in Paris. In 1886, he was made a Knight of the Royal Order of Isabella the Catholic, and the following year, he won a bronze medal at the 1889 Exposition Universelle in Paris. His works are held in the Museo del Prado, the Museu Nacional d'Art de Catalunya, the Dallas Museum of Art and the Brooklyn Museum.
The Museu de Tortosa has dedicated a section to him, showcasing works in various themes and formats, ranging from historical subjects, such as *Carles Vè* (Charles V) and *Tizià* (Titian), to anticlerical satire.

128. Antoni Casanova i Estorach
Tortosa, 1847 - Paris, 1896
La Tortosa contemporaine

L'un des artistes catalans les plus célèbres dans le Paris du dernier quart du XIXe siècle.

QR A
Antoni Casanova i Estorachest le premier artiste illustre de Tortosa à être présent sur les marchés de l'art européen et nord-américain du dernier tiers du XIXe siècle. Ses œuvres sont très prisées car il se distingue dans les concours officiels par ses peintures de grand format sur des thèmes historiques et, parallèlement, il excelle sur le circuit commercial avec des œuvres de petit format sur des sujets anecdotiques et des scènes de genre romantique.
Il se forme à Barcelone auprès de ClaudiLorenzale et à l'Escuela Superior de Pintura y Escultura de San Fernandoà Madrid. Il obtient un prix d'honneur à l'Exposition nationale des beaux-arts de 1867 et une bourse de pensionnaire de l'Académie royale espagnole à Rome.
Après la mort de Mariano Fortuny, dont il est le disciple, il s'installe à Paris. En 1886, il est fait chevalier de l'Ordre royal d'Isabelle la Catholique et, l'année suivante, il se voit décerner une médaille de bronze à l'Exposition universelle de Paris. Ses œuvres sont présentes au musée du Prado, au MuseuNacional d'Art de Catalunya (musée national d'art de Catalogne) et dans les musées de Dallas et de Brooklyn.
Le musée de Tortosa lui consacre une section réunissant plusieurs de ses œuvres dans des formats divers et sur différents thèmes allant de l'histoire, avec *Carles Vè*et*Tizià*, à la satire anticléricale.

Textos de placa

129. Panxampla

La Tortosa contemporània

Joan Pujol i Fontanet (Alfara de Carles, 1857 – Tarragona, 1883), bandoler i fugitiu que trobà refugi al Port. Escapà a França, on fou arrestat el 1882. Va ser sentenciat a mort i afusellat a Tarragona.

QR A
Joan Pujol i Fontanet fou un fugitiu de la justícia que es convertí en bandoler. L'origen de la seva carrera criminal és poc clar, perquè a la seva biografia s'hi mesclen elements llegendaris juntament amb fets reals sovint desvirtuats per la tradició oral. Aquesta tradició el fa culpable de l'assassinat del pare de la noia que festejava a Alfara.

Sabem, amb seguretat, que el 1878 s'havia escapat de la presó de Tortosa, on estava detingut per haver ferit un agent de la Guàrdia Civil, i que l'any següent fou declarat pròfug del servei militar. Començava així una vida de fugitiu errant que el dugué a cometre una llarga sèrie de robatoris, extorsions i assassinats. Des del 1878 apareix a la premsa com a cap d'un colla de bandolers, però també se'l presenta com a membre d'una partida carlista.

L'octubre del 1879 fou detingut per la Guàrdia Civil i, a principis del 1880, va aconseguir escapar i fugir a França. S'establí a l'àrea de Narbona, on va tenir un fill amb Victorina Villemagne el 1882. Aquest mateix any la premsa local reporta que havia tornat a Tortosa per aconseguir diners.

Finalment, fou detingut a Carcassona, el 7 de desembre del 1882 i extradit a Espanya, on se li feu un consell de guerra. Fou afusellat a Tarragona el 16 de juny de 1883. El folklore popular l'adscriu a l'arquetip del bon bandoler i la seva figura ha estat divulgada contemporàniament per mitjà de cançons i reivindicada com a nom d'associacions.

Finalmente, fue detenido en Carcasona el 7 de diciembre del 1882 y extraditado a España, donde se le hizo un consejo de guerra. Fue fusilado en Tarragona el 16 de junio de 1883. El folclore popular lo adscribe al arquetipo del buen bandolero y su figura ha sido divulgada contemporáneamente por medio de canciones y reivindicada como nombre de asociaciones.

129. Panxampla

La Tortosa contemporánea

Joan Pujol i Fontanet (Alfara de Carles, 1857 – Tarragona, 1883), bandolero y fugitivo que encontró refugio en el Port. Escapó a Francia, donde fue arrestado el 1882. Fue sentenciado a muerte y fusilado en Tarragona.

QR A

Joan Pujol i Fontanet fue un fugitivo de la justicia que se convirtió en bandolero. El origen de su carrera criminal es poco claro, porque en su biografía se mezclan elementos legendarios junto con hechos reales a menudo desvirtuados por la tradición oral. Esta tradición lo hace culpable del asesinato del padre de la chica que cortejaba en Alfara.

Sabemos, con seguridad, que el 1878 se había escapado de la prisión de Tortosa, donde estaba detenido por haber herido a un agente de la Guardia Civil, y que el año siguiente fue declarado prófugo del servicio militar.

Empezaba así una vida de fugitivo errante que lo llevó a cometer una larga serie de robos, extorsiones y asesinatos. Desde el 1878 aparece en prensa como jefe de una pandilla de bandoleros, pero también se le presenta como miembro de una partida carlista.

El octubre del 1879 fue detenido por la Guardia Civil y, a principios del 1880, consiguió escapar y huir en Francia. Se estableció en el área de Narbona, donde tuvo un hijo con Victorina Villemagne el 1882. Este mismo año la prensa local reporta que había vuelto a Tortosa para conseguir dinero.

129. Panxampla

Contemporary Tortosa

Joan Pujol i Fontanet (Alfara de Carles, 1857 – Tarragona, 1883) was a bandit and fugitive who found refuge in Els Ports. He fled to France, where he was arrested in 1882. He was sentenced to death and executed by firing squad in Tarragona.

QR A

Joan Pujol i Fontanet was a fugitive from justice who became a bandit. The origins of his life of crime remain unclear, blends legendary elements with actual events, often distorted by oral tradition. According to some versions of his story, he is said to have killed the father of the young woman he was courting in Alfara.

What we do know for certain is that, in 1878, he escaped from Tortosa prison, where he had been held for injuring a Civil Guard officer. The following year, he was declared a deserter from military service.

This marked the beginning of his life as a wandering fugitive, during which he committed a series of robberies, extortions and murders. From 1878 onwards, he appeared in the press as the leader of a band of bandits, though he was also reported to have been part of a Carlist faction.

In October 1879, he was captured by the Civil Guard but managed to escape early in 1880, fleeing to France. There, he settled in the Narbonne area, where he fathered a child with Victorina Villemagne in 1882. The same year, local press reported that he had returned to Tortosa to raise money.

Eventually, he was arrested in Carcassonne on 7 December 1882, extradited to Spain, and put on trial by court martial. On 16 June 1883, he was executed by firing squad in Tarragona. In popular folklore, he is often cast as the noble bandit, and his story has been perpetuated in contemporary songs and championed by various associations that bear his name.

Il est finalement arrêté à Carcassonne le 7 décembre 1882 et extradé vers l'Espagne, où il passe en cour martiale. Il est fusillé à Tarragone le 16 juin 1883. Le folklore populaire l'associe à l'archétype du bon bandit et sa figure a été diffusée à la fois par des chansons et revendiquée comme nom d'associations à l'époque actuelle.

129. Panxampla

La Tortosa contemporaine

Joan Pujol i Fontanet (Alfara de Carles, 1857 - Tarragone, 1883) est un bandit et fugitif qui trouve refuge dans la zone montagneuse d'Els Ports. Il s'enfuit en France, où il est arrêté en 1882. Condamné à mort, il est fusillé à Tarragone.

QR A

Joan Pujol i Fontanet est un fugitif devenu bandit. L'origine de sa carrière criminelle n'est pas claire, sa biographie mêlant éléments légendaires et événements réels souvent déformés par la tradition orale. Cette tradition le rend coupable du meurtre du père de la jeune fille qu'il courtisait à Alfara.

Nous savons avec certitude qu'en 1878, il s'évade de la prison de Tortosa, où il est détenu pour avoir blessé un officier de la Guardia Civil, et que l'année suivante, il est déclaré déserteur.

Commence alors pour lui une vie de fugitif errant qui le conduira à commettre une longue série de vols, d'extorsions et de meurtres. À partir de 1878, il apparaît dans la presse comme le chef d'une bande de bandits, mais il est également présenté comme membre d'une milice carliste.

En octobre 1879, il est arrêté par la Guardia Civil et, au début de l'année 1880, il parvient à s'échapper et à se réfugier en France. Il s'installe dans la région de Narbonne, où il a un fils avec Victorine Villemagne en 1882. La même année, la presse locale rapporte qu'il est revenu à Tortosa pour obtenir de l'argent.

Textos de placa

130. L'eixample de Remolins

La Tortosa contemporánia

Eixample de Remolins (1886)
Desenvolupament urbà que enllaça el barri de Sant Jaume amb el barri jueu

QR A

Històricament, Remolins havia estat un barri extramurs, identificat amb el call jueu. La muralla de La Cortadura el separava de Tortosa, i els seus límits arribaven fins al portal situat al final del carrer Major. Enmig d'aquesta extensiós'obria un espai lliure d'edificacions per raons militars, que seria objecte d'urbanització a finals del segle XIX.

El guanyador del concurs resultà l'arquitecte reusenc Sebastià Cabot i Anguera (Reus, 1813-1886), que havia presentat una proposta d'eixample per als barris del Temple i Remolins, sota el lema "Todas las poblacionesaspiran a suensanche y engrandecimiento".

El projecte fou aprovat el 2 de gener de 1886 i obria, així, una nova àrea d'expansió urbana que aleshores ja comptava amb al·licients tan atractius com la plaça de bous i l'establiment de Banys de Tió,quepassaria a ser el concorregut Balneari d'en Porcar. Abans de l'aprovació, però, ja s'havien venut alguns dels solars parcel·lats, edificat algunes cases i implantat alguna indústria com l'Alfarera Moderna(1882), l'emblemàtica bòbila fundada per Pere Anguera Farnós.

130. El Eixample de Remolins

La Tortosa contemporànea

Eixample de Remolins (1886)
Desarrollo urbano que enlazó el barrio de Sant Jaume con el barrio judío

QR A

Históricamente, Remolins había sido un barrio extramuros, identificado con la aljama. La muralla de La Cortadura le separaba de Tortosa, y sus límites llegaban hasta el portal situado al final de la calle Major. En medio de esta extensión se abría un espacio libre de edificaciones por razones militares, que sería objeto de urbanización a finales del siglo XIX.

El vencedor del concurso resultó el arquitecto de Reus Sebastià Cabot i Anguera (Reus, 1813-1886), que había presentado una propuesta de ensanche para los barrios del Temple y Remolins, bajo el lema "Todas las poblaciones aspiran a su ensanche y engrandecimiento".

El proyecto se aprobó el 2 de enero de 1886 e iniciaba, así, una nueva área de expansión urbana que ya contaba con alicientes tan atractivos como la plaza de toros y el establecimiento de Banys de Tió, que pasaría a ser el concurrido Balneario de Porcar. Sin embargo, antes de su aprobación ya se habían vendido algunos de los solares parcelados, edificado algunas casas e implantado alguna industria como la Alfarera Moderna(1882), la emblemática adobería fundada por Pere Anguera Farnós.

130. Eixample de Remolins

Contemporary Tortosa
Eixample de Remolins (1886)
Urban development linking the Sant Jaume neighbourhood with the Jewish quarter

QR A

Historically, Remolins was an outlying area associated with the Jewish quarter. Separated from Tortosa by the La Cortadura wall, its boundaries extended to the gate at the end of Carrer Major. In the middle of this area, there was an open space, left free of buildings for military reasons, which was developed in the late 19th century.

The winner of the competition was Sebastià Cabot i Anguera, an architect from Reus (1813–1886), who presented a proposal for expanding both the Temple and Remolins neighbourhoods under the motto, "All towns aspire to expansion and greatness."

The project was approved on 2 January 1886, marking the beginning of a new urban development area. This new district included attractions such as the bullring and the Banys de Tió, which later became the bustling Balneari de Porcar. Even before the project was officially approved, plots of land had already been sold, houses built and industries like the Alfarera Moderna (1882), the famous brickworks founded by Pere Anguera Farnós, had been established.

130. L'Eixample de Remolins

La Tortosa contemporaine

Eixample de Remolins (1886)
Extension urbaine reliant le quartier de Sant Jaume au quartier juif.

QR A

Historiquement, Remolins était un quartier situé extra-muros, identifié au quartier juif. La muraille de La Cortadura le séparait de Tortosa, et ses limites s'étendaient jusqu'à la porte située à l'extrémité de la rue Major. Au milieu de cette zone, il y avait un espace dépourvu de constructions pour des raisons militaires, qui devait être urbanisé à la fin du XIXe siècle.

Le lauréat du concours a été l'architecte de Reus Sebastià Cabot i Anguera (Reus, 1813-1886), qui avait présenté une proposition d'agrandissement des quartiers du Temple et de Remolins, sous le slogan « Toutes les villes aspirent à leur expansion et à leur embellissement ».

Le projet a été approuvé le 2 janvier 1886 et a donné naissance à une nouvelle zone d'expansion urbaine qui présentait déjà des attraits séduisants tels que les arènes et l'établissement des bains de Tió, qui deviendront les célèbres thermes de Porcar. Cependant, avant son approbation, certaines parcelles avaient déjà été vendues, des maisons avaient été construites et des industries avaient été créées, comme l'Alfarera Moderna(1882), l'emblématique fabrique de briques et de tuiles fondée par PereAngueraFarnós.

Textos de placa

131. La Casa de les Torretes / Villa Mercedes

La Tortosa contemporània

Casa Máximo Fernández de Robles / Casa de les Torretes (1888)
August Font i Carreras, arquitecte (Barcelona, 1846 - 1924)
Arquitectura historicista empeltada a l'eixample del Temple

QR A

Situat en un dels xamfrans de l'eixample burgès del Temple, aquest palauet particular fou encarregat pel cap d'Administració Militar, Máximo Fernández de Robles. La planta en forma de ela alliberava un pati davanter triangular, arranjat com a jardí privat el qual servia d'accés principal i constituïa una singular solució de cantonada urbana.

Les dues ales de l'edifici s'adossen a les mitgeres i, en la intersecció, presenten dues torres cilíndriques coronades, originalment, per sengles cobertes còniques que dotaven de personalitat l'edifici amb una rotunda presència que propicià el popular nom de Casa de les Torretes. També se'l coneix amb el nom de Villa Mercedesamb motiu de la distingida esposa del titular, Mercedes Guzmán de Villoria, emparentada amb la vuitcentista casa nobiliària tortosina.

De resultes de la reforma i ampliació de 1968, el seu aspecte actual presenta la sobreelevació d'un tercer pis, l'accés principal traslladat al carrer de Cervantes i la desaparició de la zona enjardinada, substituïda per locals comercials.

131. La Casa de les Torretes / Villa Mercedes

TEXTO PLACA
Casa Máximo Fernández de Robles / Casa de les Torretes (1888)
August Font i Carreras, arquitecto (Barcelona, 1846 - 1924)
Arquitectura historicista injertada en el ensanche del Temple

QR A

Situado en uno de los chaflanes del ensanche burgués del Temple, este particular palacete fue encargado por el jefe de Administración Militar, Máximo Fernández de Robles. La planta en forma de ele liberaba un patio delantero triangular, arreglado como jardín privado que servía de acceso principal y constituía una singular solución de esquina urbana.

Las dos alas del edificio se adosan a las medianeras y, en su intersección, presentan dos torres cilíndricas coronadas, originalmente, por sendas cubiertas cónicas que dotaban de personalidad al edificio con una rotunda presencia que propició el popular nombre de Casa de les Torretes. También se le conoce con el nombre de Villa Mercedes con motivo de la distinguida esposa del titular, Mercedes Guzmán de Villoria, emparentada con la ochocentista casa nobiliaria tortosina.

Tras la reforma y ampliación de 1968, su aspecto actual presenta la sobreelevación de un tercer piso, el acceso principal trasladado a la calle Cervantes y la desaparición de la zona ajardinada, sustituida por locales comerciales.

131. Casa de les Torretes / Villa Mercedes

Contemporary Tortosa
Casa Máximo Fernández de Robles / Casa de les Torretes (1888)
August Font i Carreras, architect (Barcelona, 1846–1924)
Historicist architecture within the expansion of the Temple district

QR A

Located at one of the chamfers of the bourgeois Temple expansion, this distinctive mansion was commissioned by Máximo Fernández de Robles, Head of Military Administration. The L-shaped layout opened onto a triangular front courtyard, functioning as both a private garden and the main entrance, offering a unique urban corner solution.

The two wings of the building adjoin the party walls, and at their intersection stand two cylindrical towers, originally topped with conical roofs. These towers give the building a striking presence, contributing to its popular name, Casa de les Torretes. It is also referred to as Villa Mercedes, after the distinguished wife of the owner, Mercedes Guzmán de Villoria, who was related to a noble Tortosa family from the 19th century.

Following the 1968 renovation and extension, the building now features a third floor, with the main entrance relocated to Carrer Cervantes, and the former garden area replaced by commercial premises.

131. La maison des Torretes / Villa Mercedes

La Tortosa contemporaine

Maison de Máximo Fernández de Robles / Maison des Torretes (1888)
August Font i Carreras, architecte (Barcelone, 1846 - 1924)
Une architecture historiciste greffée à l'extension du Temple

QR A

Située à l'un des angles de l'extension bourgeoise du quartier du Temple, cette demeure a été commandée par le chef de l'administration militaire, Máximo Fernández de Robles. Son plan en L a permis la création d'une cour avant triangulaire, aménagée en jardin privé, qui servait d'entrée principale et constituait une solution d'angle urbaine unique.

Les deux ailes du bâtiment jouxtent les immeubles attenants et, à leur intersection, ont été bâties deux tours cylindriques couronnées, à l'origine, par deux toits coniques qui donnaient à l'édifice sa personnalité et une forte présence qui lui a valu le nom populaire de *Casa de les Torretes* (« maison des tourelles »). Elle est également connue sous le nom de Villa Mercedes, du nom de l'insigne épouse du propriétaire, Mercedes Guzmán de Villoria, qui était apparentée à la maison noble de Tortosa au XIXe siècle.

Après la rénovation et l'agrandissement de 1968, son aspect actuel montre un rehaussement avec la construction d'un troisième étage, le déplacement de l'entrée principale dans rue Cervantes et la disparition du jardin, remplacé par des locaux commerciaux.

Textos de placa

132. El convent de les Serves (1904-1908)

La Tortosa contemporània

Convent de les Serves (1904-1908)
Joaquín de Rucobay Octavio de Toledo, arquitecte (Laredo, 1844 - Santander, 1919)
Arquitectura conventual neogòtica a l'antic carrer de l'Estació

QR A

Edifici que va ser residència de la congregació religiosa de les Serves de Jesús de la Caritat, present a la ciutat des de l'any 1896, que va decidir obrar de casa pròpia en un solar de l'aleshores incipient eixample del Temple.

L'edifici fou projectat en estil neogòtic per l'arquitecte càntabre Joaquín de Rucoba, un dels màxims representants de l'eclecticisme arquitectònic de la segona meitat del segle XIX. A més de les dependències conventuals desenvolupades en dues plantes, consta d'una església amb accés públic des del carrer de Cervantes —antic carrer de l'Estació— i un pati posterior enjardinat.

Destaquen el finestram que repeteix la mateixa proporció de forat però singularitzat a cada franja horitzontal amb llinda gòtica o guardapols, i un senzill campanar en doble cadireta, situat sobre l'eix vertical que organitza la façana de l'església, d'una única nau, de cinc trams de volta de creueria rebaixada, capçalera poligonal i cor.

A l'interior, empobrit per la desaparició del mobiliari litúrgic durant la Guerra Civil, conserva part de l'enreixat de forja a la zona del presbiteri.

132. El convento de las Siervas (1904-1908)

La Tortosa contemporánea

Convento de las Siervas (1904-1908)
Joaquín de Rucoba y Octavio de Toledo, arquitecto (Laredo, 1844 - Santander, 1919)
Arquitectura conventual neogótica en la antigua calle de la Estació

QR A

Edificio que fue residencia de la congregación religiosa de las Siervas de Jesús de la Caridad, presente en la ciudad desde 1896, que decidió obrar de casa propia en un solar del entonces incipiente ensanche del Temple.

El edificio fue proyectado en estilo neogótico por el arquitecto cántabro Joaquín de Rucoba, uno de los máximos representantes del eclecticismo arquitectónico de la segunda mitad del siglo XIX. Además de las dependencias conventuales desarrolladas en dos plantas, consta de una iglesia con acceso público desde la calle de Cervantes —antigua calle de la Estació— y un patio posterior ajardinado.

Destacan el ventanal que repite la misma proporción de agujero pero singularizado en cada franja horizontal con dintel gótico o guardapolvo, y un sencillo campanario en doble sillita, situado sobre el eje vertical que organiza la fachada de la iglesia, de una única nave, de cinco tramos de bóveda de crucería rebajada, cabecera poligonal y coro.

En su interior, empobrecido por la desaparición del mobiliario litúrgico durante la Guerra Civil, conserva parte del enrejado de forja en la zona del presbiterio.

De resultes de la reforma i ampliació de 1968, el seu aspecte actual presenta la sobreelevació d'un tercer pis, l'accés principal traslladat al carrer de Cervantes i la desaparició de la zona enjardinada, substituïda per locals comercials.

132. Convent de les Serventes (1904–1908)

Contemporary Tortosa
Convent de les Serventes (1904–1908)
Joaquín de Rucoba and Octavio de Toledo, architects (Laredo, 1844–1919)
Neo-Gothic convent architecture on the former Carrer de l'Estació

QR A

This building was originally home to the religious congregation Serventes de Jesús de la Caritat (Servants of Jesus of Charity), which had been in the city since 1896 and decided to build its own premises on a plot in the newly developing expansion of the Temple district.

The building, designed in neo-Gothic style by the Cantabrian architect Joaquín de Rucoba, a key figure in 19th-century eclectic architecture, includes two floors of conventual quarters, a church with public access from Carrer Cervantes (formerly Carrer de l'Estació), and a rear gardened courtyard.

The design features a prominent window that repeats the same proportions but is distinguished by a Gothic lintel or hood moulding in each horizontal section, as well as a simple bell tower in a double-arched style, located above the central axis that defines the façade of the church. This church consists of a single nave with five bays and ribbed vaulting, a polygonal apse and a choir.

Inside, although much of the original liturgical furniture was lost during the Civil War, some of the wrought-iron grilles around the altar area have been preserved.

132. Le couvent des Servantes (1904-1908)

La Tortosa contemporaine

Couvent des Servantes (1904-1908)
Joaquín de Rucoba y Octavio de Toledo, architecte (Laredo, 1844 - Santander, 1919)
Architecture conventuelle néogothique dans l'ancienne rue de l'Estació

QR A

Ce bâtiment était la résidence de la congrégation religieuse des Servantes de Jésus de la charité, présente dans la ville depuis 1896, qui avait décidé de faire construire une bâtisse sur un terrain situé dans l'extension du quartier du Temple, alors en plein essor.

Il a été conçu dans un style néogothique par l'architecte Joaquín de Rucoba, originaire de Cantabrie, l'un des principaux représentants de l'éclectisme architectural de la seconde moitié du XIXe siècle. Outre les bâtiments conventuels à deux étages, il comprend une église dont l'accès public se fait par la rue de Cervantes — anciennement rue de l'Estació — et une cour arrière aménagée en jardins.

Il faut souligner l'ensemble de fenêtres qui gardent les mêmes proportions mais avec un linteau gothique ou un cache-poussière sur chaque ligne, et un simple clocher à deux arches, situé sur l'axe vertical qui organise la façade de l'église. Cette dernière comporte une seule nef à cinq travées, à croisées d'ogives surbaissées, un chœur polygonal et une tribune.

L'intérieur, appauvri par la disparition du mobilier liturgique pendant la guerre civile, conserve une partie de la grille en fer forgé du presbyterium.

Textos de placa

133. El Banc d'Espanya

La Tortosa contemporània

Antiga seu del Banc d'Espanya (1934-1935)
Juan de Zavala Lafora, arquitecte (Pamplona, 1902 - Madrid, 1970)
Seu bancària testimoni històric de la puixança econòmica de Tortosa

QR *A*
La implantació d'una seu del Banc d'Espanya a Tortosa constatava la capitalitat i el potencial econòmic de la ciutat als anys vint del segle passat. La sucursal de Tortosa inicià les operacions el 1903, en un edifici llogat al carrer de Sant Ildefons. L'any 1933s'adquireixen tres solars al carrer de Cervantes, on l'arquitecte, Juan de Zavala Lafora, projecta un nou edifici.
Així, la planta del semisoterrani allotja les caixes de seguretat, i la planta baixa conté el vestíbul, la sala d'operacions i els despatxos del director i del secretari. La planta primera es destina als habitatges del director i del tresorer, i la planta següent, als de la resta de funcionaris.
Constructivament, l'obra presenta una execució amb acabat exterior de fàbrica de maó vist, amb elements formals en pedra blanca en els paraments encoixinats. El basament de granit gris, juntament amb les reixes de les àmplies obertures de la planta baixa, reforcen la imatge d'inexpugnabilitat exigible a la institució bancària. L'activitat del banc es clausurà l'any 1978 i l'edifici passà a ser propietat de l'Ajuntament.

133. El Banco de España

La Tortosa contemporánea

Antigua sede del Banco de España (1934-1935)

Juan de Zavala Lafora, arquitecto (Pamplona, 1902 - Madrid, 1970)
Sede bancaria testigo histórico de la pujanza económica de Tortosa

QR A
La implantación de una sede del Banco de España en Tortosa constataba la capitalidad y potencial económico de la ciudad en los años veinte del siglo pasado. La sucursal de Tortosa inició sus operaciones en 1903, en un edificio alquilado en la calle Sant Ildefons. En 1933 se adquieren tres solares en la calle Cervantes, donde el arquitecto, Juan de Zavala Lafora, proyecta un nuevo edificio.
Así, la planta del semisótano aloja las cajas de seguridad, y la planta baja contiene el vestíbulo, la sala de operaciones y los despachos del director y del secretario. La planta primera se destina a las viviendas del director y del tesorero, y la planta siguiente, a las del resto de los funcionarios.
Constructivamente, la obra presenta una ejecución con acabado exterior de fábrica de ladrillo visto, con elementos formales en piedra blanca en los paramentos acolchados. El basamento de granito gris, junto con las rejas de las amplias aberturas de la planta baja, refuerzan la imagen de inexpugnabilidad exigible en la institución bancaria. La actividad del banco se clausuró en 1978 y el edificio pasó a ser propiedad del Ayuntamiento.

133. Banco de España

Contemporary Tortosa
Formerheadquartersofthe Banco de España (1934–1935)
Juan de Zavala Lafora, architect (Pamplona, 1902 – Madrid, 1970)
Bank headquarters reflecting Tortosa’s former economic prominence

QR A
The establishment of a Bank of Spain branch in Tortosa underscored the city’s status as a provincial capital and its economic vitality during the 1920s. Operations began in 1903 in rented premises on Carrer Sant Ildefons. In 1933, three adjacent plots were acquired on Carrer Cervantes, where architect Juan de Zavala Lafora designed a new building.
The semi-basement housed the strongrooms and safe deposit boxes; the ground floor included the entrance hall, the main banking hall and offices for the director and secretary. The first floor served as accommodation for the director and treasurer, while the upper storey housed the remaining staff.
The building was constructed with exposed brick façades, accented by white stone elements on rusticated surfaces. A grey granite base and the wrought-iron grilles over the wide ground-floor windows gave the building the solidity expected of a central bank.
The branch closed in 1978, and the building was subsequently transferred to municipal ownership.

133. La Banque d’Espagne

La Tortosa contemporaine

Ancien siège de la Banque d’Espagne (1934-1935)
Juan de Zavala Lafora, architecte (Pampelune, 1902 - Madrid, 1970)
Siège bancaire qui témoigne de l’essor économique de Tortosa

QR A
L’installation d’un siège de la Banque d’Espagne à Tortosa témoigne de l’importance de la ville et de son potentiel économique dans les années 1920. La succursale de Tortosa a commencé à opérer en 1903, dans un bâtiment loué dans la rue Sant Ildefons. En 1933, trois terrains ont été acquis dans la rue Cervantes, où l’architecte Juan de ZavalaLafora a conçu un nouveau bâtiment.
Ainsi, le sous-sol abritait les coffres-forts et le rez-de-chaussée le hall d’entrée, la salle des opérations et les bureaux du directeur et du secrétaire. Le premier étage était réservé aux logements du directeur et du trésorier, et l’étage suivant aux autres membres du personnel.
D’un point de vue constructif, la finition extérieure du bâtiment est en briques apparentes, avec des éléments formels en pierre blanche sur les murs imitant la pierre de taille. Les plinthes en granit gris, ainsi que les garde-corps des grandes ouvertures du rez-de-chaussée, renforcent l’image d’invulnérabilité exigible de cette institution bancaire. La banque a fermé ses portes en 1978 et le bâtiment est devenu la propriété de la municipalité.

Textos de placa

136. La revolta de 1640

La Tortosa contemporània

El juliol de 1640 es produí un aixecament popular contra la Corona que fou durament reprimit per les autoritats locals, amb el resultat de quinze revolucionaris penjats. La ciutat va quedar aleshores sota el control de Felip IV.

QR A

El juliol del 1640 es produí un aixecament popular contra la Corona, reflex de la revolta del Corpus de Sang que esclatà a Barcelona el 7 de juny. La situació convulsa que es vivia a Barcelona convertí Tortosa en una plaça logística de primer ordre per a les tropes de Felip IV.

L'arribada d'una càrrega de pólvora que s'havia de guardar al castell de la Suda fou el motiu que acabà per desfermar la revolta tortosina, el 21 i 22 de juliol. Els amotinats desarmaren les tropes aquarterades, assassinaren dos oficials reials i dos criats del veguer, alhora que es feren amb el control de la ciutat. El batlle general de Catalunya, el tortosí Lluís de Montsuar, va salvar la vida gràcies a la protecció dels jesuïtes.

Les autoritats municipals, en connivència amb la Cort, van preparar una contraofensiva que triomfà el 4 de setembre. Aleshores s'engegà un procés repressiu contra els revoltats que es traduí en un total de quinze condemnes a mort. La ciutat quedava així sota el control de Felip IV.

No obstant això, s'havia de gestionar, d'una banda, la crida de la Generalitat per afegir-se a la separació de la Corona i, de l'altra, l'amenaça de l'imponent exèrcit que el marquès de los Vélez havia reunit a Alcanyís i que havia d'envair Catalunya. Finalment, el marquès va entrar a Tortosa, el 23 de novembre, i jurà com a virrei del Principat. Començava la Guerra dels Segadors.

136. La revuelta de 1640

La Tortosa contemporánea

El julio de 1640 se produjo un levantamiento popular contra la Corona que fue duramente reprimido por las autoridades locales, con el resultado de quince revolucionarios colgados. La ciudad quedó entonces bajo el control de Felipe IV.

QR A

El julio del 1640 se produjo un levantamiento popular contra la Corona, reflejo de la revuelta del Corpus de Sangre que estalló en Barcelona el 7 de junio. La situación convulsa que se vivía en Barcelona convirtió Tortosa en una plaza logística de primer orden para las tropas de Felipe IV.

La llegada de una carga de pólvora que se tenía que guardar en el castillo de la Suda fue el motivo que acabó por desatar la revuelta tortosina, el 21 y 22 de julio. Los amotinados desarmaron las tropas acuarteladas, asesinaron dos oficiales reales y dos criados del veguer, a la vez que se hicieron con el control de la ciudad. El alcalde general de Cataluña, el tortosino Lluís de Montsuar, salvó la vida gracias a la protección de los jesuitas.

Las autoridades municipales, en connivencia con la Corte, prepararon una contraofensiva que triunfó el 4 de septiembre. Entonces se puso en marcha un proceso represivo contra los sublevados que se tradujo en un total de quince condenas a muerte. La ciudad quedaba así bajo el control de Felipe IV.

No obstante, se tenía que gestionar, por un lado, el llamamiento de la Generalidad para unirse a la separación de la Corona y, por el otro, la amenaza del imponente ejército que el marqués de los Vélez había reunido en Alcañiz y que tenía que invadir Cataluña. Finalmente, el marqués entró en Tortosa, el 23 de noviembre, y juró como virrey del Principado. Empezaba la Guerra de los Segadores.

136. The revolt of 1640

Contemporary Tortosa

In July 1640, a popular uprising against the Crown erupted, which was swiftly and brutally suppressed by the local authorities, resulting in the hanging of fifteen revolutionaries. The city then fell under the control of Philip IV.

QR A

In July 1640, a popular uprising against the Crown broke out, mirroring the Corpus de Sang revolt that had unfolded in Barcelona on 7 June [a violent anti-royalist uprising that took place during the Corpus Christi procession]. The tense situation in Barcelona turned Tortosa into a crucial logistical hub for Philip IV's troops.

The arrival of a shipment of gunpowder, intended to be stored in the Suda Castle, served as the spark that ignited the revolt in Tortosa on 21 and 22 July. The insurgents disarmed the garrison, killed two royal officers and two of the *veguer*'s [a regional governor or head of a district] servants, and seized control of the city. The chief magistrate of Catalonia, Lluís de Montsuar, from Tortosa, narrowly escaped death thanks to the protection of the Jesuits.

In response, the municipal authorities, in collaboration with the Court, mounted a counteroffensive, which succeeded on 4 September. A repressive campaign was then launched against the rebels, resulting in 15 death sentences. With this, the city was brought back under the control of Philip IV.

However, the Generalitat's call for separation from the Crown on one hand, and the looming threat of the formidable army the Marquis of los Vélez had gathered in Alcañiz, poised to invade Catalonia, on the other, added further complexity. Ultimately, on 23 November, the Marquis entered Tortosa and swore his oath as viceroy of the Principality. The War of the Reapers had begun.

136. La révolte de 1640

La Tortosa contemporaine

En juillet 1640, un soulèvement populaire contre la Couronne est durement réprimé par les autorités locales, entraînant la pendaison de quinze révolutionnaires. La ville passe ensuite sous le contrôle de Philippe IV d'Espagne.

QR A

En juillet 1640, un soulèvement populaire contre la Couronne a lieu, reflet des émeutes du Corpus de Sang qui ont éclaté à Barcelone le 7 juin. La situation agitée de Barcelone fait de Tortosa une base logistique de premier ordre pour les troupes de Philippe IV.

L'arrivée d'un chargement de poudre à canon qui devait être stocké dans le château de La Suda est à l'origine de la révolte de Tortosa, les 21 et 22 juillet. Les mutinés désarment les troupes, tuent deux officiers royaux et deux serviteurs du viguier et prennent le contrôle de la ville. Le gouverneur général de Catalogne, Lluís de Montsuar, originaire de Tortosa, a la vie sauve grâce à la protection des Jésuites.

Les autorités municipales, de connivence avec la Cour, préparent une contre-offensive qui aboutit le 4 septembre. Un processus répressif est alors lancé contre les rebelles, qui se solde par quinze condamnations à mort. La ville passe ainsi sous le contrôle du roi Philippe IV.

Cependant, il doit gérer, d'une part, l'appel de la Generalitat à se joindre à la séparation d'avec la Couronne et, d'autre part, la menace de l'imposante armée que le marquis de los Vélez a rassemblée à Alcañiz et qui doit envahir la Catalogne. Finalement, le marquis entre à Tortosa le 23 novembre et prête serment en tant que vice-roi de la Principauté. La guerre des faucheurs commence alors.

Textos de placa

139. La destil·leria Lehman

La Tortosa contemporània

Destil·leries Lehmann(1870)
Diversos autors
Empresa de projecció mundial on gaudir de l'alquímia de la destil·leria

QR A

Establiment de celler i destil·leries, fundat l'any 1870 pel negociant de vi Joan Curto i Gasol. Ocupa bona part d'una illa de Ferreries, a l'històric raval de la Creu. L'accés pel carrer d'Alfara ens descobreix l'edifici encarregat pel net, Pedro Lehmann Curto, l'any 1942, a l'arquitecte municipal Agustí Bartlett.

A l'interior destaca la sala de preparació i expedició de comandes, on es conserven les històriques tines, juntament amb les encavallades de fusta i l'estructura metàl·lica reblada. Sota la planta baixa del xamfrà a l'avinguda de Catalunya s'hi troba un dels vèrtexs del Cap de Pont, baluard que defensava l'històric i estratègic Pont de Barques.

Aquest vestigi del patrimoni defensiu de la ciutat (finals del segle XVII) és visible a través de l'envidriament del terra de la botiga, i visitable des de la planta del soterrani, i comparteix l'espai de la sala dedicada a Maria LehmannCurto, l'activa neta del fundador. Actualment, la cinquena generació d'aquesta empresa familiar perpetua i engrandeix la marca Lehmann amb la diversificació dels seus productes i amb les representacions d'altres.

139. La destilería Lehman

La Tortosa contemporánea

Destilerías Lehmann (1870)
Varios autores
Empresa de proyección mundial donde disfrutar de la alquimia de la destilería

QR A

Establecimiento de bodega y destilerías, fundado en 1870 por el negociante de vino Joan Curto i Gasol. Ocupa buena parte de una isla de Ferreries, en el histórico arrabal de la Creu. El acceso por la calle Alfara nos descubre el edificio encargado por su nieto, Pedro Lehmann Curto, en 1942, al arquitecto municipal Agustí Bartlett.

En su interior destaca la sala de preparación y expedición de pedidos, donde se conservan las históricas tinas, junto con las cerchas de madera y la estructura metálica remachada. Bajo la planta baja del chaflán en la avenida de Catalunya se encuentra uno de los vértices del Cap de Pont, baluarte que defendía el histórico y estratégico Pont de Barques.

Este vestigio del patrimonio defensivo de la ciudad (finales del siglo XVII) es visible a través del acristalamiento del suelo de la tienda, y visitable desde la planta del sótano, y comparte el espacio de la sala dedicada a Maria Lehmann Curto, la activa nieta del fundador. Actualmente, la quinta generación de esta empresa familiar perpetúa y agranda la marca Lehmann con la diversificación de sus productos y con las representaciones de otros.

139. Destil·leries Lehmann

Contemporary Tortosa
Destil·leries Lehmann (1870)
Various authors
A globally renowned business offering a glimpse into the craft of distillation

QR A

This winery and distillery was founded in 1870 by wine merchant Joan Curto i Gasol. It occupies most of a city block in Ferreries, in the historic suburb of la Creu. Accessed via Carrer Alfara, the main building was commissioned in 1942 by his grandson, Pedro Lehmann Curto, and designed by municipal architect Agustí Bartlett.

Inside, the dispatch and preparation room still preserves the original vats, timber roof trusses and riveted metal framework. Beneath the chamfered corner at Avinguda de

Catalunya lies a remaining section of the Cap de Pont bastion, which once protected the strategically important Pont de Barques.

This late 17th-century defensive feature can be viewed through the glass floor of the shop and accessed from the basement, which also houses a space dedicated to Maria Lehmann Curto, the founder's dynamic granddaughter. Today, the fifth generation of this family-run business continues to grow the Lehmann brand through product diversification and international expansion.

139. La distillerie Lehmann

La Tortosa contemporaine

Distilleries Lehmann (1870)
Différents auteurs
Une entreprise de classe mondiale où l'on peut apprécier l'alchimie de la distillerie

QR A

Cave à vin et distillerie, fondée en 1870 par le négociant en vin Joan Curto i Gasol. Elle occupe une grande partie d'un pâté de maisons dans le quartier de Ferreries, le faubourg historique de la Creu. L'entrée par la rue Alfara révèle le bâtiment commandé en 1942 par son petit-fils, Pedro Lehmann Curto, à l'architecte municipal Agustí Bartlett.

À l'intérieur, il faut remarquer la salle de préparation et d'expédition des commandes, où sont conservées les cuves historiques, ainsi que les fermes en bois et la structure métallique rivetée. Sous le rez-de-chaussée de l'angle donnant sur l'avenue de Catalunya se trouve l'une des encoignures du Cap de Pont, le bastion qui défendait le pont de barques, structure historique et stratégique.

Ce vestige du patrimoine défensif de la ville (fin du XVIIe siècle) est visible à travers le sol vitré du magasin, et peut être visité depuis le sous-sol ; il partage l'espace avec la salle consacrée à Maria Lehmann Curto, la dynamique petite-fille du fondateur. Aujourd'hui, la cinquième génération de l'entreprise familiale perpétue et développe la marque Lehmann en diversifiant ses produits et en représentant d'autres.

Textos de placa

140. El carrilet de Tortosa a la Cava

La Tortosa contemporània

El carrilet de Tortosa a la Cava (1924-1927)
FESA / Banc de Tortosa
Popular trenet que enllaçava Tortosa amb el territori deltaic

QR A

Ferrocarril de via estreta, construït i explotat per la Compañía de Ferrocarriles Económicos S. A. (FESA) i finançat pel Banc de Tortosa, amb la finalitat de transportar l'arròs que es conreava al delta de l'Ebre fins a la capital i, en general, per facilitar la comunicació entre la zona deltaica i les comarques de l'interior.

Amb un recorregut total de 27 km i un ample de via mètric (1 m), unia les poblacions de Tortosa i la Cava (actual Deltebre). El primer tram d'aquesta línia —de Tortosa a Amposta— va ser inaugurat l'11 d'agost del 1926. Va viure un dels moments àlgids durant la postguerra, a causa de l'estraperlo. La competència dels vehicles automòbils i autobusos va fer entrar en crisi aquest mitjà de transport, ques'acabaria suprimint l'any 1968.

Testimonis d'aquest benvolgut mitjà de locomoció ho són l'historicista edifici de viatgers (1929-1930) i la restaurada locomotora de vapor —Hunslett 220-T(1890)— varada en un parterre del veí parc municipal. La petjada d'aquest mitjà de locomoció ha quedat fixada en la memòria popular gràcies, també, a la rondalla que li dedicà Josep Bo.

140. El *carrilet* de Tortosa a La Cava

La Tortosa contemporánea

El *carrilet* de Tortosa a La Cava (1924-1927)
FESA / Banco de Tortosa
Popular trenecito que enlazaba Tortosa con el territorio deltaico

QR A

Ferrocarril de vía estrecha, construido y explotado por la Compañía de Ferrocarriles Económicos S. A. (FESA) y financiado por el Banco de Tortosa, con el fin de transportar el arroz que se cultivaba en el delta del Ebro hasta la capital y, en general, para facilitar la comunicación entre la zona deltaica y las comarcas del interior.

Con un recorrido total de 27 km y un ancho de vía métrico (1 m), unía las poblaciones de Tortosa y La Cava (actual Deltebre). El primer tramo de esta línea —de Tortosa a Amposta— fue inaugurado el 11 de agosto de 1926. Vivió uno de los momentos álgidos durante la posguerra, a causa del estraperlo. La competencia de los vehículos automóviles y autobuses hizo entrar en crisis este medio de transporte, que acabaría suprimiéndose en 1968.

Testimonios de este apreciado medio de locomoción son el historicista edificio de viajeros (1929-1930) y la restaurada locomotora de vapor —Hunslett 220-T(1890)— varada en un parterre del vecino parque municipal. La huella de este medio de locomoción ha quedado fijada en la memoria popular gracias, también, a la fábula que le dedicó Josep Bo.

140. The Tortosa–La Cava *carrilet* (light railway)

Contemporary Tortosa
The Tortosa–La Cava carrilet (light railway) (1924–1927)
FESA / Banco de Tortosa
A popular small train that connected Tortosa with the delta region

QR A

This narrow-gauge railway was constructed and operated by the Compañía de FerrocarrilesEconómicos S.A. (FESA), with financial backing from the Banco de Tortosa. It was established to transport rice cultivated in the Ebro Delta to the city and, more broadly, to improve links between the delta and the inland regions.

Running for a total of 27 km on metre-gauge track, it connected the towns of Tortosa and La Cava (today's Deltebre). The first section – from Tortosa to Amposta – was inaugurated on 11 August 1926. The railway saw a boom in use during the post-war years, partly due to widespread smuggling. However, increasing competition from motor vehicles and buses led to its decline, and it was eventually closed in 1968.

Remnants of this much-loved form of transport include the historicist-style passenger building (1929–1930) and the restored Hunslet 220-T steam locomotive (1890), now displayed on a flowerbed in the nearby municipal park. The memory of this quaint railway lives on in local lore, helped by a fable written in its honour by Josep Bo.

140. Le *carrilet* de Tortosa à La Cava

La Tortosa contemporaine

Le *carrilet* de Tortosa à La Cava (1924-1927)
FESA / Banque de Tortosa
Petit train populaire qui reliait Tortosa à la zone du delta de l'Èbre.

QR A

Chemin de fer à voie étroite, construit et exploité par la Compañía de FerrocarrilesEconómicos S.A. (FESA) et financé par la Banque de Tortosa, afin de transporter le riz cultivé dans le delta de l'Èbre vers la capitale et, en général, pour faciliter la communication entre la zone du delta et les régions de l'intérieur.

D’une longueur totale de 27 km et d’un écartement métrique (1 m), il reliait les villes de Tortosa et de La Cava (aujourd’hui Deltebre). Le premier tronçon de cette ligne — allant de Tortosa à Amposta — a été inauguré le 11 août 1926. Il a vécu ses grandes heures durant la période d’après-guerre, grâce à la contrebande. La concurrence des voitures et des autocars a entraîné une crise de ce moyen de transport, qui a finalement été supprimé en 1968.

Le bâtiment destiné à l’accueil des voyageurs (1929-1930), de style historiciste, et la locomotive à vapeur restaurée — Hunslett 220-T(1890) — exposée dans un parterre du parc municipal voisin témoignent de ce moyen de locomotion très apprécié. Ce moyen de transport est également resté gravé dans les mémoires grâce à la fable que lui a consacrée Josep Bo.

Al voltant del 1600 es traslladà a Barcelona per estudiar a la Universitat. El 1607 obtingué per oposició la rectoria de Vallfogona, al bisbat de Vic, però lluny de viure una vida aïllada a la ruralia, estigué en contacte amb les elits del Principat gràcies als seus vincles amb el bisbe de Vic, Francesc Robuster, o la família dels Montcada. El 1622 es doctorà en teologia als Reials Col·legis de Tortosa.

Conegut amb el nom poètic del rector de Vallfogona, se’l considera el millor poeta del barroc català i gaudí d’una gran fama. Curiosament, gairebé no publicà res en vida, a excepció d’un plec poètic solt i un sermó que predicà a Girona a la mort de Felip III. La seva obra es va difondre manuscrita fins que es publicà *La harmonia del Parnàs* (Barcelona, 1703), editada per l’Acadèmia dels Desconfiats de Barcelona.

Textos de placa

143. Francesc Vicent Garcia, el rector de Vallfogona

La Tortosa contemporània

Francesc Vicent Garcia (Saragossa, 1579 – Vallfogona de Riucorb, 1623). Es considera el poeta català més important del barroc i fou conegut literàriament com el rector de Vallfogona.

QR A

Francesc Vicent Garcia Ferrandis nasqué a Saragossa, però poc després, arran de la mort del pare, va anar a viure a Tortosa amb la mare, Margarida Ferrandis. Aquí la mare es va tornar a casar amb Pau Bono, llibreter, fet que facilità l’accés a la cultura del jove Garcia; el seu avi, músic i cantor de la capella de la Catedral, l’introduí també en el món musical i festiu.

143. Francesc Vicent Garcia, el rector de Vallfogona

La Tortosa contemporánea

Francesc Vicent Garcia (Zaragoza, 1579 – Vallfogona de Riucorb, 1623). Se considera el poeta catalán más importante del Barroco y fue conocido literariamente como el rector de Vallfogona.

QR A

Francesc Vicent Garcia Ferrandis nació en Zaragoza, pero poco después, a raíz de la muerte del padre, fue a vivir a Tortosa con su madre, Margarida Ferrandis. Aquí la madre se volvió a casar con Pau Bono, librero, hecho que facilitó el acceso a la cultura del joven Garcia; su abuelo, músico y cantor de la capilla de la Catedral, lo introdujo también en el mundo musical y festivo.

Alrededor del 1600 se trasladó a Barcelona para estudiar en la Universidad. El 1607 obtuvo por oposición la vicaría de Vallfogona, en el obispado de Vic, pero lejos de vivir

una vida aislada en el campo, estuvo en contacto con las élites del Principado gracias a sus vínculos con el obispo de Vic, Francesc Robuster, o la familia de los Montcada. El 1622 se doctoró en teología en los Reales Colegios de Tortosa.

Conocido con el nombre poético del rector de Vallfogona, se le considera el mejor poeta del Barroco catalán y disfrutó de una gran fama. Curiosamente, casi no publicó nada en vida, a excepción de un pliego poético suelto y un sermón que predicó en Girona por la muerte de Felipe III. Su obra se difundió manuscrita hasta que se publicó *L'harmonia del Parnàs* (Barcelona, 1703), editada por la Academia de los Desconfiados de Barcelona.

143. Francesc Vicent Garcia, the Rector of Vallfogona

Contemporary Tortosa

Francesc Vicent Garcia (Zaragoza, 1579 – Vallfogona de Riucorb, 1623) is regarded as the most significant Catalan poet of the Baroque period and was known in literary circles as the Rector of Vallfogona.

QR A

Francesc Vicent Garcia Ferrandis was born in Zaragoza, but shortly after his father's death, he moved with his mother, Margarida Ferrandis, to Tortosa. There, his mother remarried Pau Bono, a bookseller, which gave the young Garcia access to culture. His grandfather, a musician and cantor in the Cathedral choir, also introduced him to the world of music and festivals.

Around 1600, he moved to Barcelona to study at the university. In 1607, he secured the vicarage of Vallfogona, in the Diocese of Vic, through a competitive exam. However, rather than living a secluded life in the countryside, he remained connected to the Catalan elite, thanks to his associations with the Bishop of Vic, Francesc Robuster, and the Montcada family. In 1622, he earned his doctorate in theology from the Royal Colleges of Tortosa.

Known by his poetic name as the Rector of Vallfogona, he is considered the finest poet of Catalan Baroque literature and enjoyed significant fame. Interestingly, he published very little during his lifetime, with only a single poetic leaflet and a sermon he preached in Girona after the death of Philip III. His work circulated in manuscript form until it was published as *L'harmonia del Parnàs* (Barcelona, 1703), edited by the Acadèmia dels Desconfiats [an 18th-century learned society promoting Catalan language and culture] in Barcelona.

143. Francesc Vicent Garcia, le recteur de Vallfogona

La Tortosa contemporaine

Francesc Vicent Garcia (Saragosse, 1579 - Vallfogona de Riucorb, 1623). Il est considéré comme le poète catalan le plus important de la période baroque, surnommé le recteur de Vallfogona.

QR A

Francesc Vicent Garcia Ferrandis naît à Saragosse, mais peu après la mort de son père, il va vivre à Tortosa avec sa mère, MargaridaFerrandis. C'est là que sa mère se remarie avec Pau Bono, libraire, ce qui facilite l'accès du jeune Garcia à la culture ; son grand-père, musicien et chantre à la chapelle de la cathédrale, l'initie également au monde de la musique et de la fête.

Vers 1600, il s'installe à Barcelone pour étudier à l'université. En 1607, il obtient sur concours le vicariat de Vallfogona, dans l'évêché de Vic, mais loin de mener une vie isolée à la campagne, il est en contact avec les élites de la Principauté grâce à ses liens avec l'évêque de Vic, Francesc Robuster, et la famille Montcada. En 1622, il obtient un doctorat en théologie aux Collèges royaux de Tortosa.

Connu sous le nom poétique de recteur de Vallfogona, il est considéré comme le meilleur poète du baroque catalan et jouit d'une grande renommée. Curieusement, il ne publie presque rien de son vivant, à l'exception d'un seul feuillet poétique et d'un sermon prononcé à Gérone à l'occasion de la mort du roi Philippe III. Son œuvre circule sous forme manuscrite jusqu'à la parution de *L'harmonia delParnàs*(Barcelone, 1703), publiée par l'AcadèmiadelsDesconfiats de Barcelone.

Textos de placa

144. Llibreria Viladrich

La Tortosa contemporània

L'actual Llibreria la 2 de Viladrich passa per ser la més antiga de Catalunya i és hereva d'un establiment fundat per la família Oliveres, originaris de Cervera, cap al 1760.

QR A

El 1760 és l'any de fundació que, a efectes publicitaris, feu constar Francesc Mestre, posterior propietari de l'establiment. Amb certesa, sabem que el 1779 el llibreter cerverí, Josep Oliveres, ja residia a Tortosa, on es va casar amb Mariana Carbonell.

El seu fill, Marià Oliveres, regí la llibreria, que va estar situada al carrer de la Rosa fins al 1873. El seu successor, Antoni Oliveres Ginerés, va traspassar el negoci el 1876 a Ramon Prades; aquest havia treballat amb l'editor Eudald Puig Soldevila a Barcelona. El 1891 la llibreria passà a ser propietat de l'intel·lectual Francesc Mestre i Noé, amb el nom de Librería Científica, Religiosa y Literaria.

El 1918, els empleats Fermí i Claudi Viladrich van fer-se càrrec del negoci, i els seus successors van regir la llibreria fins al 2005. L'any següent, les treballadores Rosa Cubeles i Josefina López, juntament amb l'antic propietari, Jordi López, van obrir la 2 de Viladrich en la nova ubicació al carrer de Cristòfol Despuig.

144. Librería Viladrich

La Tortosa contemporánea

La actual Librería la 2 de Viladrich pasa por ser la más antigua de Cataluña y es heredera de un establecimiento fundado por la familia Oliveres, originarios de Cervera, hacia el 1760.

QR A

El 1760 es el año de fundación que, a efectos publicitarios, hizo constar Francesc Mestre, posterior propietario del establecimiento. A ciencia cierta, sabemos que el 1779 el librero de Cervera, Josep Oliveres, ya residía en Tortosa, donde se casó con Mariana Carbonell.

Su hijo, Marià Oliveres, rigió la librería, que estuvo situada en la calle de la Rosa hasta el 1873. Su sucesor, Antoni Oliveres Ginerés, traspasó el negocio el 1876 a Ramon Prades; éste había trabajado con el editor Eudald Puig Soldevila, en Barcelona. El 1891 la librería pasó a ser propiedad del intelectual Francesc Mestre i Noé, con el nombre de Librería Científica, Religiosa y Literaria.

El 1918, los empleados Fermí y Claudi Viladrich se hicieron cargo del negocio, y sus sucesores rigieron la librería hasta el 2005. El año siguiente, las trabajadoras Rosa Cubeles y Josefina López, junto con el antiguo propietario, Jordi López, abrieron la 2 de Viladrich en la nueva ubicación en la calle de Cristòfol Despuig.

144. Viladrich Bookshop

Contemporary Tortosa

The current la 2 de Viladrich bookshop is considered the oldest bookstore in Catalonia, having evolved from a business founded by the Oliveres family from Cervera around 1760.

QR A

While 1760 is the founding year used for promotional purposes by Francesc Mestre, the later owner of the store, we know for certain that in 1779, the bookseller Josep Oliveres from Cervera was already residing in Tortosa, where he married Mariana Carbonell.

His son, Marià Oliveres, ran the bookstore, which was located on Carrer de la Rosa until 1873. His successor, Antoni Oliveres Ginerés, transferred the business in 1876 to Ramon Prades, who had worked with the publisher Eudald Puig Soldevila in Barcelona. In 1891, the bookshop came under the ownership of intellectual Francesc Mestre i Noé, who renamed it LlibreriaCientífica, Religiosa iLiterària (Scientific, Religious, and Literary Bookstore).

In 1918, employees Fermí and Claudi Viladrich took over the business, and their successors ran the bookstore until 2005. The following year, workers Rosa Cubeles and Josefina López, alongside former owner Jordi López, opened la 2 de Viladrich at its new location on Carrer de Cristòfol Despuig.

Elle a été fondée en 1760, date que Francesc Mestre, le propriétaire suivant, a fait enregistrer à des fins publicitaires. On sait avec certitude qu'en 1779, le libraire de Cervera Josep Oliveres vivait déjà à Tortosa, où il avait épousé Mariana Carbonell.

Son fils, MariàOliveres, a dirigé la librairie, située dans la rue de la Rosa jusqu'en 1873. Son successeur, Antoni OliveresGinerés, a cédé le commerce en 1876 à Ramon Prades, qui avait travaillé avec l'éditeur Eudald Puig Soldevila à Barcelone. En 1891, la librairie est devenue la propriété de l'intellectuel Francesc Mestre i Noé sous le nom de *LlibreriaCientífica, Religiosa i Literària* (Librairie scientifique, religieuse et littéraire).

En 1918, les employés Fermí et ClaudiViladrich reprennent l'affaire, et leurs héritiers tiennent la librairie jusqu'en 2005. L'année suivante, les salariées Rosa Cubeles et Josefina López, ainsi que l'ancien propriétaire, Jordi López, ouvrent la 2 de Viladrich dans le nouveau local situé dans la rue de CristòfolDespuig.

Textos de placa

145**. Arquitectura cinematogràfica a Tortosa**

La Tortosa contemporània

Arquitecturadel cinema a Tortosa (segle xx)
Diversos autors
Tortosa i els seus cinematògrafs estables

144. Librairie Viladrich

La Tortosa contemporaine

L'actuelle librairie la 2 de Viladrich est considérée comme la plus ancienne de Catalogne et l'héritière d'un établissement fondé vers 1760 par la famille Oliveres, originaire de Cervera.

QR A

QR A

L'exhibició cinematogràfica estable s'inicià a Tortosa, l'any 1905, a la sala annexa a l'estudi fotogràfic de Francesc Escudé Bosch. Dos anys més tard, s'afegia el cine Alhambra, al carrer de la Rosa, amb decoració exòtica i de curta trajectòria. Ben a prop de la galeria Escudés'obriria el cinema Benet.

Una altra sala estable de projeccions va ser el Doré(1913). L'octubre de 1934 s'inaugurà el cinema-teatre Coliseum;es bastí al lloc anteriorment ocupat pel Teatre Principal i constava d'una àmplia platea i dos amfiteatres amb un aforament de 1.153 butaques. Situat al solar on havia estat el cinema Benet, es bastí l'any 1943 el cinema Fèmina, obra

de l’arquitecte tortosí José María Franquet Martínez. També hi trobem el Café Español, que acollí, des de 1947, el teatre Frontón.

A finals de 1953 obria les portesel cinema Niza. Amb un aforament reduït, presentava una cartellera alternativa al Coliseum i lluïa un rètol lluminós exterior executat amb acolorida cal·ligrafia de neó. La darrera sala de cinema comercial va ser la patrocinada pel Montepio de Conductors Sant Cristòfol.

145. Ed. **Arquitectura cinematográfica en Tortosa**

La Tortosa contemporánea

Arquitectura del cine en Tortosa (siglo xx)
Varios autores
Tortosa y sus cinematógrafos estables

QR A

La exhibición cinematográfica estable se inició en Tortosa, en 1905, en la sala anexa al estudio fotográfico de Francesc Escudé Bosch. Dos años más tarde, se añadía el cine Alhambra, en la calle de la Rosa, con decoración exótica y de corta trayectoria. Muy cerca de la galería Escudé se abriría el cine Benet.

Otra sala estable de proyecciones fue el Doré(1913). En octubre de 1934 se inauguró el cine-teatro Coliseum; se construyó en el lugar anteriormente ocupado por el Teatro Principal y constaba de una amplia platea y dos anfiteatros con un aforo de 1153 butacas. Situado en el solar donde se ubicaba el cine Benet, se construyó en 1943 el cine Fèmina, obra del arquitecto tortosino José María Franquet Martínez. También encontramos el Café Español, que acogió, desde 1947, el teatro Frontón.

A finales de 1953 abría sus puertas el cine Niza. Con un aforo reducido, presentaba una cartelera alternativa al Coliseum y lucía un letrero luminoso exterior ejecutado con colorida caligrafía de neón. La última sala de cine comercial fue la patrocinada por el Montepio de Conductores San Cristóbal.

145. Ed. **Cinematic Architecture in Tortosa**

Contemporary Tortosa
Cinematic Architecture in Tortosa (20th century)
Various authors
Tortosa and its established cinemas

QR A

Regular film screenings began in Tortosa in 1905, in a hall adjacent to the photographic studio of Francesc Escudé Bosch. Two years later, the Alhambra cinema opened in Carrer de la Rosa, featuring exotic décor but enjoying only a brief existence. The Benet cinema followed shortly thereafter, located near the Escudé gallery.

Another longstanding venue was the Doré, opened in 1913. In October 1934, the Cine-Teatre Coliseum was inaugurated on the site of the former Teatre Principal. It featured a spacious stalls area and two balconies, with a total capacity of 1,153 seats. In 1943, the Fèmina cinema was built on the former Benet site, designed by Tortosa architect Josep Maria Franquet Martínez. The Café Español, from 1947 onwards, became home to the TeatreFrontó.

At the end of 1953, the Niza cinema opened. With a smaller auditorium, it offered an alternative film selection to the Coliseum and was known for its colourful neon signage. The last commercial cinema to open in the city was sponsored by the Montepio de Conductors Sant Cristòfol.

145. Ed. **Architecture cinématographique à Tortosa**

La Tortosa contemporaine

Architecture des cinémas de Tortosa (XXe siècle)

Différents auteurs
Tortosa et ses salles de cinéma permanentes

QR A

Les projections cinématographiques permanentes ont débuté à Tortosa en 1905, dans la salle annexe au studio photographique de Francesc Escudé Bosch. Deux ans plus tard, le cinéma Alhambra, avec sa décoration exotique, a ouvert ses portes dans la rue de la Rosa pendant une courte période. Le cinéma Benet a également ouvert tout près de la galerie Escudé.

Une autre salle de projection fixe était le Doré(1913). En octobre 1934, le cinéma-théâtre Coliseum a été inauguré ; il a été construit sur le site précédemment occupé par le Teatro Principal et se composait d'une grande salle et de deux amphithéâtres d'une capacité de 1153 places. Situé à l'emplacement du cinéma Benet, le cinéma Fèmina a été construit en 1943 par l'architecte de Tortosa José María FranquetMartínez. Il y avait aussi le Café Español, qui a abrité, à partir de 1947, le théâtre Frontón.

Fin 1953, le cinéma Niza a ouvert ses portes. D'une capacité réduite, il proposait une programmation alternative à celle du Coliseum et arborait une enseigne extérieure lumineuse, avec des lettres en néon de couleur. Le dernier cinéma commercial a été celui parrainé par la mutuelle d'automobilistes San Cristóbal.

Textos de placa

146. La Casa Fontanet
La Tortosa contemporània

Casa Fontanet / Casa Grego(1908-1910) i l'arquitecte Pau Monguió i Segura
Pau Monguió i Segura (Tarragona, 1865 - Barcelona, 1956)
Edifici d'habitatges modernista

QR A

Edifici encarregat per Maria Pilar Fontanet de Paladella. Aquí, sobre les restes del palau medieval dels Tamarit, l'arquitecte municipal Pau Monguió i Segura apostà per un modernisme d'influència centreeuropea. Així, la composició de la façana presenta balcons amb baranes de secció bombada, rematades en forma de ferradura i esgrafiats amb motius vegetals.

A la cantonada, un mirador vidrat abraça en alçària els tres nivells dels habitatges, articula la composició de la façana amb el veí Arc del Romeu i focalitza totes les perspectives des dels carrerons adjacents.

Pau Monguió i Segura va ser arquitecte municipal de Tortosa durant dues etapes (1901-1908 i 1921-1923). Per eludir la incompatibilitat que pesava sobre els tècnics municipals de no poder rebre encàrrecs privats, tots els seus projectes de particulars foren signats pel company de carrera i arquitecte municipal de Reus, Pere Caselles i Tarrats (Reus, 1864-1939). Aquesta circumstància es repeteix —a la inversa— en gairebé tots els projectes reusencs de Caselles.

146. La Casa Fontanet
La Tortosa contemporánea

Casa Fontanet / Casa Grego (1908-1910) y el arquitecto Pau Monguió i Segura
Pau Monguió i Segura (Tarragona, 1865 - Barcelona, 1956)
Edificio de viviendas modernista

QR A

Edificio encargado por Maria Pilar Fontanet de Paladella. Aquí, sobre los restos del palacio medieval de los Tamarit, el arquitecto municipal Pau Monguió i Segura apostó por un modernismo de influencia centroeuropea. Así, la composición de la fachada presenta balcones con barandillas de sección bombeada, remates en forma de herradura y esgrafiados con motivos vegetales.

En la esquina, un mirador vidriado abarca en altura los tres niveles de las viviendas, articula la composición de la fachada con el vecino Arc del Romeu y focaliza todas las perspectivas desde las callejuelas adyacentes.

Pau Monguió i Segura fue arquitecto municipal de Tortosa durante dos etapas (1901-1908 y 1921-1923). Para eludir la incompatibilidad que pesaba sobre los técnicos municipales de no poder recibir encargos privados, todos sus proyectos de particulares fueron firmados por el compañero de carrera y arquitecto municipal de Reus, Pere Caselles i Tarrats (Reus, 1864-1939). Esta circunstancia se repite —a la inversa— en casi todos los proyectos que Caselles hizo en Reus.

146. Casa Fontanet

Contemporary Tortosa

Casa Fontanet / Casa Grego (1908–1910) andthearchitect Pau Monguió i Segura

Pau Monguiói Segura (Tarragona, 1865 – Barcelona, 1956)

Modernista residential building

QR A

Commissioned by Maria Pilar Fontanet de Paladella, this residential building was erected on the site of the medieval mansion of the Tamarit family. Municipal architect Pau Monguiói Segura adopted a version of Modernisme influenced by Central European styles. The façade features balconies with convex-profiled railings, horseshoe-shaped finials and decorative sgraffito with plant motifs.

At the corner, a fully glazed oriel window spans all three storeys, serving as the visual anchor of the façade. It aligns with the nearby Arc del Romeu and commands attention from the surrounding alleyways.

Monguió served as Tortosa's municipal architect in two terms (1901–1908 and 1921–1923). To circumvent regulations preventing public officials from accepting private commissions, his non-municipal projects were officially signed by his colleague Pere Casellesi Tarrats (Reus, 1864–1939), then municipal architect of Reus. The favour was returned in kind for Caselles's own private works in his city.

146. La Maison Fontanet

La Tortosa contemporaine

Maison Fontanet / Maison Grego (1908-1910) et l'architecte Pau Monguió i Segura

Pau Monguió i Segura (Tarragone, 1865 - Barcelone, 1956)

Bâtiment résidentiel de style moderniste

QR A

Bâtiment commandé par Maria Pilar Fontanet de Paladella. Sur les vestiges du palais médiéval de la famille Tamarit, l'architecte municipal Pau Monguió i Segura a misé sur un bâtiment de style moderniste d'influence centreuropéenne. Ainsi, la composition de la façade comprend des balcons avec des garde-corps à section bombée, des finitions supérieures en forme de fer à cheval et des sgraffites avec des motifs végétaux.

À l'angle, un mirador vitré s'élève sur les trois niveaux de logements, articule la composition de la façade avec l'Arc delRomeu voisin et accapare toutes les perspectives depuis les ruelles adjacentes.

Pau Monguió i Segura a été l'architecte municipal de Tortosa pendant deux périodes (1901-1908 et 1921-1923). Afin d'éviter l'incompatibilité qui empêchait les techniciens municipaux de recevoir de commandes privées, tous ses projets pour des particuliers étaient signés par son condisciple PereCaselles i Tarrats (Reus, 1864-1939), architecte municipal de Reus. Cette circonstance se répète — à l'inverse — dans presque tous les projets que Caselles a réalisés à Reus.

Textos de placa

147. La Casa Bernat Grego

La Tortosa contemporània

Casa Bernat Grego (1910)

Ramon Maria Riudor i Capella, arquitecte (Barcelona, 1867 - Tiana, 1938)
Habitatge modernista d'un il·lustrat industrial olier

QR A

Habitatge unifamiliar, entre mitgeres, aixecat sobre una planta baixa existent al davant del recordat Teatre Principal. Un portal ben reixat dona pas a un vestíbul decorat amb referències a la música clàssica tan afí als interessos del seu promotor, l'empresari local Bernardo Grego i Valls.

Des d'allà parteix una elegant escala que s'atura en un primer replà ocupat per un trifori d'arcs capritxosos que descansen sobre esveltes columnes de jaspi local. Una llum misteriosament filtrada per una enginyosa claraboia aporta claror al recorregut fins a l'habitatge. Interiorment, una distribució d'estances connectades entre si i dignificades per una rica varietat de paviments de mosaic hidràulic mostra bona part del mobiliari original.

A la façana principal sobresurt una atrevida tribuna de tres cossos, sostinguda per una mènsula escultòrica que embolcalla amb elements vegetals un rostre femení. El projectista de l'edifici és Ramon M. Riudor, el mateix arquitecte que va dissenyar el desaparegut teatre del Balneari d'en Porcar.

147. La Casa Bernat Grego

La Tortosa contemporánea

Casa Bernat Grego (1910)
Ramon Maria Riudor i Capella, arquitecto (Barcelona, 1867 - Tiana, 1938)
Vivienda modernista de un ilustrado industrial aceitero

QR A

Vivienda unifamiliar, entre medianeras, levantada sobre una planta baja existente frente al recordado Teatre Principal. Un portal de rejas da paso a un vestíbulo decorado con referencias a la música clásica, afín a los intereses de su promotor, el empresario local Bernardo Grego i Valls.

Desde allí parte una elegante escalera que se detiene en un primer rellano ocupado por un triforio de arcos caprichosos que descansan sobre esbeltas columnas de jaspe local. Una luz misteriosamente filtrada por una ingeniosa claraboya aporta claridad al recorrido hasta la vivienda. En el interior, una distribución de estancias conectadas entre sí y dignificadas por una rica variedad de pavimentos de mosaico hidráulico muestra buena parte del mobiliario original.

En la fachada principal sobresale una atrevida tribuna de tres cuerpos, sostenida por una ménsula escultórica que envuelve con elementos vegetales un rostro femenino. El proyectista del edificio es Ramon M. Riudor, el mismo arquitecto que diseñó el desaparecido teatro del Balneario de Porcar.

147. Casa Bernat Grego

Contemporary Tortosa

Casa Bernat Grego (1910)
Ramon Maria Riudor i Capella, architect (Barcelona, 1867 – Tiana, 1938)
Modernista residence of an enlightened olive oil industrialist

QR A

This single-family home, built between party walls, was constructed above a pre-existing ground floor, directly opposite the now-demolished Teatre Principal. A wrought-iron gate leads into a vestibule decorated with references to classical music, reflecting the personal interests of its patron, local industrialist Bernardo Grego i Valls.

An elegant staircase rises from the vestibule to a mezzanine level, where a triforium of fanciful arches rests on slender columns made of local jasper. Natural light, filtered through a cleverly designed skylight, gently illuminates the ascent to the main living quarters. Inside, a layout of interlinked rooms is enhanced by richly patterned hydraulic mosaic flooring, and much of the original furniture is still in place.

The main façade is dominated by a bold three-section oriel window, supported by a sculpted corbel featuring plant motifs entwining a female face. The architect, Ramon

Maria Riudor, also designed the former theatre at the Balneari de Porcar, which no longer exists.

147. La maison BernatGrego

La Tortosa contemporaine

Maison Bernat Grego (1910)
Ramon Maria Riudor i Capella, architecte (Barcelone, 1867 - Tiana, 1938)
Maison moderniste d'un entrepreneur oléicole éclairé

QR A

Maison familiale, attenante à d'autres édifices, construite sur un bâtiment de plain-pied situé en face du Teatro Principal, aujourd'hui disparu. Une porte dotée d'une grille mène à un vestibule orné de références à la musique classique, en accord avec les intérêts de son promoteur, l'entrepreneur local Bernardo Grego i Valls.

De là, un élégant escalier démarre et s'arrête sur un premier palier occupé par un triforium d'arcs fantaisistes reposant sur de fines colonnes en jaspe des environs. Une lumière mystérieusement filtrée par un ingénieux puits de lumière éclaire le parcours jusqu'au domicile. À l'intérieur, un agencement de pièces interconnectées, rehaussé par une riche variété de sols en mosaïque hydraulique, abrite une grande partie du mobilier d'origine.

La façade principale est dominée par une audacieuse tribune en trois parties, soutenue par un corbeau sculptural orné d'un visage féminin entouré d'éléments végétaux. Le concepteur du bâtiment est Ramon M. Riudor, l'architecte qui a également conçu le théâtre de la station thermale de Porcar, aujourd'hui disparu.

Textos de placa

148. La Casa Albacar

La Tortosa contemporània

Casa Albacar(c. 1915)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, mestre d'obres (Tortosa, 1846-1921)
Edifici amb elements modernistes, al primer eixample del Temple

QR A

Edifici entre mitgeres partint amb el convent neogòtic de les Serves de Jesús. La seva façana principal s'alinea amb el carrer de Cervantes, eix principal de l'eixample burgès del Temple. Consta de planta baixa i una elevació de tres pisos rematada per una balustrada pètria.

A la façana principal, de composició vertical i rigorós equilibri simètric, se li afegí una tribuna modernista de dues plantes d'alçària, de fusta amb vitralls decorats, ondulants proteccions i una coberta d'escates amb peces ceràmiques, superposada a l'academicista composició general.

Del parament exterior volen balcons amb baranes bombades, de ferro forjat i, arrancant sobre un sòcol de pedra, un revestiment exterior emula un encoixinat de carreus combinat amb esgrafiats a les llindes dels balcons. Destaquen les lluminoses galeries de la façana posterior i, particularment, la zona del vestíbul amb el portal enreixat en dinàmic *coup de fouet*, testimoni del talent dels oficis locals.

148. La Casa Albacar

La Tortosa contemporánea

Casa Albacar (c. 1915)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, maestro de obras (Tortosa, 1846-1921)
Edificio con elementos modernistas, en el primer ensanche del Temple

QR A

Edificio entre medianeras partiendo con el convento neogótico de las Siervas de Jesús. Su fachada principal se alinea con la calle Cervantes, eje principal del ensanche burgués del Temple. Consta de planta baja y una elevación de tres pisos rematada por una pétrea balaustrada.

A la fachada principal, de composición vertical y riguroso equilibrio simétrico, se le añadió una tribuna modernista de dos plantas de altura, de madera con vidrieras decoradas, ondulantes protecciones y una cubierta de escamas con piezas cerámicas, superpuesta a la academicista composición general.

Del menaje exterior vuelan balcones con barandillas abombadas, de hierro forjado y, arrancando sobre un zócalo de piedra, un revestimiento exterior emula un acolchado de sillares combinado con esgrafiados en los dinteles de los balcones. Destacan las luminosas galerías de la fachada posterior y, particularmente, la zona del vestíbulo con el portal de rejas en dinámico *coup de fouet*, testigo del talento de los oficios locales.

148. Casa Albacar

<u>Contemporary Tortosa</u>
Casa Albacar (c. 1915)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, master builder (Tortosa, 1846–1921)
Building with Modernista features in the first expansion of the Temple district

QR A

This building, constructed between party walls, adjoins the Neo-Gothic convent of the Serventes de Jesús. Its main façade faces Carrer Cervantes, the main thoroughfare in the bourgeois expansion of the Temple district. It consists of a ground floor and three upper storeys, topped with a stone balustrade.

The façade is vertically arranged with precise symmetrical balance. A two-storey Modernista oriel window of timber, decorated with stained glass, flowing wrought iron railings and a ceramic-tiled roof with a scale pattern, is set against the otherwise academic style of the façade.

Projecting from the exterior are balconies with curved wrought-iron railings, while the base features a granite plinth and an exterior finish that mimics padded ashlar blocks, combined with sgraffito decoration above the balcony lintels. Particularly striking are the bright galleries on the rear façade and, especially, the vestibule area where a wrought-iron gate with a dynamic *coup de fouet* design highlights the skill of local craftspeople.

148. La maison Albacar

<u>La Tortosa contemporaine</u>

Maison Albacar (vers 1915)
Josep Maria Vaquer i Urquizú, maître d'œuvre (Tortosa, 1846-1921)
Bâtiment doté d'éléments modernistes, situé dans la première extension du quartier du Temple.

QR A

Bâtiment jouxtant le couvent néogothique des Servantes de Jésus. Sa façade principale borde la rue Cervantes, l'axe principal de l'extension bourgeoise du quartier du Temple. Il se compose d'un rez-de-chaussée et de trois étages surmontés d'une balustrade en pierre.

La façade principale, qui offre une composition verticale et un rigoureux équilibre symétrique, a été complétée par une tribune moderniste de deux étages, en bois, avec des vitraux décorés, des garde-corps ondulants et un toit en écailles de céramique, qui se superpose à la composition académique générale.

La structure extérieure est complétée par des balcons avec des garde-corps courbes en fer forgé ; les murs, à partir d'une plinthe en pierre, imitent des pierres de taille tandis que les linteaux des balcons sont ornés de sgraffites. Les galeries lumineuses de la façade arrière et, en particulier, le vestibule avec sa grille de style coup de fouet, qui témoigne du talent des artisans locaux, sont particulièrement remarquables.

Textos de placa

149. La Casa Alonso Ballester

La Tortosa contemporània

Casa Alonso Ballester / Centre del Comerç (1886; 1930)
August Font i Carreras, arquitecte (Barcelona, 1846-1924)
Josep Rodríguez i Lloveras, arquitecte (Barcelona, 1902-1984)
Exemple d'arquitectura noucentista

QR A

D'un primer edifici, encarregat pel comerciant olier Alonso Ballester i resolt amb un neoclassicisme vuitcentista per l'arquitecte August Font, només se n'arribaren a construir la planta baixa (magatzem d'oli) i el pis principal.

Per encàrrec de Joan Ballester, el 1930 l'arquitecte Josep Lloveras completaria l'edificació aixecant els tres pisos superiors. La seva intervenció apostà per un tractament més dinàmic en introduir tribunes en corba (*bow-windows*) de tres i de quatre pisos d'alçària,que generen un evident efecte ondulant en la composició general.

Corona l'edifici una balustrada clàssica que recorre tot el perímetre reproduint els moviments de la façana. Tot plegat, una excel·lent mostra d'arquitectura noucentista que,amb firma de Rodríguez i Lloveras, dona entrada al finestram horitzontal, els paraments llisos i l'exigua ornamentació. Des del 1913, tota la planta principal era ocupada per l'entitat Centre del Comerç, associació recreativa i cultural de gran rellevància social fins al punt de donar nom a l'edifici.

149. La Casa Alonso Ballester

La Tortosa contemporánea

Casa Alonso Ballester / Centre del Comerç (1886; 1930)
August Font i Carreras, arquitecto (Barcelona, 1846-1924)
Josep Rodríguez i Lloveras, arquitecto (Barcelona, 1902-1984)
Ejemplo de arquitectura novecentista

QR A

De un primer edificio, encargado por el comerciante aceitero Alonso Ballester y resuelto con un neoclasicismo ochocentista por el arquitecto August Font, solo llegaron a construirse la planta baja (almacén de aceite) y el piso principal.

Por encargo de Joan Ballester, en 1930 el arquitecto Josep Lloveras completaría la edificación levantando los tres pisos superiores. Su intervención apostó por un tratamiento más dinámico al introducir tribunas en curva (*bow-windows*) de tres y cuatro pisos de altura, que generan un evidente efecto ondulante en la composición general.

Corona el edificio una balaustrada clásica que recorre todo el perímetro reproduciendo los movimientos de la fachada. Representa una excelente muestra de arquitectura novecentista que, firmada por Rodríguez i Lloveras, da entrada al ventanal horizontal, los paramentos lisos y la exigua ornamentación. Desde 1913, toda la planta principal estaba ocupada por la entidad Centre del Comerç, asociación recreativa y cultural de gran relevancia social hasta el punto de dar nombre al edificio.

149. Casa Alonso Ballester

Contemporary Tortosa
Casa Alonso Ballester / Centre del Comerç (1886; 1930)
August Font i Carreras, architect (Barcelona, 1846–1924)
Josep Rodríguez iLloveras, architect (Barcelona, 1902–1984)
An example of Noucentista architecture

QR A

The original building was commissioned by olive oil merchant Alonso Ballester and designed by architect August Font in a 19th-century Neoclassical style. Only the ground floor (used as an oil store) and the main floor were constructed at the time.

In 1930, Josep Lloveras was commissioned by Joan Ballester to complete the building by adding three upper storeys. His work brought a more dynamic feel to the façade through the introduction of curved bow windows rising three and four storeys, creating a clearly undulating effect.

The building is topped with a classical balustrade running the full perimeter, reflecting the movement of the façade below. It stands as an excellent example of Noucentista architecture, with Rodríguez i Lloveras's influence evident in the horizontal window, smooth wall surfaces and understated decoration. Since 1913, the main floor has housed the Centre del Comerç, a recreational and cultural association of significant social importance that gave the building its name.

149. La maison Alonso Ballester

<u>La Tortosa contemporaine</u>

Maison Alonso Ballester / Centre delComerç (1886-1930)
August Font i Carreras, architecte (Barcelone, 1846-1924)
Ignasi Brugueras i Llobet, architecte (Barcelone, 1902-1984)
Exemple d'architecture *noucentiste*

QR A

Du premier bâtiment, commandé par le marchand d'huile d'olive Alonso Ballester et conçu dans le style néoclassique du XVIIIe siècle par l'architecte August Font, seuls le rez-de-chaussée (entrepôt d'huile) et le premier étage ont été construits.

À la demande de Joan Ballester, l'architecte Josep Lloveras a achevé le bâtiment en 1930 en construisant les trois étages supérieurs. Son intervention a opté pour un traitement plus dynamique en introduisant des tribunes courbes (*bow-windows*) de trois et quatre étages, qui donnent un effet d'ondulation évident à la composition globale.

Le bâtiment est couronné par une balustrade classique qui court sur toute la largeur, en reproduisant les mouvements de la façade. Il s'agit d'un excellent exemple d'architecture *noucentiste*, signée Rodríguez i Lloveras, avec ses fenêtres horizontales, ses murs lisses et sa décoration restreinte. Depuis 1913, le premier étage dans sa totalité abrite le Centre delComerç, une association culturelle et de loisirs d'une grande importance sociale, à tel point qu'elle a donné son nom au bâtiment.

Textos de tòtem

150. Les corts medievals a Tortosa

<u>Entre tres cultures</u>

Entre els segles XIII i XVIII tres dels territoris que formaven la Corona d'Aragó, és a dir, els regnes d'Aragó i València i el Principat de Catalunya, celebraven corts. El Regne de Mallorca, en canvi, no ho feia i es limitava a enviar representants al parlament català. Les decisions d'aquestes reunions tenien un caràcter normatiu que estava per sobre dels edictes reials.

Com la Cort, la seu de les reunions era itinerant i, en diverses ocasions, es van convocar a Tortosa (1225, 1365, 1370, 1429, 1442, 1495). A banda d'aquestes corts particulars, hi havia corts generals de la Corona, que se solien celebrar a Montsó, amb representats de les corts aragoneses, catalanes i valencianes.

QR A

Des del segle XIII i fins als decrets de Nova Planta del segle XVIII, tres dels territoris que formaven la Corona d'Aragó, és a dir, els regnes d'Aragó i València i el Principat de Catalunya, celebraven unes reunions anomenades corts. El Regne de Mallorca, en canvi, no ho feia i es limitava a enviar representants al parlament català. Les decisions d'aquestes assemblees tenien un caràcter normatiu que estava per sobre dels edictes

reials. Com la Cort, la seu de les reunions era itinerant i, en diverses ocasions, es van convocar a Tortosa (1225, 1365, 1370, 1429, 1442, 1495).

L'any 1365, en el context de la guerra entre les corones d'Aragó i Castella, va tenir lloc una de les corts catalanes més notables entre les que es van celebrar a la ciutat de l'Ebre. Pocs anys abans, a les reunions de Barcelona-Vilafranca-Cervera (1359), s'havia creat la institució que es considera el precedent de l'actual Generalitat de Catalunya, una diputació permanent de 12 diputats encarregats de recaptar i gestionar el deute públic emès per la monarquia. Doncs bé, a les corts tortosines de 1365 els diputats van començar a gaudir de mandats per triennis i a ser remunerats per a seva feina.

Però el parlament català no solament es reunia a petició del rei. Una altra assemblea memorable celebrada a Tortosa va tenir lloc a principis del segle XV, l'any 1411. Després de la mort sense successió legítima de Martí l'Humà, calia decidir qui havia de substituir-lo com a monarca de la confederació. Finalment, l'elegit pels compromissaris dels diversos territoris de la Corona reunits al castell de Casp va ser Ferran d'Antequera. Només el parlament català, aplegat a l'aula capitular de la Catedral de Tortosa, havia elegit com a rei el pretendent Jaume d'Urgell. A la banda de llevant del claustre de la Catedral encara són visibles les restes de la porta i les finestres de la sala on va tenir lloc aquesta famosa assemblea.

150. Las cortes medievales en Tortosa

Entre tres culturas

Entre los siglos XIII y XVIII tres de los territorios que formaban la Corona de Aragón, es decir, los reinos de Aragón y Valencia y el Principado de Cataluña, celebraban cortes. El Reino de Mallorca, en cambio, no lo hacía y se limitaba a enviar representantes al parlamento catalán. Las decisiones de estas reuniones tenían un carácter normativo que estaba por encima de los edictos reales.

Como la Corte, la sede de las reuniones era itinerante y, en varias ocasiones, se convocaron en Tortosa (1225, 1365, 1370, 1429, 1442, 1495). Aparte de estas cortes particulares, había cortes generales de la Corona, que se solían celebrar en Monzón, con representantes de las cortes aragonesas, catalanas y valencianas.

QR A

Desde el siglo XIII y hasta los decretos de Nueva Planta del siglo XVIII, tres de los territorios que formaban la Corona de Aragón, es decir, los reinos de Aragón y Valencia y el Principado de Cataluña, celebraban unas reuniones llamadas cortes. El Reino de Mallorca, en cambio, no lo hacía y se limitaba a enviar representantes al parlamento catalán. Las decisiones de estas asambleas tenían un carácter normativo que estaba por encima de los edictos reales. Como la Corte, la sede de las reuniones era itinerante y, en varias ocasiones, se convocaron en Tortosa (1225, 1365, 1370, 1429, 1442, 1495).

El año 1365, en el contexto de la guerra entre las coronas de Aragón y Castilla, tuvo lugar una de las cortes catalanas más notables entre las que se celebraron en la ciudad de el Ebro. Pocos años antes, en las reuniones de Barcelona-Vilafranca-Cervera (1359), se había creado la institución que se considera el precedente del actual Generalidad de Cataluña, una diputación permanente de 12 diputados encargados de recaudar y gestionar la deuda público emitido por la monarquía. Pues bien, en las cortes tortosinas de 1365 los diputados empezaron a disfrutar de mandatos por trienios y a ser remunerados por su trabajo.

Pero el parlamento catalán no solo se reunía a petición del rey. Otra asamblea memorable celebrada en Tortosa tuvo lugar a principios del siglo XV, en 1411. Después de la muerte sin sucesión legítima de Martín el Humano, había que decidir quién debía que sustituirlo como monarca de la confederación. Finalmente, el elegido por los compromisarios de los varios territorios de la Corona reunidos en el castillo de Caspe fue Fernando de Antequera. Solo el parlamento catalán, reunido en el aula capitular de la Catedral de Tortosa, había elegido como rey el pretendiente Jaime de Urgel. En la parte de levante del claustro de la Catedral todavía son visibles los restos de la puerta y las ventanas de la sala dónde tuvo lugar esta famosa asamblea.

150. The Medieval *Corts* in Tortosa

Between three cultures

Between the 13th and 18th centuries, three of the territories that made up the Crown of Aragon – the Kingdoms of Aragon and Valencia and the Principality of Catalonia – held parliamentary assemblies known as *Corts*. The Kingdom of Mallorca, however, did not

have its own *Corts* and instead sent representatives to the Catalan parliament. The decisions made at these assemblies held normative power, overriding royal edicts.

Like the royal court, the seat of these assemblies was itinerant, and on several occasions, the *Corts* were convened in Tortosa (1225, 1365, 1370, 1429, 1442 and 1495). In addition to these regional assemblies, general *Corts* for the entire Crown were also held, typically in Monzón, with representatives from the Aragonese, Catalan and Valencian *Corts*.

QRA

From the 13th century until the Nova Planta decrees of the 18th century, three of the territories forming the Crown of Aragon – the Kingdoms of Aragon and Valencia and the Principality of Catalonia – held their own assemblies, called *Corts*. The Kingdom of Mallorca, by contrast, did not convene its own *Corts*, but sent delegates to the Catalan parliament. The decisions of these assemblies held normative power and overrode royal edicts. Like the Court, the seat of the *Corts*was not fixed, and they were held in various locations, including Tortosa on several occasions (1225, 1365, 1370, 1429, 1442 and 1495).

One of the most notable Catalan *Corts* convened in Tortosa took place in 1365, against the backdrop of the war between the Crowns of Aragon and Castile. A few years earlier, at the assemblies held in Barcelona, Vilafranca and Cervera (1359), the institution regarded as the forerunner of today's Generalitat Government of Catalonia had been established – a permanent deputation of twelve deputies tasked with collecting and managing the public debt issued by the monarchy. It was at the Tortosa Corts of 1365 that these deputies first began serving three-year terms and receiving remuneration for their work.

Nevertheless, the Catalan parliament did not convene solely at the king's request. Another significant assembly held in Tortosa took place at the start of the 15th century, in 1411. After the death of Martin the Humane without a legitimate heir, it was necessary to determine who should succeed him as ruler of the confederation. Eventually, the representatives from the various territories of the Crown, meeting at Casp castle, selected Ferdinand of Antequera as king. However, only the Catalan parliament, which convened in the chapter house of the Cathedral of Tortosa, had chosen James of Urgell as their preferred candidate. Today, remnants of the doorway and windows of the room where this famous assembly took place can still be seen on the eastern side of the Cathedral cloister.

150. Les *cortes* médiévales de Tortosa

<u>Entre trois cultures</u>

Entre le XIIIe et le XVIIIe siècle, trois des territoires composant la Couronne d'Aragon, à savoir les royaumes d'Aragon et de Valence et la Principauté de Catalogne, organisaient des *cortes*, c'est-à-dire qu'ils se réunissaient. Le Royaume de Majorque, en revanche, ne participait pas et se contentait d'envoyer des représentants au parlement catalan. Les décisions de ces réunions avaient un caractère normatif qui dépassait les édits royaux.

Comme la Cour, le siège des réunions était itinérant et elles se sont tenues à Tortosa à plusieurs reprises (1225, 1365, 1370, 1429, 1442, 1495). Outre ces réunions spécifiques, il existait aussi des *cortes* générales de la Couronne, qui se tenaient généralement à Monzón, avec des représentants des *cortes* d'Aragon, de Catalogne et de Valence.

QR A

Du XIIIe siècle jusqu'aux décrets de Nova Planta du XVIIIe siècle, trois des territoires composant la Couronne d'Aragon, à savoir les royaumes d'Aragon et de Valence et la Principauté de Catalogne, tenaient des réunions appelées *cortes*. Le Royaume de Majorque, en revanche, ne participait pas et se contentait d'envoyer des représentants au parlement catalan. Les décisions de ces assemblées avaient un caractère normatif supérieur aux édits royaux. Comme la Cour, le siège des réunions était itinérant et elles se sont tenues à Tortosa à plusieurs reprises (1225, 1365, 1370, 1429, 1442, 1495).

L'une des *cortes* catalanes les plus importantes à se tenir à Tortosa a eu lieu en 1365, dans le contexte de la guerre entre les couronnes d'Aragon et de Castille. Quelques années plus tôt, lors des réunions de Barcelone-Vilafranca-Cervera (1359), avait été créée l'institution considérée comme l'ancêtre de l'actuelle Generalitat de Catalunya, une députation permanente de 12 députés chargée de recouvrer les impôts et de gérer la dette publique émise par la monarchie. Lors des *cortes* de Tortosa de 1365, les députés ont commencé à bénéficier de mandats de trois ans et à être rémunérés pour leur travail.

Mais le parlement catalan ne se réunissait pas seulement à la demande du roi. Une autre assemblée mémorable s'est tenue à Tortosa au début du XVe siècle, en 1411. Après la

mort sans héritier légitime de Martin Ier d'Aragon, dit l'Humain, il fallait décider qui devait le remplacer à la tête de la Couronne. Finalement, c'est Ferdinand d'Antequera qui a été choisi par les représentants des différents territoires de la Couronne, réunis dans le château de Caspe. Seul le parlement catalan, réuni dans la salle capitulaire de la cathédrale de Tortosa, avait choisi comme roi Jacques II d'Urgel. Les vestiges de la porte et des fenêtres de la salle où s'est tenue cette célèbre assemblée sont encore visibles sur le côté est du cloître de la cathédrale.

Textos de placa

1. Carrer de Montcada

Excavació arqueològica

Les excavacions arqueològiques van permetre treure a la llum diverses fases d'ocupació de la ciutat, entre l'alt imperi romà (27 a. de la n.e. – 305 d. de la n.e.) i el segle XX.

QR A

Entre els anys 2007 i 2010, abans de construir la seu de la Delegació de la Generalitat a les Terres de l'Ebre, es va excavar el subsòl de l'edifici actual. La intervenció va permetre documentar diverses fases d'ocupació superposades.

En primer lloc, les restes del convent de la Companyia de Jesús, encapçalat per una gran església aixecada al segle XVIII i destruïda durant la Guerra Civil.

En segon lloc, tres grans edificis residencials, dels quals almenys un s'articulava al voltant d'un pati central. Es tracta de casalicis pertanyents al patriciat urbà de la ciutat i que, amb diverses transformacions, van estar en peu entre els segles XIV i XVIII.

En tercer lloc, part d'un barri andalusí, amb quatre carrers de traçat rectilini, que formen una trama urbana ortogonal ben organitzada i amb un sistema de clavegueram complex. Aquest conjunt formava part d'un raval format per petits habitatges, tallers, magatzems i forns. Hauria estat ocupat entre els segles X i XII.

En quart lloc, un espai de necròpolis, amb tombes d'inhumació que daten de l'antiguitat tardana, en aquest cas entre finals del segle IV i el segle VI. Finalment, les restes d'edificis romans de funció indeterminada, possiblement magatzems, que podem datar entre els segles I i II.

1. **Calle de Montcada**

Excavación arqueológica

Las excavaciones arqueológicas permitieron sacar a la luz diversas fases de ocupación de la ciudad, entre el Alto Imperio romano (27 a.n.e -305 d.n.e) y el siglo XX.

QR A

Entre los años 2007 y 2010, antes de construir la sede de la Delegación de la Generalidad a les Terres de l'Ebre, se excavó el subsuelo del edificio actual. La intervención permitió documentar varias fases de ocupación superpuestas.

En primer lugar, los restos del convento de la Compañía de Jesús, encabezado por una gran iglesia levantada en el siglo XVIII y destruida durante la Guerra Civil.

En segundo lugar, tres grandes edificios residenciales, de los cuales al menos uno se articulaba alrededor de un patio central. Se trata de casas solariegas pertenecientes al patriciado urbano de la ciudad y que, con varias transformaciones, estuvieron en pie entre los siglos XIV y XVIII.

En tercer lugar, parte de un barrio andalusí, con cuatro calles de trazado rectilíneo, que forman una trama urbana ortogonal muy organizada y con un sistema de alcantarillado complejo. Este conjunto formaba parte de un arrabal formado por pequeñas viviendas, talleres, almacenes y hornos. Habría sido ocupado entre los siglos X y XII.

En cuarto lugar, un espacio de necrópolis, con tumbas de inhumación que datan de la Antigüedad Tardía, en este caso entre finales del siglo IV y el siglo VI. Finalmente, los restos de edificios romanos de función indeterminada, posiblemente almacenes, que podemos datar entre los siglos I i II.

1. Carrer de Montcada

Archaeological Excavation

The archaeological excavations revealed various phases of the city's occupation, spanning from the High Roman Empire (27 BCE–305 CE) to the 20th century.

QRA

Between 2007 and 2010, prior to the construction of the Generalitat Government of Catalonia Delegation headquarters in the Terres de l'Ebre, the subsoil beneath the current building was excavated. The excavation uncovered several overlapping phases of occupation.
First, the remains of the Jesuit convent, dominated by a large church built in the 18th century and destroyed during the Spanish Civil War.
Second, three large residential buildings, at least one of which was arranged around a central courtyard. These were noble townhouses belonging to the city's urban patriciate, which, with various alterations, remained standing from the 14th to the 18th centuries.
Third, part of an Andalusí quarter, with four straight streets forming a highly organised orthogonal street plan and a complex drainage system. This area was part of a suburb made up of small dwellings, workshops, storehouses and kilns, and was occupied between the 10th and 12th centuries.
Fourth, a necropolis, with inhumations dating from Late Antiquity, specifically between the late 4th and 6th centuries. Finally, the remains of Roman buildings whose purpose remains unclear – possibly warehouses – dating from the 1st and 2nd centuries.

1. Rue de Montcada
<u>Fouilles archéologiques</u>

Les fouilles archéologiques ont mis en évidence différentes phases d'occupation de la ville entre le Haut-Empire romain (27 av. n. è. - 305 de n. è.) et le XXe siècle.

QR A
Entre 2007 et 2010, avant la construction du siège de la Délégation de la Generalitat de Catalunya dans la région Terres de l'Ebre, des fouilles archéologiques ont été effectuées. L'intervention a permis d'établir plusieurs phases d'occupation superposées.
Tout d'abord, les vestiges du couvent de la Compagnie de Jésus, avec une grande église construite au XVIIIe siècle et détruite pendant la guerre civile espagnole.
Puis trois grands bâtiments résidentiels, dont au moins un s'organisait autour d'une cour centrale. Il s'agissait de demeures seigneuriales appartenant aux notables de la ville et qui, après diverses transformations, étaient encore en place entre le XIVe et le XVIIIe siècle.
Troisièmement, une partie d'un quartier musulman, avec quatre rues rectilignes, formant un tracé orthogonal très organisé avec un système d'égouts complexe. Cet ensemble faisait partie d'un faubourg composé de petites habitations, d'ateliers, d'entrepôts et de fours. Il aurait été occupé entre le Xe et le XIIe siècle.
Quatrièmement, une nécropole, avec des tombes datant de l'Antiquité tardive, en l'occurrence entre la fin du IVe siècle et le VIe siècle. Enfin, les vestiges de bâtiments romains dont la fonction reste indéterminée, peut-être des entrepôts, qui peuvent remonter au Ier ou au IIe siècle.

Textos de placa

2. Carrer de la Mercè
<u>Excavació arqueològica</u>
Les excavacions han permès localitzar diverses cases i carrers d'època andalusina. Per sota, s'han documentat enterraments d'inhumació d'època tardoantiga.

QR A
Durant els anys 2002 i 2003, abans de construir l'edifici actual de la biblioteca, es va excavar un bloc de quatre habitatges d'època andalusina, que donen a un carrer amb la claveguera corresponent. Aquestes cases van experimentar diverses reformes entre els segles IX i XII, i van seguir habitades fins al segle XIII. Durant la mateixa intervenció també es van localitzar les restes del convent dels mercedaris (segle XV).
Entre els anys 2009 i 2010 es van dur a terme noves excavacions per la construcció del edifici judicial nou. Es van distingir dos grans edificis residencials andalusins dels segles XI-XII, amb una possible pervivència fins al segle XIII. Es tracta de construccions complexes, amb alguns elements de cert luxe. Aquestes cases tenen l'antecedent d'una edificació anterior, dels segles IX-X.
Al mateix espai es van excavar diversos enterraments d'època tardoantiga, entre els quals destaca un mausoleu del segle VI. Per sota, també es van localitzar diversos murs de construccions romanes d'època altoimperial (27 a. de la n.e. – 305 d. de la n.e.), entre les quals hi ha un dipòsit del segle I, ja localitzat durant les excavacions dels anys 2002-2003. També s'han detectat les restes d'un mur anterior, el qual podria formar part dels

treballs d'aterrassament del vessant meridional de la Suda, entre els segles II – I a. de la n.e.

2. Calle de la Mercè

Excavación arqueológica

Las excavaciones han permitido localizar varias casas y calles de Época Andalusí. Por debajo, se han documentado entierros de inhumación de Época Tardo-antigua.

QR A

Durante los años 2002 y 2003, antes de construir el edificio actual de la biblioteca, se excavó un bloque de cuatro viviendas de Época Andalusí, que dan a una calle con su correspondiente cloaca. Estas casas experimentaron varias reformas entre los siglos IX y XII, y siguieron habitadas hasta el siglo XIII. Durante la misma intervención también se localizaron los restos del convento de los mercedarios (siglo XV).

Entre los años 2009 y 2010 se llevaron a cabo nuevas excavaciones por la construcción del nuevo edificio judicial. Se distinguieron dos grandes edificios residenciales andalusís de los siglos XI-XII, con una posible pervivencia hasta el siglo XIII. Se trata de construcciones complejas, con algunos elementos de cierto lujo. Estas casas tienen el antecedente de una edificación anterior (siglos IX-X).

En el mismo espacio se excavaron varios entierros de Época Tardo-antigua, entre los cuales destaca un mausoleo del siglo VI. Por debajo, también se localizaron varios muros de construcciones romanas de Época Alto-imperial (27 a.n.e - 305 d.n.e), entre las cuales hay un depósito del siglo I, ya localizado durante las excavaciones de los años 2002-2003. También se han detectado los restos de un muro anterior, el cual podría formar parte de los trabajos de aterrazamiento de la vertiente meridional de la Suda, entre los siglos II – I a.n.e.

2. Carrer de la Mercè

Archaeological Excavation

The excavations uncovered several houses and streets from the Andalusí period. Beneath them, Late Antique burialswere found.

QRA

Between 2002 and 2003, prior to the construction of the current library building, a block of four Andalusí-period houses was excavated. These opened onto a street with an associated drainage channel. The houses underwent various modifications between the 9th and 12th centuries and continued to be inhabited until the 13th century. During the same excavation, the remains of the Mercedarian convent (15th century) were also discovered.

Further excavations took place between 2009 and 2010 during the construction of the new courthouse. Two large Andalusí residential buildings from the 11th-12th centuries were identified, possibly remaining in use into the 13th century. These were complex constructions, featuring some elements of a certain degree of luxury. The houses were built over earlier structures dating from the 9th-10th centuries.

In the same area, several Late Antique burials were excavated, including a 6th-century mausoleum. Beneath these were several Roman walls from the High Imperial period (27 BCE–305 CE), including a 1st-century storage tank already discovered during the 2002–2003 excavations. Remains of an even earlier wall were also identified, possibly associated with terracing works on the southern slope of La Suda between the 2nd and 1st centuries BCE.

2. Rue de la Mercè

Fouilles archéologiques

Les fouilles ont permis de localiser plusieurs maisons et rues de l'époque d'al-Andalus. En-dessous, des sépultures de l'Antiquité tardive ont été découvertes.

QR A

En 2002 et 2003, avant la construction de l'actuelle bibliothèque, un ensemble de quatre habitations d'époque musulmane, donnant sur une rue avec son égout correspondant, a été mis au jour. Ces maisons ont subi diverses modifications entre le IXe et le XIIe siècle

et ont continué à être habitées jusqu'au XIIIe siècle. Au cours de cette même intervention, les vestiges du couvent des Mercédaires (XVe siècle) ont également été localisés.
Entre 2009 et 2010, de nouvelles fouilles ont été effectuées en raison de la construction du nouveau palais de justice. Deux grands bâtiments résidentiels musulmans datant des XIe et XIIe siècles ont été identifiés, et il est possible qu'ils aient subsisté jusqu'au XIIIe siècle. Il s'agit de constructions complexes, avec des éléments témoignant d'un certain luxe. Ces maisons ont été construites sur un bâtiment plus ancien (IXe-Xe siècles).
Plusieurs sépultures de l'Antiquité tardive ont été mises au jour dans la même zone, dont un mausolée du VIe siècle. En dessous, plusieurs murs appartenant à des constructions romaines de la période du Haut-Empire (27 av. n. è. - 305 de n. è.) ont également été découverts, dont un réservoir du Ier siècle, déjà repéré lors des fouilles des années 2002-2003. Les vestiges d'un mur plus ancien ont également été détectés ; il aurait pu faire partie des travaux de terrassement sur le versant sud de la Suda, entre le IIe et le Ier siècle av. n. è.

Textos de placa

3. Carrer de Sant Felip Neri

Excavació arqueològica

Entre les restes que es van localitzar durant les excavacions arqueològiques, destaca una estança d'època altoimperial romana (27 a. de la n.e. – 305 d. de la n.e. en bon estat de conservació, amb peces de ceràmica intactes.

QR A

Entre els anys 2008 i 2010 es van dur a terme excavacions arqueològiques al solar ocupat pel antics números 3, 5, i 7 del carrer de Sant Felip Neri, una parcel·la esglaonada que també tenia una sortida superior al carrer de la Costa dels Capellans. Les troballes abasten diversos períodes històrics.
A la terrassa superior es va deixar al descobert l'enrajolat i diverses estances d'un habitatge del segle XVII, el qual tenia accés a un conjunt de cambres i galeries subterrànies que encara en l'actualitat es conserven ocultes al subsòl.
A la terrassa intermèdia van aparèixer les restes d'un carrer d'època andalusina, amb la claveguera corresponent, i restes de cases a banda i banda.
Les troballes més interessants es van produir a la terrassa inferior, a la vora del carrer actual, on es va localitzar part d'un edifici aterrassat romà, dels segles I i II. En destaca un mur d'aterrassament molt ben conservat, amb la cara interior estucada, però sobretot el ric contingut en artefactes, amb àmfores, gerres i altres peces de vaixella totalment senceres. A més, l'interior estava reblert de runa expressament abocada cap a finals del segle II o principis del segle III. Entre la runa es va descobrir part d'un mosaic amb decoració de motius decoratius en blanc i negre.

3. Calle de Sant Felip Neri

Excavación arqueológica

Entre los restos que se localizaron durante las excavaciones arqueológicas, destaca un aposento de Época Alto-imperial romana (27 a.n.e -305 d.n.e) en buen estado de conservación, con piezas de cerámica intactas.

QR A

Entre los años 2008 y 2010 se llevaron a cabo excavaciones arqueológicas en el solar ocupado por el antiguos números 3, 5, y 7 de la calle de Sant Felip Neri, una parcela escalonada que también tenía una salida superior a la calle de la Costa dels Capellans. Los hallazgos alcanzan varios periodos históricos.
En la terraza superior se dejó a cuerpo descubierto el alicatado y varios aposentos de una vivienda del siglo XVII, el cual tenía acceso a un conjunto de cuartos y galerías subterráneas que todavía en la actualidad se conservan ocultas en el subsuelo.
En la terraza intermedia aparecieron los restos de una calle de Época Andalusí, con su correspondiente cloaca, y restos de casas a ambos lados.
Los hallazgos más interesantes se produjeron en la terraza inferior, al lado de la actual calle, donde se localizó parte de un edificio aterrazado romano, de los siglos I i II. Destaca un muro de aterrazamiento muy bien conservado, con la cara interior estucada, pero sobre todo el rico contenido en artefactos, con ánforas, jarras y otras piezas de vajilla totalmente enteras. Además, el interior estaba repleto de escombro expresamente vertido hacia finales del siglo II o principios del siglo III. Entre el escombro se descubrió parte de un mosaico con decoración de motivos decorativos en blanco y negro.

3. Carrer de Sant Felip Neri

Archaeological Excavation

Among the remains uncovered during the archaeological excavations, a particularly notable discovery was a well-preserved room from the High Imperial Roman period (27 BCE-305 CE), containing intact ceramic vessels.

QRA

Between 2008 and 2010, archaeological excavations were carried out on the site formerly occupied by numbers 3, 5 and 7 on Carrer de Sant Felip Neri – a stepped plot that also had upper access to Carrer de la Costa dels Capellans. The discoveries span several historical periods.

On the upper terrace, the tiling and several rooms of a 17th-century house were uncovered. This property had access to a set of underground rooms and galleries, which still remain hidden below ground today.

On the middle terrace, remains of a street from the Andalusí period were found, complete with its associated drainage channel, along with traces of houses on both sides.

The most significant finds were made on the lower terrace, adjacent to the present-day street, where part of a terraced Roman building from the 1st and 2nd centuries CE was uncovered. Especially noteworthy is a very well-preserved retaining wall, with its interior face coated in stucco – but above all, the rich collection of artefacts, including amphorae, jugs and other items of tableware, all completely intact. The interior was filled with rubble deliberately deposited towards the end of the 2nd or beginning of the 3rd century. Among this rubble, part of a black-and-white mosaic decorated with geometric motifs was found.

3. Rue de Sant Felip Neri

Fouilles archéologiques

Parmi les vestiges découverts lors des fouilles archéologiques, signalons une habitation bien conservée de la période du Haut-Empire romain (27 av. n. è. - 305 de n. è.) avec des poteries intactes.

QR A

Entre 2008 et 2010, des fouilles archéologiques ont été menées à bien sur le site occupé par les anciens numéros 3, 5 et 7 de la rue de Sant Felip Neri, une parcelle en terrasses qui disposait également d'un accès par le haut, par la rue de la Costa delsCapellans. Les découvertes couvrent plusieurs périodes historiques.

Sur la terrasse supérieure, le sol carrelé et plusieurs pièces d'une habitation du XVIIe siècle ont été mis au jour. Cette habitation donnait sur une série de salles et de galeries souterraines qui n'ont pas encore été fouillées à l'heure actuelle.

Sur la terrasse intermédiaire, on a découvert les vestiges d'une rue d'époque musulmane, avec son égout et des restes de maisons de chaque côté.

Les découvertes les plus intéressantes ont été faites sur la terrasse inférieure, au niveau de la rue actuelle, où se trouvait une partie d'un bâtiment romain en terrasses datant des Ier et IIe siècles. Il comporte un mur de terrassement très bien conservé, dont la face intérieure est couverte d'enduit, mais surtout un riche ensemble d'objets, avec des amphores, des jarres et d'autres pièces de vaisselle totalement intactes. En outre, l'intérieur était rempli de gravats expressément déversés vers la fin du IIe ou au début du IIIe siècle. Une partie d'une mosaïque aux motifs décoratifs noirs et blancs a été retrouvée parmi les décombres.

Textos de placa

4. Plaça de Nostra Senyora de la Cinta

Excavació arqueològica

Les excavacions efectuades mostren una seqüència d'ocupació ininterrompuda entre l'alt imperi romà i la conquesta medieval cristiana, al segle XII.

QR A

Les excavacions arqueològiques es van desenvolupar entre els anys 1982 i 1984, a partir de les obres de remodelació de la plaça. En el decurs dels treballs es van localitzar restes d'edificis de difícil caracterització de diversos períodes.

L'estructura més antiga correspon a un mur d'encofrat de morter de calç datat entre els segles II – VI. Es va documentar un nou edifici datat entre finals del segle VI i el segle VII, formant espais compartimentats. Entre finals del segle VII i principis del segle VIII es va bastir una nova construcció de certa qualitat. Durant els segles VIII i IX només es detecta l'aixecament de dos nous murs, reutilitzats en una construcció andalusina més moderna de planta rectangular datada al segle X.

Durant el segle XI, l'edifici de planta rectangular de la fase anterior va experimentar algunes reformes, amb l'obertura d'una porta i la construcció de canalitzacions. Durant la primera meitat del segle XII, es van continuar produint reformes sobre el mateix edifici, amb l'aixecament d'una compartimentació interna i l'aparició de noves pavimentacions.

A mitjan segle XII, el setge que va comportar la conquesta feudal de Tortosa va suposar la transformació de tot l'espai. Es va excavar una gran fossa sobre les restes de l'edifici andalusí anterior on es van enterrar nou individus, amb tota seguretat combatents de les hosts de Ramon Berenguer IV. A partir de la conquesta, sembla que el sector es va convertir en un espai obert fins a data recent.

4. Plaza de Nostra Senyora de la Cinta

<u>Excavación arqueológica</u>

Las excavaciones efectuadas muestran una secuencia de ocupación ininterrumpida entre el Alto Imperio romano y la conquista medieval cristiana, en el siglo XII.

QR A

Las excavaciones arqueológicas se desarrollaron entre los años 1982 y 1984, a partir de las obras de remodelación de la plaza. En el decurso de los trabajos se localizaron restos de edificios de difícil caracterización de varios periodos.

La estructura más antigua corresponde a un muro de encofrado de mortero de cal datado entre los siglos II – VI. Se documentó un nuevo edificio datado entre finales del siglo VI y el siglo VII, formando espacios compartimentados. Entre finales del siglo VII y principios del siglo VIII se construyó una nueva construcción de cierta calidad. Durante los siglos VIII y IX solo se detecta el levantamiento de dos nuevos muros, reutilizados en una construcción andalusí más moderna de planta rectangular fechada en el siglo X.

Durante el siglo XI, el edificio de planta rectangular de la fase anterior experimentó algunas reformas, con la apertura de una puerta y la construcción de canalizaciones. Durante la primera mitad del siglo XII, se siguieron produciendo reformas sobre el mismo edificio, con el levantamiento de una compartimentación interna y la aparición de nuevas pavimentaciones.

A mediados de siglo XII, el asedio que comportó la conquista feudal de Tortosa supuso la transformación de todo el espacio. Se excavó una gran fosa sobre los restos del edificio andalusí anterior donde se enterraron nueve individuos, con toda seguridad combatientes de las huestes de Ramón Berenguer IV. A partir de la conquista, parece que el sector se convirtió en un espacio abierto hasta fecha reciente.

4. Plaça de Nostra Senyora de la Cinta

<u>Archaeological Excavation</u>

The excavations revealed an unbroken sequence of occupation from the High Imperial Roman period through to the Christian medieval conquest in the 12th century.

QRA

Archaeological excavations were carried out between 1982 and 1984, as part of the redevelopment works in the square. During these works, remains of buildings from various periods were discovered, though many were difficult to characterise.

The earliest structure identified was a lime mortar formwork wall dated between the 2nd and 6th centuries CE. A new building, dating from the late 6th to the 7th century, was documented, comprising partitioned interior spaces. Between the late 7th and early 8th centuries, another structure of some quality was constructed. During the 8th and 9th centuries, only two new walls were recorded; these were later reused in a more recent Andalusí structure with a rectangular floor plan, dated to the 10th century.

In the 11th century, the rectangular building from the previous phase underwent several modifications, including the addition of a doorway and the construction of drainage channels. In the first half of the 12th century, further alterations were made to the same structure, including the insertion of internal partitions and the laying of new floors.

By the mid-12th century, the siege that marked the feudal conquest of Tortosa brought about a major transformation of the entire area. A large pit was dug into the remains of the earlier Andalusí building, in which nine individuals were buried – almost certainly combatants from the forces of Ramon Berenguer IV. Following the conquest, the area appears to have become an open space, a function it retained until recent times.

4. Place de Nostra Senyora de la Cinta

Fouilles archéologiques

Les fouilles montrent une occupation ininterrompue entre le Haut-Empire romain et la conquête chrétienne médiévale au XIIe siècle.

QR A

Des fouilles archéologiques ont été menées entre 1982 et 1984, lors du réaménagement de la place. Au cours des travaux, des vestiges de bâtiments de différentes époques, difficiles à caractériser, ont été repérés.

La structure la plus ancienne est un mur en mortier de chaux datant d'une période comprise entre le IIe et le VIe siècle. Un autre bâtiment, datant de la fin du VIe ou du VIIe siècle et formant des espaces compartimentés, a été localisé. Entre la fin du VIIe siècle et le début du VIIIe siècle, un nouveau bâtiment d'une certaine qualité a été bâti. Seuls deux nouveaux murs ont été construits aux VIIIe et IXe siècles, qui ont été réutilisés dans une construction musulmane plus moderne de forme rectangulaire, datant du Xe siècle.

Au cours du XIe siècle, le bâtiment rectangulaire de la phase précédente a subi quelques modifications, avec le percement d'une porte et la construction de canalisations. Pendant la première moitié du XIIe siècle, des modifications ont continué à être apportées au même bâtiment, avec la construction de cloisonnements internes et l'apparition de nouveaux pavements.

Au milieu du XIIe siècle, le siège qui a conduit à la conquête féodale de Tortosa a entraîné la transformation de tout le secteur. Une grande fosse a été creusée sur les vestiges de l'ancien bâtiment datant d'al-Andalus où ont été enterrés neuf individus, probablement des combattants des troupes de Raimond-Bérenger IV. Après la conquête chrétienne, il semble que le secteur soit devenu un espace ouvert jusqu'à une date récente.

Textos de placa

5. Plaça d'Alfons XII

Excavació arqueològica

Quan es va construir l'aparcament es van localitzar restes de fortificacions modernes i diverses tombes d'època andalusina i tardoantiga, a més de les restes d'una església dels segles IV-V.

QR A

Entre els anys 1986 i 1988 es van dur a terme excavacions arqueològiques amb la construcció de l'aparcament actual. La situació de la plaça coincideix amb l'antic baluard de la Mitja Lluna, construcció del segle XVIII que defensava el sector meridional de la ciutat.

A una cota més profunda es van descobrir quatre enterraments medievals dels segles IX – XI, d'època andalusina, inhumats segons el ritu islàmic, i també el sector sud de la necròpolis tardoantiga del barranc del Rastre, amb diversos enterraments dels segles IV-V. Molt associades als enterraments tardoantics destaquen les restes d'un edifici amb absis, interpretat com una possible basílica o església de caire funerari.

També es va excavar el forn teuler, que molt possiblement hauria proporcionat els materials per a la coberta de l'església. Finalment, destaca la localització d'una pavimentació de morter de calç i còdols, cronològicament anterior als enterraments tardoantics.

5. Plaza d'Alfons XII

Excavación arqueológica

Cuando se construyó el aparcamiento se localizaron restos de fortificaciones modernas y varias tumbas de Época Andalusí y Tardo-antigua, además de los restos de una iglesia de los siglos IV-V.

QR A

Entre los años 1986 y 1988 se llevaron a cabo excavaciones arqueológicas con la construcción del aparcamiento actual. La situación de la plaza coincide con el antiguo baluarte de la Media Luna, construcción del siglo XVIII que defendía el sector meridional de la ciudad.

A una cota más profunda se descubrieron cuatro enterramientos medievales de los siglos IX – XI, de Época Andalusí, inhumados según el rito islámico, y también el sector sur de la necrópolis tardo-antigua del barranco del Rastre, con varios enterramientos de los siglos IV-V. Muy asociadas a los enterramientos tardo-antiguos destacan los restos de un edificio con ábside, interpretado como una posible basílica o iglesia de cariz funerario.

También se excavó el horno de un tejar, que muy posiblemente habría proporcionado los materiales para la cubierta de la iglesia. Finalmente, destaca la localización de una

pavimentación de mortero de cal y cantos rodados, cronológicamente anterior a los enterramientos tardo-antiguos.

5. Plaçad'Alfons XII

Archaeological Excavation

When the car park was constructed, remains of modern fortifications were discovered, along with several tombs from the Andalusí period and Late Antiquity, as well as the remains of a church dating from the 4th to 5th centuries.

QRA

Between 1986 and 1988, archaeological excavations took place during the construction of the current car park. The location of the square coincides with the site of the former Baluard de la Mitja Lluna (Crescent Bastion), an 18th-century fortification that protected the southern section of the city.
At a deeper level, four medieval burials from the 9th to 11th centuries, dating to the Andalusí period, were uncovered. These individuals were buried according to Islamic funeral practices. The southern part of the Late Antique necropolisof the Rastreravine was also found, containing several burials from the 4th to 5th centuries. Closely associated with the Late Antique burials were the remains of a building with an apse, interpreted as a possible funerary basilica or church.
A tile kiln was also excavated, which would have likely produced the materials used for the roof of the church. Lastly, a lime mortar and cobblestone pavement, dating earlier than the Late Antique burials, was found.

5. Place d'Alfons XII

Fouilles archéologiques

Lors de la construction du parking, des vestiges de fortifications modernes et plusieurs tombes remontant à l'époque d'al-Andalus et à l'Antiquité tardive ont été découverts, ainsi que les restes d'une église des IVe et Ve siècles.

QR A

Des fouilles archéologiques ont été effectuées entre 1986 et 1988 lors de la construction du parking actuel. L'emplacement de la place coïncide avec l'ancien bastion de la Demi-Lune, une construction du XVIIIe siècle qui défendait le secteur sud de la ville.
En dessous, quatre sépultures médiévales du IXe au XIe siècle, de l'époque musulmane, ont été découvertes, enterrées selon le rite islamique ; le secteur sud de la nécropole du ravin du Rastre, datant de l'Antiquité tardive, a été également retrouvé avec plusieurs sépultures des IVe et Ve siècles. Ces dernières sont associées aux vestiges d'un bâtiment à abside, interprété comme une éventuelle basilique ou église à caractère funéraire.
Un four à tuiles a également été mis au jour : il a probablement fourni les matériaux pour le toit de l'église. Enfin, il convient de souligner qu'un pavement en mortier de chaux et en galets, chronologiquement antérieur aux sépultures de l'Antiquité tardive a aussi été localisé.

Textos de placa

6. Plaça de Sant Jaume

Excavació arqueològica

L'excavació de la plaça va permetre documentar una seqüència d'ocupació entre l'antiguitat tardana i el segle XX. Hi destaca la fase andalusina i les tres esglésies de Sant Jaume construïdes consecutivament.

QR A

L'any 1990, la remodelació integral de la plaça es va aprofitar per dur a terme una excavació que donés a conèixer l'estratigrafia arqueològica d'aquest sector de la ciutat. La intervenció ha aportat dades de diversos períodes històrics.
En primer lloc, és interessant observar l'evolució de l'església de Sant Jaume, les restes de la qual ocupen la totalitat de l'àrea excavada: un primer temple romànic del segle XII; una segona església gòtica dels segles XIV-XV, i l'edifici definitiu del segle XVII, més gran que els anteriors, i que va ser incendiat durant la Guerra Civil.

No obstant això, la fase d'ocupació andalusina és encara més interessant, amb la troballa de dos habitatges que coneixen diferents reformes i moments d'ús entre els segles X i XII. En un estadi cronològic més antic, s'han descobert evidències d'època tardoantiga, amb restes segmentàries de murs i estructures d'aquest període, els quals no van poder ser excavats degudament a causa de l'assoliment de la capa freàtica.

6. Plaza de Sant Jaume

Excavación arqueológica

La excavación de la plaza permitió documentar una secuencia de ocupación entre la Antigüedad Tardía y el siglo XX. Destaca la fase andalusí y las tres iglesias de San Jaime construidas consecutivamente.

QR A

El año 1990, la remodelación integral de la plaza se aprovechó para llevar a cabo una excavación que diera a conocer la estratigrafía arqueológica de este sector de la ciudad. La intervención ha aportado datos de varios periodos históricos.

En primer lugar, es interesante observar la evolución de la iglesia de San Jaime, los restos de la cual ocupan la totalidad del área excavada: un primer templo románico del siglo XII; una segunda iglesia gótica de los siglos XIV-XV, y el edificio definitivo del siglo XVII, más grande que los anteriores, y que fue incendiado durante la Guerra Civil.

Sin embargo, la fase de ocupación andalusí es todavía más interesante, con el hallazgo de dos viviendas que conocen diferentes reformas y momentos de uso entre los siglos X y XII. En un estadio cronológico más antiguo, se han descubierto evidencias de Época Tardo-antigua, con restos segmentarios de muros y estructuras de este periodo, los cuales no pudieron ser excavados debidamente a causa del alcance de la capa freática.

6. Plaça de Sant Jaume

Archaeological Excavation

The excavation of the square uncovered a continuous sequence of occupation, spanning from Late Antiquity to the 20th century, with particular emphasis on the Andalusí phase and the three successive churches dedicated to Saint James (Sant Jaume).

QRA

In 1990, the comprehensive renovation of the square allowed for an excavation that uncovered the archaeological stratigraphy of this area of the city. The findings spanned several historical periods.

Of particular interest is the evolution of the Church of Sant Jaume, the remains of which occupy the entire excavated area. Three phases of construction were identified: the first a Romanesque church from the 12th century; the second a Gothic church from the 14th to 15th centuries; and the final structure, built in the 17th century, which was larger than the previous two and was destroyed by fire during the Spanish Civil War.

The Andalusí phase is even more remarkable, with the discovery of two houses that underwent various renovations and phases of use between the 10th and 12th centuries.

At an earlier stage, Late Antique evidence was also found, including partial remains of walls and structures, although these could not be fully excavated due to the high water table.

6. Place de Sant Jaume

Fouilles archéologiques

Les fouilles réalisées sur la place ont permis d'établir une occupation s'étalant de l'Antiquité tardive au XXe siècle. La période musulmane et les trois églises San Jaime construites successivement sont les éléments les plus intéressants.

QR A

En 1990, le réaménagement complet de la place a été l'occasion d'effectuer des fouilles pour révéler la stratigraphie archéologique de ce secteur de la ville. L'intervention a fourni des données sur plusieurs périodes historiques.

Tout d'abord, il est intéressant d'observer l'évolution de l'église San Jaime, dont les vestiges occupent l'ensemble de la zone de fouilles : un premier lieu de culte roman du XIIe siècle ; une seconde église gothique des XIVe-XVe siècles, et l'édifice définitif du

XVIIe siècle, plus grand que les précédents et qui a été incendié pendant la guerre civile espagnole.
Cependant, la phase d'occupation sous al-Andalus est encore plus intéressante, avec la découverte de deux habitations qui ont subi différentes modifications et ont été utilisées entre le Xe et le XIIe siècle. Enfin, des portions de murs et de structures remontant à l'Antiquité tardive ont été localisées, mais n'ont pas pu faire l'objet de fouilles complètes en raison de l'étendue de la nappe phréatique.

Textos de placa

7. Carrer i església de Sant Domènec

Excavació arqueològica

Les cales arqueològiques van constatar la presència de restes medievals ben conservades al subsòl de l'església. Al carrer es va descobrir un segment de muralla d'època ibèrica.

QR A

Entre el 2006 i el 2007 es van excavar diverses cales arqueològiques a l'interior de la nau de l'església de Sant Domènec i també al carrer del mateix nom.
Les cales de l'interior de l'església van deixar al descobert restes estructurals medievals, tant andalusines com de la baixa edat mitjana en bon estat de conservació, malgrat que no es coneix la naturalesa ni la funció d'aquestes construccions. A tres metres i mig de profunditat també es va localitzar un enterrament d'inhumació d'època tardoantiga.
Una cala excavada a l'exterior va donar resultats molt similars, amb murs medievals, tant d'època andalusina com posteriors, fonamentats sobre una altra inhumació tardoantiga. Els estrats situats per sota de l'enterrament van proporcionar molts de materials ceràmics tant d'època altoimperial romana com ibèrica. No obstant això, l'aspecte més interessant és que al subsòl del carrer es va localitzar de manera fortuïta un segment de muralla d'època ibèrica, amortitzada al segle II a. de la n.e. Es tracta de l'única construcció d'aquest període coneguda a Tortosa fins ara.

7. Calle e iglesia de San Domingo

Excavación arqueológica

Las calas arqueológicas constataron la presencia de restos medievales muy bien conservados en el subsuelo de la iglesia. En la calle se descubrió un segmento de muralla de Época Ibérica.

QR A

Entre el 2006 y el 2007 se excavaron varias calas arqueológicas en el interior de la nave de la iglesia de San Domingo y también en la calle del mismo nombre.
Las calas del interior de la iglesia dejaron a cuerpo descubierto restos estructurales medievales, tanto andalusís como de la Baja Edad Media en buen estado de conservación, a pesar de que no se conoce la naturaleza ni la función de estas construcciones. A tres metros y medio de profundidad también se localizó un entierro de inhumación de Época Tardo-antigua.
Una cala excavada en el exterior dio resultados muy similares, con muros medievales, tanto de Época Andalusí como posteriores, fundamentados sobre otra inhumación tardo-antigua. Los estratos situados por debajo del enterramiento proporcionaron muchos de materiales cerámicos tanto de Época Alto-imperial romana como ibérica. Sin embargo, el aspecto más interesante es que en el subsuelo de la calle se localizó de manera fortuita un segmento de muralla de Época Ibérica, amortizada en el siglo II a.n.e. Se trata de la única construcción de este periodo conocida en Tortosa hasta ahora.

7.Carrer and Church of Sant Domènec

Archaeological Excavation

The archaeological test excavations revealed well-preserved medieval remains beneath the church. A segment of an Iberian city wall was uncovered in the street.

QR A

Between 2006 and 2007, several archaeological test excavations were carried out inside the nave of the Church of Sant Domènec and also on the street of the same name. The test excavations within the church uncovered structural remains from both the Andalusí period and the Early Middle Ages, all in good condition, although the nature

and purpose of these buildings remain unknown. At a depth of three and a half metres, an inhumation from the Late Antique period was also discovered.
A test excavation carried out outside yielded similar findings, with medieval walls from both the Andalusí period and later, built on top of another Late Antique inhumation. Below the burial, numerous ceramic artefacts were found, dating from both the High Imperial Roman period and the Iberian period. However, the most significant discovery was a segment of an Iberian city wall, coincidentally located beneath the street. This wall had been abandoned in the 2nd century BCE and is the only known structure of this period in Tortosa to date.

7. Rue et église Sant Domènec

Fouilles archéologiques

Des sondages archéologiques ont révélé la présence de vestiges médiévaux bien conservés dans le sous-sol de l'église. Une portion de muraille de l'époque ibérique a été découverte dans la rue.

QR A

Entre 2006 et 2007, plusieurs prospections archéologiques ont été menées à l'intérieur de la nef de l'église Sant Domènec ainsi que dans la rue du même nom.

Les sondages à l'intérieur de l'église ont révélé des vestiges de structures médiévales bien conservées, à la fois musulmans et de la fin du Moyen Âge, bien que l'on ne connaisse ni la nature ni la fonction de ces constructions. Une sépulture de l'Antiquité tardive a également été localisée à une profondeur de trois mètres et demi.

Un sondage réalisé à l'extérieur a donné des résultats très similaires, avec des murs médiévaux datant d'al-Andalus et de la période postérieure, reposant sur un autre site funéraire de l'Antiquité tardive. Les strates situées sous la sépulture ont fourni de nombreux restes céramiques du Haut-Empire romain et de l'époque ibère. Cependant, l'aspect le plus intéressant est la découverte fortuite d'une portion de muraille ibère, ensevelie au IIe siècle av. n. è., localisée dans le sous-sol de la rue. Il s'agit de la seule construction de cette période connue à ce jour à Tortosa.

Textos de placa

8. Hospitalitat de Lourdes

Excavació arqueològica

Al subsòl de l'edifici hi ha part del podi d'un edifici públic romà de grans dimensions, molt probablement un temple.

QR A

Amb motiu d'unes obres de reforma, entre els anys 2012 i 2013, es va localitzar al subsòl de l'edifici part del podi d'un edifici públic romà de grans dimensions. Molt probablement es tracta d'un temple, les restes del qual es troben majoritàriament situades a l'interior de l'Espai Cota 0.

El podi mostra un perfil esglaonat, amb carreus motllurats de pedra sorrenca sobre una estructura d'*opus caementicium*. Sobre el podi es conserva part d'un dels murs de la *cella*. Segons els materials ceràmics localitzats als fonaments, la construcció de l'edifici se situa als voltants de l'any 100.

A partir dels segles IV – V el temple ja havia caigut en desús i fou desballestat gairebé del tot, amb l'espoli de la major part dels materials petris, i queda al descobert la base d'*opus caementicium*. Sobre les restes del podi es van localitzar les restes de tres enterraments d'inhumació d'època tardoantiga.

Més tard, en època andalusina, el mur conservat de la *cella* de l'antic temple es va integrar en un edifici residencial i la cara exterior es va cobrir amb estuc de color roig.

8. Hospitalidad de Lourdes

Excavación arqueológica

En el subsuelo del edificio hay parte del podio de un edificio público romano de grandes dimensiones, muy probablemente un templo.

QR A

Con motivo de unas obras de reforma, entre los años 2012 y 2013, se localizó en el subsuelo del edificio parte del podio de un edificio público romano de grandes dimensiones. Muy probablemente se trata de un templo, los restos del cual se encuentran mayoritariamente situados en el interior del Espacio Cota 0.

El podio muestra un perfil escalonado, con sillares moldurados de piedra arenosa sobre una estructura d'*opus caementicium*. Sobre el podio se conserva parte de uno de los muros de la *ceja*. Según los materiales cerámicos localizados en los cimientos, la construcción del edificio se sitúa en los alrededores del año 100.
A partir de los siglos IV–V el templo ya había caído en desuso y fue desguazado casi del todo, con el expolio de la mayor parte de los materiales pétreos, y queda a cuerpo descubierto la base de *opus caementicium*. Sobre los restos del podio se localizaron los restos de tres entierros de inhumación de Época Tardo-antigua.
Más tarde, en Época Andalusí, el muro conservado de la *ceja* del antiguo templo se integró en un edificio residencial y la cara exterior se cubrió con estuco de color rojo.

8. Hospital de Lourdes

Archaeological Excavation

Beneath the building lies part of the podium of a large Roman public building, most likely a temple.

QRA
During renovation works between 2012 and 2013, part of the podium of a large Roman public building was discovered beneath the building. This structure is most likely the remains of a temple, the majority of which are located within the Cota 0 Space. The podium has a stepped profile, with moulded sandstone blocks above an *opus caementicium* structure. Part of one of the *cella*'s walls is still preserved. Based on the ceramic materials found in the foundations, the construction of the building is dated to around the year 100 CE.
From the 4th to 5th centuries, the temple had fallen into disuse and was largely dismantled, with most of its stone materials looted, leaving only the *opus caementicium* base exposed. Three inhumations from the Late Antique period were found over the remains of the podium.
Later, during the Andalusí period, the preserved wall of the temple's cella was integrated into a residential building, with the exterior face coated in red stucco.

8. Hospital de Lourdes
Fouilles archéologiques
Dans le sous-sol de ce bâtiment se trouve une partie du podium d'un grand bâtiment public romain, très probablement un temple.

QR A
Lors de travaux de rénovation effectués entre 2012 et 2013, une partie du podium d'un grand bâtiment public romain a été découverte dans le sous-sol du bâtiment. Il s'agissait très probablement d'un temple, dont les vestiges se trouvent pour la plupart à l'intérieur de l'espace Cota 0.
Le podium offre un profil en escalier, avec des pierres de taille en grès moulurées sur une structure d'*opus caementicium*. Le podium conserve une partie de l'un des murs de la *cella.* D'après les matériaux céramiques retrouvés dans les fondations, le bâtiment a été construit autour de l'an 100.
À partir des IVe ou Ve siècles, le temple a cessé d'être utilisé et a été presque entièrement démantelé suite au pillage de la plupart des matériaux en pierre, et la base d'*opus caementicium*a été laissée à nu. Les restes de trois sépultures de l'Antiquité tardive ont été retrouvés sur les vestiges du podium.
Plus tard, à l'époque musulmane, le mur encore existant de la cella de l'ancien temple a été intégré à un bâtiment résidentiel et la face extérieure a été recouverte de stuc rouge.

Textos de placa

9. Plaça de l'Absis
Excavació arqueològica
Durant els treballs d'urbanització de la plaça de l'Absis es van descobrir les restes d'un gran mur andalusí i diverses estructures romanes.

QR A
Entre els anys 2008 i 2009, les obres d'urbanització de diversos espais del nucli antic, entre els quals hi havia la plaça de l'Absis, van motivar una intervenció arqueològica.

Al mateix espai de la plaça es van localitzar dos segments d'un gran mur d'època andalusina, possiblement una muralla. El tram de mur millor conservat mesura 13,60 m de longitud, per una amplada de 1,70 m, i una alçada que arriba als 2,50 m. Sobre aquest mur se n'adossen diversos més de menors dimensions per la part interior traçant la base d'una possible torre de base quadrangular.
A més, s'han localitzat restes de murs de certa consideració, els quals podrien haver format part d'edificis de caire públic, igualment d'època andalusina; també s'han trobat restes més antigues que caldria situar ja en època romana.
És possible que el mur principal sigui la muralla que tancava la medina de la ciutat andalusina, tot i que convé tenir present que la mesquita principal, un temple de deu naus bastit en temps del califa Abd-al-Rahman III, estaria situada molt a prop.

9. Plaza de l'Absis

Excavación arqueológica

Durante los trabajos de urbanización de la plaza de l'Absis se descubrieron los restos de un gran muro andalusí y varias estructuras romanas.

QR A

Entre los años 2008 y 2009, las obras de urbanización de varios espacios del núcleo antiguo, entre los cuales había la plaza de l'Absis, motivaron una intervención arqueológica.
En el mismo espacio de la plaza se localizaron dos segmentos de un gran muro de Época Andalusí, posiblemente una muralla. El tramo de muro mejor conservado medía 13,60 m de longitud, por una anchura de 1,70 m, y una altura que llega a los 2,50 m. Sobre este muro se adosan varios más de menores dimensiones por la parte interior trazando la base de una posible torre de base cuadrangular.
Además, se han localizado restos de muros de cierta consideración, los cuales podrían haber formado parte de edificios de cariz público, igualmente de Época Andalusí; también se han encontrado restos más antiguos que habría que situar ya en Época Romana.
Es posible que el muro principal sea la muralla que cerraba la medina de la ciudad andalusí, a pesar de que conviene tener presente que la mezquita principal, un templo de diez naves construido en tiempos del califa Abd-al-Rahman III, estaría situada muy cerca.

9. Plaça de l'Absis

Archaeological Excavation

During the urban development works in Plaça de l'Absis, the remains of a large Andalusí wall and several Roman structures were uncovered.

QRA

Between 2008 and 2009, urban development works in several areas of the historic centre, including Plaça de l'Absis, prompted an archaeological intervention.

Within the square, two segments of a large Andalusí wall were uncovered, possibly part of a city wall. The best-preserved section measured 13.60 metres in length, 1.70 metres in width, and stood 2.50 metres high. Several smaller walls were found attached to the inner side of this main wall, outlining the base of a possible square-shaped tower.
In addition, substantial remains of walls were uncovered, likely from public buildings dating to the Andalusí period. Older remains, possibly from the Roman period, were also found.

It is possible that the main wall formed part of the fortifications surrounding the *medina* of the Andalusí city, though it should be noted that the main mosque – a ten-nave temple built during the reign of Caliph Abd al-Rahman III – was located nearby.

9. Place de l'Absis

Fouilles archéologiques

Les vestiges d'un grand mur d'époque musulmane et de plusieurs structures romaines ont été découverts lors des travaux d'urbanisation de la place de l'Absis.

QR A

Entre 2008 et 2009, les travaux d'urbanisme entrepris dans différentes zones de la vieille ville, dont la place de l'Absis, ont donné lieu à la réalisation de fouilles archéologiques.
Sur la place même, deux tronçons d'un grand mur datant d'al-Andalus, peut-être un rempart, ont été découverts. La portion de mur la mieux conservée mesure 13,60 m de long, 1,70 m de large et 2,50 m de haut. D'autres murs plus petits y sont adossés sur le côté intérieur, formant peut-être la base d'une tour quadrangulaire.
En outre, des vestiges de murs d'une certaine importance ont été trouvés ; ils pourraient avoir fait partie de bâtiments publics, également de la période musulmane ; des vestiges plus anciens, datant probablement de l'époque romaine, ont également été découverts.
Il est possible que le mur principal soit celui qui entourait la médina de la ville à l'époque d'al-Andalus, tout en sachant que la mosquée principale, un bâtiment à dix nefs construit du temps du calife Abd al-Rahman III, aurait été située à proximité.

Textos de placa

10. Banys del carrer Major de Sant Jaume
Excavació arqueològica
Als baixos del número 6 del carrer Major de Sant Jaume es va descobrir un conjunt de voltes que formen part d'un complex de banys d'època andalusina, en molt bon estat de conservació.

QR A
L'any 2005 es va dur a terme una petita intervenció arqueològica al número 6 del carrer Major de Sant Jaume per comprovar l'antiguitat de les estructures existents als baixos de l'edifici.
Es va descobrir un conjunt arquitectònic de tres naus paral·leles cobertes amb volta de canó, i aixecades sobre murs gruixuts de pedres lligades amb morter. L'edifici ha sofert diverses alteracions i canvis de funció en època moderna, però l'estructura original és encara plenament visible.
Els elements següents ajuden a identificar l'espai com un *hammam*, un edifici de banys, molt probablement d'ús públic: l'ús de paviments i revestiments amb morter hidràulic; l'existència de canalitzacions vorejant algunes naus, i la presència visible de llumeneres tapiades a la part superior d'una de les naus. Es pot situar en època andalusina, tot i que l'escassetat d'elements ceràmics recuperats no permet una datació gaire precisa.

10. Baños de la calle Major de Sant Jaume
Excavación arqueológica
En los bajos del número 6 de la calle Major de Sant Jaume se descubrió un conjunto de bóvedas que forman parte de un complejo de baños de Época Andalusí, en muy buen estado de conservación.

QR
El año 2005 se llevó a cabo una pequeña intervención arqueológica en el número 6 de la calle Major de Sant Jaume para comprobar la antigüedad de las estructuras existentes en los bajos del edificio.
Se descubrió un conjunto arquitectónico de tres naves paralelas cubiertas con bóveda de cañón, y levantadas sobre gruesos muros de piedras unidas con mortero. El edificio ha sufrido varias alteraciones y cambios de función en Época Moderna, pero la estructura original es todavía plenamente visible.
Los elementos siguientes ayudan a identificar el espacio como un *hammam*, un edificio de baños, muy probablemente de uso público: el uso de pavimentos y revestimientos con mortero hidráulico; la existencia de canalizaciones bordeando algunas naves, y la presencia visible de luminarias tapiadas en la parte superior de una de las naves. Se puede situar en Época Andalusí, a pesar de que la escasez de elementos cerámicos recuperados no permite una datación muy precisa.

10. Baths on Carrer Major de Sant Jaume

Archaeological Excavation

Beneath number 6 on Carrer Major de Sant Jaume, a series of vaults, part of an Andalusí bath complex, were uncovered, remarkably well-preserved.

QRA
In 2005, a small-scale archaeological intervention was carried out at number 6 on Carrer Major de Sant Jaume to assess the age of the existing structures in the building's lower floors.

The excavation revealed an architectural complex consisting of three parallel naves, each covered by barrel vaults and supported by thick stone walls bonded with mortar. While the building underwent various alterations and changes in function during the Modern period, the original structure remains clearly visible.

The following features suggest this was a *hammam*, a public bathhouse: the use of hydraulic mortar for flooring and coatings, channels running along the sides of the naves, and the visible presence of sealed lighting openings in the upper part of one of the naves. The structure can be dated to the Andalusí period, although the scarcity of ceramic finds makes a more precise dating difficult.

10. Bains de la rue Major de Sant Jaume

Fouilles archéologiques

Au rez-de-chaussée du numéro 6 de la rue Major de Sant Jaume a été découvert un ensemble de voûtes très bien conservées, qui faisaient partie de bains de l'époque d'al-Andalus.

QR A

En 2005, une petite intervention archéologique a été menée au numéro 6 de la rue Major de Sant Jaume afin de dater les structures existantes au rez-de-chaussée du bâtiment.

Un ensemble architectural de trois salles parallèles surmontées de voûtes en berceau reposant sur d'épais murs de pierre joints au mortier a été découvert. Le bâtiment a subi plusieurs modifications et changements de fonction au début de l'époque moderne, mais la structure d'origine est encore entièrement visible.

Différents éléments permettent d'identifier l'espace comme un *hammam*, un établissement de bains, très probablement à usage public : l'utilisation d'un pavage et de revêtements en mortier hydraulique ; l'existence de canalisations longeant certaines des salles, et la présence visible d'ouvertures bouchées dans la voûte de l'une des salles. Il peut être considéré comme remontant à l'époque musulmane, même si le manque d'éléments céramiques retrouvés ne permet pas une datation très précise.

Textos de placa

11. Carrer de la Costa dels Capellans

Excavació arqueològica

Hi ha hagut diverses troballes importants d'època romana al llarg del temps, des de les del canonge Cortés al segle XVIII fins als anys vuitanta del segle XX.

QR A

En aquest carrer s'han dut a terme diverses troballes importants d'època romana al llarg del temps.

Al XVIII, el canonge Antoni Cortés va efectuar la que es considera la primera excavació arqueològica pròpiament feta a Tortosa. La va dur a terme al subsòl de casa seva, on va descobrir pavimentacions antigues, una llar de foc i una ara (altar) de pedra romana.

Entre finals del segle XIX i principis del segle XX, les obres dirigides per l'arquitecte Joan Abril a la capella de Sant Josep de la Catedral i els voltants de l'encreuament entre els carrer de la Costa dels Capellans i de Santa Anna van donar com a fruit diverses troballes remarcables. Hi destaquen dos làpides amb inscripcions i part del frontó d'un temple romà de petites dimensions.

L'any 1985 es va excavar al solar de l'antic número 5 del carrer de la Costa dels Capellans. Pel que fa a elements arquitectònics, només es van localitzar les restes d'un mur molt arrasat que hauria comptat amb estuc, però l'aspecte més interessant de la intervenció va ser el gran nombre de fragments de ceràmica i restes faunístiques recuperades. Del seu estudi es va concloure que es tractaria d'un abocador de deixalles romà d'època flàvia (segona meitat del segle I).

11. Calle de la Costa dels Capellans

Excavación arqueológica

Ha habido varios hallazgos importantes de Época Romana a lo largo del tiempo, desde las del canónigo Cortés en el siglo XVIII hasta los años ochenta del siglo XX.

QR A

En esta calle se han llevado a cabo varios hallazgos importantes de Época Romana a lo largo del tiempo.

En el XVIII, el canónigo Antoni Cortés efectuó la que se considera la primera excavación arqueológica propiamente hecha a Tortosa. La llevó a cabo en el subsuelo de su casa, donde descubrió pavimentaciones antiguas, una chimenea y una ara (altar) de piedra romana.

Entre finales del siglo XIX y principios del siglo XX, las obras dirigidas por el arquitecto Joan Abril en la capilla de San José de la Catedral y los alrededores del cruce entre las calles de la Costa dels Capellans y de Santa Anna dieron como fruto varios hallazgos remarcables. Destacan dos lápidas con inscripciones y parte del frontón de un templo romano de pequeñas dimensiones.

El año 1985 se excavó en el solar del antiguo número 5 de la calle de la Costa dels Capellans. En cuanto a elementos arquitectónicos, solo se localizaron los restos de un muro muy arrasado que habría contado con estuco, pero el aspecto más interesante de la intervención fue el gran número de fragmentos de cerámica y restos faunísticos recuperados. De su estudio se concluyó que se trataría de un vertedero de desechos romano de Época Flavia (segunda mitad del siglo I).

11. Carrer de la Costa dels Capellans

Archaeological Excavation

Over the years, several significant Roman-period discoveries have been made, from those by Canon Cortés in the 18th century to those in the 1980s.

QRA

Various important Roman-period discoveries have been uncovered along this street over time.

In the 18th century, Canon Antoni Cortés conducted what is regarded as the first proper archaeological excavation in Tortosa. This took place beneath his house, where he uncovered ancient pavements, a fireplace and a Roman stone altar (*ara*).

Between the late 19th and early 20th centuries, works led by architect Joan Abril in the Chapel of Sant Josep at the Cathedral, as well as around the junction of Carrer de la Costa dels Capellans and Carrer de Santa Anna, revealed several noteworthy finds. These included two inscribed tombstones and part of the pediment of a small Roman temple.

In 1985, an excavation took place on the site of the former number 5, Carrer de la Costa dels Capellans. In terms of architectural remains, only the remnants of a heavily damaged wall, once plastered, were discovered. However, the most significant finding was the large number of ceramic fragments and animal remains recovered. Analysis of these materials indicated that the site was a Roman waste dump dating to the Flavian period (second half of the 1st century).

11. Rue de la Costa dels Capellans

Fouilles archéologiques

Plusieurs découvertes importantes datant de l'époque romaine ont été faites au fil des ans, depuis celles du chanoine Cortés au XVIIIe siècle jusqu'aux années 1980.

QR A

Plusieurs découvertes importantes remontant à la période romaine ont été faites dans cette rue au fil du temps.

Au XVIIIe siècle, le chanoine Antoni Cortés a effectué ce que l'on peut considérer comme les premières fouilles archéologiques réalisées à Tortosa. Il les a menées à bien dans le sous-sol de sa maison, où il a découvert d'anciens pavements, une cheminée et un autel romain en pierre (*ara*).

Entre la fin du XIXe siècle et le début du XXe siècle, les travaux dirigés par l'architecte Joan Abril dans la chapelle Sant Josep de la cathédrale et au niveau de l'intersection entre les rues Costa delsCapellans et Santa Anna ont donné lieu à plusieurs découvertes remarquables : deux pierres tombales avec des inscriptions et une partie du fronton d'un temple romain de petite taille.

En 1985, le terrain situé à l'ancien numéro 5 de la rue de la Costa delsCapellans a fait l'objet de fouilles. En termes d'éléments architecturaux, seuls les vestiges d'un mur très endommagé, qui aurait été recouvert de stuc, ont été retrouvés, mais l'aspect le plus intéressant de l'intervention est le grand nombre de fragments de céramique et de restes fauniques retrouvés. L'étude a conclu qu'il devait s'agir d'une décharge romaine de l'époque flavienne (seconde moitié du Ier siècle).

Textos de placa

12. Necròpolis andalusina de la plaça de Ramon Cabrera

Excavació arqueològica

En construir l'edifici cantoner entre els carrers de Sant Ildefons i Sant Pere, es van localitzar dotze enterraments d'inhumació d'època andalusina.

QR A

L'any 1994, en construir l'edifici que fa cantonada entre els carrers de Sant Ildefons i Sant Pere, es va localitzar un conjunt de dotze inhumacions d'època andalusina, dipositades seguint el ritu islàmic, amb diferents varietats formals d'enterrament.

Tots els cossos estaven situats en posició de decúbit lateral dret, amb una orientació nord-est – sud-oest, amb el cap mirant al sud-est. Cronològicament, els enterraments se situen entre els segles X i XII, i estaven ubicats extramurs, de manera que formaven part de la *màqbara* propera al raval meridional de la ciutat andalusina.

12. Necrópolis andalusí de la plaza de Ramon Cabrera

Excavación arqueológica

Al construir el edificio esquinado entre las calles de Sant Ildefons y Sant Pere, se localizaron doce enterramientos de inhumación de Época Andalusí.

QR A

El año 1994, al construir el edificio que hace esquina entre las calles de Sant Ildefons y Sant Pere, se localizó un conjunto de doce inhumaciones de Época Andalusí, depositadas siguiendo el rito islámico, con diferentes variedades formales de entierro.

Todos los cuerpos estaban situados en posición de decúbito lateral derecho, con una orientación nordeste–suroeste, con la cabeza mirando hacia el sudeste. Cronológicamente, los entierros se sitúan entre los siglos X y XII, y estaban ubicados extramuros, de forma que formaban parte de la *màqbara* próxima al arrabal meridional de la ciudad andalusí.

12. Andalusínecropolis at Plaça de Ramon Cabrera

Archaeological Excavation

While constructing the corner building between Carrer de Sant Ildefons and Carrer de Sant Pere, twelve inhumations from the Andalusí period were uncovered.

QRA

In 1994, during the construction of the corner building between Carrer de Sant Ildefons and Carrer de Sant Pere, twelve inhumations from the Andalusí period were discovered. The burials followed Islamic burial practices and included a variety of burial types.

All the bodies were laid on their right sides, orientated northeast-southwest, with their heads facing southeast. The burials date from the 10th to the 12th centuries and were located outside the city walls, forming part of the *maqbara* (burial ground) near the southern outskirts of the Andalusí city.

12. Nécropole musulmane de la place de Ramon Cabrera

Fouilles archéologiques

Lors de la construction du bâtiment situé à l'angle des rues Sant Ildefons et Sant Pere, douze sépultures de l'époque arabe ont été découvertes.

QR A

En 1994, lors de la construction de l'immeuble situé à l'angle des rues de Sant Ildefons et de Sant Pere, un ensemble de douze sépultures d'époque musulmane, déposées selon le rite islamique et présentant différentes formes d'enterrement, a été découvert.

Tous les corps étaient en position décubitus latérale droite, selon une orientation nord-est/sud-ouest, la tête étant tournée vers le sud-est. Chronologiquement parlant, les sépultures sont datées du Xe au XIIe siècle et se trouvaient extra-muros, elles faisaient donc partie de la *maqbara*proche du faubourg sud de la ville musulmane.

Textos de placa

13. Balneari del Porcar

Excavació arqueològica

Els sondejos arqueològics han permès localitzar l'espessa trama urbanística del call, situat en part sobre construccions andalusines anteriors, i també un mausoleu romà del segle III o IV.

QR A

Les intervencions arqueològiques es deuen als treballs preliminars per recuperar l'espai de l'antic balneari del Porcar.

La primera excavació es va dur a terme l'any 2020, quan es va localitzar un conjunt funerari consistent en un mausoleu romà i una tomba associada a l'exterior, datat entre els segles III i IV.

L'any 2024 es van excavar tres nous sondejos que no van assolir els estrats d'ocupació d'època romana, però van deixar al descobert un conjunt d'estructures d'època medieval. A partir d'aquestes restes es dedueix que el sector estava densament ocupat durant la baixa edat mitjana. Sembla que la major part de les estructures descobertes s'haurien aixecat al segle XIII, coincidint amb la fundació del segon call de la ciutat, que més endavant s'uniria al primer.

Per sota d'aquestes construccions, se n'han detectat d'altres de més antigues, associades a estrats d'ús d'època andalusina. Sembla ser que la destrucció d'aquest barri es deguda a la necessitat d'un espai buit de construccions que no entorpís el control visual de les fortificacions aixecades als segles XVII i XVIII.

13. Balneario del Porcar

Excavación arqueológica

Los sondeos arqueológicos han permitido localizar la espesa trama urbanística de la aljama judía, situada en parte sobre construcciones andalusís anteriores, y también un mausoleo romano del siglo III o IV.

QR A

Las intervenciones arqueológicas se deben a los trabajos preliminares para recuperar el espacio del antiguo balneario del Porcar.

La primera excavación se llevó a cabo en 2020, cuando se localizó un conjunto funerario consistente en un mausoleo romano y una tumba asociada al exterior, datado entre los siglos III y IV.

El año 2024 se excavaron tres nuevos sondeos que no lograron los estratos de ocupación de Época Romana, pero dejaron a cuerpo descubierto un conjunto de estructuras de Época Medieval. A partir de estos restos se deduce que el sector estaba densamente ocupado durante la Baja Edad Media. Parece que la mayor parte de las estructuras descubiertas se habrían levantado en el siglo XIII, coincidiendo con la fundación de la segunda aljama judía de la ciudad, que más adelante se uniría a la primera.

Por debajo de estas construcciones, se han detectado otras de más antiguas, asociadas a estratos de uso de Época Andalusí. Parece ser que la destrucción de este barrio fue debida a la necesidad de un espacio vacío de construcciones que no entorpeciera el control visual de las fortificaciones levantadas en los siglos XVII y XVIII.

13. El Porcar bathhouse

Archaeological Excavation

Archaeological test excavations have uncovered the dense urban layout of the Jewish quarter (*aljama*), partly situated over earlier Andalusí buildings, along with a Roman mausoleum dating to the 3rd or 4th century.

QRA

The archaeological interventions were prompted by preliminary work to uncover the site of the former El Porcar bathhouse.

The first excavation took place in 2020, when a funerary complex was found, consisting of a Roman mausoleum and an associated tomb, dated to the 3rd and 4th centuries.

In 2024, three new test excavations were undertaken, though they did not reach the Roman occupation layers. Instead, they revealed a series of Medieval structures. These remains suggest the area was densely populated during the Late Middle Ages. The

majority of the structures uncovered appear to have been built in the 13th century, coinciding with the founding of the city's second Jewish quarter, which was later integrated with the first.

Beneath these structures, older constructions were detected, associated with layers from the Andalusí period. It seems the destruction of this neighbourhood was due to the need for an open space that would not obstruct the visual control of the fortifications built in the 17th and 18th centuries.

13. Thermes de Porcar

Fouilles archéologiques

Des sondages archéologiques ont révélé la configuration urbaine de l'*aljama* juive, en partie bâtie sur des constructions musulmanes antérieures, ainsi qu'un mausolée romain du IIIe ou du IVe siècle.

QR A

Les interventions archéologiques sont dues aux travaux préliminaires visant à restaurer les anciens thermes de Porcar.

Les premières fouilles ont eu lieu en 2020, lorsqu'un complexe funéraire composé d'un mausolée romain et d'une tombe associée à l'extérieur, datés du IIIe au IVe siècle, a été localisé.

En 2024, trois nouveaux sondages ont été effectués : ils n'ont pas révélé les strates d'occupation romaine, mais ont mis au jour un groupe de structures de l'époque médiévale. Ces vestiges permettent de déduire que ce secteur était densément peuplé à la fin du Moyen Âge. Il semble que la plupart des structures découvertes aient été bâties au XIIIe siècle, ce qui coïncide avec la fondation de la deuxième *aljama* juive de la ville, qui a ensuite été rattachée à la première.

Sous ces constructions, d'autres plus anciennes ont été détectées, associées à une utilisation à l'époque musulmane. Il semble que la destruction de ce quartier soit due à la nécessité de disposer d'un espace dépourvu de bâtiments, afin de ne pas gêner le contrôle visuel des fortifications bâties aux XVIIe et XVIIIe siècles.

Textos de placa

14. Plaça de la Immaculada

Excavació arqueològica

Les excavacions van trobar restes d'ocupació de diverses èpoques. Hi destaquen les restes corresponents a l'aljama musulmana i el call posteriors a la conquesta cristiana.

QR A

L'any 2000, gràcies a la construcció d'un bloc d'habitatges, es va dur a terme una intervenció arqueològica que va aportar resultats molt interessants d'època medieval. Les restes constructives antigues estaven estructurades al voltant d'un carrer, amb la claveguera corresponent. Part de les construccions pertanyien a instal·lacions de tipus productiu, molt segurament un forn de terrissaire.

No obstant això, la major part de les estructures localitzades formaven part d'un gran edifici que comptava amb restes de canalitzacions, basses, pous i altres elements que permeten interpretar-lo com un *hammam*, un edifici de banys.

Malgrat que la cultura material és totalment andalusina, la seva datació remet a la segona meitat del segle XII i el segle XIII, ja amb posterioritat a la conquesta feudal. Això permet considerar les restes com a part integrant de la Vilanova, l'espai de la ciutat reservat al call i l'aljama musulmana. L'excavació també va permetre recuperar un fragment de d'un canelobre ritual de nou braços per a la celebració de la Hanukà o Festa de les Llums, una de les principals festivitats del judaisme.

14. Plaza de la Immaculada

Excavación arqueológica

Las excavaciones encontraron restos de ocupación de varias épocas. Destacan los restos correspondientes a las aljamas musulmana y judía posteriores a la conquista cristiana.

QR A

El año 2000, gracias a la construcción de un bloque de viviendas, se llevó a cabo una intervención arqueológica que aportó resultados muy interesantes de Época Medieval. Los restos constructivos antiguos estaban estructurados alrededor de una calle, con su correspondiente cloaca. Parte de las construcciones pertenecían a instalaciones de tipo productivo, seguramente un horno de alfarero.

Sin embargo, la mayor parte de las estructuras localizadas formaban parte de un gran edificio que contaba con restos de canalizaciones, balsas, pozos y otros elementos que permiten interpretarlo como un *hammam*, un edificio de baños.
A pesar de que la cultura material es totalmente andalusí, su datación remite en la segunda mitad del siglo XII y el siglo XIII, ya con posterioridad a la conquista feudal. Esto permite considerar los restos como parte integrante de la Vilanova, el espacio de la ciudad reservado a la aljama judía y a la musulmana. La excavación también permitió recuperar un fragmento de un candelabro ritual de nueve brazos para la celebración de la Janucá o Fiesta de las Luces, una de las principales festividades del judaísmo.

14.Plaça de la Immaculada

Archaeological Excavation

The excavations revealed occupation remains from several periods, with notable finds from the Muslim and Jewish quarters following the Christian conquest.

QRA
In 2000, archaeological work was carried out during the construction of a residential block, yielding significant findings from the Medieval period. The ancient remains were arranged around a street, with a corresponding sewer. Some of the structures appeared to have been part of productive facilities, likely a pottery kiln.

However, the majority of the uncovered structures formed part of a large building, which included remains of channels, cisterns, wells and other features, suggesting it was a *hammam*, a public bathhouse.

Although the material culture is entirely Andalusí, the dating places the remains in the second half of the 12th century and the 13th century, after the feudal conquest. This allows the remains to be considered part of the Vilanova, the area designated for the Jewish and Muslim quarters. The excavation also recovered a fragment of a nine-branched candelabrum, used for the celebration of Hanukkah (Festival of Lights), one of the main Jewish festivals.

14. Place de l'Immaculada
Fouilles archéologiques
Les fouilles ont révélé des traces d'occupation correspondant à différentes périodes, notamment des vestiges des *aljamas* musulmane et juive postérieurs à la conquête chrétienne.

QR A
En 2000, à l'occasion de la construction d'un immeuble résidentiel, une intervention archéologique a été réalisée : elle a offert des résultats très intéressants sur la période médiévale. Les vestiges des anciens bâtiments étaient structurés autour d'une rue, qui disposait d'un égout. Une partie des constructions appartenait à des installations de production, probablement un four de potier.
Cependant, la plupart des structures retrouvées faisaient partie d'un grand bâtiment avec des restes de canalisations, des bassins, des puits et d'autres éléments qui permettent de le considérer comme un *hammam*, un établissement de bains.
Bien que ces éléments matériels soient entièrement musulmans, ils datent de la seconde moitié du XIIe siècle et du XIIIe siècle, après la conquête féodale. Cela permet de supposer que ces vestiges faisaient partie intégrante de la Vilanova, la zone de la ville réservée à l'*aljama* juive et musulmane. Les fouilles ont également permis de retrouver un fragment d'un candélabre rituel à neuf branches destiné à la célébration de Hanoukka, ou fête des lumières, l'une des principales fêtes du judaïsme.

Textos de placa

15. La fortificació del cap del pont de Barques
Excavació arqueològica
Sota diversos immobles del barri de Ferreries es conserva soterrat el baluard del cap del pont de Barques, que defensava l'accés al pont que comunicava el marge dret de l'Ebre i Tortosa.

QR A

L'any 2004, en construir l'aparcament de l'immoble número 1 del carrer Llarg de Sant Vicent, es va localitzar un tram de la contraguàrdia de la fortificació del cap del pont de Barques.
Es tracta d'un tram de muralla de prop de vint metres de llarg per 3,5 metres de gruix a la base. La cara frontal, atalussada, té un parament de rajola lligada amb morter de calç que revesteix una estructura d'argamassa i pedra. Aquesta contindria el rebliment intern de sorra de la fortificació.
La cara posterior de la contraguàrdia estava delimitada per un mur de pedres lligades amb morter de calç de fonamentació poc profunda. La intervenció va permetre documentar sota la fortificació nivells d'ús dels segles XIV-XV, corresponents al raval de la Creu.
Un sector de la contraguàrdia estava retallada per una trinxera de la Guerra Civil, i s'ha de situar en el moment de l'ocupació de les tropes franquistes del marge dret del riu Ebre, a l'abril de 1938. L'any 2013, una altra intervenció arqueològica va localitzar el vèrtex de la contraguàrdia sota el número 11 de la rambla de Catalunya.
Una contraguàrdia és una construcció triangular, situada davant els revellins (obra de fortificació avançada i separada de la principal) per defensar-los mitjançant la fuselleria.
L'obra de la contraguàrdia del baluard del cap del pont de Barques podria situar-se després de la Guerra de Successió (s. XVIII); també podria tractar-se d'una reparació de després de la Guerra del Francès (s. XIX).

15. La fortificación de la cabeza del puente de Barcas

Excavación arqueológica

Bajo varios inmuebles del barrio de Ferreries se conserva enterrado el baluarte de la cabeza del puente de Barcas, que defendía el acceso al puente que comunicaba el margen derecho del Ebro y Tortosa.

QR A

El año 2004, al construir el aparcamiento del inmueble número 1 de la calle Llarga de Sant Vicent, se localizó un tramo de la contraguardia de la fortificación de la cabeza del puente de Barcas.
Se trata de un tramo de muralla de cerca de veinte metros de largo por 3,5 metros de grosor en la base. La cara frontal, ataludada, tiene un paramento de baldosa ligada con mortero de cal que reviste una estructura de argamasa y piedra. Ésta contendría la colmatación interna de arena de la fortificación.
La cara posterior de la contraguardia estaba delimitada por un muro de piedras ligadas con mortero de cal de fundamentación poco profunda. La intervención permitió documentar bajo la fortificación niveles de uso de los siglos XIV-XV, correspondientes al arrabal de la Cruz.
Un sector de la contraguardia estaba recortado por una trinchera de la Guerra Civil, y se debe situar en el momento de la ocupación de las tropas franquistas del margen derecho del río Ebro, en abril de 1938. El año 2013, otra intervención arqueológica localizó el vértice de la contraguardia bajo el número 11 de la rambla de Catalunya.
Una contraguardia es una construcción triangular, situada ante los revellines (obra de fortificación avanzada y separada de la principal) para defenderlos mediante la fusilería.
La obra de la contraguardia del baluarte del extremo del puente de Barcas podría situarse después de la Guerra de Sucesión (s. XVIII); también podría tratar de una reparación de después de la Guerra del Francés (s. XIX).

15. The fortification at the head of Pont de Barques bridge

Archaeological Excavation

Beneath several buildings in the Ferreriesneighbourhood lies the buried bastion at the head of Pont de Barques, which protected the access to the bridge linking Tortosa with the right bank of the River Ebro.

QR A

In 2004, during the construction of a car park at number 1, Carrer Llarg de Sant Vicent, a section of the counterguard of the Pont de Barques fortification was uncovered.

This section of the wall stretches for approximately twenty metres and is 3.5 metres thick at its base. The front face, sloping outward, is made of tiles bonded with lime mortar, covering a structure of mortar and stone, likely containing sand infill from the fortification.

The rear face of the counterguard was bordered by a stone wall, also bonded with lime mortar, with a shallow foundation. The excavation revealed layers dating from the 14th and 15th centuries beneath the fortification, corresponding to the suburb of La Creu.

One section of the counterguardhad been cut through by a trench from the Spanish Civil War, dating to the period when Francoist troops occupied the right bank of the Ebro River in April 1938. In 2013, another archaeological intervention located the apex of the counterguard beneath number 11 on Rambla de Catalunya.

A counterguard is a triangular structure placed in front of the *ravelins* (advanced fortifications, separate from the main structure) to provide defence through rifle fire.

The counterguard at the Pont de Barques bastion may have been built after the War of Spanish Succession (18th century), or it could be a later repair from the aftermath of the Peninsular War (19th century).

Une section de la contre-garde a été divisée par une tranchée de la guerre civile qui doit dater de l'époque de l'occupation par les troupes franquistes de la rive droite de l'Èbre, en avril 1938. En 2013, une autre intervention archéologique a permis de localiser le haut de la contre-garde sous le numéro 11 de la Rambla de Catalunya.
Une contre-garde est une construction triangulaire, placée devant les ravelins (un ouvrage de fortification avancé séparé de l'ouvrage principal) pour les défendre avec des fusils.
La construction de la contre-garde du bastion du pont de barques pourrait être postérieure à la guerre de Succession d'Espagne (XVIIIe siècle) ; il pourrait aussi s'agir d'une réparation après la guerre d'indépendance espagnole (XIXe siècle).

Textos de placa

16. Plaça de Barcelona
Excavació arqueològica
Les excavacions dutes a terme en aquest indret han tret a la llum restes ben conservades de diverses fortificacions datades entre els segles XIV i XVIII.

QR A
La primera i la més important intervenció arqueològica es va dur a terme l'any 2004 arran d'un projecte de construcció d'un aparcament subterrani, que finalment no es va executar.
Es van excavar diverses cales que permeteren documentar una certa quantitat d'estructures de caire defensiu. Les més antigues corresponen a un segment de la muralla que va tancar Tortosa durant la baixa edat mitjana, a partir de la segona meitat del segle XIV. Aquest tros de muralla ressegueix aproximadament el traçat de l'actual avinguda de la Generalitat.
No obstant això, la major part dels elements documentats pertanyen a construccions més modernes (s. XVII-XVIII). Aquestes haurien format part del baluard de Sant Pere i les fortificacions del seu entorn més immediat.
L'any 2007 es va efectuar una segona intervenció arqueològica, durant la qual es va deixar al descobert un gran edifici constituït per una nau principal amb un dels extrems amb forma semicircular, envoltada de petites estances rectangulars. Segurament es tracta d'un magatzem d'artilleria del segle XVIII.

15. La fortification du pont de barques
Fouilles archéologiques
Le bastion du pont de barques, qui défendait l'accès au pont reliant la rive droite de l'Èbre à Tortosa, est enfoui sous différents bâtiments du quartier de Ferreries.

QR A
En 2004, un tronçon de la contre-garde de la fortification située à l'extrémité du pont de barques a été découvert lors de la construction du parking de l'immeuble situé au numéro 1 de la rue Llarg de Sant Vicent.
Il s'agit d'un pan de mur d'environ 20 mètres de long et de 3,5 mètres d'épaisseur à la base. La face avant, en talus, est constituée d'un parement de carreaux liés au mortier de chaux qui recouvre une structure en mortier et en pierre. Cela permettrait de contenir le colmatage intérieur de la fortification par du sable.
La face arrière de la contre-garde était délimitée par un mur en pierres liées au mortier de chaux avec des fondations peu profondes. L'intervention a permis de localiser sous la fortification des strates datant des XIVe et XVe siècles, correspondant au faubourg de La Cruz.

16. Plaza de Barcelona

Excavación arqueológica

Las excavaciones llevadas a cabo en este lugar han sacado a la luz restos muy bien conservados de varias fortificaciones datadas entre los siglos XIV y XVIII.

QR A

La primera y la más importante intervención arqueológica se llevó a cabo en 2004 a raíz de un proyecto de construcción de un aparcamiento subterráneo, que finalmente no se ejecutó.

Se excavaron varias calas que permitieron documentar una cierta cantidad de estructuras de cariz defensivo. Las más antiguas corresponden a un segmento de la muralla que cerró Tortosa durante la Baja Edad Media, a partir de la segunda mitad del siglo XIV. Este trozo de muralla recorre aproximadamente el trazado de la actual avenida de la Generalitat.

Sin embargo, la mayor parte de los elementos documentados pertenecen a construcciones más modernas (s. XVII-XVIII). Estas habrían formado parte del baluarte de Sant Pere y las fortificaciones de su entorno más inmediato.

El año 2007 se efectuó una segunda intervención arqueológica, durante la cual se dejó a cuerpo descubierto un gran edificio constituido por una nave principal con uno de los extremos con forma semicircular, rodeada de pequeños aposentos rectangulares. Seguramente se trata de un almacén de artillería del siglo XVIII.

16. Plaça de Barcelona

Archaeological Excavation

Excavations at this site have uncovered well-preserved remains of several fortifications, dating from the 14th to the 18th centuries.

QR A

The first and most significant archaeological intervention took place in 2004, prompted by a project to construct an underground car park, which was ultimately not carried out.

A number of test trenches were excavated, revealing a variety of defensive structures. The oldest of these correspond to a section of the wall that enclosed Tortosa during the Late Middle Ages, dating from the second half of the 14th century. This segment of the wall follows approximately the line of the current Avinguda de la Generalitat.

However, most of the documented elements belong to more modern constructions (17th-18th centuries), which would have been part of the Sant Pere bastion and the immediate fortifications around it.

A second archaeological intervention took place in 2007, during which a large building was uncovered. This building featured a main nave with a semi-circular end and was surrounded by small rectangular rooms. It is most likely an 18th-century artillery storehouse.

16. Place de Barcelona

Fouilles archéologiques

Les fouilles menées sur le site ont mis au jour les vestiges bien conservés de plusieurs fortifications bâties entre le XIVe et le XVIIIe siècle.

QR A

La première intervention archéologique, qui a aussi été la plus importante, remonte à 2004, dans le cadre d’un projet de construction d’un parking souterrain, qui n’a finalement pas été réalisé.

Divers sondages ont été effectués et ont permis d’établir l’existence d’un certain nombre de structures défensives. Les plus anciennes correspondent à un segment de la muraille qui entourait Tortosa à la fin du Moyen Âge, à partir de la seconde moitié du XIVe siècle. Cette portion de muraille suit approximativement le tracé de l’actuelle avenue de la Generalitat.

Cependant, la majorité des éléments retrouvés appartiennent à des constructions plus modernes (XVIIe-XVIIIe siècles). Ceux-ci auraient fait partie du bastion de Sant Pere et des fortifications de ses environs immédiats.
Une deuxième intervention archéologique a été menée en 2007, au cours de laquelle un grand bâtiment a été mis au jour : il comportait une nef principale de forme semi-circulaire à une extrémité, entourée de petites pièces rectangulaires. Il s'agit probablement d'un dépôt d'artillerie du XVIIIe siècle.

Textos de placa

17. Plaça de Mossèn Sol
Excavació arqueològica
Entre els anys 2008 i 2015, es van dur a terme excavacions arqueològiques que descobriren el traçat del segment de muralla d'època baixmedieval que tancava la ciutat en aquest sector.

QR A
L'any 2008, l'excavació d'un conjunt de cales va permetre comprovar l'existència de la fonamentació d'un tram de muralla medieval, la qual travessa l'espai de l'actual plaça de Mossèn Sol de costat a costat.
L'any 2015, amb motiu de les obres de remodelació integral de la plaça, es va dur a terme una excavació en extensió que va deixar tot el tram de muralla al descobert. La muralla data del decenni 1360-1370, i s'inclou en les obres de fortificació del regnat de Pere el Cerimoniós, motivades de la situació de guerra amb Castella.
La muralla baixa en línia recta del turó del Sitjar. Dibuixa un angle de 90 graus en un colze situat al racó sud de l'espai de la plaça actual, on hi havia el portal del Rastre, no documentat arqueològicament.
Durant l'excavació es van localitzar tres contraforts interns aixecats durant el segle XVIII per atorgar més estabilitat a la construcció. També es van excavar restes estructurals anteriors a l'aixecament de la muralla, amb tota probabilitat corresponents a l'edifici de l'Escorxeria, en peu al llarg del segle XIII, tot i que no se'n coneix la data inicial de l'edifici. El tram de muralla de la plaça Mossèn Sol es va enderrocar l'any 1862.

17. Plaza de Mossèn Sol
Excavación arqueológica
Entre los años 2008 y 2015, se llevaron a cabo excavaciones arqueológicas que descubrieron el trazado del segmento de muralla de Época Bajo-medieval que cerraba la ciudad en este sector.

QR A
El año 2008, la excavación de un conjunto de calas permitió comprobar la existencia de la fundamentación de un tramo de muralla medieval, la cual atraviesa el espacio de la actual plaza de Mossèn Sol de lado a lado.
El año 2015, con motivo de las obras de remodelación integral de la plaza, se llevó a cabo una excavación en extensión que dejó todo el tramo de muralla a cuerpo descubierto. La muralla data del decenio 1360-1370, y se incluye en las obras de fortificación del reinado de Pedro el Ceremonioso, motivadas de la situación de guerra con Castilla.
La muralla baja en línea recta del cerro del Sitjar. Dibuja un ángulo de 90 grados en un codo situado al rincón sur del espacio de la plaza actual, donde había el portal del Rastre, no documentado arqueológicamente.
Durante la excavación se localizaron tres contrafuertes internos levantados durante el siglo XVIII para otorgar más estabilidad a la construcción. También se excavaron restos estructurales anteriores al levantamiento de la muralla, con toda probabilidad correspondientes al edificio del Matadero, en pie a lo largo del siglo XIII, a pesar de que no se conoce la fecha inicial del edificio. El tramo de muralla de la plaza de Mossèn Sol se derribó en 1862.

17. Plaça de Mossèn Sol

Archaeological Excavation

Between 2008 and 2015, archaeological excavations revealed the layout of a section of the Late Medieval wall that once surrounded the city in this area.

QR A

In 2008, a series of test trenches confirmed the existence of the foundations of a stretch of medieval wall, running across the present Plaça de Mossèn Sol from one side to the other.

In 2015, as part of the comprehensive renovation of the square, a full-scale excavation uncovered the entire stretch of wall. This section dates from the 1360s to 1370s and is part of the fortifications built during the reign of Peter IV the Ceremonious, prompted by the war with Castile.

The wall runs in a straight line from Sitjar hill and forms a 90-degree angle at the southern corner of the square, where the Rastre gate was once located, though this gate has not been archaeologically documented.

During the excavation, three internal buttresses were uncovered, added in the 18th century to provide additional stability to the wall. Earlier structural remains were also found, likely related to the building of the slaughterhouse, which stood through the 13th century, although the exact date of its construction remains unknown. The stretch of wall in Plaça de Mossèn Sol was demolished in 1862.

17. Place de Mossèn Sol

Fouilles archéologiques

Entre 2008 et 2015, des fouilles archéologiques ont permis de mettre au jour le tracé de la portion de muraille de la fin de la période médiévale qui entourait cette partie de la ville.

QR A

En 2008, la réalisation d'un ensemble de sondages a révélé l'existence des fondations d'un tronçon de muraille médiévale, qui traverse l'actuelle place de Mossèn Sol dans toute sa longueur.

En 2015, à l'occasion de la rénovation complète de la place, des fouilles approfondies ont été menées, laissant toute la portion de muraille à découvert. La muraille date des années 1360-1370 et fait partie des fortifications bâties sous le règne de Pierre le Cérémonieux, suite à la guerre avec la Castille.

Le mur descend en ligne droite depuis la colline du Sitjar. Elle forme un angle de 90 degrés avec un coude au niveau de l'angle sud de la place actuelle, là où se trouvait la porte du Rastre, dont il n'existe pas de vestiges archéologiques.

Lors des fouilles, trois contreforts intérieurs ont été découverts. Ils ont été bâtis au XVIIIe siècle pour donner une plus grande stabilité à l'édifice. Des vestiges structurels antérieurs à la construction de la muraille ont également été mis au jour : ils correspondent très probablement à l'abattoir qui a existé tout au long du XIIIe siècle, même si on ignore la date de sa construction. La portion de muraille de la place de Mossèn Sol a été démolie en 1862.

Textos de placa

1. El cavaller Rufolet i la princesa Rubí

Les llegendes de Tortosa

Rufolet fou un cavaller que alliberà la princesa Rubí de les garres de la Cucafera. Van viure feliços per sempre més.

QR A

Un noble cavaller, anomenat Rufolet, s'avorria. Un dia li arribà la història d'un rei cruel amb el poble tortosí. Un bruixot, per escarmentar el rei, encisà la seva filla, la princesa Rubí, qui, a partir d'aleshores, visqué en una cova vigilada per una cucafera de potes curtes i cos rodó.

La Cucafera matava amb la cua a qualsevol desventurat que s'atrevís a alliberar la princesa. Rufolet decidí alliberar-la perquè era prou valent per brandir l'espasa un cop més. Duia mil combats a l'esquena.

Cavall i cavaller emprengueren el viatge que els duria a la princesa. A mig camí salvaren un follet, anomenat Xaco, que s'ofegava en una bassa. En agraïment, el follet li revelà el secret per vèncer la Cucafera: –Talleu-li les orelles i la cua i la fera esdevindrà submisa. Dit i fet. Amb l'espasa li tallà les orelles i la cua. La Cucafera, amansida, llepà els peus del cavaller i la princesa Rubí es despertà de l'encanteri. Cavaller i princesa s'enamoraren l'un de l'altre. Tant de temps se somiaren...

El dia de Corpus, la comitiva formada per Rufolet, Rubí, la Cucafera i deu follets, encapçalats per Xaco, entraren en processó a la ciutat de Tortosa. El procurador en cap i els consellers els esperaven. Sonaven les campanes. DING-DONG.

1. El caballero Rufolet y la princesa Rubí

Las leyendas de Tortosa

Rufolet fue un caballero que liberó la princesa Rubí de las garras de la bestia Cucafera. Vivieron felices por siempre jamás.

QR A

Un noble caballero, denominado Rufolet, se aburría. Un día le llegó la historia de un rey cruel con el pueblo tortosino. Un brujo, para escarmentar al rey, hechizó a su hija, la princesa Rubí, quien, a partir de entonces, vivió en una cueva vigilada por una bestia parecida a un dragón de patas cortas y cuerpo redondo, llamada Cucafera.

La Cucafera mataba con la cola a cualquier desventurado que se atreviera a liberar a la princesa. Rufolet decidió liberarla porque era bastante valiente para blandir su espada una vez más. Llevaba mil combates a su espalda.

Caballo y caballero emprendieron el viaje que los llevaría a la princesa. A medio camino salvaron a un duende, denominado Xaco, que se ahogaba en una balsa. En agradecimiento, el duende le reveló el secreto para vencer a la Cucafera: –Cortadle las orejas y la cola y la fiera se volverá sumisa. Dicho y hecho. Con la espada le cortó las orejas y la cola. La Cucafera, amansada, lamió los pies del caballero y la princesa Rubí se despertó del embrujo. Caballero y princesa se enamoraron el uno del otro. Tanto tiempo se habían soñado...

El día de Corpus, la comitiva formada por Rufolet, Rubí, la Cucafera y diez duendes, encabezados por Xaco, entraron en procesión en la ciudad de Tortosa. El procurador en jefe y los consejeros los esperaban. Sonaban las campanas. ¡DIN DON!.

1. Rufolet the Knight and Princess Rubí

The legends of Tortosa

Rufolet was a knight who rescued Princess Rubí from the clutches of the beast known as Cucafera. They lived happily ever after.

QR A

A noble knight, named Rufolet, was growing bored with his life. One day, news reached him of a cruel king who oppressed the people of Tortosa. To punish the king, a sorcerer cast a spell on his daughter, Princess Rubí, who lived in a cave, guarded by a beast resembling a dragon – with short legs and a round body – called Cucafera.

Cucafera would kill with a sweep of its tail anyone unfortunate enough to try to rescue the princess. But Rufolet resolved to set her free, for he was brave enough to take up his sword once more, with a thousand battles behind him.

He mounted his steed, and together they set off to find the princess. Along the way, they came upon a goblin named Xaco, who was drowning in a pool. Rufolet pulled him to safety, and in gratitude, Xaco revealed the secret to taming the beast: “Cut off her ears and her tail, and she will become docile.” And so, it was done. With a stroke of his sword, Rufolet severed the beast’s ears and tail. The Cucafera, now tamed, licked the knight’s feet, and Princess Rubí awoke from her enchanted slumber. The knight and the princess fell in love – for they had dreamed of one another for so long…

On the Feast of Corpus Christi, a procession made its way into Tortosa, led by Rufolet, Rubí, Cucafera and ten goblins, with Xaco at their head. The Chief Magistrate and the city councillors awaited their arrival. The bells rang out. DING DONG!

1. Le chevalier Rufolet et la princesse Rubí

Les légendes de Tortosa

Rufolet fut un chevalier qui libéra la princesse Rubí des griffes d’une bête appelée Cucafera. Ils vécurent heureux jusqu’à la fin de leurs jours.

QR A

Rufolet, un noble chevalier, s'ennuyait. Un jour, l'histoire d'un roi cruel envers le peuple de Tortosa parvint à ses oreilles. Pour punir le roi, un sorcier avait jeté un sort à sa fille, la princesse Rubí, qui était désormais contrainte de vivre dans une grotte gardée par une bête ressemblant à un dragon à pattes courtes et au corps rond, appelée Cucafera.

Avec sa queue, Cucafera tuait tous les malheureux qui tentaient de libérer la princesse. Le courageux Rufolet, prêt à brandir son épée une fois de plus, décida de la libérer. Il avait des milliers de batailles à son actif.

Il enfourcha son cheval et se mit en route pour rejoindre la princesse. À mi-chemin, il sauva un lutin appelé Xaco, qui était en train de se noyer dans un bassin. En guise de remerciement, le lutin lui révéla le secret pour vaincre Cucafera : « Coupe-lui les oreilles et la queue et la bête deviendra docile. » Aussitôt dit, aussitôt fait. À l'aide de son épée, il lui coupa les oreilles et la queue. Désormais soumise, Cucafera lécha les pieds du chevalier et la princesse Rubí fut libérée du sortilège. Le chevalier et la princesse tombèrent amoureux. Ils avaient rêvé l'un de l'autre pendant si longtemps…

Le jour de la Fête-Dieu, le cortège composé de Rufolet, Rubí, Cucafera et dix lutins, avec Xaco à leur tête, entra dans la ville de Tortosa. Le procureur général et les conseillers les attendaient. Les cloches sonnaient. Ding, dong !

Textos de placa

2. Buscar estrelletes a l'ermita de Mig Camí

Les llegendes de Tortosa

És una tradició tortosina buscar estrelletes, fòssils de milions d'anys, a l'ermita de Mig Camí.

QR A

Els tortosins sempre han seguit la tradició d'anar a cercar estrelletes en dies assenyalats. Com se'ls atribuïen virtuts curatives o màgiques, tothom en tenia a casa. De vegades, els pots on es guardaven s'heretaven de pares a fills.

La creença popular donava per fet l'origen meravellós d'aquests fòssils. Com que les estrelletes, també dites creuetes, es trobaven a prop de l'ermita de Mig Camí, es fabulaven moltes llegendes religioses o màgiques per explicar-ne l'origen.

Uns deien que les estrelletes eren llàgrimes de la mare de Déu. D'altres contaven que els àngels feien caure estrelles sobre la terra. També s'explicava que es desprenien del mantell mullat de la verge Maria quan aquesta es llençava al mar per salvar mariners.

La veritat és que el que avui és una serra litoral fa milions d'anys va ser un fons marí càlid als marges de l'oceà de Tetis. Hi vivien uns animalons marins, els lliris de mar, que, en fossilitzar-se'n algunes parts, es convertiren en estrelletes.

Per trobar millor les estrelletes, convé anar a buscar-les després d'una bona ploguda. L'aigua els haurà rentat la pols i es distingiran millor. Si se'n troben, es guardaran en un pot de vidre per admirar-les en un futur. Una llegenda diu que, abans no s'acabin les estrelletes, s'acabarà el món.

2. Buscar estrellitas en la ermita de Mig Camí

Las leyendas de Tortosa

Es una tradición tortosina buscar estrellitas, fósiles de millones de años, en la ermita de Mig Camí.

QR A

Los tortosinos siempre han seguido la tradición de ir a buscar estrellitas en días señalados. Cómo se les atribuían virtudes curativas o mágicas, todo el mundo tenía en casa. A veces, los botes donde se guardaban se heredaban de padres a hijos.

La creencia popular daba por hecho el origen maravilloso de estos fósiles. Como que las estrellitas, también llamadas crucecitas, se encontraban cerca de la ermita de Mig Camí, se fabulaban muchas leyendas religiosas o mágicas para explicar su origen.

Unos decían que las estrellitas eran lágrimas de la madre de Dios. Otros contaban que los ángeles hacían caer estrellas sobre la tierra. También se explicaba que se desprendían del manto mojado de la virgen María cuando esta se tiraba al mar para salvar marineros.

La verdad es que lo hoy es una sierra litoral hace millones de años fue un fondo marino cálido en los márgenes del océano de Tetis. Allí vivían unos animalitos marinos, los lirios de mar, que al fosilizarse algunas de sus partes, se convirtieron en estrellitas.

Para encontrar mejor las estrellitas, conviene ir a buscarlas después de una buena lluvia. El agua les habrá quitado el polvo y se distinguirán mejor. Si se encuentran, se deben guardar en un tarro de cristal para admirarlas en un futuro. Una leyenda dice que, antes no se acaben las estrellitas, se acabará el mundo.

2. Searching for little stars at the Mig Camí hermitage

The legends of Tortosa

It is a Tortosian tradition to search for little stars, fossils millions of years old, at the Mig Camí hermitage.

QR A

The people of Tortosa have long followed the custom of searching for little stars on special days. They were believed to possess healing or magical properties, and every household had some. Sometimes, the jars in which they were stored were passed down through generations.

Popular belief held that these fossils had a miraculous origin. Since the little stars, also known as little crosses, were found near the Mig Camí hermitage, many religious or magical legends arose to explain their origin.

Some said the little stars were the tears of the Mother of God. Others claimed that angels dropped stars from the heavens onto the Earth. Another story suggested they fell from the wet cloak of the Virgin Mary when she threw herself into the sea to rescue sailors.

The truth is that what is now a coastal mountain range was, millions of years ago, the warm seabed of the Tethys Ocean. There, tiny marine creatures called sea lilies lived, and when some of their parts fossilised, they became little stars.

To spot the little stars more easily, it's best to search for them after a good rain shower. The water will have washed away the dust, making them easier to see. If you find any, they should be kept in a glass jar, to be admired in the future. One legend says that when the little stars run out, the world will come to an end.

2. À la recherche de petites étoiles à l'ermitage de Mig Camí

Les légendes de Tortosa

À Tortosa, il est traditionnel de chercher de petites étoiles, des fossiles datant de plusieurs millions d'années, aux abords de l'ermitage de Mig Camí.

QR A

Les habitants de Tortosa ont toujours perpétué la tradition d'aller chercher de petites étoiles à des dates spéciales. Des vertus curatives ou magiques leur étant attribuées, tous les habitants de la ville en avaient chez eux. Parfois, les pots dans lesquels elles étaient conservées étaient hérités de génération en génération.

La croyance populaire prêtait à ces fossiles une origine surnaturelle. Comme les petites étoiles, également appelées petites croix, étaient trouvées près de l'ermitage de Mig Camí, de nombreuses légendes religieuses ou magiques ont été inventées pour expliquer leur origine.

Certains disaient que les petites étoiles étaient les larmes de la mère de Dieu. D'autres racontaient que les anges faisaient tomber des étoiles sur terre. D'autres encore avançaient qu'elles provenaient du manteau mouillé de la Vierge Marie lorsqu'elle se jetait en mer pour secourir les marins.

En réalité, il y a des millions d'années, ce qui est aujourd'hui une chaîne de montagnes côtières était un fond marin chaud situé sur les bords de l'océan Téthys. C'est là que vivaient de petits animaux marins, les crinoïdes ou lys de mer, qui, lorsque certaines de leurs parties se sont fossilisées, se sont transformés en petites étoiles.

Pour les repérer plus facilement, il est préférable de les chercher après une bonne averse. L'eau les dépoussière et il est plus aisé de les distinguer. Une fois trouvées, il convient de les conserver dans un bocal en verre pour pouvoir les admirer postérieurement. La légende veut que la fin du monde arrive avant qu'il n'y ait plus d'étoiles.

Textos de placa

3. Túbal, fill de Jàfet

Les llegendes de Tortosa

Túbal, fill de Jàfet i net de Noè, solcà la Mediterrània per establir el seu poble en una nova terra. Fundà Tortosa.

QR A

Túbal, fill de Jàfet, solca la Mediterrània amb una flota prodigiosa. Els seus vaixells van a parar a una terra on l'aigua dolça d'un gran riu busca la sortida cap al mar. El paisatge és inigualable: muntanyes, un riu cabalós i un suau vent de migjorn. La caça és abundant.

Túbal decideix posar fi al viatge en mig d'un capvespre de llum únic. Se senten victoriosos càntics de joia perquè saben que aquest és, finalment, el seu paradís. Homes armats protegeixen el desembarcament en desconèixer si aquesta nova terra té perills amagats. Amb Túbal com a cap dels exploradors, caminen fins a un bell cim i, des d'allà, guaiten la vall de terres fèrtils. Túbal mana la seva gent acampar en terra ferma. Porten de tot: eines, mobles i queviures.

Túbal i el seu consell acorden la construcció de cases i un gran mur amb torres de defensa que circumval·larà la ciutat somiada. Els antics mariners esdevenen ramaders i pagesos, caçadors i pescadors, i gent notable i menestrals de tota mena. Túbal mena el seu territori durant cent cinquanta anys per camins de prosperitat i grandesa. Els seus successors col·loquen una pedra llaurada al peu d'una torre de la ciutadella. Per ella tothom sabrà el seu origen: *Tubal me fecit*. Per això, els nostres avantpassats pensaven que Tortosa era la ciutat més antiga d'Espanya, fundada per Túbal.

3. Túbal, hijo de Jafet

Las leyendas de Tortosa

Túbal, hijo de Jafet y nieto de Noé, surcó el Mediterráneo para establecer su pueblo en una nueva tierra. Fundó Tortosa.

QR A

Túbal, hijo de Jafet, surca el Mediterráneo con una flota prodigiosa. Sus barcos van a parar a una tierra donde el agua dulce de un gran río busca la salida hacia el mar. El paisaje es inigualable: montañas, un río caudaloso y un suave viento de mediodía. La caza es abundante.

Túbal decide poner fin al viaje en medio de un atardecer de luz única. Se oyen victoriosos cánticos de júbilo porque saben que éste es, finalmente, su paraíso. Hombres armados protegen el desembarco al desconocer si esta nueva tierra tiene peligros escondidos. Con Túbal como jefe de los exploradores, caminan hasta una bella cumbre y, desde allá, vigilan el valle de tierras fértiles. Túbal manda a su gente acampar en tierra firme. Llevan de todo: herramientas, muebles y víveres.

Túbal y su consejo acuerdan la construcción de casas y un gran muro con torres de defensa que circunvalará la ciudad soñada. Los antiguos marineros se convierten en ganaderos y campesinos, cazadores y pescadores, y gente notable y menestrales de todo tipo. Túbal dirige su territorio durante ciento cincuenta años por caminos de prosperidad y grandeza. Sus sucesores colocan una piedra labrada al pie de una torre de la ciudadela. Por ella todo el mundo sabrá su origen: *Tubal me fecit*. Por esta razón, nuestros antepasados pensaban que Tortosa era la ciudad más antigua de España, fundada por Túbal.

3. Tubal, son of Japheth

The legends of Tortosa

Tubal, son of Japheth and grandson of Noah, sailed the Mediterranean to establish his people in a new land. He founded Tortosa.

QR A

Tubal, son of Japheth, sails the Mediterranean with a magnificent fleet. His ships arrive at a land where the fresh waters of a great river seek their way to the sea. The landscape is incomparable: mountains, a mighty river and a gentle midday breeze. The hunting is plentiful.

Tubal decides to end his journey amidst a sunset of unique light. Victorious songs of joy are heard, for they know that this is, at last, their paradise. Armed men protect the landing, uncertain whether this new land holds hidden dangers. With Tubal as the leader of the explorers, they walk to a beautiful summit, and from there, they watch over the

fertile valley below. Tubal orders his people to set up camp on solid ground. They bring everything with them: tools, furniture and provisions.

Tubal and his council agree to build houses and a great wall with defensive towers to encircle the city of their dreams. Former sailors become herders and farmers, hunters and fishermen, notable citizens and artisans of all kinds. Tubal rules his territory for one hundred and fifty years, guiding it along paths of prosperity and greatness. His successors place a carved stone at the foot of a tower in the citadel. Through it, everyone will know their origin: *Tubal me fecit* (Tubal made me). For this reason, our ancestors believed Tortosa to be the oldest city in Spain, founded by Tubal.

3. Tubal, fils de Japhet

Les légendes de Tortosa

Tubal, fils de Japhet et petit-fils de Noé, traversa la Méditerranée pour que son peuple s'établisse sur une nouvelle terre. C'est ainsi qu'il fonda Tortosa.

QR A

Le fils de Japhet, Tubal, traversa la Méditerranée à la tête d'une flotte prodigieuse. Les navires arrivèrent à une terre où l'eau douce d'un grand fleuve cherchait une sortie vers la mer. Le paysage était superbe, avec des montagnes, une rivière puissante et un doux vent du sud. Le gibier ne manquait pas.

Tubal décida de mettre un terme au voyage face à un coucher de soleil à la lumière unique. Des chants d'allégresse retentirent alors car les gens savaient qu'ils avaient enfin atteint leur paradis. Des hommes armés protégèrent le débarquement car ils ignoraient si cette nouvelle terre cachait des dangers. Tubal prit la tête des explorateurs pour grimper au sommet d'une belle colline, d'où ils observèrent la vallée et ses terres fertiles. Tubal ordonna alors à son peuple de monter le campement sur la terre ferme. Ils transportaient de tout avec eux : des outils, des meubles et des vivres.

Tubal et ses conseillers décidèrent de bâtir des maisons et une enceinte avec des tours de défense pour protéger la ville idéale. Les anciens marins devinrent éleveurs et agriculteurs, chasseurs et pêcheurs, notables et artisans de toutes sortes. Pendant cent cinquante ans, Tubal dirigea ce territoire et le mena sur la voie de la prospérité et de la grandeur. Ses successeurs placèrent une pierre avec une inscription sculptée au pied d'une des tours de la citadelle, pour que tout le monde connaisse son origine : *Tubal me fecit*. Les anciens pensaient donc que Tortosa était la plus ancienne ville d'Espagne, fondée par Tubal.

Textos de placa

4. Bonjuhà i Caxixa

Les llegendes de Tortosa

Caxixa, jueva tortosina casada amb Bonjuhà, jueu batejat, es negà a convertir-se al cristianisme.

QR A

Caxixa i Bonjuhà, juntament amb altres famílies jueves, vivien refugiats al castell de la Suda sota protecció reial. Ell era un jueu batejat, però ella no volia renunciar a la seva fe. Cada dia arribaven notícies de la violència exercida contra els jueus que vivien arreu de Catalunya. Els calls eren assaltats. Les cases i els negocis, saquejats. Molts dels seus habitants van ser assassinats i els que sobrevivien als assalts eren forçats a convertir-se a la fe cristiana.

Caxixa va ser obligada a baixar a la ciutat per batejar-se. Ella es va mantenir fidel al judaisme i es negà a abraçar la religió cristiana. No se sap ben bé com va acabar la història de Caxixa i Bonjuhà. Sí que se sap que, a finals de juliol de 1492, els últims jueus que no volien renunciar a la seva fe van ser expulsats. Van iniciar un viatge incert, a través del mar, des del ports dels Alfacs i de l'Ampolla, a la recerca d'una nova llar. Calia salvaguardar la vida, tot sabent que no tornarien mai més a la Tortosa on la seva família havia viscut durant segles.

La ciutat de Tortosa, per homenatjar i recordar la cultura jueva que un dia era viva en aquestes terres, va crear els gegants jueus Caxixa i Bonjuhà. Tothom té el dret a viure en pau i en consonància a la seva fe i costums.

4. Bonjuhà y Caxixa

Las leyendas de Tortosa

Caxixa, judía tortosina casada con Bonjuhà, judío bautizado, se negó a convertirse al cristianismo.

QR A

Caxixa y Bonjuhà, junto con otras familias judías, vivían refugiados en el castillo de la Suda bajo protección real. Él era un judío bautizado, pero ella no quería renunciar a su fe. Cada día llegaban noticias de la violencia ejercida contra los judíos que vivían en toda Cataluña. Las aljamas eran asaltadas. Las casas y negocios, saqueados. Muchos de sus habitantes fueron asesinados y los que sobrevivían a los asaltos eran forzados a convertirse a la fe cristiana.

Caxixa fue obligada a bajar a la ciudad para bautizarse. Ella se mantuvo fiel al judaísmo y se negó a abrazar la religión cristiana. No se sabe muy bien como acabó la historia de Caxixa y Bonjhuà. Sí que se sabe que, a finales de julio de 1492, los últimos judíos que no querían renunciar a su fe fueron expulsados. Iniciaron un viaje incierto, a través del mar, desde los puertos de els Alfacs y de l'Ampolla, en busca de un nuevo hogar. Había que salvaguardar la vida, sabiendo que no volverían nunca más a la Tortosa donde su familia había vivido durante siglos.

La ciudad de Tortosa, para homenajear y recordar la cultura judía que un día estaba viva en estas tierras, creó los gigantes judíos Caxixa y Bonjuhà. Todo el mundo tiene el derecho a vivir en paz y en consonancia con su fe y costumbres.

4. Bonjuhà and Caxixa

The legends of Tortosa

Caxixa, a Jewish woman from Tortosa married to Bonjuhà, a baptised Jew, refused to convert to Christianity.

QR A

Caxixa and Bonjuhà, along with other Jewish families, lived in refuge in La Suda Castle under royal protection. He was a baptised Jew, but she refused to abandon her faith. News of violence against Jews in Catalonia arrived daily. The Jewish quarters were raided, homes and businesses plundered, and many of their inhabitants killed. Those who survived the attacks were forced to convert to Christianity.

Caxixa was forced to go down into the city to be baptised. However, she remained steadfast in her faith and refused to embrace Christianity. The exact outcome of the story of Caxixa and Bonjuhà remains unclear, but it is known that by the end of July 1492, the last Jews who refused to renounce their faith were expelled. They set out on an uncertain journey across the sea, leaving from the ports of Els Alfacs and L'Ampolla [two coastal towns in Catalonia], in search of a new home. They had to protect their lives, knowing they would never return to Tortosa, the city their family had called home for centuries.

To honour and remember the Jewish culture that once thrived in these lands, the city of Tortosa created the Jewish giants, Caxixa and Bonjuhà. Everyone has the right to live in peace, in accordance with their faith and traditions.

4. Bonjuhà et Caxixa

Les légendes de Tortosa

Caxixa, une juive de Tortosa mariée à Bonjuhà, un juif baptisé, refusait de se convertir au christianisme.

QR A

Caxixa et Bonjuhà, ainsi que d'autres familles juives, s'étaient réfugiés dans le château de la Suda, sous la protection du roi. Bonjuhà était un juif converti, mais sa femme ne voulait pas renoncer à sa foi. Chaque jour, des nouvelles sur les violences que subissaient les juifs vivant en Catalogne leur parvenaient. Les quartiers juifs étaient attaqués, les maisons et les commerces pillés. De nombreux habitants furent tués et ceux qui survécurent aux attaques furent contraints de se convertir au christianisme.

Caxixa fut obligée de descendre dans la ville pour se faire baptiser. Mais elle resta fidèle au judaïsme et refusa d'embrasser la religion chrétienne. On ne sait pas vraiment comment termina l'histoire de Caxixa et Bonjuhà. Mais on sait que, à la fin du mois de juillet 1492, les derniers juifs qui ne voulaient pas renoncer à leur foi furent expulsés. Ils

entreprirent une traversée périlleuse depuis les ports d'Els Alfacs et de L'Ampolla, en quête d'une nouvelle terre où s'installer. Ils cherchaient à sauver leur vie et savaient qu'ils ne reviendraient jamais à Tortosa, là où leur famille avait vécu pendant des siècles.

En souvenir et en hommage à la culture juive, jadis florissante sur cette terre, la ville de Tortosa a créé les géants juifs Caxixa et Bonjuhà. Chacun a le droit de vivre en paix et conformément à sa foi et ses coutumes

Textos de placa

5. Nabil i Zoraida

Les llegendes de Tortosa

Nabil i Zoraida foren els últims reis de la taifa de Tortosa. Les seves restes reposen al castell de la Suda.

QR A

La llegenda de Nabil i Zoraida té els trets característics d'una novel·la de misteri: viatges extraordinaris, conquestes, amor i mort.

Nabil abandonà la ciutat de Còrdova quan caigué el Califat. Buscant noves terres, va conèixer la captivadora Zoraida, de la qual s'enamorà. Ella era germana de Morabec, rei de València. Modafar —un general del monarca valencià, cobdiciós del Regne de Morabec i gelós de l'amor dels joves— assassinà Morabec per obtenir el poder i convertir Zoraida en la seva esposa. Quan Nabil se'n va assabentar, formà un exèrcit per tornar a València i rescatar Zoraida. El jove Nabil, encoratjat per l'amor, guanyà la justa entre ell i el pèrfid Modafar.

Nabil, Zoraida i l'esclava Fadiya viatjaren fins a la pròspera Tortosa. La seva riquesa provenia de les drassanes on es construïen els vaixells que navegaven pel riu Ebre, afavorint el comerç entre les ciutats mediterrànies.

Nabil heretà la taifa de Tortosa on s'instal·là amb la seva cort al castell de la Suda. Es diu que van regnar durant molts d'anys i, en morir, van ser enterrats junts en un lloc secret al soterrani del majestuós castell. Els seus cossos reposen per sempre més a les seves estimades terres tortosines.

Hi ha una altra llegenda sobre la seva mort. Però això ja és una altra novel·la de misteri...

5. Nabil y Zoraida

Las leyendas de Tortosa

Nabil y Zoraida fueron los últimos reyes de la taifa de Tortosa. Sus restos reposan en el castillo de la Suda.

QR A

La leyenda de Nabil y Zoraida tiene los rasgos característicos de una novela de misterio: viajes extraordinarios, conquistas, amor y muerte.

Nabil abandonó la ciudad de Córdoba cuando cayó el Califato. Buscando nuevas tierras, conoció la cautivadora Zoraida, de la cual se enamoró. Ella era hermana de Morabec, rey de Valencia. Modafar —un general del monarca valenciano, codicioso del Reino de Morabec y celoso del amor de los jóvenes— asesinó Morabec para obtener el poder y convertir a Zoraida en su esposa. Cuando Nabil se enteró, formó un ejército para volver a Valencia y rescatar a Zoraida. El joven Nabil, alentado por el amor, ganó la justa entre él y el pérfido Modafar.

Nabil, Zoraida y la esclava Fadiya viajaron hasta la próspera Tortosa. Su riqueza provenía de los astilleros donde se construían los barcos que navegaban por el río Ebro, favoreciendo el comercio entre las ciudades mediterráneas.

Nabil heredó la taifa de Tortosa donde se instaló con su corte en el castillo de la Suda. Se dice que reinaron durante muchos de años y, al morir, fueron enterrados juntos en un lugar secreto en el sótano del majestuoso castillo. Sus cuerpos reposan por siempre jamás en sus estimadas tierras tortosinas.

Hay otra leyenda sobre su muerte. Pero esto ya es otra novela de misterio...

5. Nabil and Zoraida

The legends of Tortosa

Nabil and Zoraida were the last rulers of the Taifa of Tortosa. Their remains rest in La Suda Castle.

QR A

The legend of Nabil and Zoraida has all the traits of a mystery novel: extraordinary journeys, conquests, love and death.

Nabil left the city of Córdoba when the Caliphate fell. In search of new lands, he met the captivating Zoraida, with whom he fell in love. She was the sister of Morabec, the King of Valencia. Modafar, a general in the Valencian court, driven by greed for Morabec's kingdom and jealousy of the young lovers, murdered Morabec to seize power and make Zoraida his wife. When Nabil found out, he raised an army to return to Valencia and rescue Zoraida. The young Nabil, driven by love, defeated the treacherous Modafar in their duel.

Nabil, Zoraida and the slave Fadiya made their way to the prosperous Tortosa. Its wealth stemmed from the shipyards where boats were built to navigate the River Ebro, facilitating trade between Mediterranean cities.

Nabil inherited the Taifa of Tortosa, where he established his court in La Suda Castle. It is said that they ruled for many years, and upon their deaths, were buried together in a secret location in the basement of the majestic castle. Their bodies rest there forever in their beloved Tortosan lands.

There is another legend surrounding their deaths. But that is another mystery…

5. Nabil et Zoraïda

<u>Les légendes de Tortosa</u>

Nabil et Zoraïda furent les derniers rois de la taïfa de Tortosa. Leurs dépouilles reposent dans le château de la Suda.

QR A

La légende de Nabil et Zoraïda possède toutes les caractéristiques d'un roman à suspense : voyages extraordinaires, conquêtes, amour et mort.

Nabil quitta la ville de Cordoue à la chute du califat. En quête de nouvelles terres, il rencontra l'attachante Zoraïda, dont il tomba amoureux. C'était la sœur de Morabec, roi de Valence. Modafar — un général du roi valencien, qui convoitait le royaume de ce dernier et enviait l'amour que se portaient les deux jeunes gens — assassina Morabec pour prendre le pouvoir et faire de Zoraïda son épouse. Lorsque Nabil l'apprit, il constitua une armée pour rejoindre Valence et sauver Zoraïda. Le jeune Nabil, poussé par son amour pour Zoraïda, remporta le combat qui l'opposa au perfide Modafar.

Nabil, Zoraïda et l'esclave Fadiya partirent pour la ville prospère de Tortosa. Sa richesse provenait des chantiers navals où étaient construits les bateaux qui naviguaient sur l'Èbre, favorisant ainsi le commerce entre les villes de Méditerranée.

Nabil hérita de la taïfa de Tortosa où il s'installa avec sa cour dans le château de la Suda. On dit qu'il y régna pendant de nombreuses années et qu'à leur mort, Nabil et Zoraïda furent enterrés ensemble dans un lieu secret situé dans les sous-sols du majestueux château. Leurs corps reposent à jamais sur leurs terres bien-aimées de Tortosa.

Une autre légende circule sur leur mort. Mais il s'agit là d'une autre histoire riche en suspense…

Textos de placa

6. Les marfantes

<u>Les llegendes de Tortosa</u>

Éssers fantàstics que surten a les fosques vestits amb un llençol blanc i amb un fanalet a la mà.

QR A

Si vols passar una mica de temor, escolta amb atenció la història d'uns éssers fantàstics que fa molts d'anys apareixien quan es feia fosc.

Et podies trobar una marfanta al mig d'un quadre d'arròs, en un carreró recòndit o a l'entrada d'un cementiri. Vestia amb un llençol blanc per ressaltar en la negror de la nit. Per fer molta més por al pobre diable que se la trobava, la marfanta duia un fanalet a la mà i el movia d'un costat a l'altre per dibuixar ombres que atemorien encara més.

Normalment, qui es trobava una marfanta, arrencava a córrer com un llamp y amb el cor a la gola per l'espant que tenia en imaginar-se que era un mort. Tot seguit se sentia una riallada terrorífica: "HA! HA! HA!". Ara bé, si un dia algun valent s'encarava a la marfanta i li estirava el llençol que la cobria, es trobava que, en comptes d'un mort, la marfanta era un conegut poca-solta amb ganes de xalar. Per això, més d'una vegada, s'ha vist que algú, amb un fanalet encès a la mà i una riallada terrorífica, acaçava una marfanta que corria esperitada.

6. Los fantasmas

Las leyendas de Tortosa

Seres fantásticos que salen a oscuras vestidos con una sábana blanca y con un farolillo en la mano.

QR A

Si quieres pasar un poco de miedo, escucha con atención la historia de unos seres fantásticos que hace muchos de años aparecían cuando oscurecía.

Te podías encontrar un fantasma en medio de un arrozal, en un callejón recóndito o en la entrada de un cementerio. Vestía con una sábana blanca para resaltar en la negrura de la noche. Para dar mucho más miedo al pobre diablo que se lo encontraba, el fantasma llevaba un farolillo en la mano y lo movía de un lado al otro para dibujar sombras que atemorizaban todavía más.

Normalmente, quien se encontraba un fantasma, echaba a correr como una centella y con el corazón a mil por hora por el espanto que tenía al imaginar que era un muerto. A continuación se oía una risotada terrorífica: "JA, JA, JA". Sin embargo, si un día algún valiente se encaraba al fantasma y le estiraba la sábana que lo cubría, se encontraba que, en lugar de un muerto, el fantasma era un conocido tarambana con ganas de pasarlo bien. Por esto, más de una vez, se ha visto que alguien, con un farolillo encendido en la mano y una risotada terrorífica, quería dar caza a un fantasma que corría como alma que lleva al diablo.

6. The ghosts

The legends of Tortosa

Fantastic beings who appear at night, dressed in a white sheet, holding a lantern.

QR A

If you want a bit of a scare, listen carefully to the tale of mysterious beings who appeared at night, many years ago.

You could encounter a ghost in the middle of a rice field, in a remote alley, or at the entrance of a cemetery. Dressed in a white sheet to stand out in the darkness, the ghost carried a lantern, which it would swing from side to side, creating shadows that made the sight even more terrifying for anyone unlucky enough to encounter it.

Usually, anyone who encountered a ghost would run away in an instant, their heart pounding in fear, convinced they had seen a dead soul. Then, a terrifying laugh would echo: "HA, HA, HA." However, if one day a brave soul confronted the ghost and pulled away the sheet, they would realise that, instead of a corpse, the ghost was simply a familiar trickster looking for a bit of fun. Because of this, more than once, someone holding a lit lantern and letting out a terrifying laugh could be seen chasing after a "ghost" running like a soul fleeing the devil.

6. Les fantômes

Les légendes de Tortosa

Leur nom évoque des êtres fantastiques qui sortent dans la pénombre, vêtus d'un drap blanc et tenant une lanterne à la main.

QR A

Si vous voulez vous faire une petite frayeur, écoutez attentivement l'histoire de ces êtres fantastiques qui apparaissaient jadis à la tombée de la nuit.

On pouvait tomber nez à nez avec un fantôme au milieu d'une rizière, dans une ruelle ou à l'entrée d'un cimetière. Il portait un drap blanc pour être visible dans la noirceur de la nuit. Pour terroriser un peu plus les pauvres diables qui le rencontraient, le fantôme portait une lanterne à la main et la balançait pour dessiner des ombres encore plus effrayantes.

Normalement, toutes les personnes voyant un fantôme s'enfuyaient à toutes jambes, le cœur battant la chamade, apeurées à l'idée d'avoir rencontré une personne morte. Un effroyable ricanement résonnait alors : « Ha, ha, ha ». Cependant, si un jour un courageux osait faire face au fantôme et tirait sur le drap qui le recouvrait, il découvrait qu'au lieu d'un mort, le fantôme était un hurluberlu bien connu qui avait envie de s'amuser. C'est pourquoi, plus d'une fois, on a vu quelqu'un, tenant une lanterne allumée à la main et faisant entendre un ricanement glaçant, essayer de chasser un fantôme qui courait comme un dératé.

Textos de placa

7. La llegenda de l'Orde Honorífic de l'Atxa

Les llegendes de Tortosa

Distinció concedida per Ramon Berenguer IV a les dones defensores de Tortosa durant el setge sarraí de 1149.

QR A

Per saber més sobre la llegenda de l'Orde Honorífic de l'Atxa, viatjarem en el temps. Concretament a la Tortosa de mitjan segle XII, quan la ciutat fou defensada dels sarraïns que volien recuperar-la. Uns mesos abans el comte Ramon Berenguer IV, amb l'ajuda de dues grans torres d'assalt, va superar les muralles de la ciutat. Però al castell de la Suda es va trobar la resistència dels que s'hi havien atrinxerat.

Després d'un setge de cinc mesos, finalment Tortosa va caure en mans cristianes. El comte va continuar el seu camí de conquesta cap a Lleida, deixant la ciutat en mans dels pocs homes que no se li van unir.

Els sarraïns van voler recuperar allò que havien perdut. No van tenir en compte, però, l'astúcia de les dones cristianes que ocupaven ara la ciutat. Reunides en assemblea en una església, van decidir armar-se i situar-se a les muralles per aparentar ser molta tropa. Amb pocs homes van defensar la ciutat aferrissadament.

És per això que Ramon Berenguer IV, en saber aquesta gesta, va crear l'Orde Honorífic de l'Atxa com a reconeixement del coratge d'aquestes dones. Van ser condecorades amb una distinció, que prenia la forma d'una atxa d'armes vermella que duien a la roba per fer perdurar el record de la seva gesta. Avui dia, les dones tortosines encara llueixen amb orgull aquesta distinció.

7. La leyenda de la Orden Honorífica del Hacha

Las leyendas de Tortosa

Distinción concedida por Ramon Berenguer IV a las mujeres defensoras de Tortosa durante el asedio sarraceno de 1149.

QR A

Para saber más sobre la leyenda de la Orden Honorífica del Hacha, viajaremos en el tiempo. Concretamente en la Tortosa de mediados de siglo XII, cuando la ciudad fue defendida de los sarracenos que querían recuperarla. Unos meses antes el conde Ramon Berenguer IV, con la ayuda de dos grandes torres de asalto, superó las murallas de la ciudad. Pero en el castillo de la Suda se encontró la resistencia de los que se habían atrincherado.

Después de un asedio de cinco meses, finalmente Tortosa cayó en manos cristianas. El conde continuó su camino de conquista hacia Lérida, dejando la ciudad en manos de los pocos hombres que no se le unieron.

Los sarracenos quisieron recuperar aquello que habían perdido. No tuvieron en cuenta, pero, la astucia de las mujeres cristianas que ocupaban ahora la ciudad. Reunidas en asamblea en una iglesia, decidieron armarse y situarse en las murallas para aparentar ser mucha tropa. Con pocos hombres defendieron la ciudad enconadamente.

Por esto, Ramon Berenguer IV, al conocer esta gesta, creó la Orden Honorífica del Hacha como reconocimiento al coraje de estas mujeres. Fueron condecoradas con una distinción, que tomaba la forma de un hacha de armas roja que llevaban en la ropa para hacer perdurar el recuerdo de su gesta. Hoy en día, las mujeres tortosinas todavía lucen con orgullo esta distinción.

7. The legend of the Honourable Order of the Axe

The legends of Tortosa

A distinction granted by Ramon Berenguer IV to the women defenders of Tortosa during the Saracen siege of 1149.

QR A

To learn more about the legend of the Honourable Order of the Axe, we must travel back in time. Specifically, to mid-12th century Tortosa, when the city was under siege by the Saracens, who sought to reclaim it. A few months earlier, Count Ramon Berenguer IV, with the aid of two massive siege towers, had breached the city's walls. Yet, in La Suda Castle, he met resistance from those who had taken refuge there.

After a five-month siege, Tortosa finally fell into Christian hands. The count continued his campaign towards Lleida, leaving the city in the hands of the few men who had not joined him.

The Saracens, eager to recover what they had lost, underestimated the resourcefulness of the Christian women who now held the city. Gathered in assembly in a church, they decided to arm themselves and take positions along the walls, creating the illusion of a large army. With only a handful of men, they fiercely defended the city.

Upon learning of this remarkable act, Ramon Berenguer IV created the Honourable Order of the Axe to honour the bravery of these women. They were awarded a distinction in the form of a red axe, worn on their garments, to ensure their heroic deeds would be remembered through the ages. To this day, the women of Tortosa proudly display this honour.

67. La légende de l'Ordre honorifique de la Hache

Les légendes de Tortosa

Il s'agit d'une distinction instituée par Raimond-Bérenger IV et récompensant les femmes qui défendirent Tortosa lors du siège des Sarrasins de 1149.

QR A

Pour en savoir plus sur la légende de l'Ordre honorifique de la Hache, nous allons remonter le temps. Plus précisément jusqu'au milieu du XIIe siècle, lorsque la ville fut défendue contre les Sarrasins qui voulaient la reprendre. Quelques mois plus tôt, le comte Raimond-Bérenger IV, à l'aide de deux grandes tours d'assaut, avait réussi à franchir les murailles de la ville. Mais il se heurta à la résistance de ceux qui s'étaient retranchés dans le château de la Suda.

Après un siège de cinq mois, Tortosa tomba finalement aux mains des chrétiens. Le comte partit poursuivre ses conquêtes en direction de Lérida, laissant la ville entre les mains des rares hommes qui ne l'avaient pas rejoint.

Mais les Sarrasins voulaient reprendre ce qu'ils avaient perdu. C'était sans compter sur la ruse des femmes chrétiennes qui occupaient désormais la ville. Réunies en assemblée dans une église, elles décidèrent de prendre les armes et de se placer en haut des remparts pour donner l'apparence d'une troupe nombreuse. Avec seulement quelques hommes, elles défendirent la ville avec acharnement.

Ayant eu vent de cet exploit, Raimond-Bérenger IV créa l'Ordre honorifique de la Hache afin de reconnaître le courage de ces femmes. Cette distinction, qui prenait la forme d'une hache rouge, leur fut remise et elles l'arboraient sur leurs vêtements en souvenir de leur action. Aujourd'hui, les femmes de Tortosa portent toujours cette distinction avec fierté.

Textos de placa

8. La tomba de sant Ruf

Les llegendes de Tortosa

Sant Ruf, primer bisbe de Tortosa, fou enterrat en una humil sepultura que el pas del temps va fer desaparèixer.

QR A

La tomba de sant Ruf és un tresor amagat que avui dia encara es busca. En temps dels romans, sant Ruf acompanyà sant Pau per tota la Mediterrània per tal de difondre l'evangeli. Era un jove de caràcter prudent i assenyat, de barba pèl-roja com el seu nom en llatí *rufus*.

Quan tots dos van arribar a Tortosa, els esperava una nombrosa comunitat cristiana que volia sentir de viva veu les noves idees que parlaven d'una vida en pau i de germanor. Encara que arribaven notícies sobre el martiri de cristians, les misses eren cada vegada més nombroses. Tothom volia sentir parlar del fill de Déu.

La presència de l'apòstol donava força als nous creients. Abans de marxar, sant Pau va decidir nomenar sant Ruf bisbe de Tortosa, per tal de protegir els fidels de les hostilitats de l'Imperi romà. Els cristians de Tortosa van seguir devotament les directrius del bisbe fins a la seva mort.

8. La tumba de san Ruf

Las leyendas de Tortosa

San Ruf, primer obispo de Tortosa, fue enterrado en una humilde sepultura que el paso del tiempo hizo desaparecer.

QR A

La tumba de san Ruf es un tesoro escondido que hoy en día todavía se busca. En tiempo de los romanos, san Ruf acompañó a san Pablo por todo el Mediterráneo para difundir el evangelio. Era un joven de carácter prudente y sensato, de barba pelirroja como su nombre en latín *rufus*.

Cuando los dos llegaron a Tortosa, los esperaba una numerosa comunidad cristiana que quería oir de viva voz las nuevas ideas que hablaban de una vida en paz y de hermandad. Aunque llegaban noticias sobre el martirio de cristianos, las misas eran cada vez más numerosas. Todo el mundo quería oír hablar del hijo de Dios.

La presencia del apóstol daba fuerza a los nuevos creyentes. Antes de marchar, san Pablo decidió nombrar a san Ruf obispo de Tortosa, para proteger los fieles de las hostilidades del Imperio romano. Los cristianos de Tortosa siguieron devotamente las directrices del obispo hasta su muerte.

8. The tomb of Saint Ruf

The legends of Tortosa

Saint Ruf, the first bishop of Tortosa, was buried in a humble grave, which, over time, has disappeared.

QR A

The tomb of Saint Ruf is a hidden treasure that is still being searched for today. In Roman times, Saint Ruf accompanied Saint Paul throughout the Mediterranean to spread the gospel. He was a young man of cautious and sensible character, with a red beard, just like his name in Latin – *rufus*.

When they arrived in Tortosa, they were welcomed by a large Christian community eager to hear, in person, the new teachings of a life in peace and brotherhood. Although reports of Christian martyrdom were circulating, the number of Masses continued to grow. Everyone wanted to hear about the Son of God.

The presence of the apostle gave strength to the new believers. Before departing, Saint Paul appointed Saint Ruf as the bishop of Tortosa to protect the faithful from the hostility of the Roman Empire. The Christians of Tortosa continued to follow their bishop's guidance devoutly until his death.

8. Le tombeau de saint Ruf

Les légendes de Tortosa

Saint Ruf, premier évêque de Tortosa, fut enterré dans une humble tombe que le passage du temps fit disparaître.

QR A

Le tombeau de saint Ruf est un trésor caché que certains cherchent encore aujourd'hui. À l'époque romaine, saint Ruf accompagna saint Paul autour de la Méditerranée pour annoncer l'Évangile. C'était un jeune homme prudent et raisonnable, portant une barbe rousse, couleur qui se dit *rufus* en latin.

Lorsque les deux hommes arrivèrent à Tortosa, une grande communauté chrétienne les attendait, impatiente d'entendre ces nouvelles idées qui parlaient d'une vie de paix et de fraternité. Bien que des informations sur le martyre des chrétiens leur parvenaient, les messes étaient de plus en plus nombreuses. Tout le monde voulait entendre parler du Fils de Dieu.

La présence de l'apôtre donnait de la force aux nouveaux croyants. Avant de partir, saint Paul décida de nommer saint Ruf évêque de Tortosa, afin de protéger les fidèles des hostilités de l'Empire romain. Les chrétiens de Tortosa suivirent avec dévotion les directives de l'évêque jusqu'à sa mort.

Textos de placa

9. El banc del si no fos

<u>Les llegendes de Tortosa</u>

El banc del si no fos és de fusta vella. Serveix per guaitar com passa la vida i somiar despert.

QR A

El banc del si no fos és de fusta vella i sembla estar embruixat:

Al banc del si no fos se senten els pardals encara que siguis dur d'orella.

Al banc del si no fos fa un sol que enamora. Això sí, caldrà gorra o barret.

Al banc del si no fos es pot parlar de tot. Malparlar està ben vist.

Al banc del si no fos no fan mal els ossos. El mal se'n va igual que ha vingut.

Al banc del si no fos la peresa és benvinguda. Demà es treballarà.

Al banc del si no fos els gossos són permesos. Això sí, lligats.

Al banc del si no fos es permet fumar. Això sí, en pipa.

Al banc del si no fos no plou. I si plou, la pluja és benvinguda.

Al banc del si no fos no neva. I si neva, farà sol.

Al banc del si no fos les hores passen sense angúnia.

Al banc del si no fos s'admeten idees per canviar el món.

Al banc del si no fos, qui seu ja no s'aixeca.

Al banc del si no fos, s'ha arribat a un acord: el banc és un bé cultural d'interès nacional.

Si no fos perquè...

9. El banco del si no fuese

<u>Las leyendas de Tortosa</u>

El banco del si no fuese es de madera vieja. Sirve para vigilar como pasa la vida y soñar despierto.

QR A

El banco del si no fuese es de madera vieja y parece estar embrujado:

En el banco del si no fuese, se oyen los gorriones aunque seas duro de oído.

En el banco del si no fuese, hace un sol que enamora. Eso sí, hará falta gorra o sombrero.

En el banco del si no fuese, se puede hablar de todo. Despotricar está muy bien visto.

En el banco del si no fuese, no duelen los huesos. El dolor se va igual que ha venido.

En el banco del si no fuese, la pereza es bienvenida. Mañana se trabajará.

En el banco del si no fuese, los perros son permitidos. Eso sí, atados.

En el banco del si no fuese, se permite fumar. Eso sí, en pipa.

En el banco del si no fuese, no llueve. Y si llueve, la lluvia es bienvenida.

En el banco del si no fuese, no nieva. Y si nieva, hará sol.

En el banco del si no fuese, las horas pasan sin agobios.

En el banco del si no fuese, se admiten ideas para cambiar el mundo.

En el banco del si no fuese, quien se sienta ya no se levanta.

En el banco del si no fuese, se ha llegado a un acuerdo: el banco es un bien cultural de interés nacional.

Si no fuese porque...

On the “If it weren’t for” bench, your bones don’t ache. Pain vanishes just as quickly as it came.

On the “If it weren’t for” bench, laziness is welcome. Tomorrow, work will get done.

On the “If it weren’t for” bench, dogs are allowed. Though, they must be on a leash.

On the “If it weren’t for” bench, smoking is allowed. Though, only with a pipe.

On the “If it weren’t for” bench, it doesn’t rain. And if it does rain, the rain is welcome.

On the “If it weren’t for” bench, it doesn’t snow. And if it snows, there will be sunshine.

On the “If it weren’t for” bench, the hours pass without a care in the world.

On the “If it weren’t for” bench, ideas for changing the world are always welcome.

On the “If it weren’t for” bench, once you sit down, you won’t want to get up.

On the “If it weren’t for” bench, a decision has been made: the bench is a national cultural treasure.

If it weren’t for because…

9. The “If it weren’t for” bench

<u>The legends of Tortosa</u>

The “If it weren’t for” bench is made of old wood. It serves as a place to watch life go by and to daydream.

QR A

The “If it weren’t for” bench is made of old wood and seems to be enchanted:

On the “If it weren’t for” bench, you can hear the sparrows, even if you’re hard of hearing.

On the “If it weren’t for” bench, the sun shines in a way that makes you fall in love. Although, you’ll need a cap or hat.

On the “If it weren’t for” bench, you can talk about anything. Venting is perfectly acceptable.

9. Le banc des « Si peut-être »

<u>Les légendes de Tortosa</u>

Le banc des « Si peut-être » est en vieux bois. Il sert à regarder passer le temps et à rêver les yeux grands ouverts.

QR A

Le banc des « Si peut-être » est en vieux bois et semble être ensorcelé.

Sur le banc des « Si peut-être », on peut entendre les moineaux même quand on est dur d’oreille.

Sur le banc des « Si peut-être », il fait un soleil radieux. Chapeau ou casquette sont de mise.

Sur le banc des « Si peut-être », on peut parler de tout. Râler est particulièrement bien vu.

Sur le banc des « Si peut-être », les os ne font pas mal. La douleur s'en va comme elle est venue.

Sur le banc des « Si peut-être », la paresse est la bienvenue. Le travail attendra à demain.

Sur le banc des « Si peut-être », les chiens sont acceptés. À condition qu'ils soient attachés.

Sur le banc des « Si peut-être », il est permis de fumer. Mais uniquement la pipe.

Sur le banc des « Si peut-être », il ne pleut pas. Et s'il pleut, la pluie est bien reçue.

Sur le banc des « Si peut-être », il ne neige pas. Et s'il neige, il fera soleil.

Sur le banc des « Si peut-être », les heures passent sans souci.

Sur le banc des « Si peut-être », les idées pour changer le monde sont les bienvenues.

Sur le banc des « Si peut-être », celui qui s'assoit ne se lève plus.

Sur le banc des « Si peut-être », un accord a été trouvé : le banc est un bien culturel d'intérêt national.

Si peut-être…

Textos de placa

10. La pesca del gambosí

<u>Les llegendes de Tortosa</u>

El gambosins són animalets fantàstics, menuts i prims i amb coa. Ballen en nits de lluna plena. Els encanta udolar: AUUU!.

QR A

La pesca del gambosí és un esport força conegut a les Terres de l'Ebre. Per omplir un bon sac de gambosins, cal esperar una nit de lluna plena i de vent de dalt. S'ha anar ben abrigat per passar la nit sencera al ras. Amb paciència i una canya, hem de tenir els ulls ben oberts perquè són molt ràpids. Si detecten la nostra presència, hem begut oli. Com que els agrada ballar, es pot xiular una cançó per fer-ne sortir un del seu amagatall.

Si se n'atrapa un, s'ha de posar ràpidament dins d'un sac amb el nus ben lligat perquè no s'escapi. És força malcregut i molt intel·ligent. Ara bé, avui dia s'aconsella no tenir els gambosins en captivitat. És millor fotografiar-los i deixar-los en llibertat. Així, el pescador, content; i els gambosins, també.

10. La pesca del gamusino

<u>Las leyendas de Tortosa</u>

Los gamusinos son animalitos fantásticos, pequeños y delgados y con cola. Bailan en noches de luna llena. Los encanta aullar: ¡AUUU!

QR A

La pesca del gamusino es un deporte bastante conocido en las Terres de l'Ebre. Para llenar un buen saco de gamusinos, hay que esperar una noche de luna llena y de cierzo. Se tiene que ir muy abrigado para pasar la noche entera al raso. Nos hará falta paciencia, constancia y mantener los ojos muy abiertos, porque son muy rápidos. Si detectan nuestra presencia, dalos por perdidos. Como que les gusta bailar, se puede silbar una canción para hacer salir a uno de su escondrijo.

Si se atrapa a uno, se debe poner rápidamente dentro de un saco con el nudo bien atado para que no se escape. Es bastante desobediente y muy inteligente. Sin embargo, hoy en día se aconseja no tener los gamusinos en cautividad. Es mejor fotografiarlos y dejarlos en libertad. Así, el pescador, contento; y los gamusinos, también.

10. Hunting of the *gambosí*

<u>The legends of Tortosa</u>

Gambosins are fantastical little creatures, small and slender with tails. They dance on full moon nights and love to howl: *AUUU!*

QR A

The hunting of the *gambosí* is a well-known tradition in the Terres de l'Ebre region. To fill a good sack with *gambosins*, you must wait for a full moon night with a strong northerly wind. You need to wrap up warmly to spend the entire night outdoors. Patience, persistence and keeping your eyes wide open are key, as they are very quick. If they detect our presence, consider them lost. Since they love to dance, you can whistle a tune to lure one out of its hiding place.

If one is caught, it must be quickly placed in a sack, with the knot tightly tied to prevent it from escaping. The *gambosí* is rather disobedient and very clever. However, these days it's advised not to keep *gambosins* in captivity. It's better to photograph them and set them free. That way, both the hunter and the *gambosí* are happy.

10. La chasse au *gambosí*

<u>Les légendes de Tortosa</u>

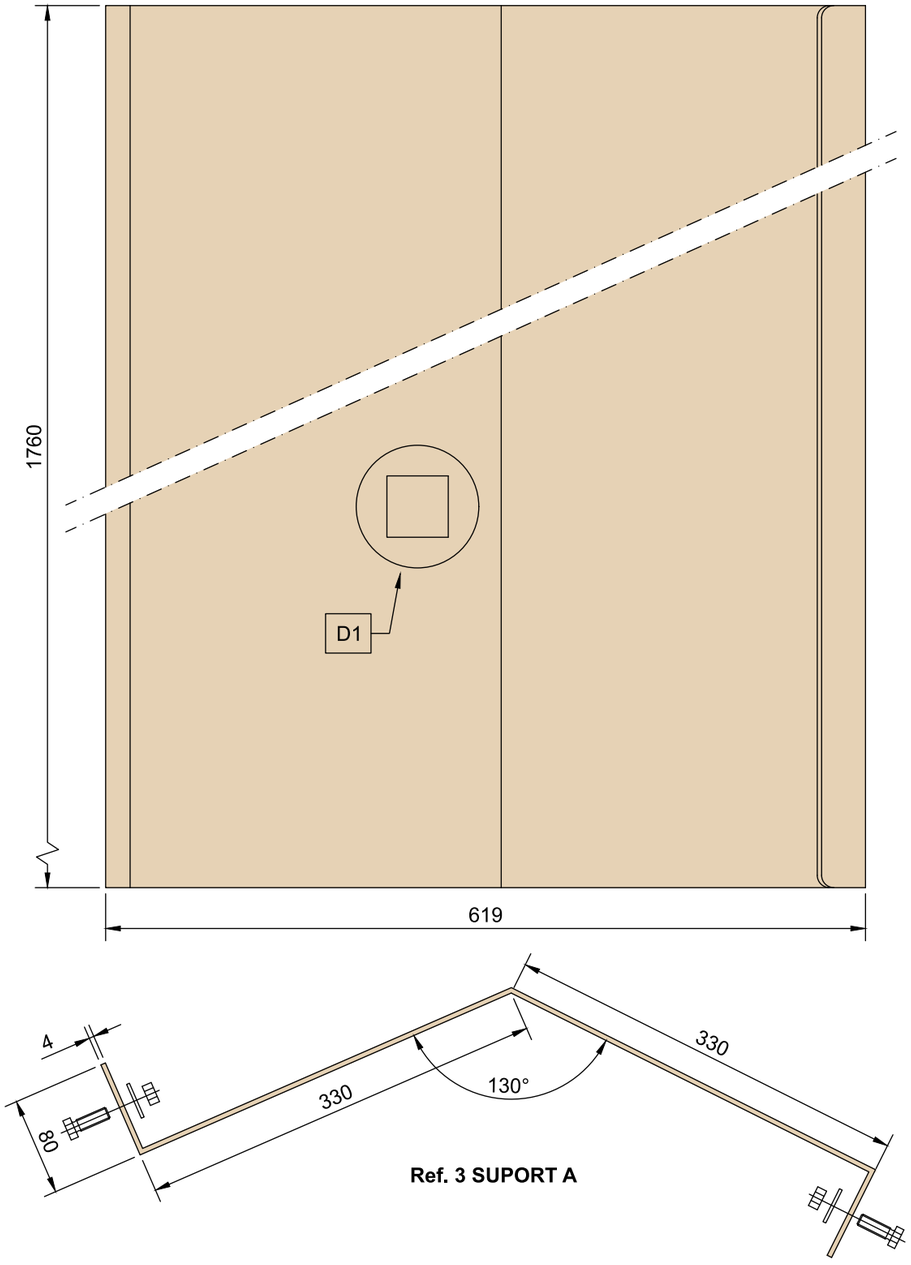
Les *gambosins* sont des animaux fantastiques, petits et minces, avec une queue. Ils dansent les nuits de pleine lune. Ils adorent hurler : Aouuuh !!!

QR A

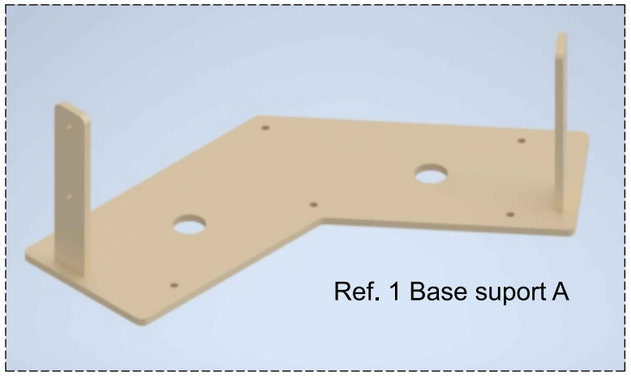
La chasse au *gambosí*est un sport assez populaire dans la basse vallée de l'Èbre. Pour bien remplir un sac de *gambosins*, il faut attendre une nuit de pleine lune où souffle le vent de la vallée de l'Èbre. Il convient de s'habiller chaudement pour passer toute la nuit dehors. Il faut faire preuve de patience et de persévérance et garder les yeux grands ouverts, car les *gambosins* sont très rapides. S'ils détectent notre présence, il sera impossible de les attraper. Comme ils aiment danser, on peut siffler une chanson pour les faire sortir de leur cachette.

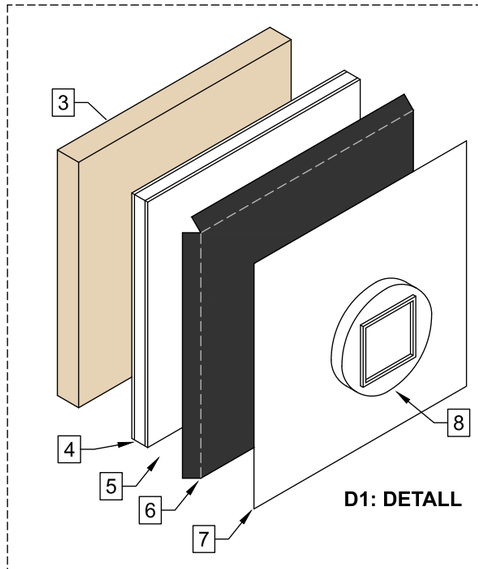
Si l'un d'entre eux est attrapé, il doit être rapidement mis dans un sac solidement fermé pour éviter qu'il ne s'échappe. Les *gamubosins* sont plutôt désobéissants et très fûtés. Cependant, de nos jours, il est conseillé de ne pas garder de *gambosins* en captivité. Il est préférable de les photographier et de les laisser en liberté. Ainsi, tout le monde sera content, aussi bien les chasseurs que les *gambosins*.

CONCEPTES GENERALS

Ref. 3 SUPORT A

D1: DETALL

El model A de moble és el suport que s'utilitzarà per a les gràfiques: A1, A2, A3

RAL 1015

Color moble

Senyal A: Gràfica a una cara

8	Suport QR	1	Alumini G=2mm autoadhesiu	Impressió QR sobre alumini i relleu perimetral G=1mm.
7	Protecció UV.	1	Laca bicomponent	Durabilitat garantida per 10 anys
6	Gràfica amb protecció UV	1	Vinil polimèric G=86 micres	Impressió per sublimació. Sagnat per plegat sobre laterals Composite.
5	Adhesiu monocomponent poliuretà	1	Sika 117 Metal Force	Sika 117 Metal Force o equivalent.
4	Composite alumini-polietilè-alumini	1	Tipus "Dibond" G=3mm	Composite Dibond o equivalent.
3	Suport xapa plegada	1	Acer S275JR G=4mm	Tall làser i plegat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015
2	Fixació suport a base	4	Acer Inoxidable AISI304	Tornillo M10x30 DIN933(A2), Rosca M10 DIN934(A2), Arandela DIN9021(A2)
1	Base suport	1	Acer S275JR G=8mm	Tall làser i soldat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015
Ref.	Denominació - Descripció	Unitats	Material	Especificacions / Observacions

1.A

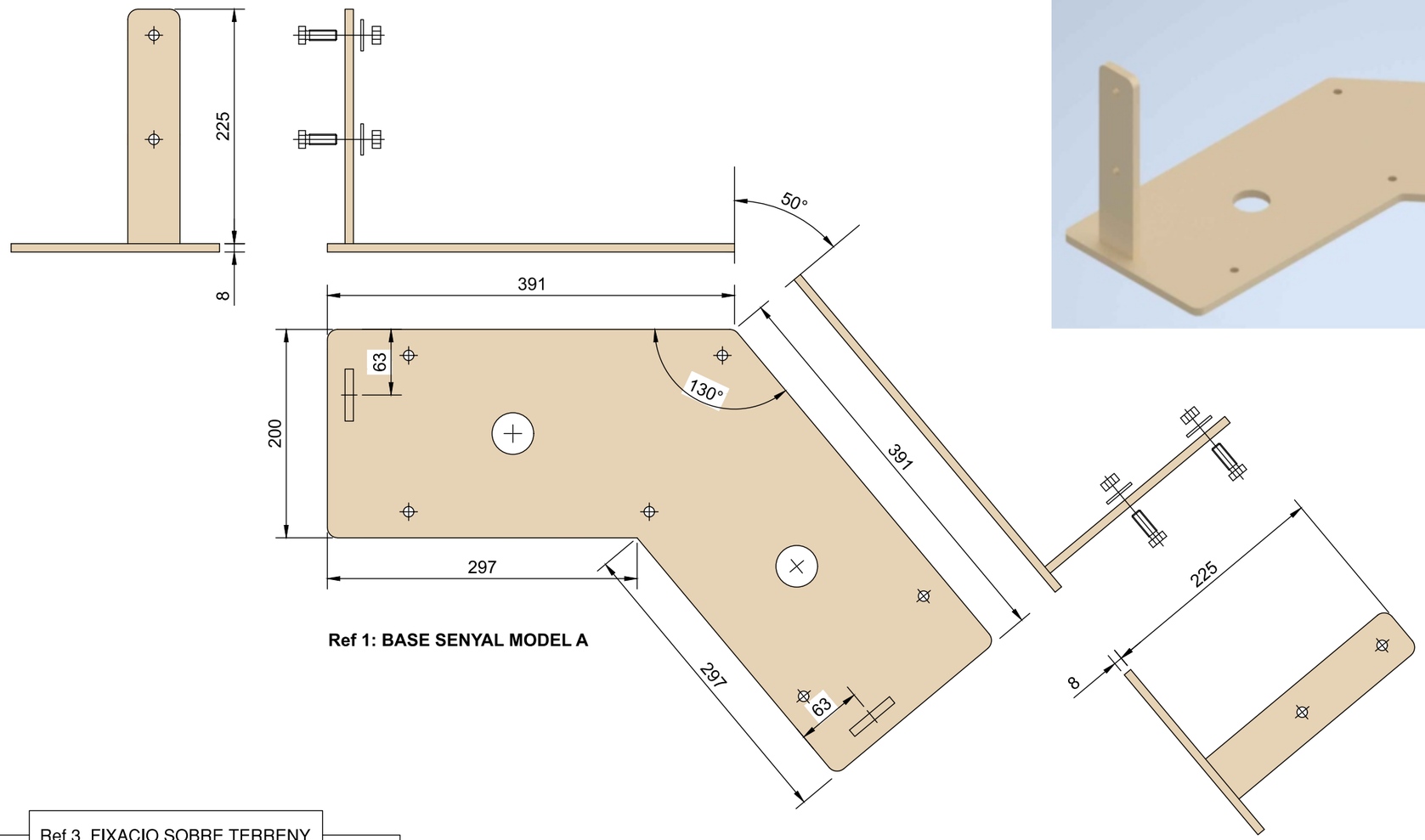
PLÀNOL

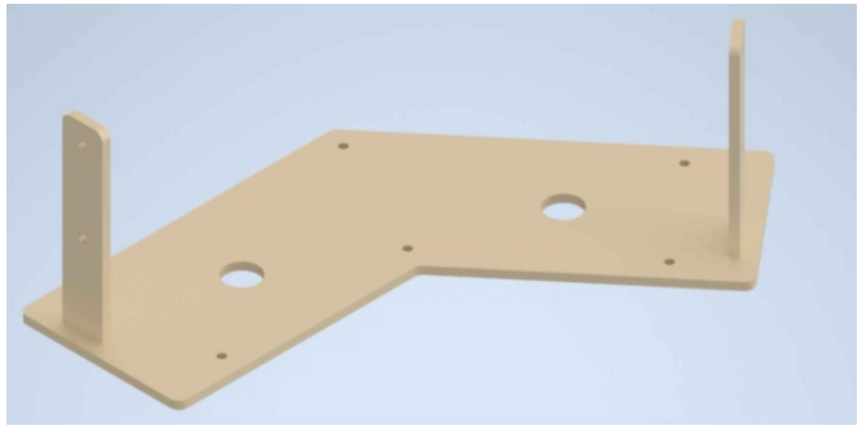
SENYAL TIPUS A
Ensamblatge conjunt

Data	Maig-2025
Dibuixat	Pere FP
Unitats	mm
Escala	1:10 A3

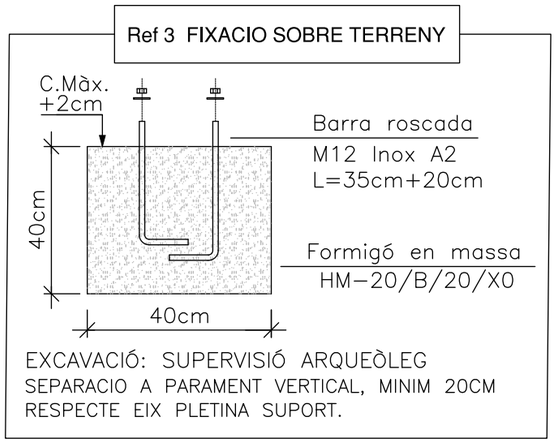
PROJECTE EXECUTIU
DE SENYALITZACIÓ INTERPRETATIVA
TORTOSA MUSEU OBERT

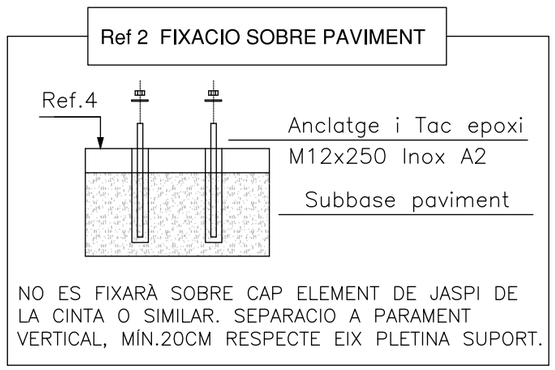
Finançat per
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa
Next Generation Catalunya

Ref 1: BASE SENYAL MODEL A

4	Ajust desnivells	Morter ciment tintat	Rebliment entre suport-base amb morter tintat de color igual al paviment
3	Fixació sobre terreny	Dau formigó + Varilla Inox A2	Formigó HM-20/B/20/X0 + Varilla roscada M12 Inox A2 (L= 35cm + pota 20cm)
2	Fixació sobre paviment	Anclatge Inox A2 + Tac epoxi	Anclatge M12x250 (Inox A2), Rosca M12 DIN934(A2), Arandela DIN9021(A2)
1	Base suport model A	Acer S275JR G=8mm	Tall làser i soldat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015
Ref.	Denominació - Descripció	Material	Especificacions / Observacions

PROJECTE EXECUTIU
DE SENYALITZACIÓ INTERPRETATIVA
TORTOSA MUSEU OBERT

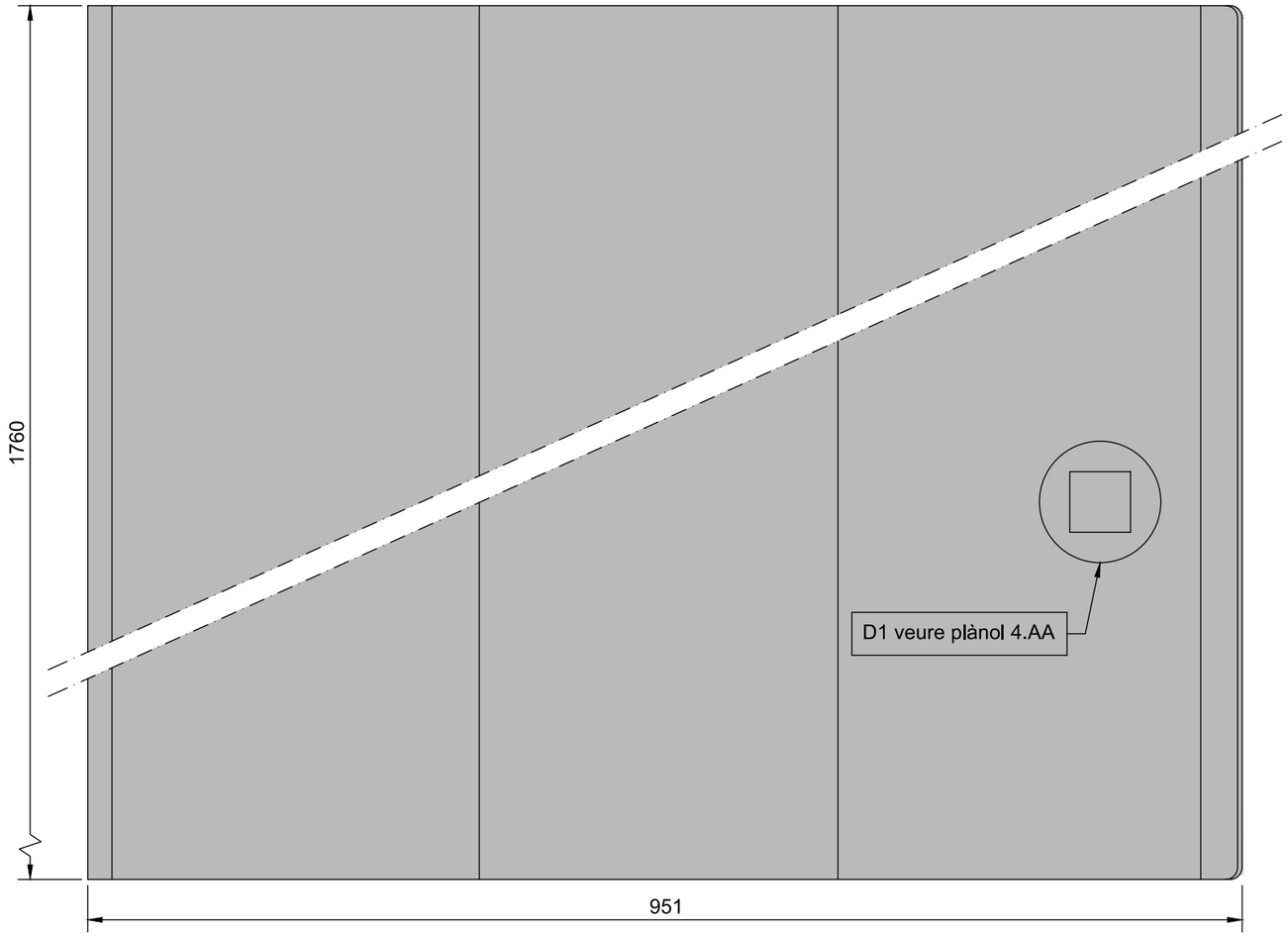
Data	Maig-2025
Dibuixat	Pere FP
Unitats	mm
Escala	1:10 A3

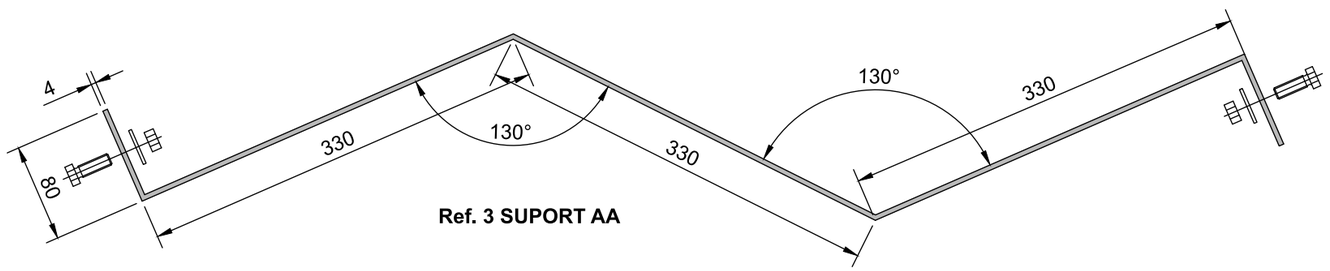
PLÀNOL

BASE TIPUS A
Detall

2.A

Finançat per
Financiado por la UnióEuropea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

Ref. 3 SUPORT AA

3	Suport xapa plegada	1	Acer S275JR G=4mm	Tall làser i plegat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 9004*
2	Fixació suport a base	4	Acer Inoxidable AISI304	Tornillo M10x30 DIN933(A2), Rosca M10 DIN934(A2), Arandela DIN9021(A2)
1	Base suport	1	Acer S275JR G=8mm	Tall làser i soldat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 9004
Ref.	Denominació - Descripció	Unitats	Material	Especificacions / Observacions

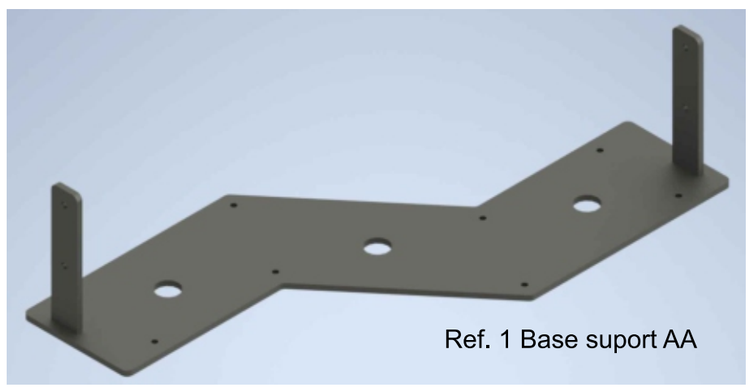
* RAL 904
Color moble igual al del projecte AVANÇADES DE TORTOSA I FORT D'ORDEANS. PROPOSTA DE MUSEOGRAFIA DIDÀCTICA

RAL 9004

Color moble
i base gràfica

Senyal AA: Gràfica a una cara

Ref. 1 Base suport AA

PROJECTE EXECUTIU
DE SENYALITZACIÓ INTERPRETATIVA
TORTOSA MUSEU OBERT

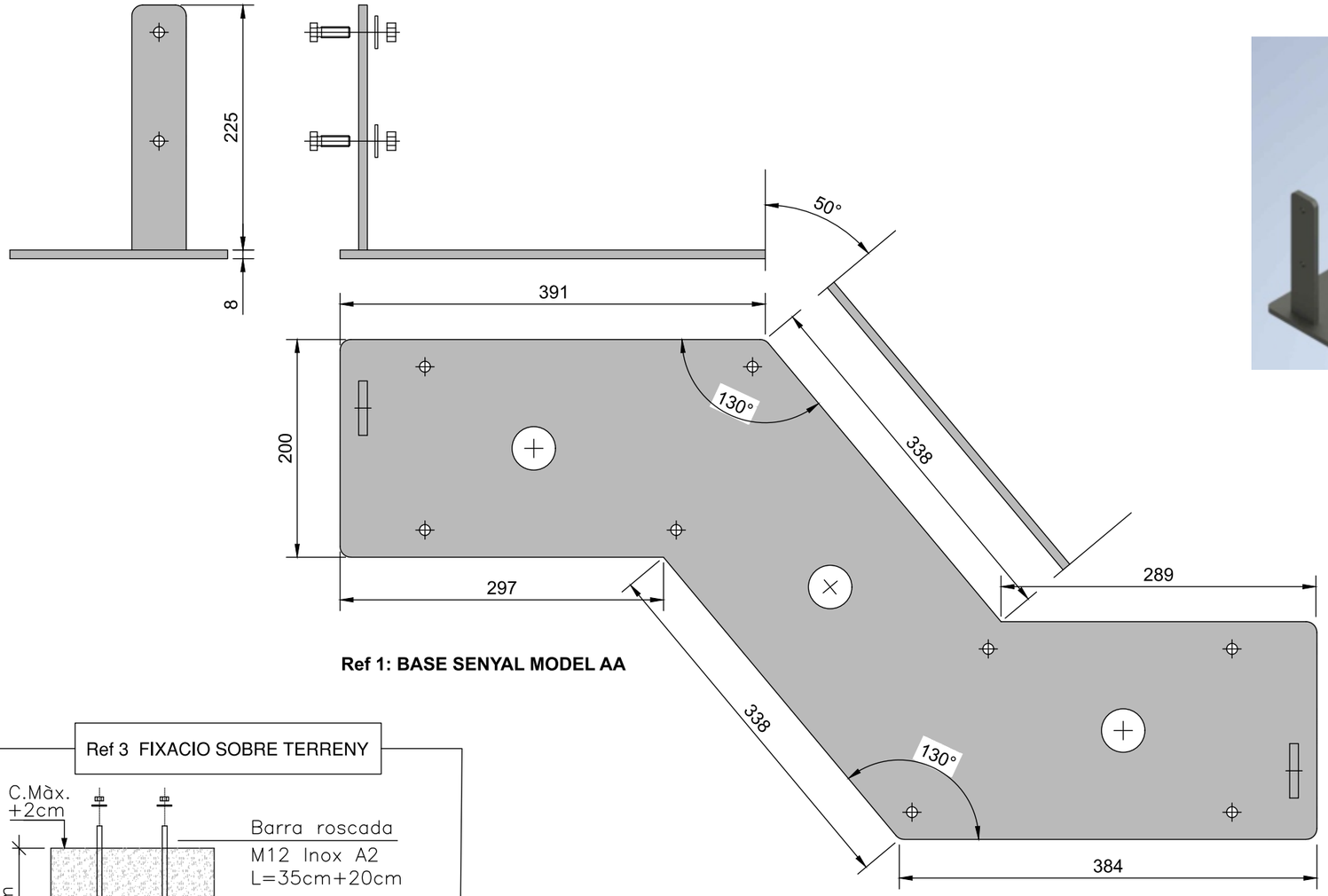
PLÀNOL

SENYAL TIPUS AA
Ensamblatge conjunt

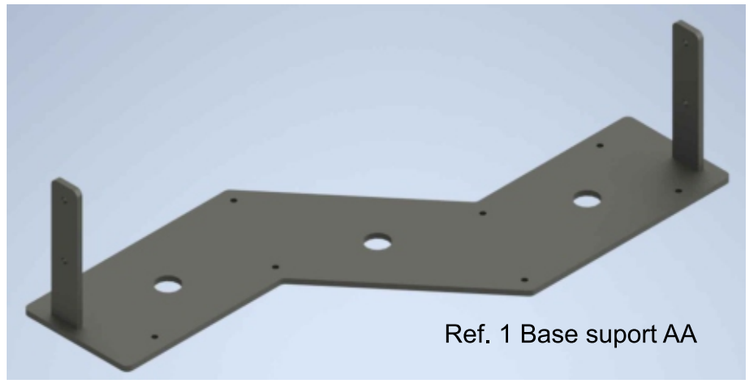
3.AA

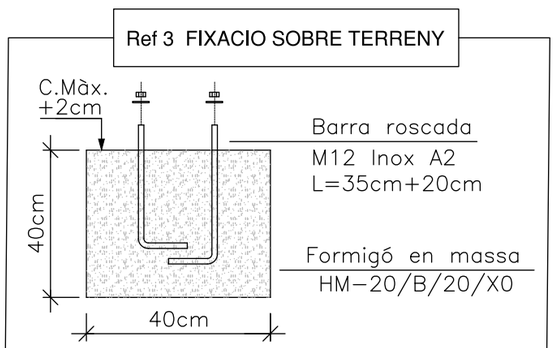
Data	Maig-2025
Dibuixat	Pere FP
Unitats	mm
Escala	1:10 A3

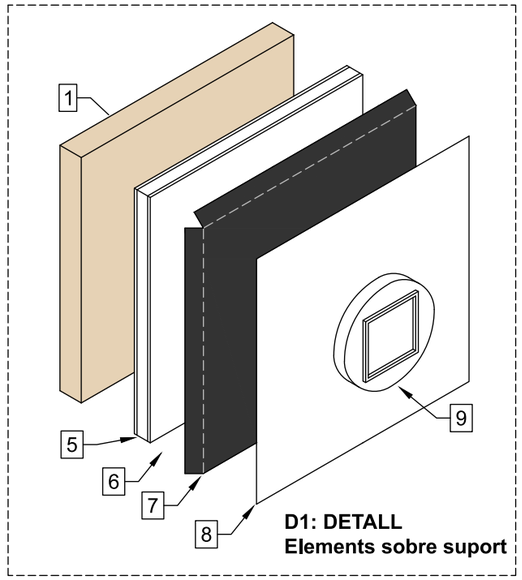
Finançat per
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Ajuntament de Tortosa
Generalitat de Catalunya
Finançado por la Unión Europea
NextGenerationEU
Next Generation Catalunya

Ref 1: BASE SENYAL MODEL AA

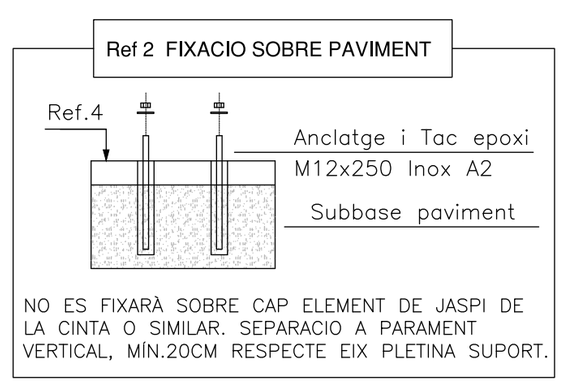

D1: DETALL
Elements sobre suport

9	Suport QR	Alumini G=2mm autoadhesiu	Impressió QR sobre alumini i relleu perimetral G=1mm.
8	Protecció UV.	Laca bicomponent	Durabilitat garantida per 10 anys
7	Gràfica amb protecció UV	Vinil polimèric G=86 micres	Impressió per sublimació. Sagnat per plegat sobre laterals Composite.
6	Adhesiu monocomponent poliuretà	Sika 117 Metal Force	Sika 117 Metal Force o equivalent.
5	Composite alumini-polietilè-alumini	Tipus "Dibond" G=3mm	Composite Dibond o equivalent.
4	Ajust desnivells	Morter ciment tintat	Rebliment entre suport-base amb morter tintat de color igual al paviment
3	Fixació sobre terreny	Dau formigó + Varilla Inox A2	Formigó HM-20/B/20/X0 + Varilla roscada M12 Inox A2 (L= 35cm + pota 20cm)
2	Fixació sobre paviment	Anclatge Inox A2 + Tac epoxi	Anclatge M12x250 (Inox A2), Rosca M12 DIN934(A2), Arandela DIN9021(A2)
1	Base senyal model AA	Acer S275JR G=8mm	Tall làser i soldat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 9004
Ref.	Denominació - Descripció	Material	Especificacions / Observacions

4.AA

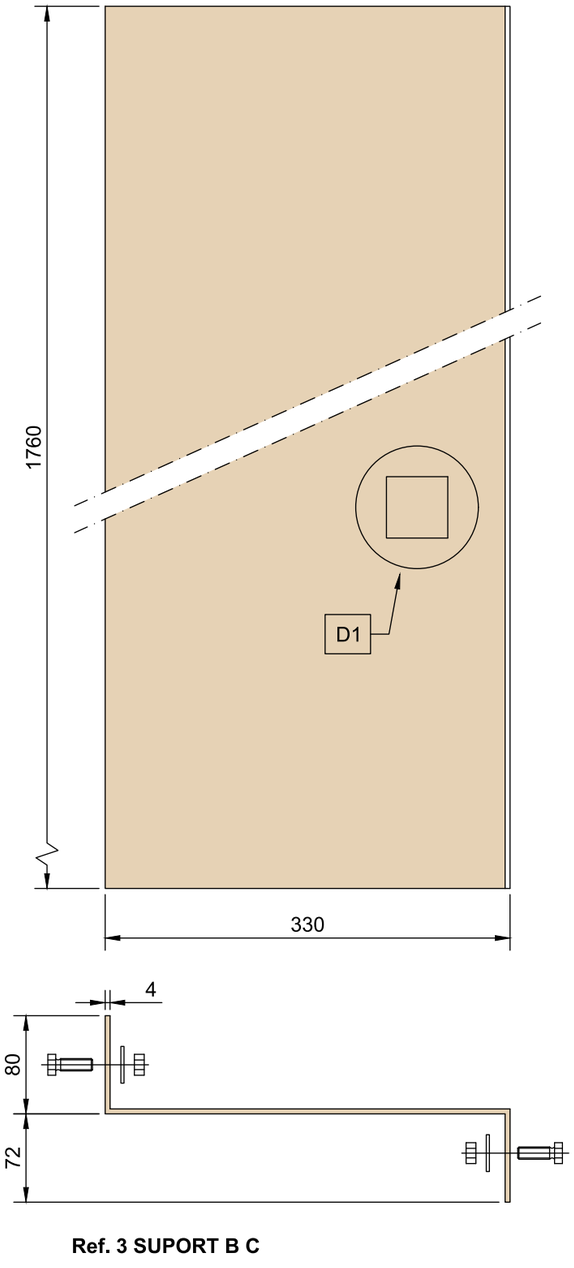
PLÀNOL

BASE TIPUS AA
Detall

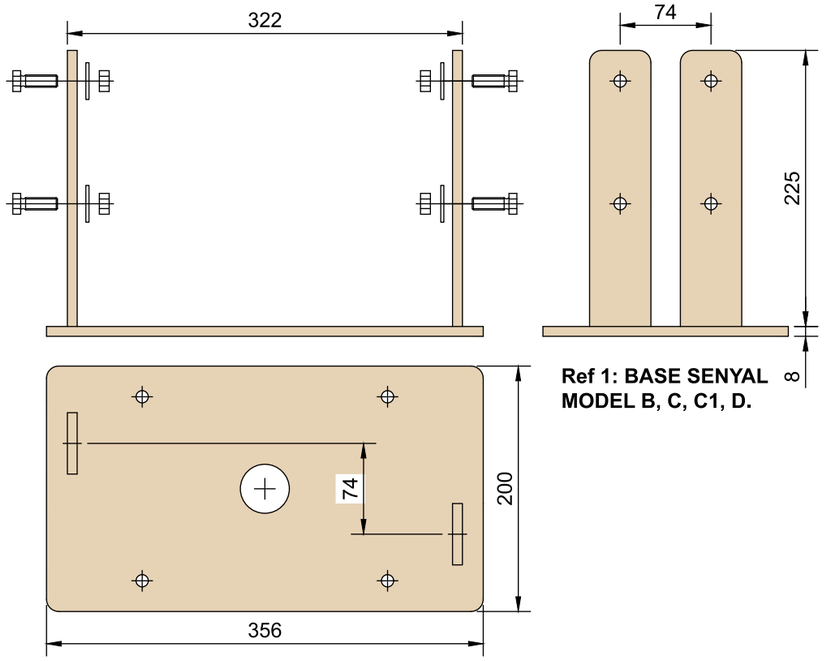
Data	Maig-2025
Dibuixat	Pere FP
Unitats	mm
Escala	1:10 A3

PROJECTE EXECUTIU
DE SENYALITZACIÓ INTERPRETATIVA
TORTOSA MUSEU OBERT

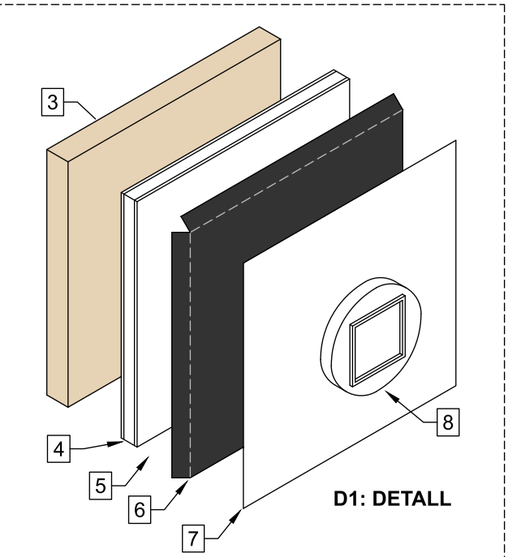
Finançat per
Finanziado por la UnióEuropea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa
Pla de Barris

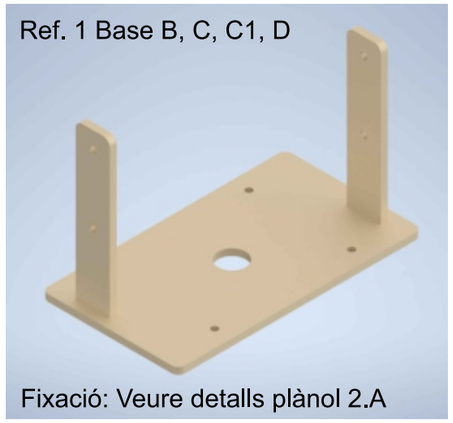
Ref. 3 SUPORT B C

Ref 1: BASE SENYAL MODEL B, C, C1, D.

D1: DETALL

El model C de moble és el suport que s'utilitzarà per a les gràfiques: B, C, C2, C3

8	Suport QR	1	Alumini G=2mm autoadhesiu	Impressió QR sobre alumini i relleu perimetral G=1mm.
7	Protecció UV.	1	Laca bicomponent	Durabilitat garantida per 10 anys
6	Gràfica amb protecció UV	1	Vinil polimèric G=86 micres	Impressió per sublimació. Sagnat per plegat sobre laterals Composite.
5	Adhesiu monocomponent poliuretà	1	Sika 117 Metal Force	Sika 117 Metal Force o equivalent.
4	Composite alumini-polietilè-alumini	1	Tipus "Dibond" G=3mm	Composite Dibond o equivalent.
3	Suport xapa plegada	1	Acer S275JR G=4mm	Tall làser i plegat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015
2	Fixació suport a base	4	Acer Inoxidable AISI304	Tornillo M10x30 DIN933(A2), Rosca M10 DIN934(A2), Arandela DIN9021(A2)
1	Base suport	1	Acer S275JR G=8mm	Tall làser i soldat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015
Ref.	Denominació - Descripció	Unitats	Material	Especificacions / Observacions

Senyal B: Gràfica amb dues cares
Senyal C: Gràfica a una cara

5. C

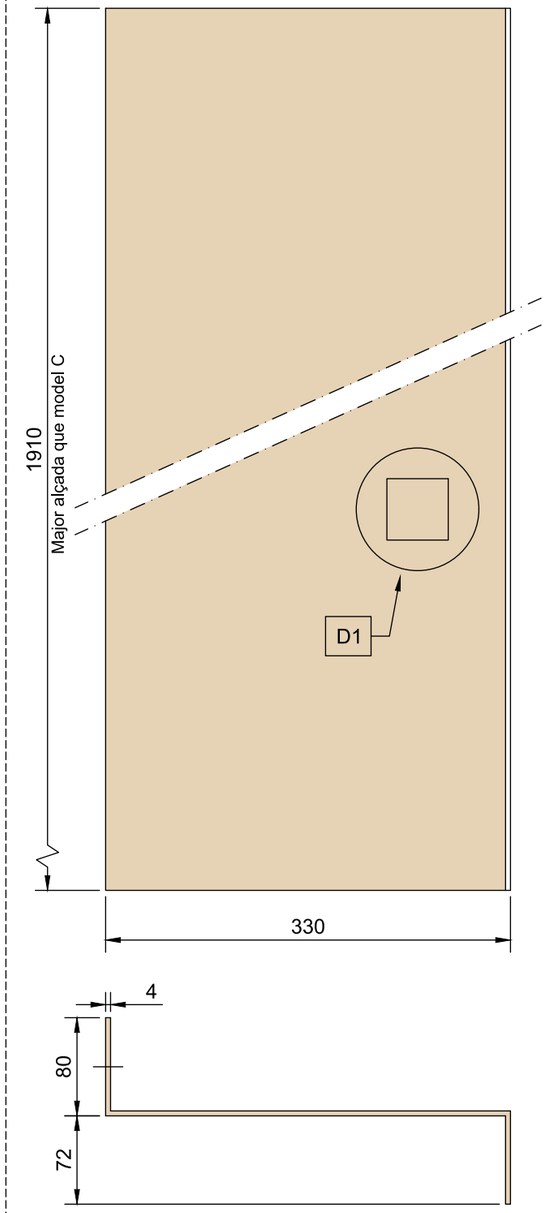
PLÀNOL

SENYAL TIPUS B,C
Ensamblatge conjunt

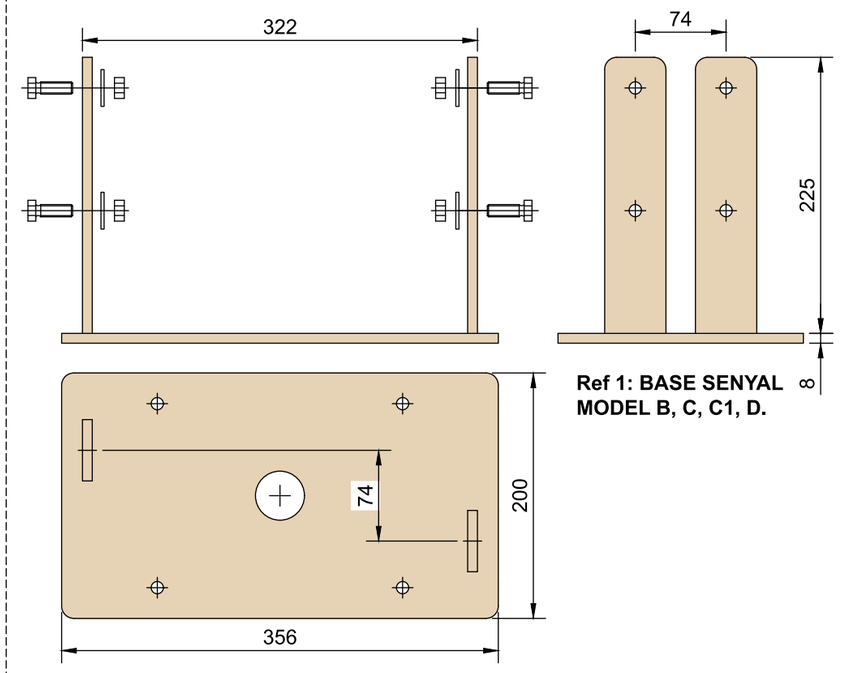
Data	Maig-2025
Dibuixat	Pere FP
Unitats	mm
Escala	1:10 A3

PROJECTE EXECUTIU
DE SENYALITZACIÓ INTERPRETATIVA
TORTOSA MUSEU OBERT

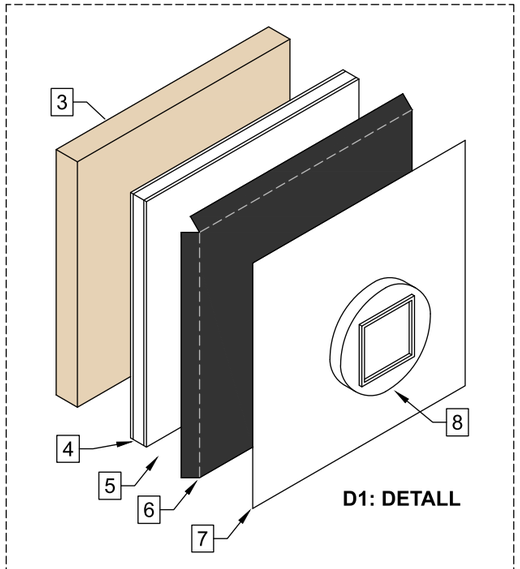
Finançat per
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Ajuntament de Tortosa
Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya

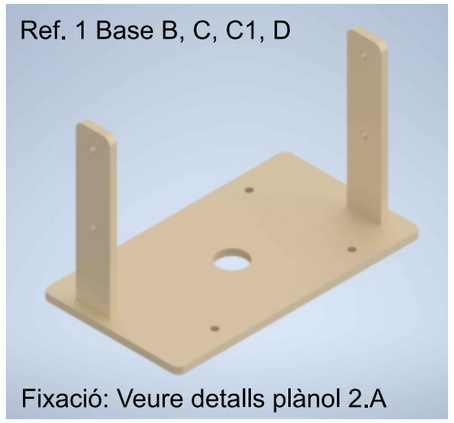
Ref. 3 SUPORT C1

Ref 1: BASE SENYAL MODEL B, C, C1, D.

D1: DETALL

Fixació: Veure detalls plànol 2.A

8	Suport QR	1	Alumini G=2mm autoadhesiu	Impressió QR sobre alumini i relleu perimetral G=1mm.
7	Protecció UV.	1	Laca bicomponent	Durabilitat garantida per 10 anys
6	Gràfica amb protecció UV	1	Vinil polimèric G=86 micres	Impressió per sublimació. Sagnat per plegat sobre laterals Composite.
5	Adhesiu monocomponent poliuretà	1	Sika 117 Metal Force	Sika 117 Metal Force o equivalent.
4	Composite alumini-polietilè-alumini	1	Tipus "Dibond" G=3mm	Composite Dibond o equivalent.
3	Suport xapa plegada	1	Acer S275JR G=4mm	Tall làser i plegat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015
2	Fixació suport a base	4	Acer Inoxidable AISI304	Tornillo M10x30 DIN933(A2), Rosca M10 DIN934(A2), Arandela DIN9021(A2)
1	Base suport	1	Acer S275JR G=8mm	Tall làser i soldat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015
Ref.	Denominació - Descripció	Unitats	Material	Especificacions / Observacions

Senyal C1: Gràfica a una cara

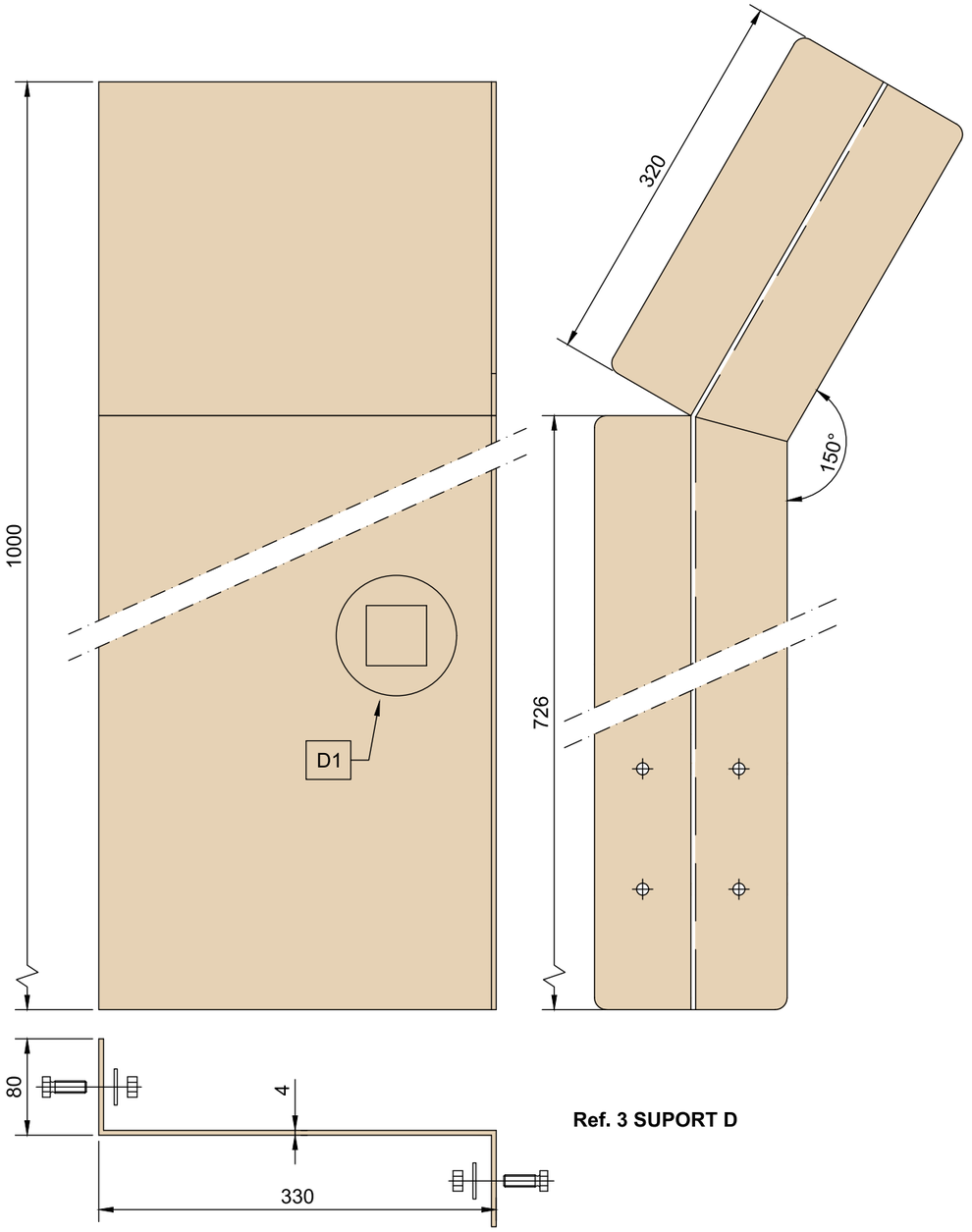
PROJECTE EXECUTIU
DE SENYALITZACIÓ INTERPRETATIVA
TORTOSA MUSEU OBERT

PLÀNOL
SENYAL TIPUS C1
Ensamblatge conjunt

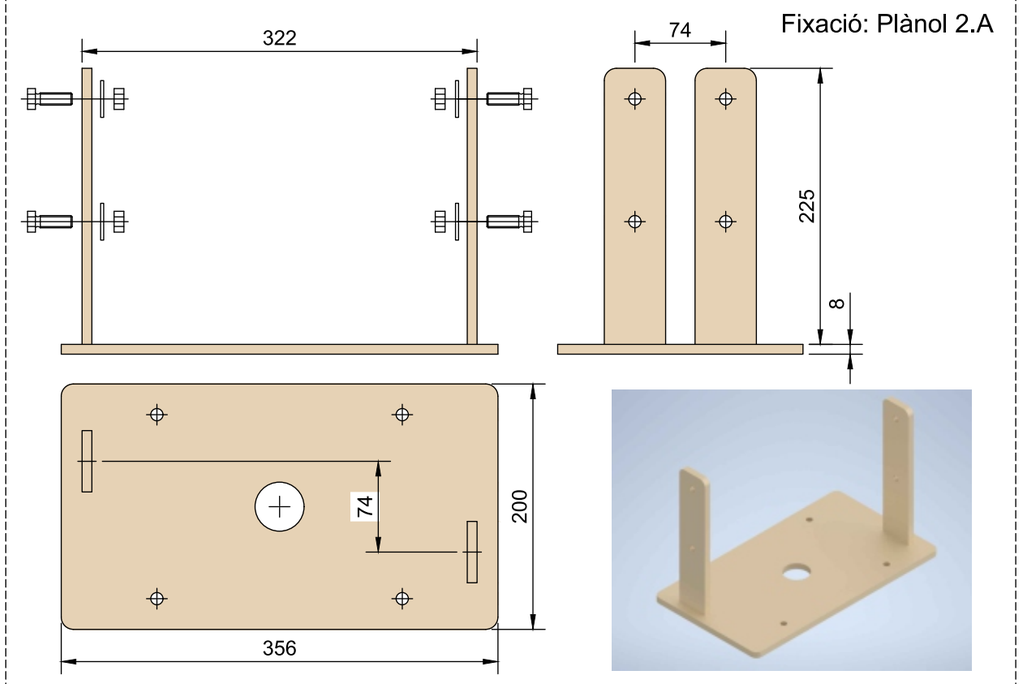
6.C1

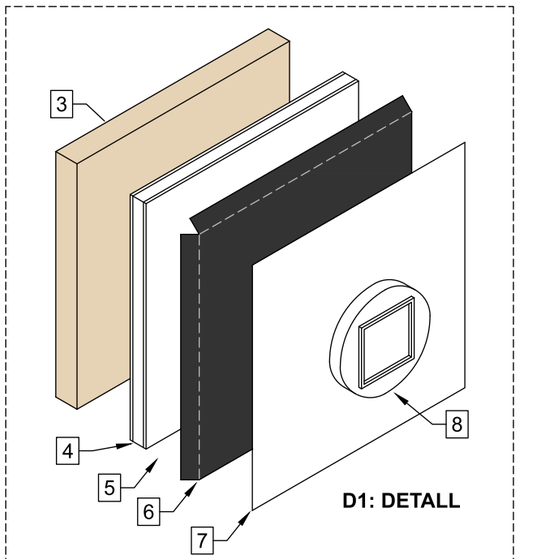
Data	Maig-2025
Dibuixat	Pere FP
Unitats	mm
Escala	1:10 A3

Finançat per: Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència; Ajuntament de Tortosa; Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball; Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU; Next Generation Catalunya

Ref. 3 SUPORT D

D1: DETALL

Ref.	Denominació - Descripció	Unitats	Material	Especificacions / Observacions
8	Suport QR	1	Alumini G=2mm autoadhesiu	Impressió QR sobre alumini i relleu perimetral G=1mm.
7	Protecció UV.	1	Laca bicomponent	Durabilitat garantida per 10 anys
6	Gràfica amb protecció UV	1	Vinil polimèric G=86 micres	Impressió per sublimació. Sagnat per plegat sobre laterals Composite.
5	Adhesiu monocomponent poliuretà	1	Sika 117 Metal Force	Sika 117 Metal Force o equivalent.
4	Composite alumini-polietilè-alumini	1	Tipus "Dibond" G=3mm	Composite Dibond o equivalent.
3	Suport xapa plegada	1	Acer S275JR G=4mm	Tall làser i plegat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015
2	Fixació suport a base	4	Acer Inoxidable AISI304	Tornillo M10x30 DIN933(A2), Rosca M10 DIN934(A2), Arandela DIN9021(A2)
1	Base suport	1	Acer S275JR G=8mm	Tall làser i soldat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015

Senyal D: Gràfica a una cara

PROJECTE EXECUTIU
DE SENYALITZACIÓ INTERPRETATIVA
TORTOSA MUSEU OBERT

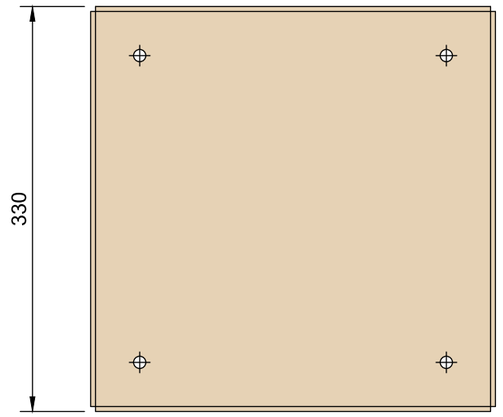
PLÀNOL

SENYAL TIPUS D
Ensamblatge conjunt

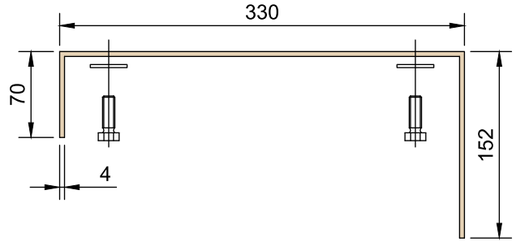
7.D

Data	Maig-2025
Dibuixat	Pere FP
Unitats	mm
Escala	1:10 A3

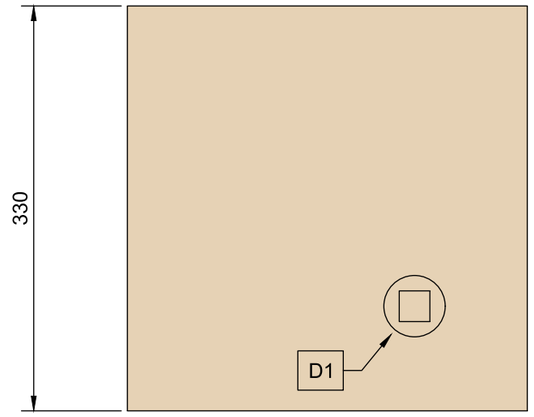
Finançat per la Unió Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

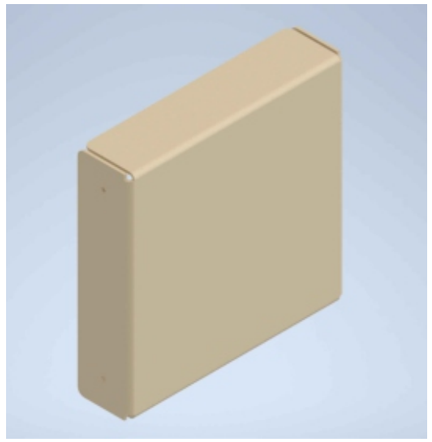

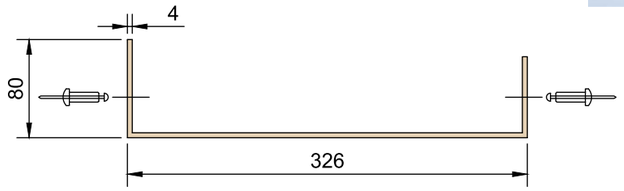

Ref. 1 BASE E

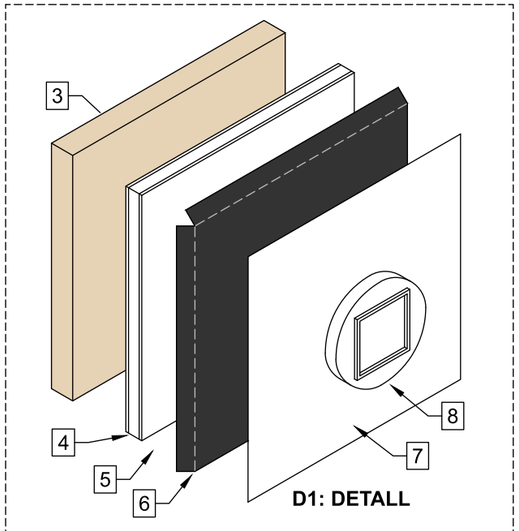

Ref. 3 SUPORT E

En la instal·lació d'aquest senyal, que s'haurien de fer coincidir els forats a realitzar amb les juntes dels carreus, que no tenen per què coincidir amb els límits del panell, evitant en tot cas perforar carreus o elements singulars.

D1: DETALL

Senyal E: Gràfica a una cara

Ref.	Denominació - Descripció	Unitats	Material	Especificacions / Observacions
9	Fixació base a paret	4	Acer Inoxidable AISI304	Tornillo M8x80 DIN933(A2) i arandela DIN9021(A2)
8	Suport QR	1	Alumini G=2mm autoadhesiu	Impressió QR sobre alumini i relleu perimetral G=1mm.
7	Protecció UV.	1	Laca bicomponent	Durabilitat garantida per 10 anys
6	Gràfica amb protecció UV	1	Vinil polimèric G=86 micres	Impressió per sublimació. Sagnat per plegat sobre laterals Composite.
5	Adhesiu monocomponent poliuretà	1	Sika 117 Metal Force	Sika 117 Metal Force o equivalent.
4	Composite alumini-polietilè-alumini	1	Tipus "Dibond" G=3mm	Composite Dibond o equivalent.
3	Suport xapa plegada	1	Acer S275JR G=4mm	Tall làser i plegat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015
2	Fixació suport a base	4	Rebló acer inoxidable A2	Rebló ceg Ø4x16 DIN 7337(A2)
1	Base suport	1	Acer S275JR G=4mm	Tall làser i soldat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015

8.E

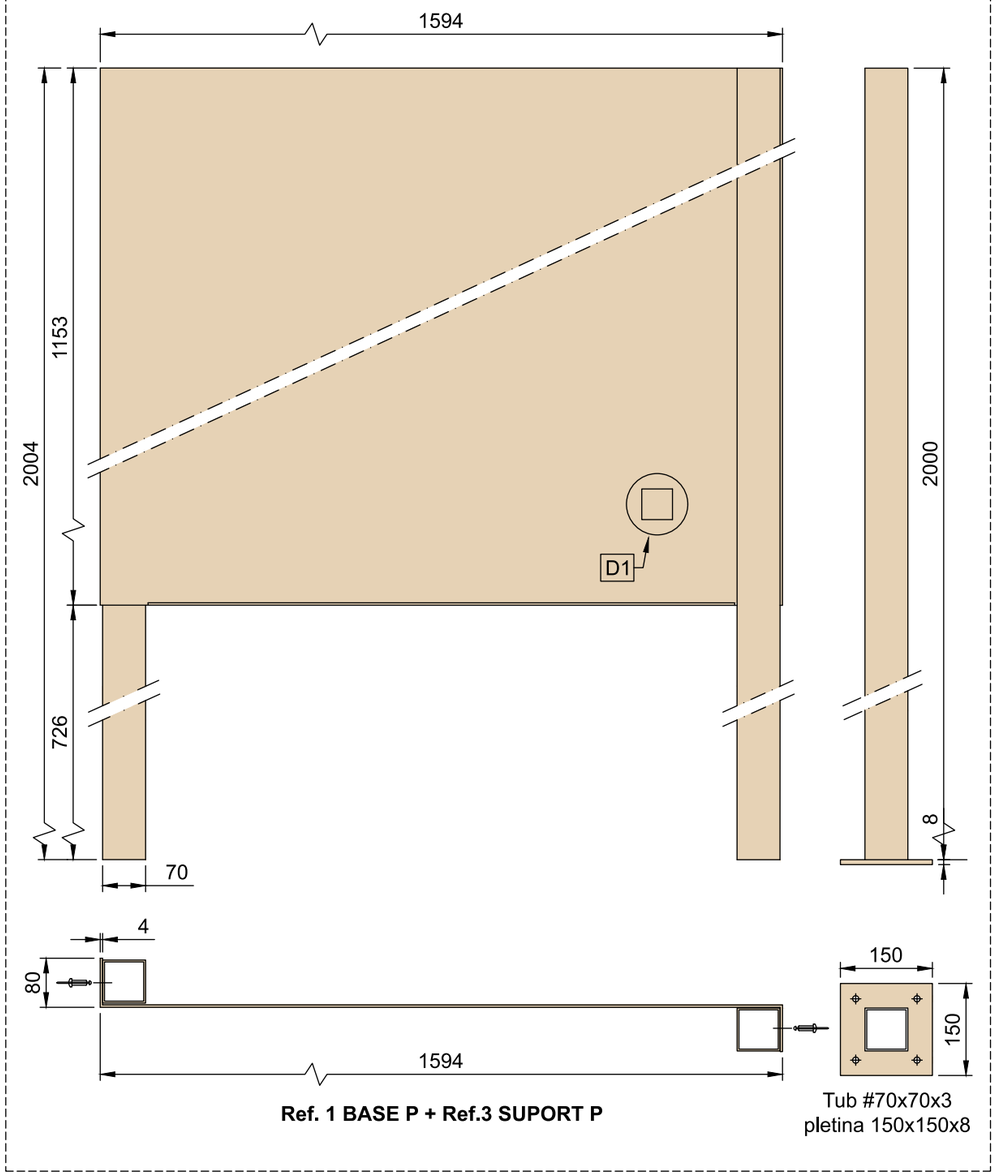
PLÀNOL

SENYAL TIPUS E
Ensamblatge conjunt

Data	Maig-2025	Dibuixat	Pere FP
Unitats	mm	Escala	1:10 A3

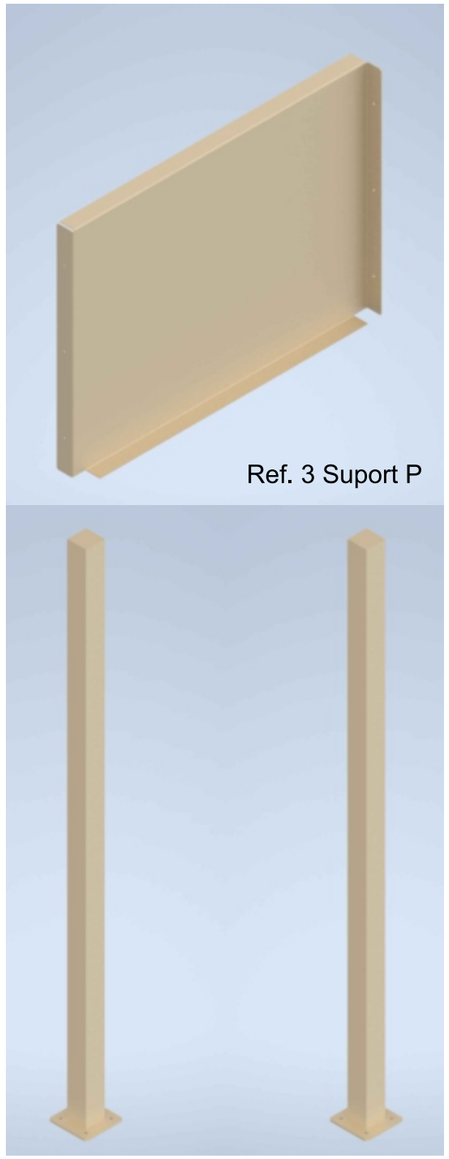
PROJECTE EXECUTIU
DE SENYALITZACIÓ INTERPRETATIVA
TORTOSA MUSEU OBERT

Finançat per
Finanziado por la UniÓn Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

Ref. 1 BASE P + Ref.3 SUPORT P

Tub #70x70x3
pletina 150x150x8

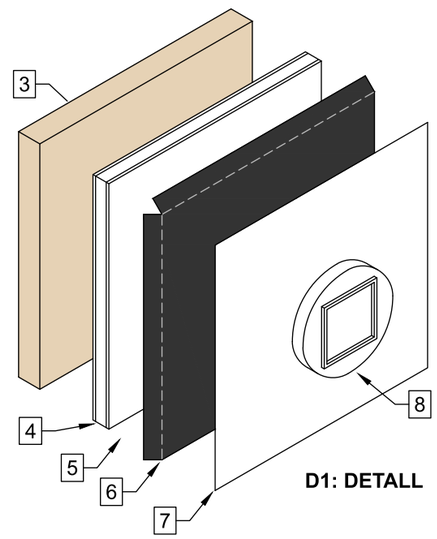

Fixació: Plànol 2.A

Senyal P: Gràfica a una cara

9	Fixació base a sòl	8	Acer Inoxidable AISI304	Anclatge M12x250 (Inox A2), Rosca M12 DIN934(A2), Arandela DIN9021(A2)
8	Suport QR	1	Alumini G=2mm autoadhesiu	Impressió QR sobre alumini i relleu perimetral G=1mm.
7	Protecció UV.	1	Laca bicomponent	Durabilitat garantida per 10 anys
6	Gràfica amb protecció UV	1	Vinil polimèric G=86 micres	Impressió per sublimació. Sagnat per plegat sobre laterals Composite.
5	Adhesiu monocomponent poliuretà	1	Sika 117 Metal Force	Sika 117 Metal Force o equivalent.
4	Composite alumini-polietilè-alumini	1	Tipus "Dibond" G=3mm	Composite Dibond o equivalent.
3	Suport xapa plegada	1	Acer S275JR G=4mm	Tall làser i plegat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015
2	Fixació suport a base	6	Rebló acer inoxidable A2	Rebló ceg Ø5x16 DIN 7337(A2)
1	Base suport	2	Acer S275JR	Tall làser i soldat. Galvanitzat en calent i lacat al forn RAL 1015
Ref.	Denominació - Descripció	Unitats	Material	Especificacions / Observacions

D1: DETALL

PROJECTE EXECUTIU
DE SENYALITZACIÓ INTERPRETATIVA
TORTOSA MUSEU OBERT

PLÀNOL

SENYAL TIPUS P
Ensamblatge conjunt

9.P

Data	Maig-2025
Dibuixat	Pere FP
Unitats	mm
Escala	1:20 A3

Finançat per
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa
Next Generation Catalunya

Programa de models de senyals, segons la quantitat i el tipus de temes

17

Color fons gràfica
temes **general**

8

Color fons gràfica
temes **excavacions**

12

Color fons gràfica
temes **llegendes**

RAL 5000

Color capçalera
i base general gràfica

Illa informativa
Multitemes

A 8 unitats

Illa informativa
Multitemes

A2 4 unitats

Illa informativa
Multitemes

A3 2 unitats

ESPECIALS TENASSES

RAL 9004*

Illa informativa
Multitemes

A 2 unitat

Illa informativa
Multitemes

AA 1 unitat

*RAL 904
Color moble igual al del projecte
AVANÇADES DE TORTOSA I FORT D'ORDEANS.
PROPOSTA DE MUSEOGRAFIA DIDÀCTICA

Illa informativa, 2 cares
Multitemes

B 1 unitat

Tòtem
1 tema

C 11 unitats

Tòtem
2 temes

C1 5 unitats

Tòtem
2 temes

C2 14 unitats

Tòtem
3 temes

C3 6 unitats

D 46 unitats

E 4 unitats

Proposta de color

Color secundari, text projecte

Color fons gràfica temes **GENERAL**

Color fons gràfica temes **LLEGENDES**

Color fons gràfica temes **EXCAVACIONS**

1	2	3			
C0.30.40	C4.30.40	C8.30.50			
4	5	6	7	8	9
D6.25.55	D6.40.50	E0.25.65	E0.40.60	E4.30.60	E8.10.80
10	11	12	13	14	15
E8.15.55	E8.20.60	E8.30.60	F0.25.75	F0.30.70	F2.05.75
	16	17	18	19	20
	F2.10.50	F2.10.70	F2.15.65	F6.10.60	F2.15.75
21	22	23	24	25	26
G4.15.65	H2.10.60	J0.10.70	N0.10.70	U0.10.70	U0.25.60

CARTA DE COLORS DEL NUCLI ANTIC DE TORTOSA PEUCHT S1

COLORS DE PARAMENTS I COMPLEMENTS

Ajuntament de Tortosa (GUMTSA)

Joan Casadevall, arq. (GABINET DEL COLOR)

Color fons gràfica, temes general

17 — C 20 M 20 Y 41 K 6

Color fons gràfica temes excavacions

8 — C 9 M 44 Y 81 K 14

Color fons gràfica temes llegendes

12 — C 5 M 26 Y 75 K 5

Color secundari, text nom projecte

1 — C 6 M 100 Y 100 K 31

Color fons general gràfica

RAL 5000 — C 40 M 4 Y 0 K 80

Color moble general

RAL 1015 — C 8 M 20 Y 30 K 0

Color fons gràfica i moble Tenasses

RAL 9004 — C 40 M 4 Y 0 K 80

Color capçalera i base general gràfica

Prova de color sobre parets d'edificis patrimonials de Tortosa

Els colors estan expressats en: Cyan, Magenta, Yellow, i Black, ja que és la gamma que utilitzen els plòters en injecció de tinta, que és el sistema d'impressió a utilitzar.

Color fons gràfica
temes **EXCAVACIONS**

8

C 9 / M 44 / Y81 / K 14

Color fons gràfica
temes **LLEGENDES**

12

C 11 / M 36 / Y 83 / K 20

COLOR DESCARTAT
to excessivament saturat
per a la resta de la gamma

14

C5 / M26 / Y 75 / K5

Color fons gràfica
temes **GENERAL**

17

C20 / M20 / Y4 / K6

Color fons gràfica
temes **EXCAVACIONS**

8

C 9 / M 44 / Y81 / K 14

Color fons gràfica
temes **LLEGENDES**

12

C 11 / M 36 / Y 83 / K 20

COLOR DESCARTAT
to excessivament saturat
per a la resta de la gamma

14

C5 / M26 / Y 75 / K5

Color fons gràfica
temes **GENERAL**

17

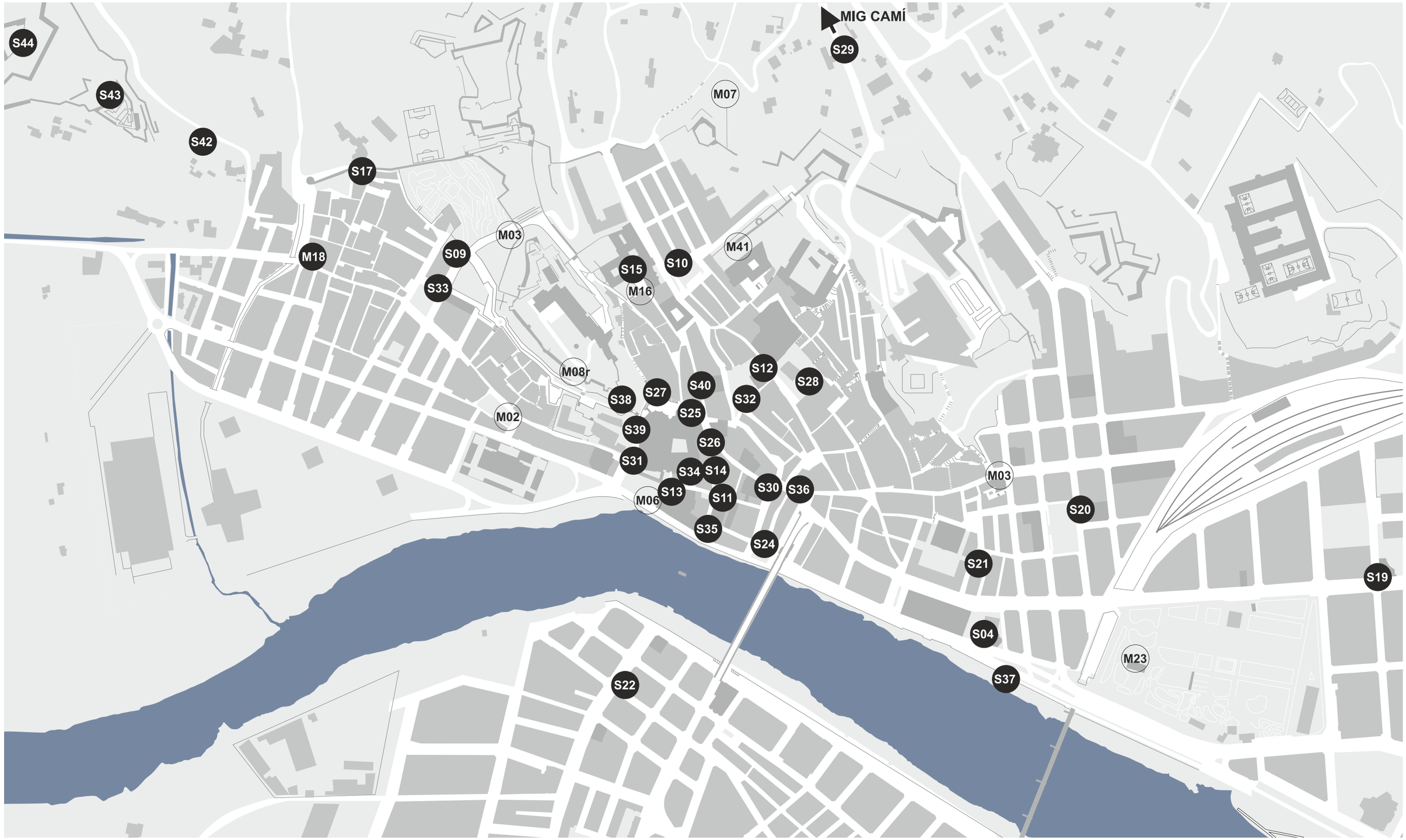
C20 / M20 / Y4 / K6

Els canvis de to són deguts a la quantitat de llum, de la posició respecte al sol i de la interacció amb els colors de fons.
A la prova de color s'han utilitzat el mateix sistema d'impresó que el previst en el moment de la producció

MODELS A, AA, A2, A3, B, C2 i C3

Posició llles informativa i tòtems multitemes
MODEL A, AA, A2, A3, B, C1 i C3

ELS 9 TÒTEMS DE FASE 2 QUE SE LI AFEGEIXEN TEMES DE LA FASE 1

Relació de temes segons model de moble

A

M. 03
El modernisme a Tortosa (FASE 1)
43. L'endecorrament de les muralles

M. 05
Les Avançades de sant Joan (FASE 1)
29. Del castell a la fortalesa

M.06
Catedral de Tortosa (FASE 1)
40. Tortosa, centre artístic en època medieval i moderna

M. 07
El fortí de Bonet (FASE 1)
39. Austriacistes i borbònics

M. 08r
La Tortosa Templera: el castell de la Suda (FASE 1)
22. La punta del Diamant

M. 16
Els Reials Col·legis (FASE 1)
38. Cristòfol Despuig

M. 23
La Llotja (El Corpus i el bestiari festiu) (FASE 1)
12. La cultura popular de Tortosa

M. 41
Muralles del Rastre (FASE 1)
15. La defensa de la Ciutat: els Trast

M. 42
30. Tenasses
31. Caponera descoberta

M. 43
32. Hornabec
33. Plaça d'armes de Tenasses

A2

S. 04
16. La gastronomia
115. L'antic mercat del Peix
13. Plaça de Barcelona (Excavacions)

S. 15
41. La universitat dominica
75. El llibre de les Costums
7. Carrer i església de Sant Domènech (Excavacions)

S. 26
150. Les corts medievals
94. La Mare de Déu de la Cinta
4. Plaça de Nostra Senyora de la Cinta (Excavacions)

M. 18
20. El portal del Vimpesol
53. La casa Sant Jordi, sinagoga
1. Rufolet i Rubí.(Llegendes)

A3

S. 37
42 El Queixal del Temple
49. La fusta del Port
72. Els port de Tortosa i l'expansió marítima de la Corona d'Aragó
10. Caçar el Gambusi (Llegendes)

S. 38
21. La Torre del Túbal
44. Els ibers i els romans
70. El Marquesat de Tortosa
3. Túbal, fill de Jafet (Llegendes)

AA

S. 44
35. Revellí
36. El camí cobert
37. Mig baluard

B

M. 02
La Moreria i la ciutat àrab (FASE 1)
5. Nabil i Zoraida (Llegendes)
6. Plaça Sant Jaume (Excavacions)
10. Carrer Sant Jaume, banys àrabs (Excavacions)

C1

M. 09
8. Balneari de'n Porcar i els Jardins del Príncep.
13. Balneari del Porcar (Excavacions)

M. 10
5. Eixample del Rastre
17. Plaça Mossén Sol (Excavacions)

M. 11
2. La nissaga Oliver de Boteller.
60. La Font de l'Àngel.

M. 12
4. La nissaga Aldana
90. El palau Abária

M. 13
1. La ciutat romana
8. Hospitalitat de Lourdes (Excavacions)

C2

M. 14
143. Francesc Vicent Garcia - El Rector de Vallfogona
77. El forn de la Canonja i el carrer Taules Velles.

M. 17
55. El portal dels jueus i el fossar.
4. Bonjhuà i Caxixa. (Llegendes)

M. 19
140 El carrilet
9. Quico el Célio i Lo banc del sinó fos (Llegendes)

M. 20
109 La casa Sabaté
6. Plaça Alfons XII (Excavacions)

M. 22
139. La Destil·leria Lehman.
15. Fortificació del Cap de Pont (Excavacions)

M. 24
69 La plaça del Paiolet
84. Les pestes i el Consell del Morbo.

M. 25
47. La làpida fundacional de les Drassanes
68. L'Arxiu Capitular de la Catedral

M. 27
71. Tortosa i el Compromís de Casp
9. Plaça de l'Absis (Excavacions)

M. 29
81. L'ermita de Mig Camí.
2. Les estrelletes de Mig Camí (Llegendes)

S. 30
76. El pont de Pedra i el cobriment del Vall.
144. Llibreria Viladrich

S. 31
46. Les làpides de la catedral.
74. Els picapedrers de la catedral de Tortosa

S. 32
33. Els allotjaments militars.
7. L'ordre de l'atxa (Llegendes)

S. 39
11. Carrer Costa de Capellans (Excavacions)
73. L'hospital de Santa Maria.

S. 40
2. Carrer de la Mercè (Excavacions)
96. L'església de sant Jaume.

C3

M. 21
117. Ramon Cabrera, el Tigre del Maestrat.
12. Plaça de Ramon Cabrera (Excavacions)
6. La Marfanta (Llegendes)

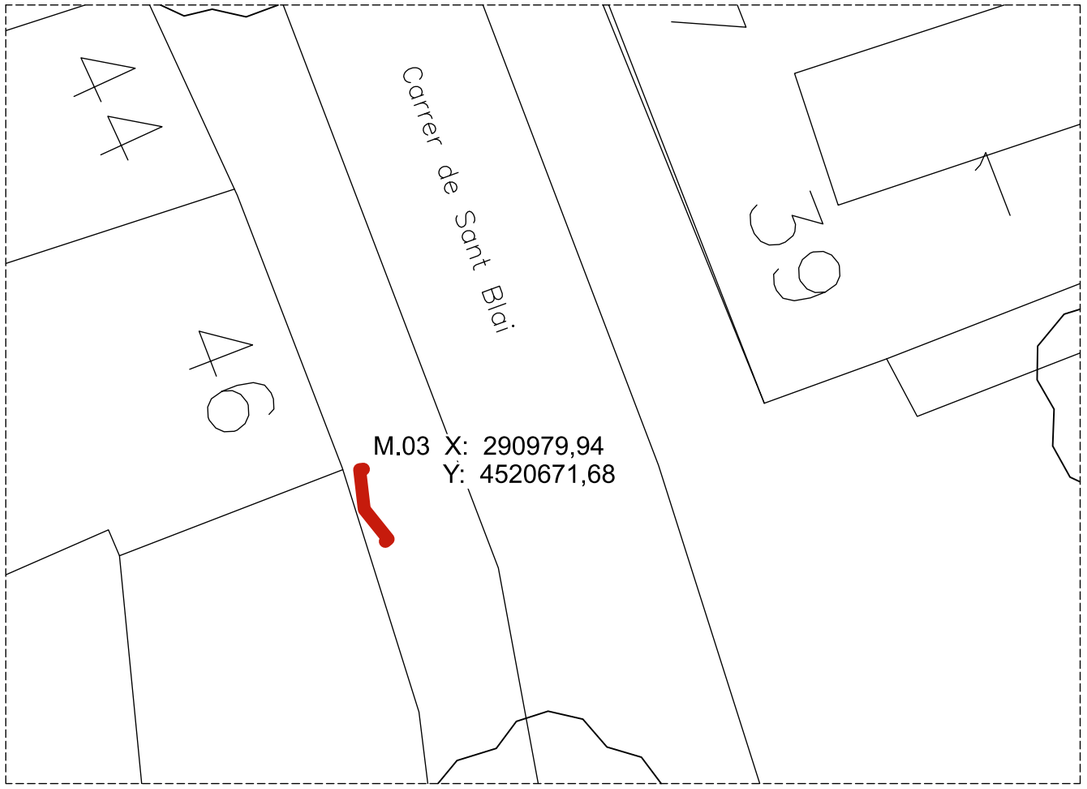
M. 28
95. Els jesuïtes a Tortosa
1. Carrer Montcada (Excavacions)
67. Els Montcada

M. 33
128. Antoni Casanova i Estorach.
130. L'eixample de Remolins.
14. Plaça de la Immaculada de Remolins (Excavacions)

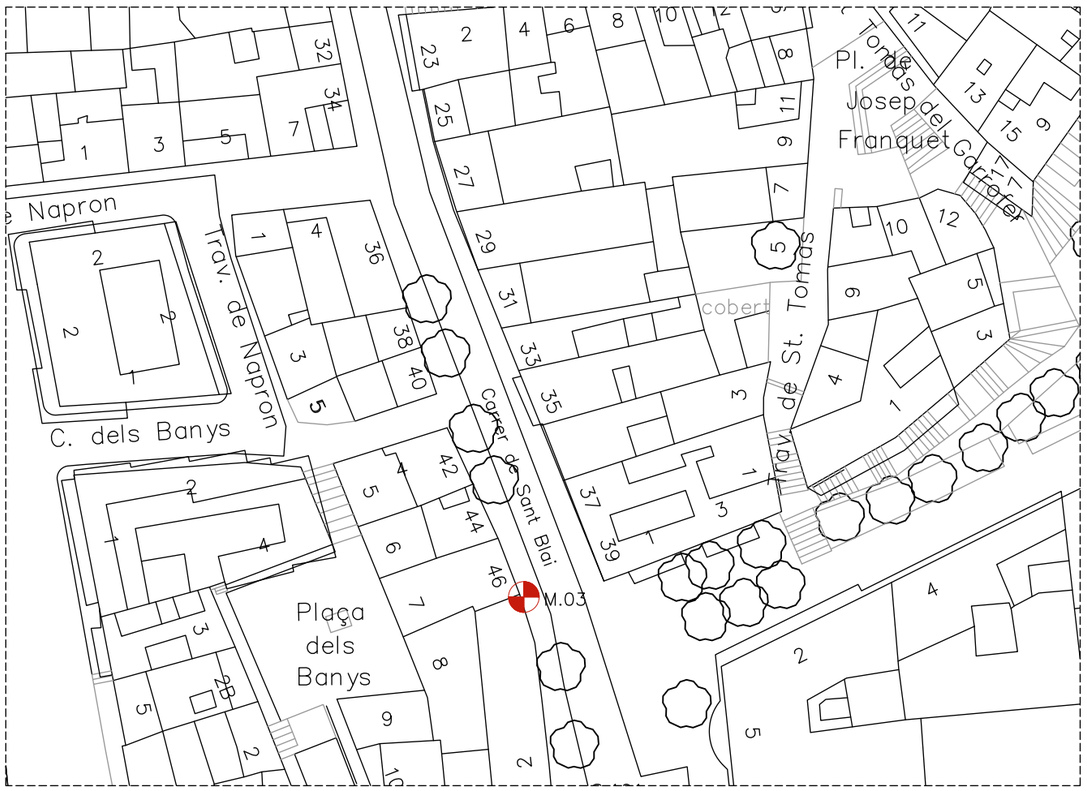
M. 34
79. La creu de Palau.
82. El papa Adrià VI.
8. La tomba de Sant Ruf (Llegendes)

M. 35
85. La Taula de Canvis
86. El palau de la Diputació del General
122. Jaume Ferrer Clúa

M. 36
144. La casa López Vergés
126. Francesc Gimeno Arasa
127. Agustí Querol.

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

TÒTEM DE FASE 1 QUE SE LI AFEGEIXEN TEMES DE FASE 2

N

SENYAL M.03

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

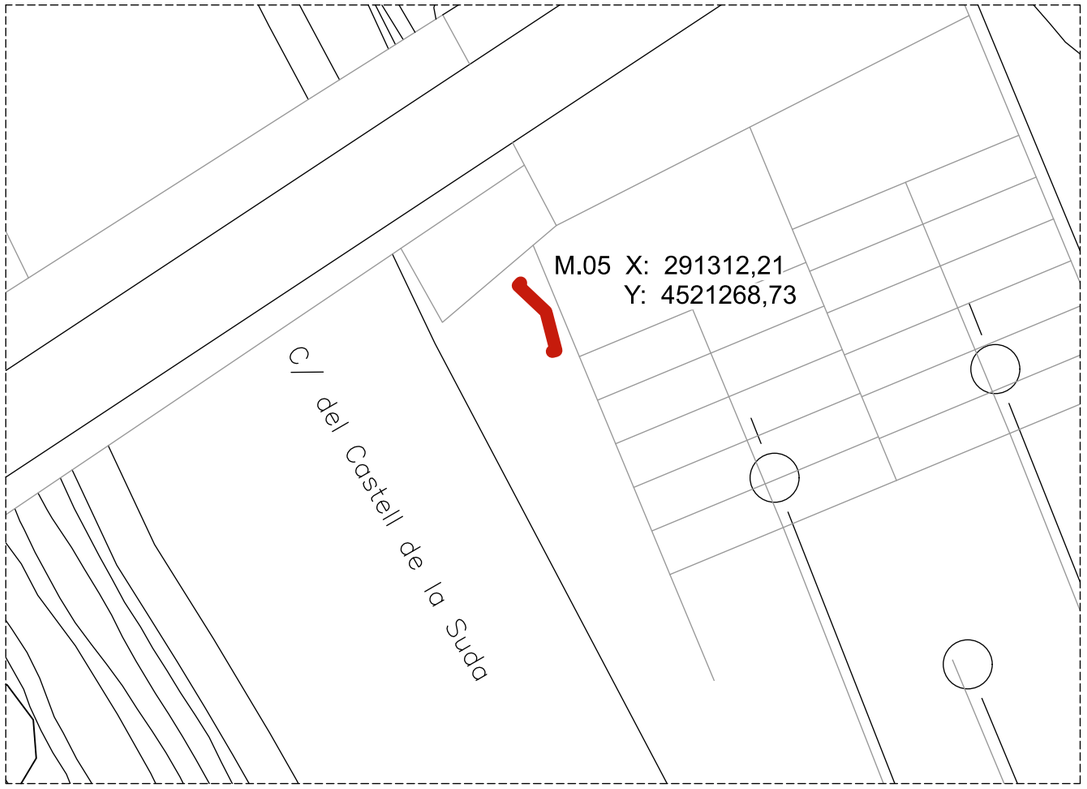
Finançat per Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

TÒTEM DE FASE 1 QUE SE LI AFEGEIXEN TEMES DE FASE 2

N

SENYAL M.05

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

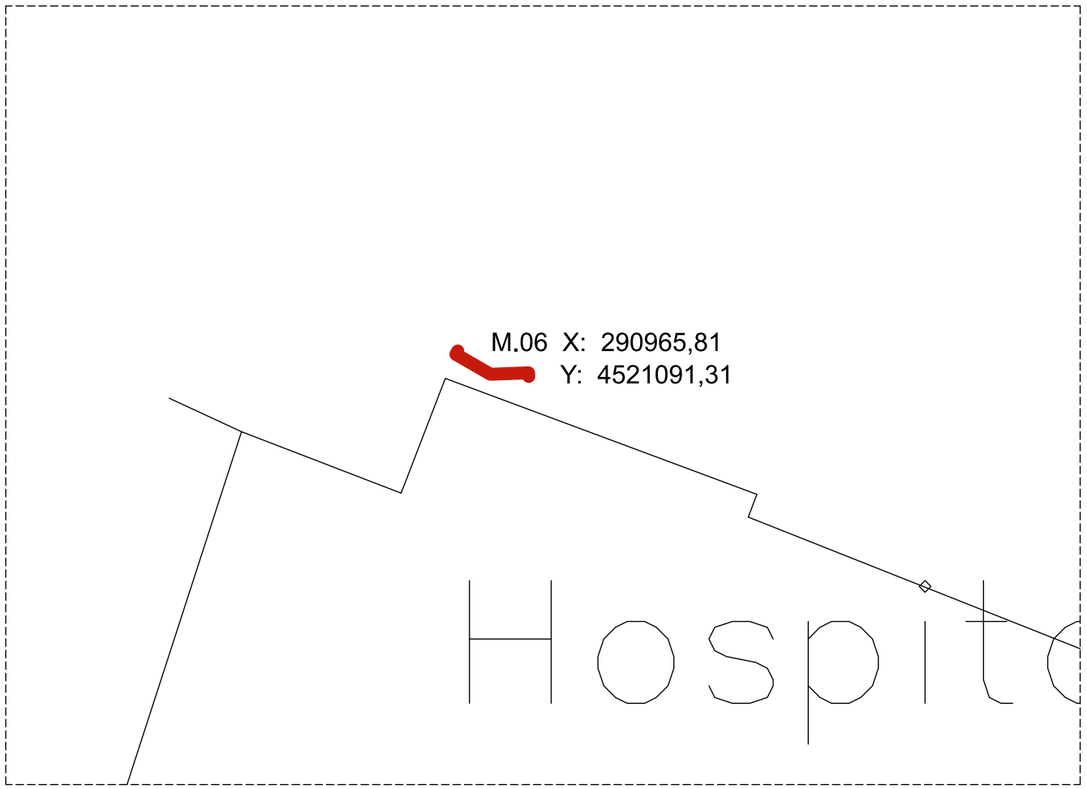
Plan de Recuperación, Transformación y Resiliencia

Ajuntament de Tortosa

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

TÒTEM DE FASE 1 QUE SE LI AFEGEIXEN TEMES DE FASE 2

N

SENYAL M.06

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

TÒTEM DE FASE 1 QUE SE LI AFEGEIXEN TEMES DE FASE 2

N

SENYAL M.07

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

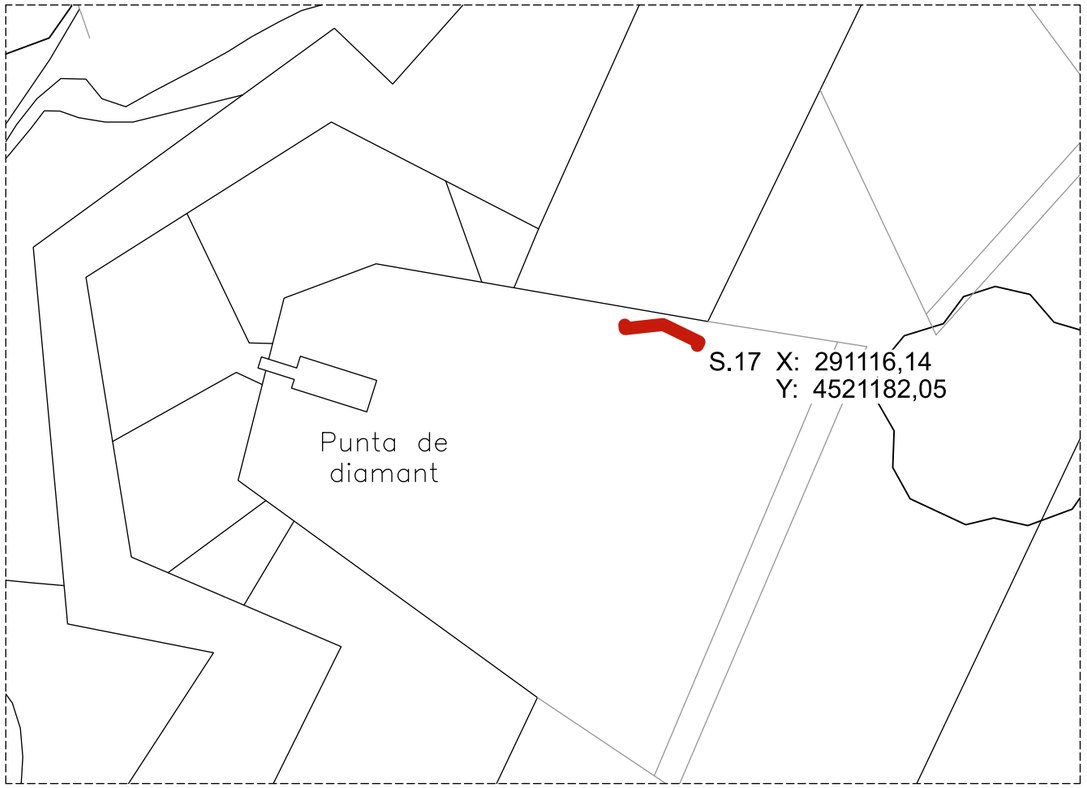
Finançat per

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

TÒTEM DE FASE 1 QUE SE LI AFEGEIXEN TEMES DE FASE 2

N

SENYAL M.08

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

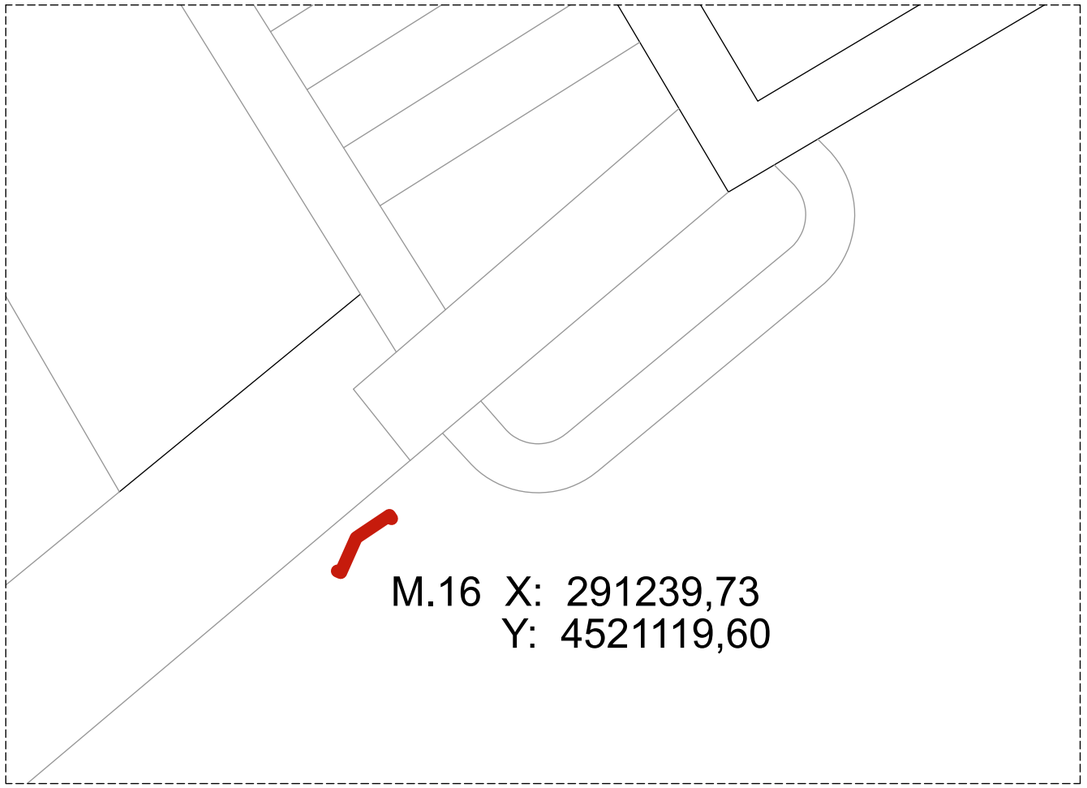
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

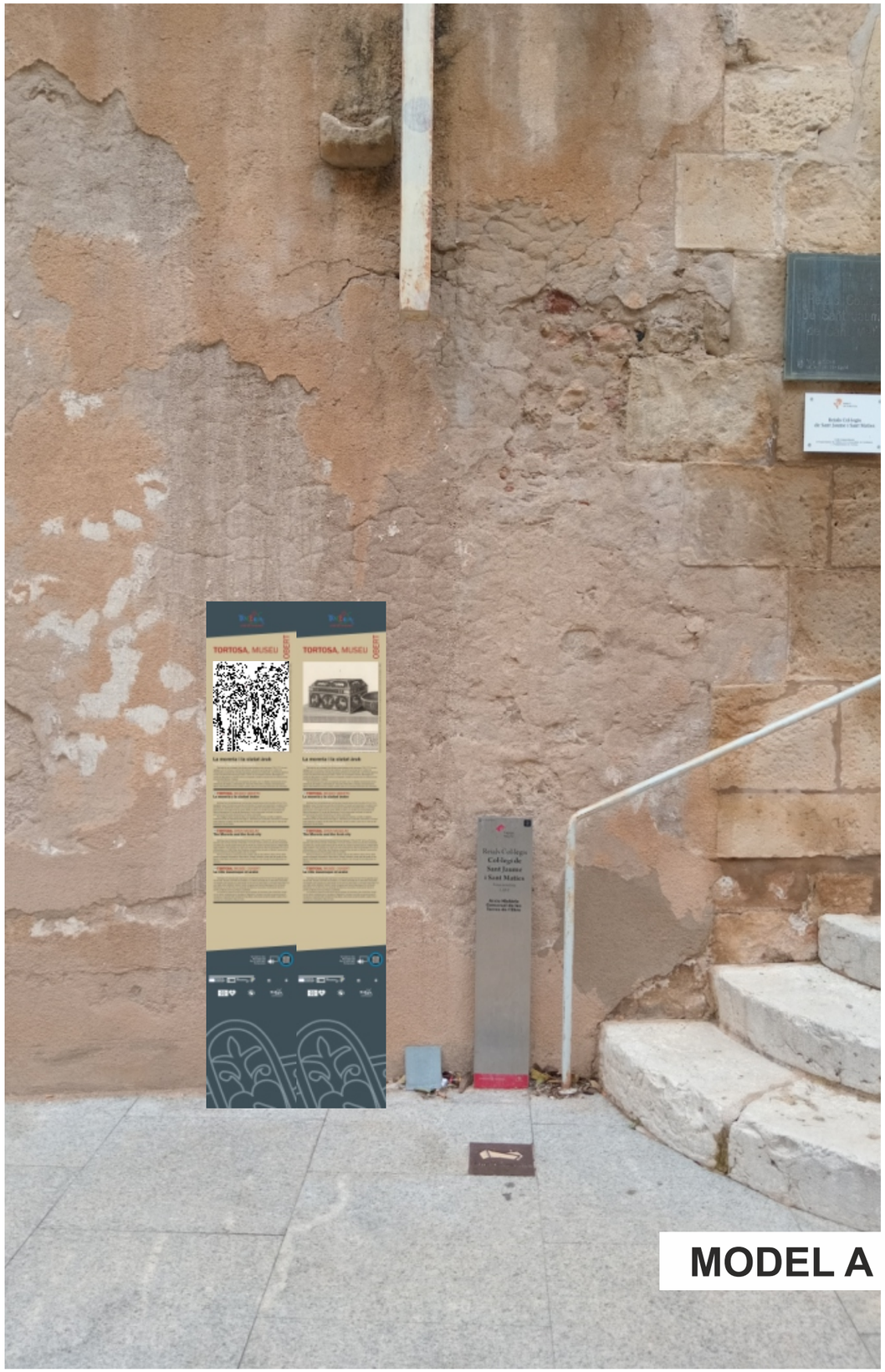
Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

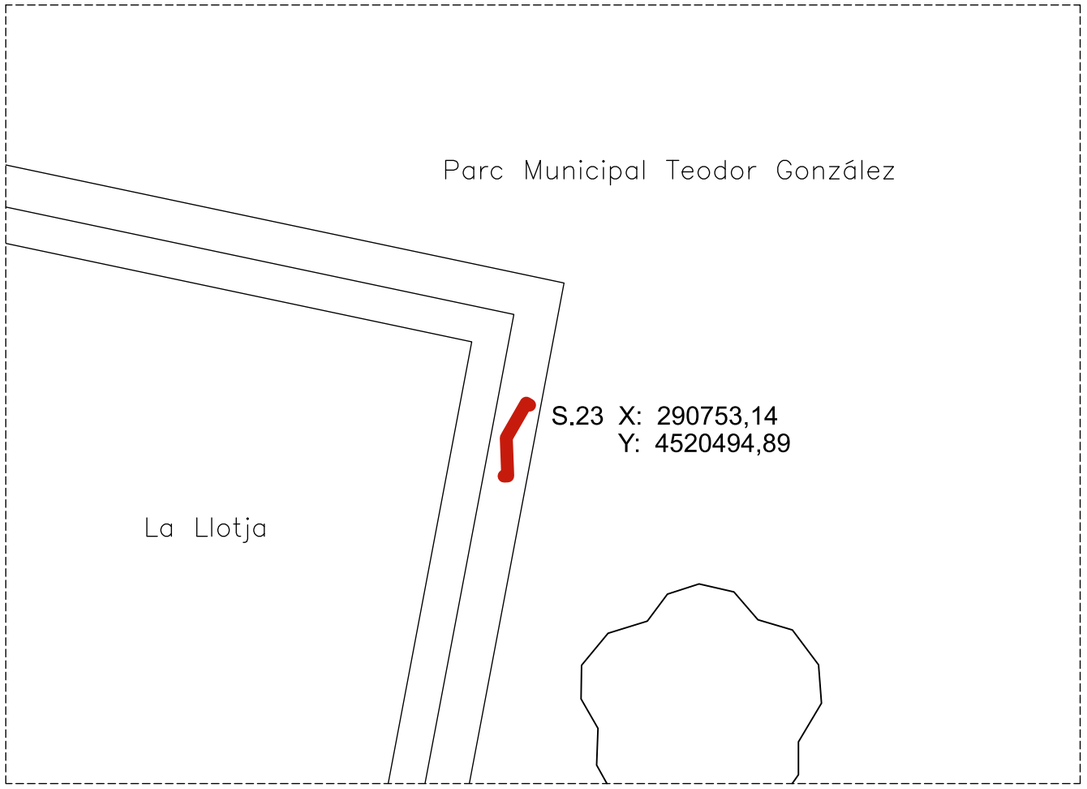
TÒTEM DE FASE 1 QUE SE LI AFEGEIXEN TEMES DE FASE 2

N

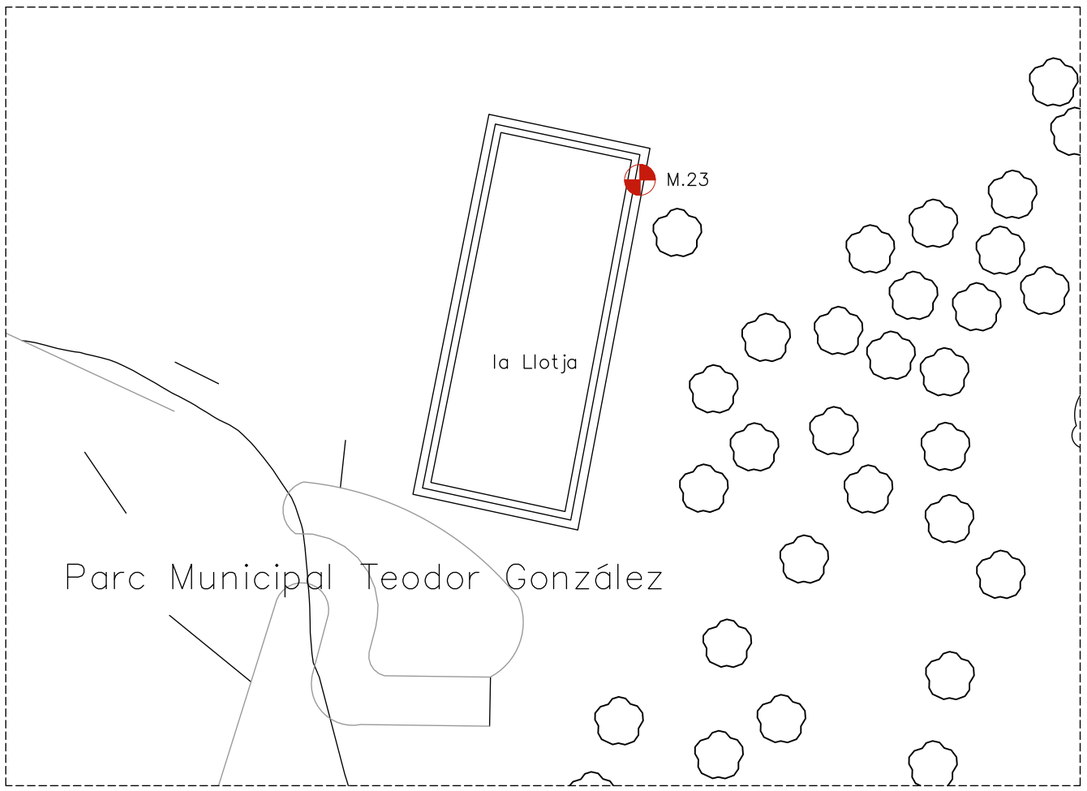
SENYAL M.16

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per: Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència; Ajuntament de Tortosa; Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball; Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU; Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

TÒTEM DE FASE 1 QUE SE LI AFEGEIXEN TEMES DE FASE 2

N

SENYAL M.23

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Ajuntament de Tortosa

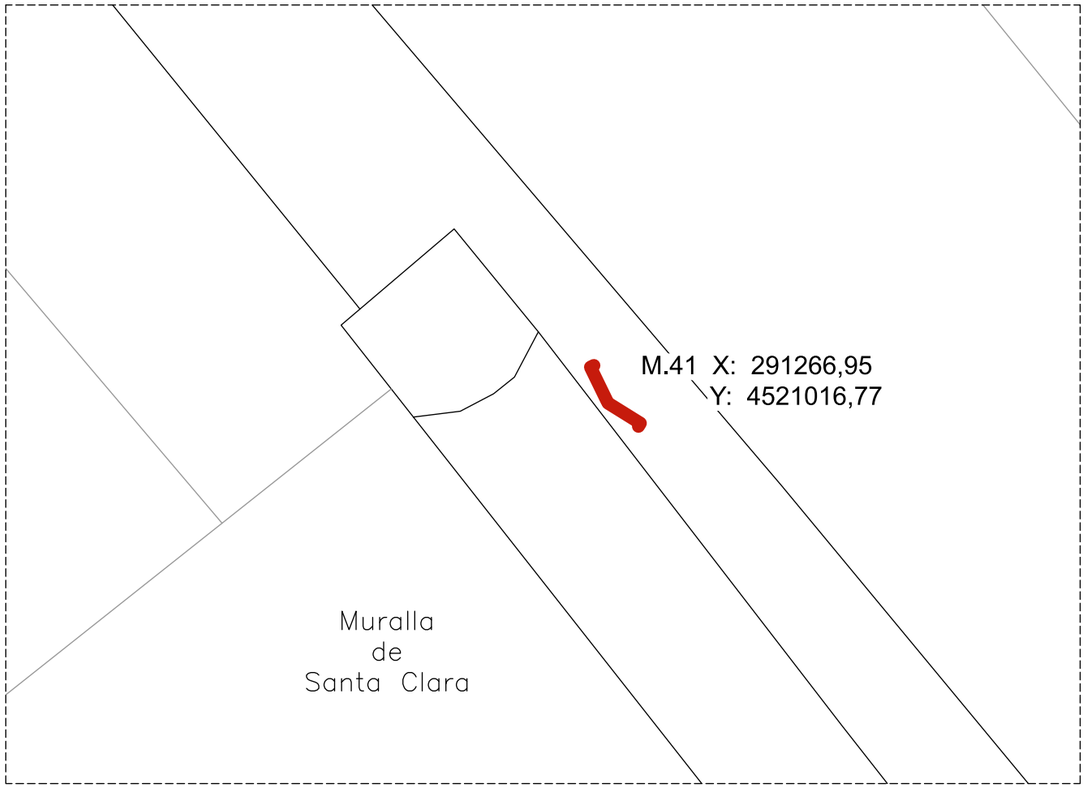
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

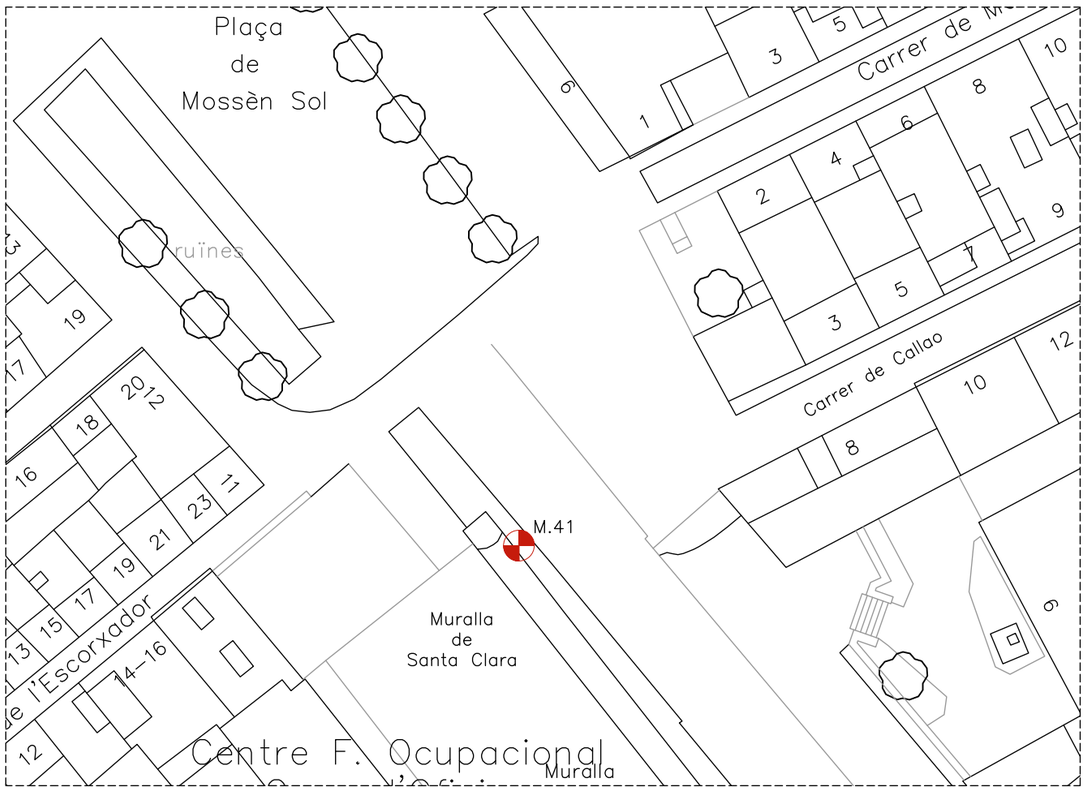
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Finançat per

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

TÒTEM DE FASE 1 QUE SE LI AFEGEIXEN TEMES DE FASE 2

N

SENYAL M.41

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

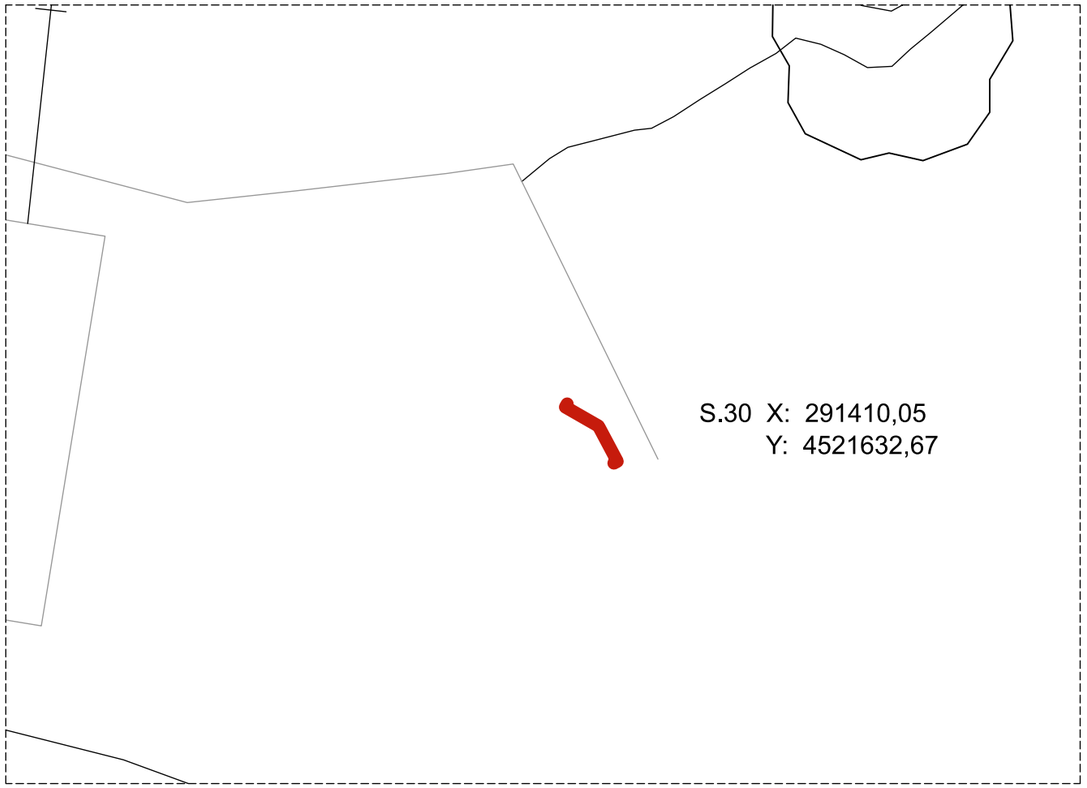
Finançat per Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Finançat per Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

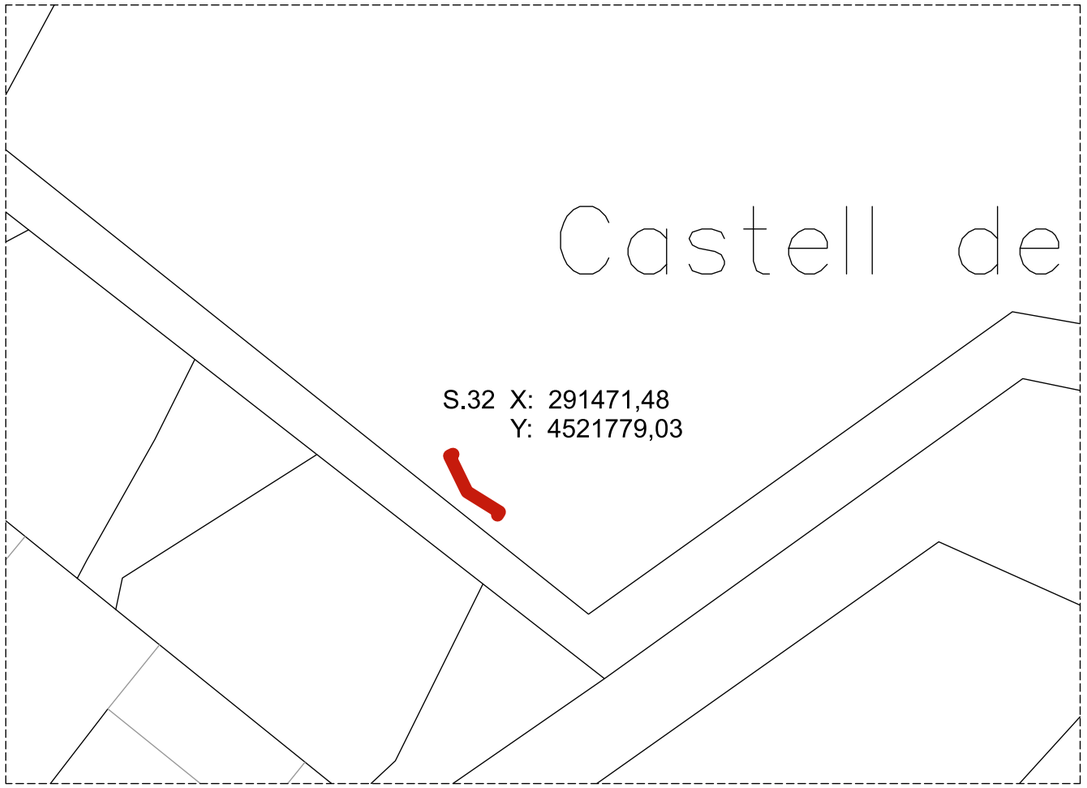

N

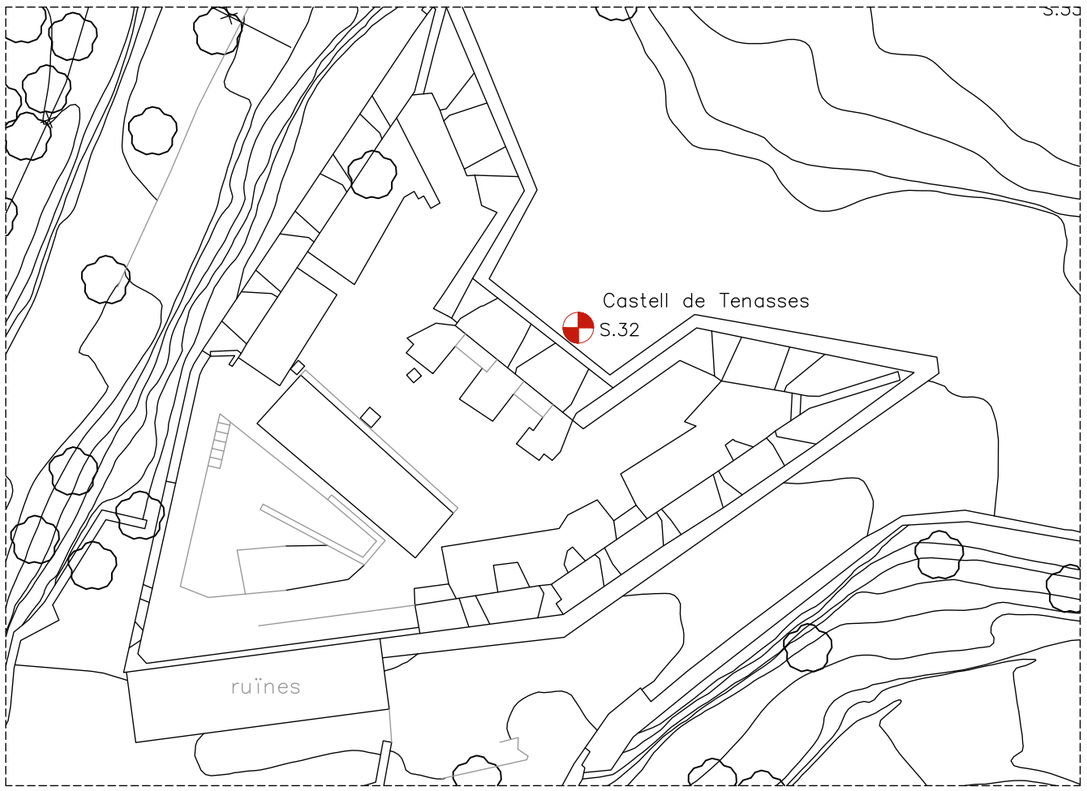
SENYAL M.42

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Ajuntament de Tortosa
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.43

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

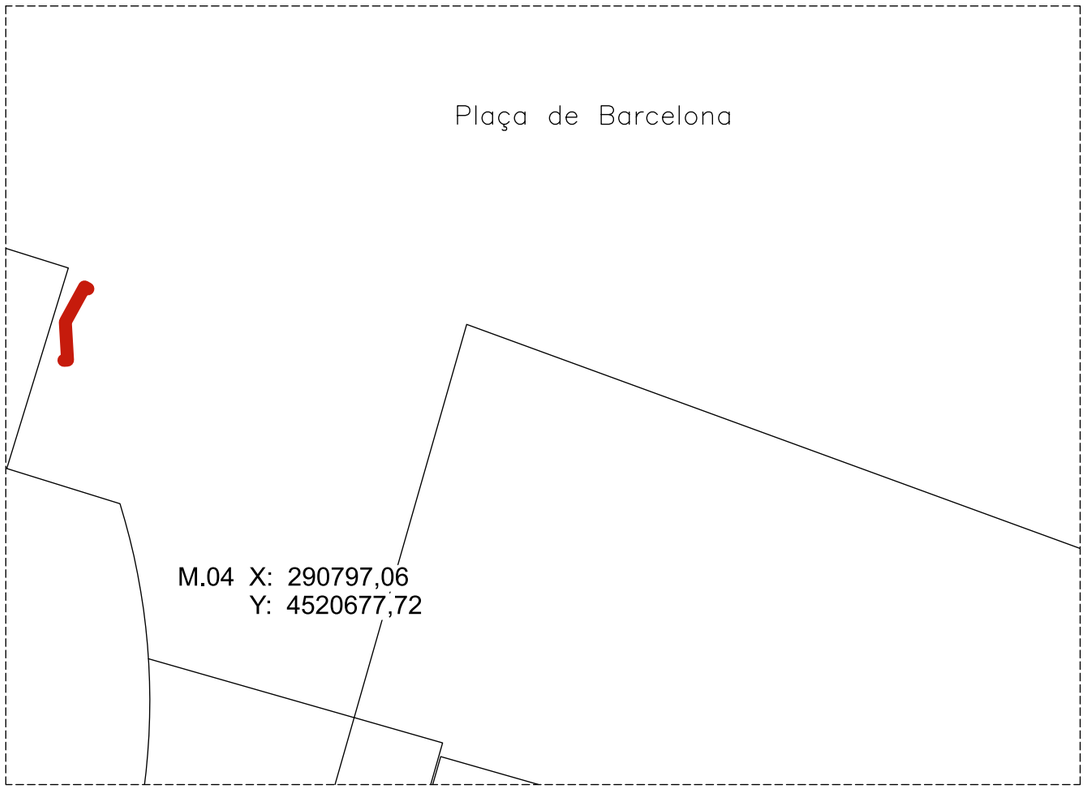
Finançat per Pla de Recuperació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

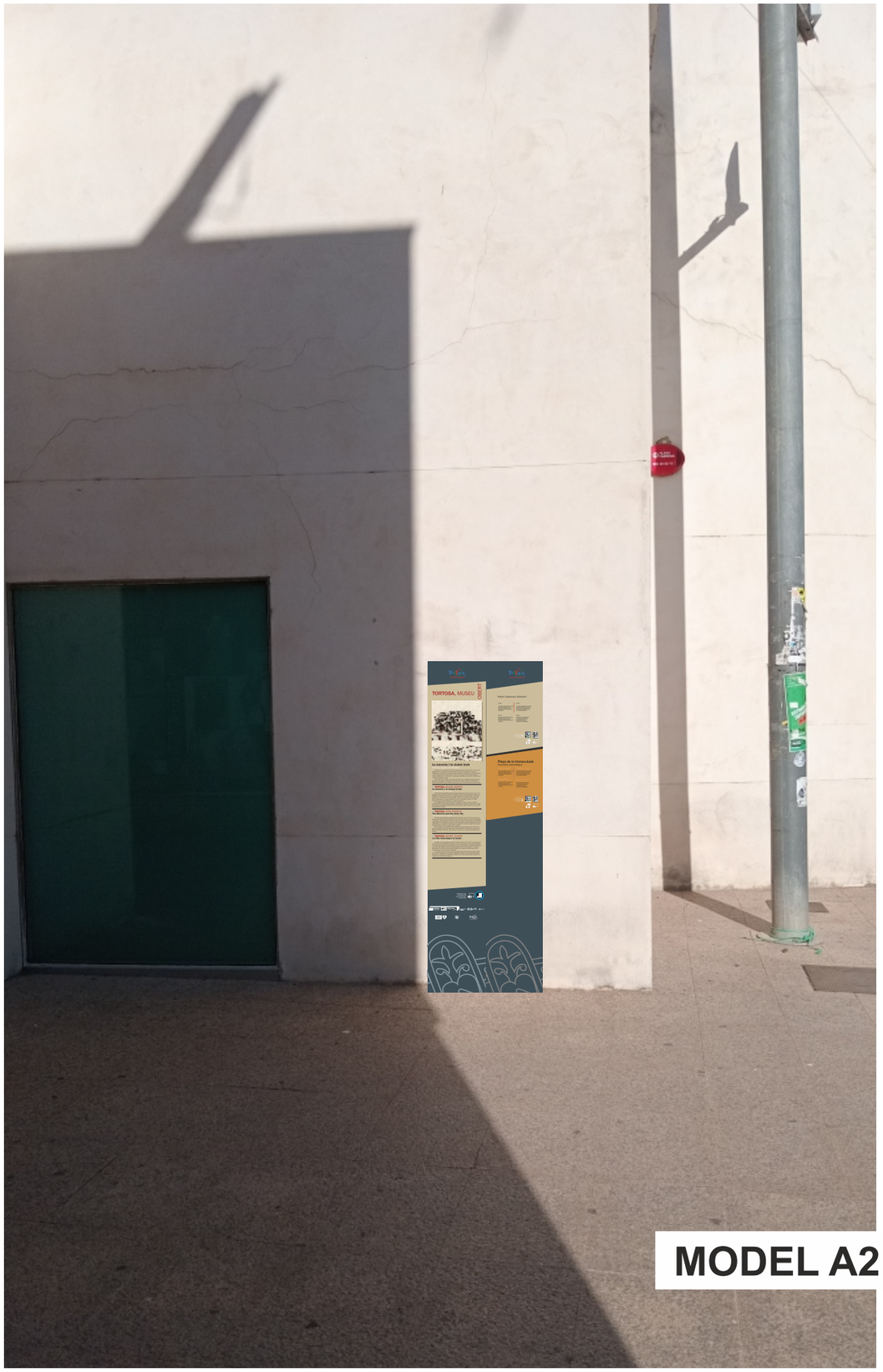
Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.04

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Ajuntament de Tortosa

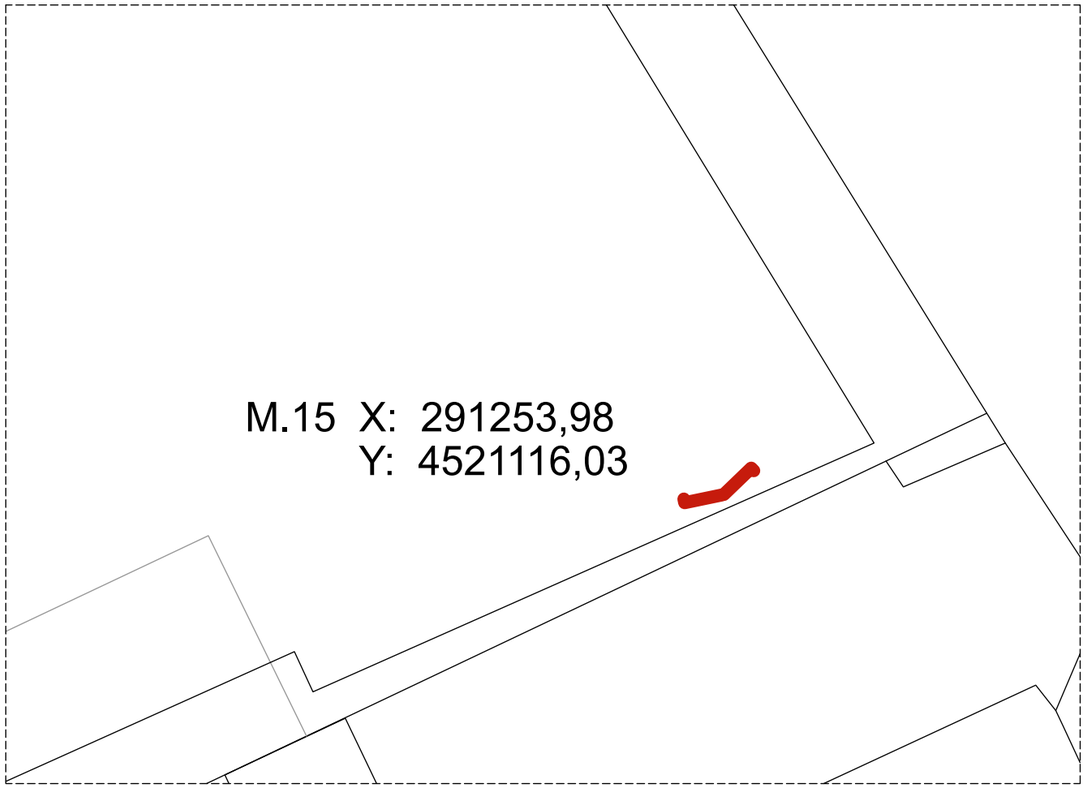
Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

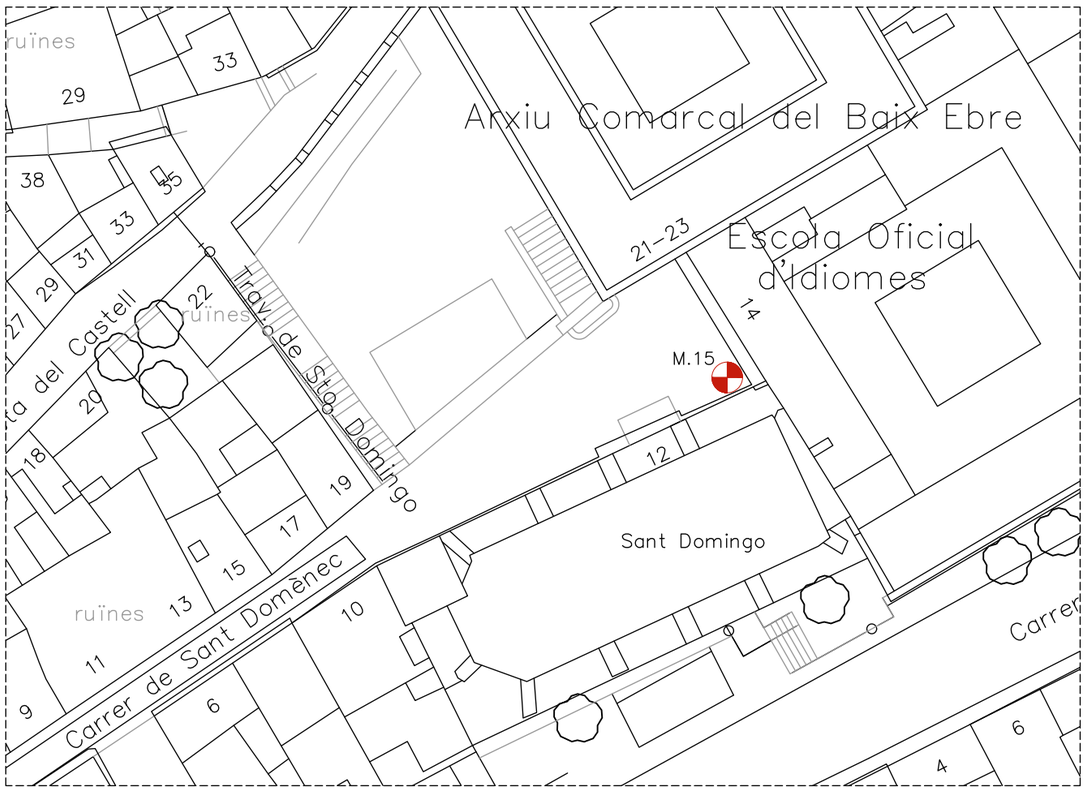
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

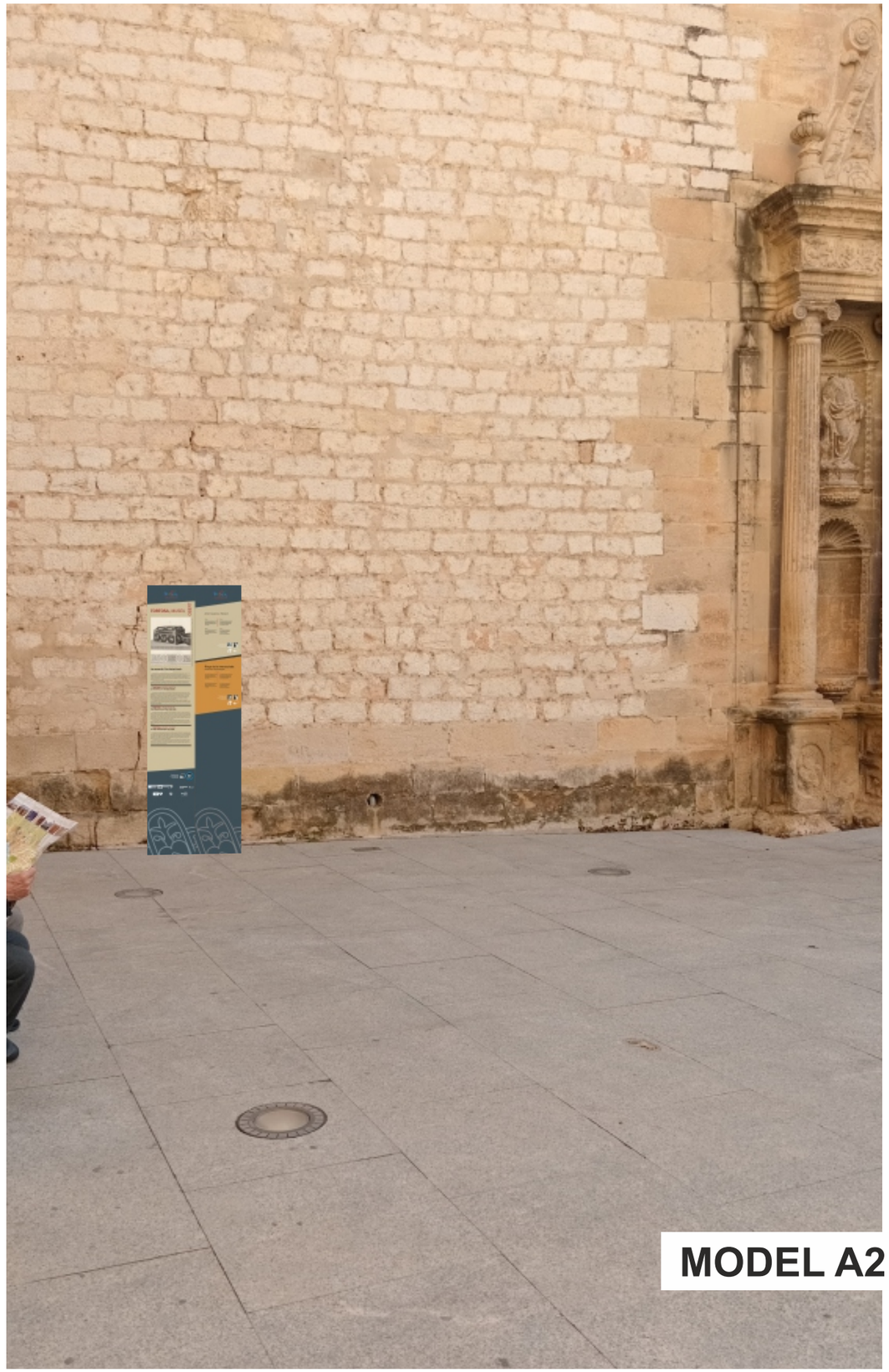
Finançat per

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

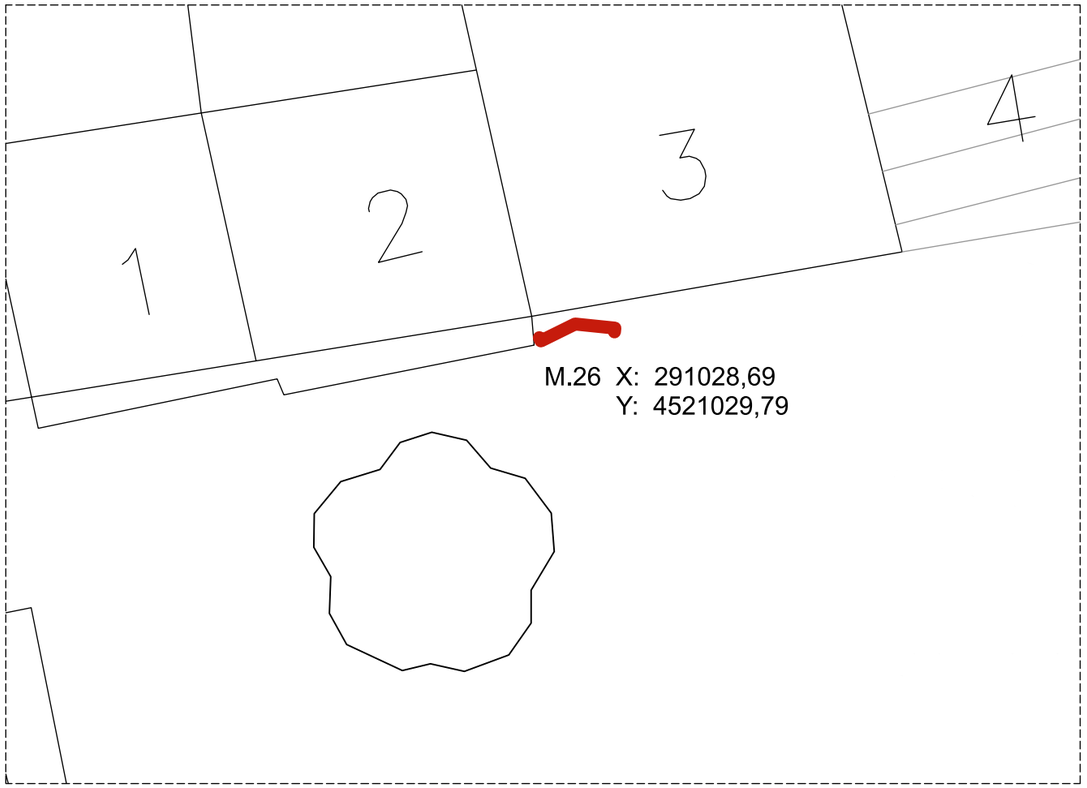

N

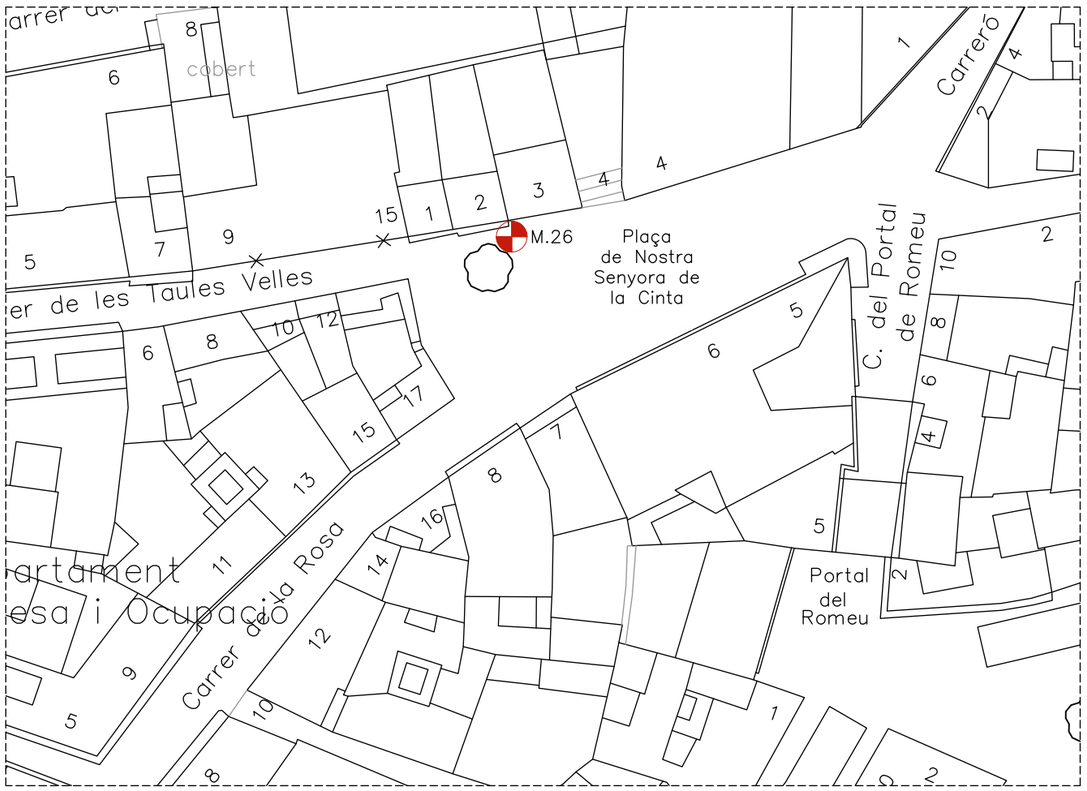
SENYAL M.15

PROJECTE
TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Ajuntament de Tortosa
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL A2

N

SENYAL M.26

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

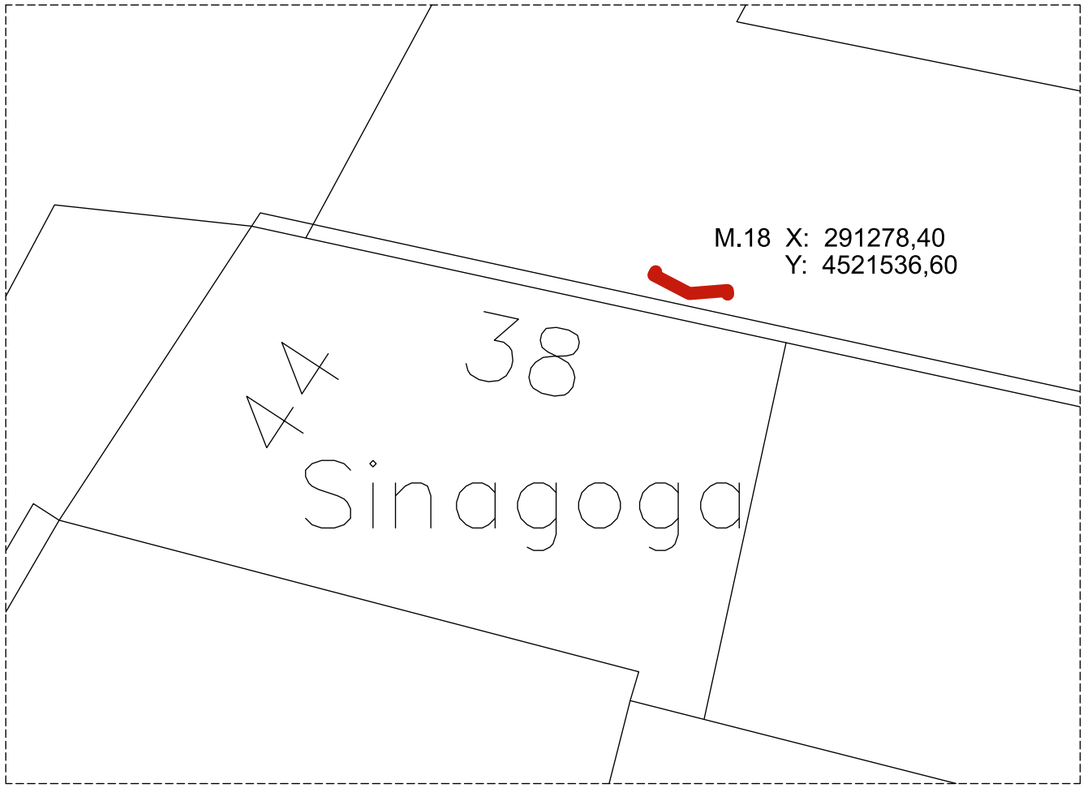
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Finançat per Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.18

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

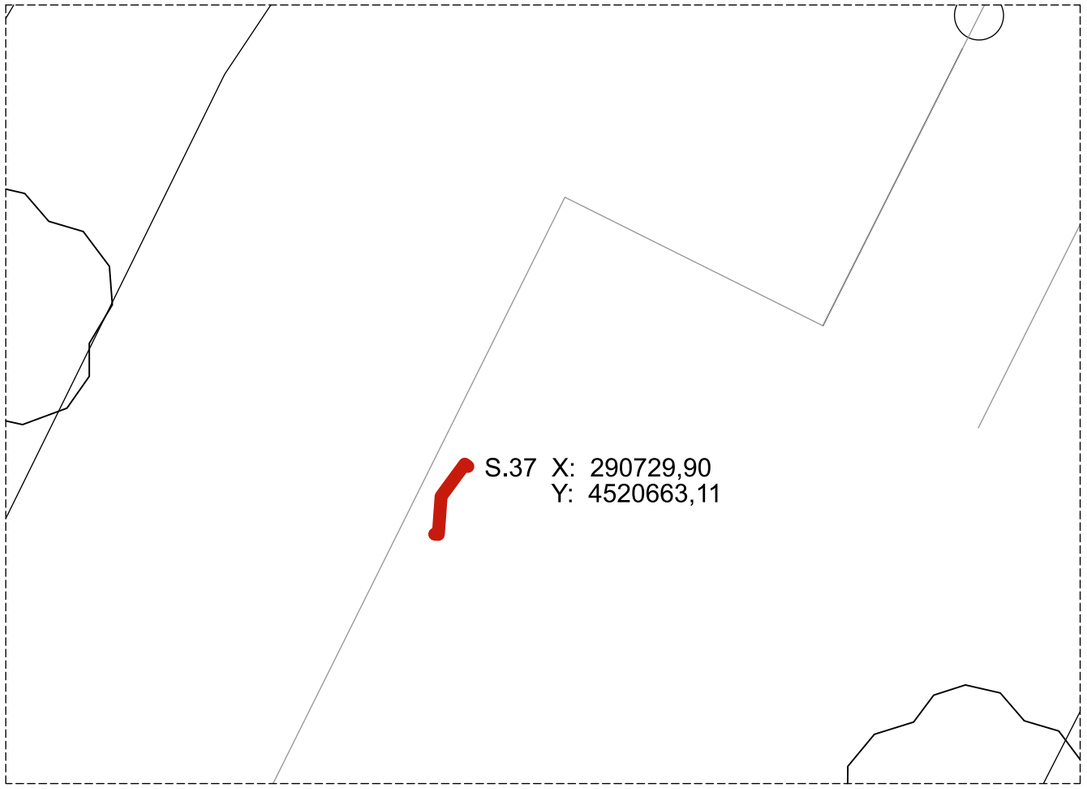
Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

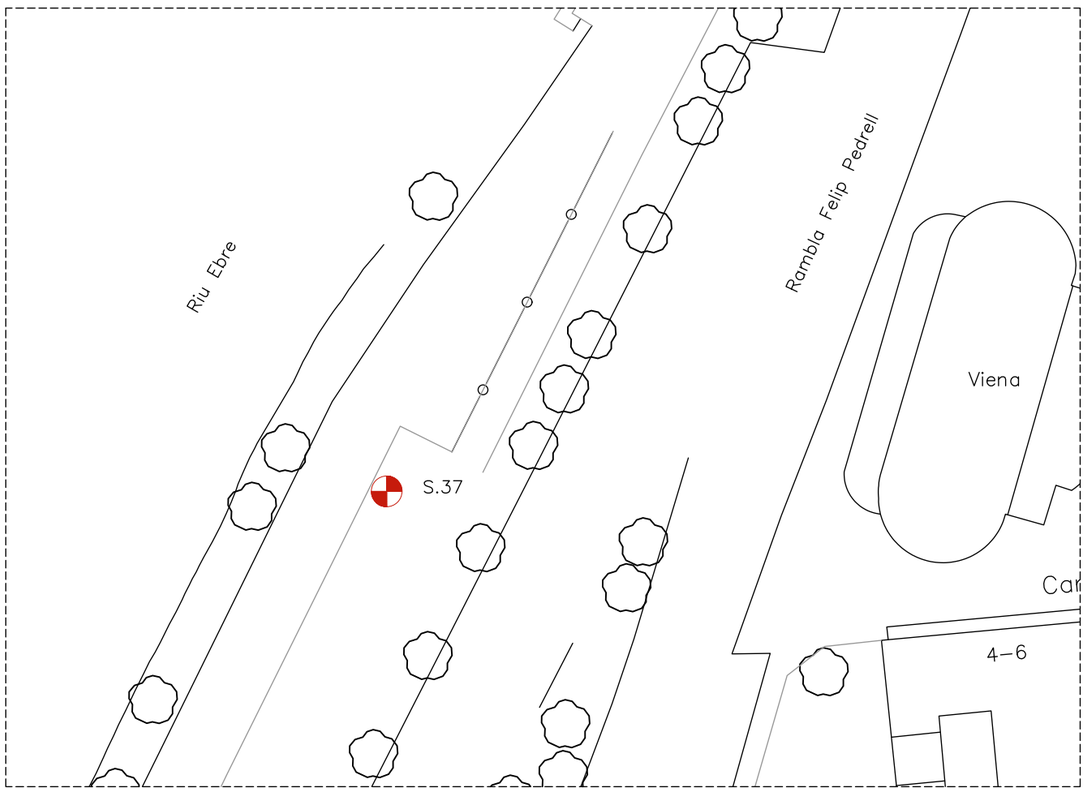
Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.37

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

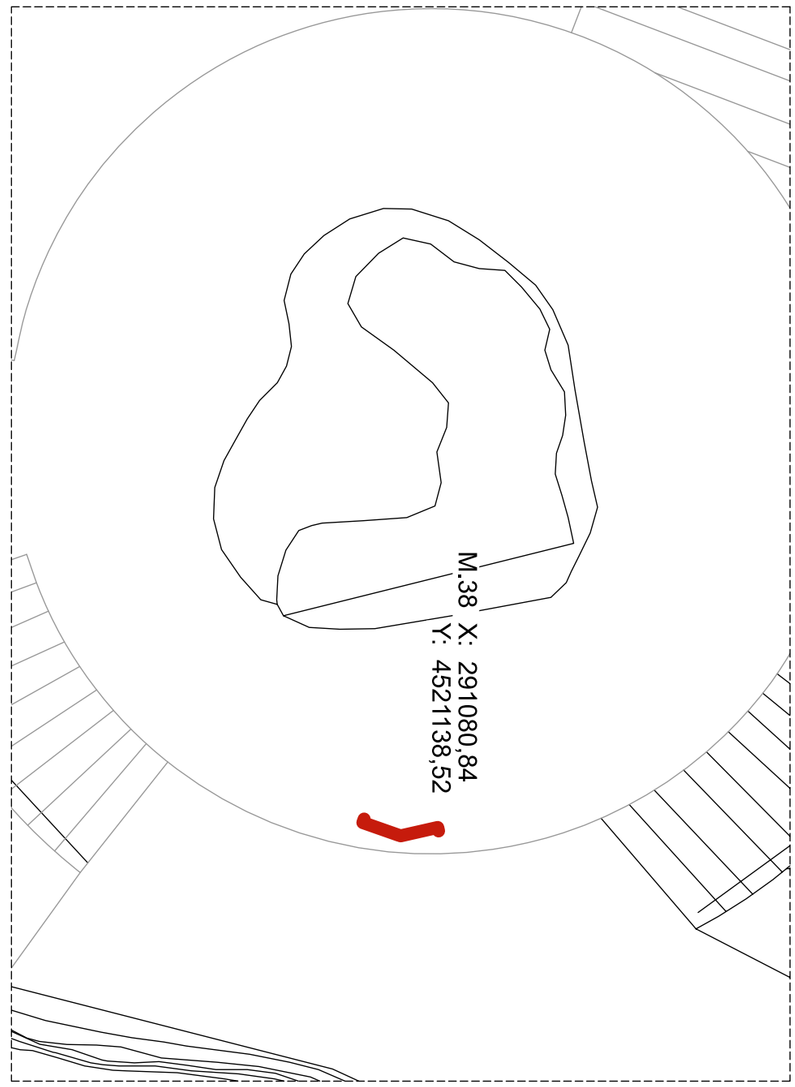
Next Generation Catalunya

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL A3

Finançat per
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

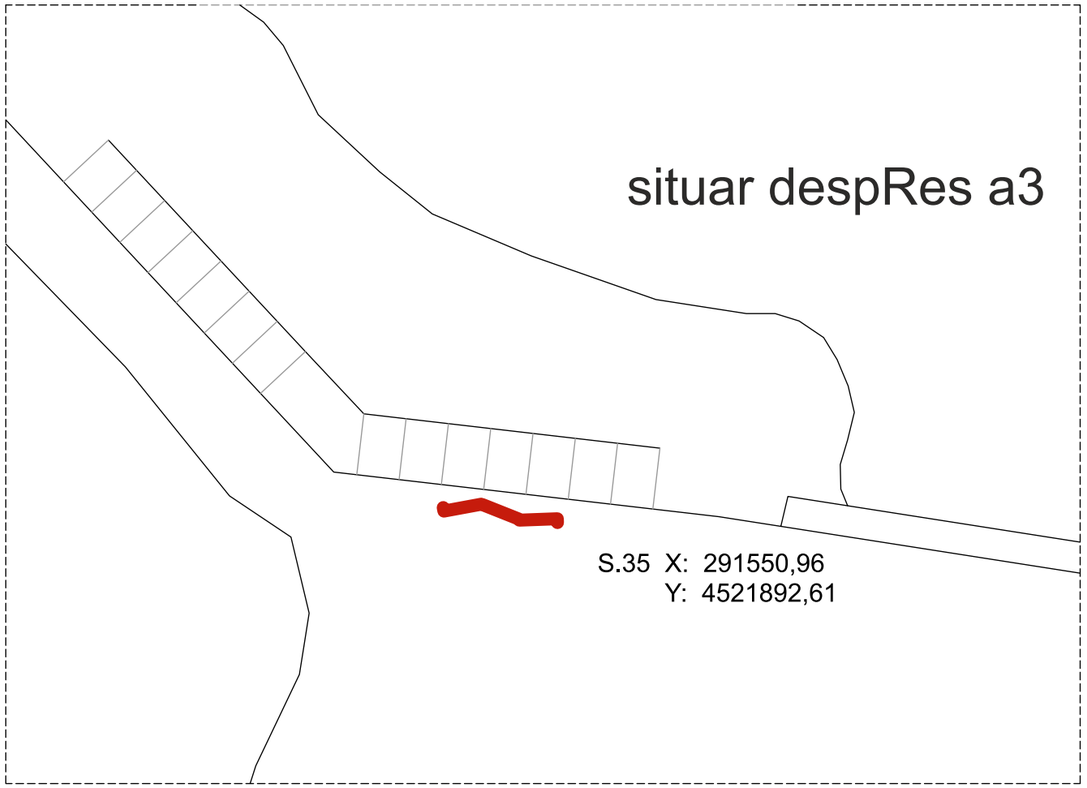
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

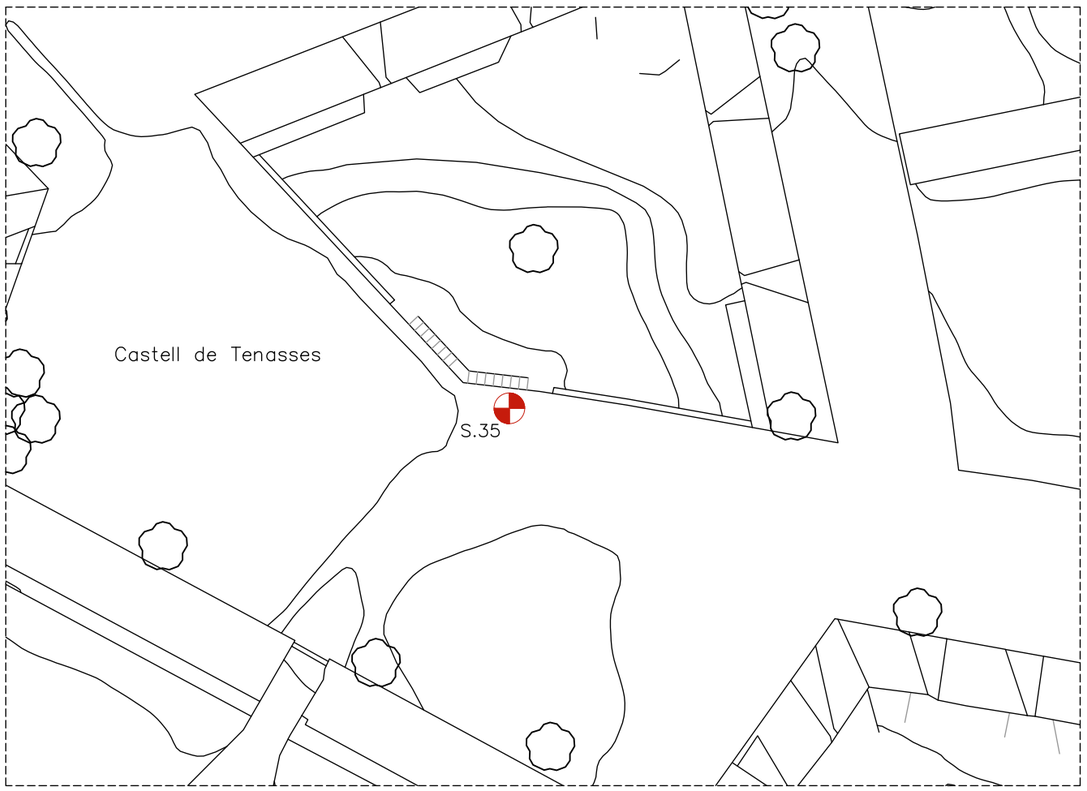
SENYAL

M.38

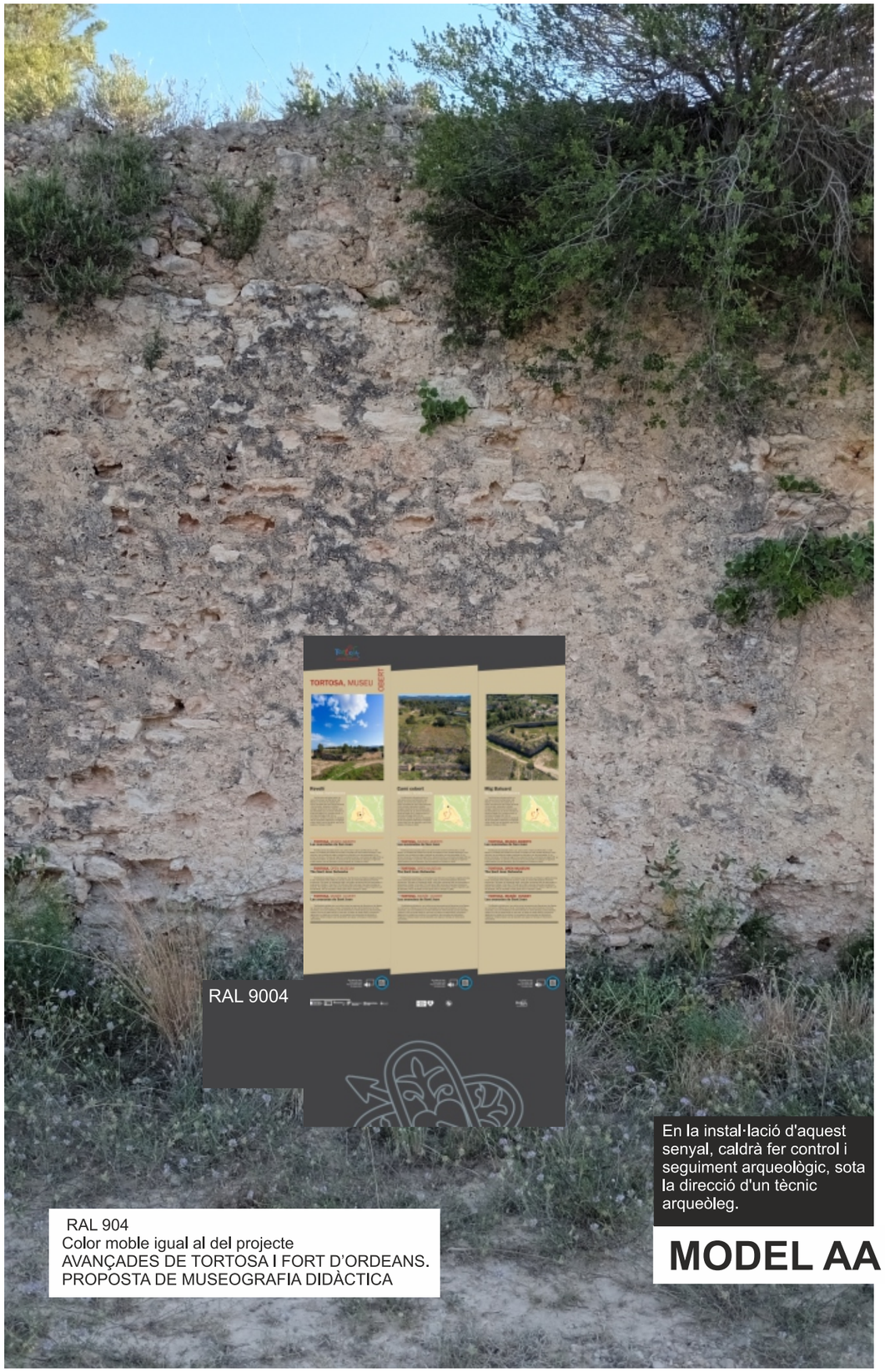
N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

RAL 904
Color moble igual al del projecte
AVANÇADES DE TORTOSA I FORT D'ORDEANS.
PROPOSTA DE MUSEOGRAFIA DIDÀCTICA

N

SENYAL S.44

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Pla de Recuperació i Resiliència

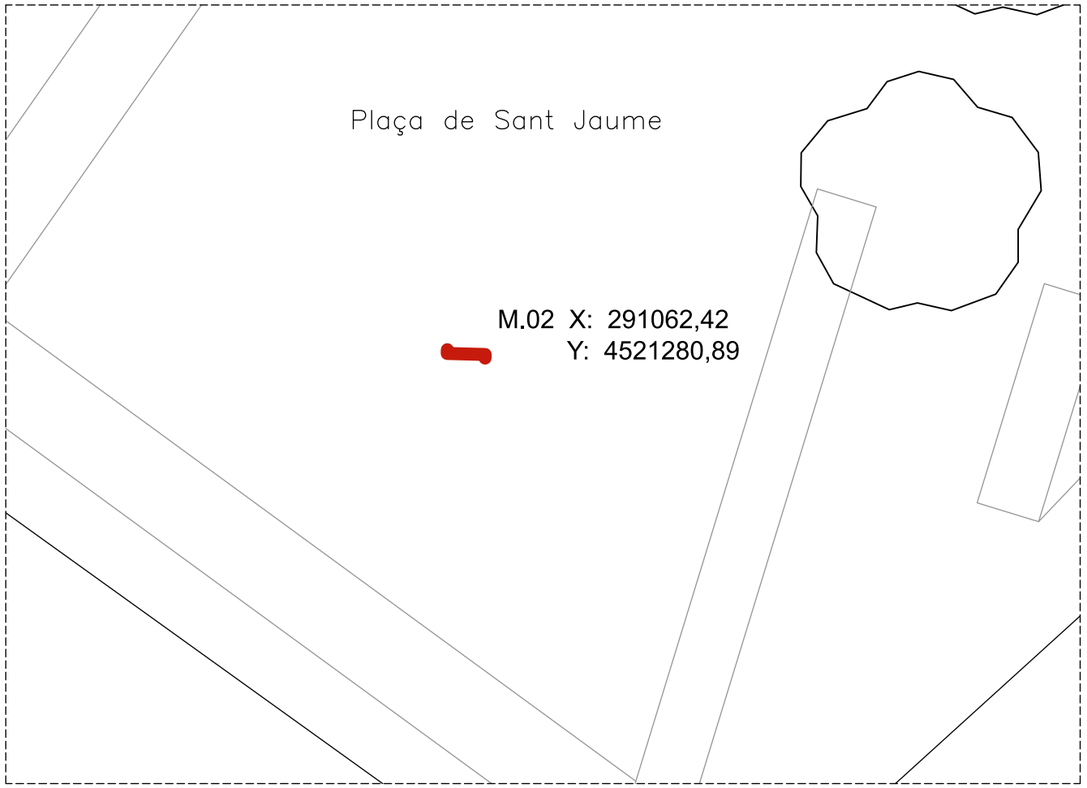
Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Next Generation Catalunya

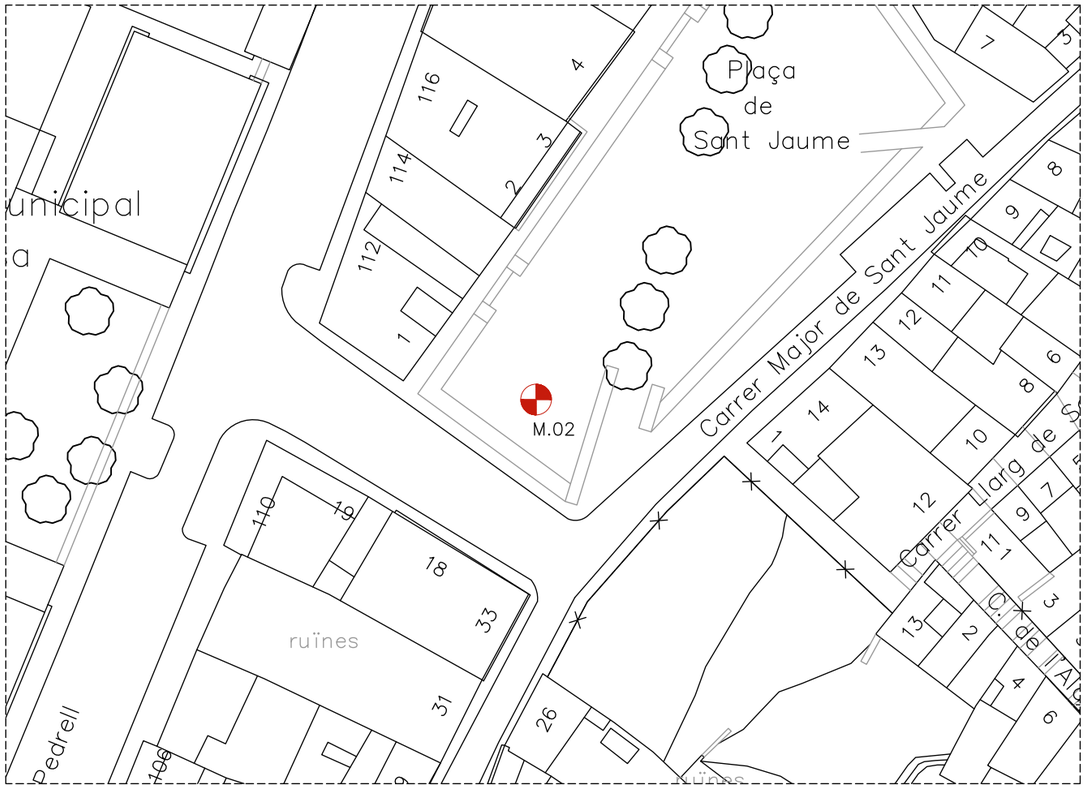
Finançado por la UniÓn Europea NextGenerationEU

Finançat per

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

TÒTEM DE FASE 1 QUE SE LI AFEGEIXEN TEMES DE FASE 2

N

SENYAL M.02

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

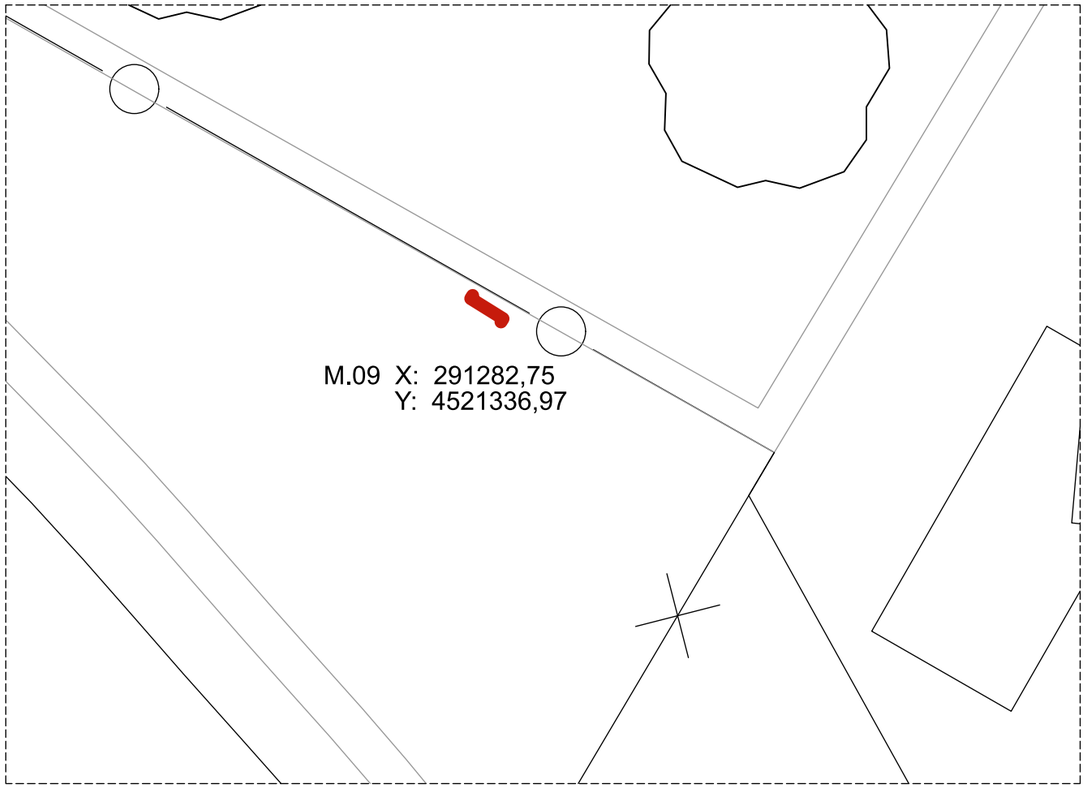
Pla de Barris amb l'estudi social i l'assistència

Ajuntament de Tortosa

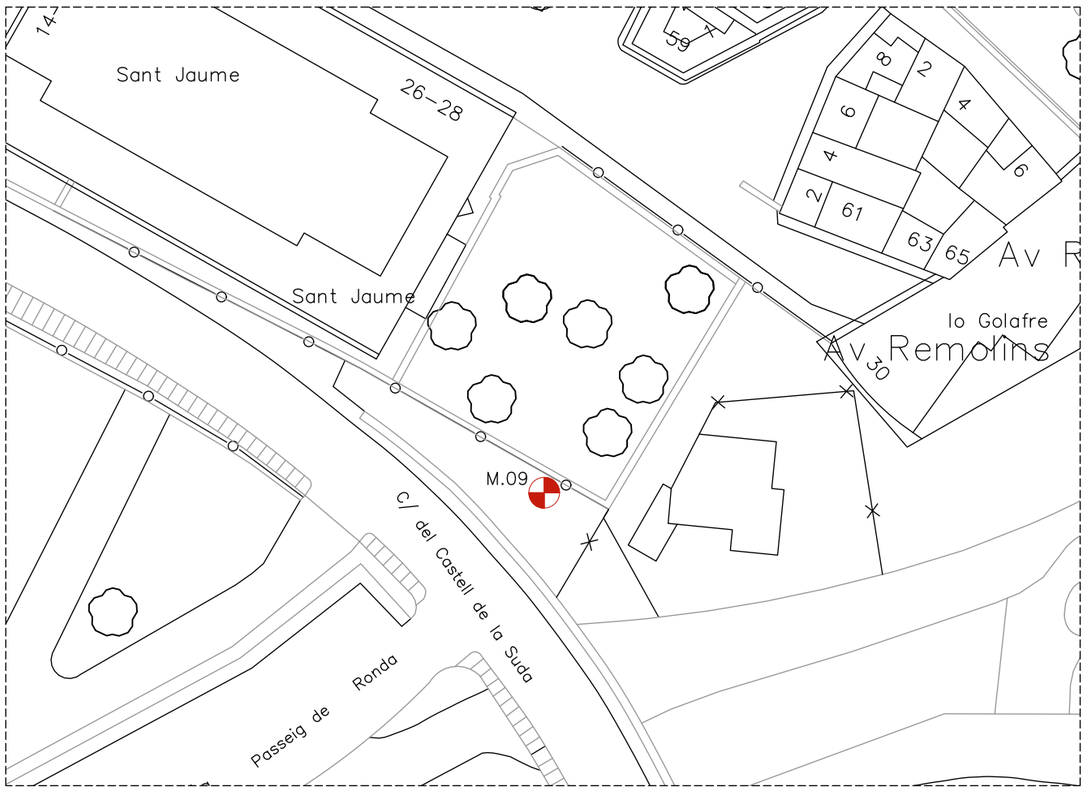
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Finançat per la Unión Europea NextGenerationEU

Finançat per Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.09

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

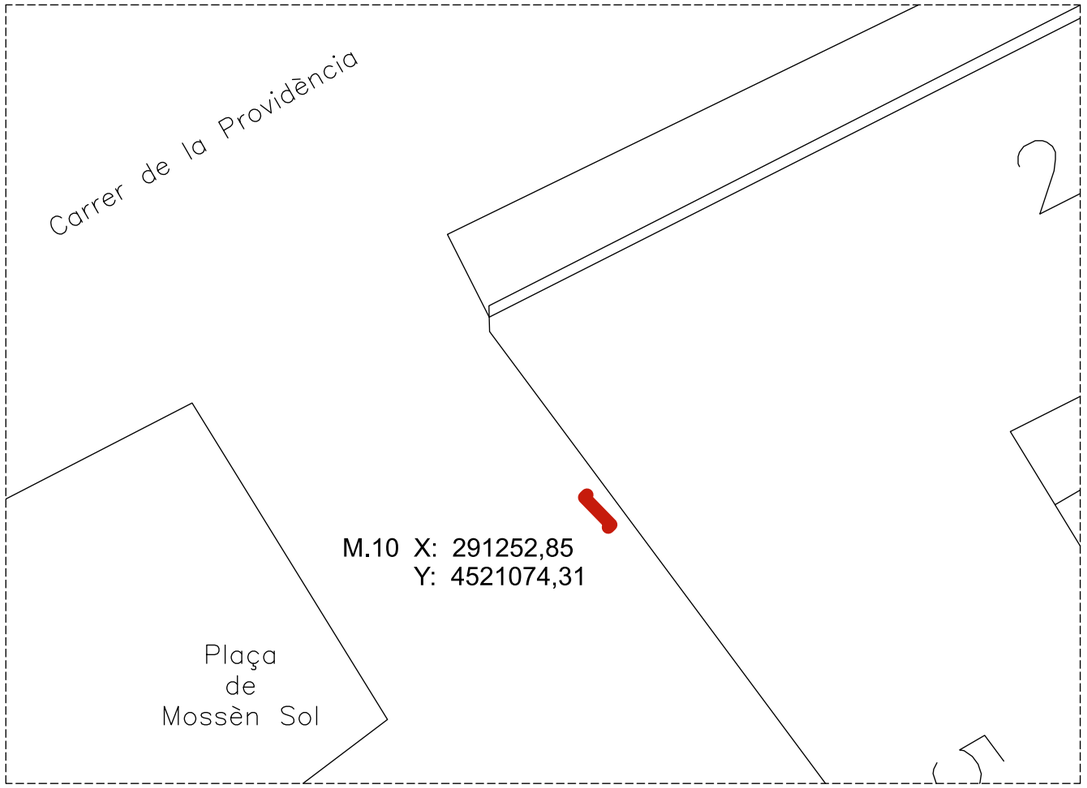
Next Generation Catalunya

Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU

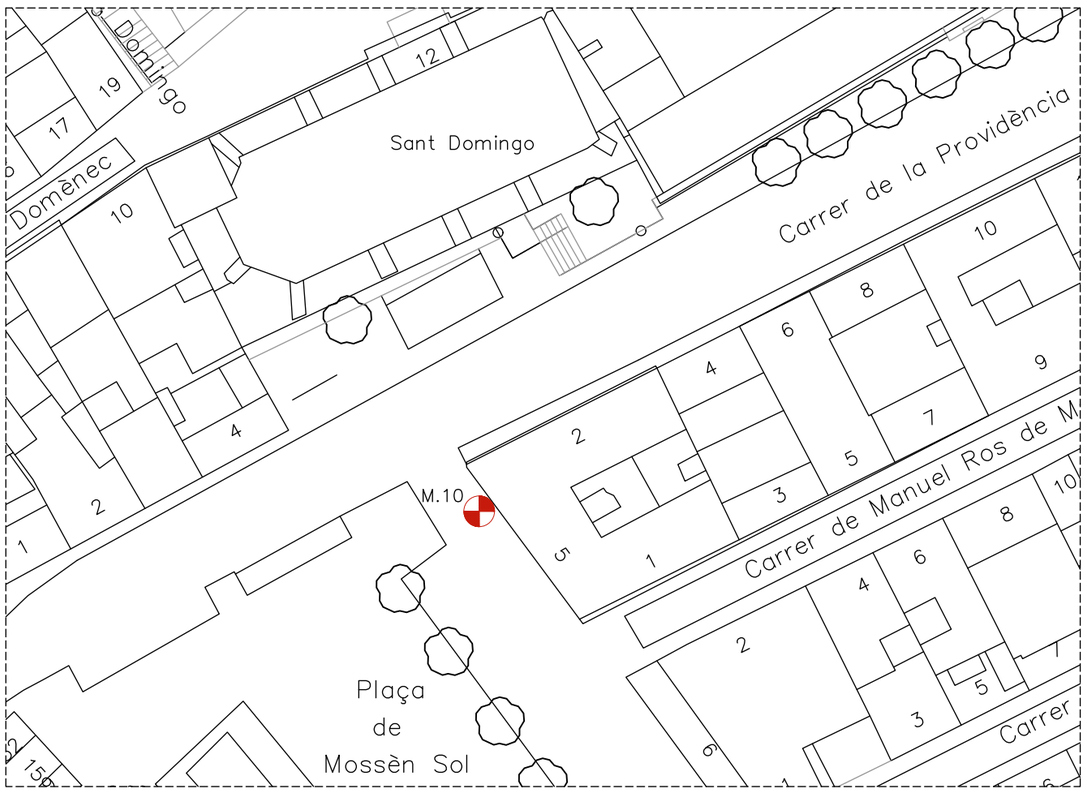
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.10

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

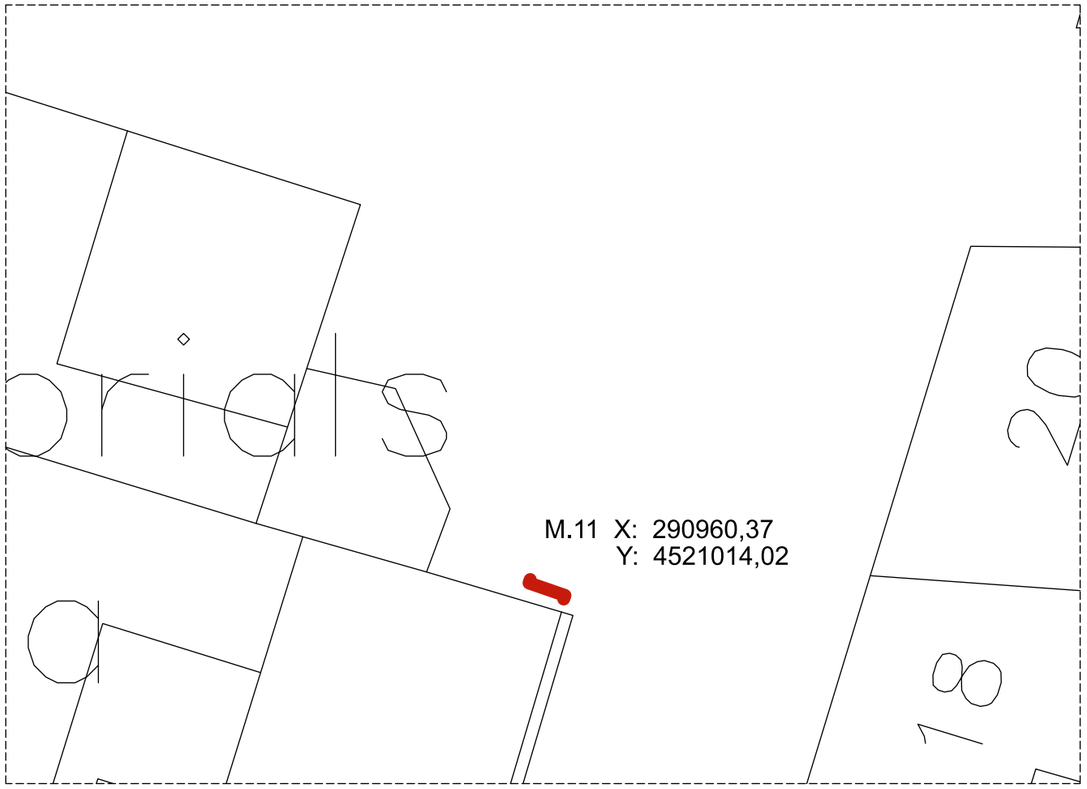
Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball

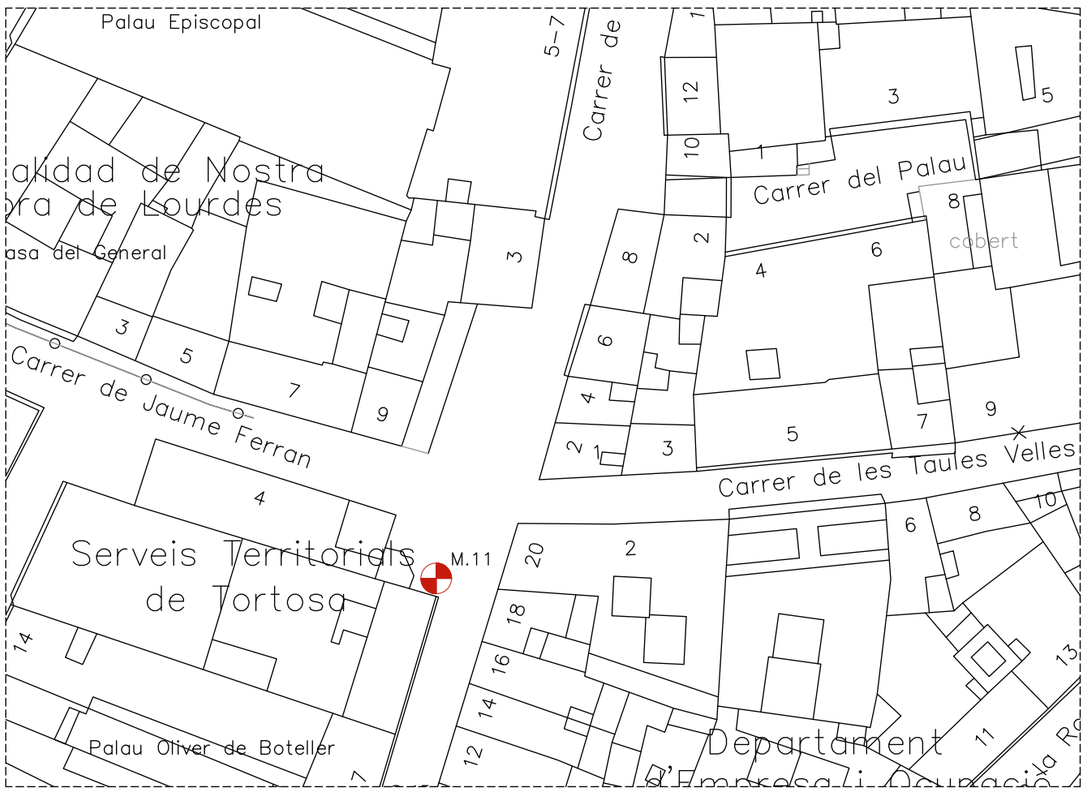
Pla de Barris amb l'estudi social i l'urbanisme

Finançat per la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.11

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Ajuntament de Tortosa

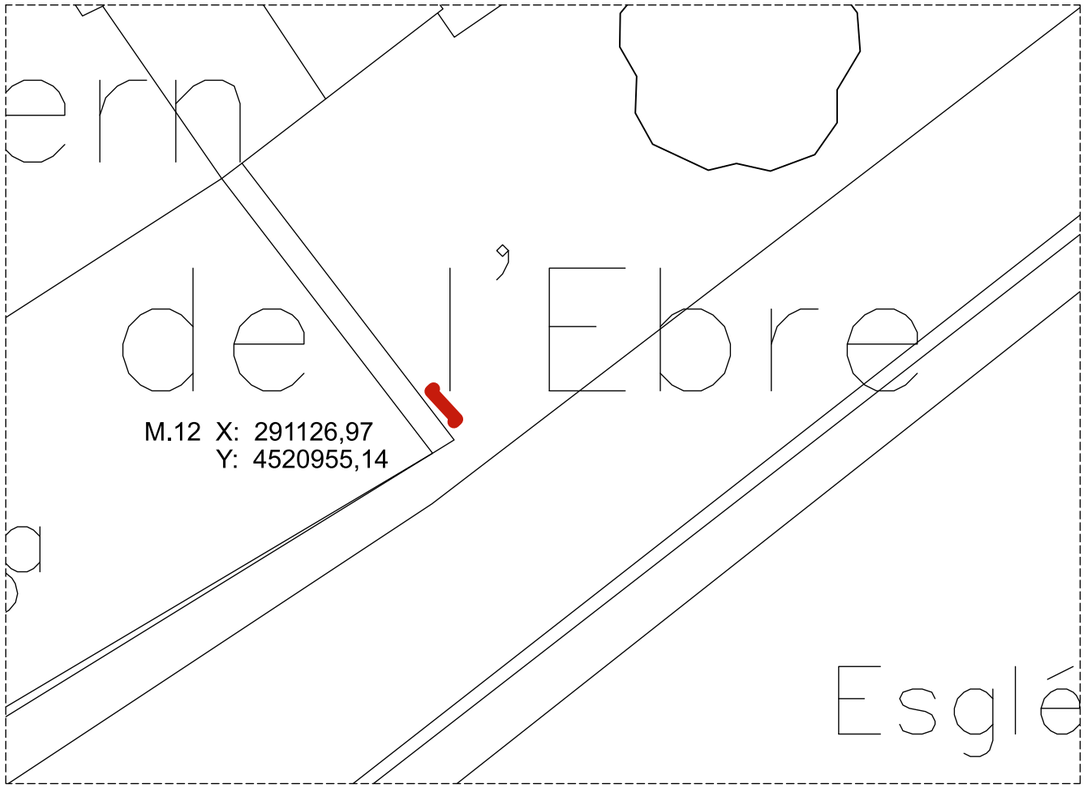
Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

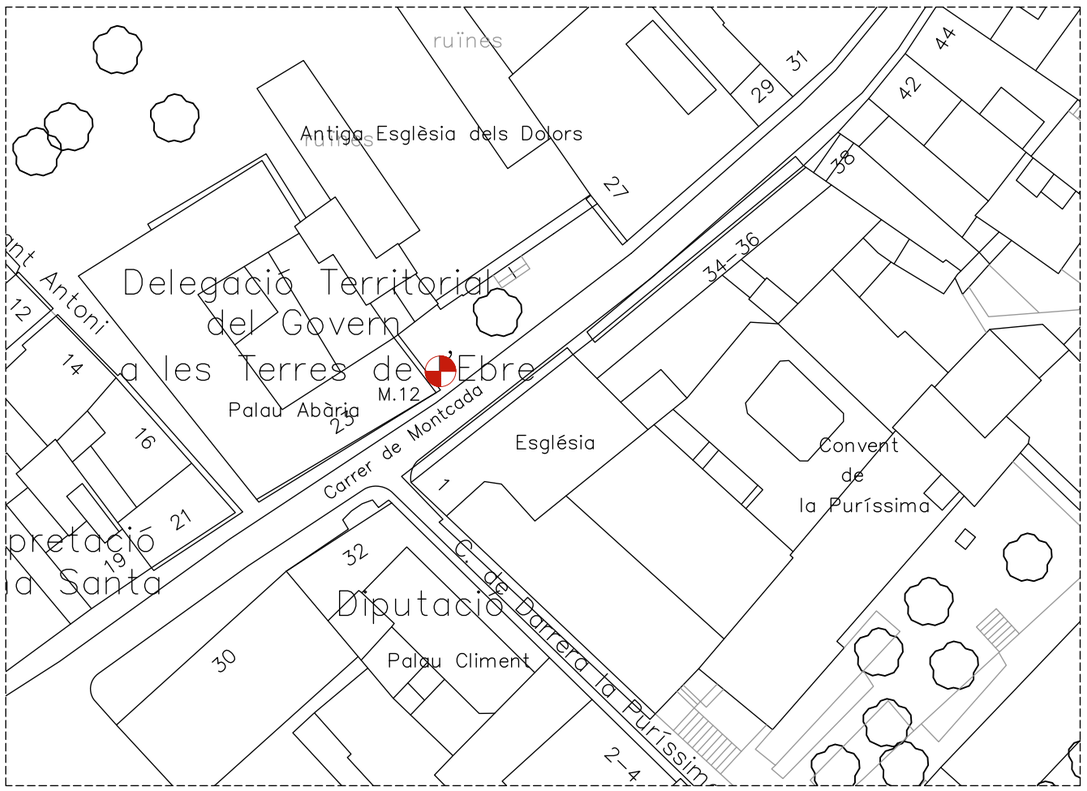
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Finançat per

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.12

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

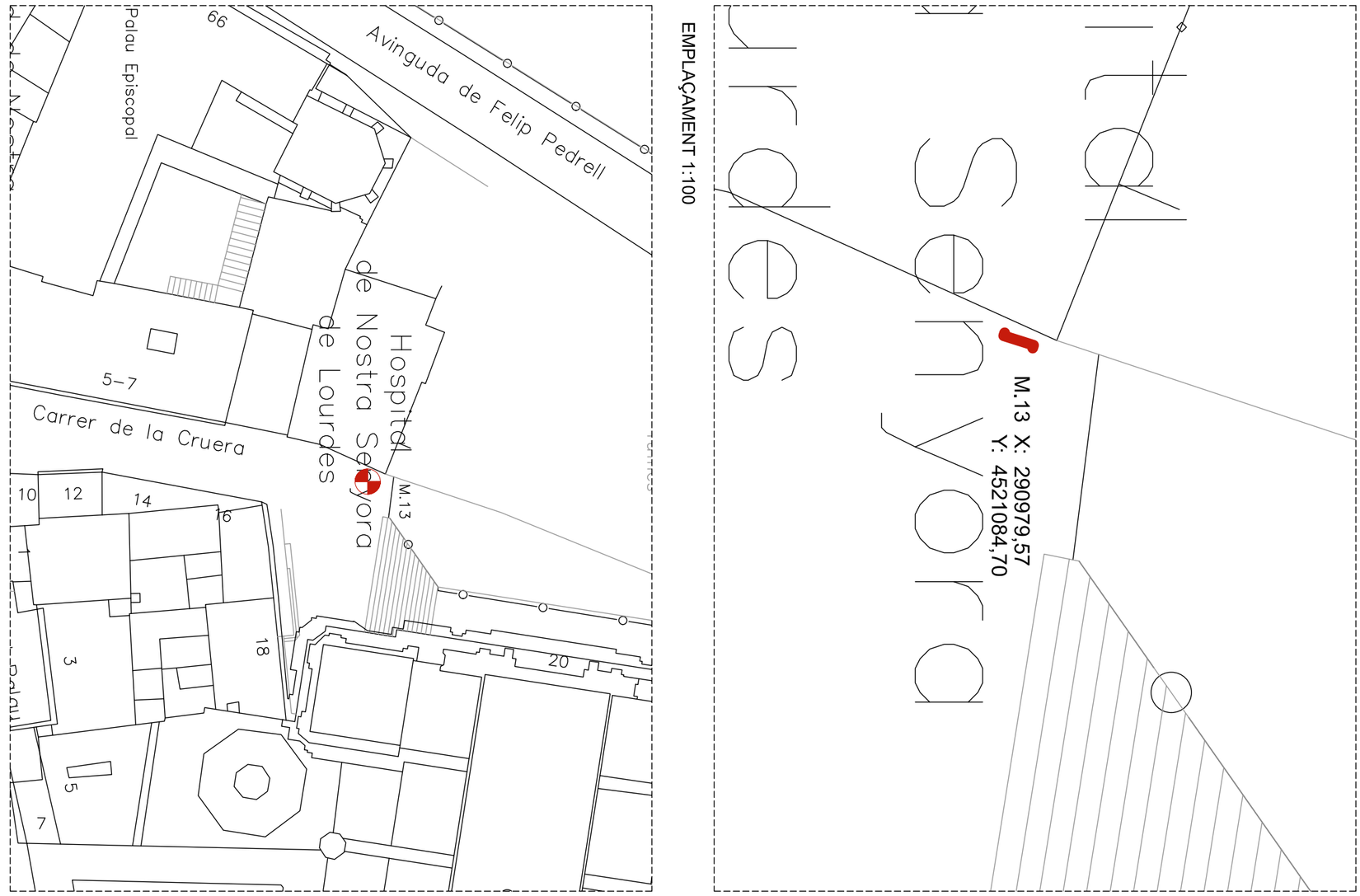
Finançat per

Next Generation Catalunya

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

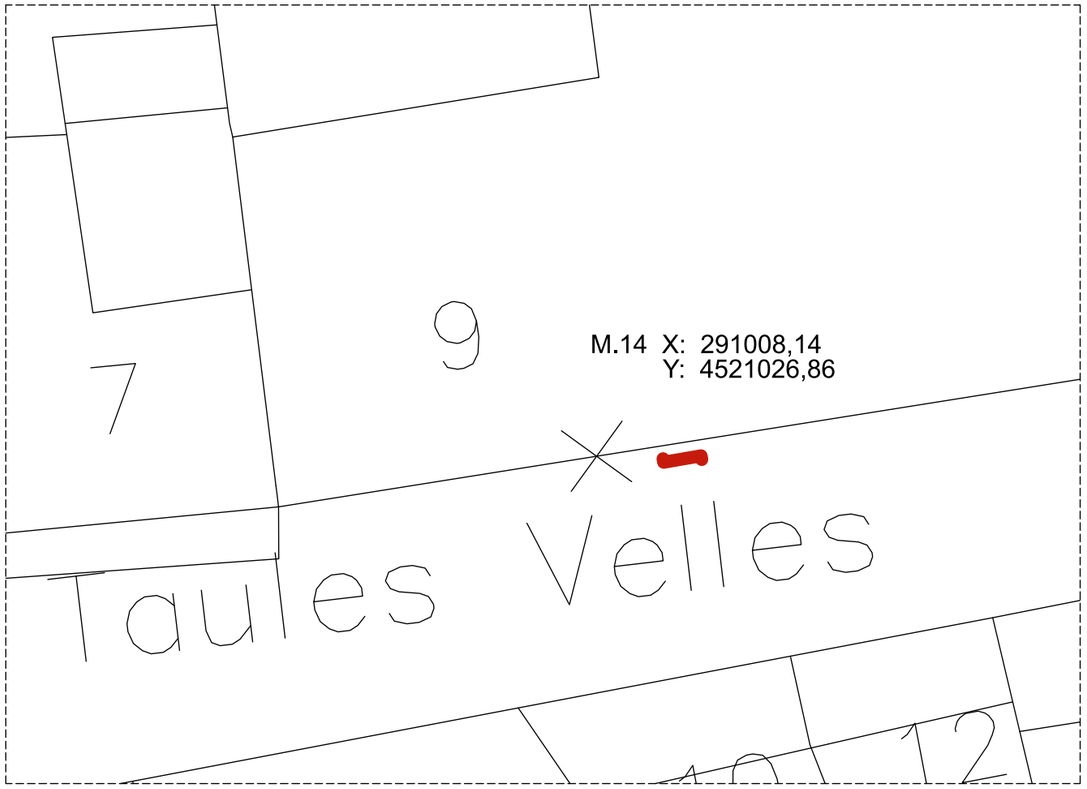
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

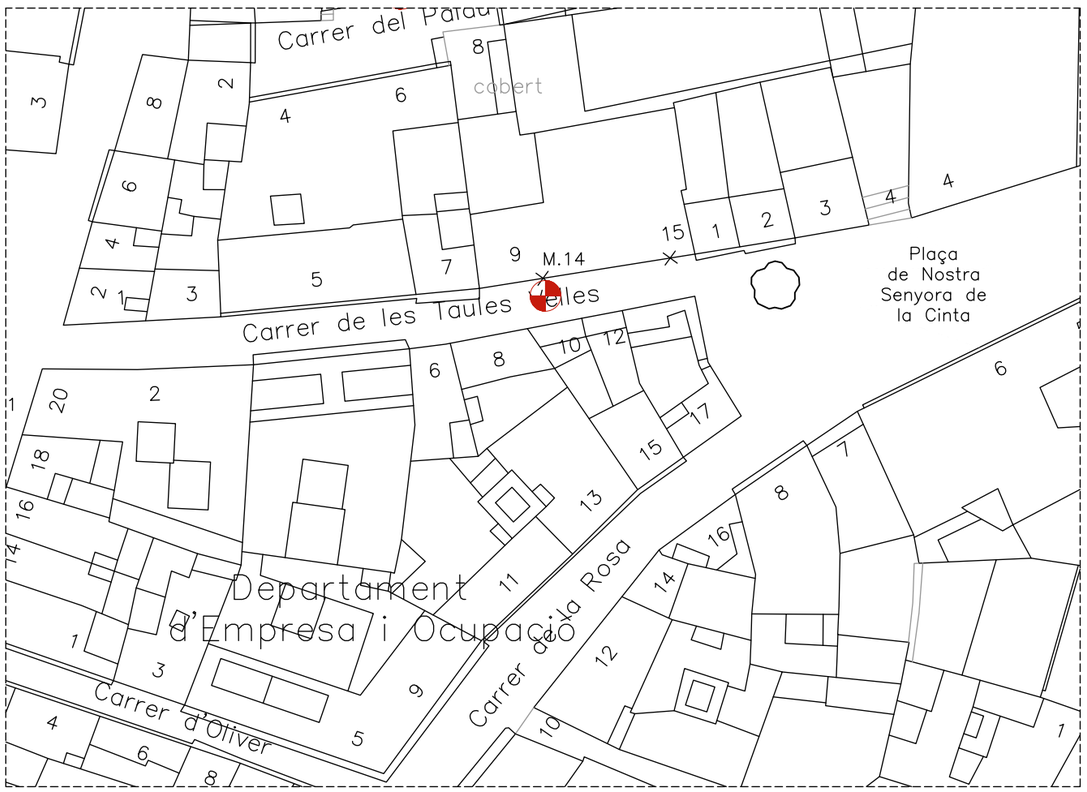
SENYAL

M.13

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.14

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL C2

Finançat per
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Pla de Recupe ració, T ansfo mació i Resiliencia
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

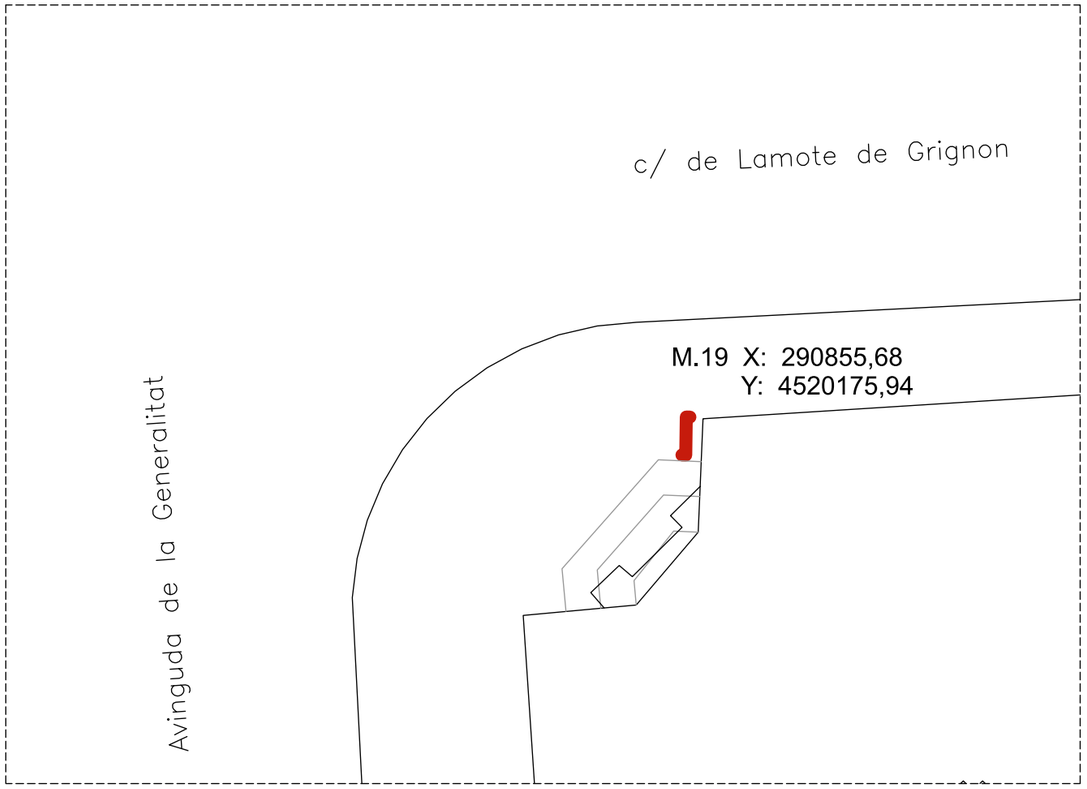
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

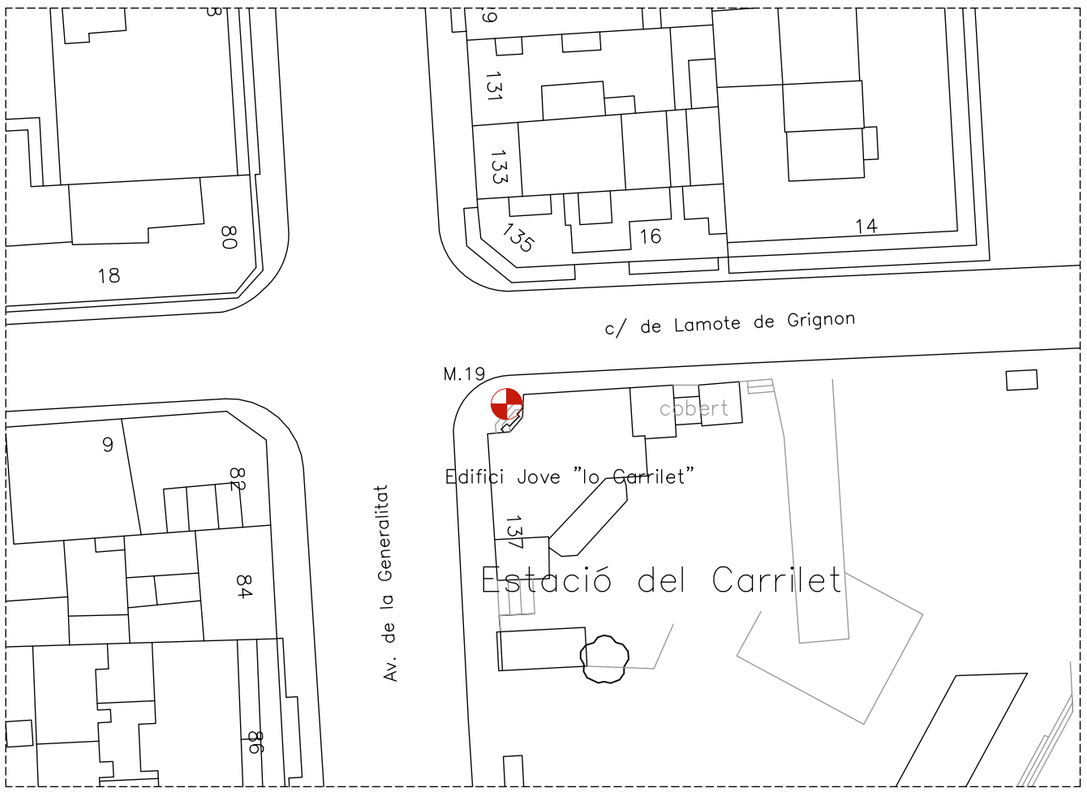
SENYAL

M.17

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL C2

N

SENYAL M.19

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

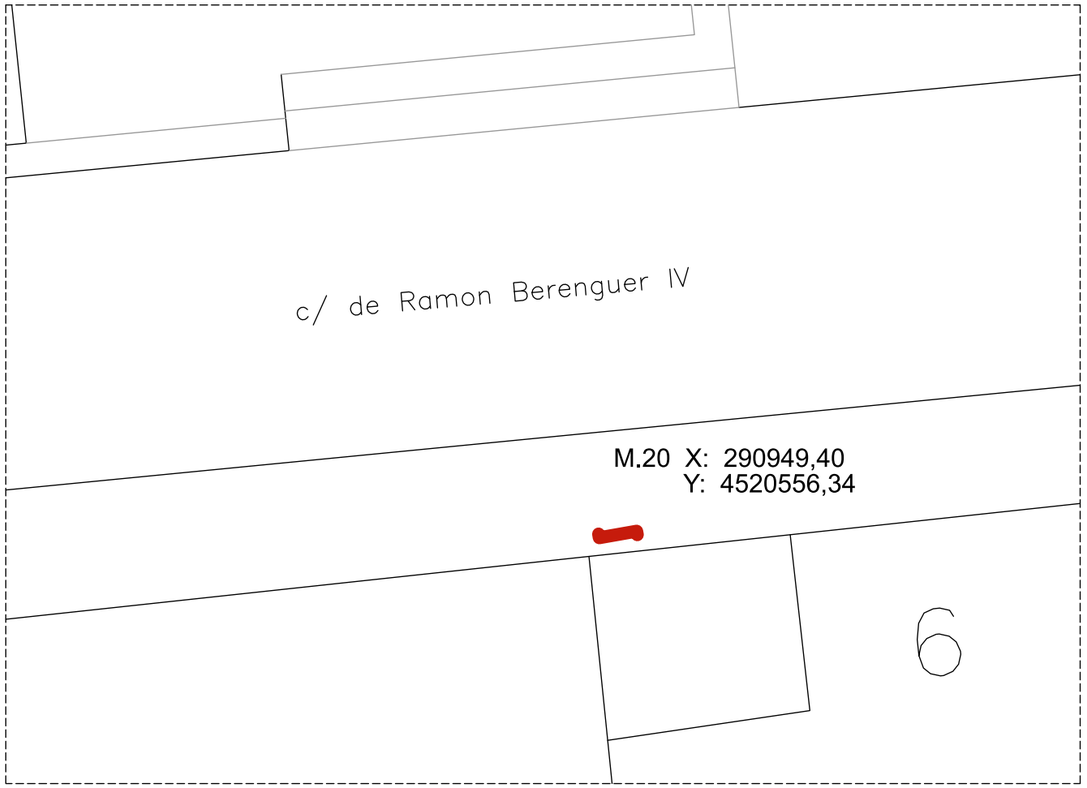
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

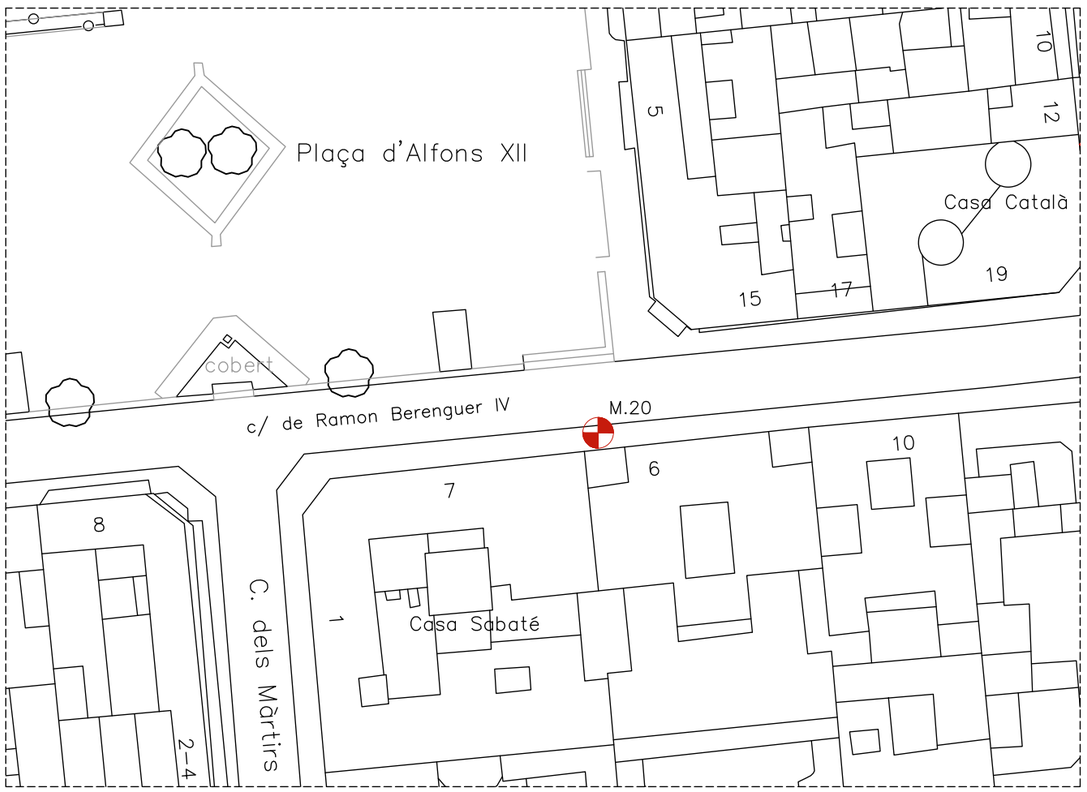
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.20

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

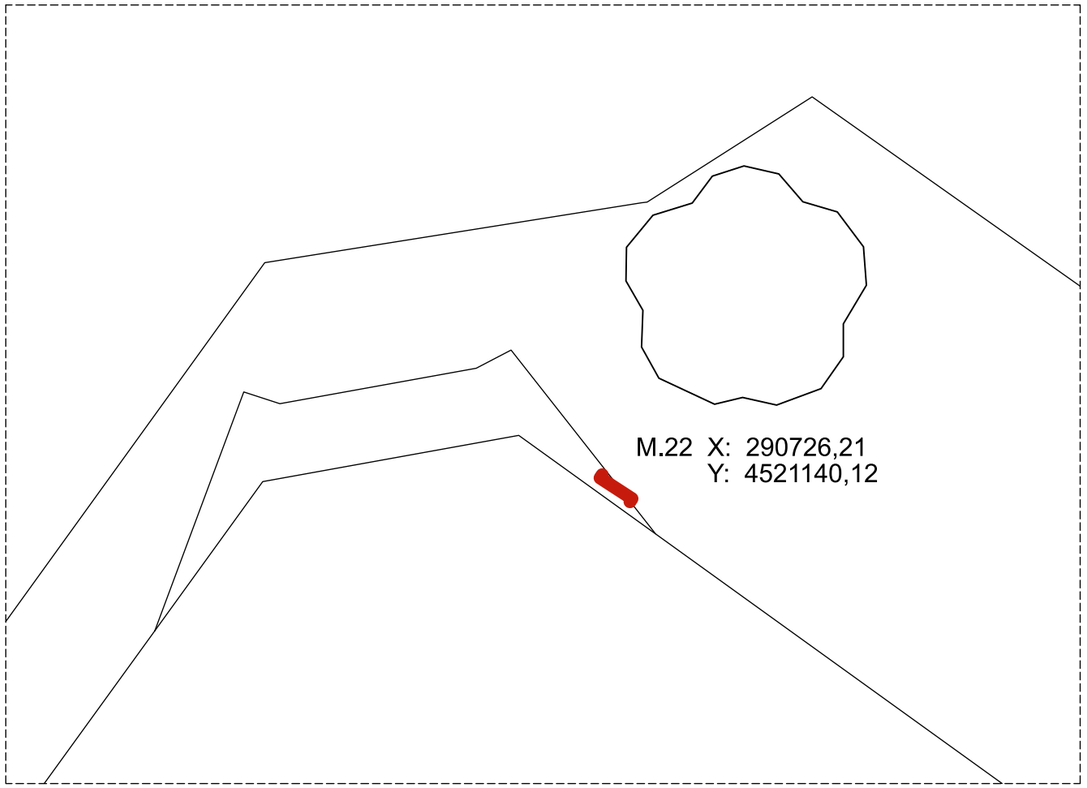
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

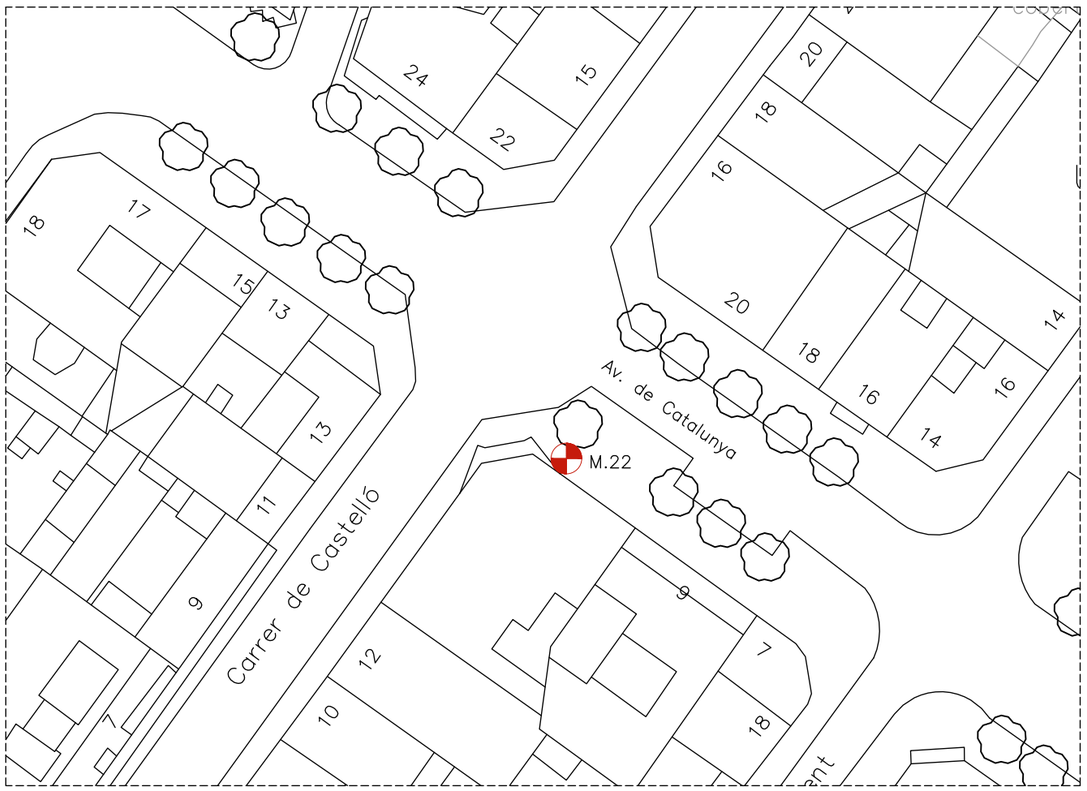
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.22

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

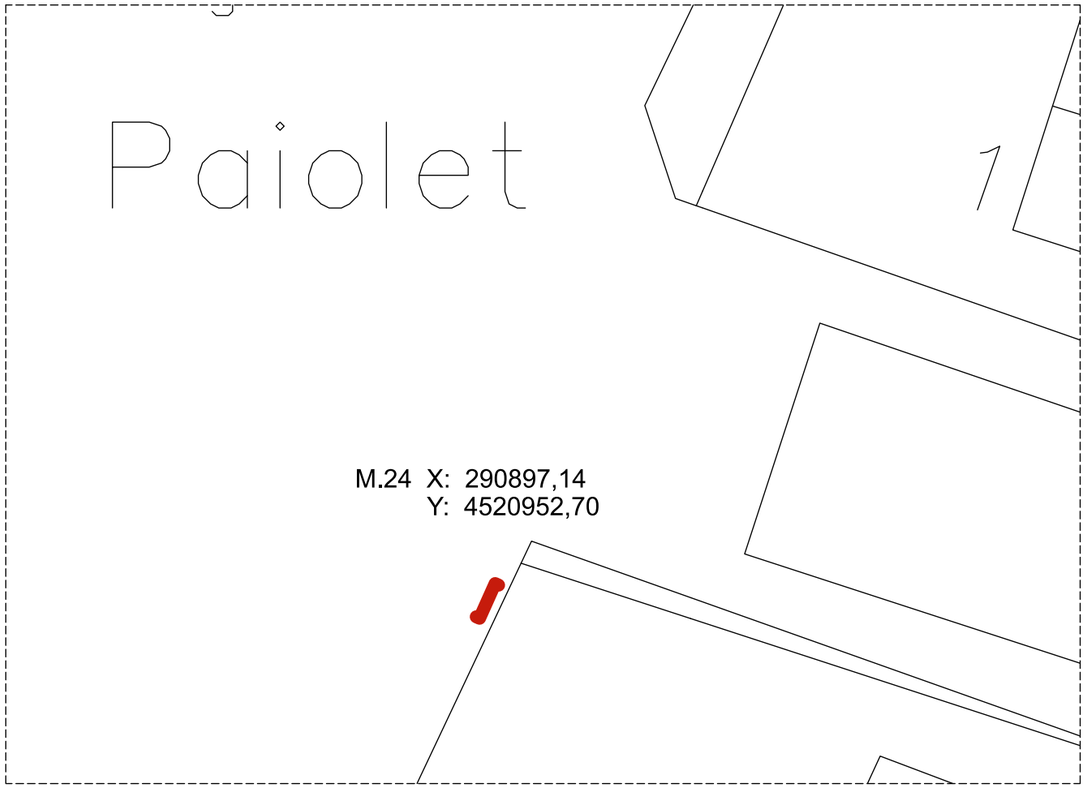
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

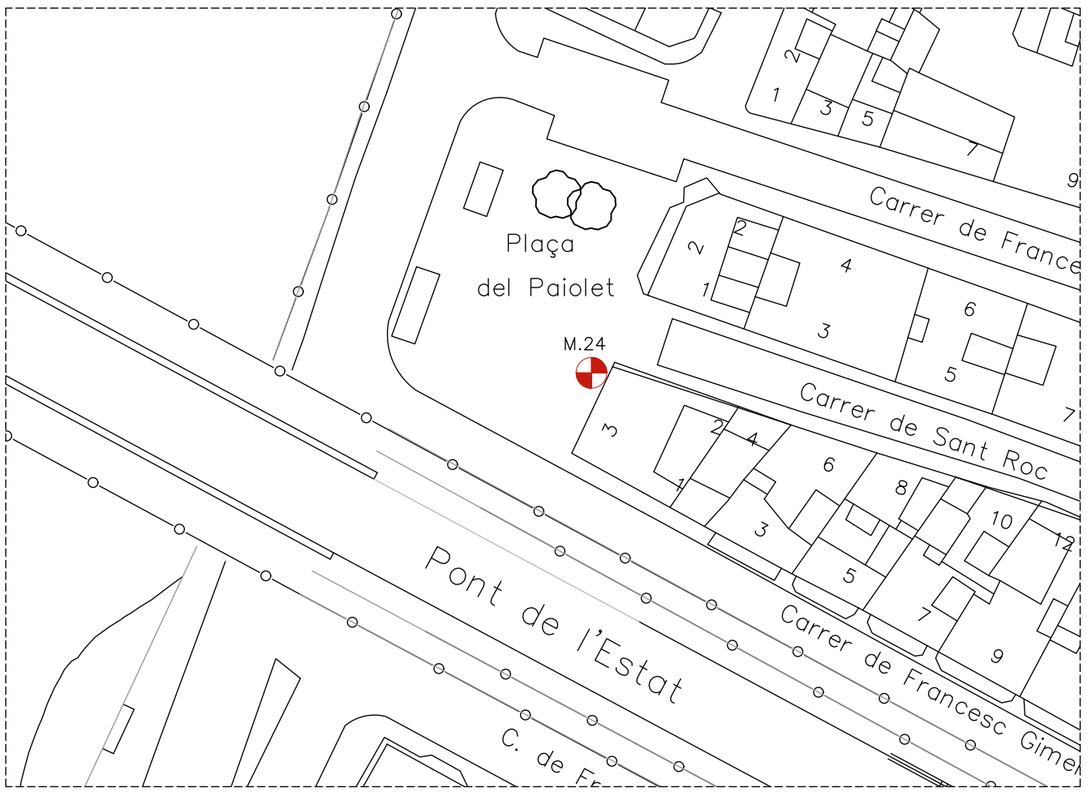
Pla de Recuperació i Resiliència

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.24

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

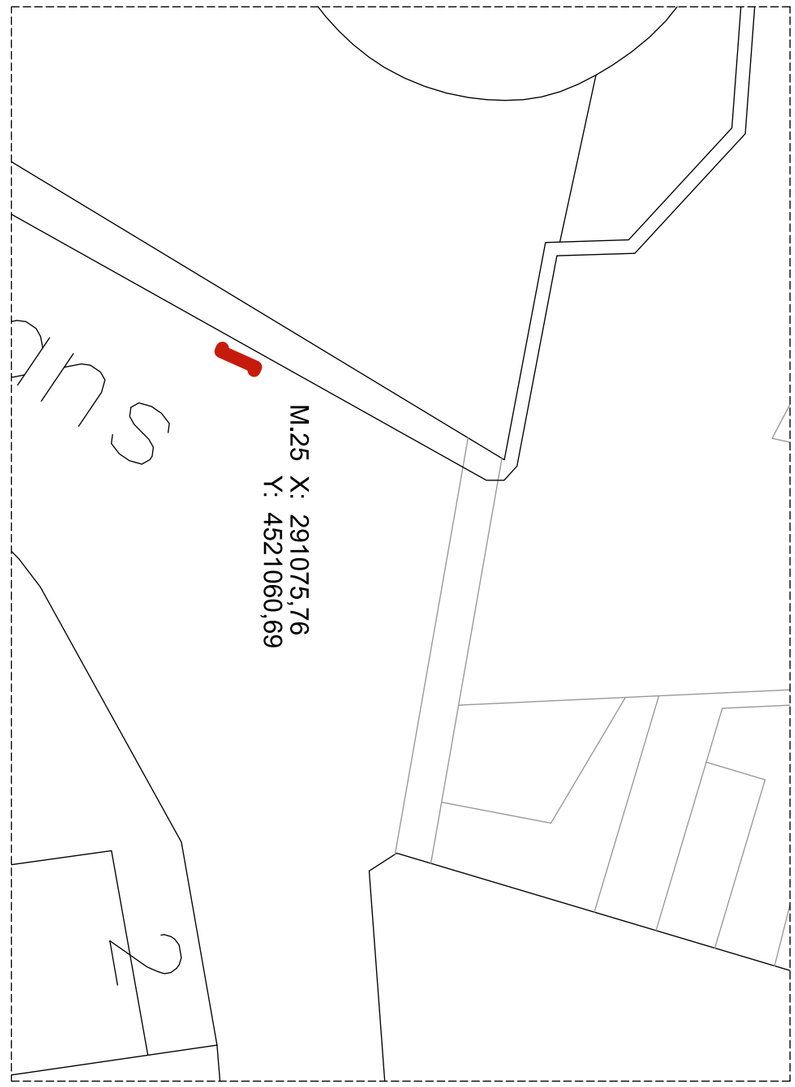
Ajuntament de Tortosa

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

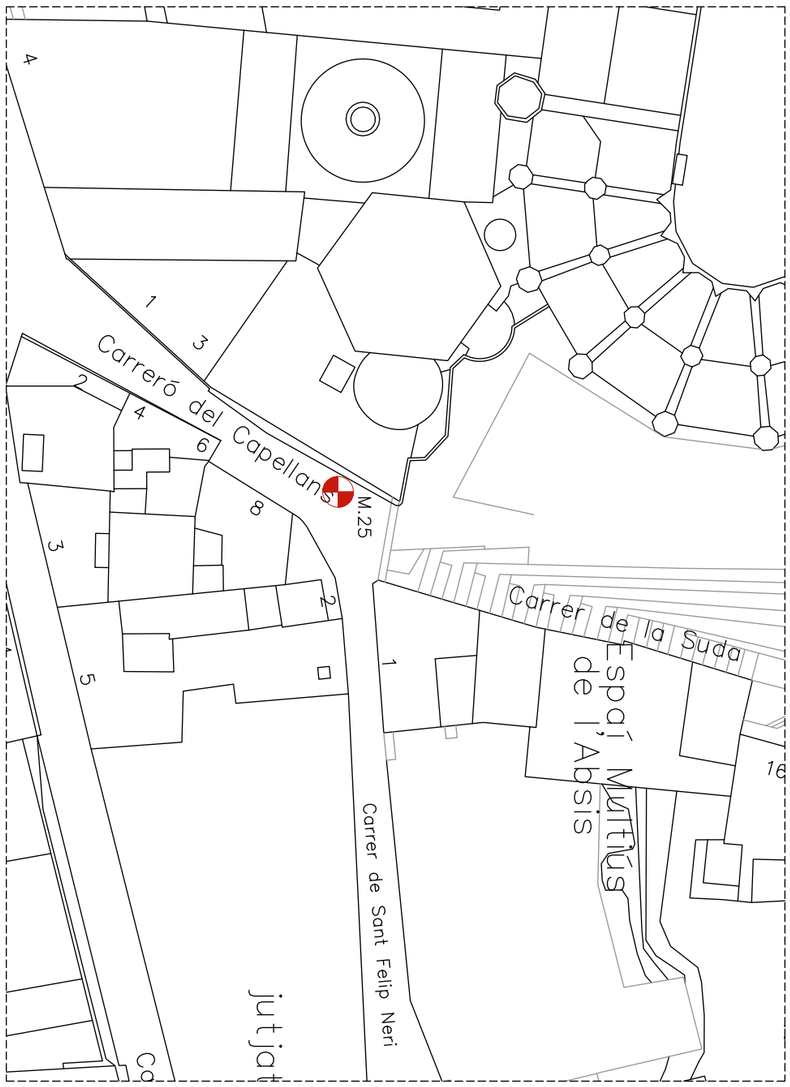
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

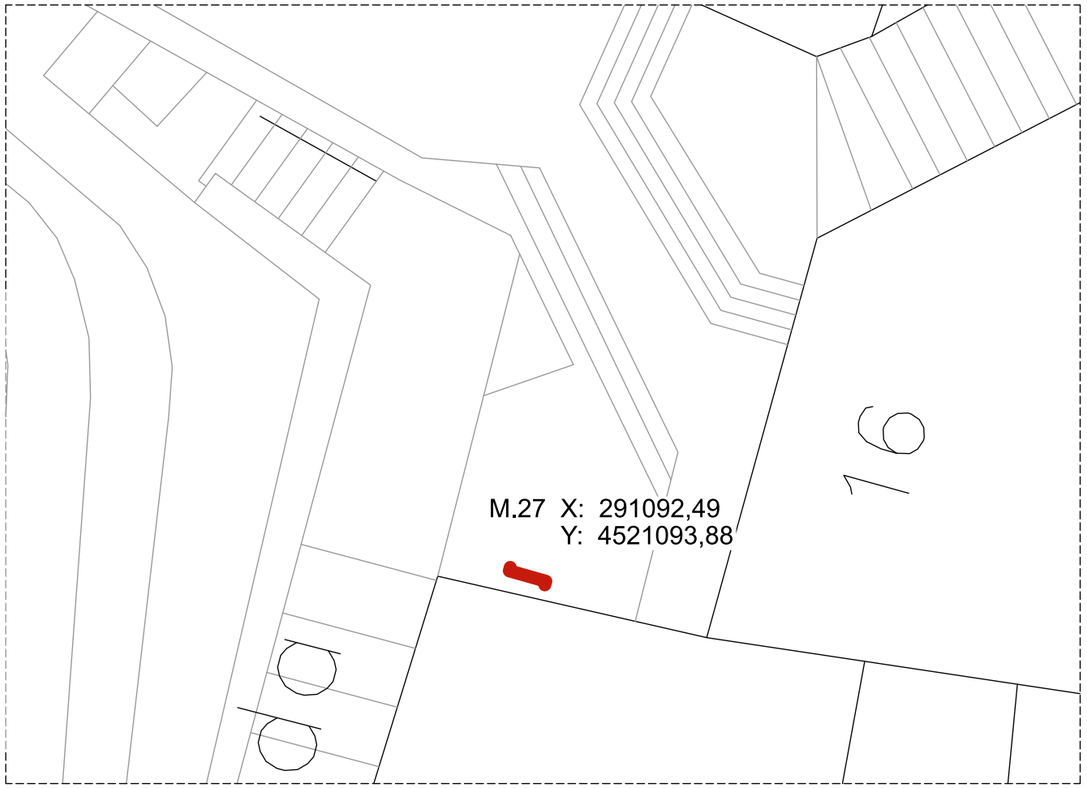
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

SENYAL

M.25

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.27

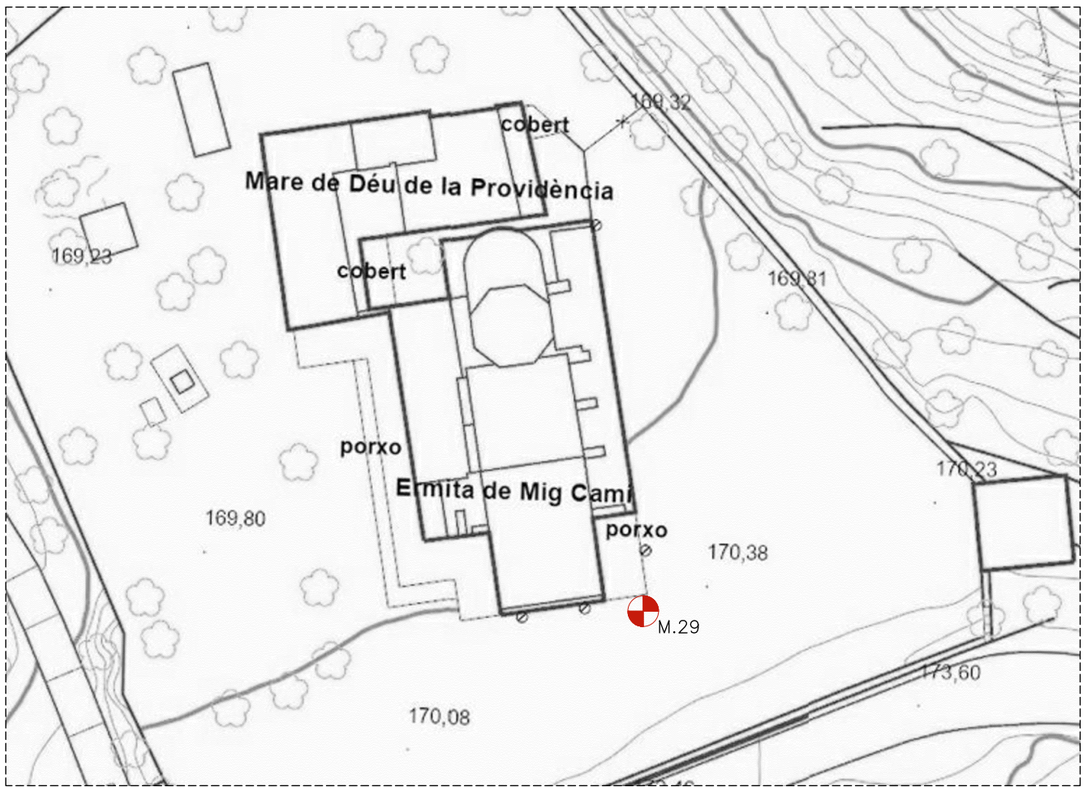
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.29

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

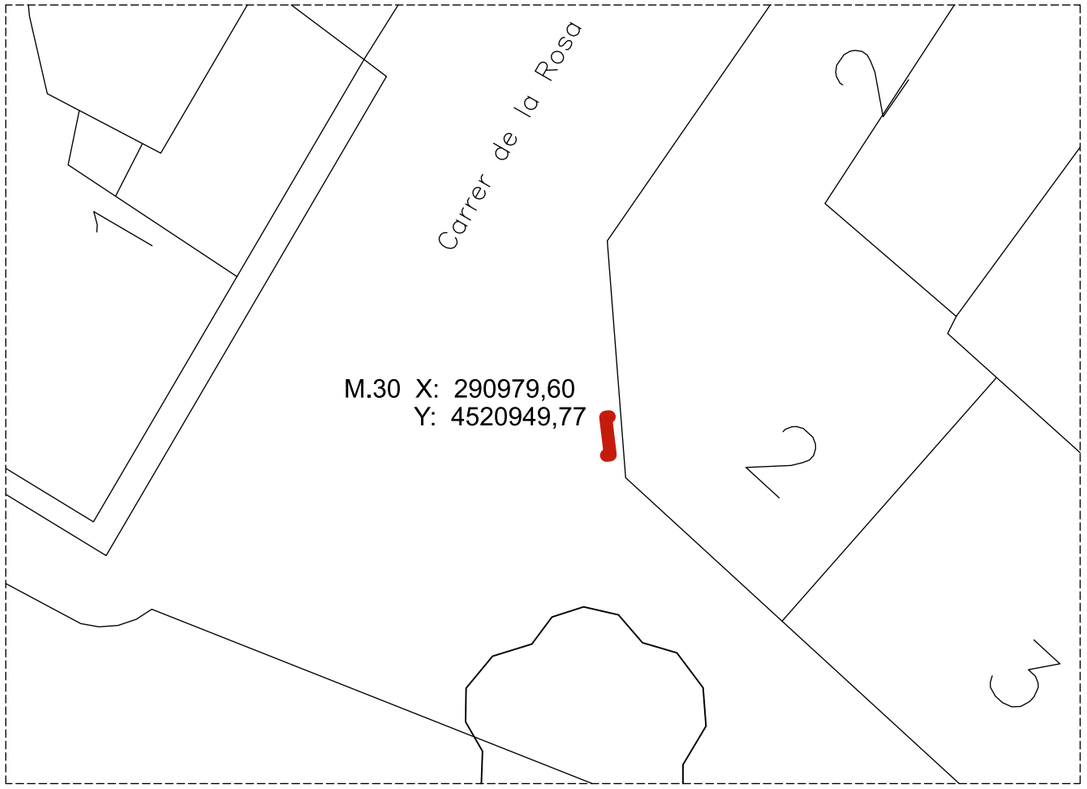
Finançat per la Unió Europea NextGenerationEU

Finançat per

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.30

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

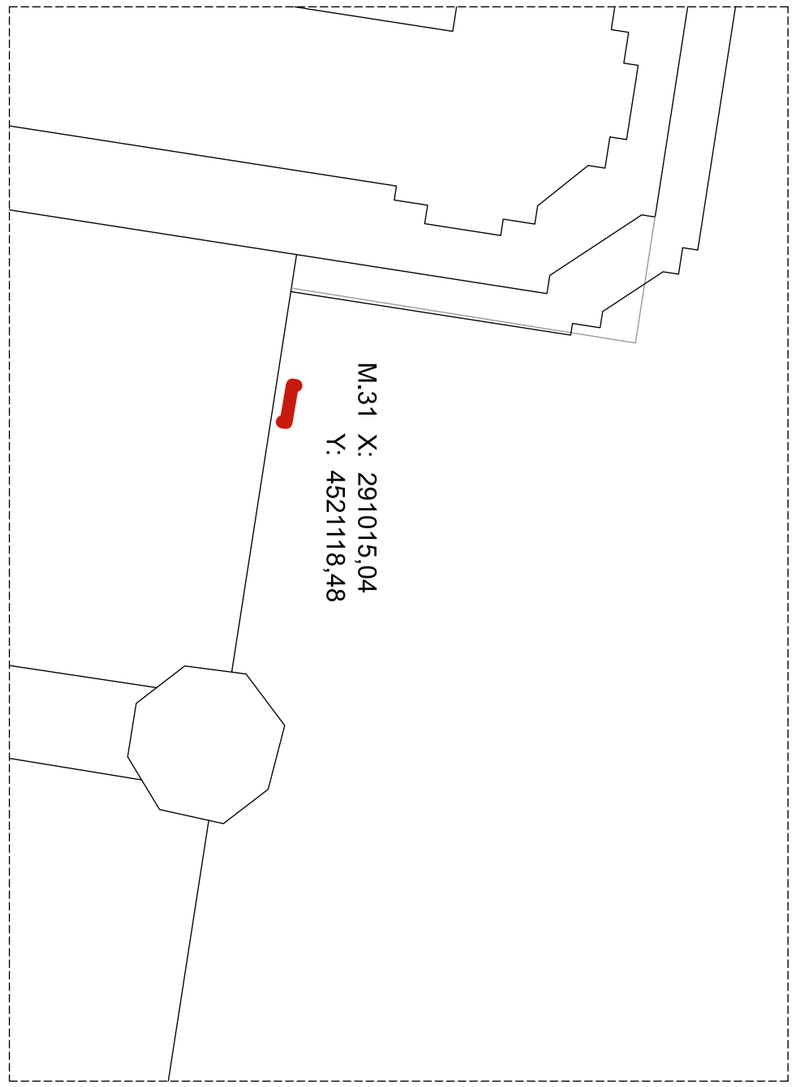
Finançat per

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

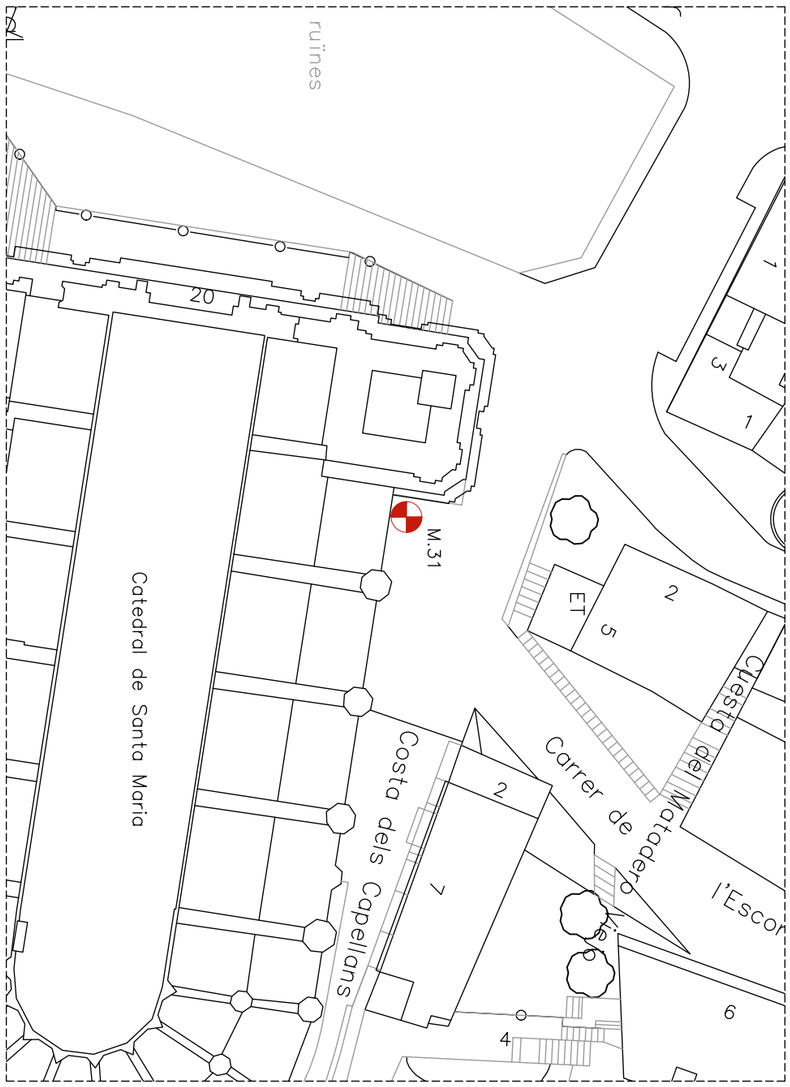
Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL C2

Finançat per
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Pla de Recupe ració, T ansfo mació i Resiliencia
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

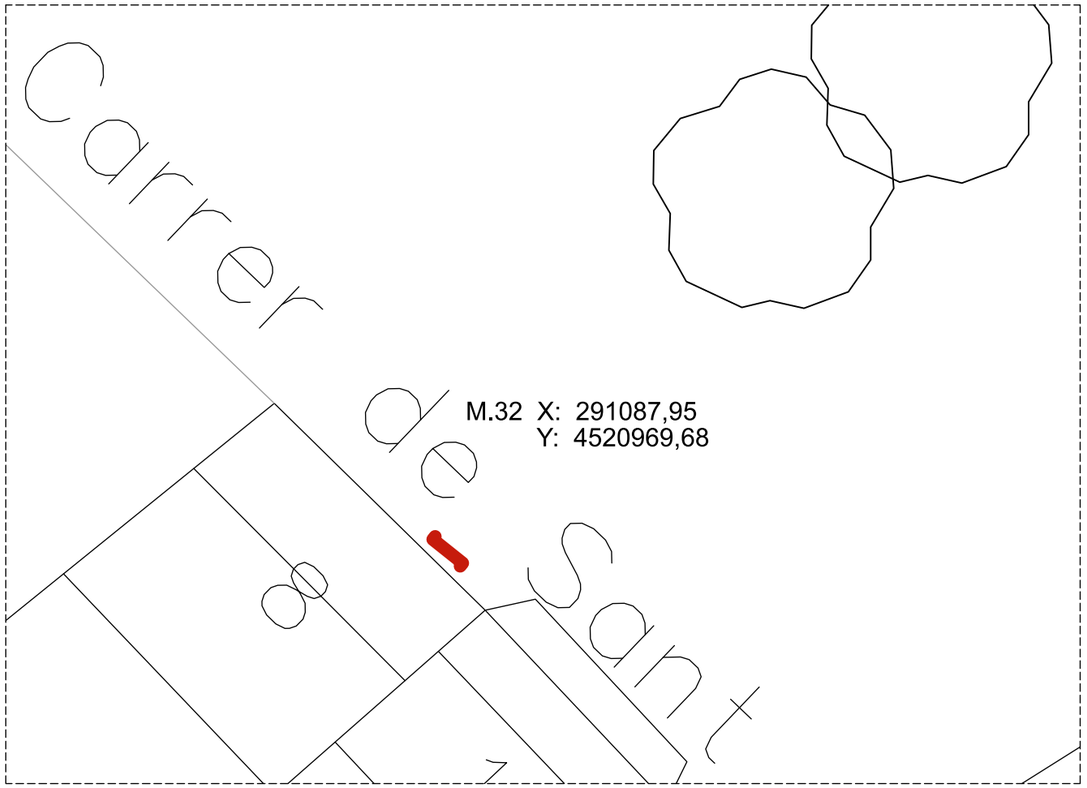
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

SENYAL

M.31

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.32

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

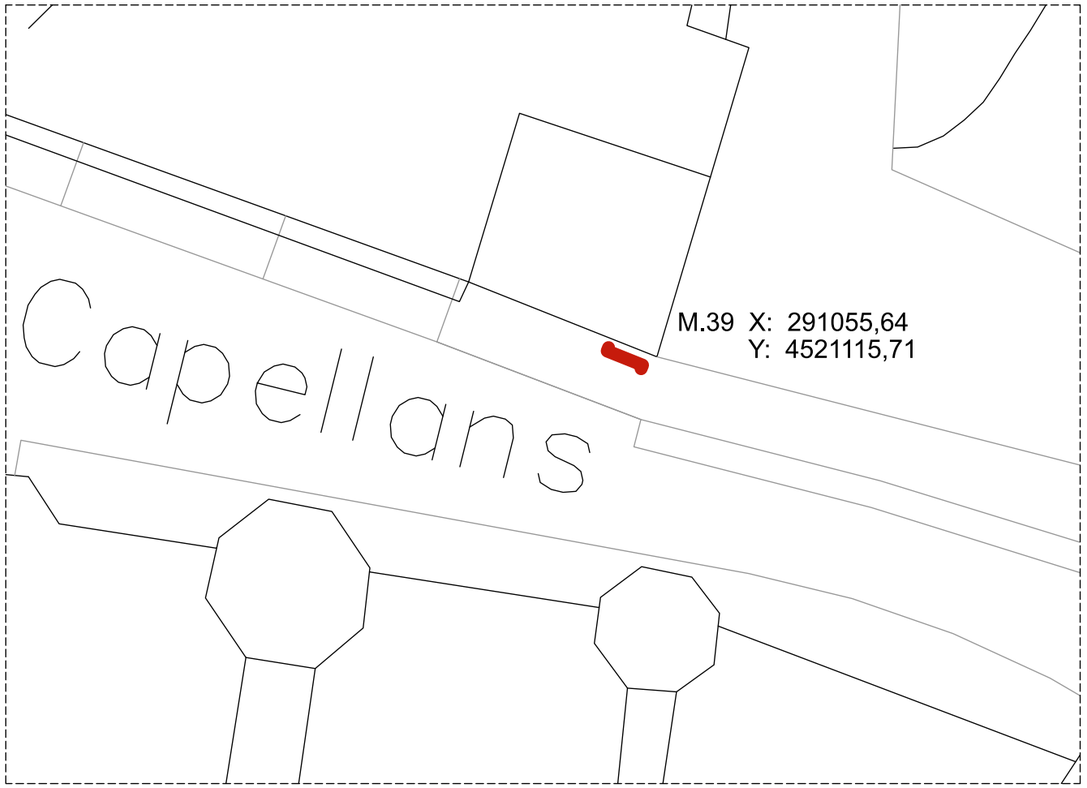
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

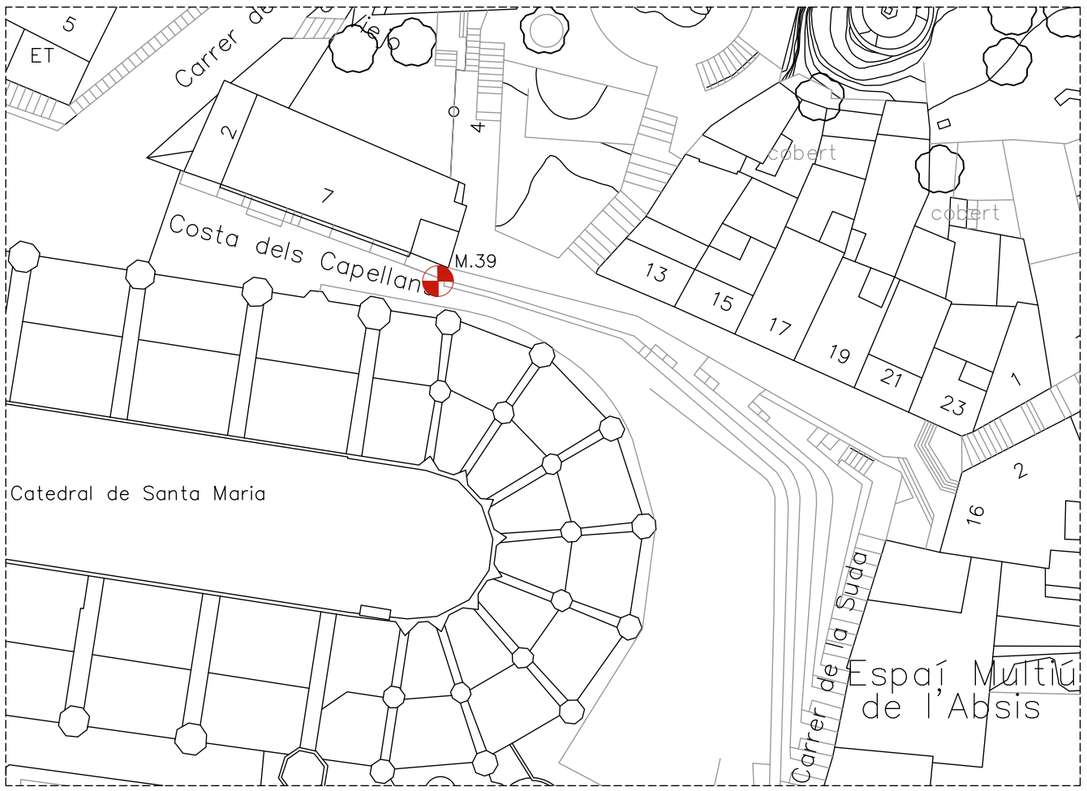
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL C2

N

SENYAL M.39

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

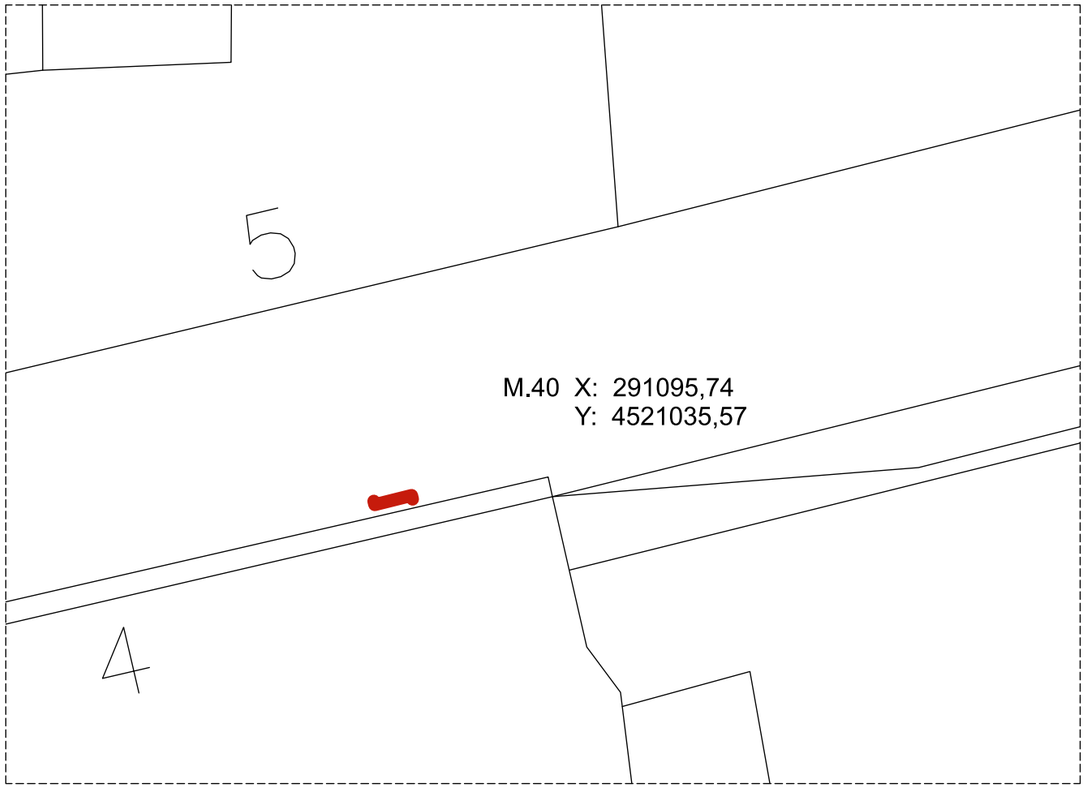
Finançat per Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

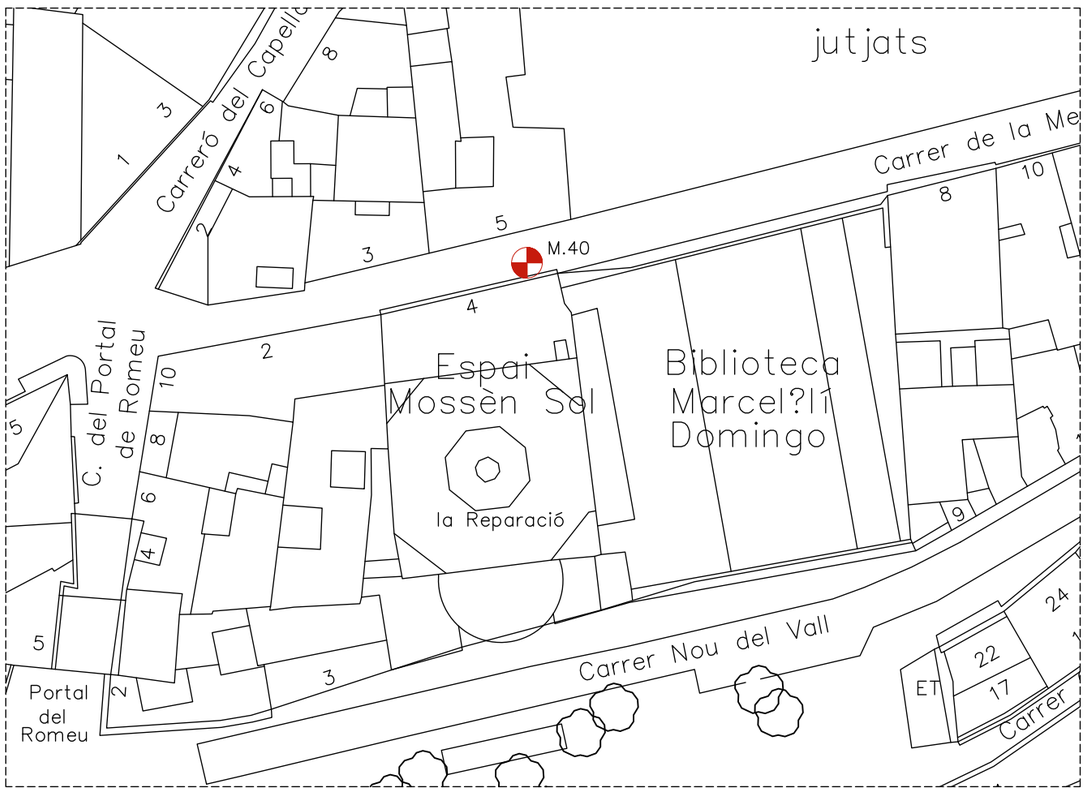
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.40

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

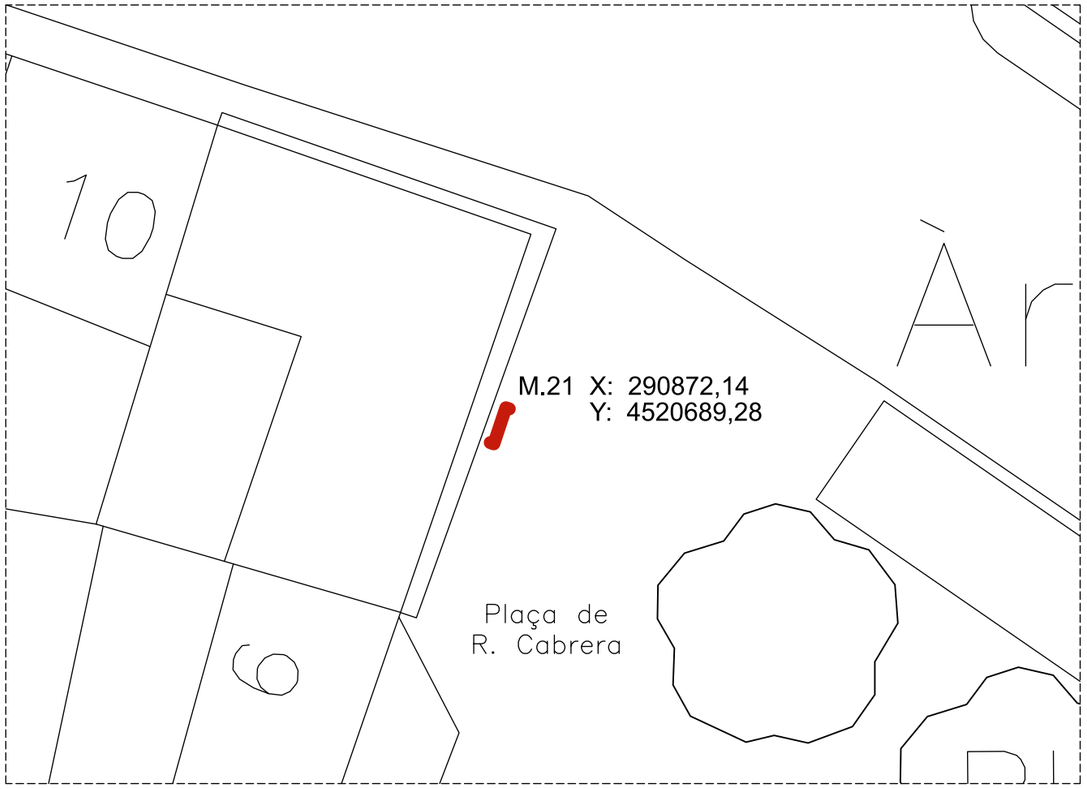
Finançat per Pla de Recuperació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

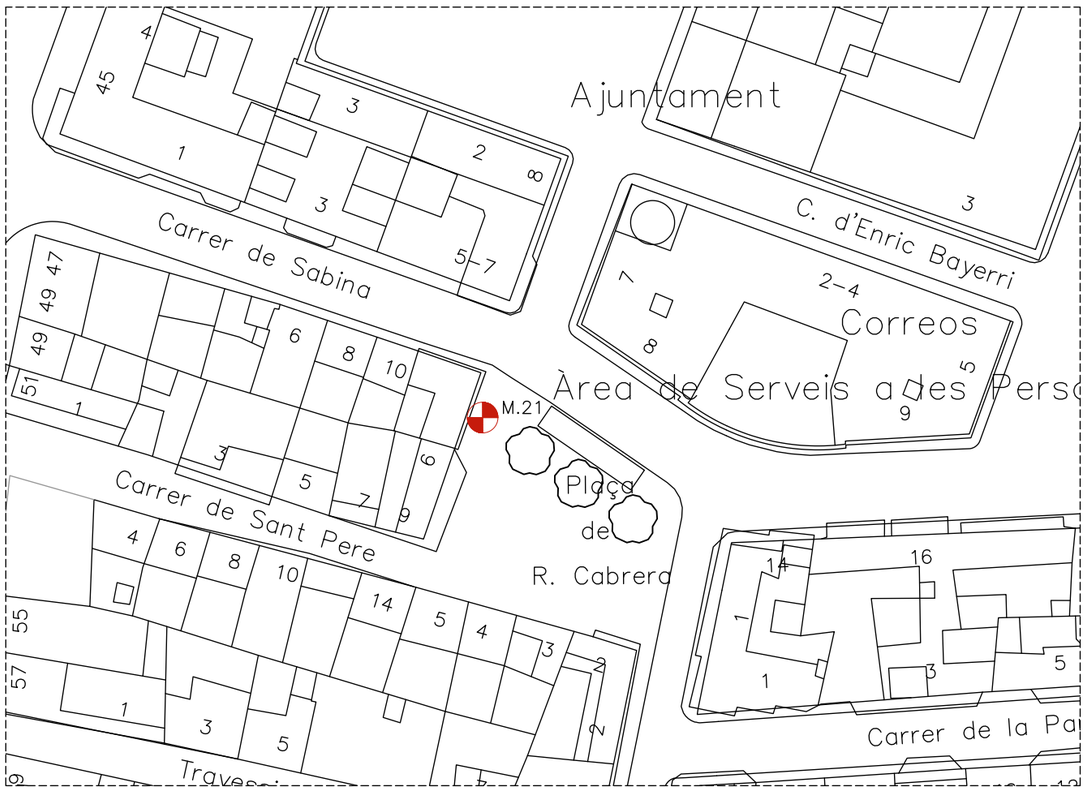
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

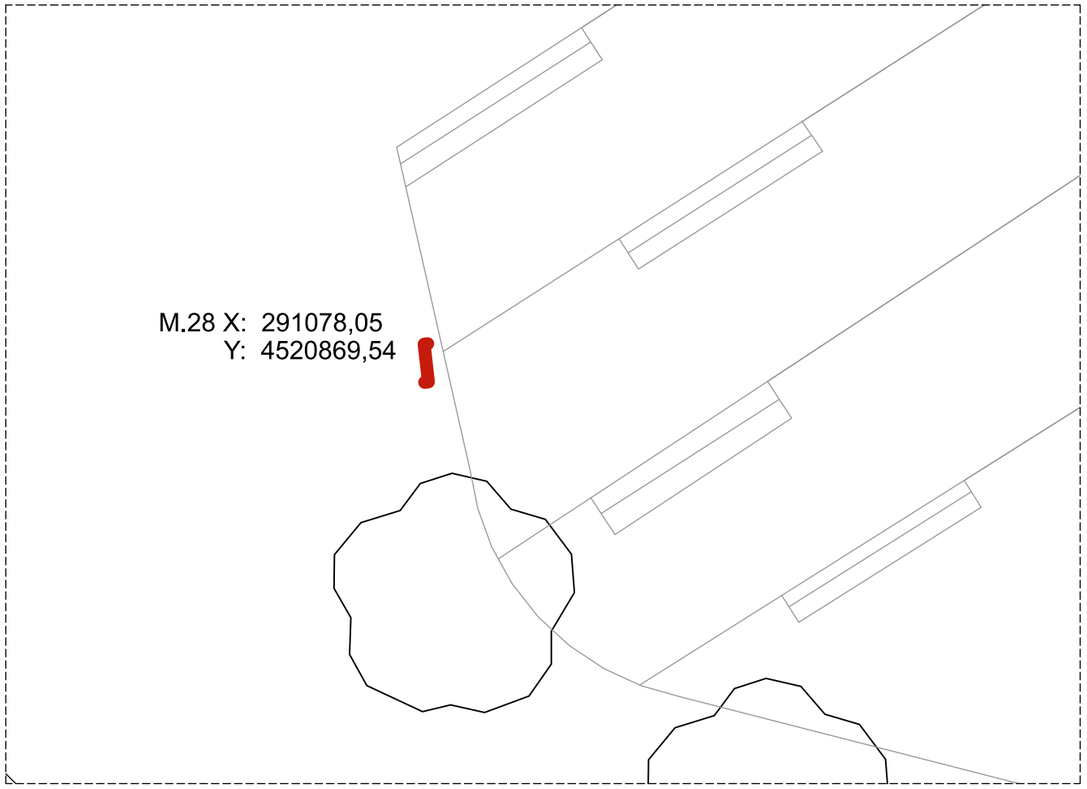
N

SENYAL M.21

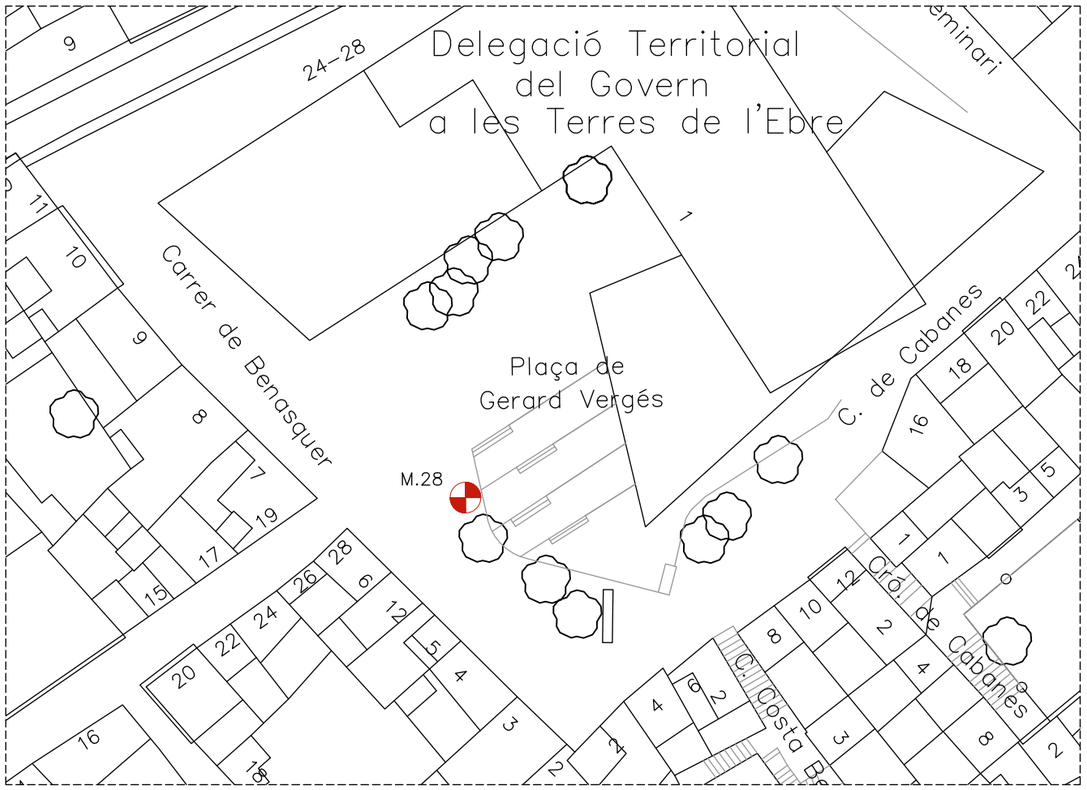
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Ajuntament de Tortosa
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

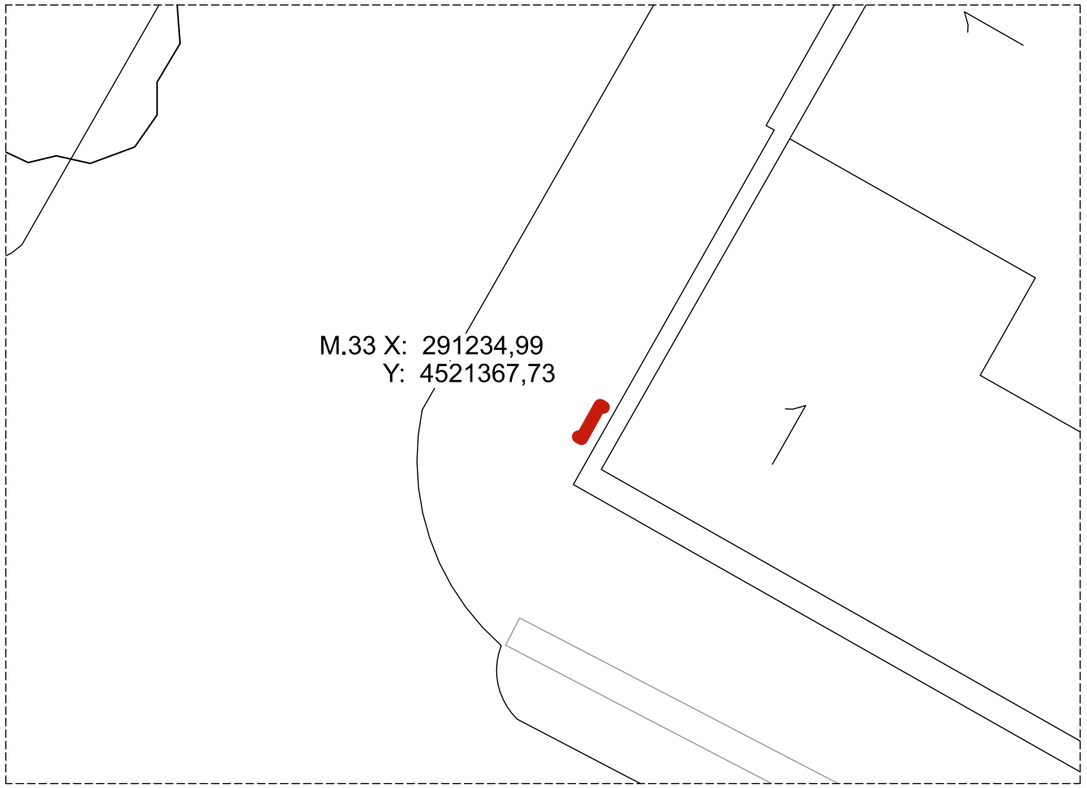

N

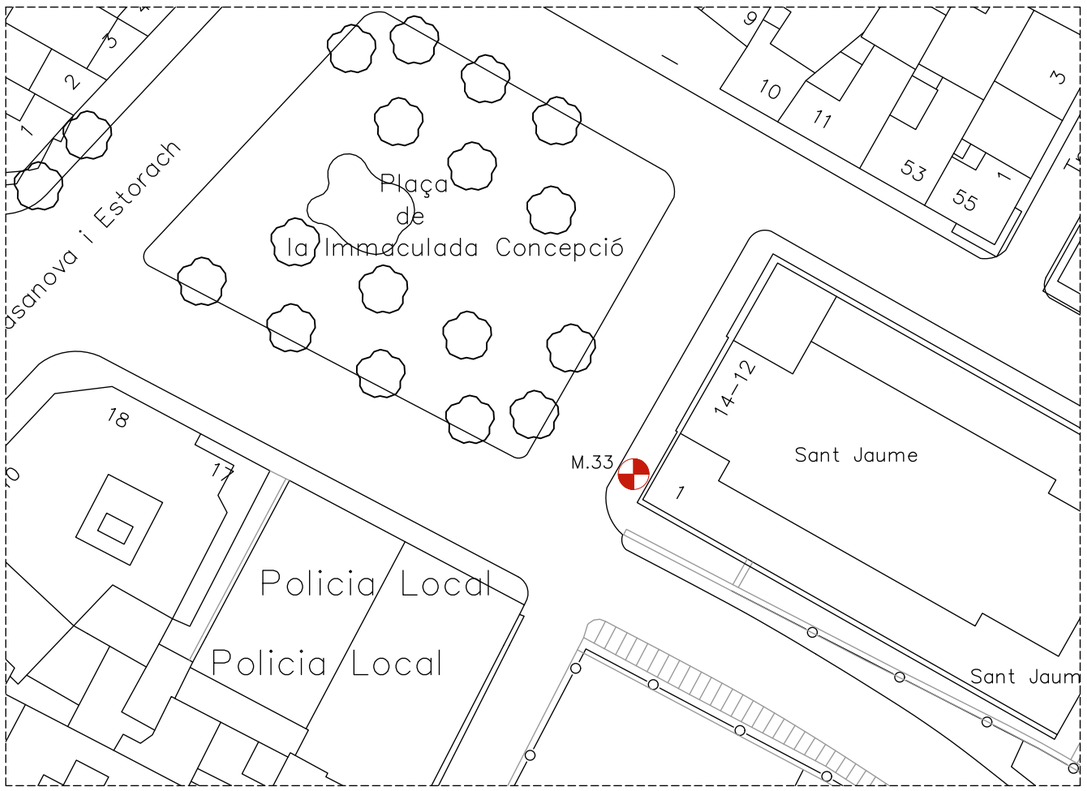
SENYAL M.28

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL M.33

PROJECTE

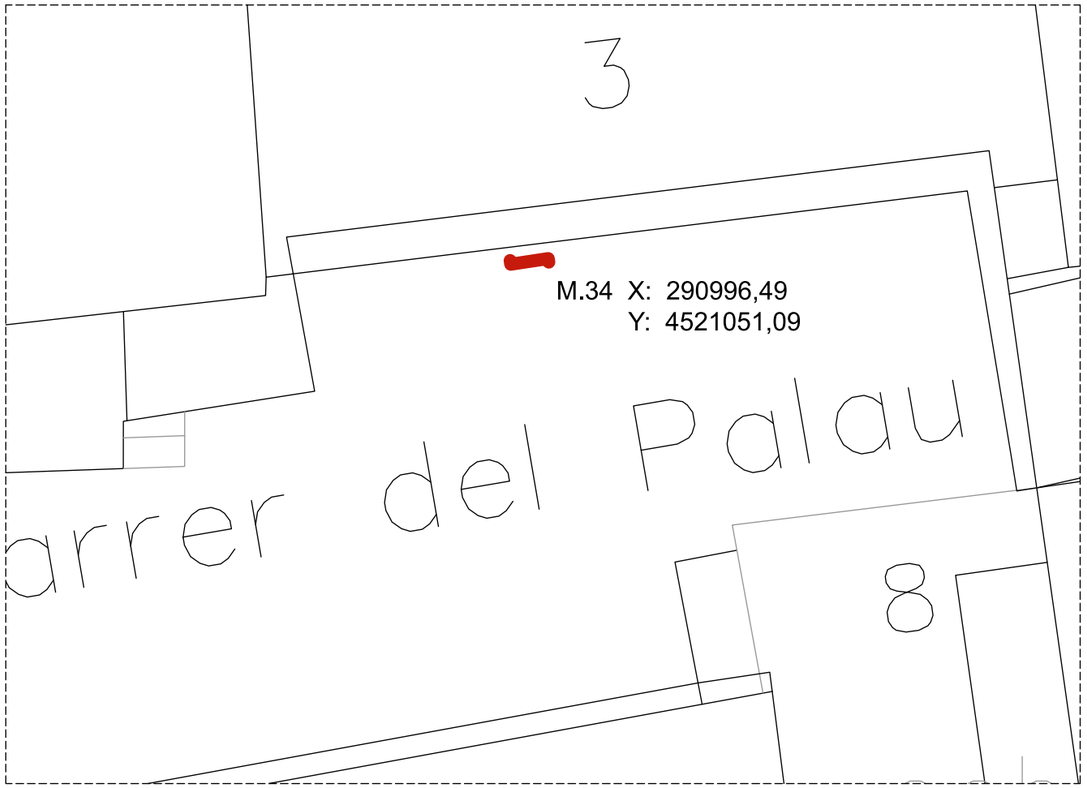
TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

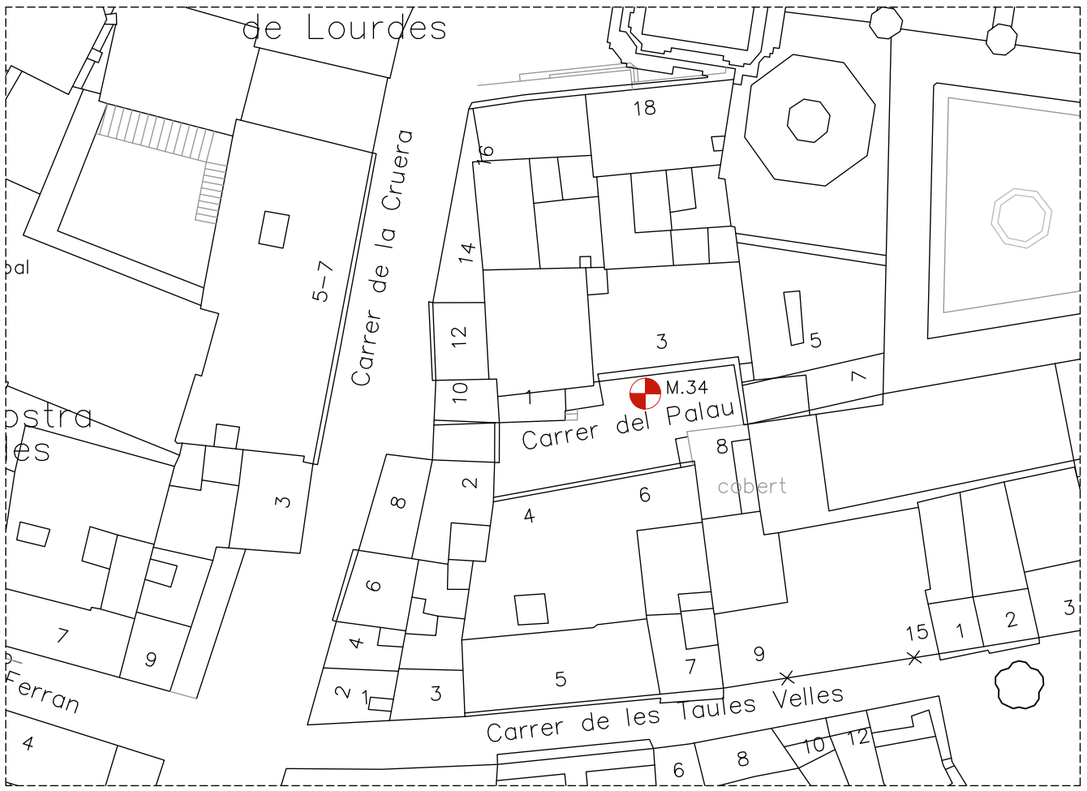
Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

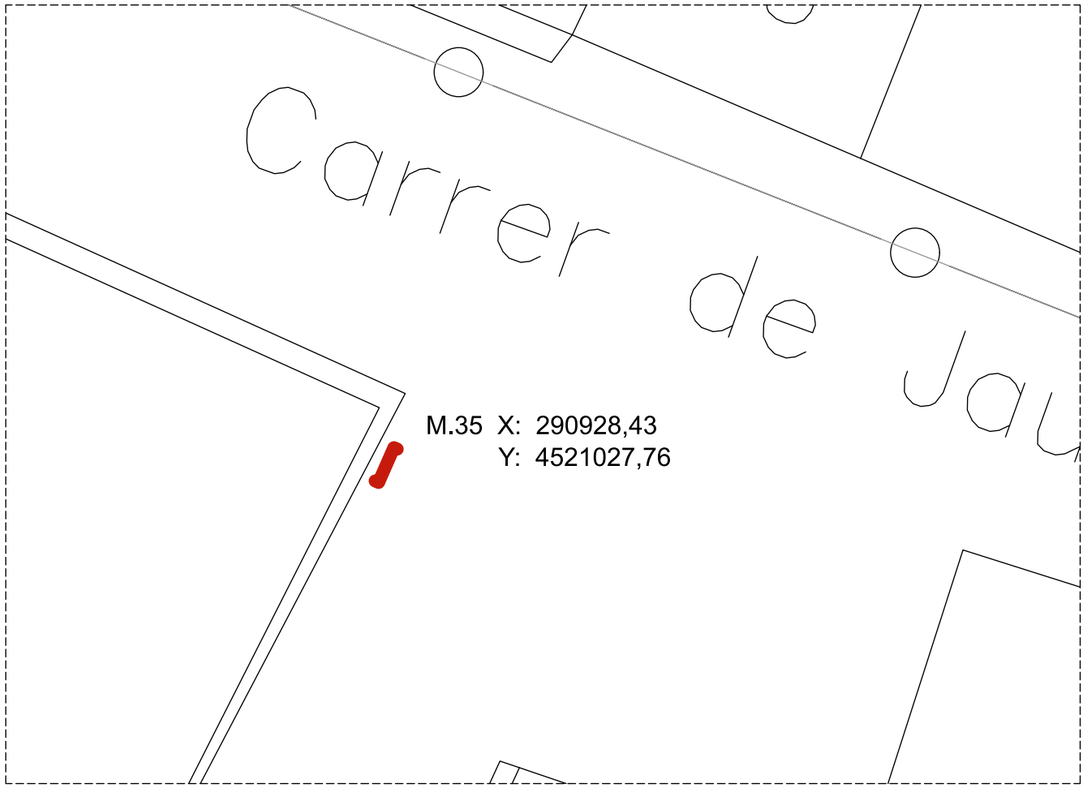
SENYAL

M.34

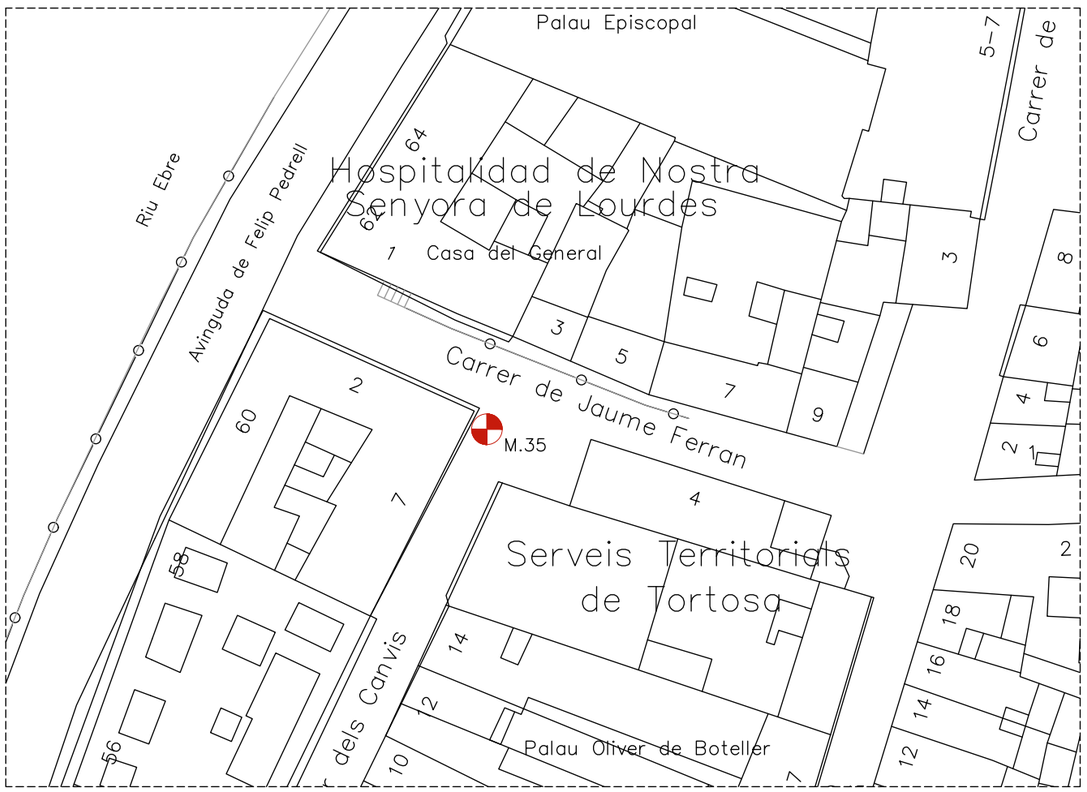
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

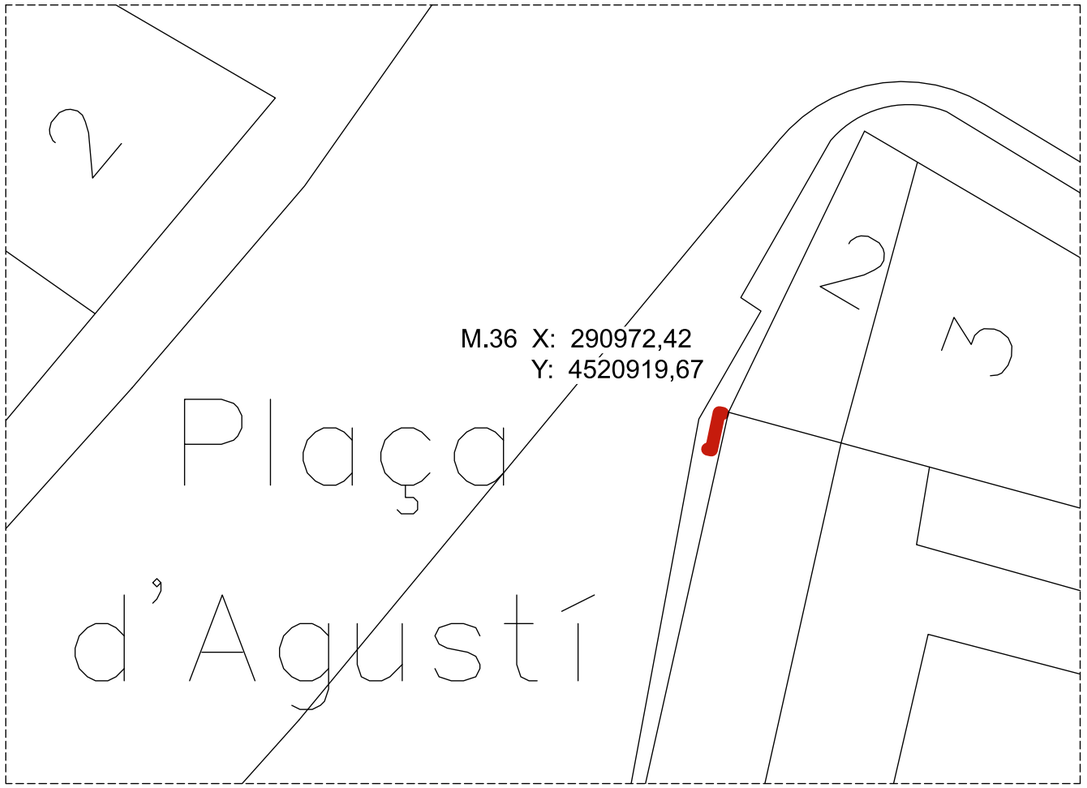
N

SENYAL M.35

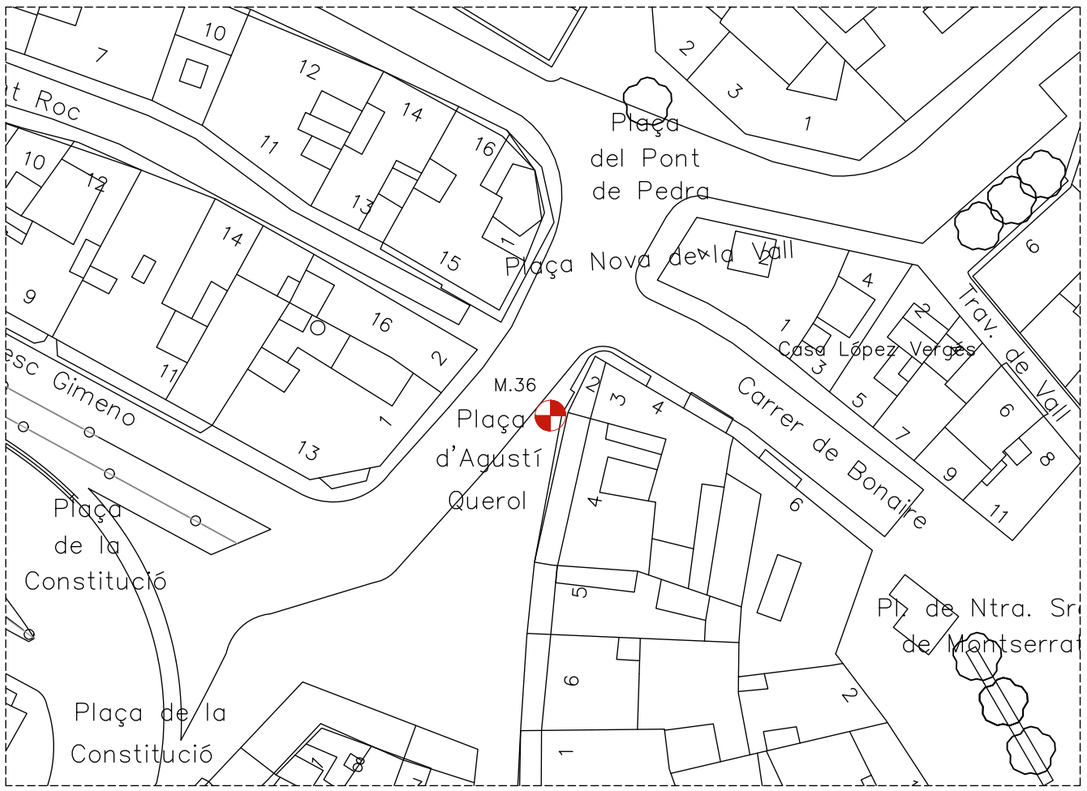
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Plan de Recuperación, Transformación y Resiliencia
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa
Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL C3

N

SENYAL M.36

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Finançat per

MODEL C

Posició dels senyals
MODEL C

Relació temes

C

S.03 El bisbe Veschi i el convent de la Puríssima Concepció Victòria

S.06 El pacte de Tortosa de 1869

S.10 La província marítima de Tortosa

S.11 El ferrocarril

S.14 L'Ebre

S.16 El castell de la Suda

S.17 El Portal de Tarragona, la guerra dels Segadors

S.18 El Fortí d'Orleans i la guerra de Successió

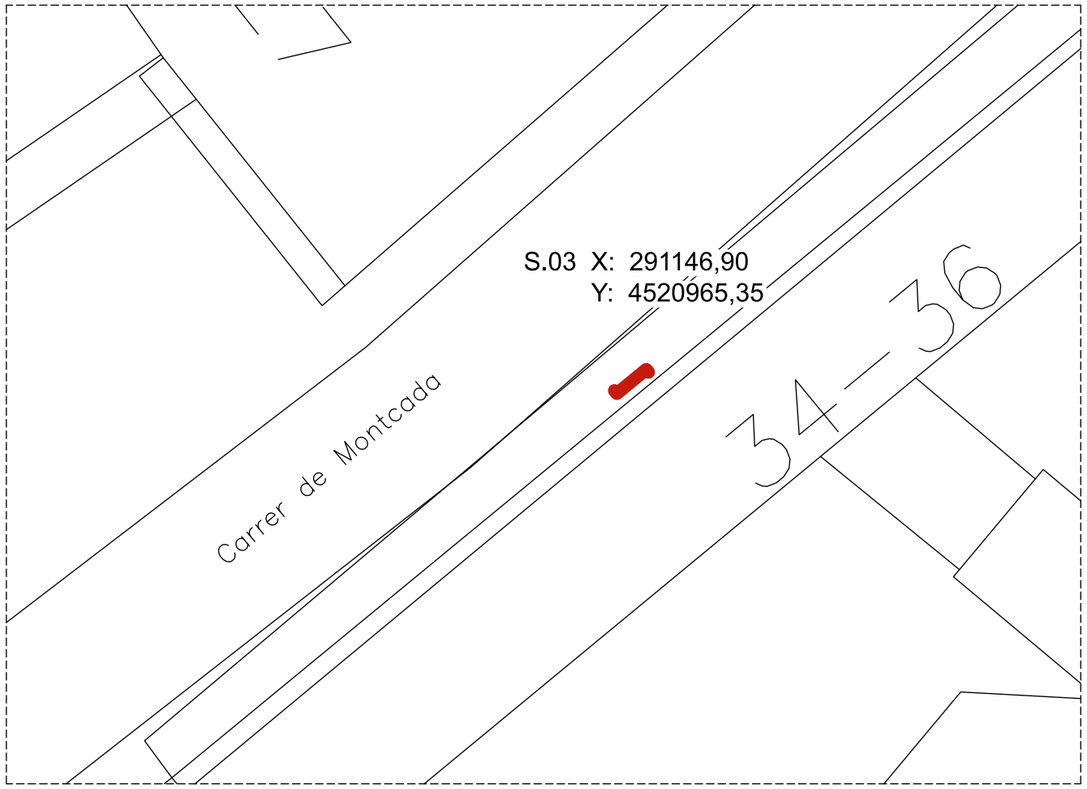
S.19 El setge de la guerra del Francès

S.24 El pati d'armes del castell de la Suda

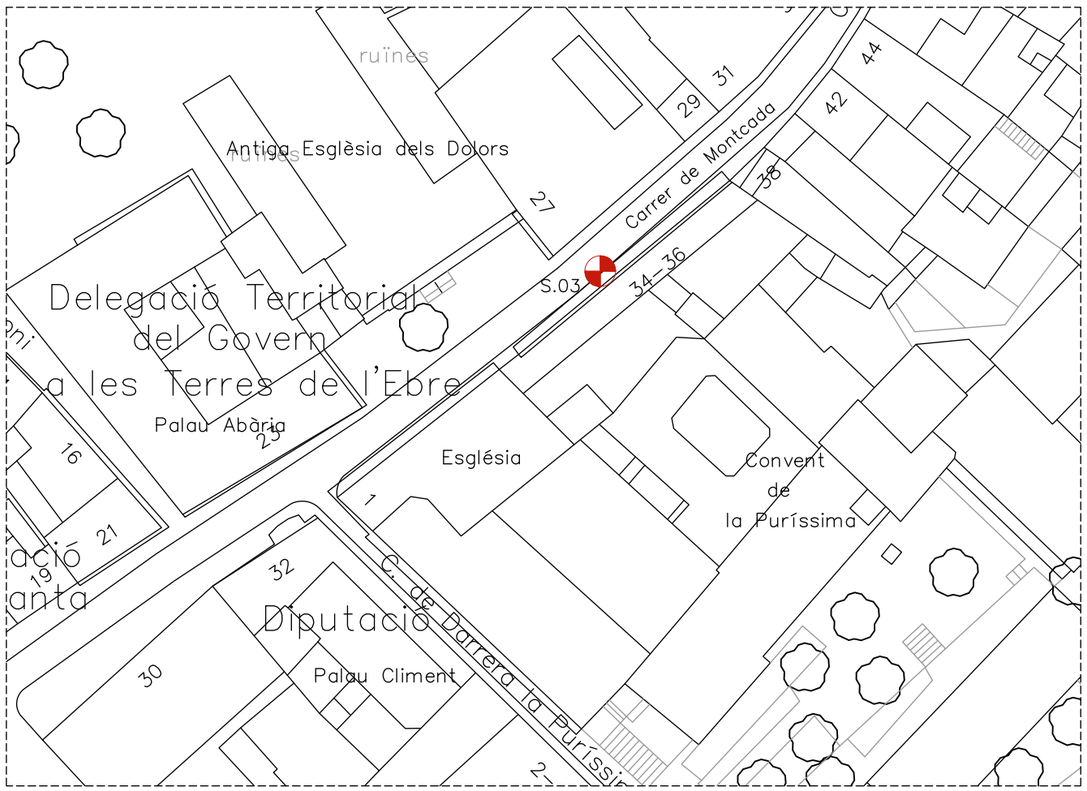
S.25 El portal de la Bassa

S.27 La porterna del general Ortega

S.28 La Cortadura

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.03

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

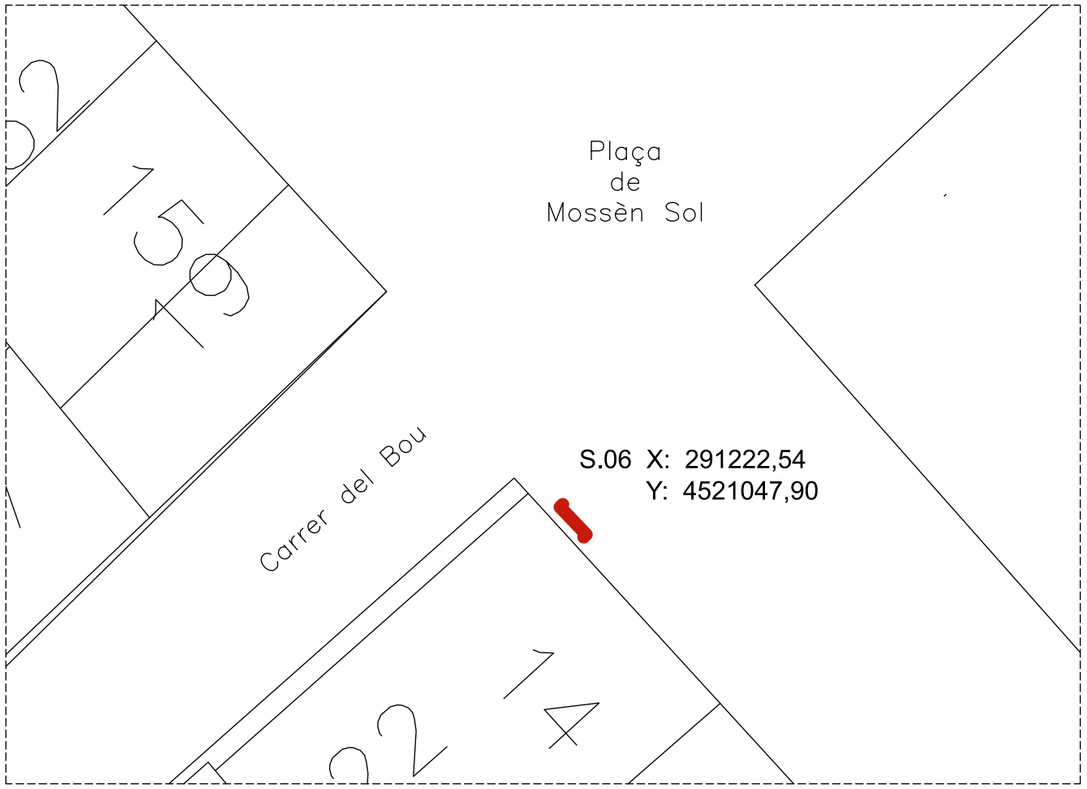
Finançat per Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

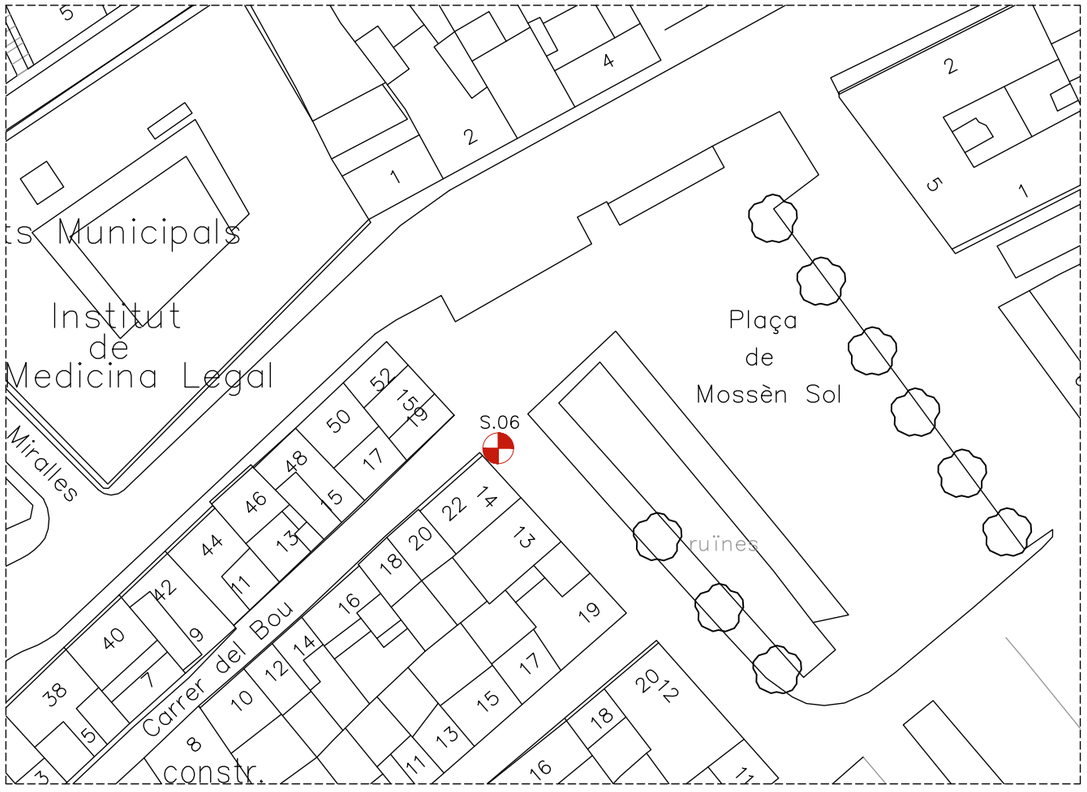
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.06

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

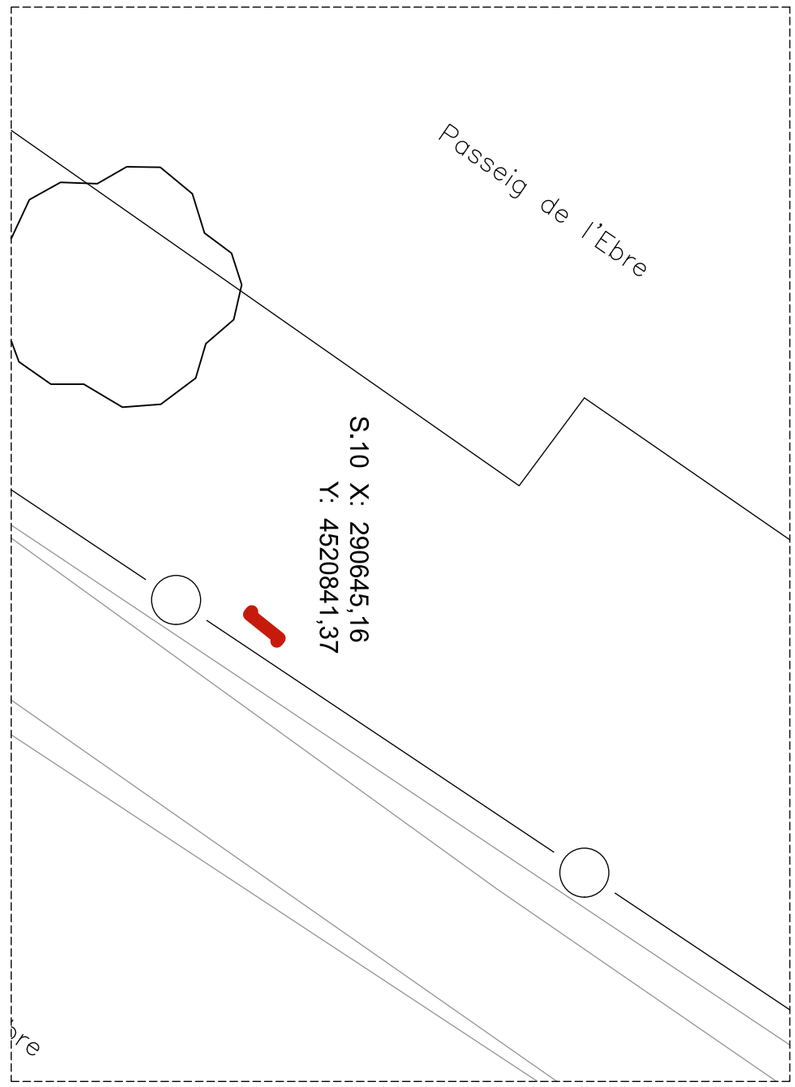
Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

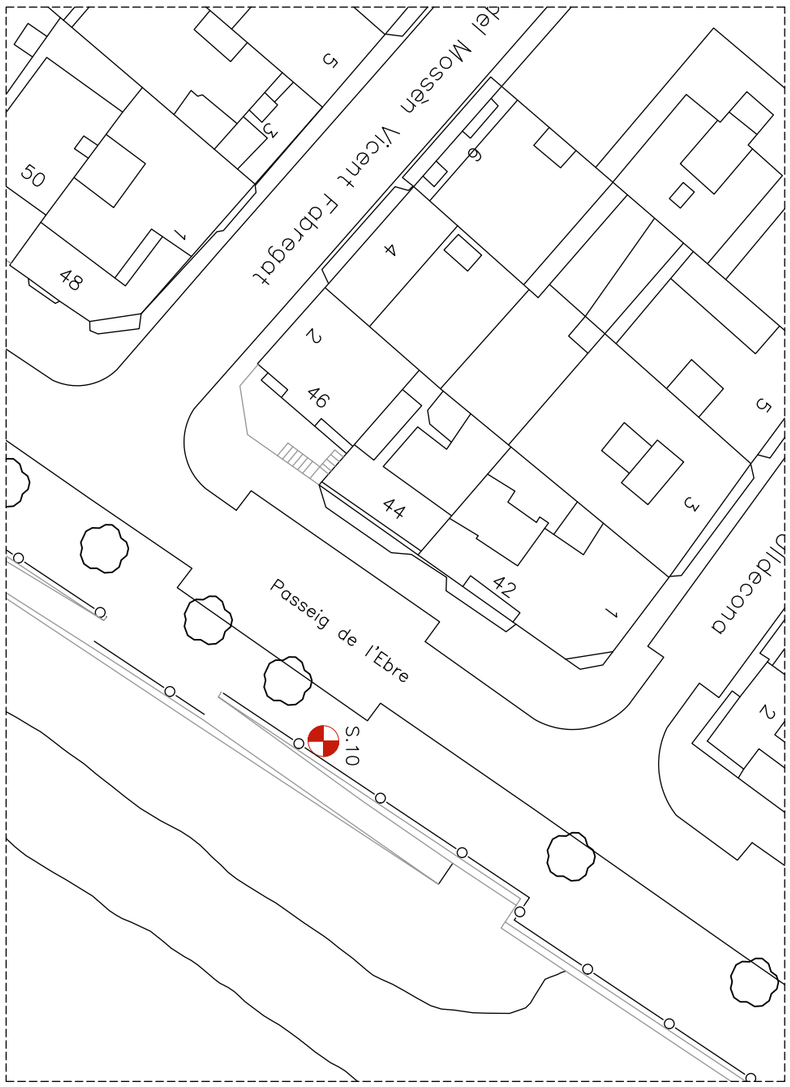
Pla de Recuperació, Transició i Resiliència

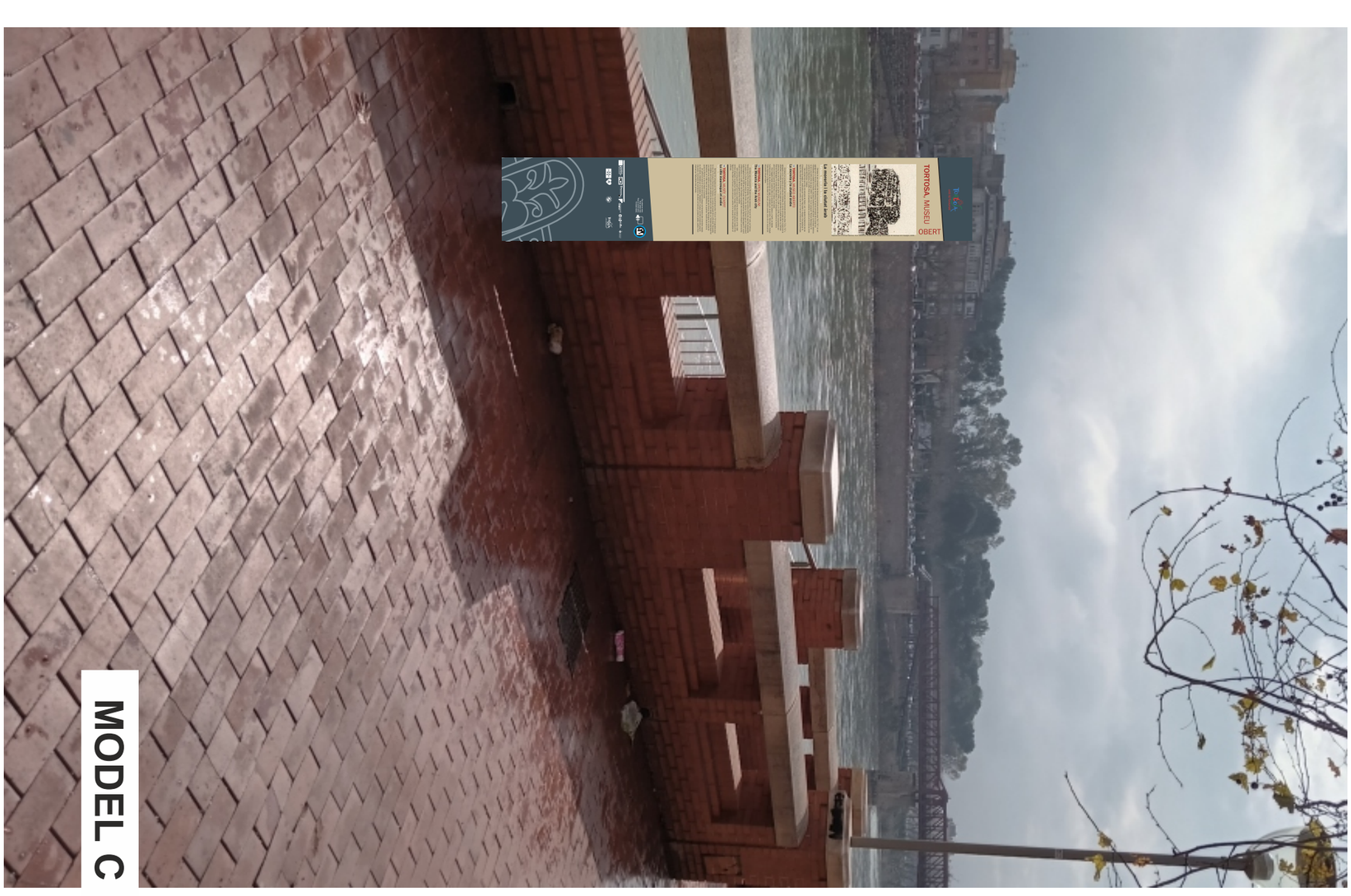
Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

SENYAL

S.10

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.11

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

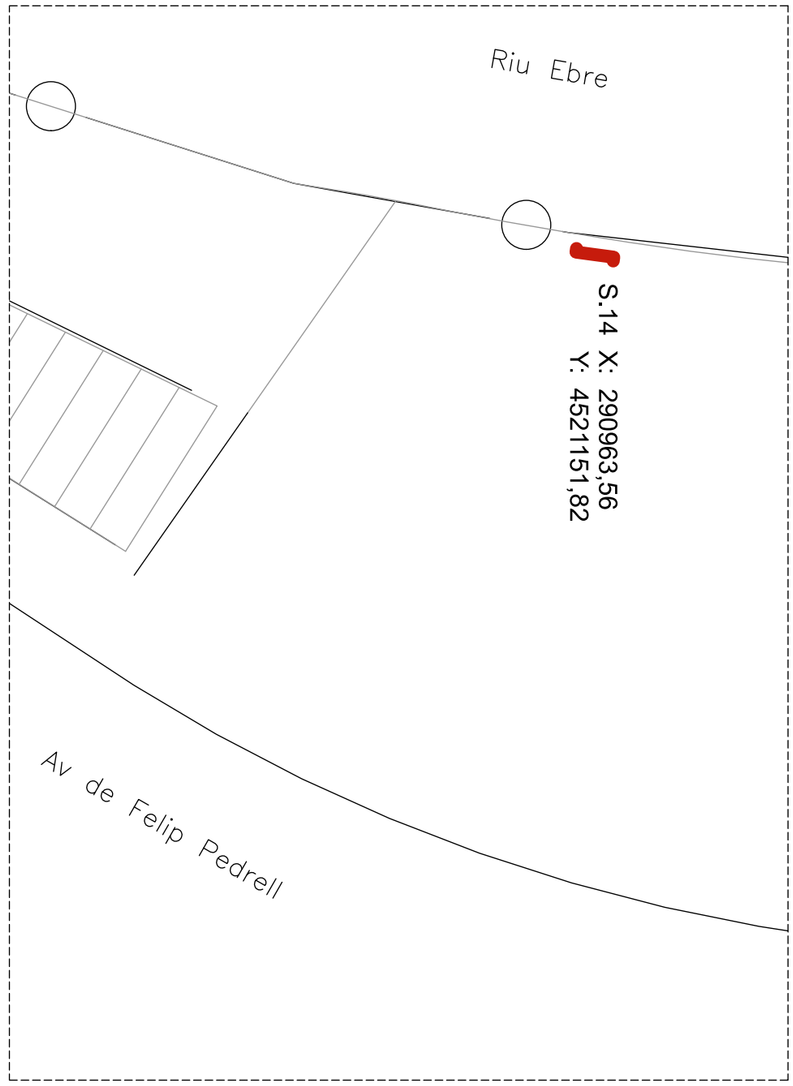
Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

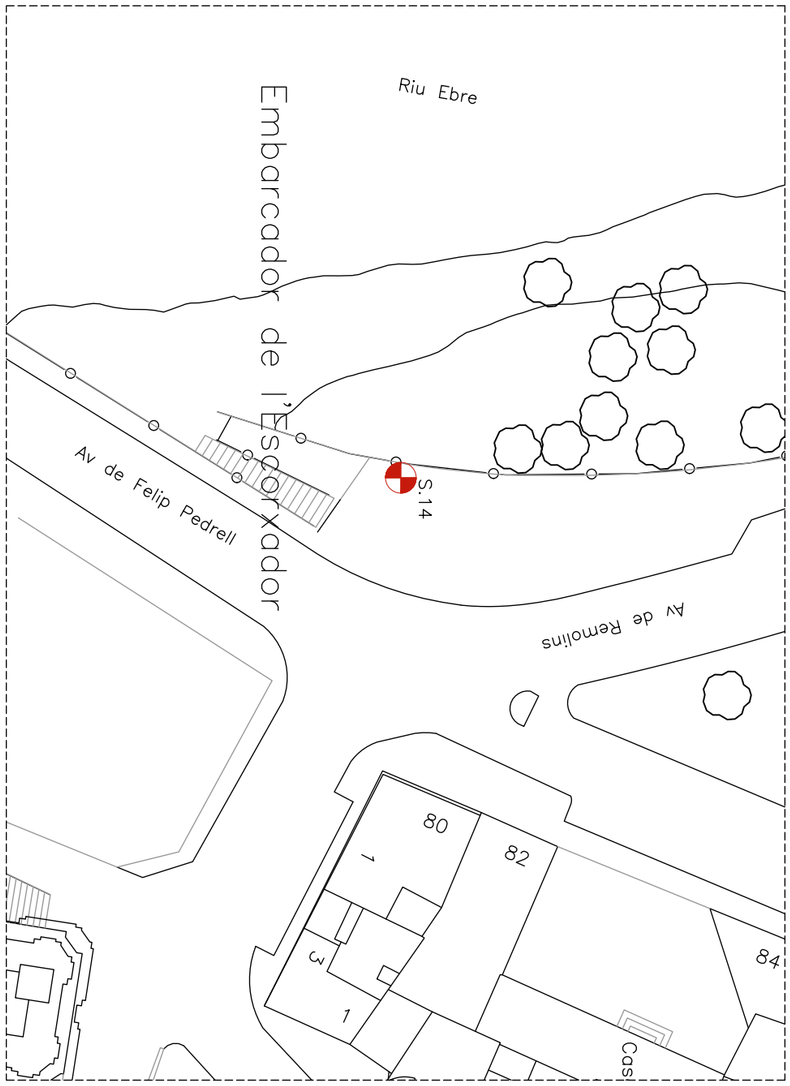
Pla de Barris amb Fons Europeu FEDER

Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Pla de Recupe ració, T ansfo mació i Resiliencia
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

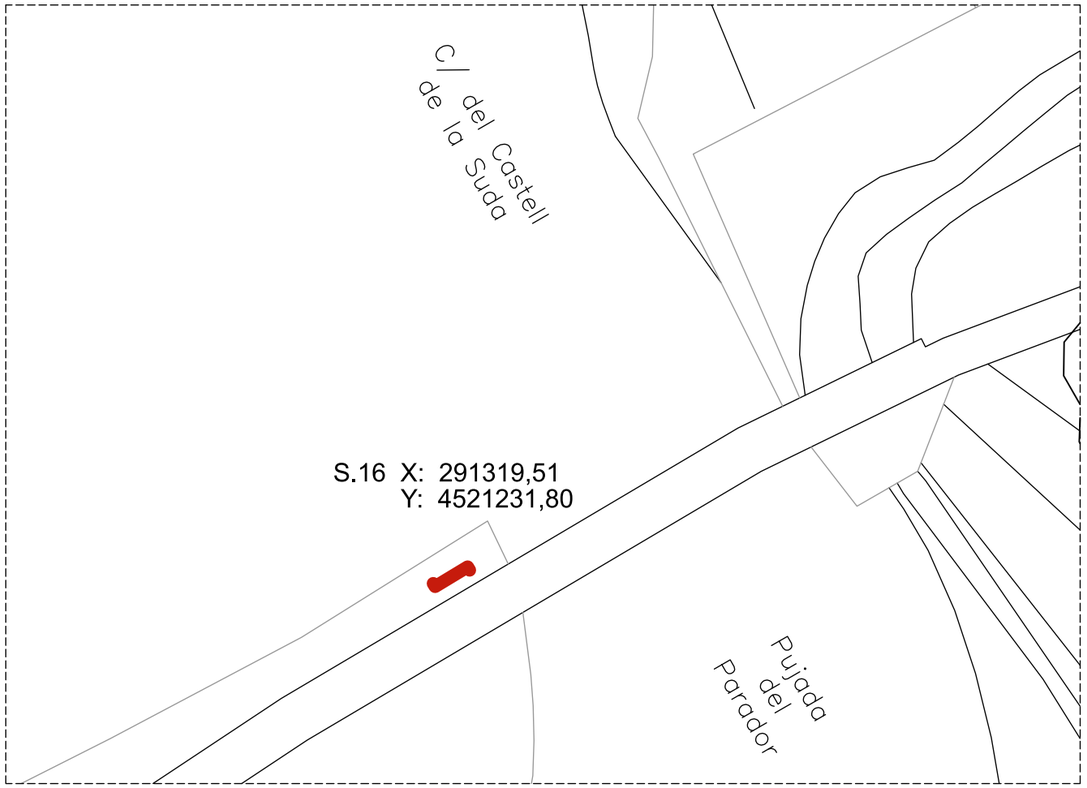
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

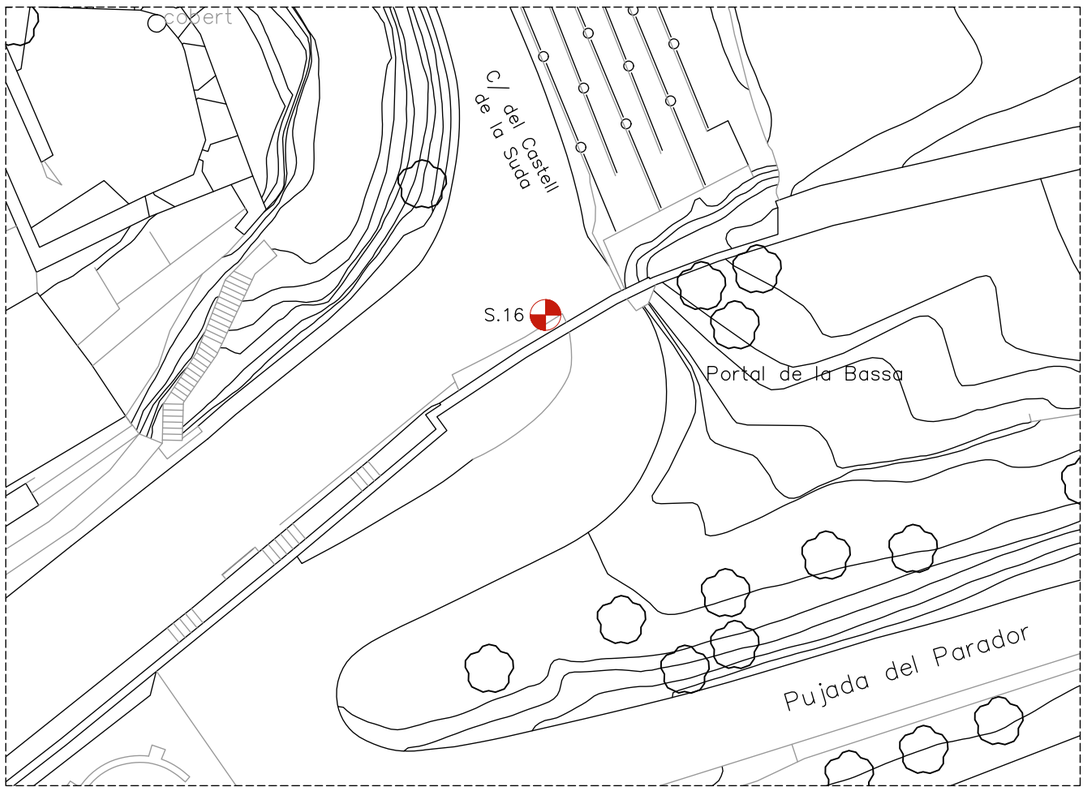
SENYAL

S.14

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.16

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

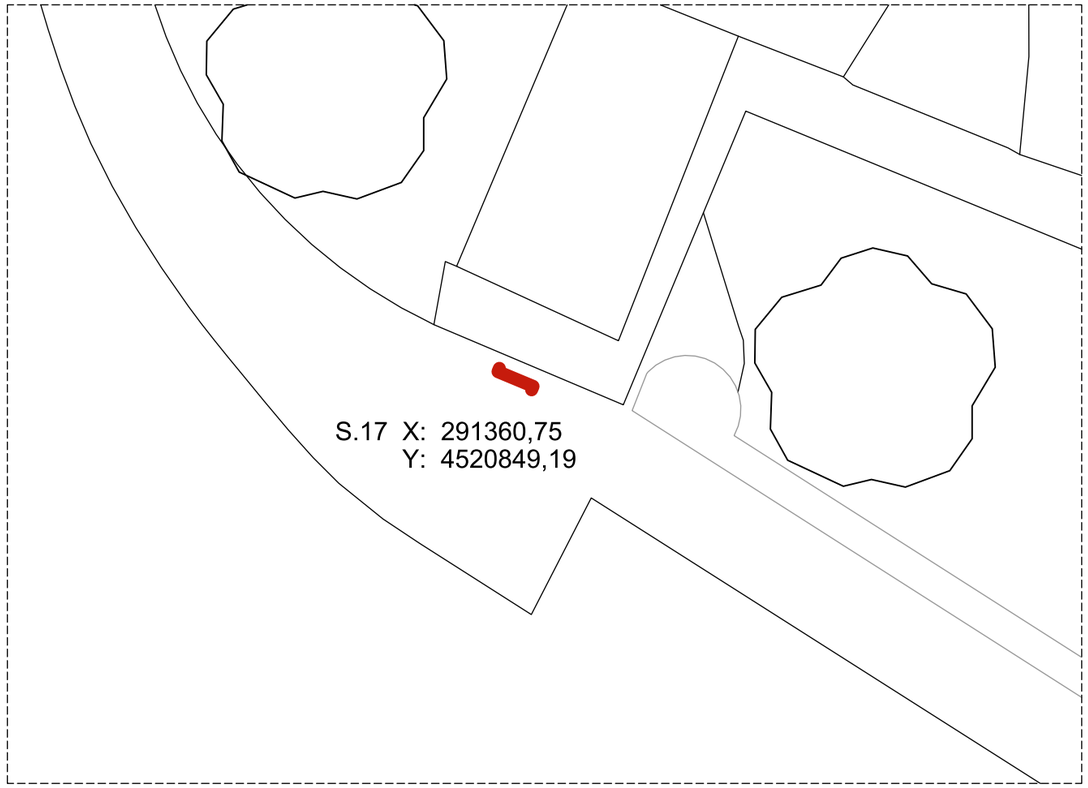
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

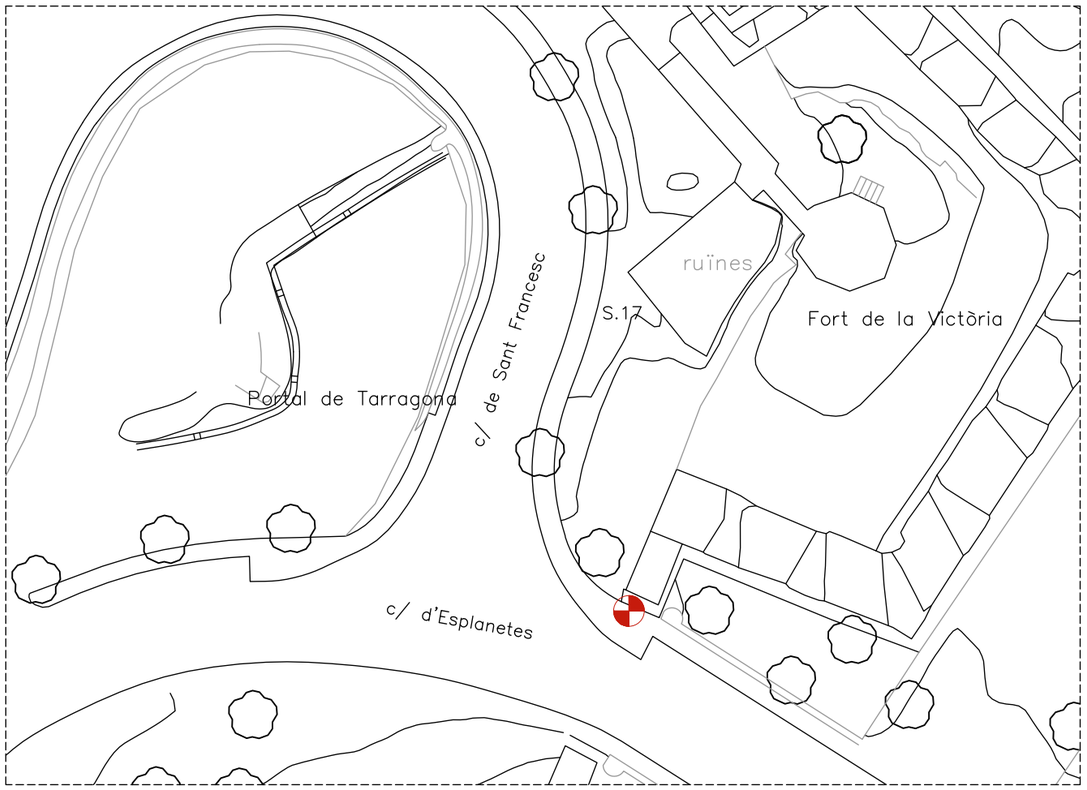
Pla de Recuperació, Transició i Resiliència

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.17

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL C

N

SENYAL S.18

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

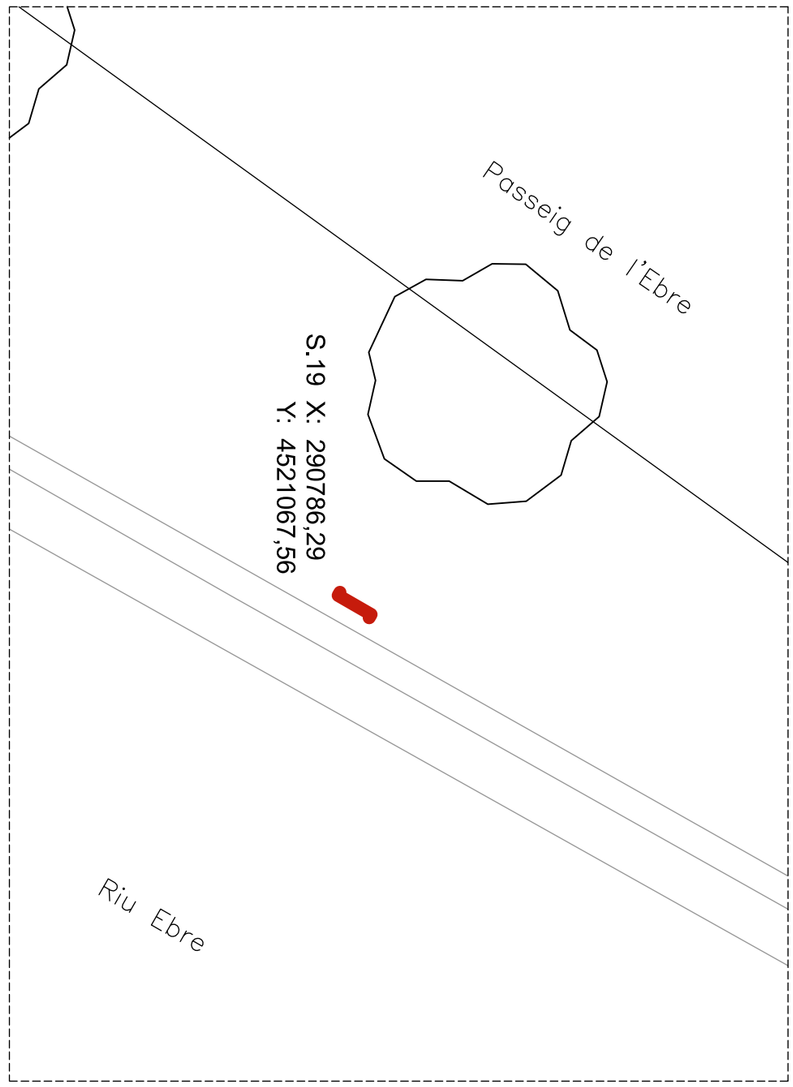
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

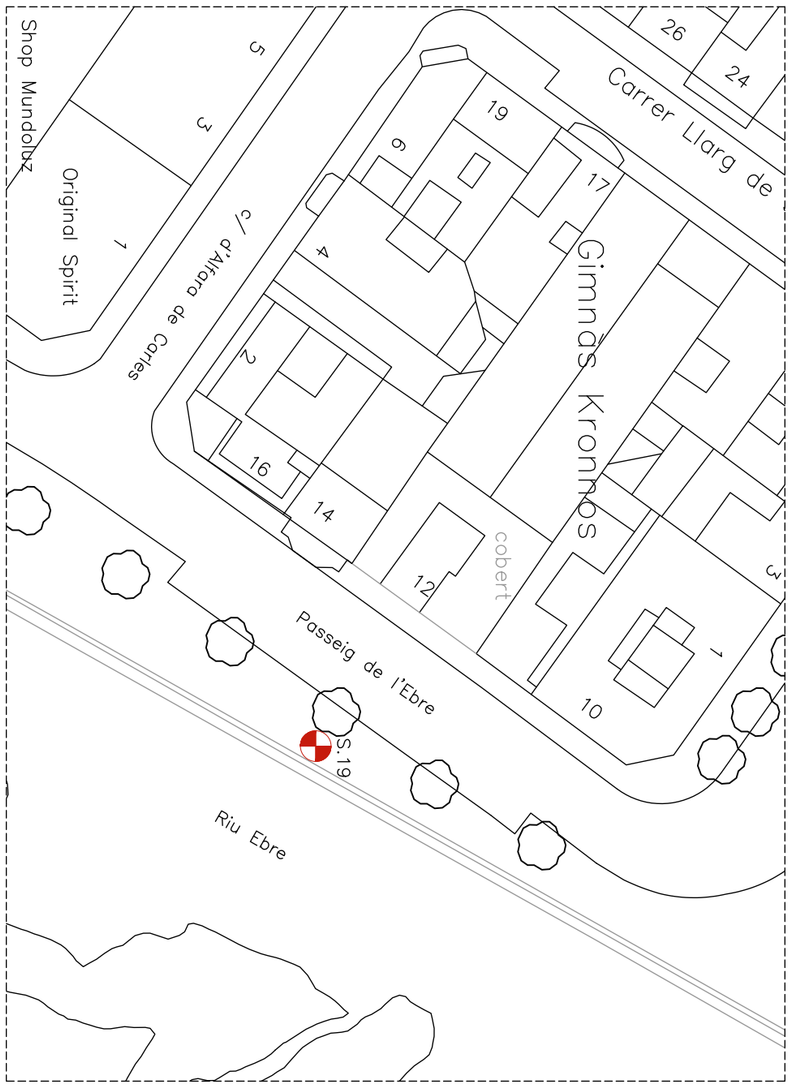
Pla de Barris amb Transició Ecològica i Resiliència

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL C

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

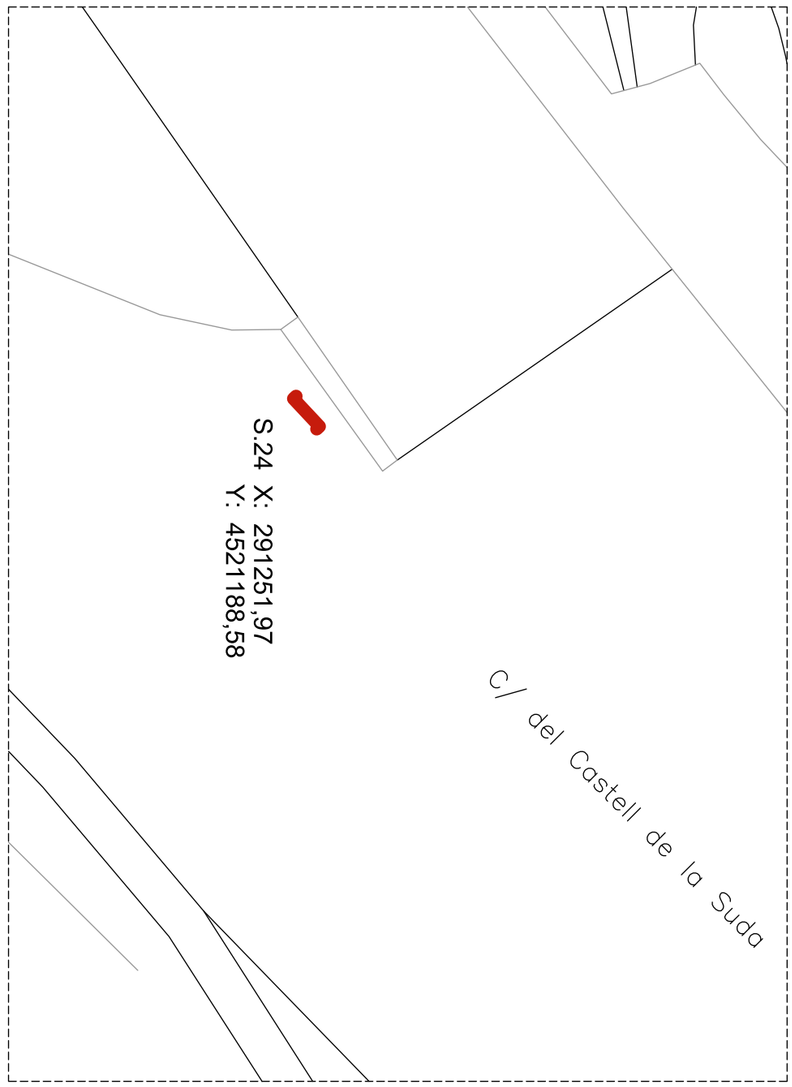
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

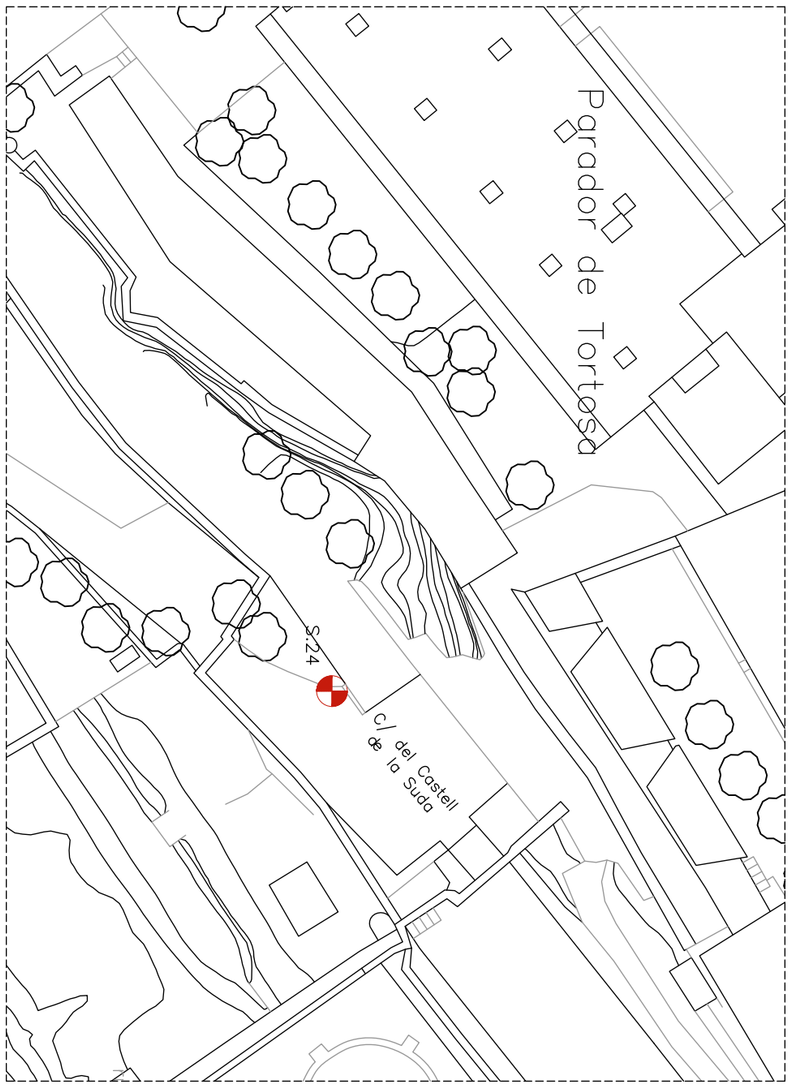
SENYAL

S.19

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL C

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recupe ació, T ansfo mació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

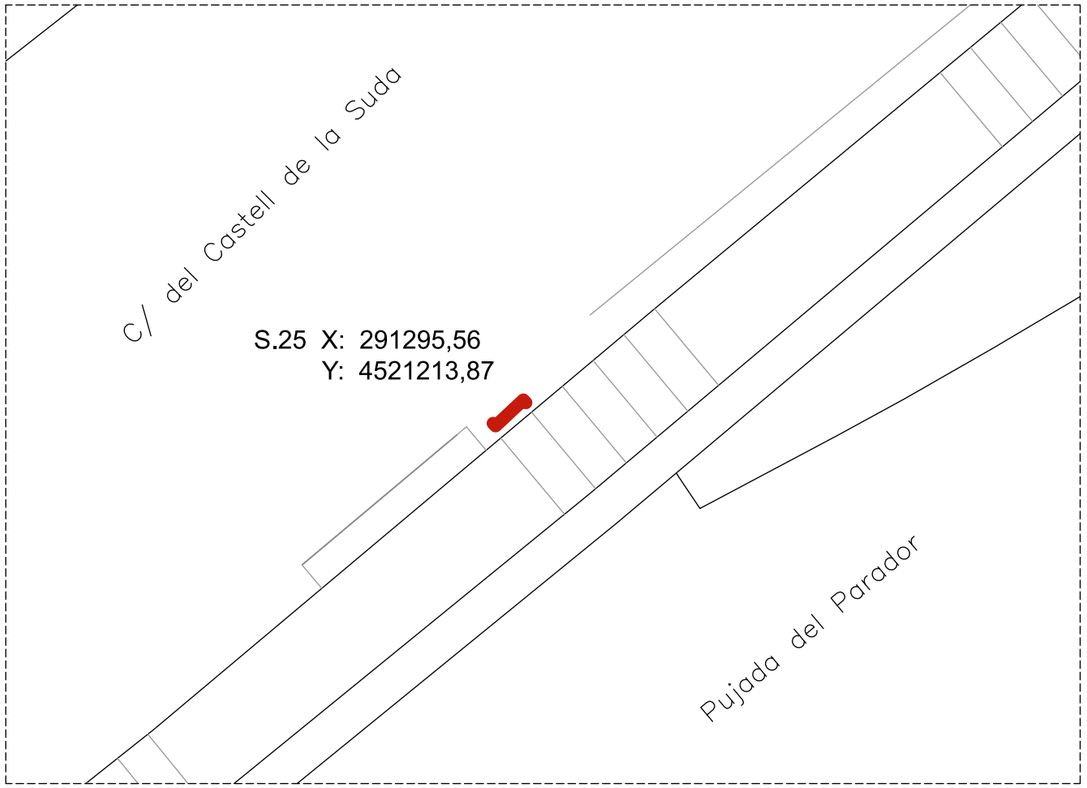
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

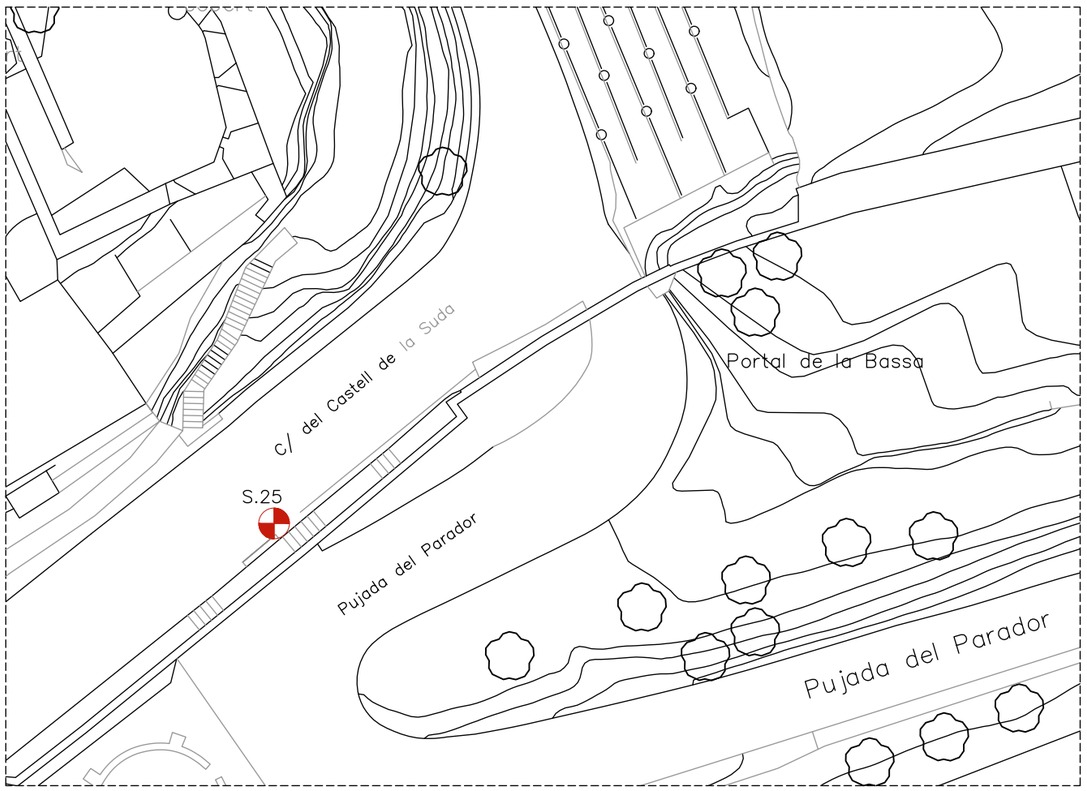
SENYAL

S.24

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.25

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

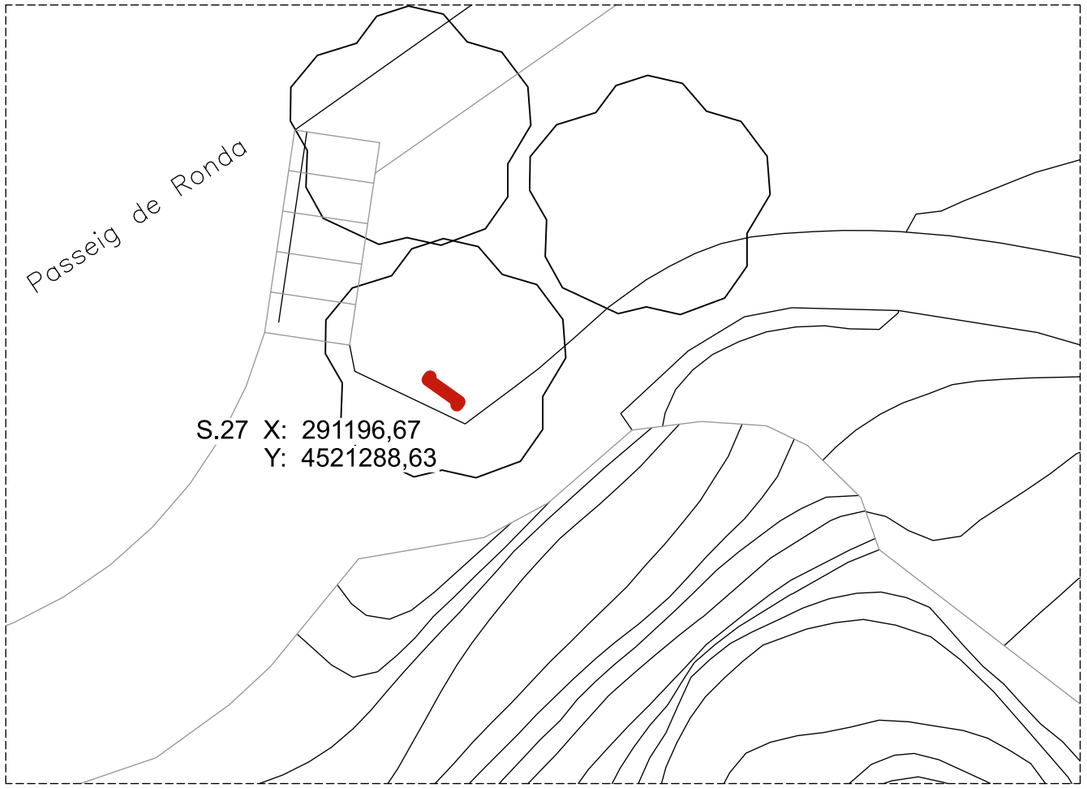
Finançat per

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.27

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

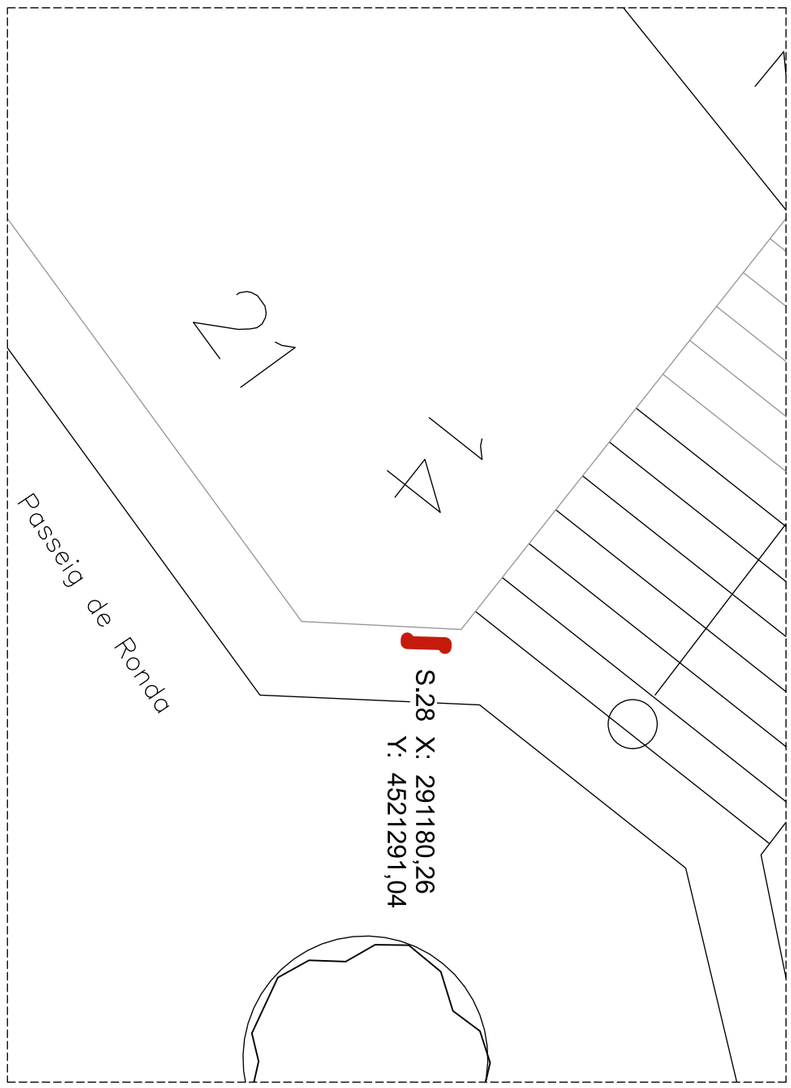
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

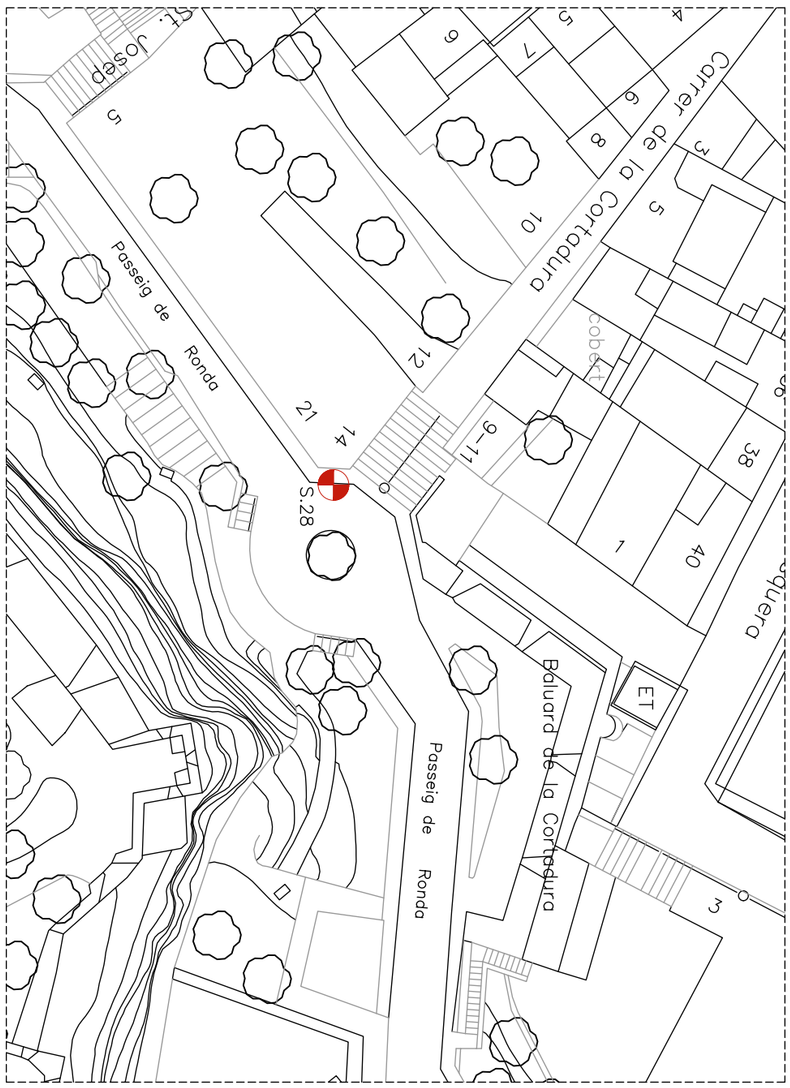
Pla de Recuperació, Transició i Resiliència

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

SENYAL

S.28

N

MODEL D, E i P

Posició dels senyals
MODEL D i E

Relació mobles

D

S.23 El pou

S.26 El polvorí

S.45 El lapidari

S.48 El cementiri del castell

S.52 Ibrahim ibnYaqubat-Turtuixí Al-Israïlí

S.59 La plaça del platge

S.61 L'ermita del Coll de l'Alba

S.64 El convent de Santa Clara

S.66 La plaça de les Cols

S.80 El palau Capmany

S.83 El jaspi de Tortosa

S.87 Les salines i pesqueres del Delta

S.88 L'església parroquial de sant Blai.

S.89 Sant Francesc Gil de Frederic

S.91 El convent de Sant Joan de Jerusalem

S.92 Els rentadors del Rastre

S.97 El passatge Franquet

S.99 L'església del Roser

S.100 La casa Bau

S.101 La casa Matheu

S.102 La casa Climent

S.103 La casa Pallarès

S.104 La casa Piñana

S.105 La casa Benet Piñana.

S.106 El palau Montagut, l portal d Tamarit i ls canals

S.107 La casa Brunet.

S.108 La casa Camós

S.109 Carrer Sant Felip Neri (Excavacions)

S.110 La casa Llorca

S.111 La Cooperativa de Sant Jaume.

S.112 La botiga casa Canivell.

S.113 La casa Lamote de Griñon

S.116 La Fàbrica Creo

S.118 Beat Manel Domingo Sol

S.119 Felip Predrell Sabaté

S.120 Sant Enric d'Ossó.

S.121 Santa Maria Rosa Molas

S.129 Panxampla

S.131 La casa de les Torretes

S.132 El convent de les Serves.

S.133 El Banc d'Espanya

S.136 La revolta de 1640

S.145 Arquitectura cinematogràfica a Tortosa

S.146 Casa Grego i l'arquitecte Pau Monguió i Segura

S.147 Casa Bernat Grego

S.148 Casa Albacar

S.149 Casa Alonso Ballester

E

S.54 La carnisseria jueva

S.56 La sinagoga del Call Vell

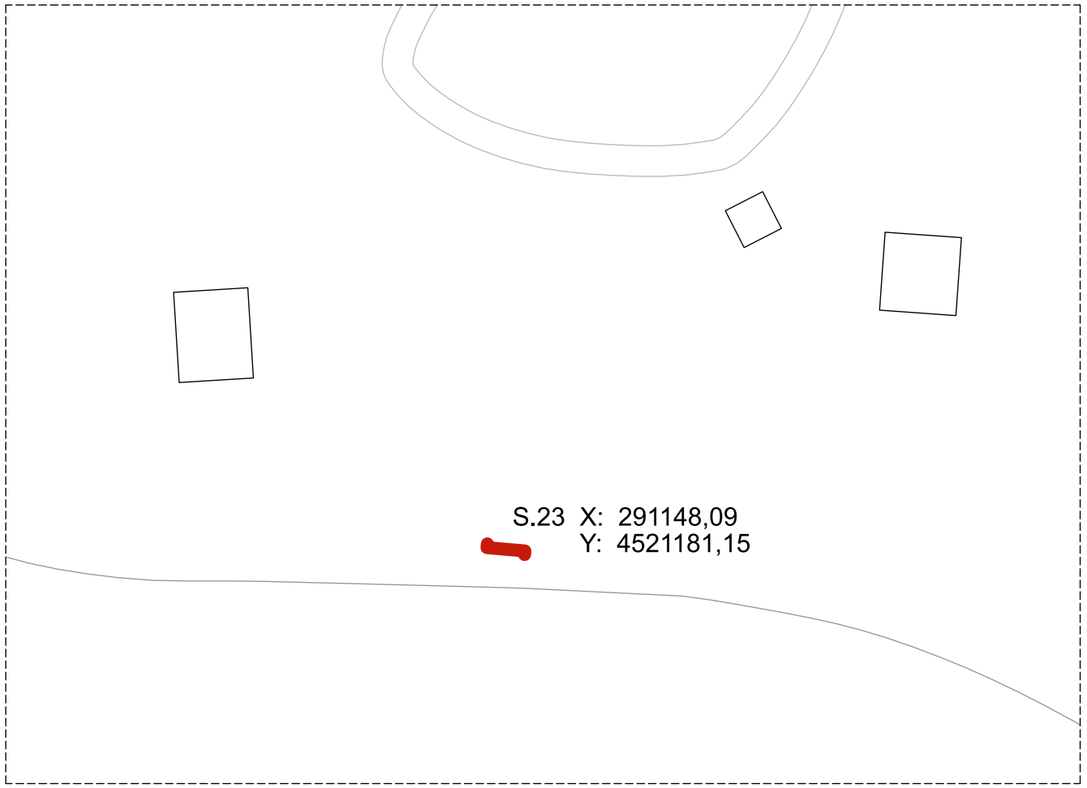
S.57 El forn jueu

S.58 El Call Nou i el carrer de la Vilanova.

P

S. 150 Plafó general

S. 151 Plafó general

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL D

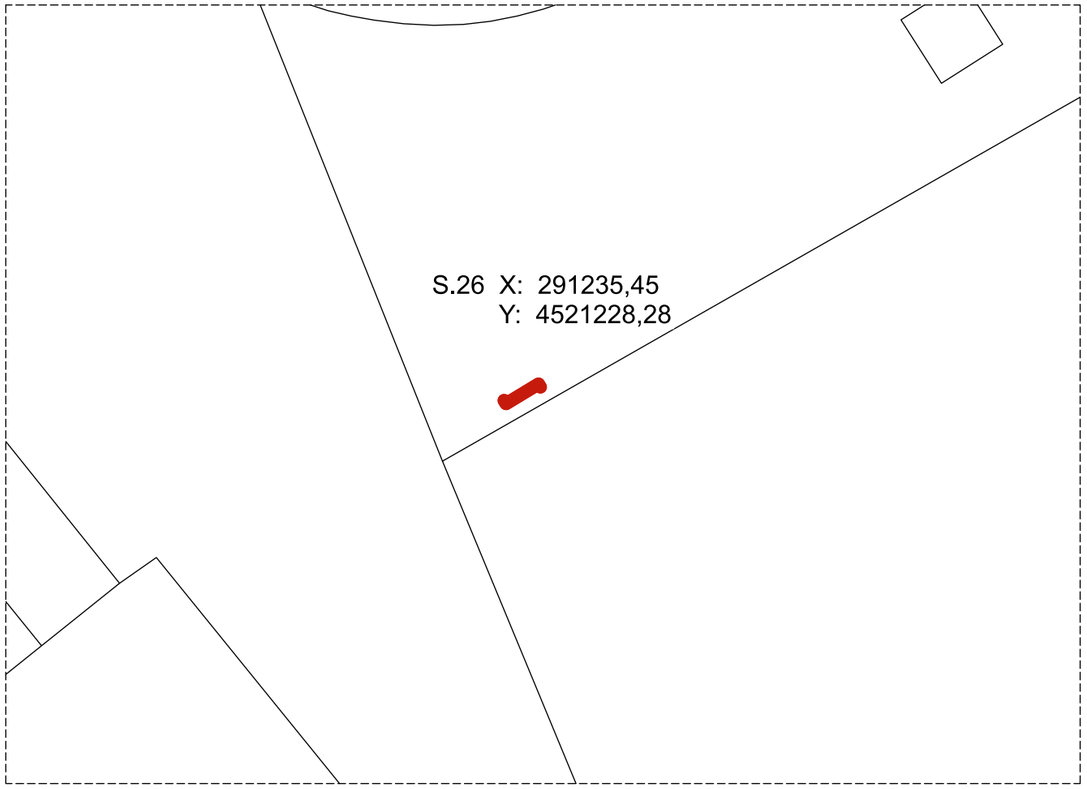
N

SENYAL S.23

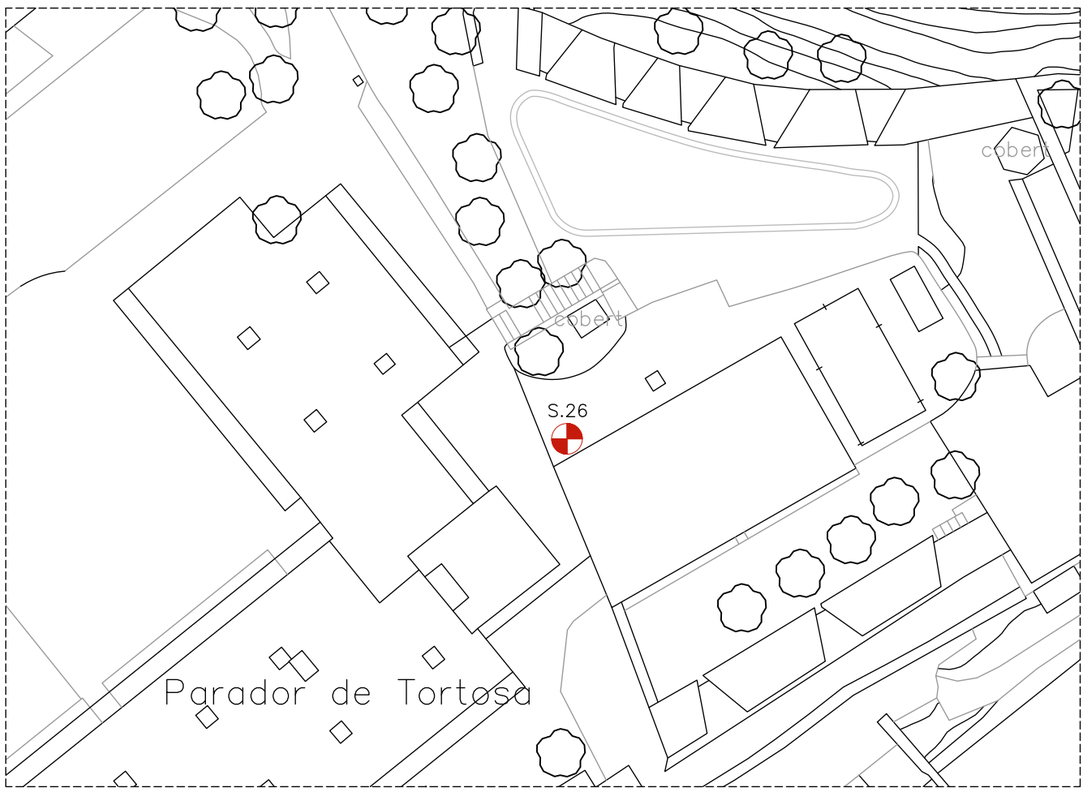
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.26

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

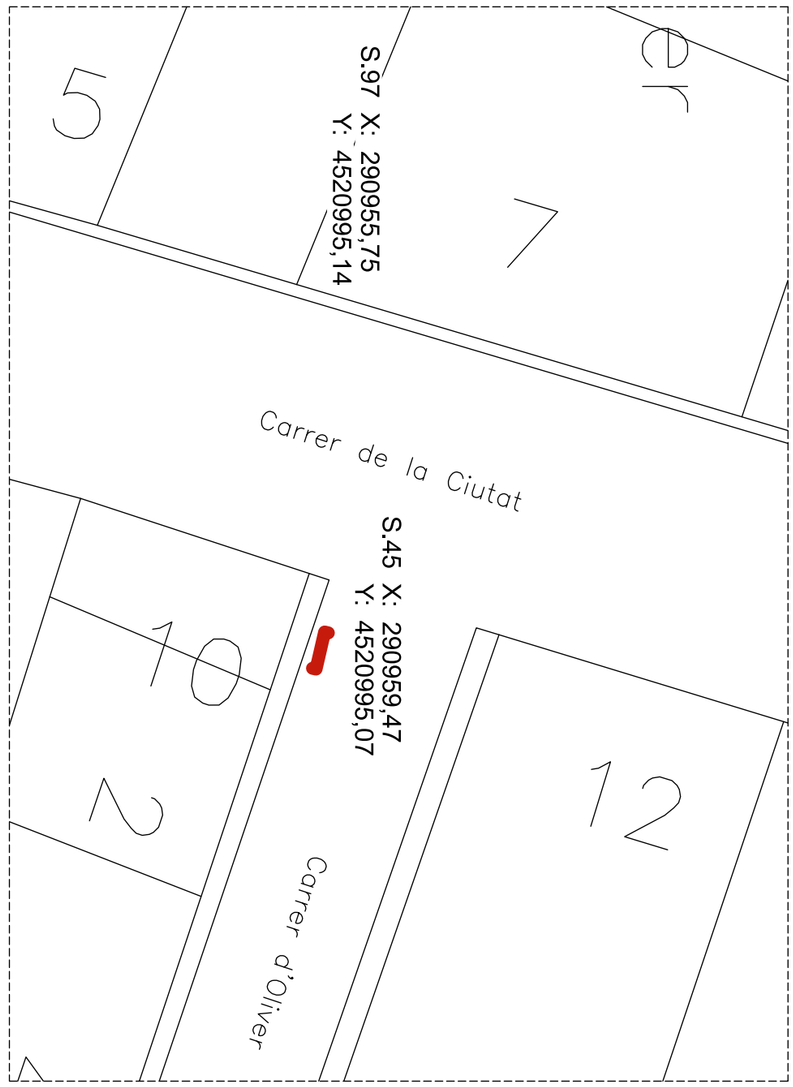
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

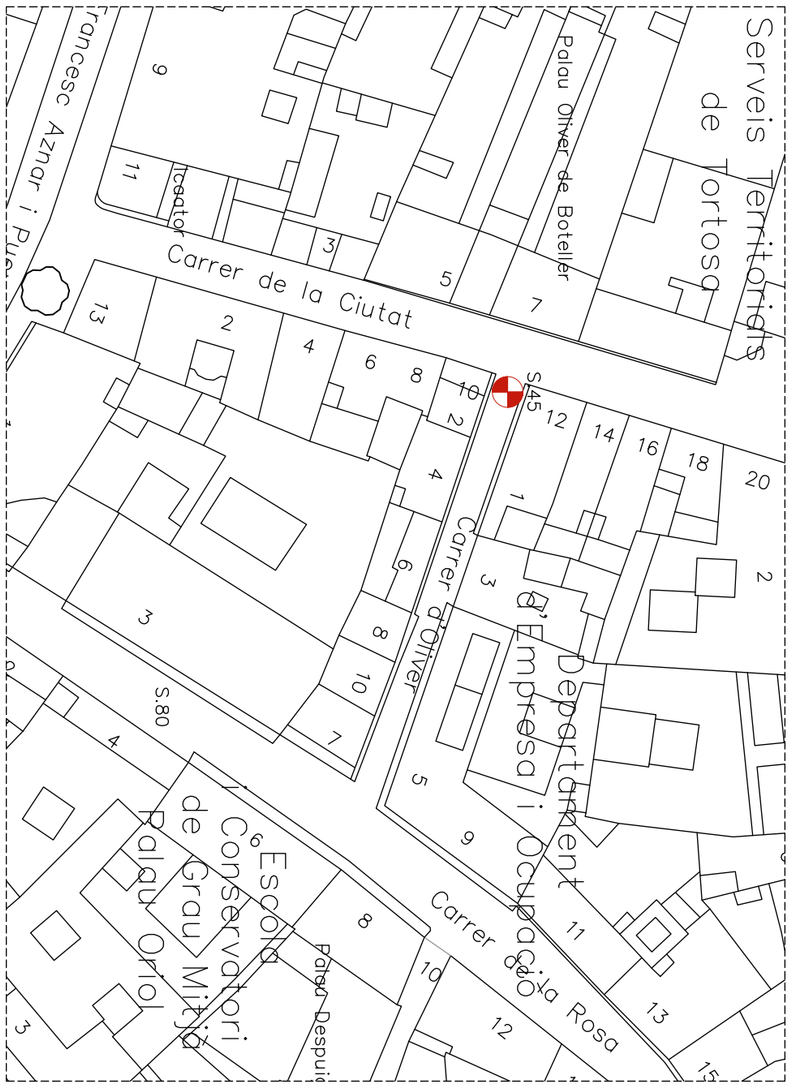
Pla de Recuperació i Resiliència

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recupe ació, T ansfo mació i Resiliencia

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

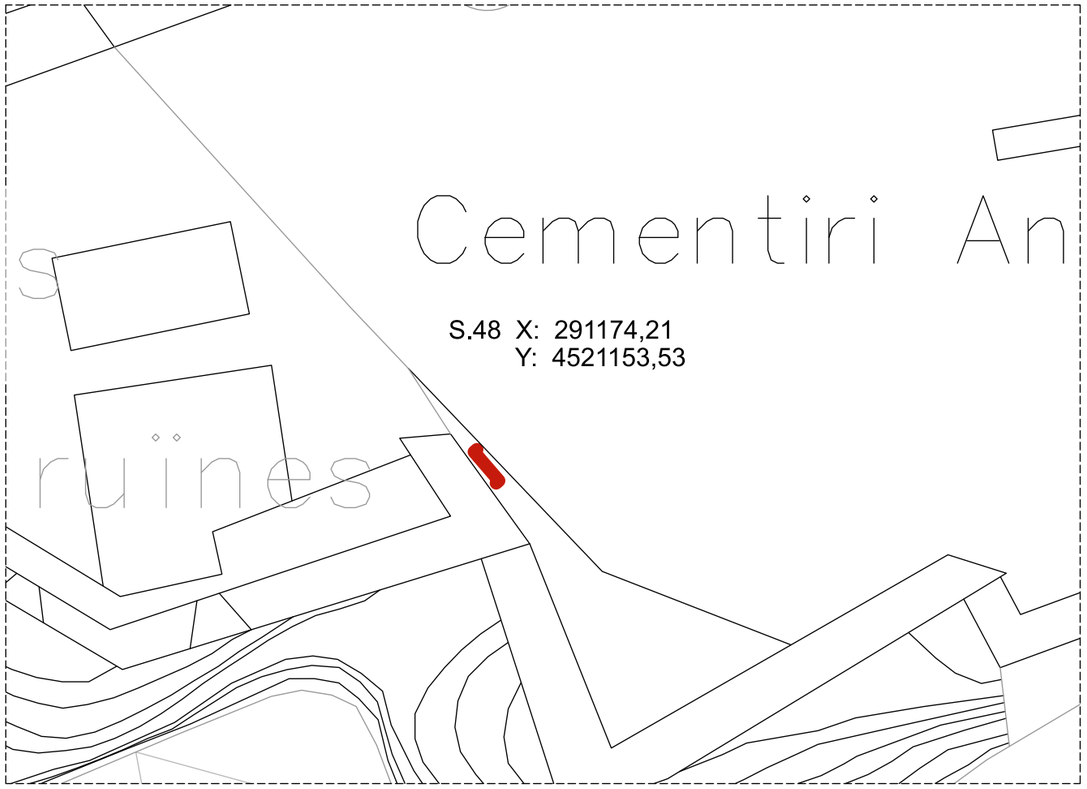
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

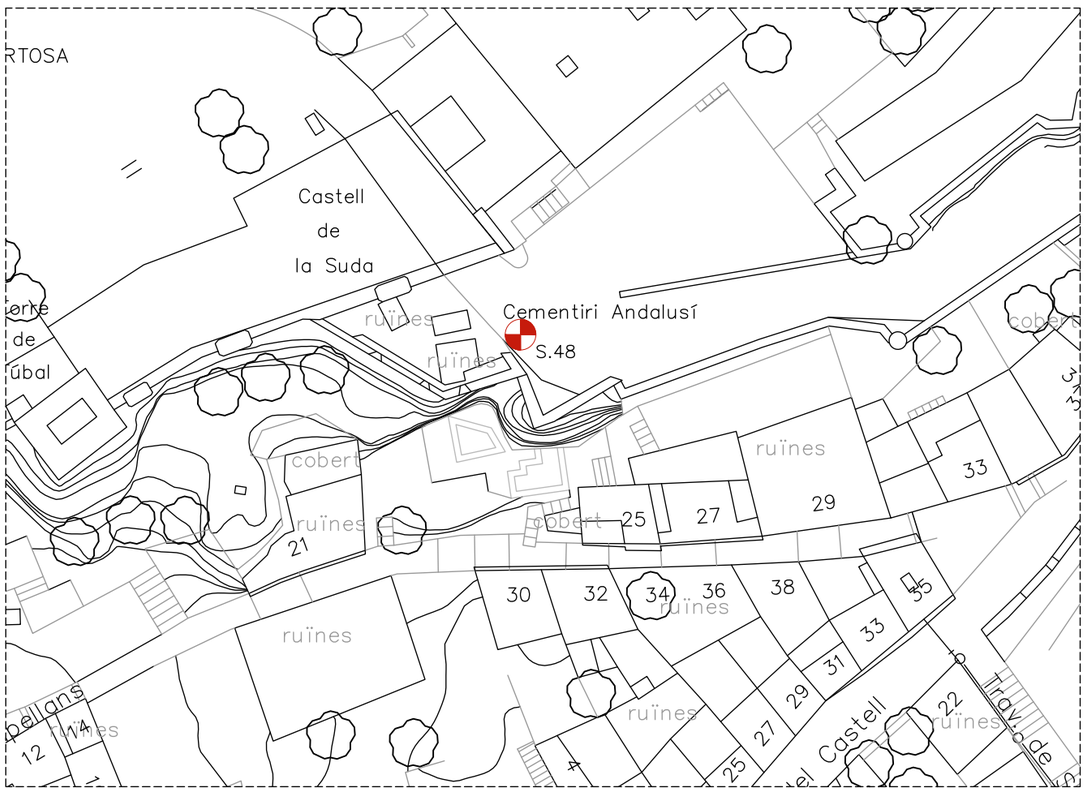
SENYAL

S.45

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL

S.48

PROJECTE

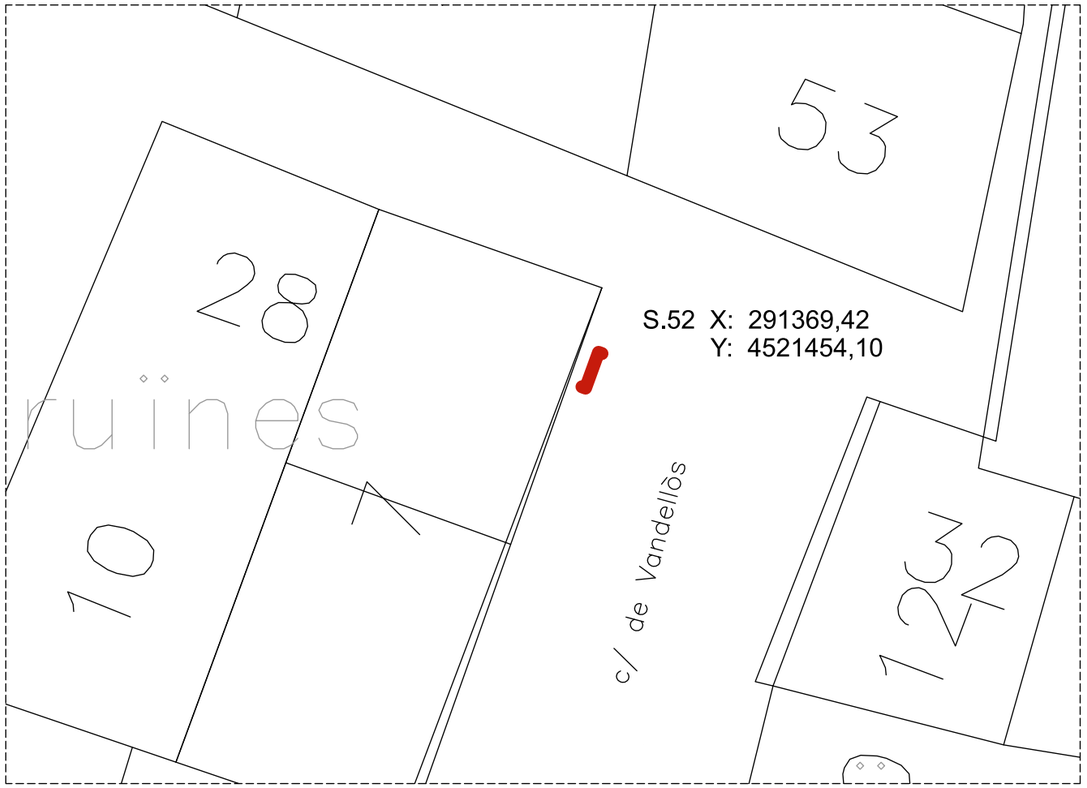
TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU

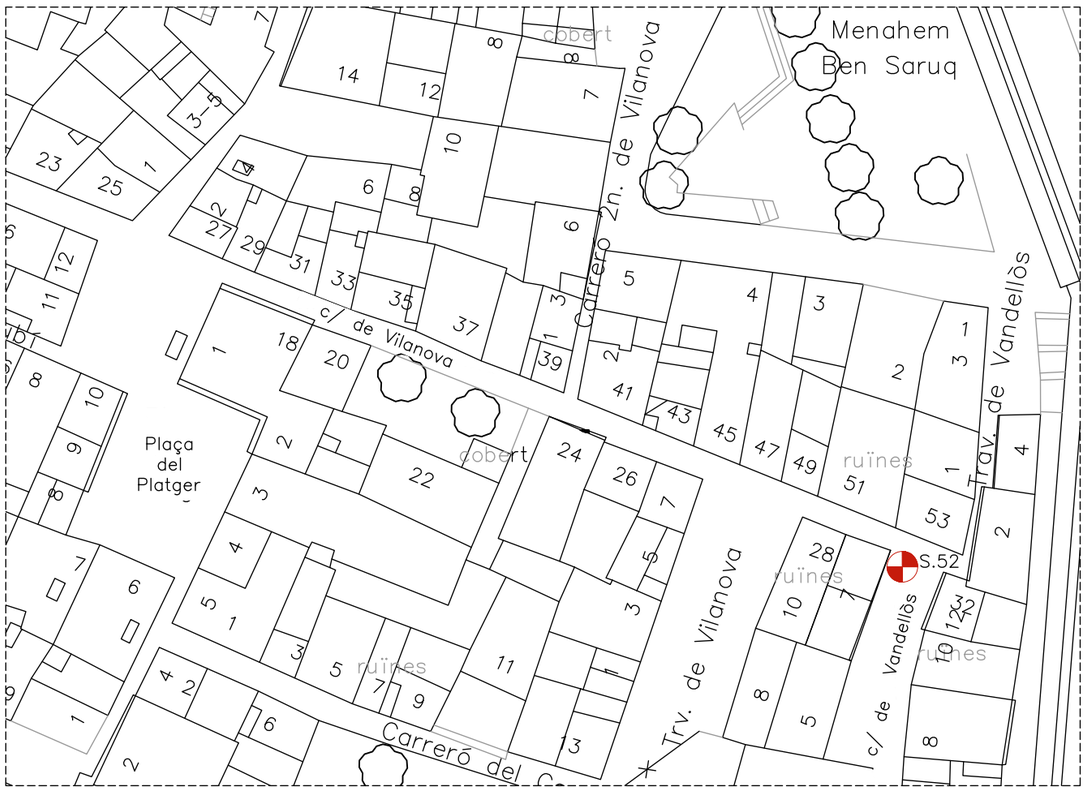
Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.52

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

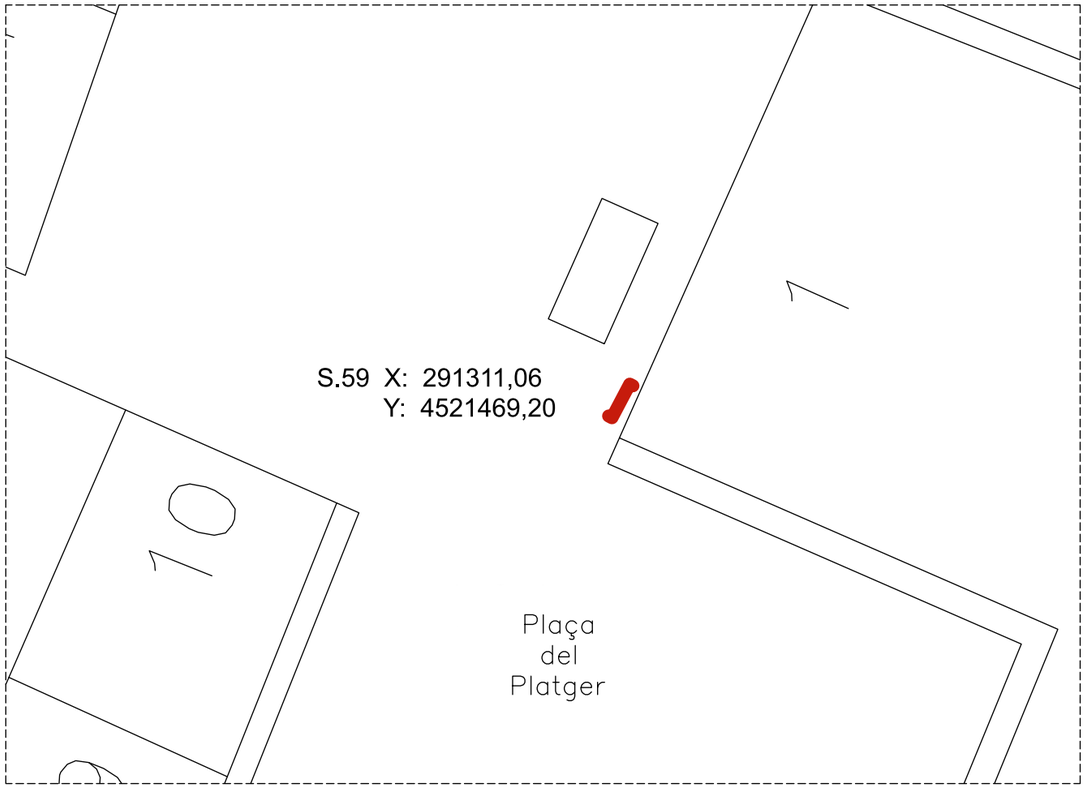
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

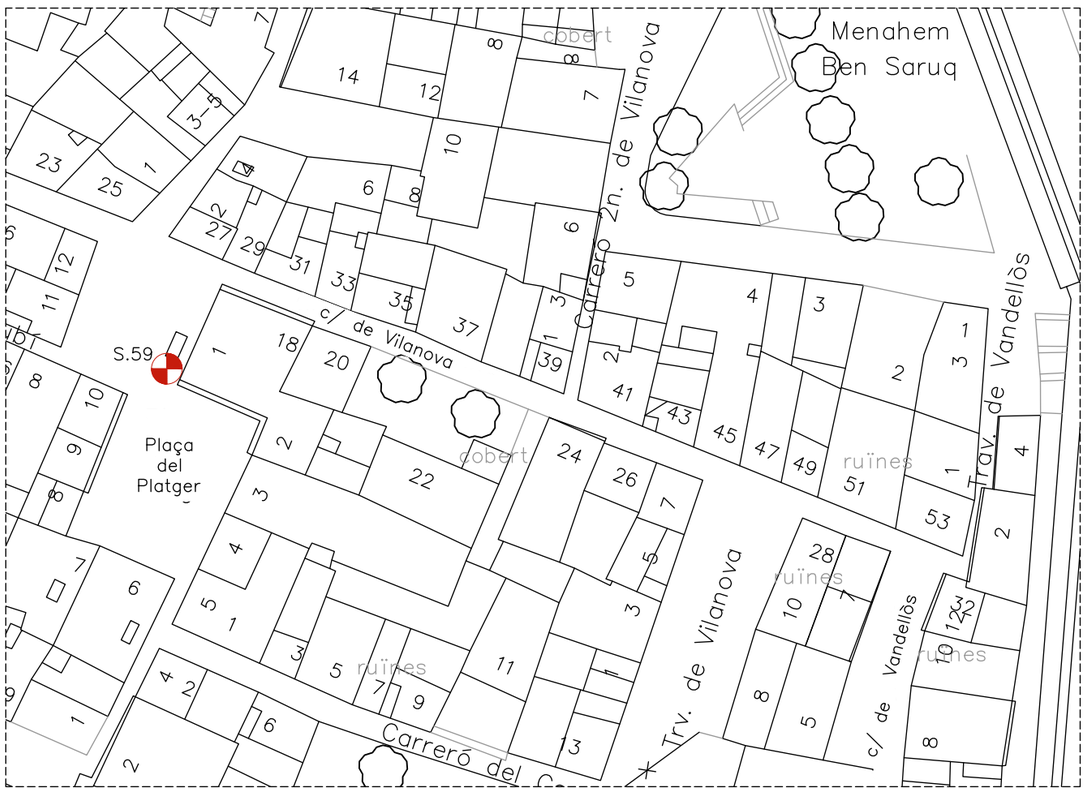
Pla de Recuperació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.59

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

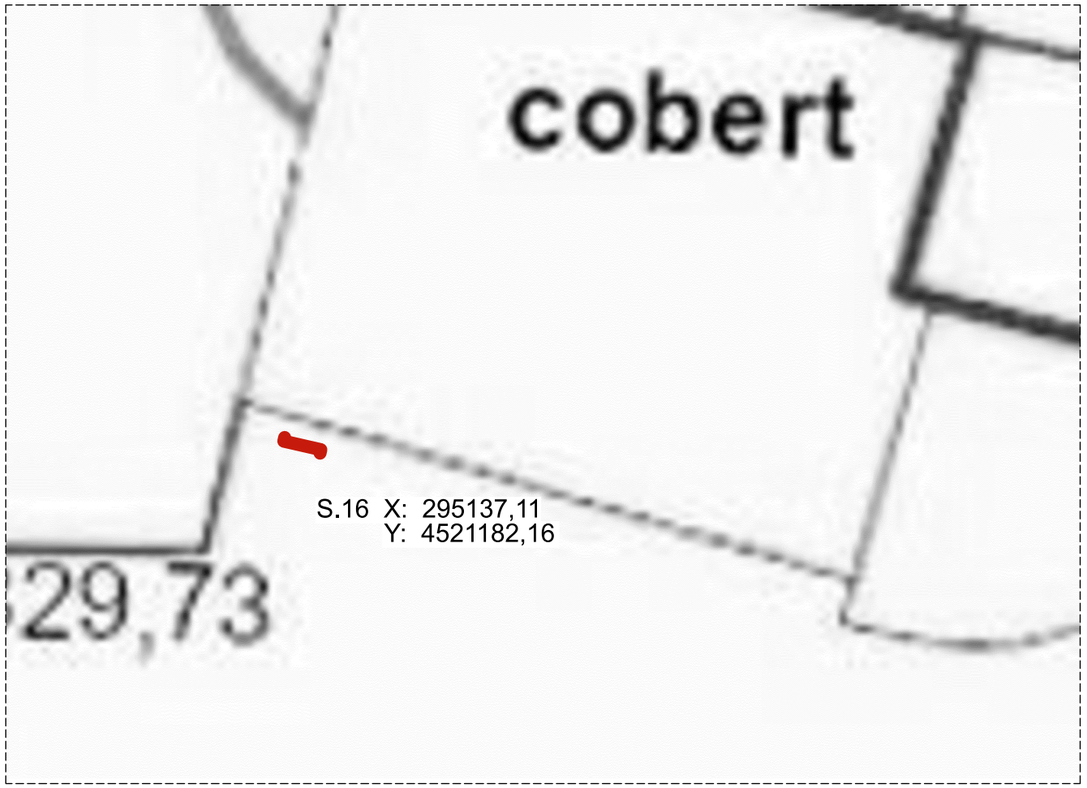
Finançat per

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

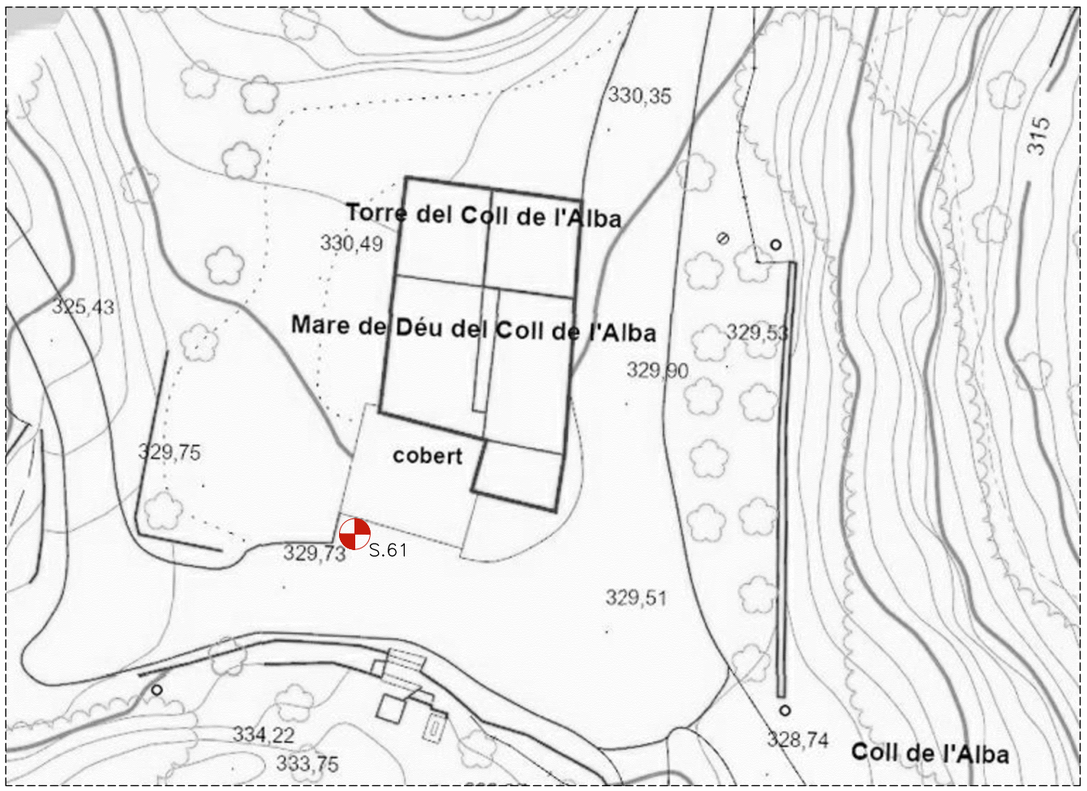
Next Generation Catalunya

Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.61

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

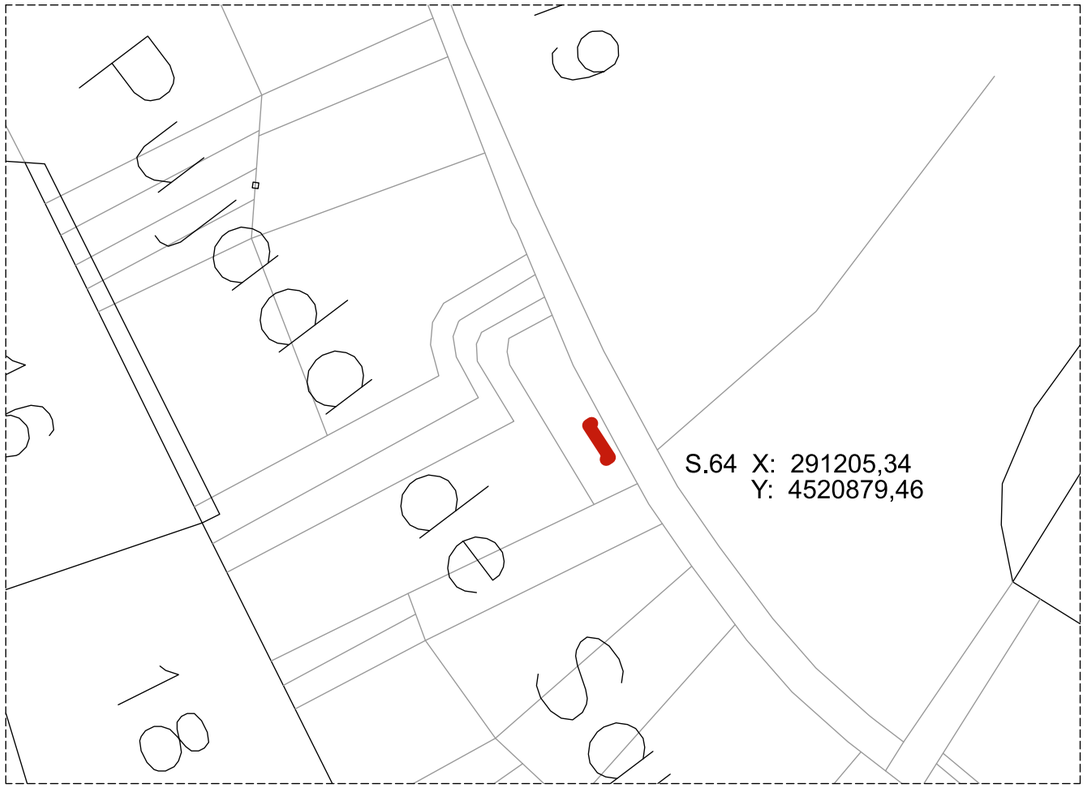
Finançat per Pla de Recuperació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL

S.64

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

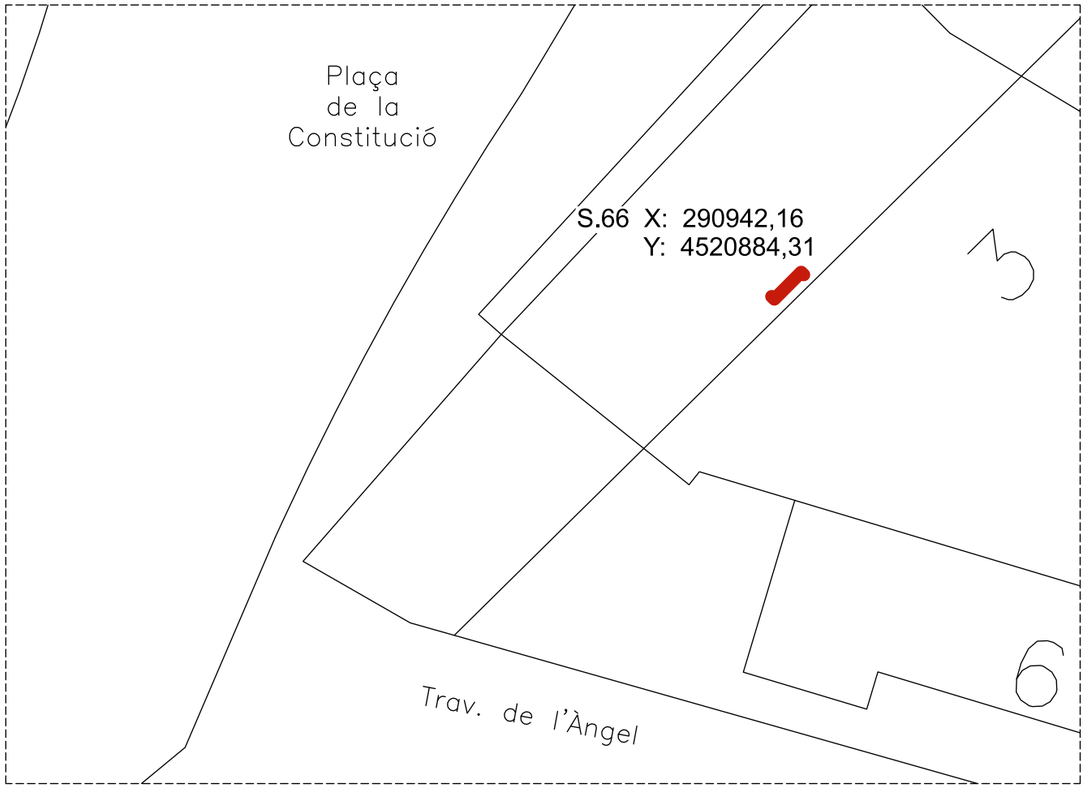
Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball

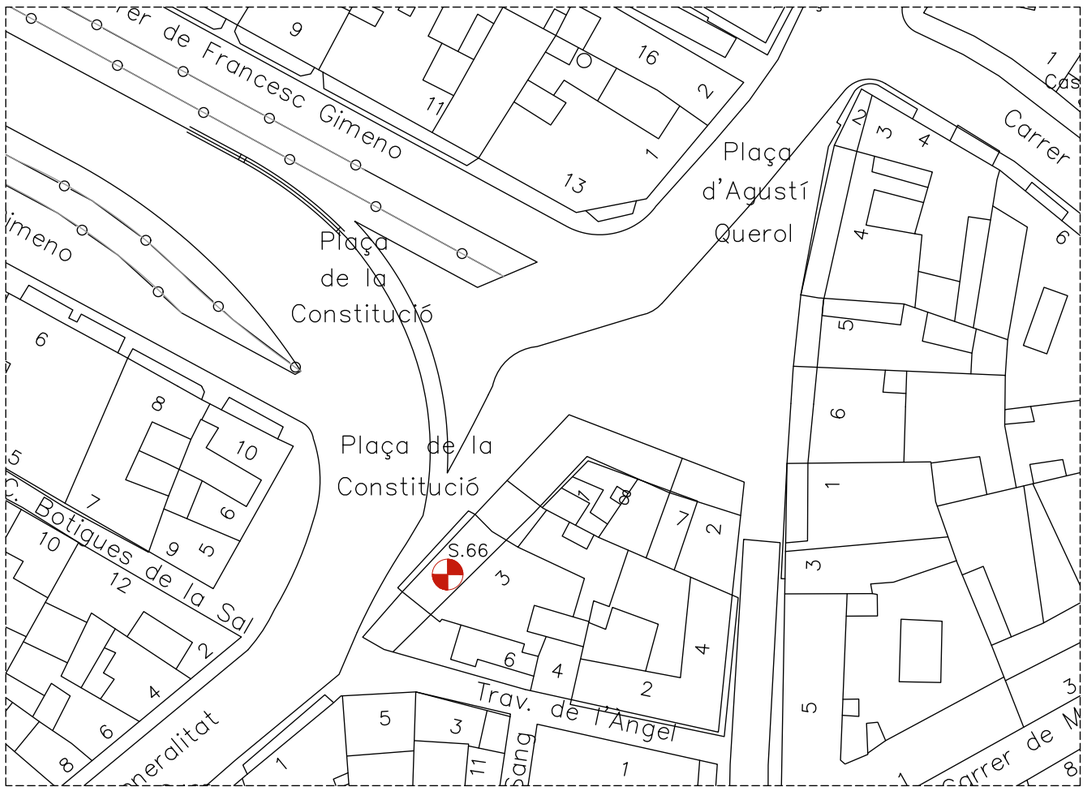
Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Finançat per

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL

S.66

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

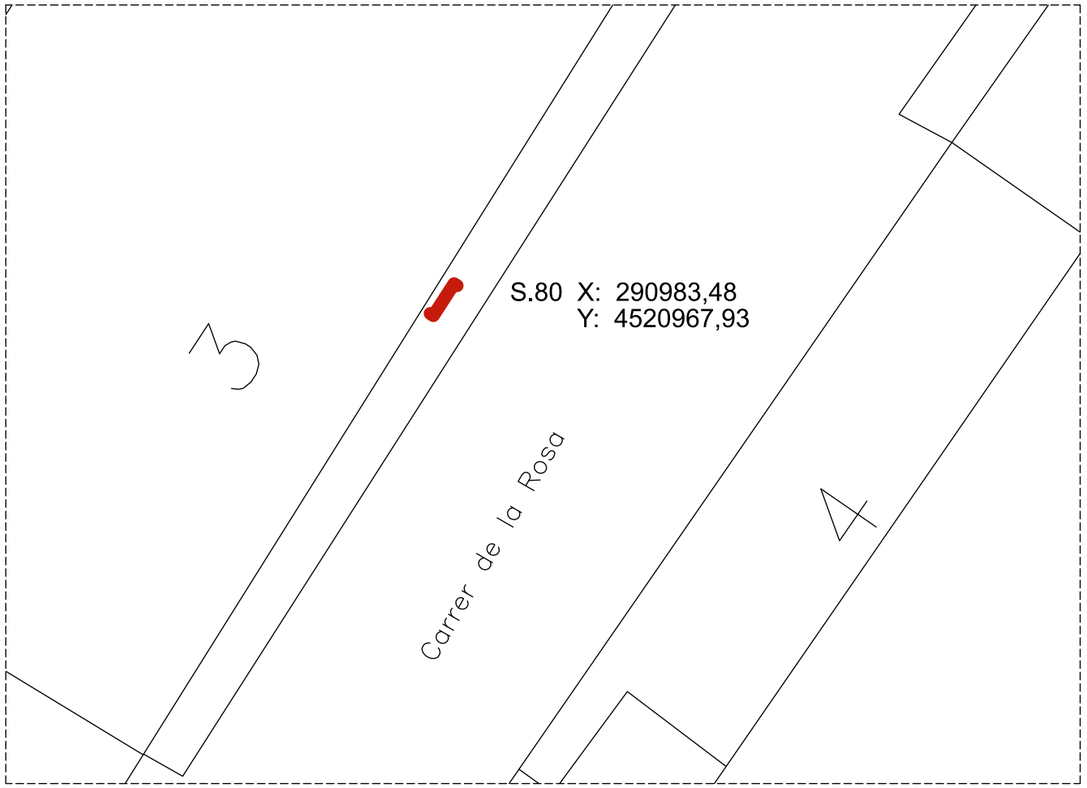
Finançat per

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL D

N

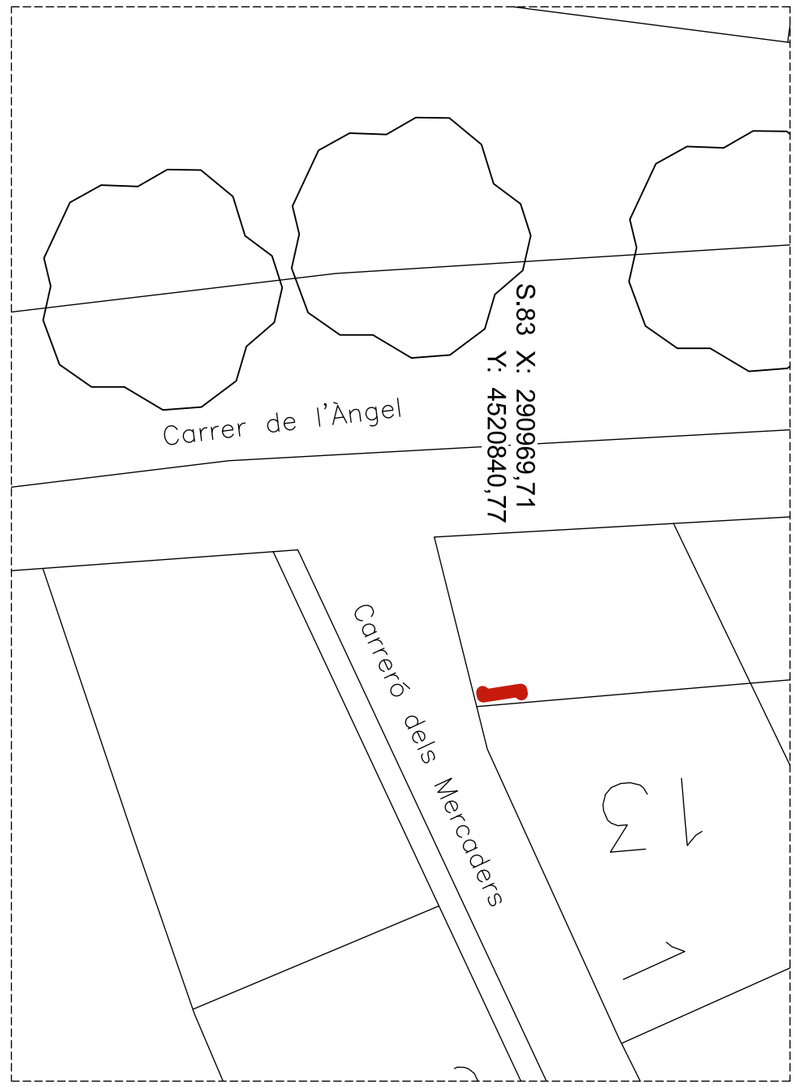
SENYAL S.80

PROJECTE

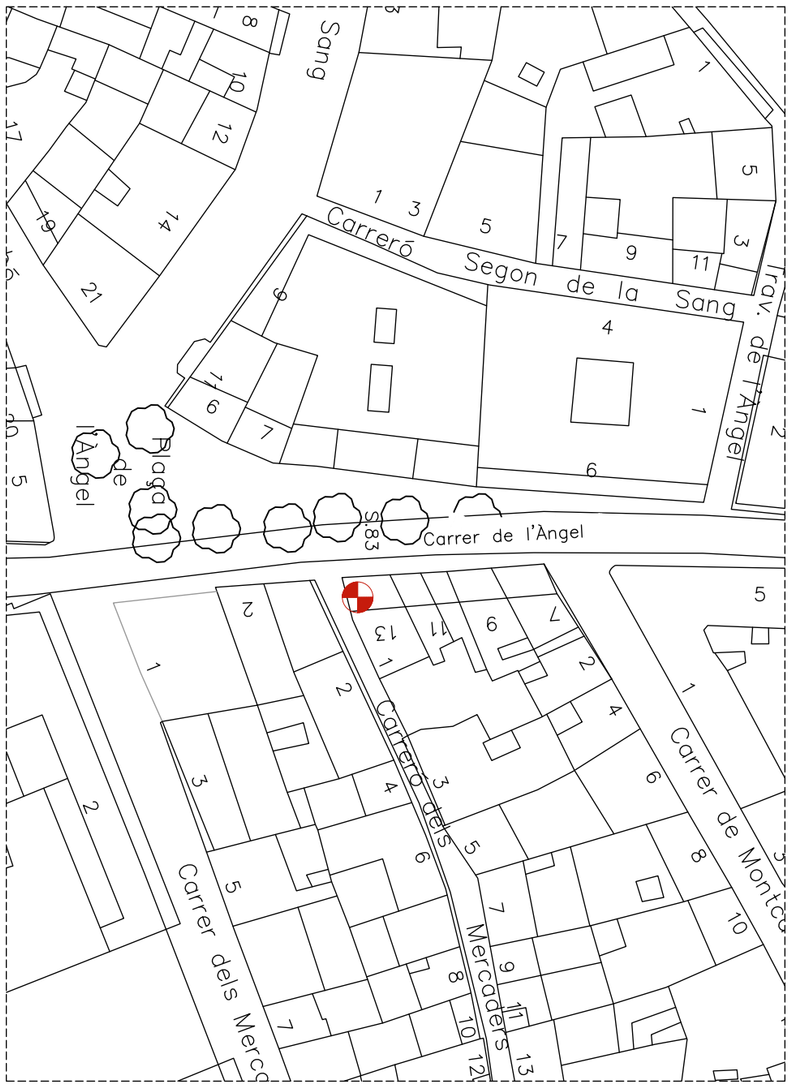
TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa
Pla de Barris i Viles i Nuclis Rurals i Rurals

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

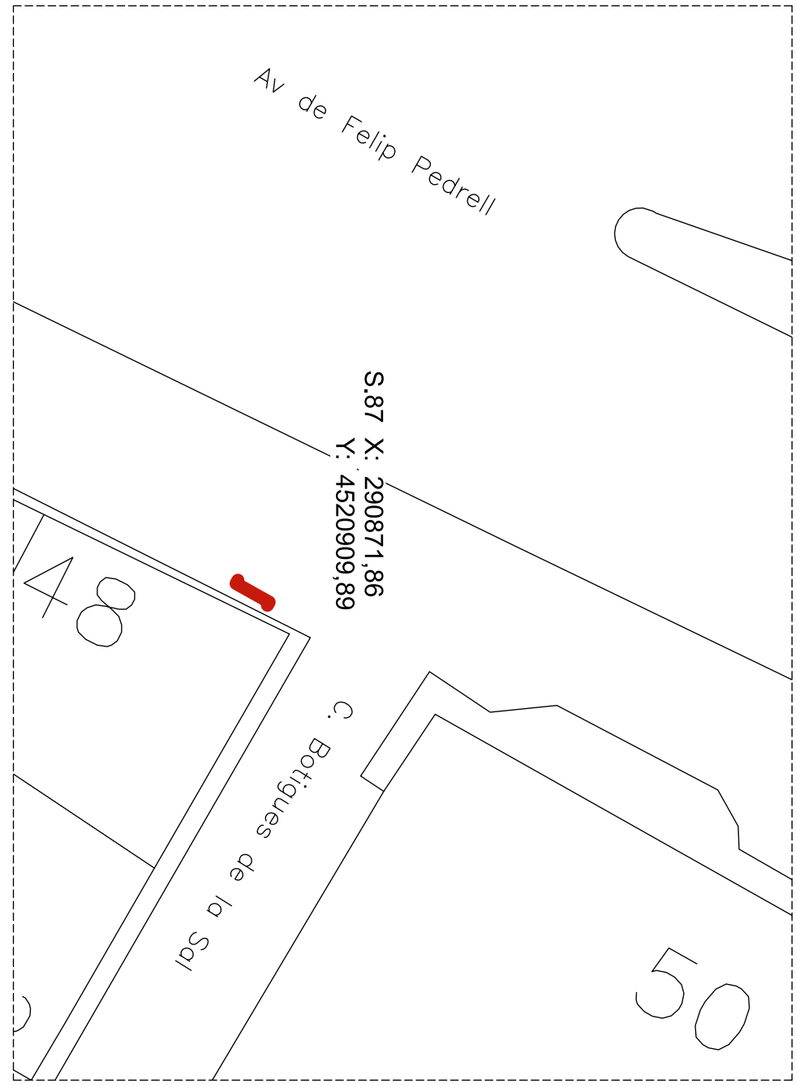
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

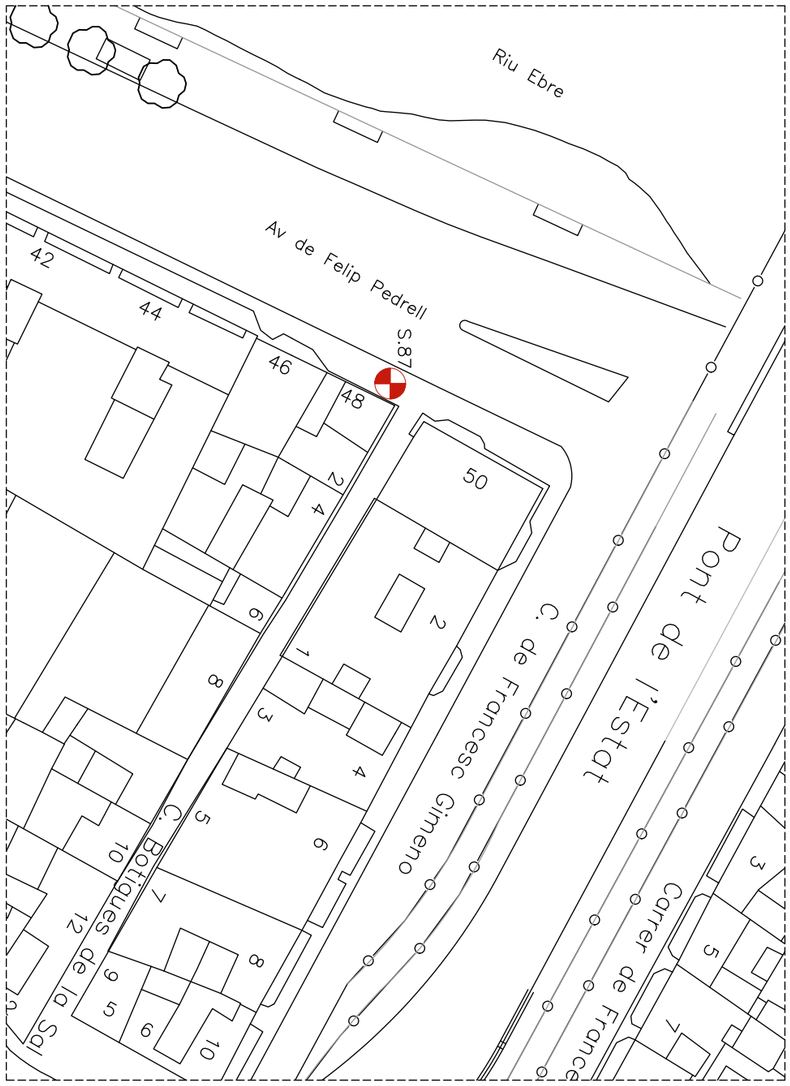
SENYAL

S.83

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recupe ració, T ansfo mació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

PROJECTE

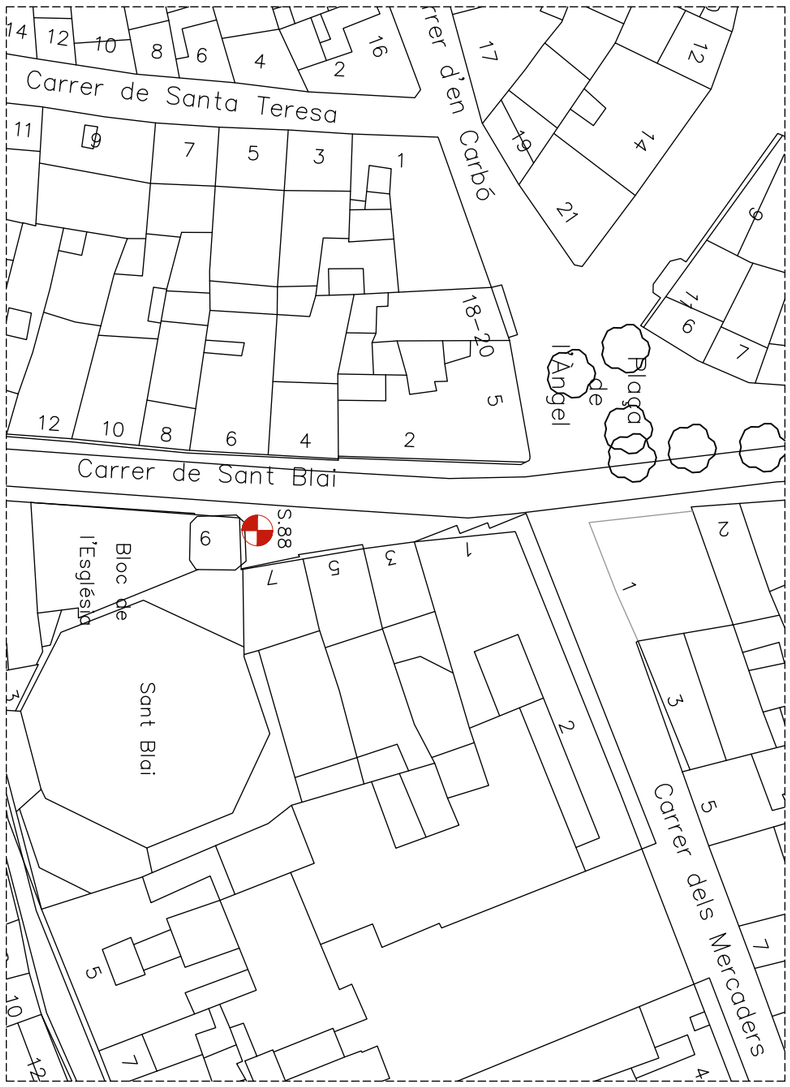
TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

SENYAL

S.87

N

SITUACIÓ 1:500

EMPLAÇAMENT 1:100

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

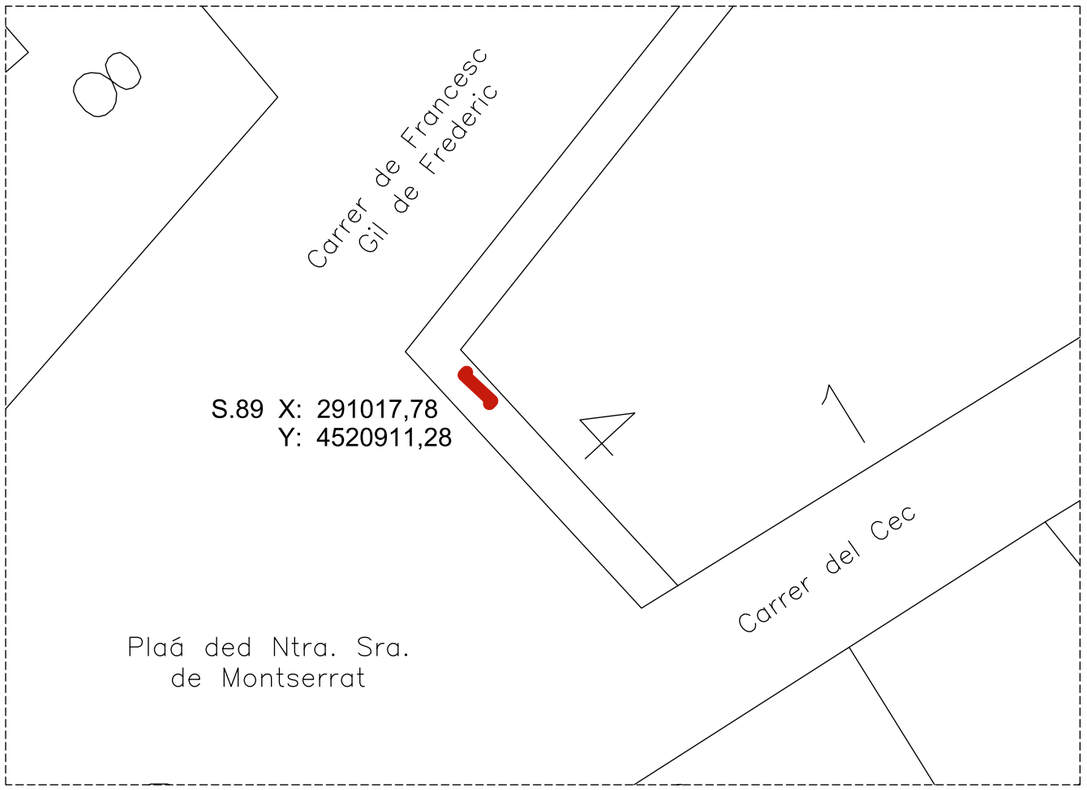
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

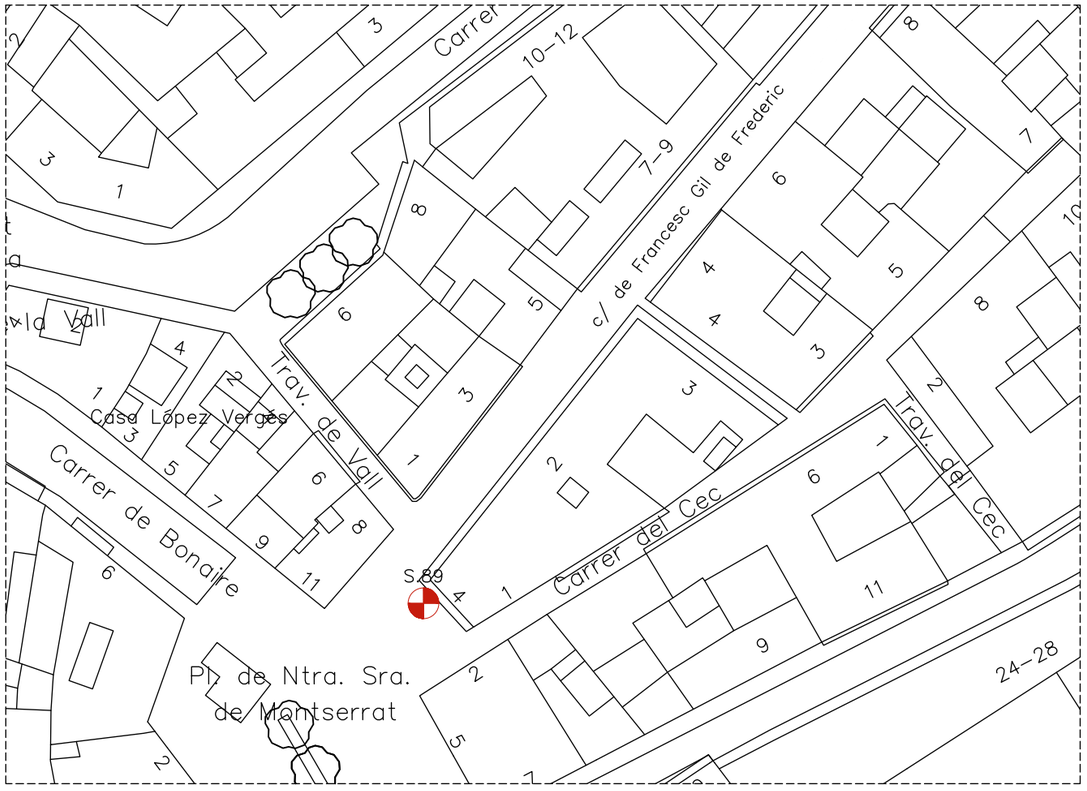
SENYAL

S.88

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

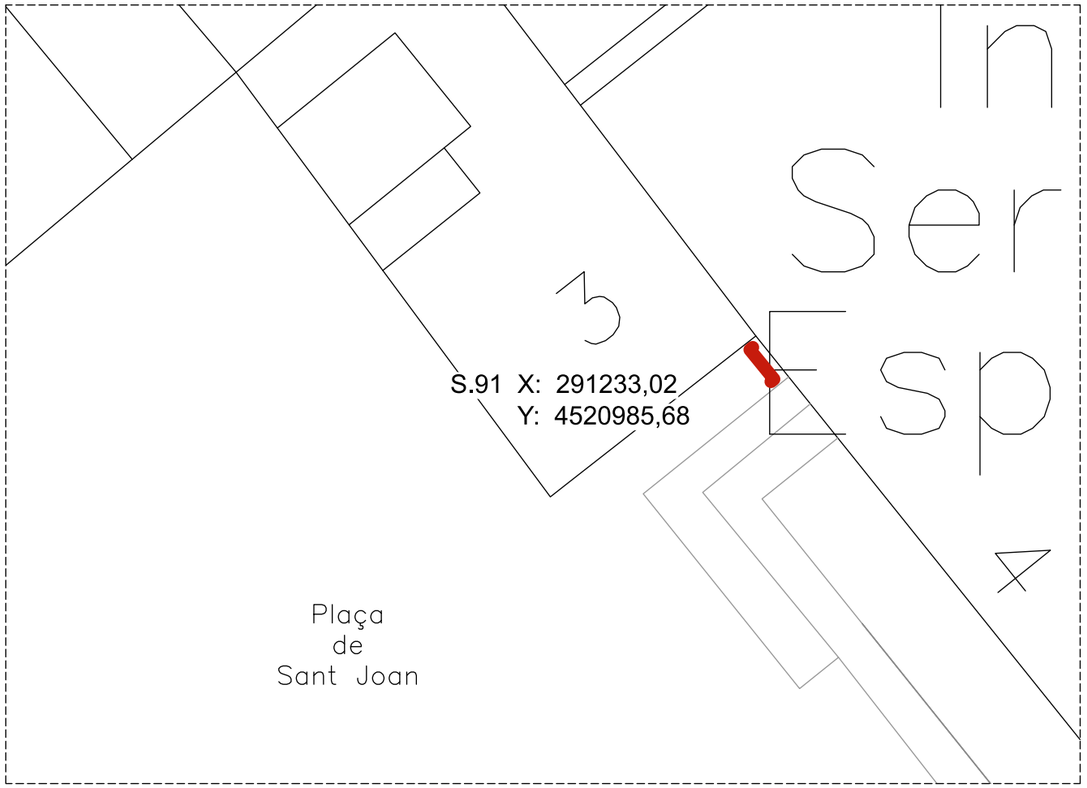
N

SENYAL S.89

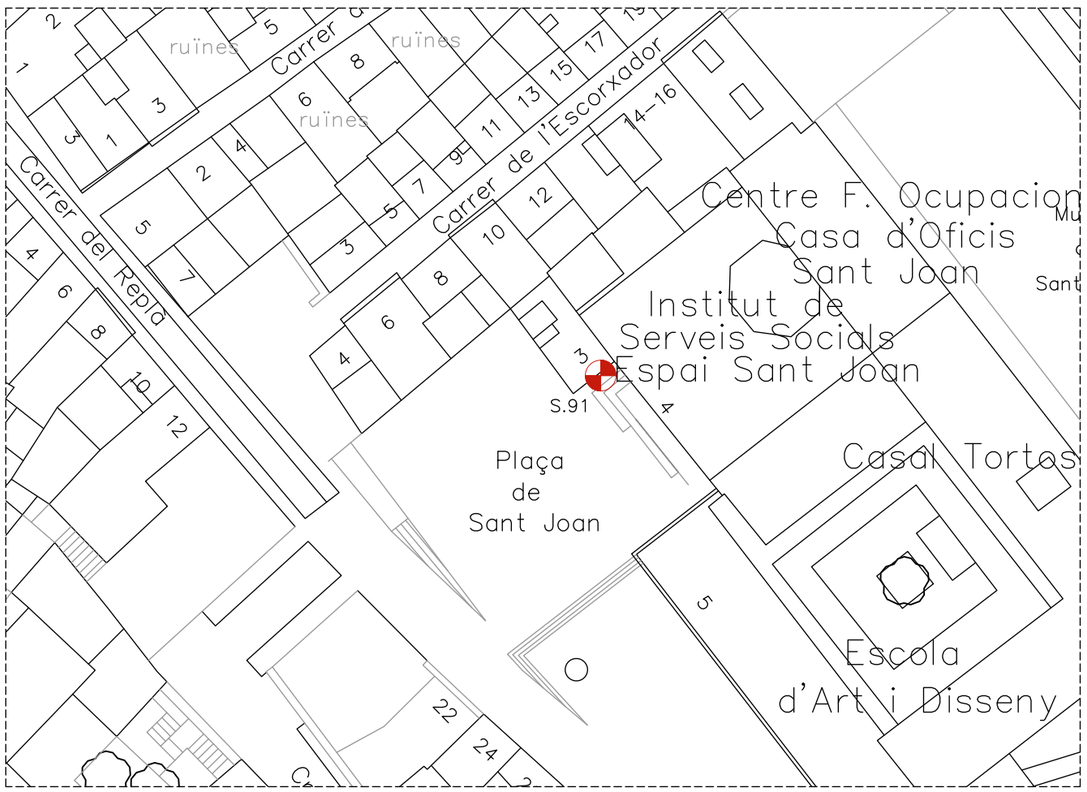
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.91

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

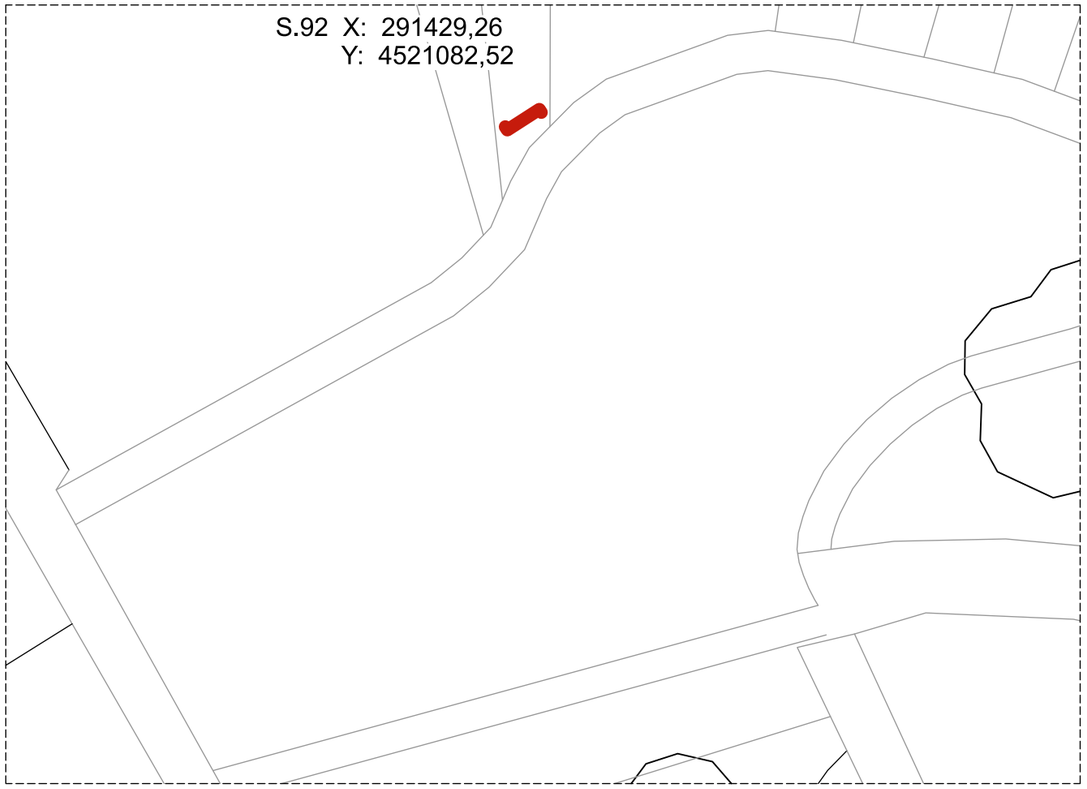
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

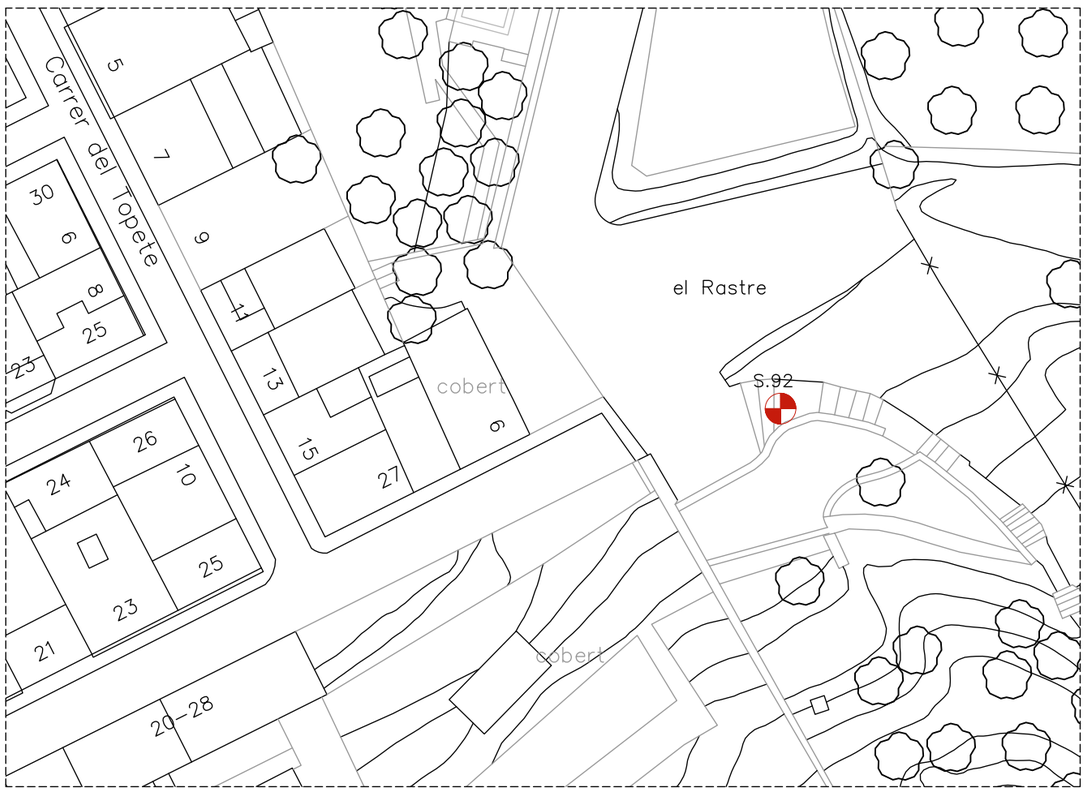
Pla de Recuperació i Resiliència

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL

S.92

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

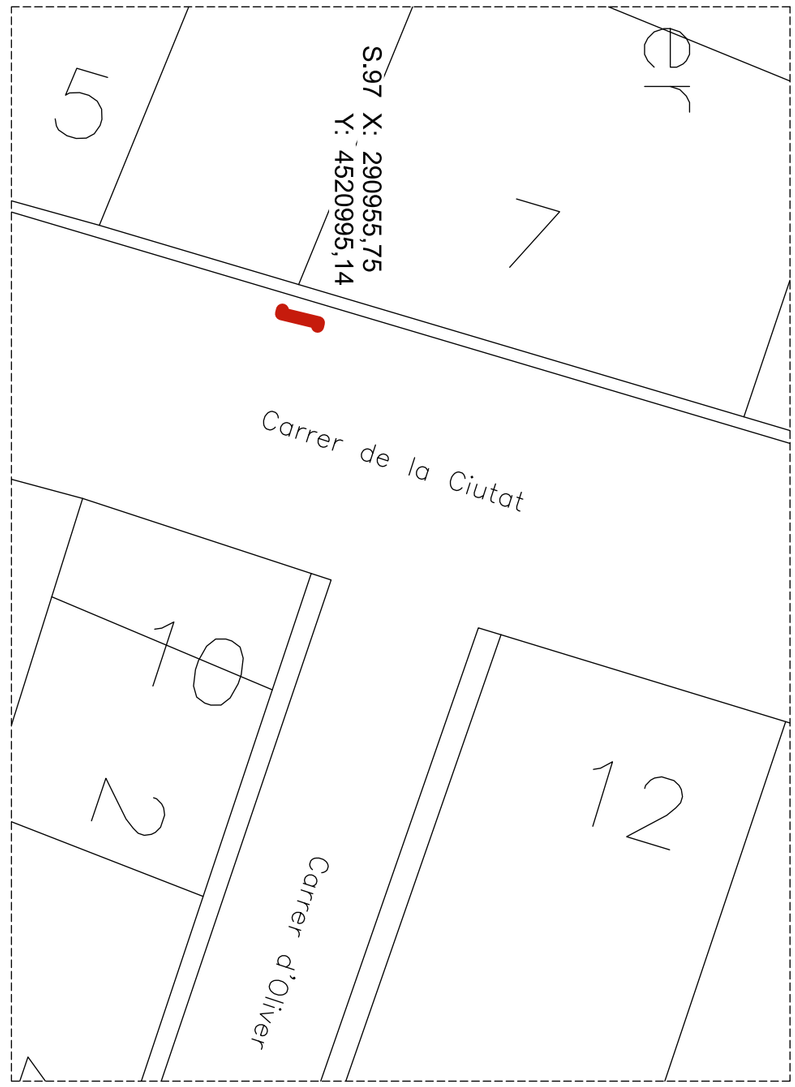
Next Generation Catalunya

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

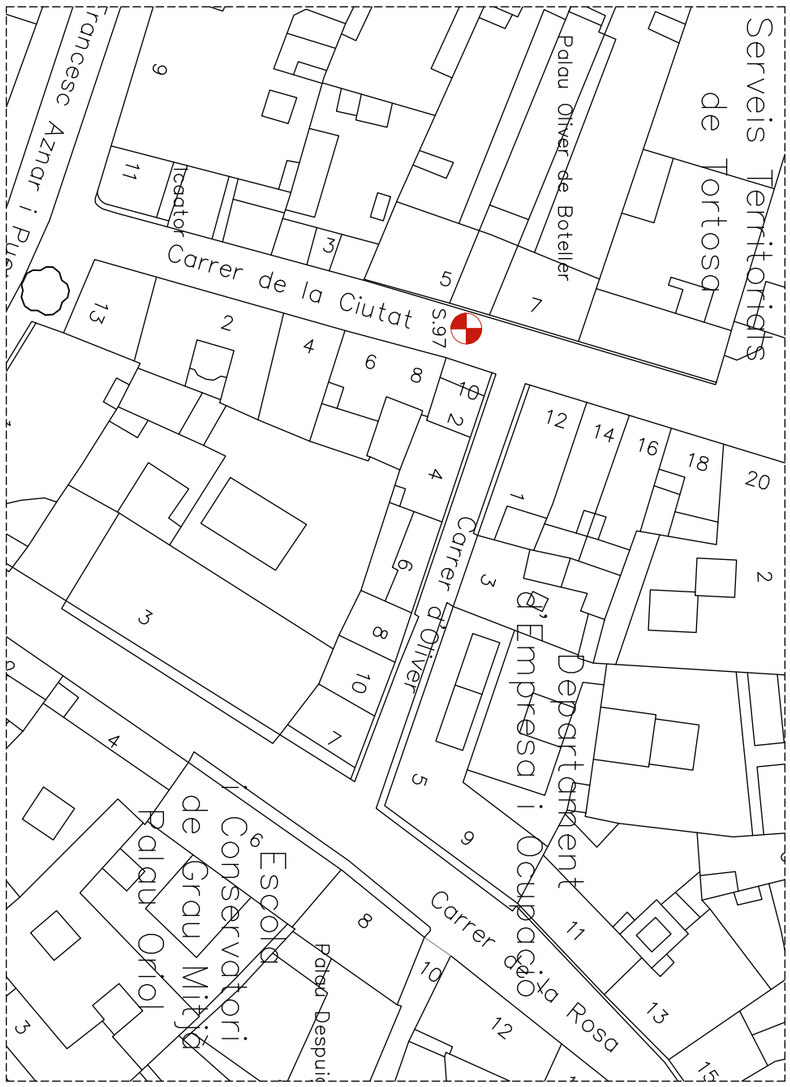
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recupe acció, T ansfo mació i Resiliencia

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

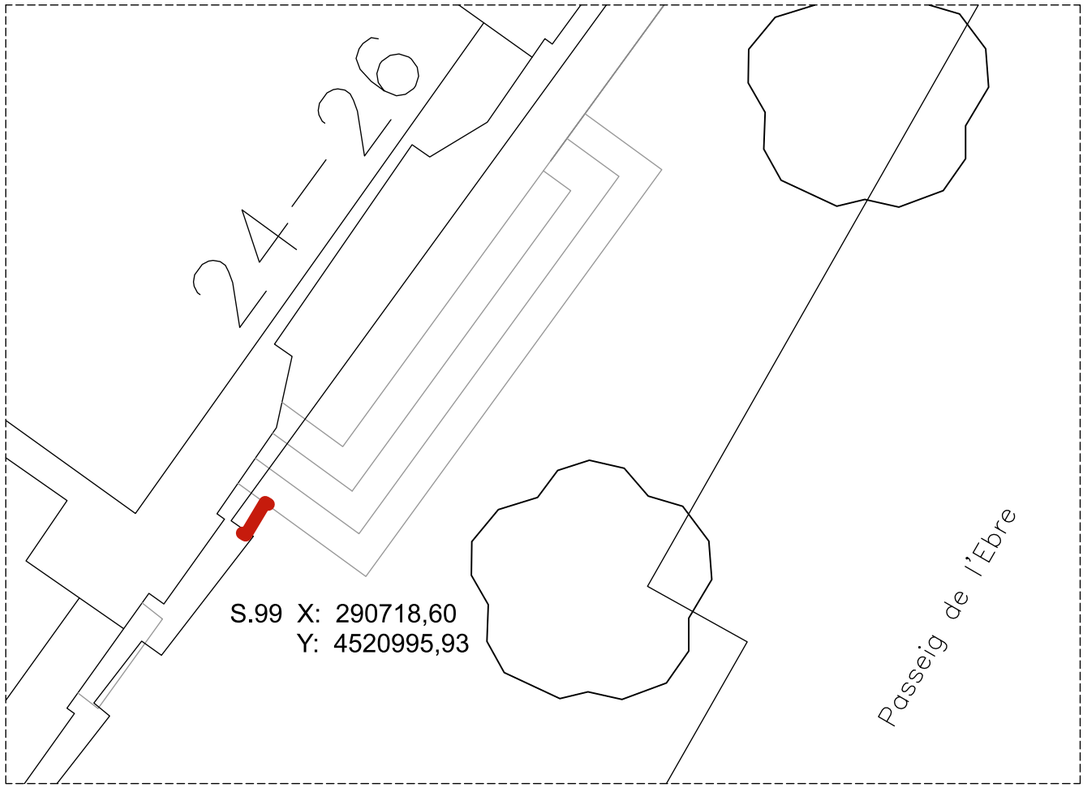
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

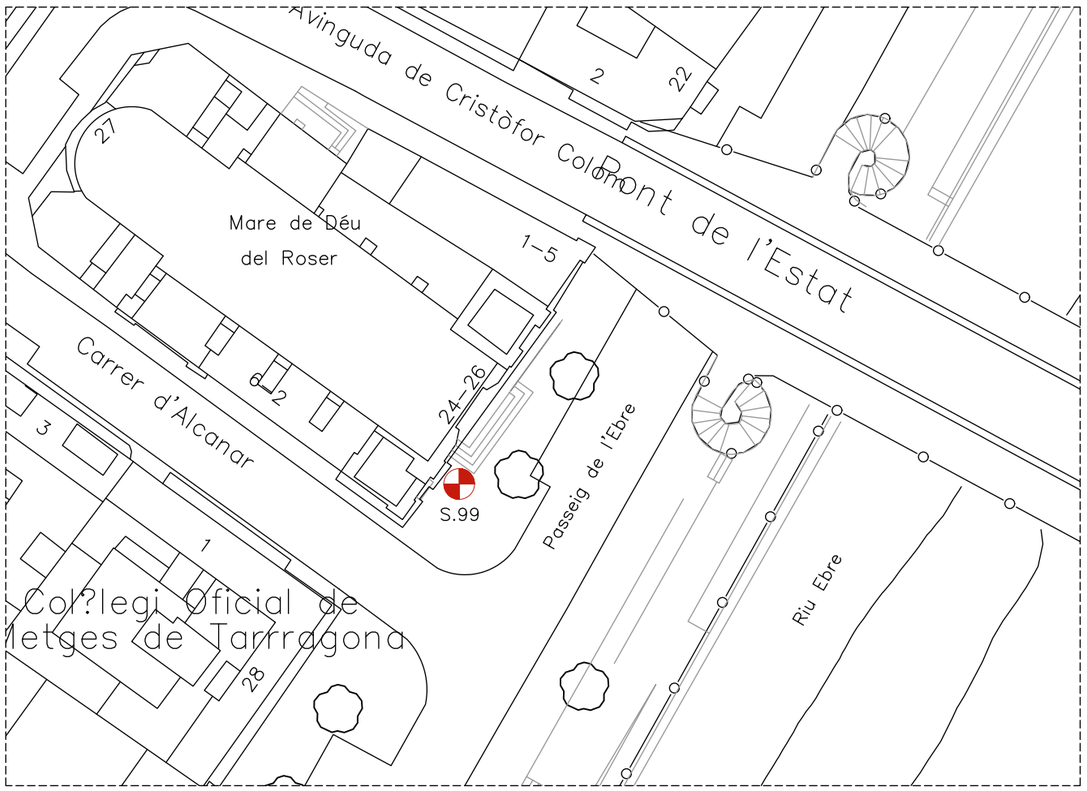
SENYAL

S.97

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

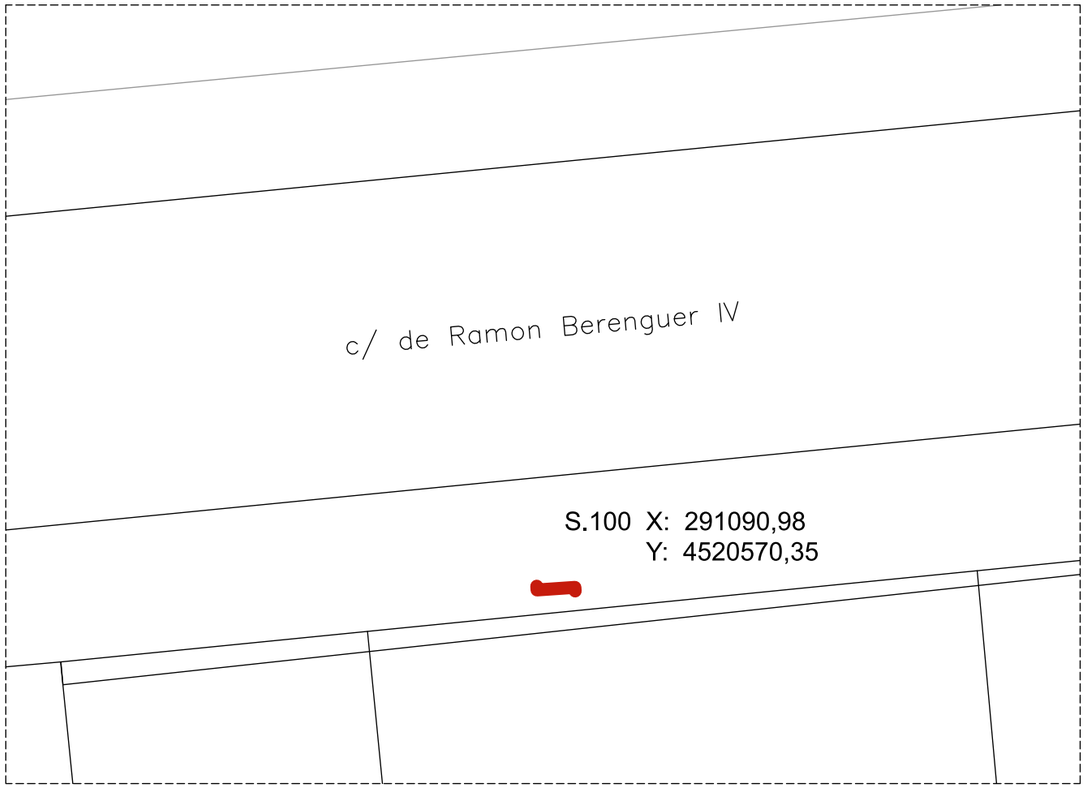
N

SENYAL S.99

PROJECTE
TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Plan de Recuperación, Transformación y Resiliencia
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Ajuntament de Tortosa
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Next Generation Catalunya

Col?legi Oficial de
letges de Tarragona

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.100

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

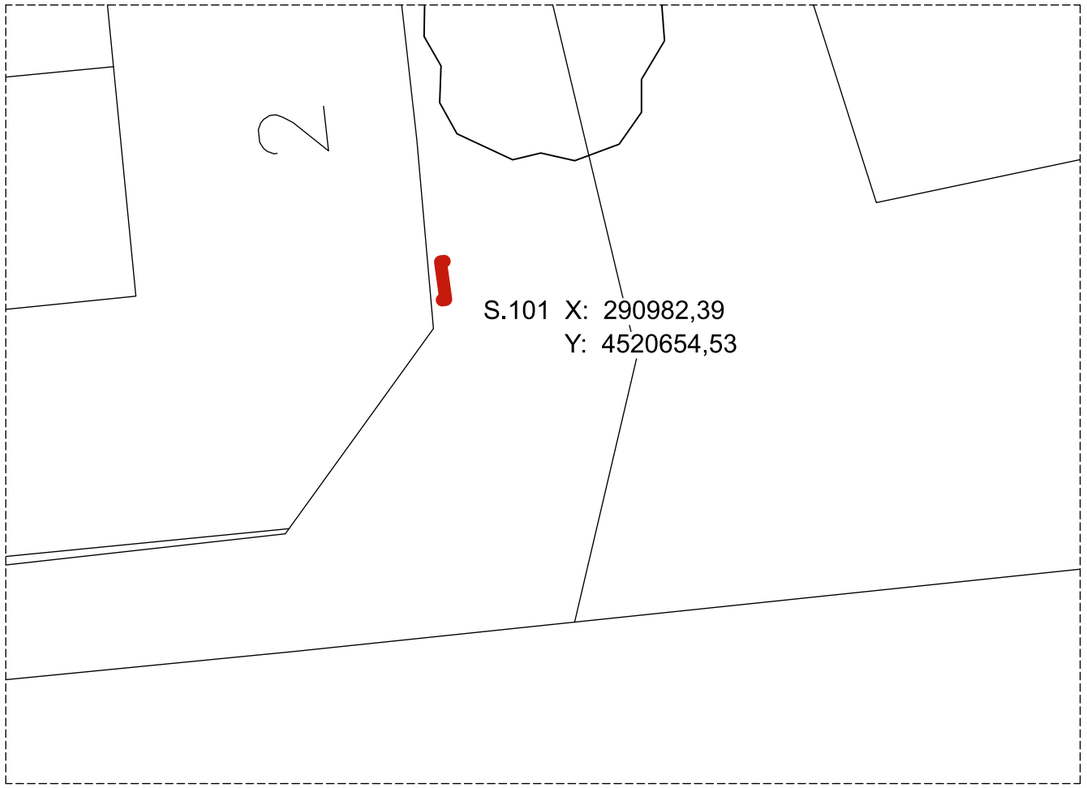
Finançat per Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

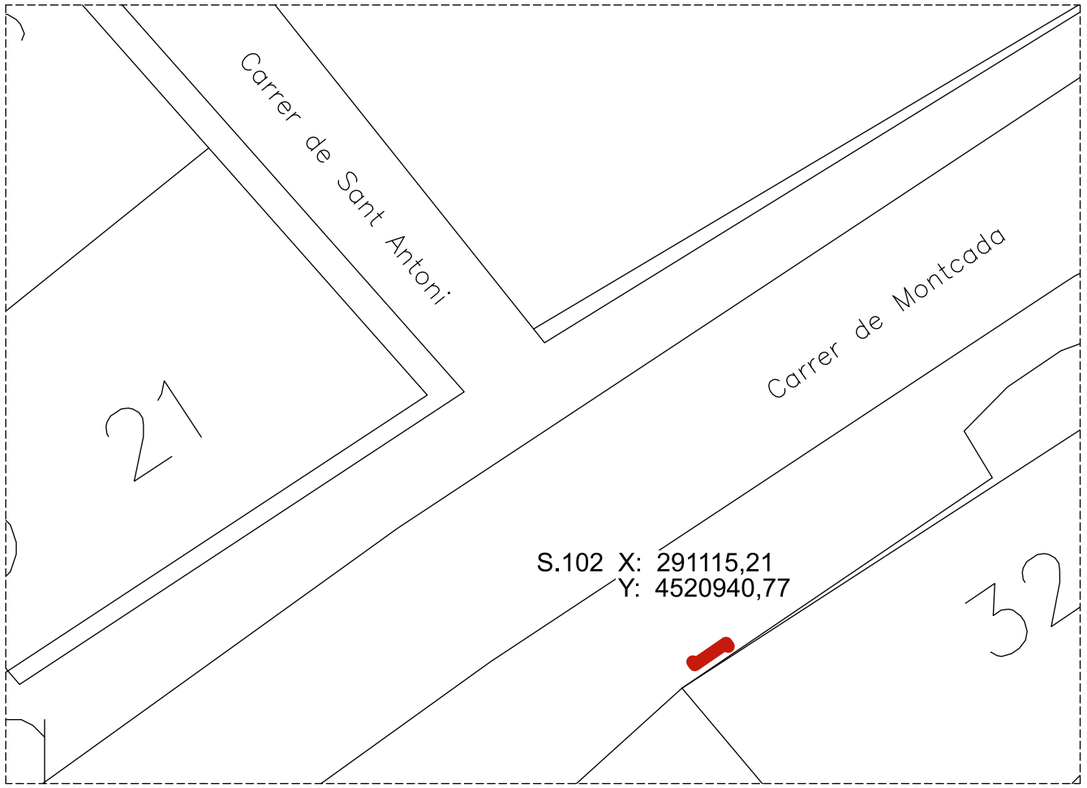
N

SENYAL S.101

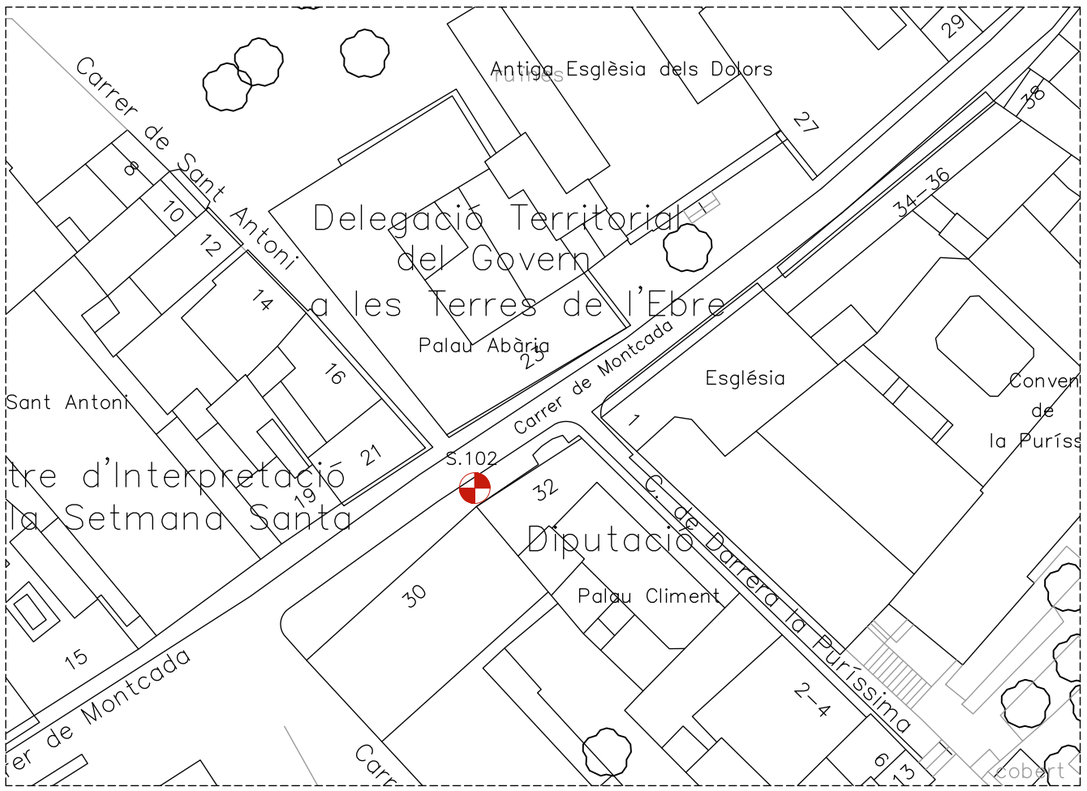
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Ajuntament de Tortosa
Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball
Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Finançat per

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.102

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

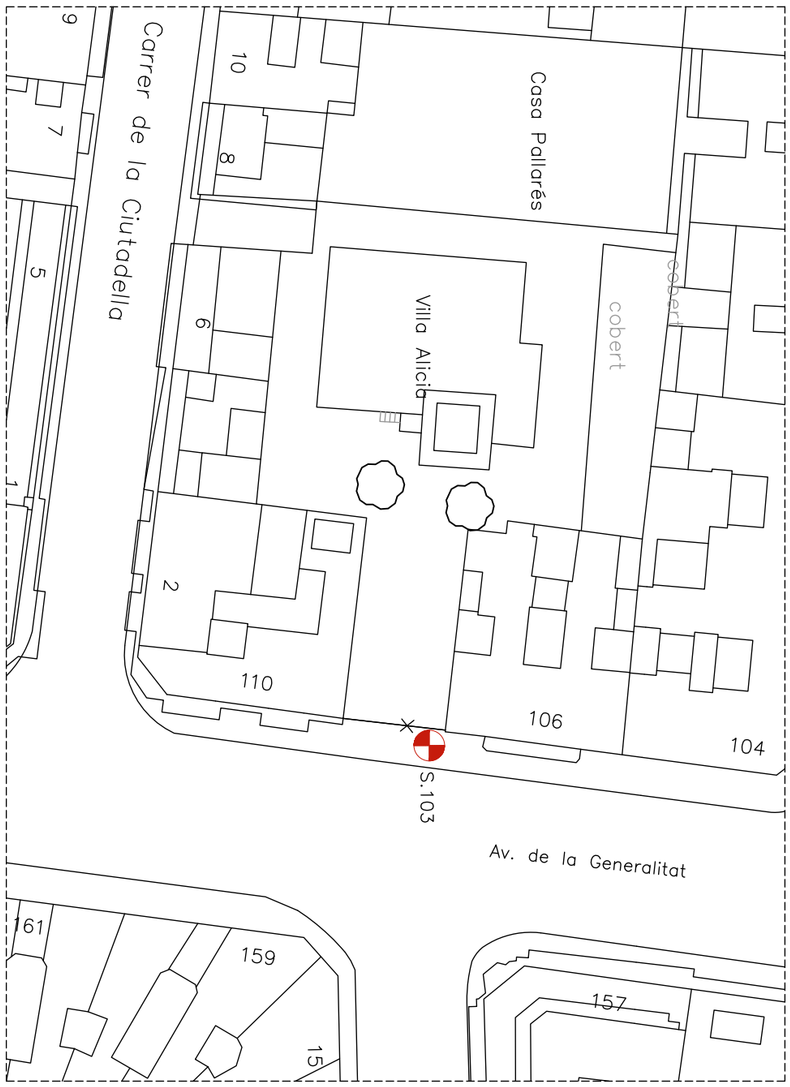
Next Generation Catalunya

Finançat per

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL D

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recupe ació, T ansfo mació i Resiliencia

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

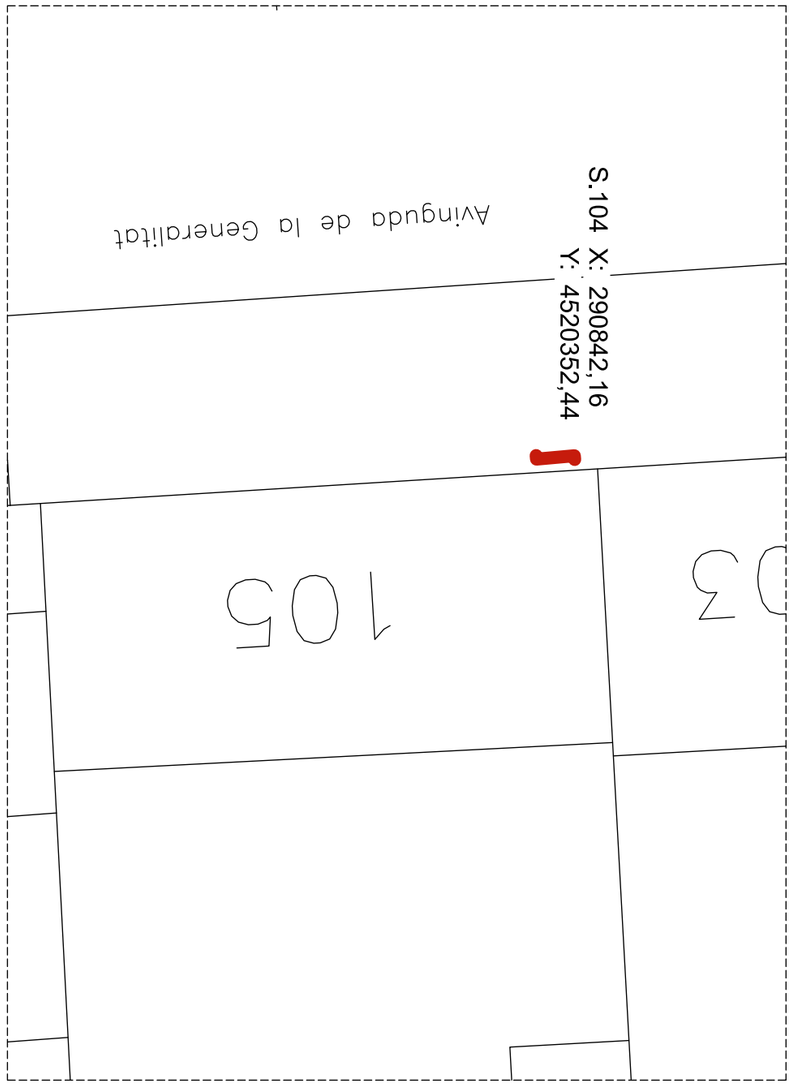
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

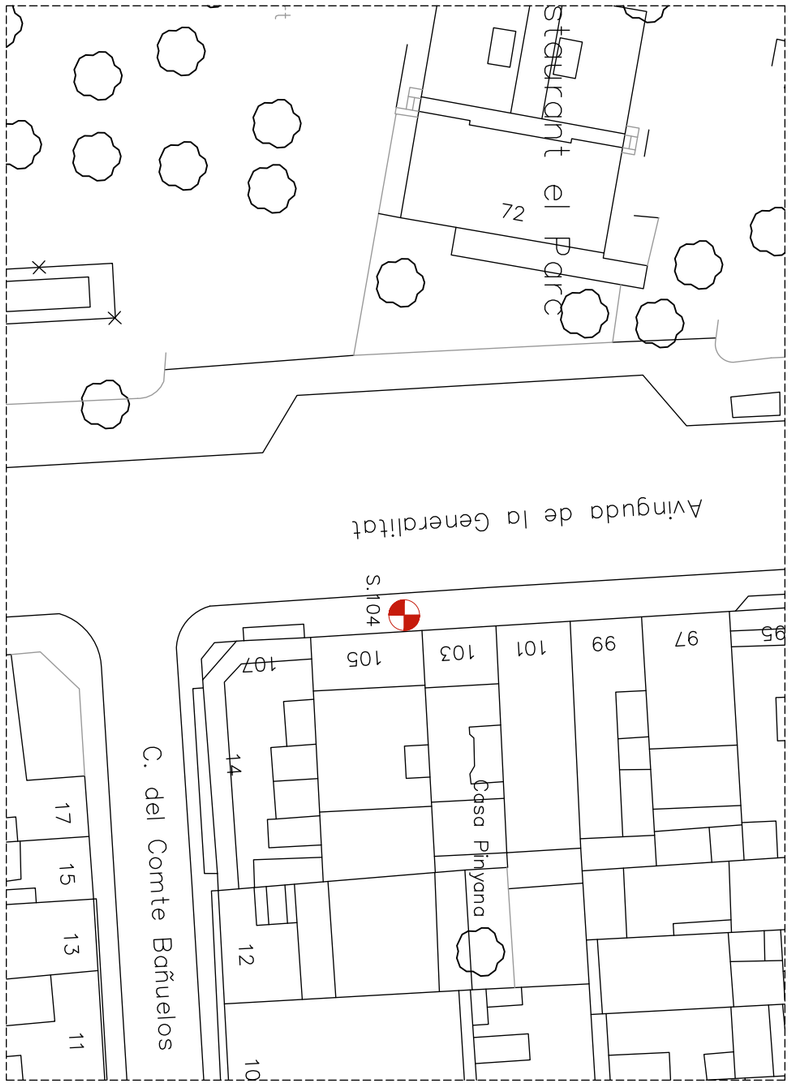
SENYAL

S.103

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Pla de Recupe ració, T ansfo mació i Resiliència
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

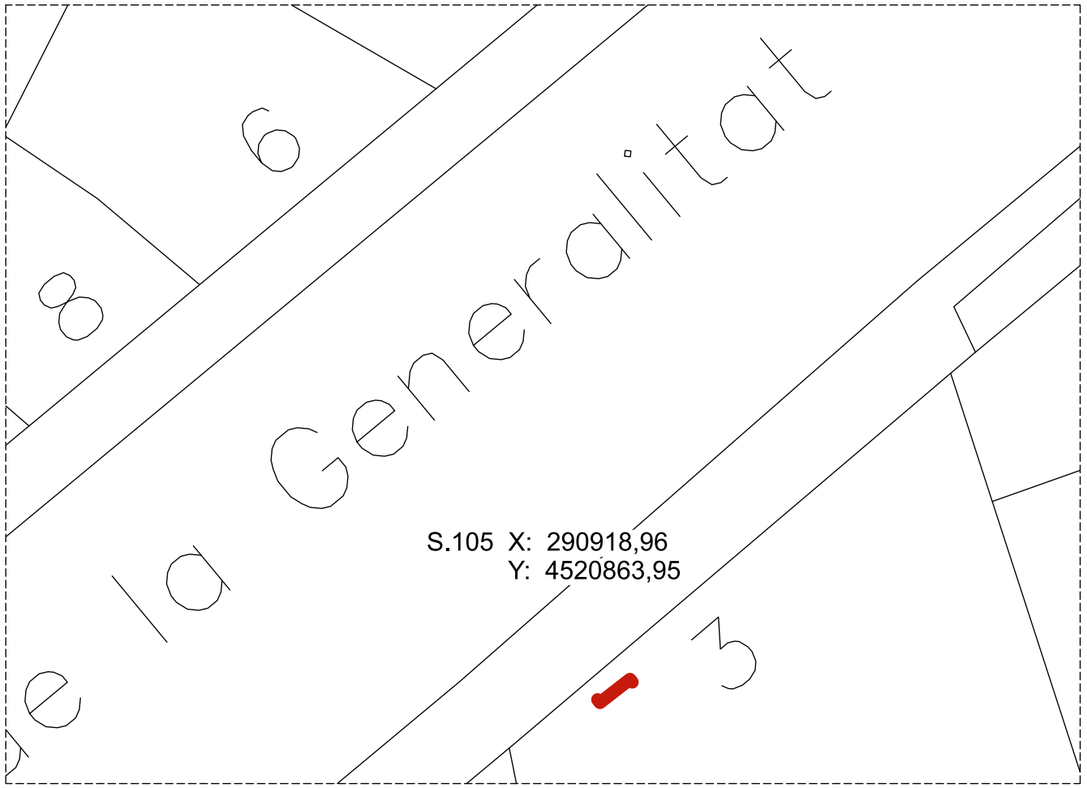
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

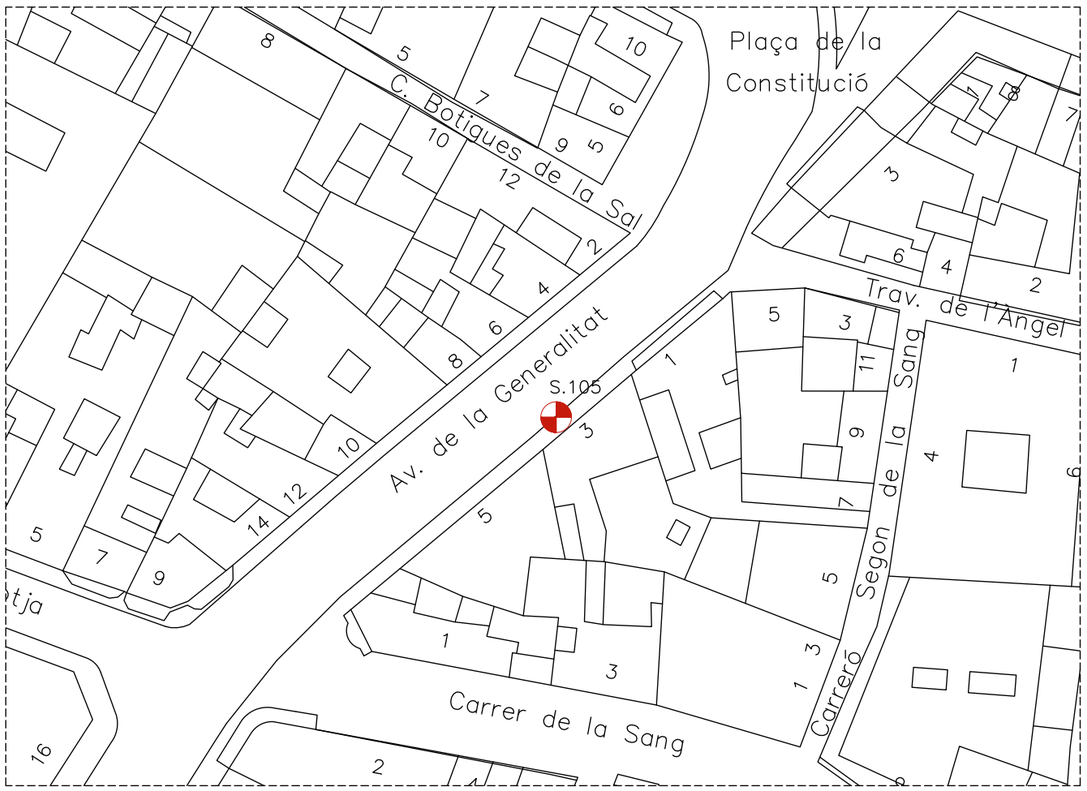
SENYAL

S.104

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.105

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

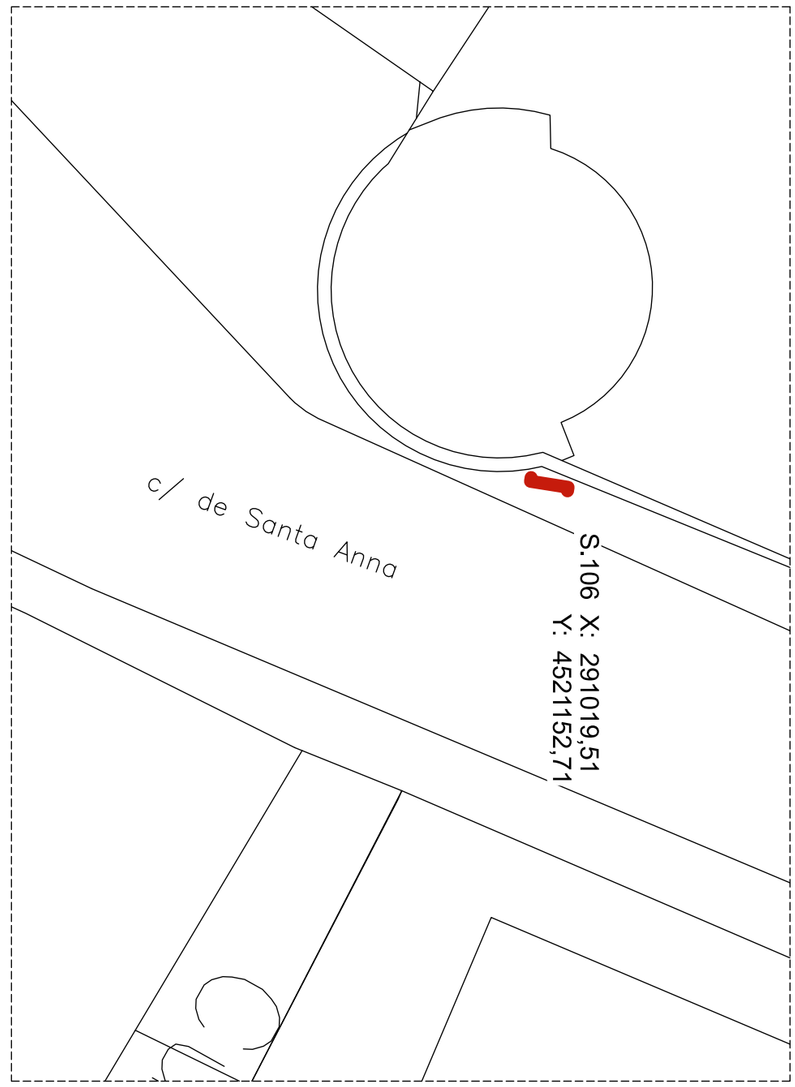
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

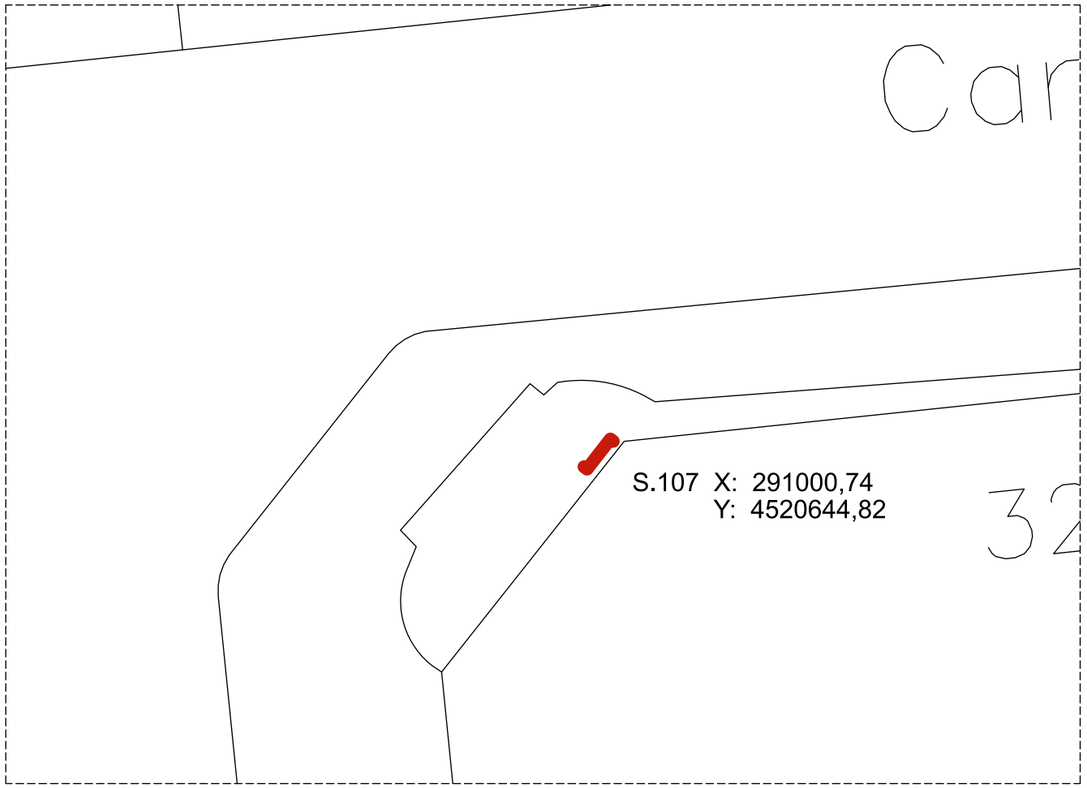
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

SENYAL

S.106

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.107

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

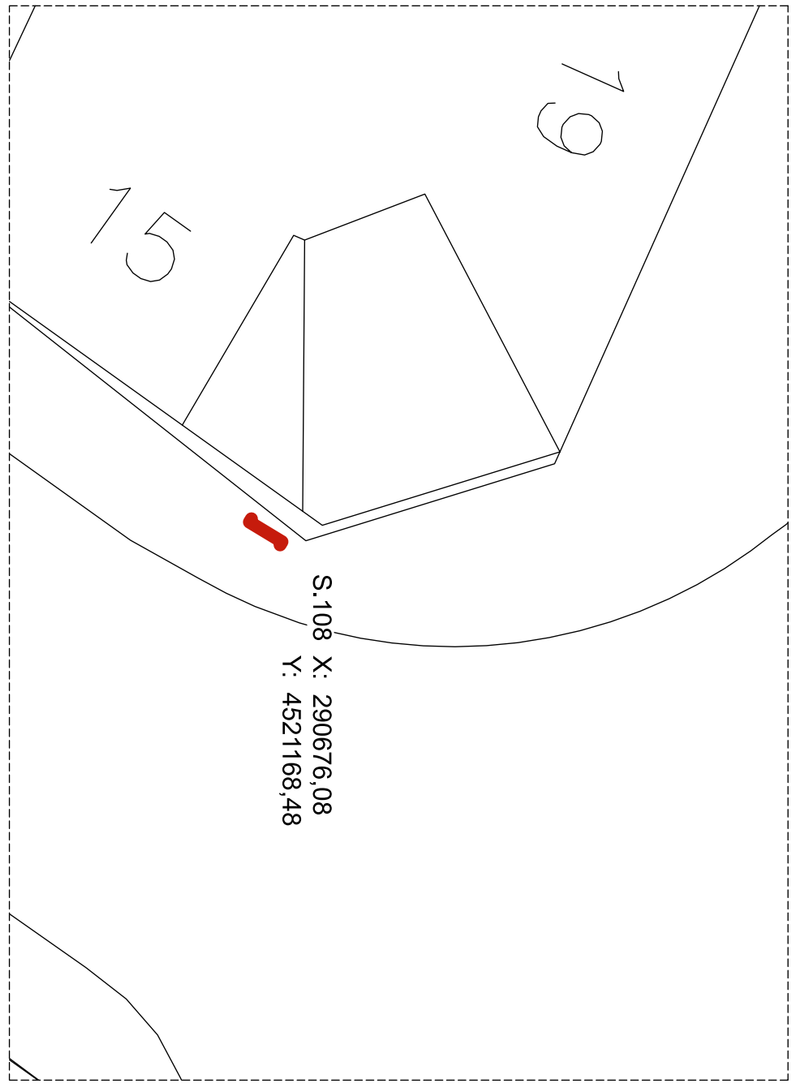
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

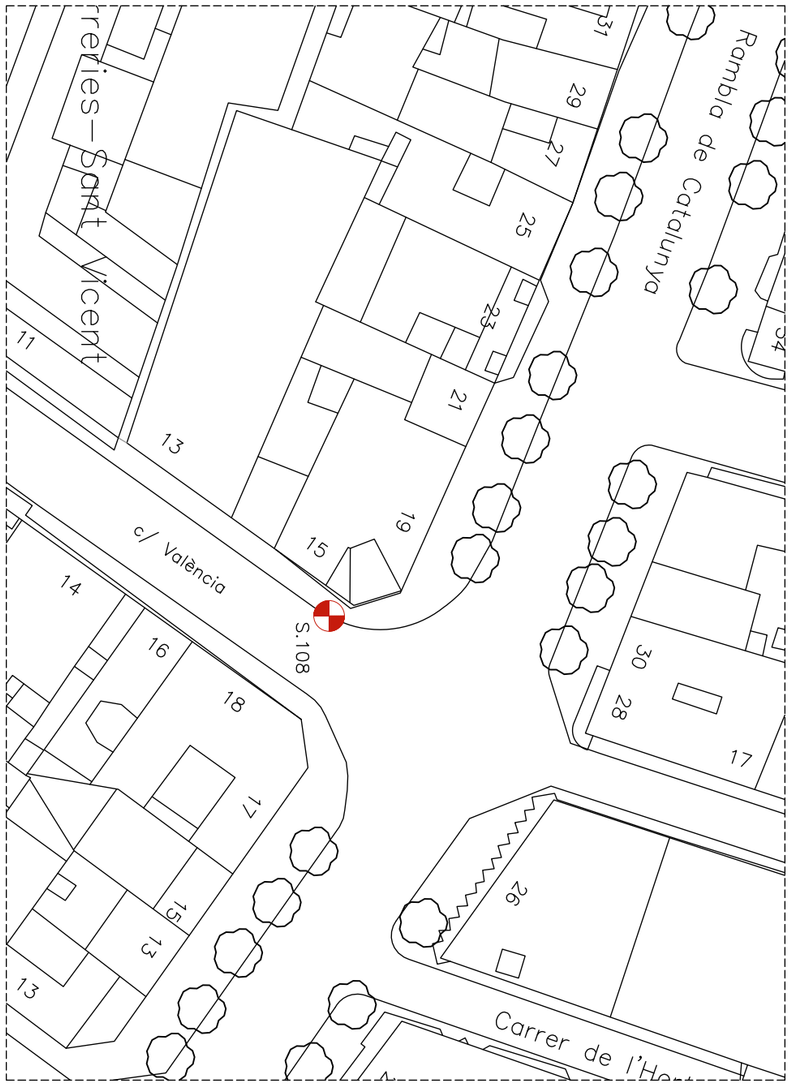
Pla de Recuperació, Transició i Resiliència

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL D

Finançat per
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Pla de Recupe ració, T ansfo mació i Resiliencia
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

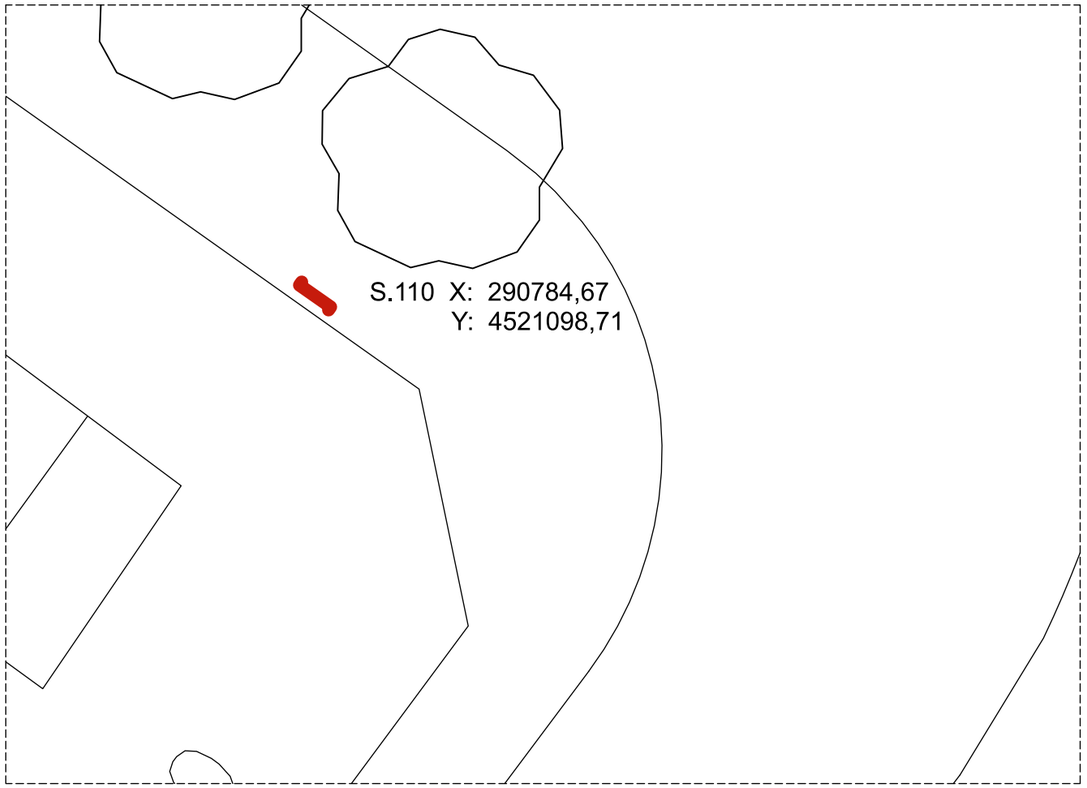
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

SENYAL

S.108

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.110

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

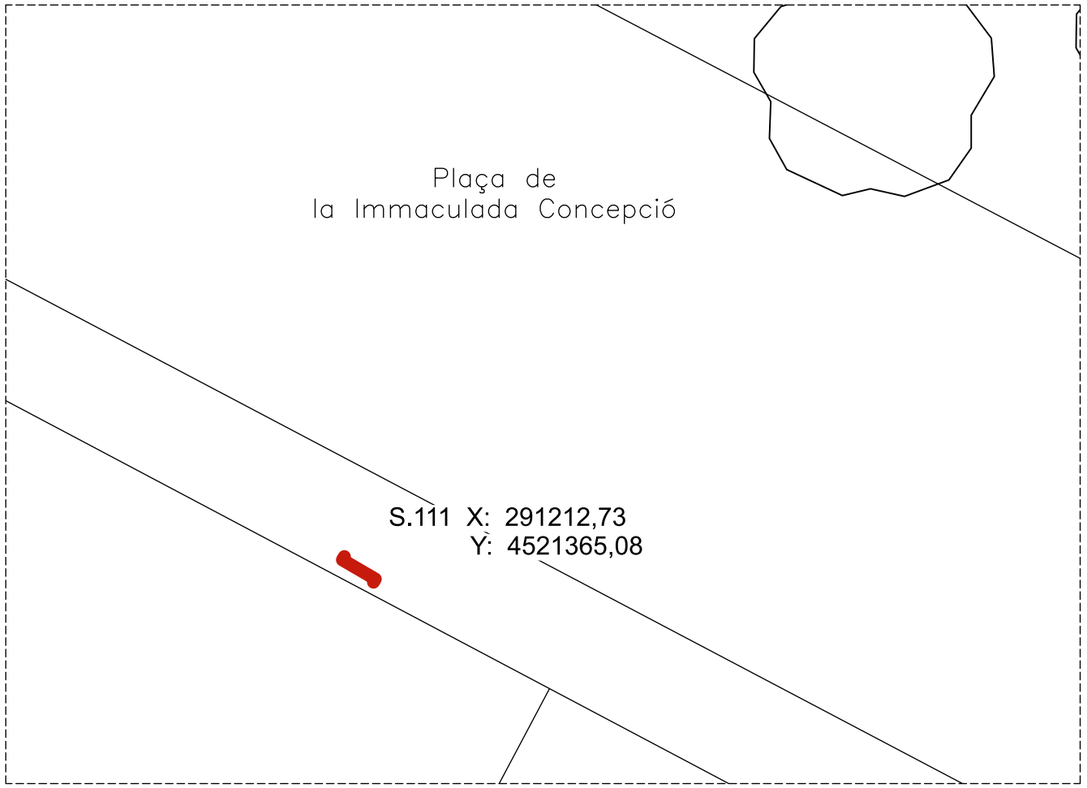
Finançat per

Next Generation Catalunya

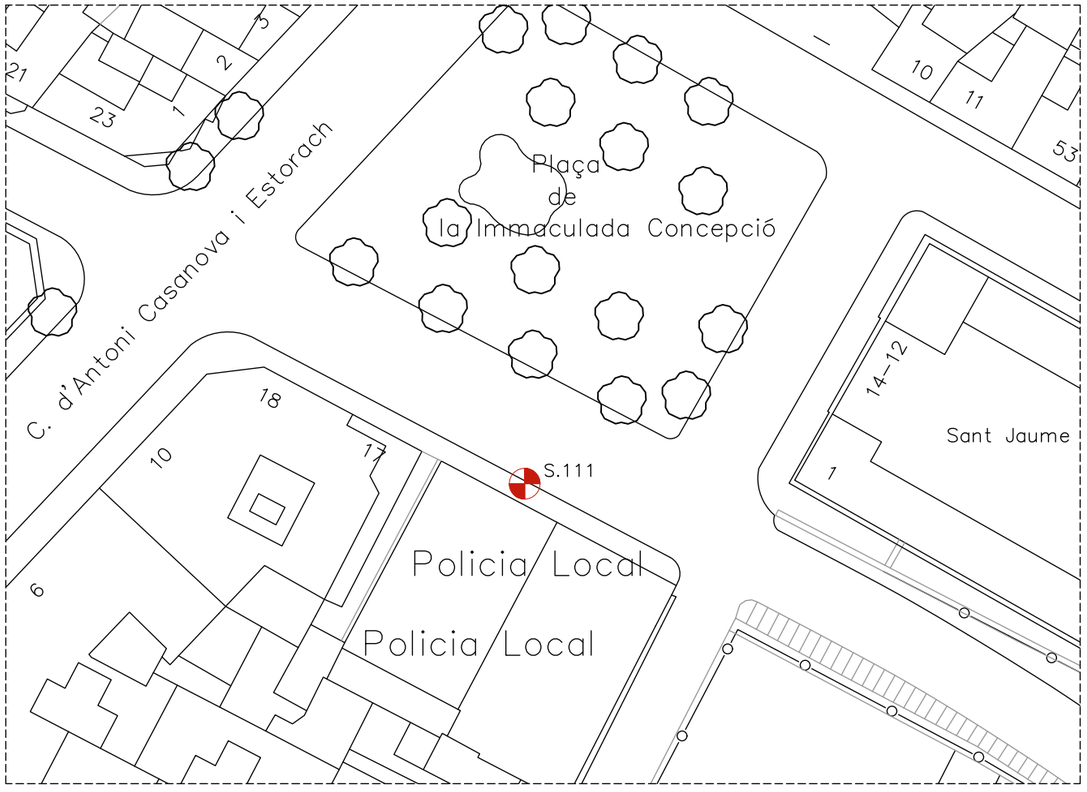
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.111

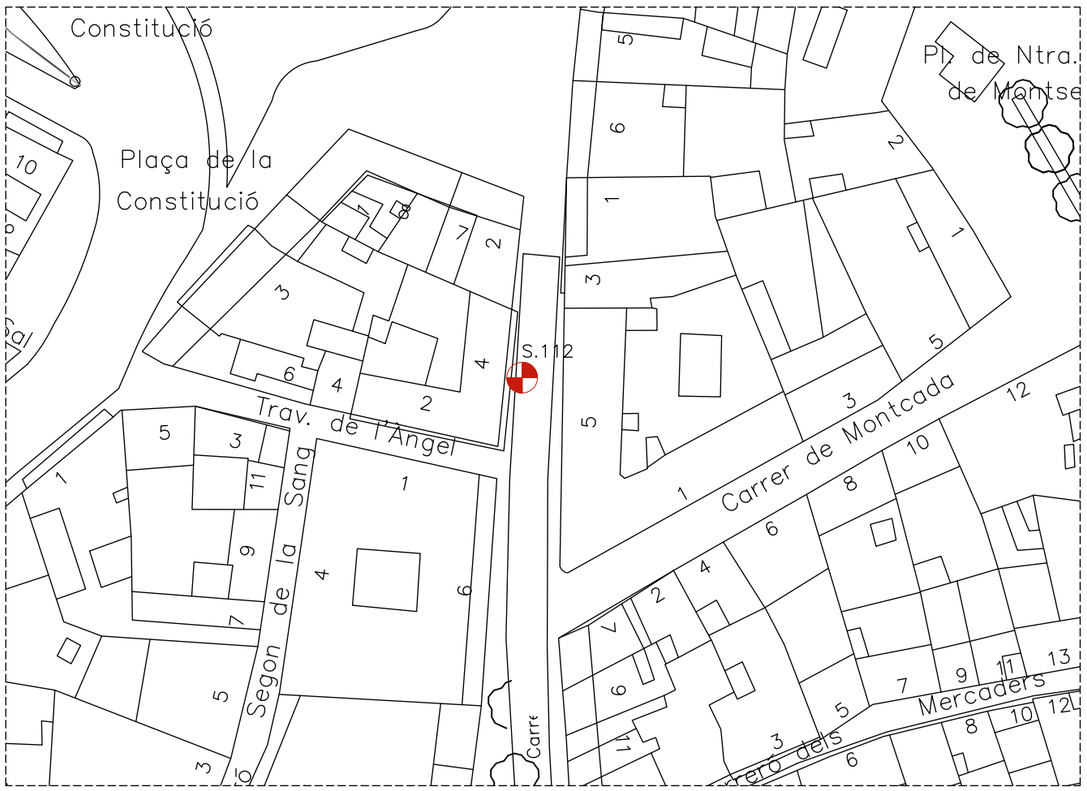
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

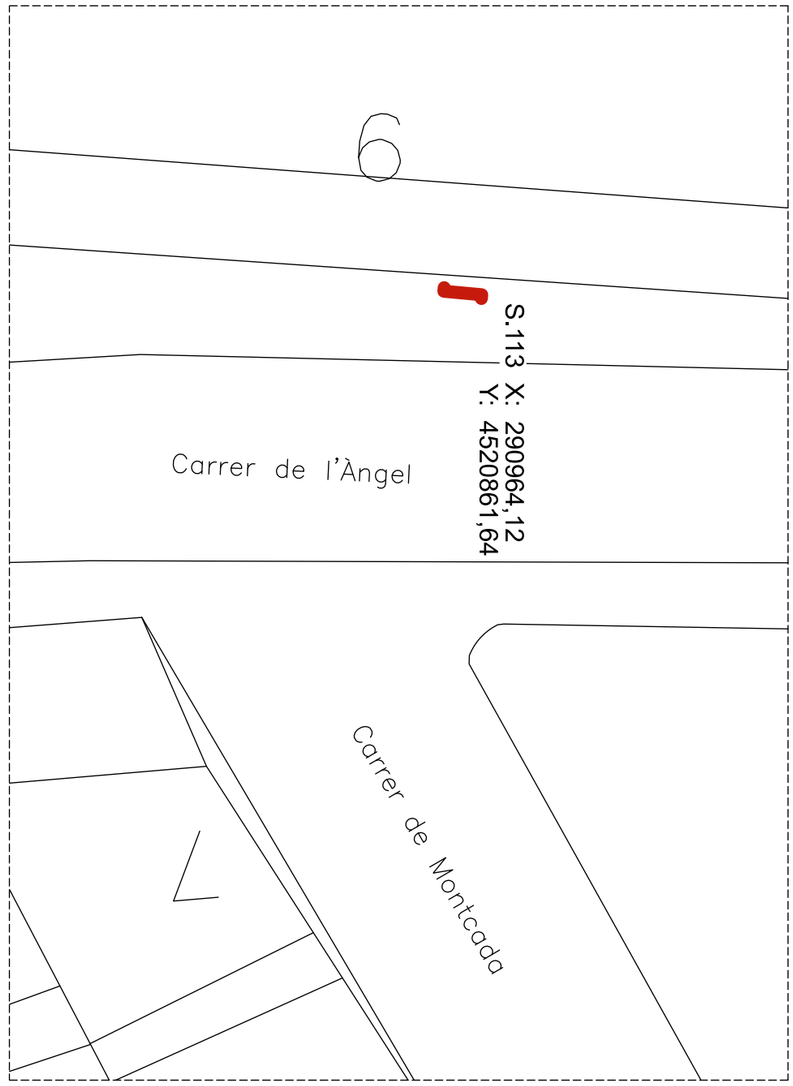

N

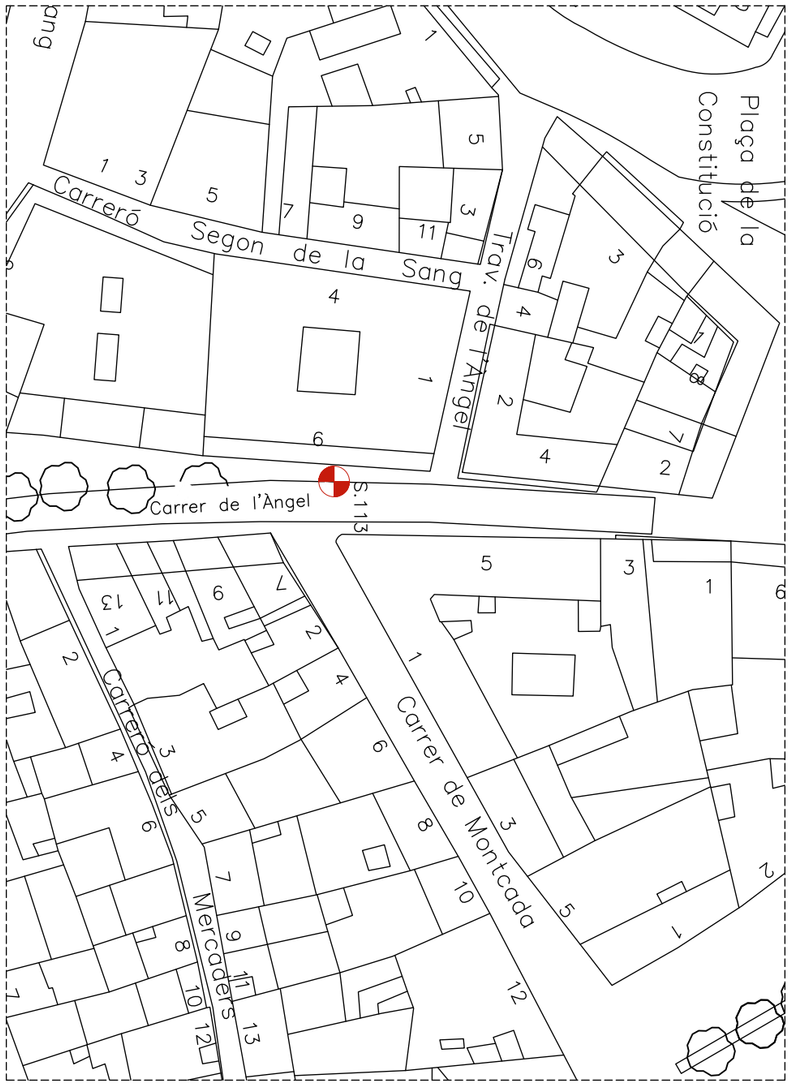
SENYAL S.112

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Finançat per
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL D

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

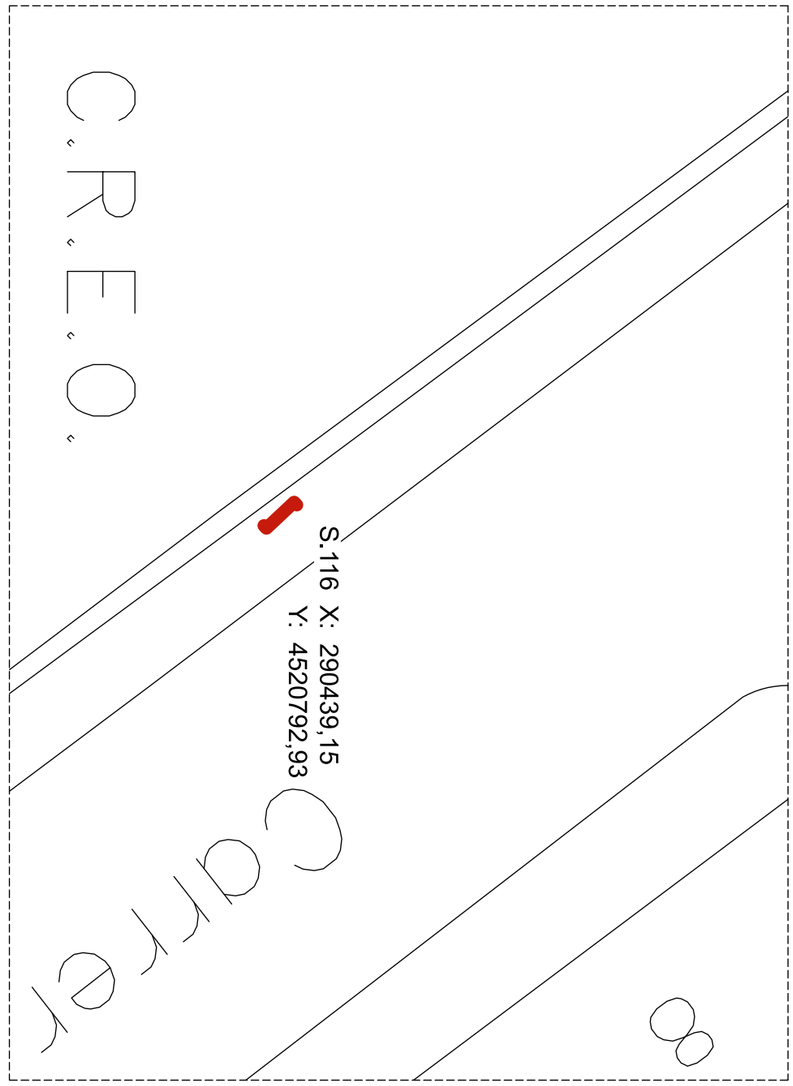
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

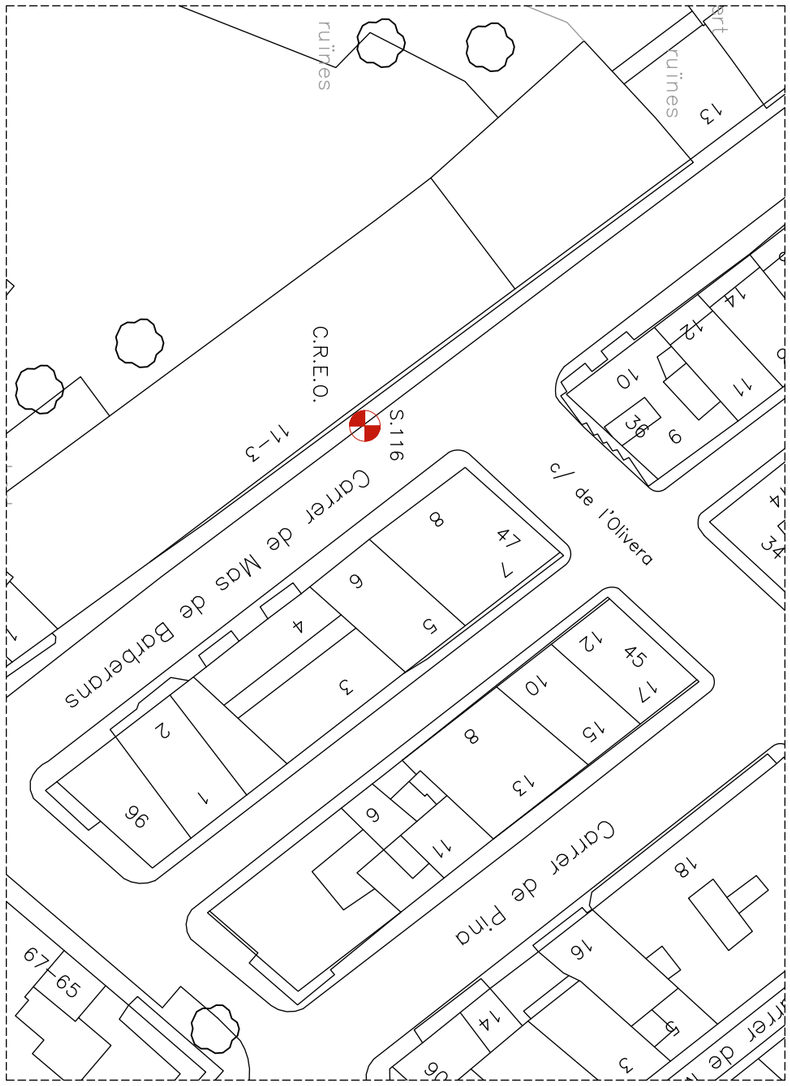
SENYAL

S.113

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recupe ració, T ansfo mació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

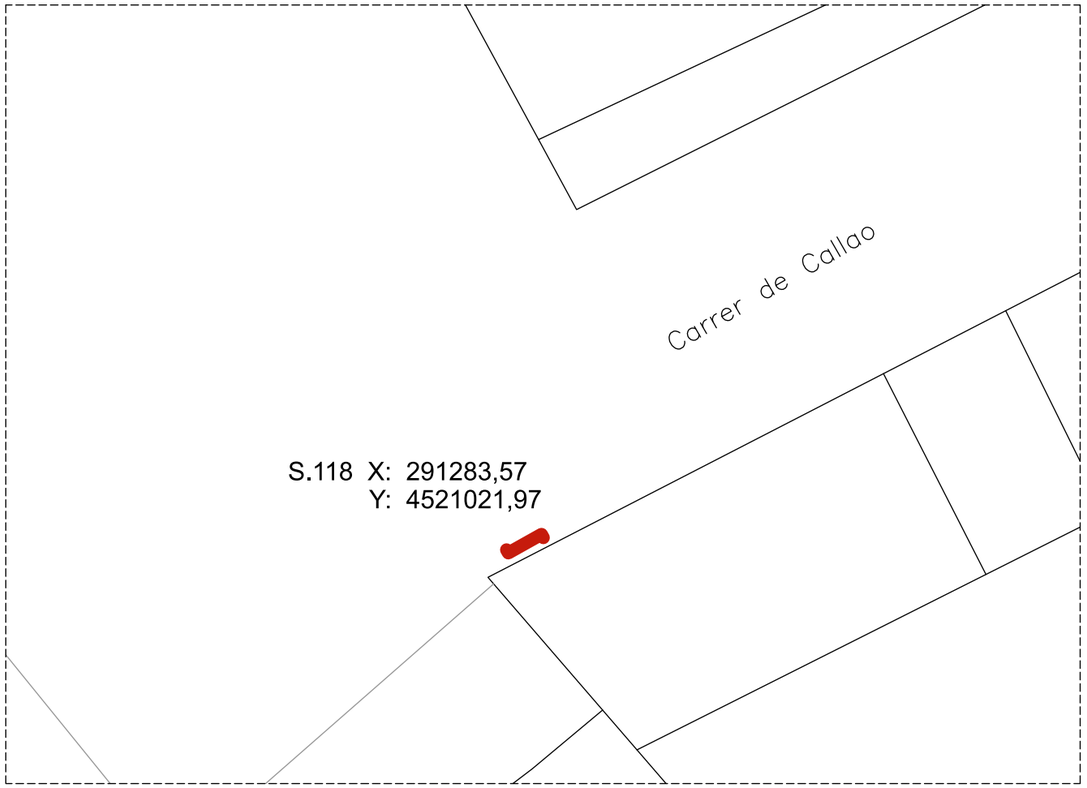
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

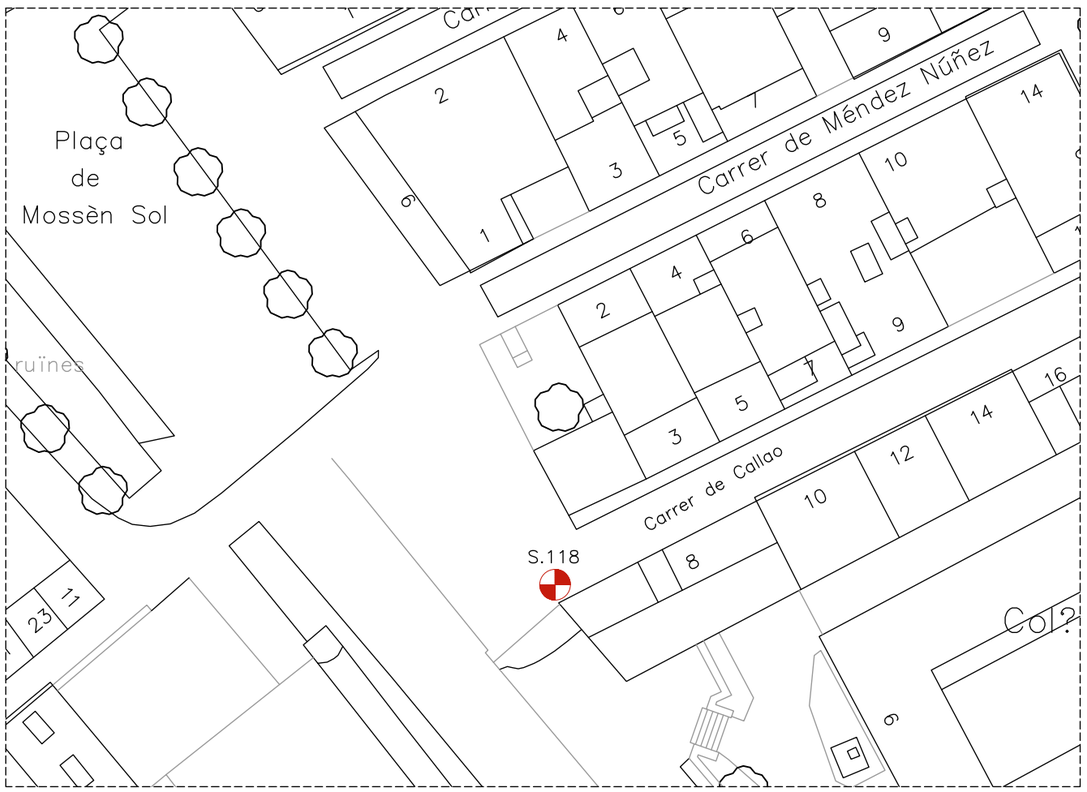
SENYAL

S.116

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.118

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Ajuntament de Tortosa

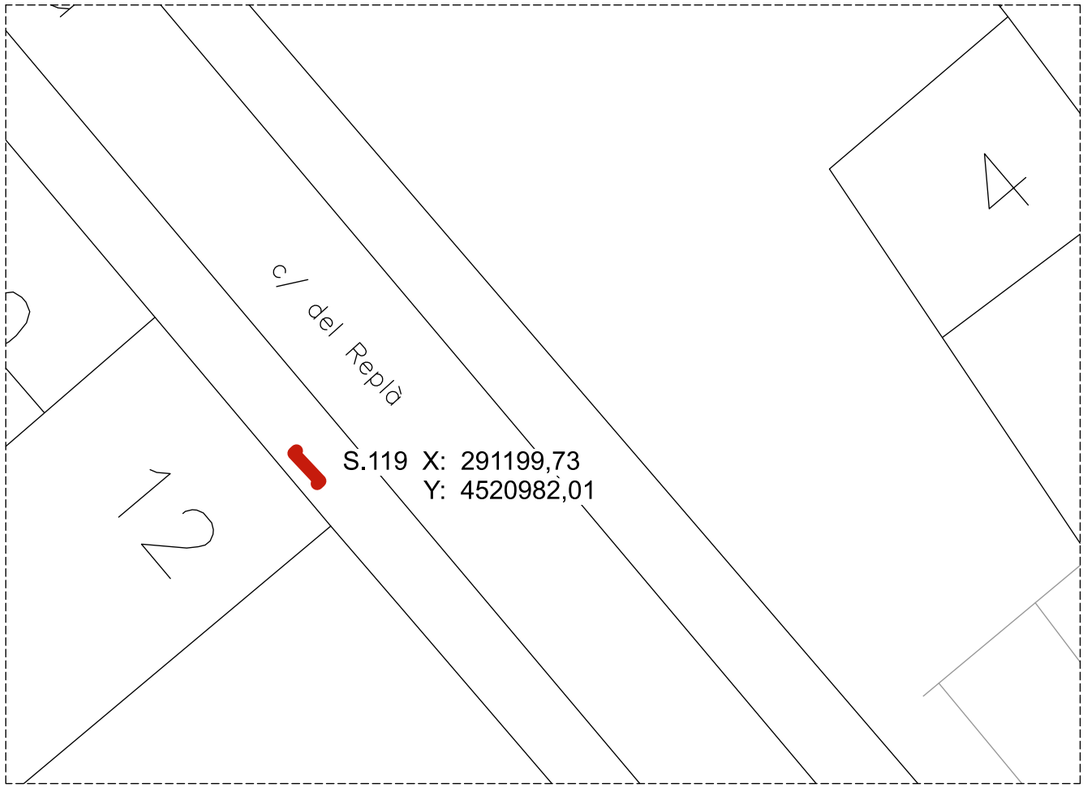
Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

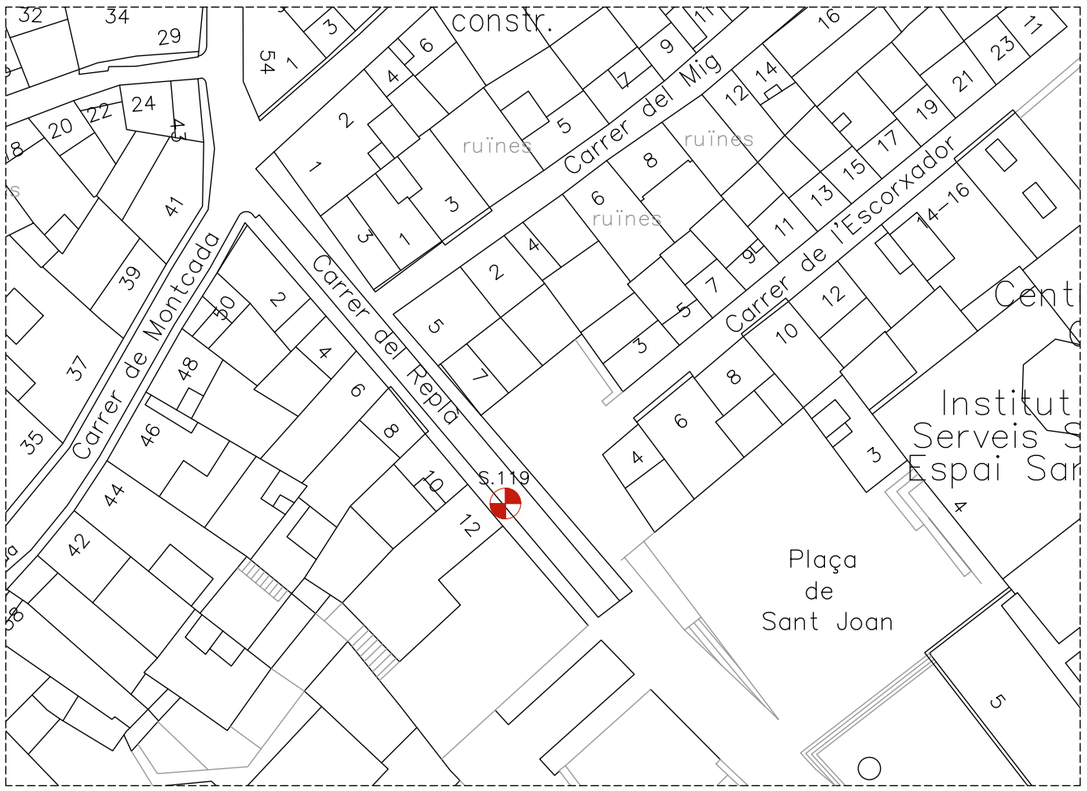
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Finançat per

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

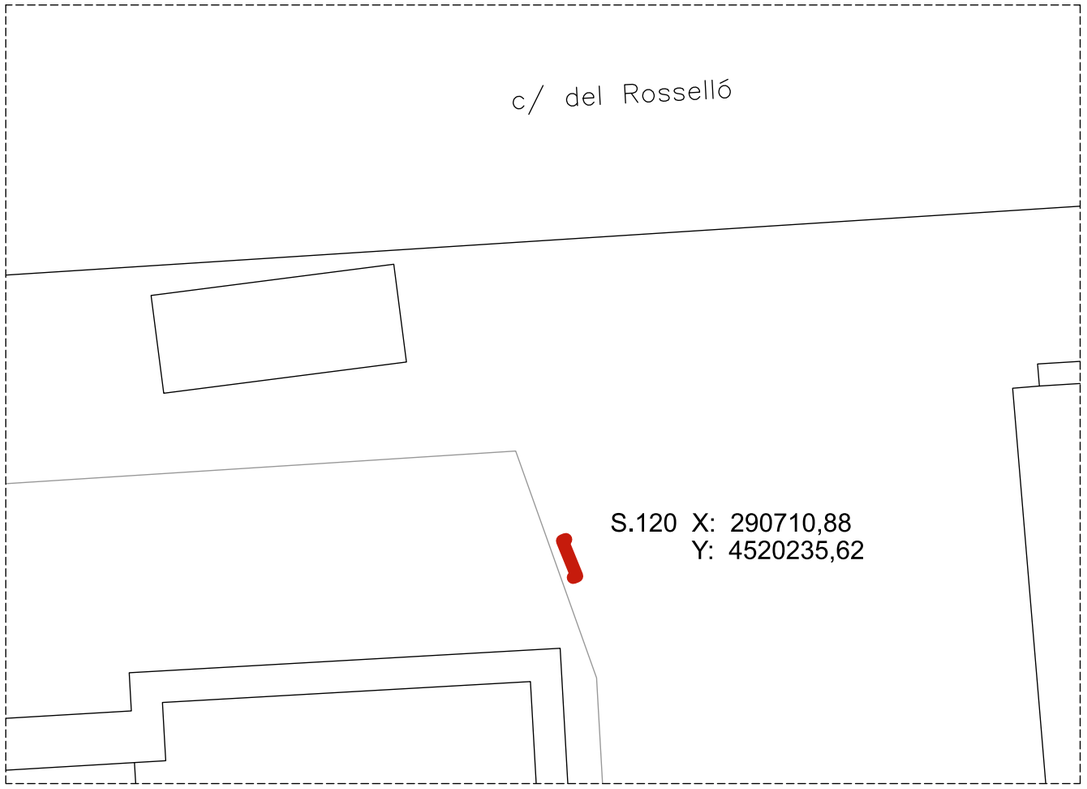
N

SENYAL S.119

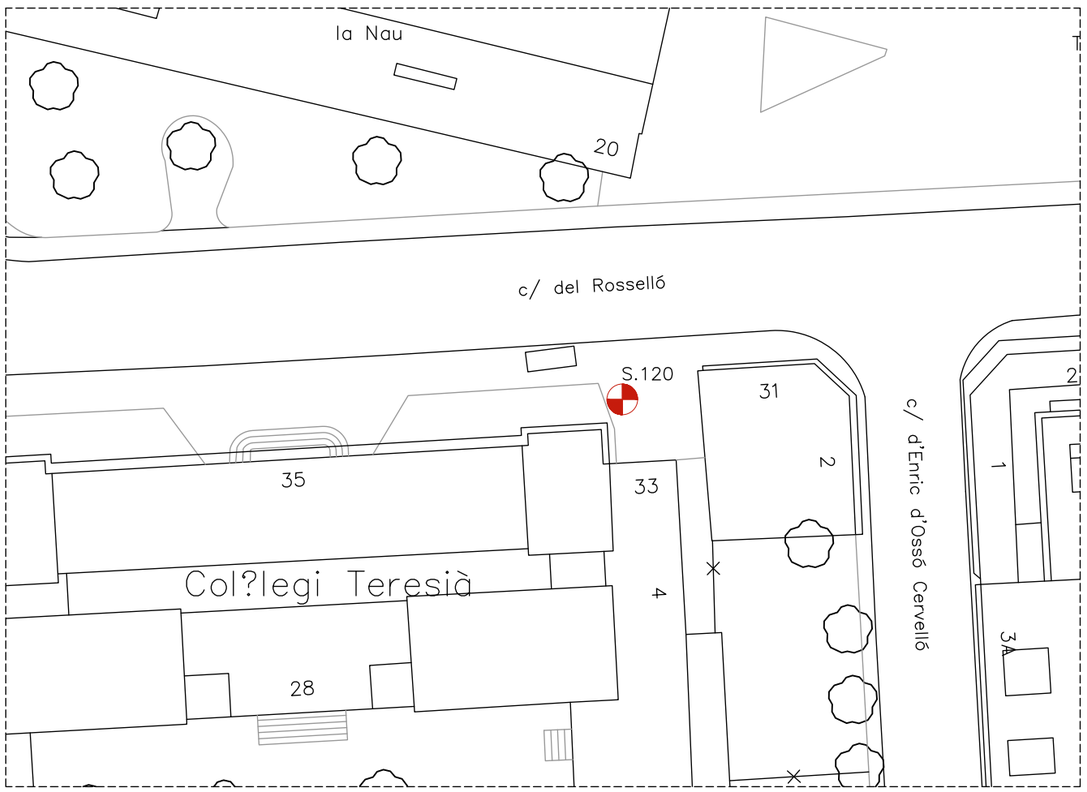
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Plan de Recuperación, Transformación y Resiliencia
Ajuntament de Tortosa
Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.120

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

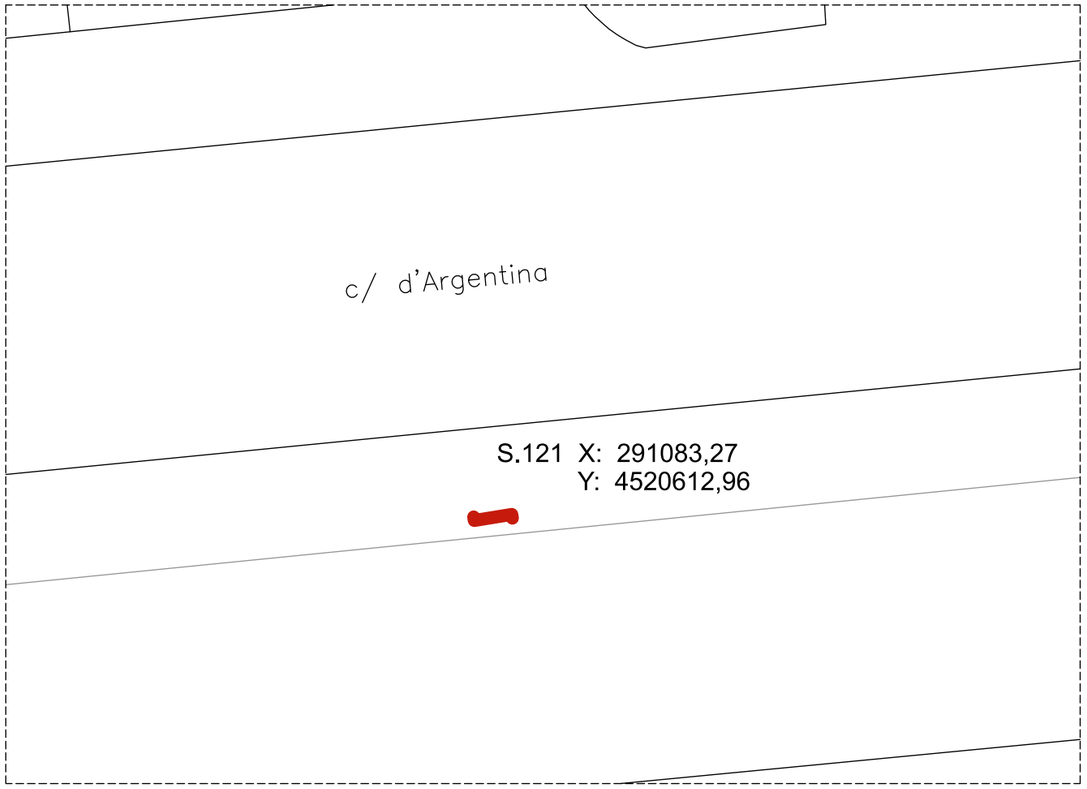
Next Generation Catalunya

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL D

N

SENYAL S.121

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

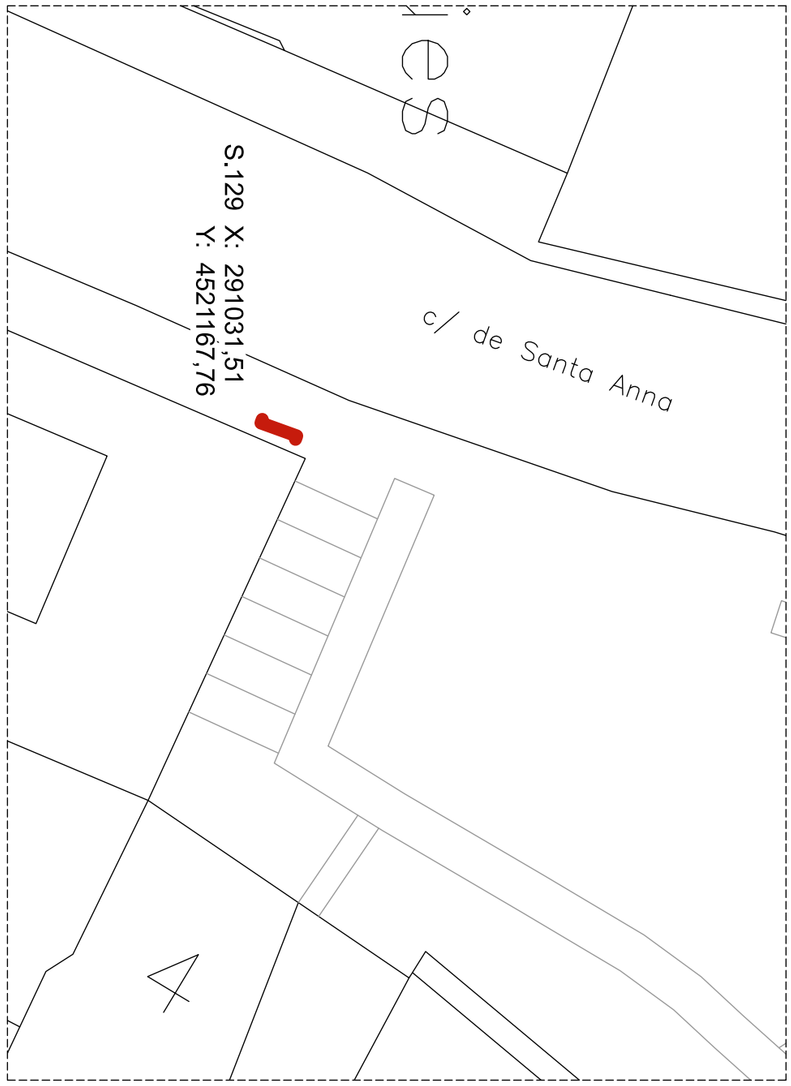
Finançat per Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Pla de Recupe ració, T ansfo mació i Resiliència
Next Generation Catalunya
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Ajuntament de Tortosa

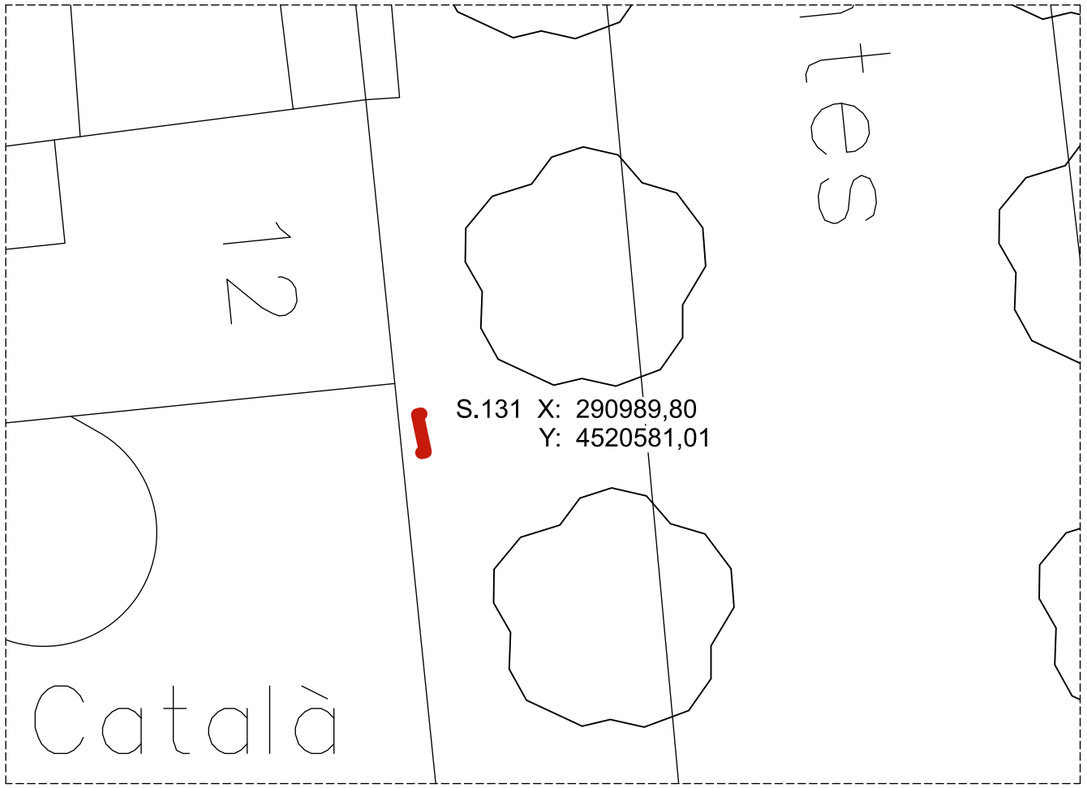
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

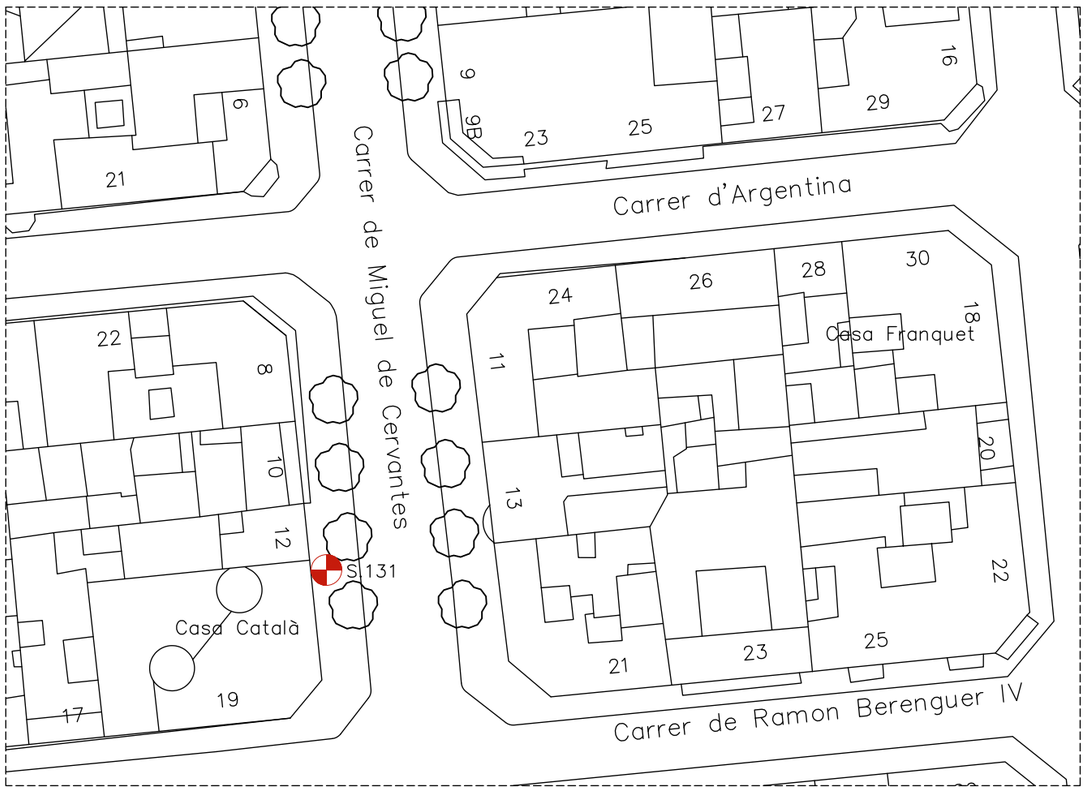
SENYAL

S.129

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

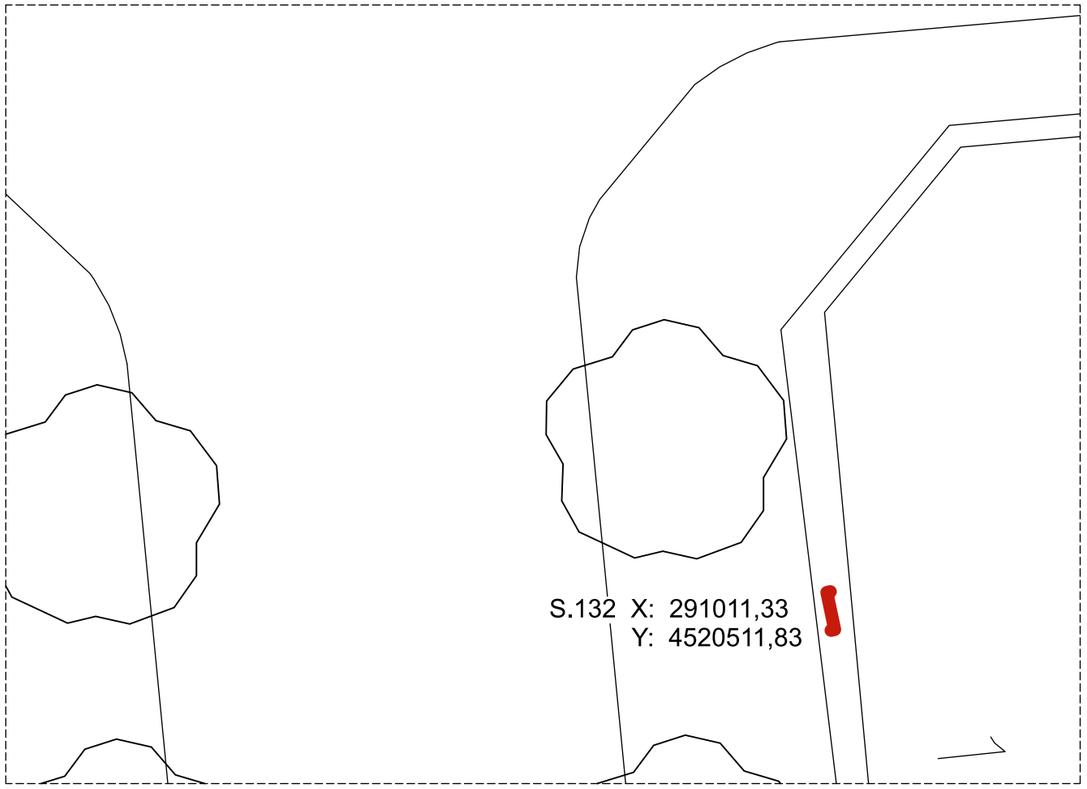

N

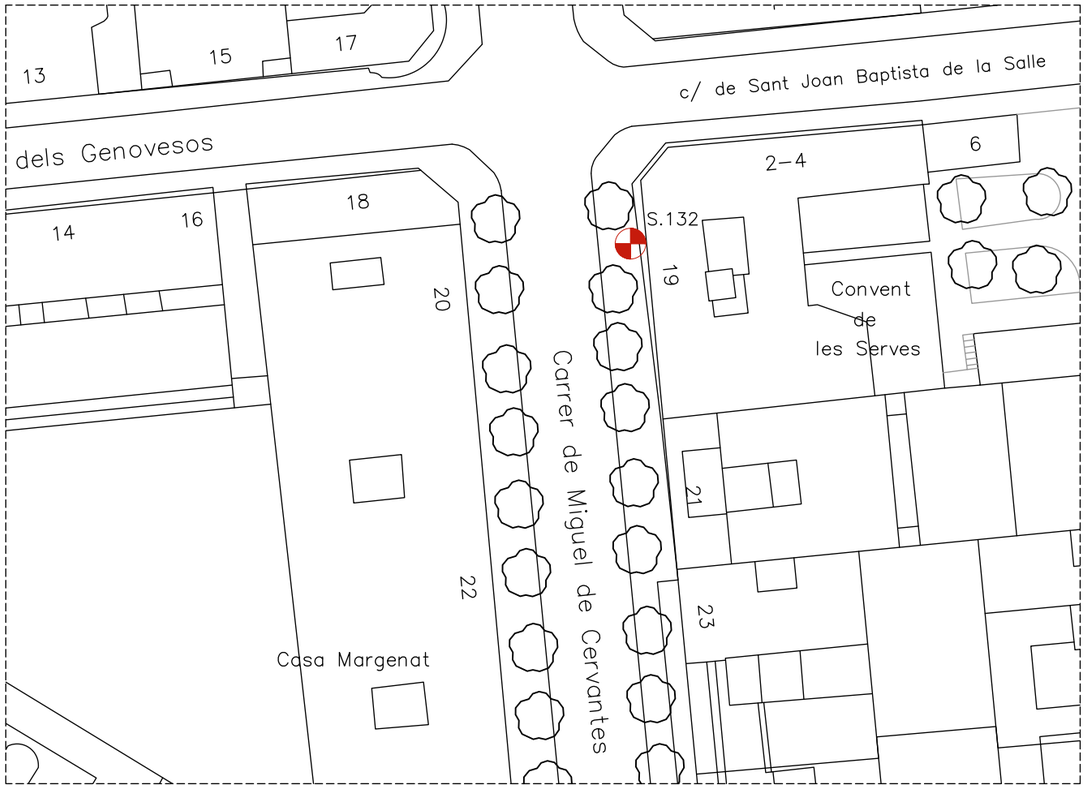
SENYAL S.131

PROJECTE
TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Ajuntament de Tortosa
Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL

S.132

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

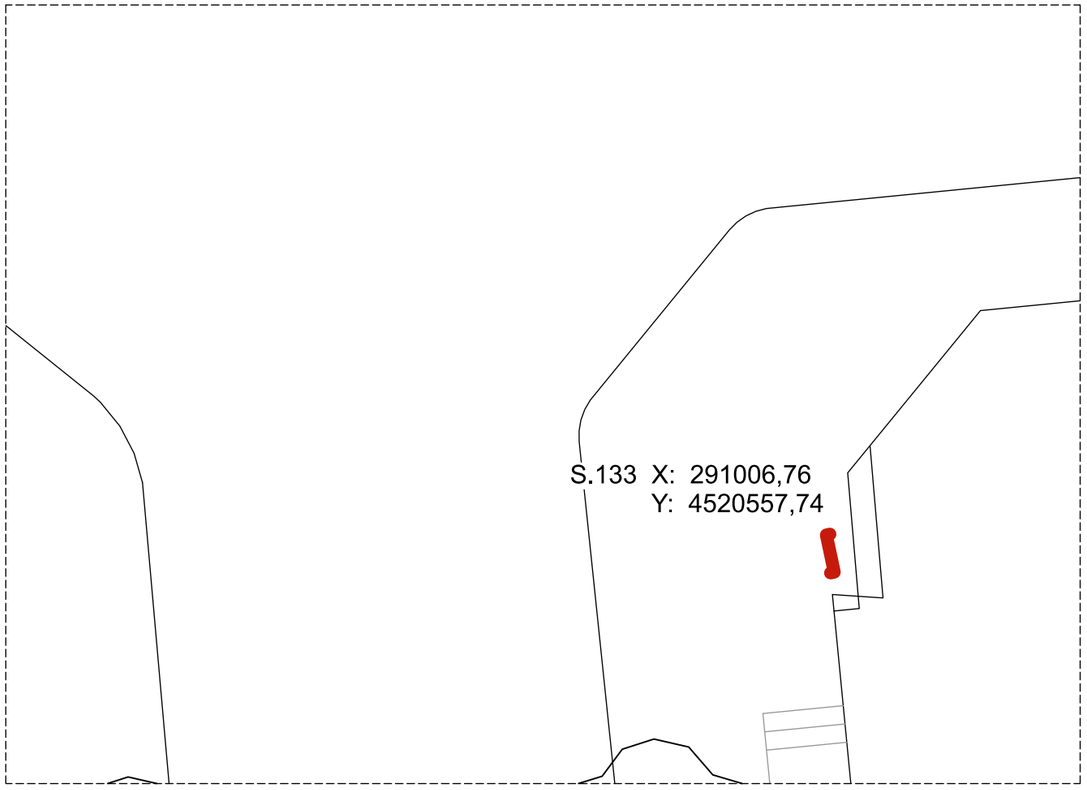
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

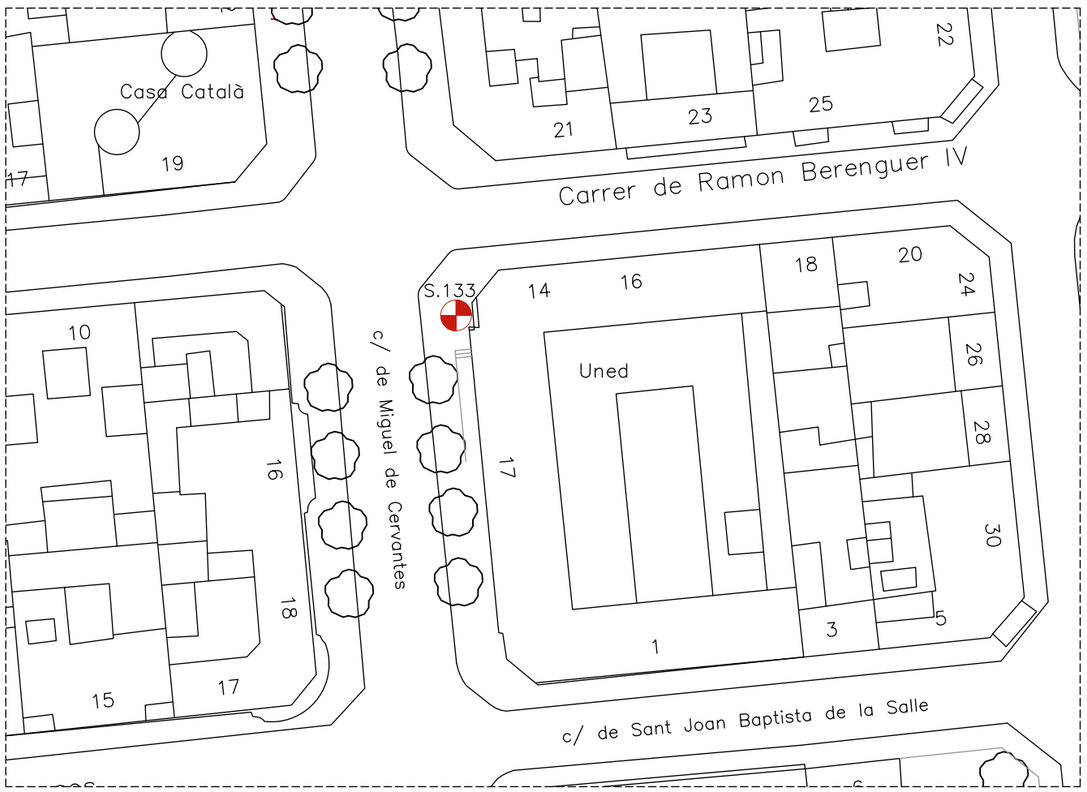
Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.133

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

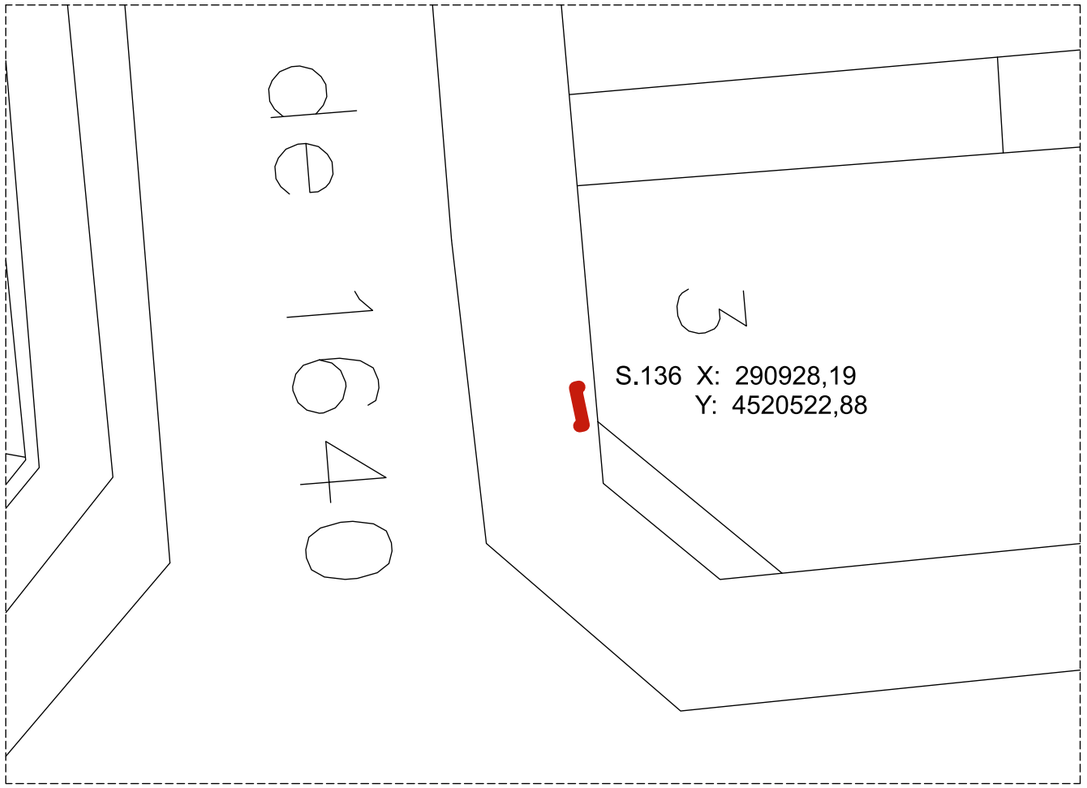
Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

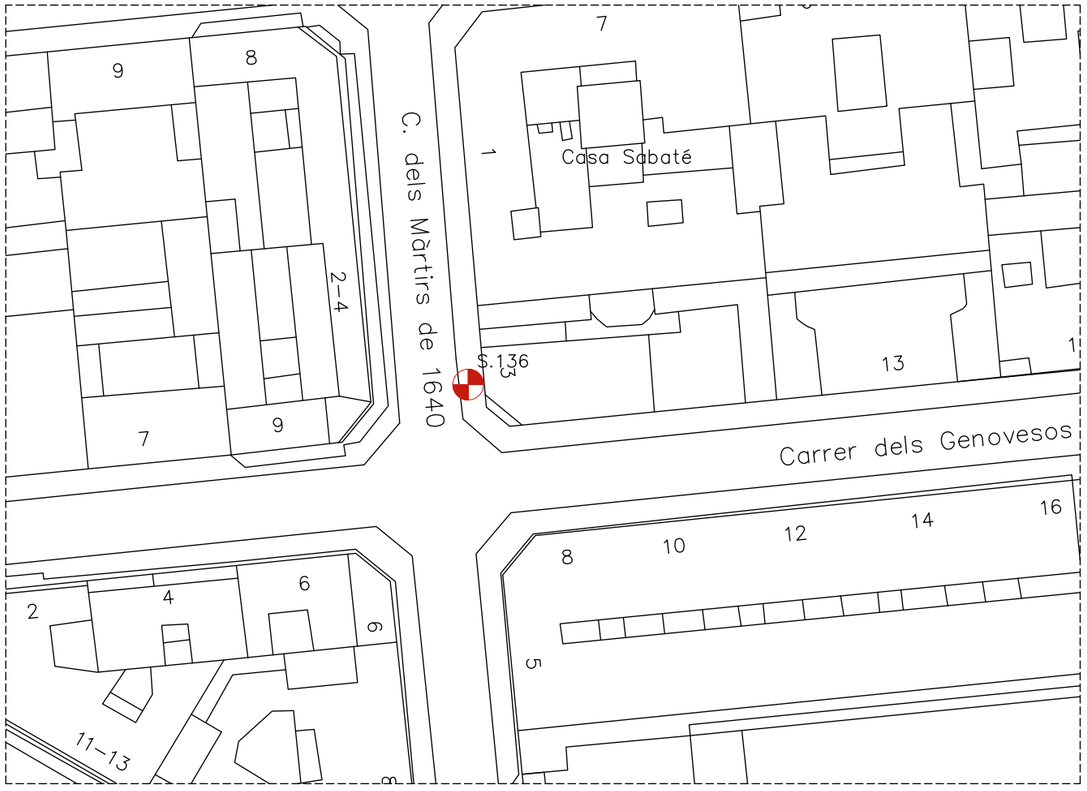
Generalitat de Catalunya
Departament d'Empresa i Treball

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.136

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

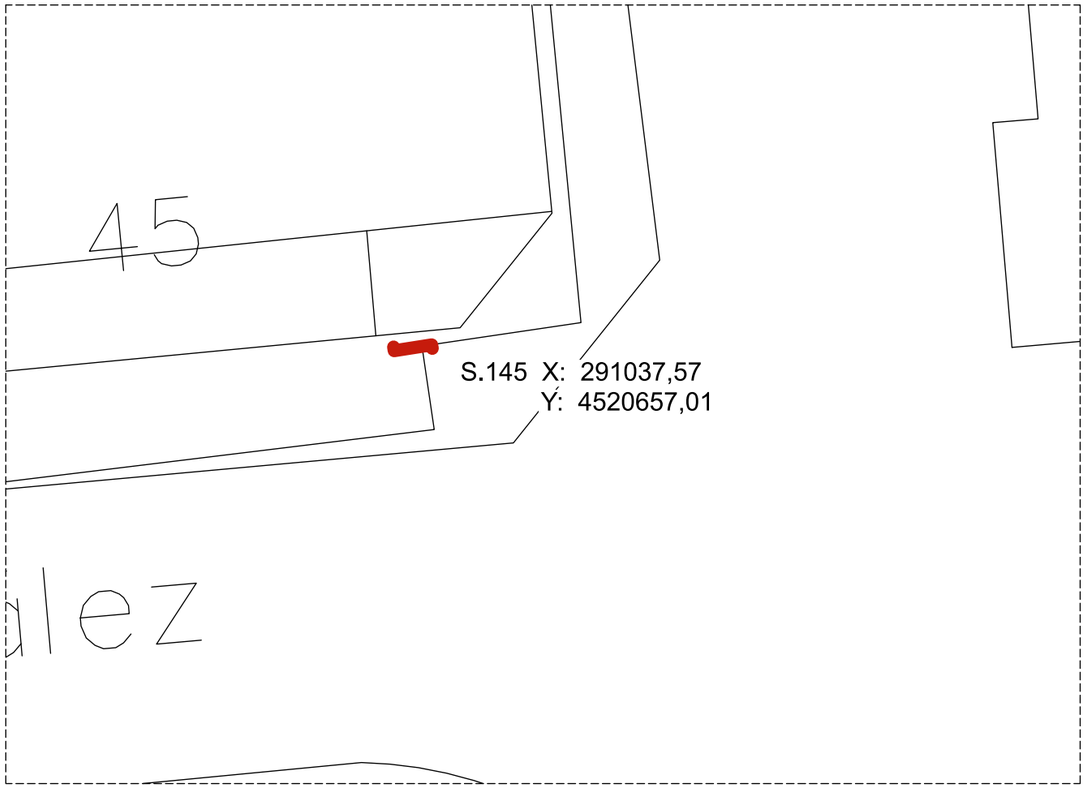
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

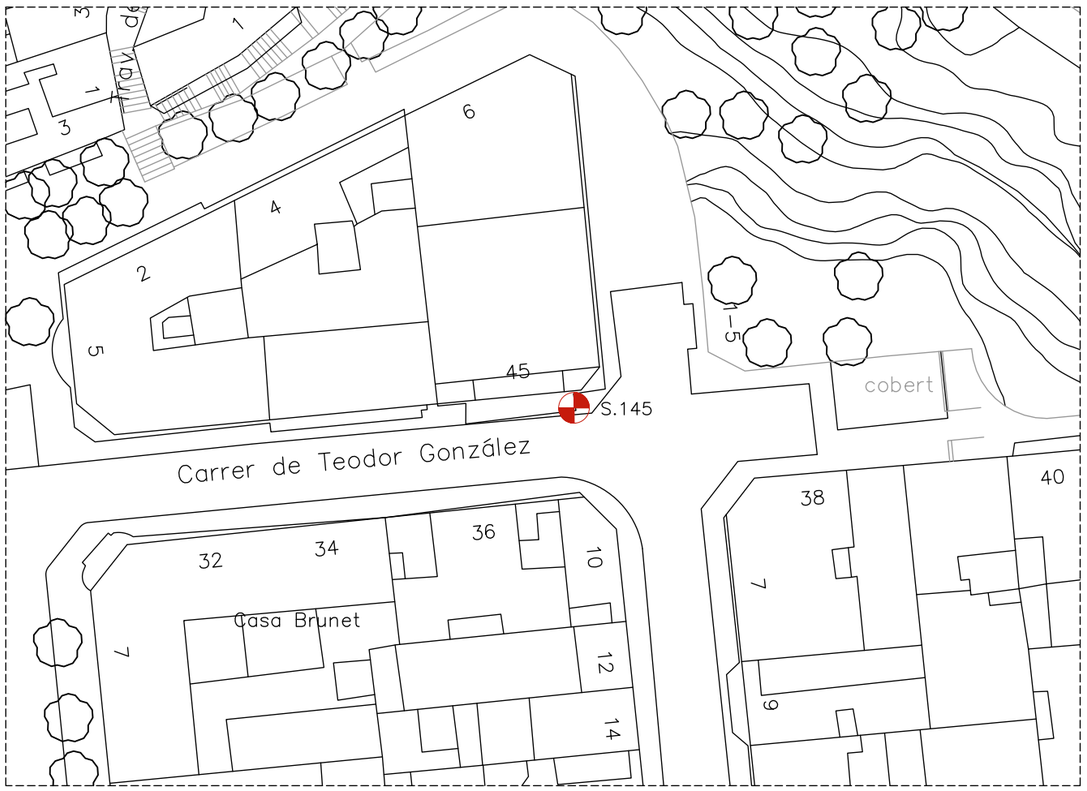
Pla de Recuperació, Transició i Resiliència

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.145

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

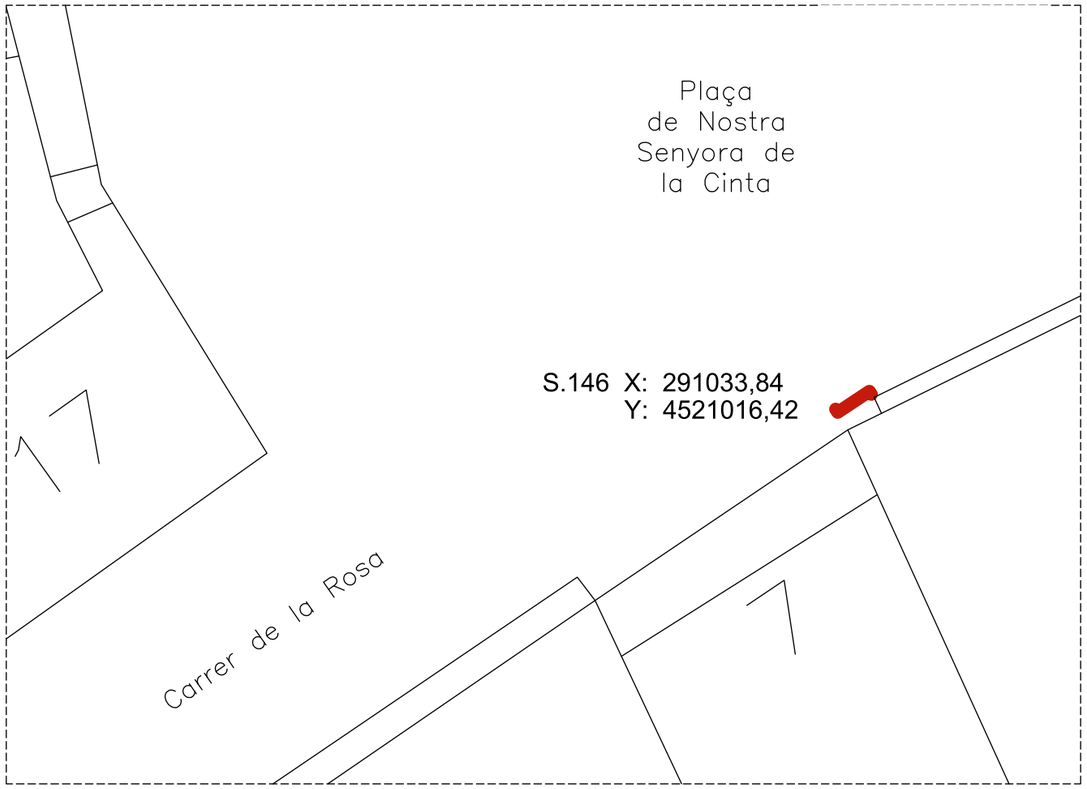
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

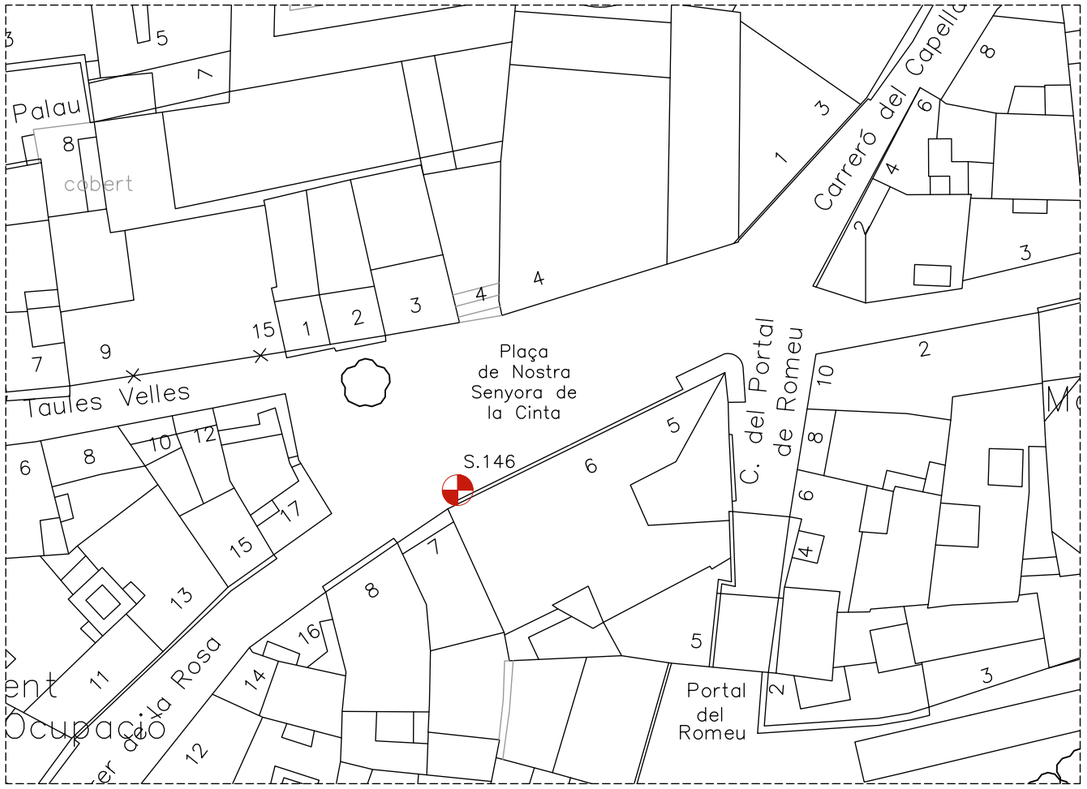
Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.146

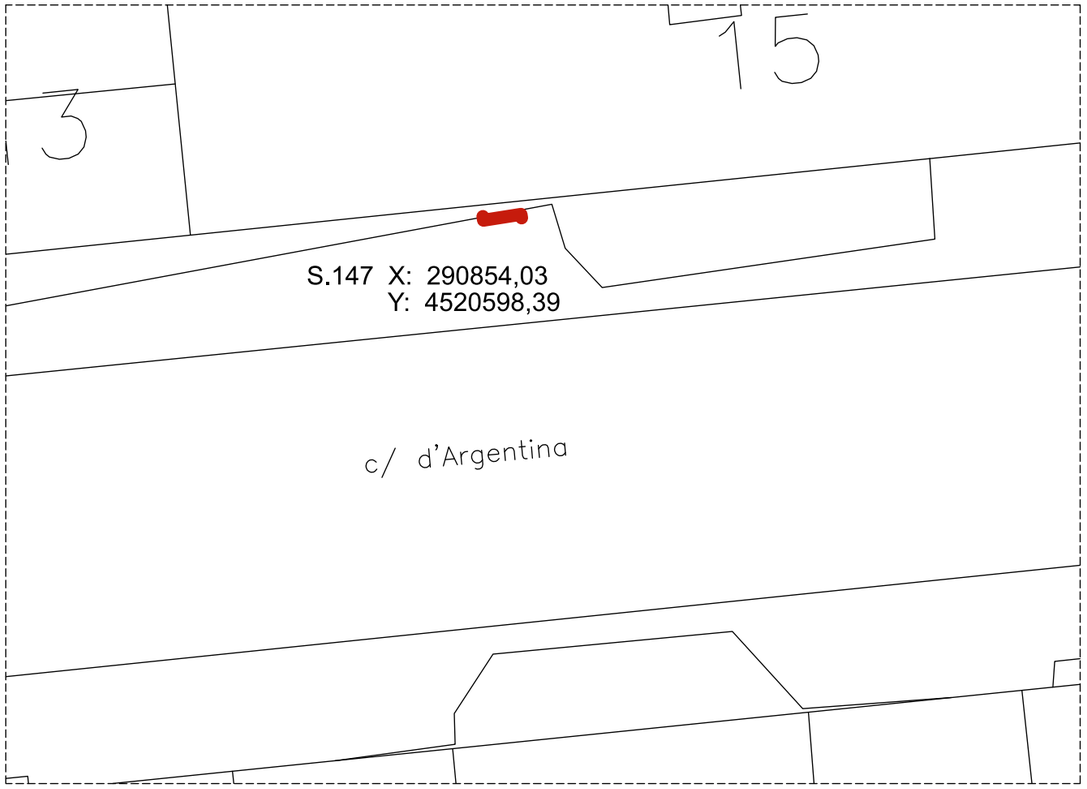
PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

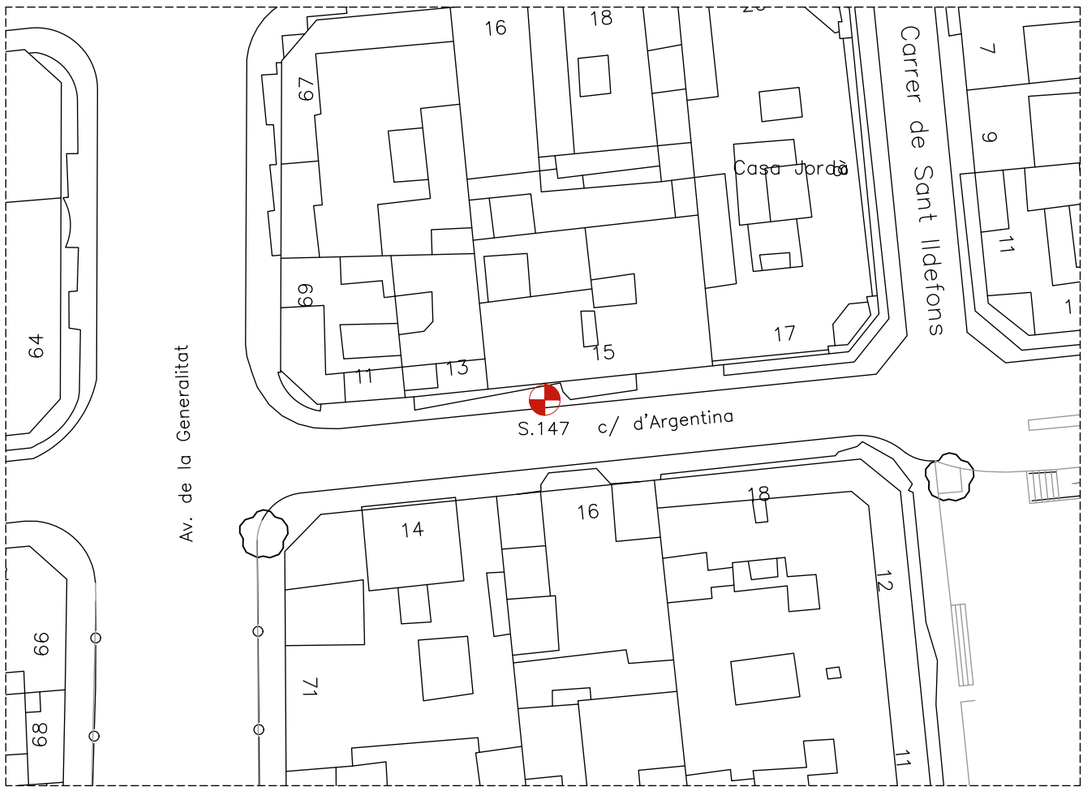
Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.147

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

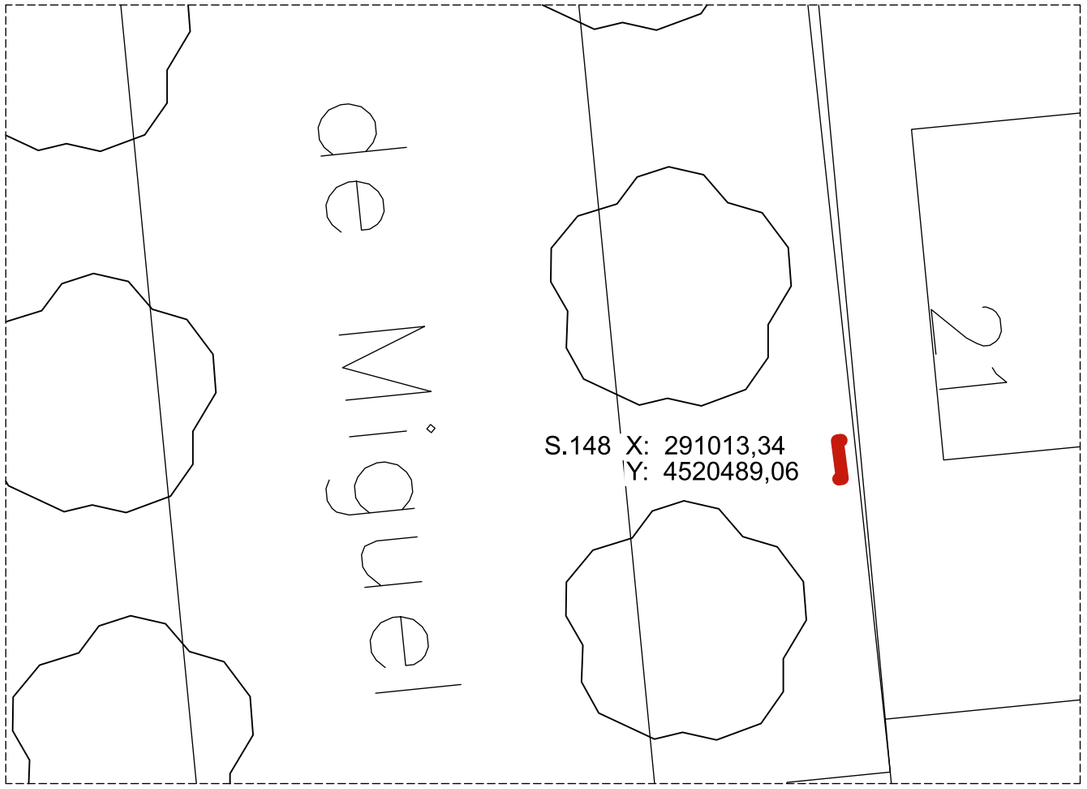
Finançat per la Unió Europea NextGenerationEU

Finançado por la Unión Europea NextGenerationEU

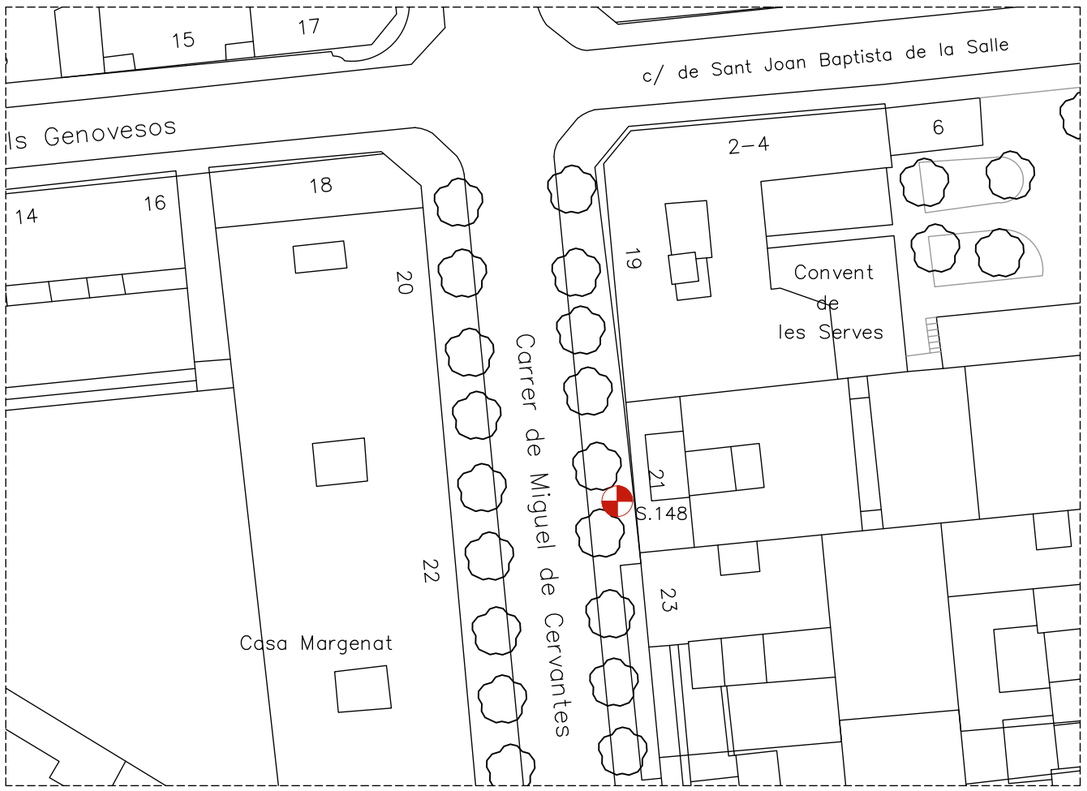
Next Generation Catalunya

Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.148

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

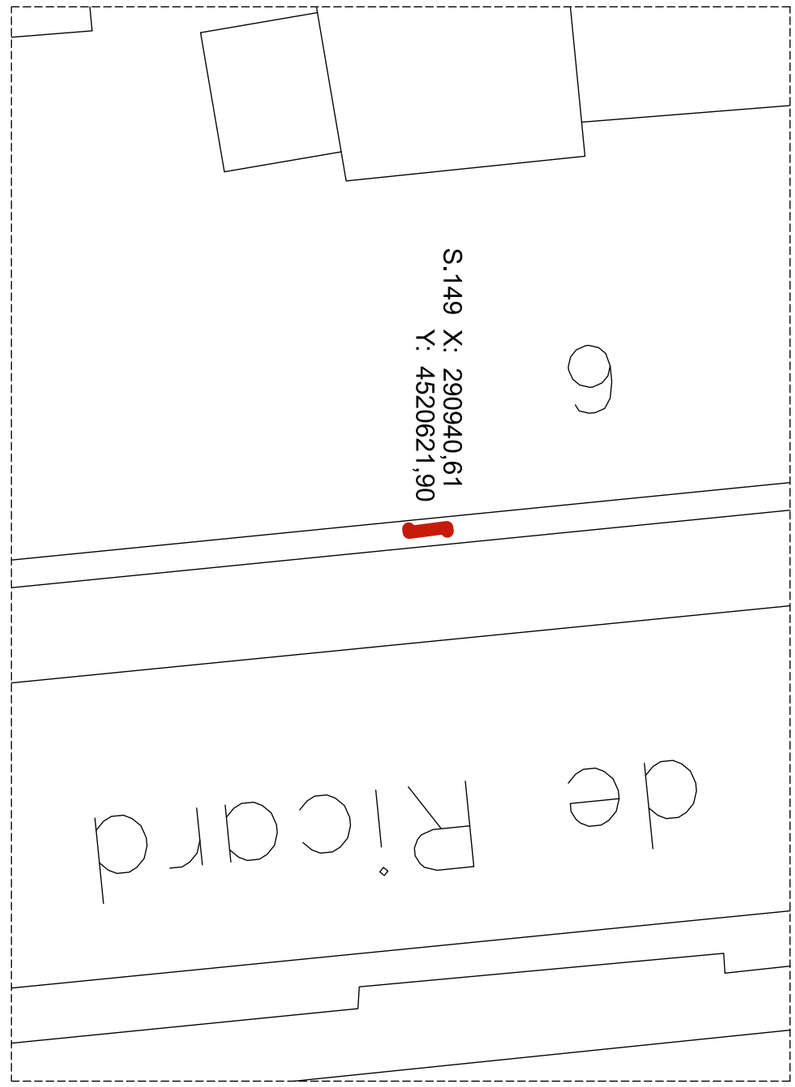
Finançat per la Unió Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

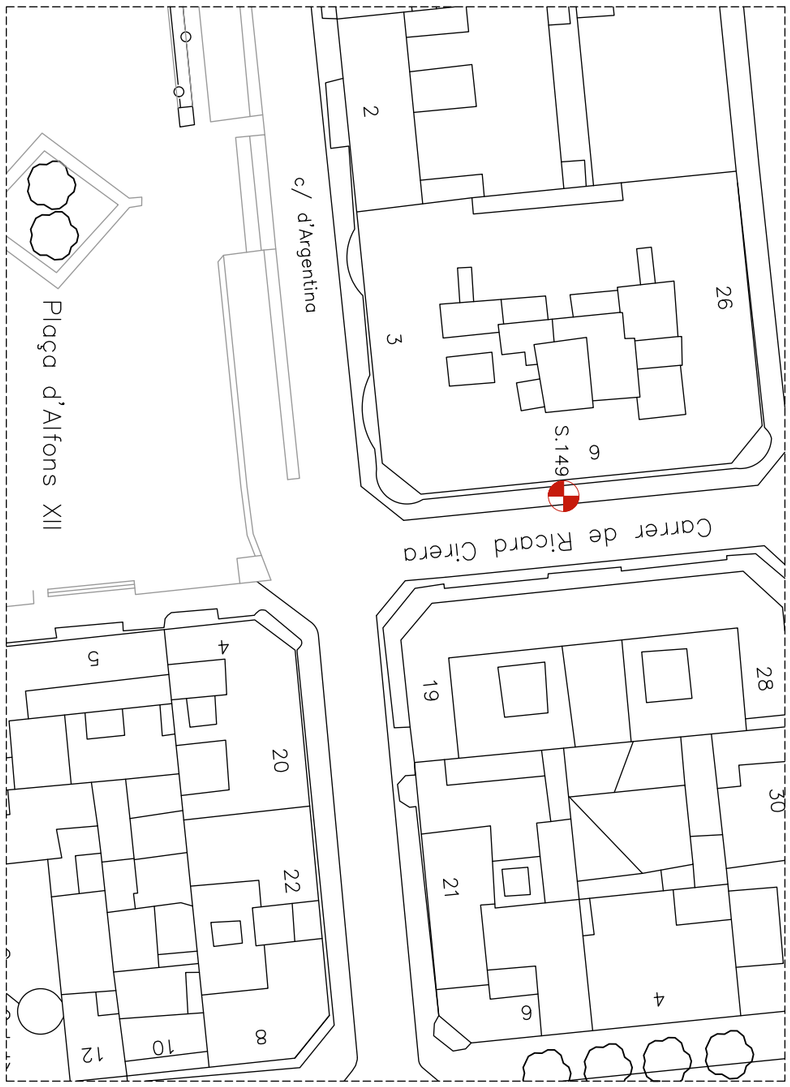
Pla de Recuperació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

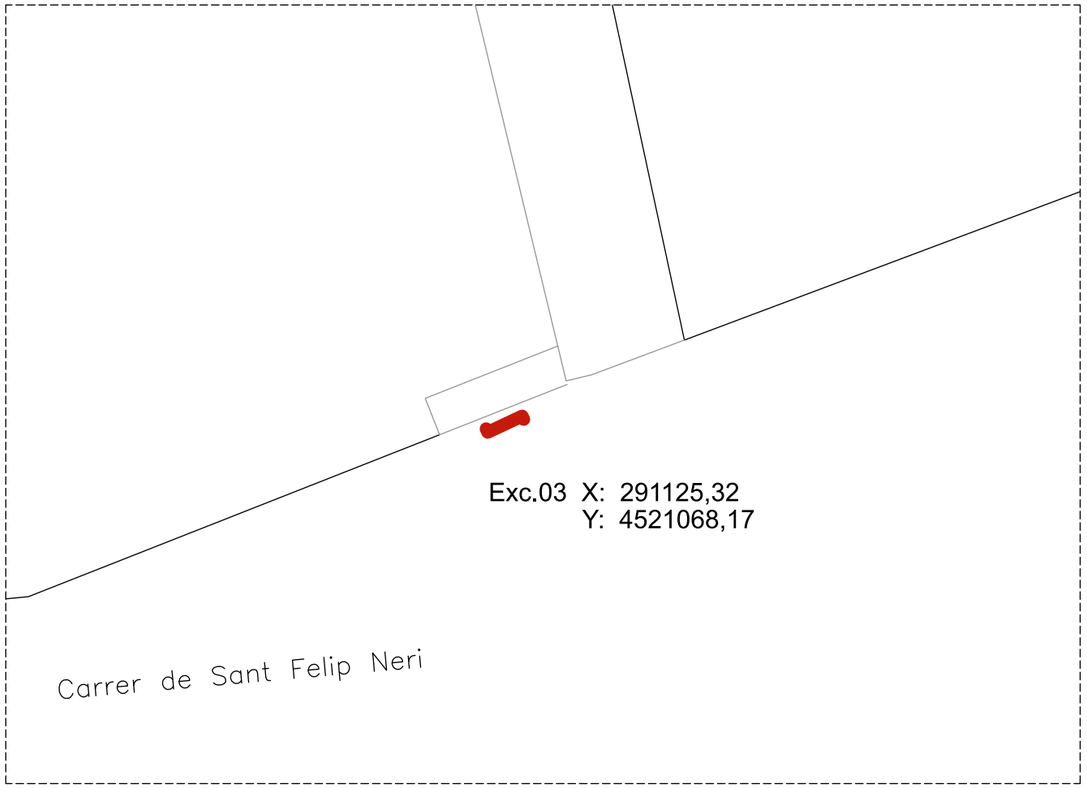
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

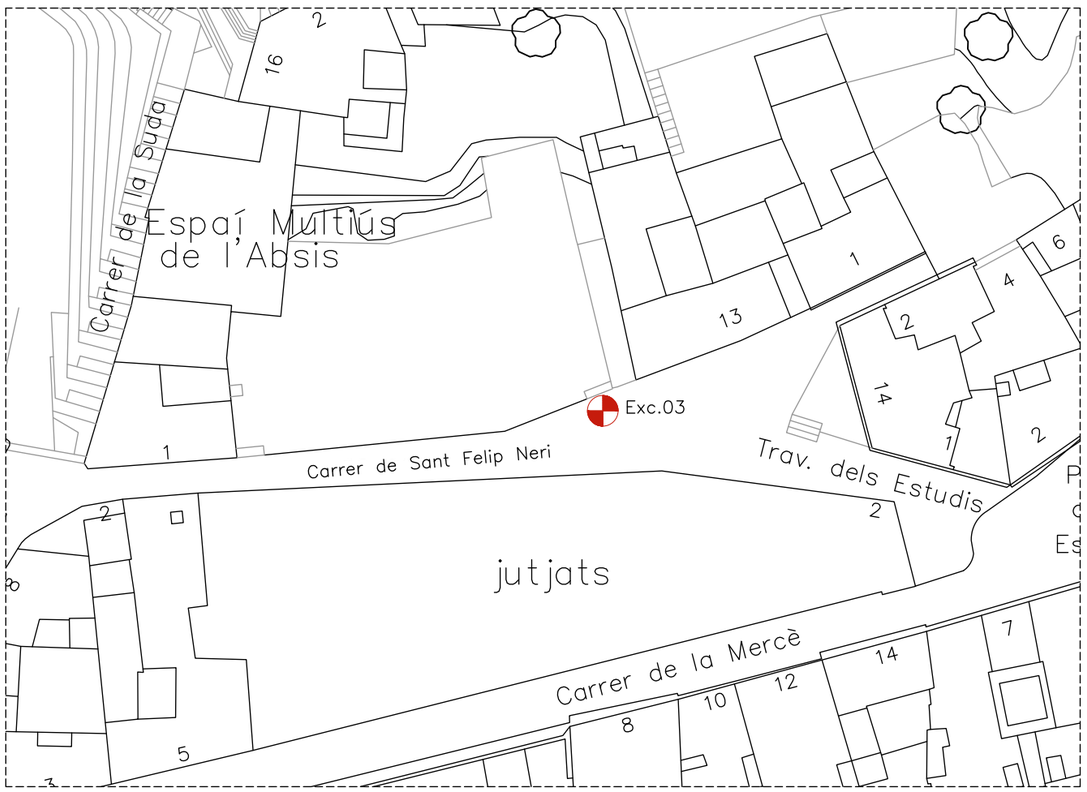
SENYAL

S.149

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

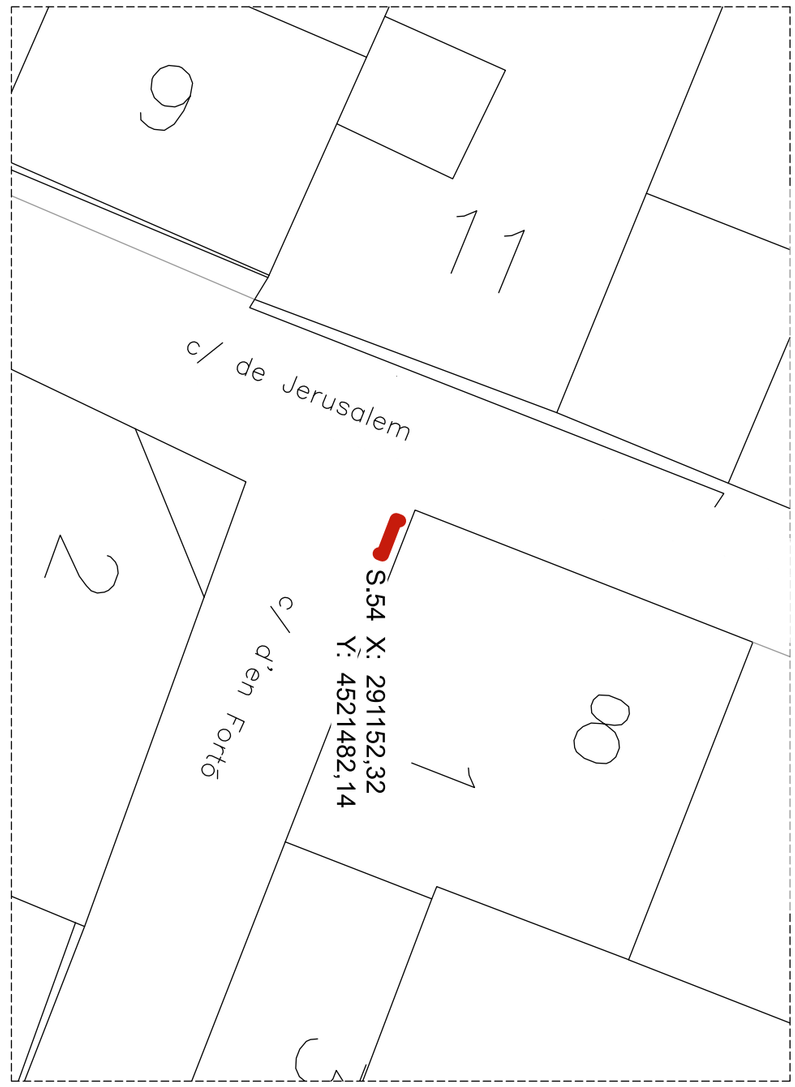
SENYAL S.109

PROJECTE

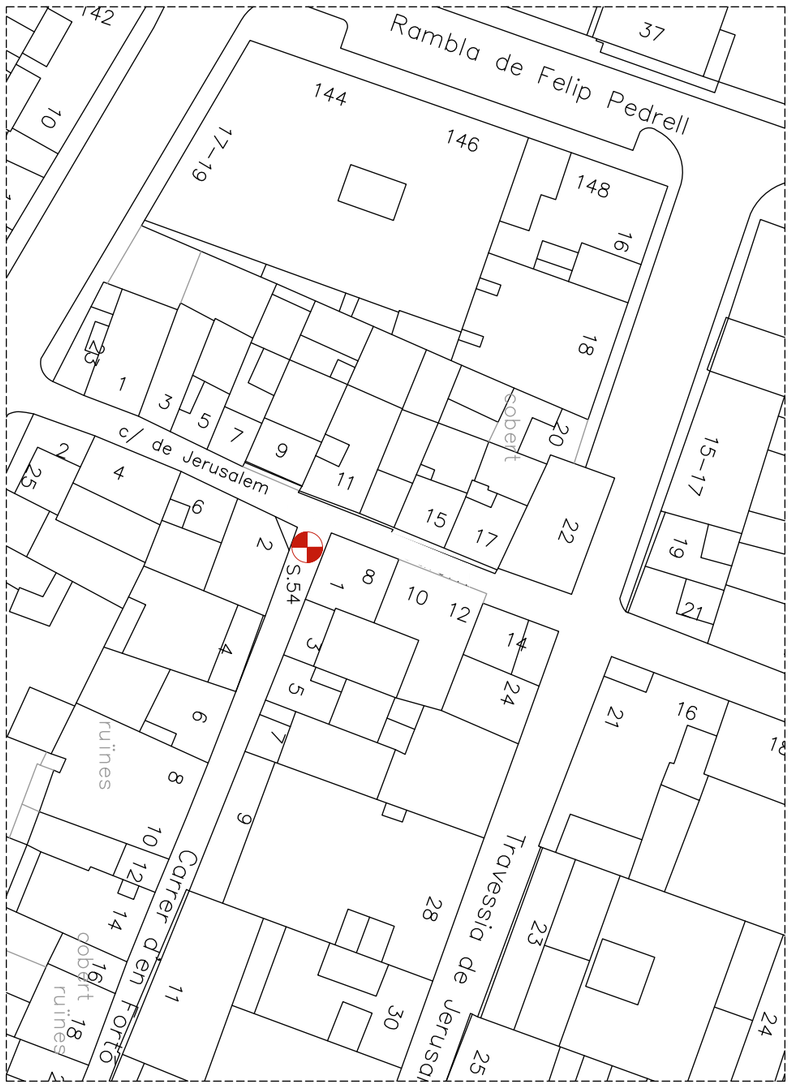
TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència
Ajuntament de Tortosa
Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball
Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU
Next Generation Catalunya
Finançat per

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL E

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació, Transformació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

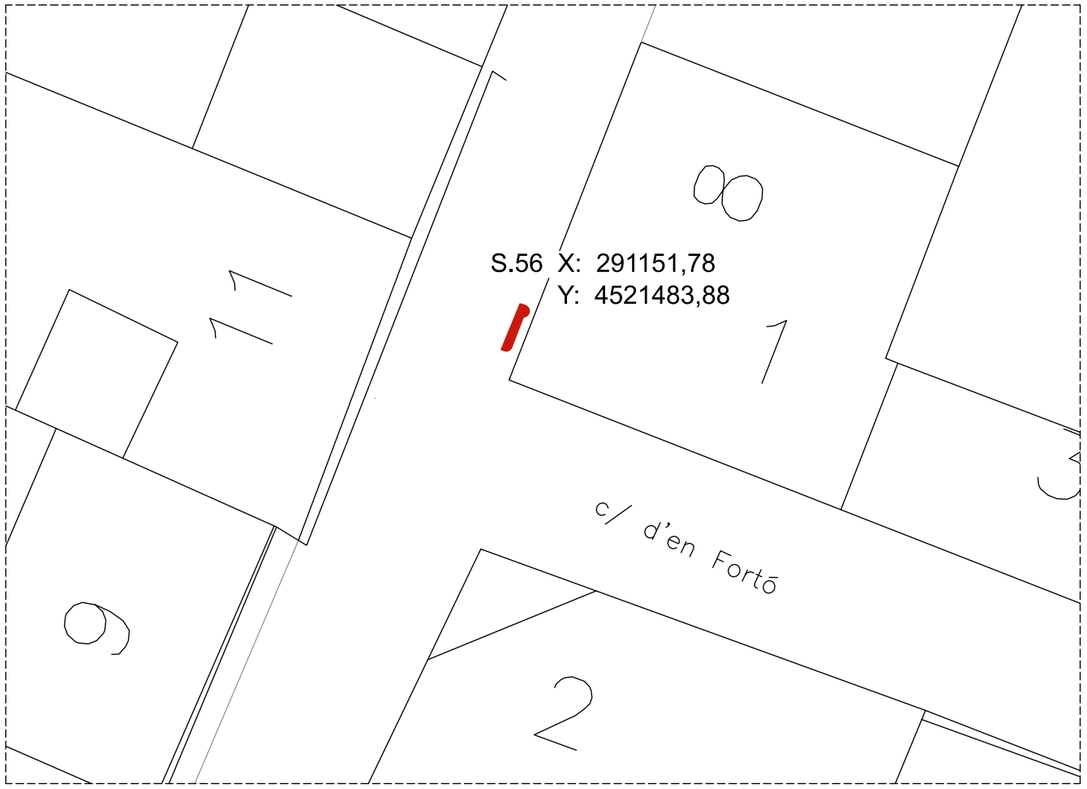
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

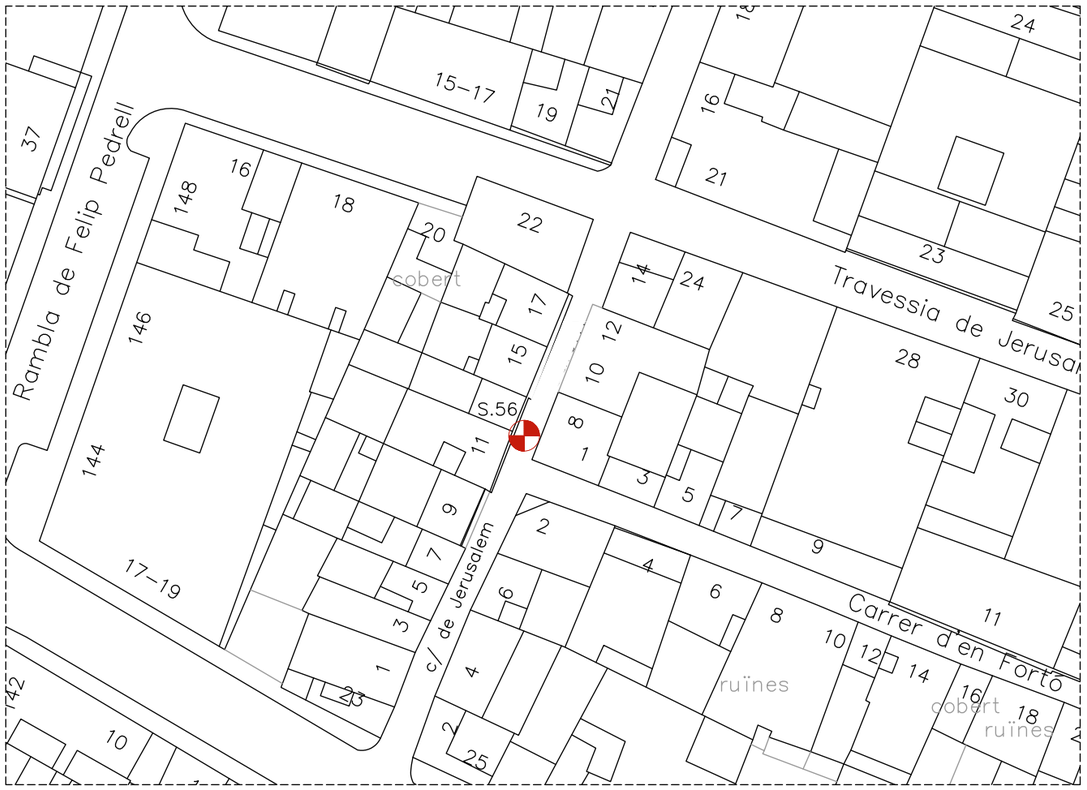
SENYAL

S.54

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL E

N

SENYAL S.56

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

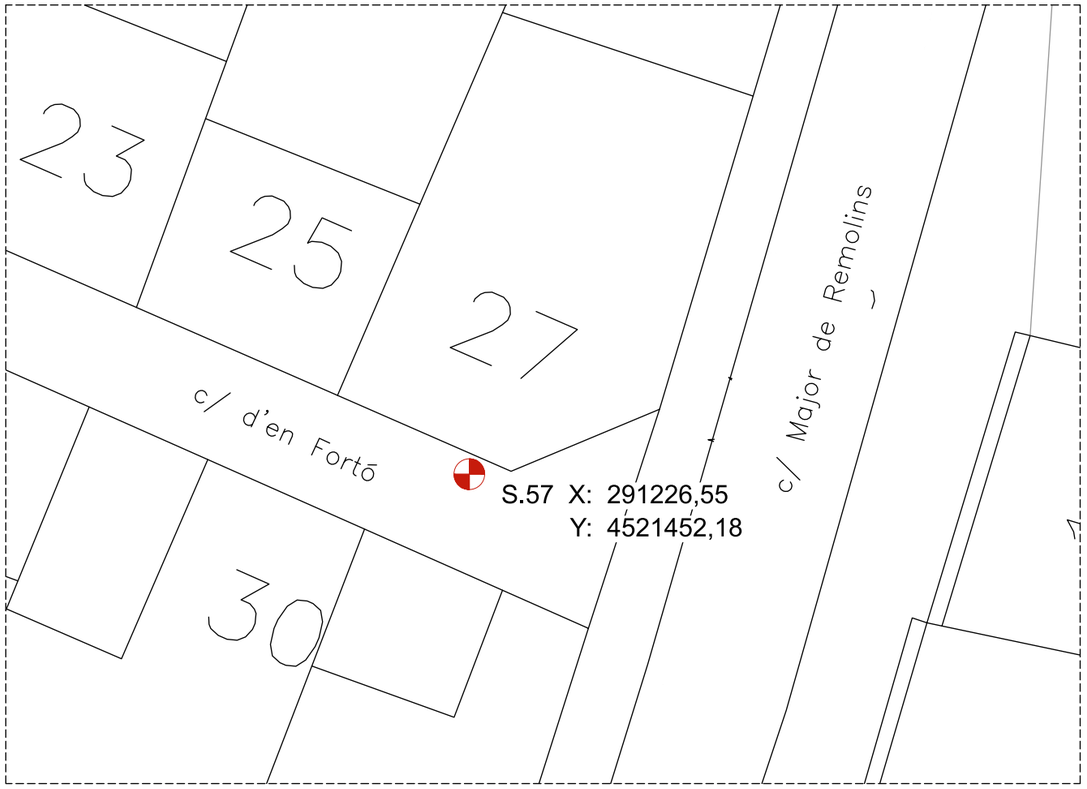
Finançat per la Unió Europea NextGenerationEU

Pla de Recuperació i Resiliència

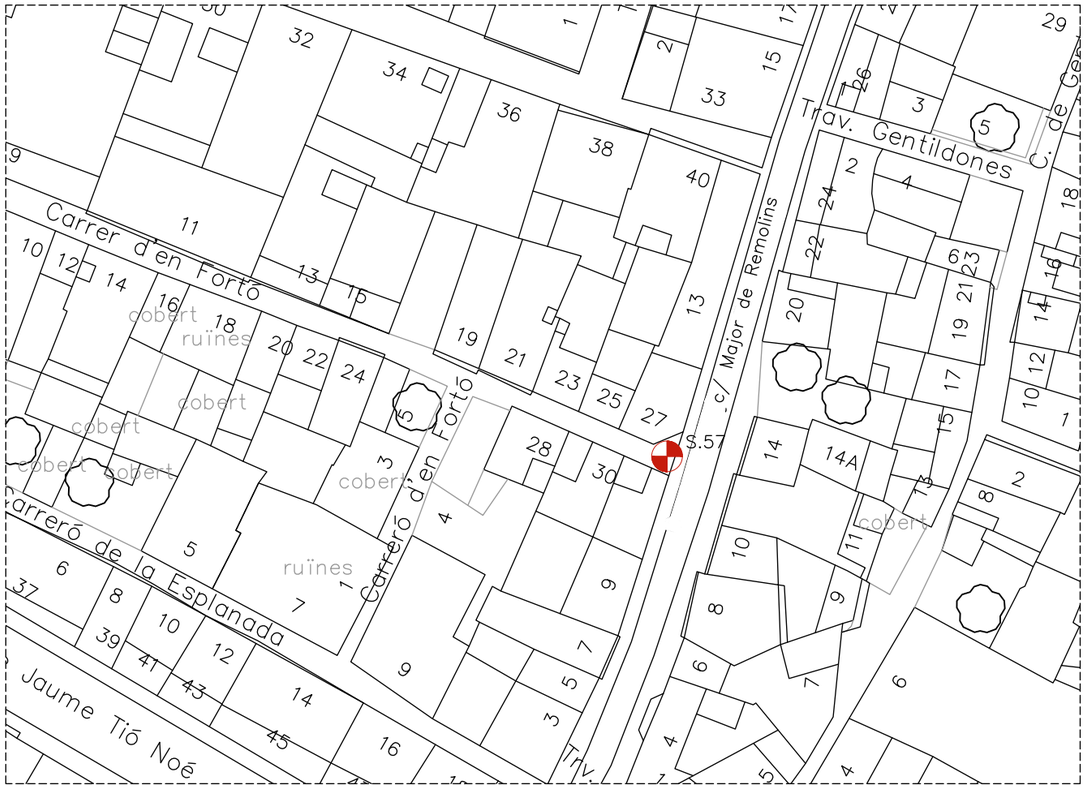
Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Next Generation Catalunya

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.57

PROJECTE TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

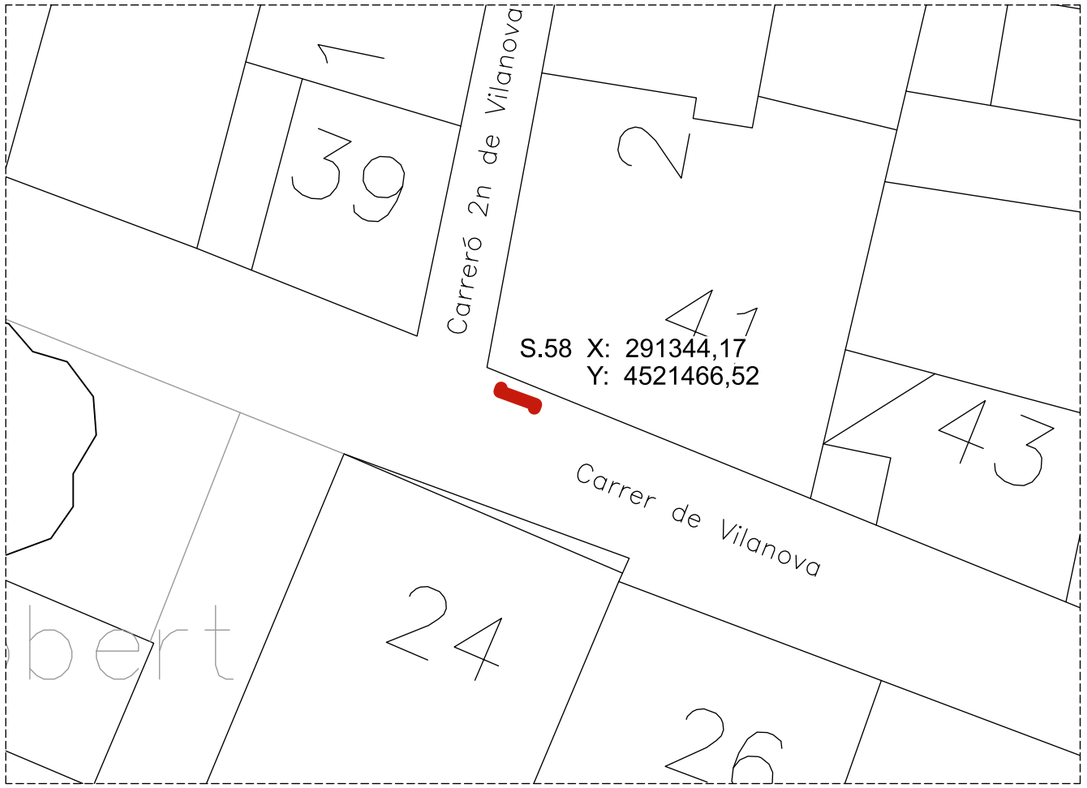
Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

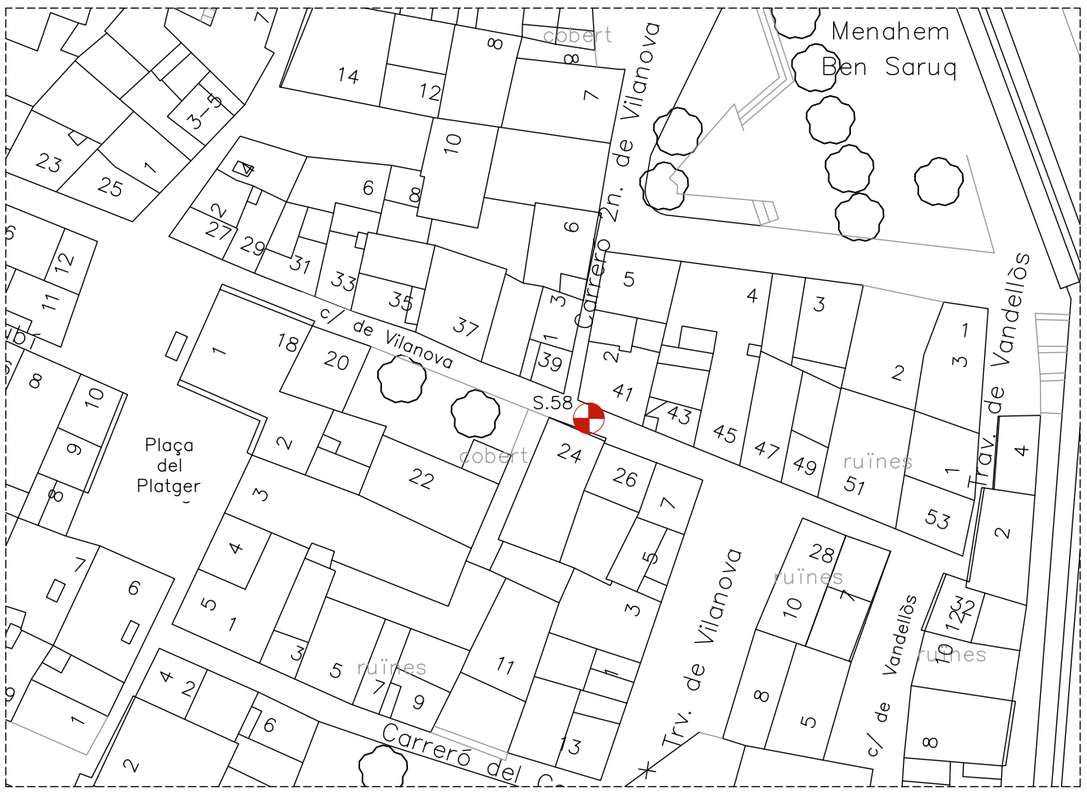
Pla de Recuperació, Transició i Resiliència

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

N

SENYAL S.58

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

Finançat per

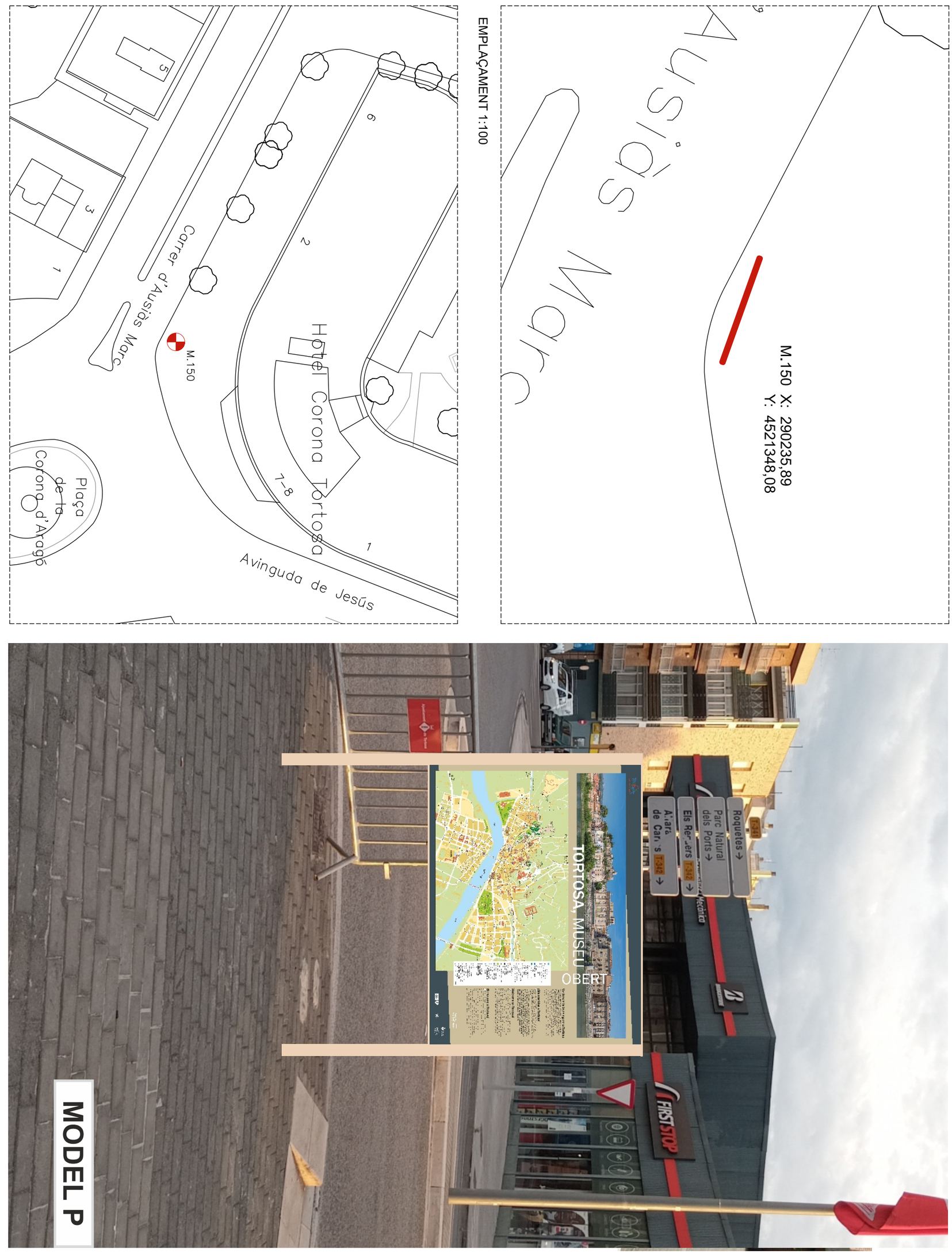
Pla de Recuperació i Resiliència

Ajuntament de Tortosa

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Finanziado por la Unión Europea NextGenerationEU

Next Generation Catalunya

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recupe ació, T ansfo mació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

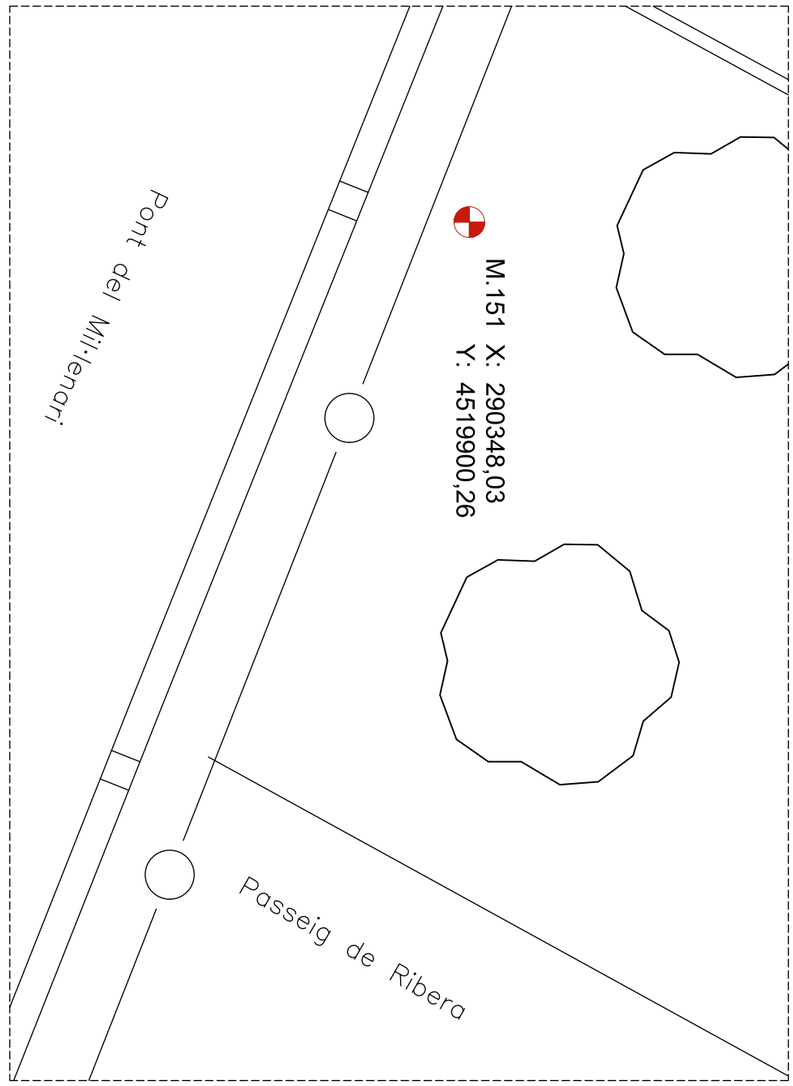
PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

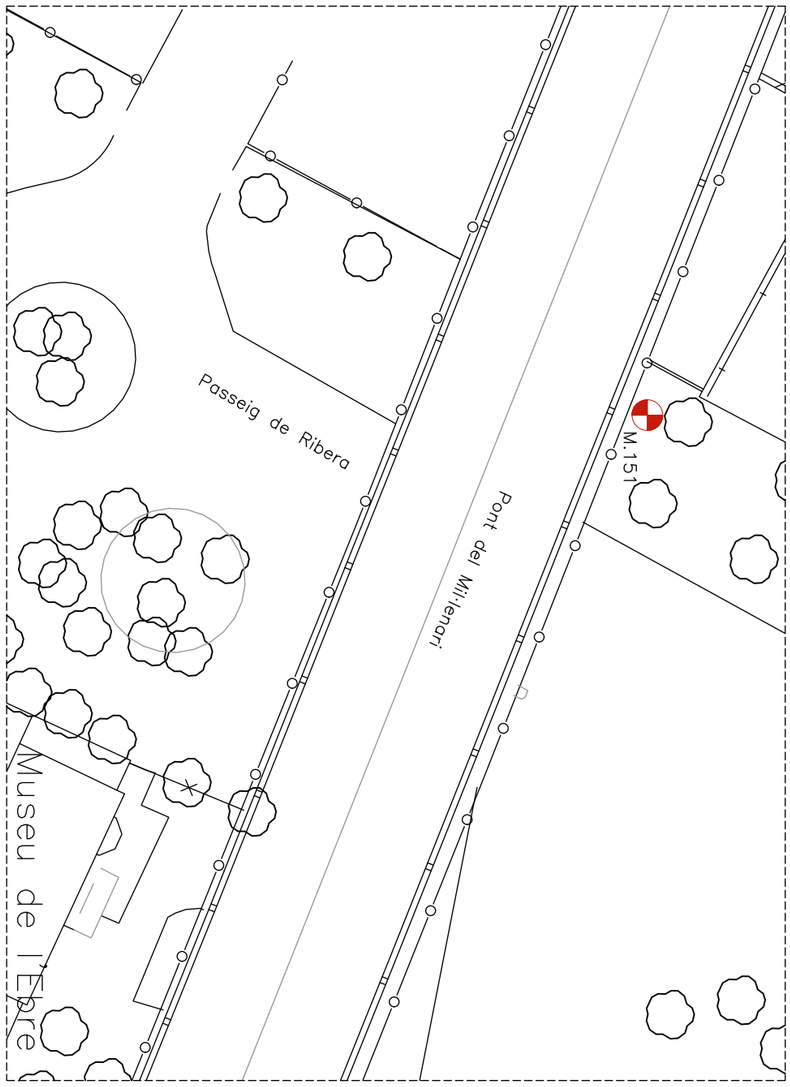
SENYAL

S.150

N

EMPLAÇAMENT 1:100

SITUACIÓ 1:500

MODEL P

Finançat per

Financiado por la Unión Europea NextGenerationEU

Pla de Recupe ració, T ansfo mació i Resiliència

Next Generation Catalunya

Generalitat de Catalunya Departament d'Empresa i Treball

Ajuntament de Tortosa

PROJECTE

TORTOSA MUSEU OBERT. FASE 2

SENYAL

S.151

N

DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

Festa del Renaixement

2. La nissaga Oliver de Boteller.

Alex Pamiselto

3. El bisbe Veschi i el convent de la Puríssima Concepció Victòria

Col·lecció Borell, ACBE

5. Eixample del Rastre

Centre de Documentació de l'Orfeó Català

6. El pacte de Tortosa de 1869

Llibreria Viladrich, col·lecció Joan Castelles

8. Balneari d'en Porcar

Col·lecció Borell, ACBE

10. La província marítima de Tortosa

Col·lecció Borell, ACBE

11. El ferrocarril

Col·lecció Borell, ACBE

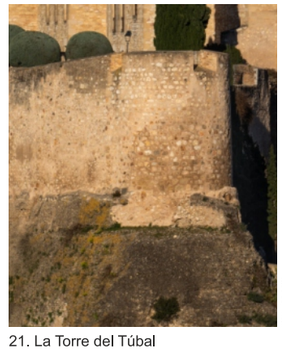
12. La cultura popular de Tortosa

Arxiu turisme Tortosa

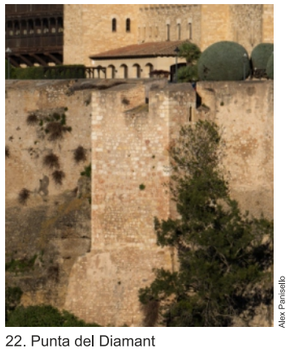
13. La gastronomia.

Col·lecció Borell, ACBE

16. El castell de la Suda

Alex Pamiselto

21. La Torre del Túbal

Alex Pamiselto

22. Punta del Diamant

Col·lecció Borell, ACBE

24. El pati d'armes

Alex Pamiselto

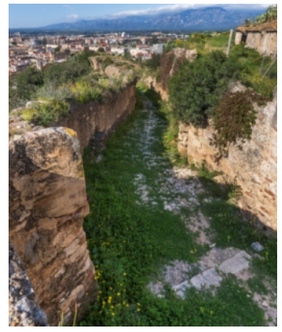
25. El portal de la Bassa

Col·lecció Borell, ACBE

28. La cortadura

Alex Pamiselto

29. De castell a la fortalesa

Alex Pamiselto

31. Caponera descoberta

Alex Pamiselto

32. Hornabec

Alex Pamiselto

33. Plaça d'armes

Alex Pamiselto

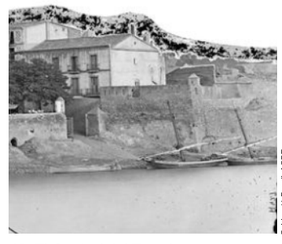
35. Revellí

Alex Pamiselto

36. El camí cobert

Alex Pamiselto

37. Mig baluard

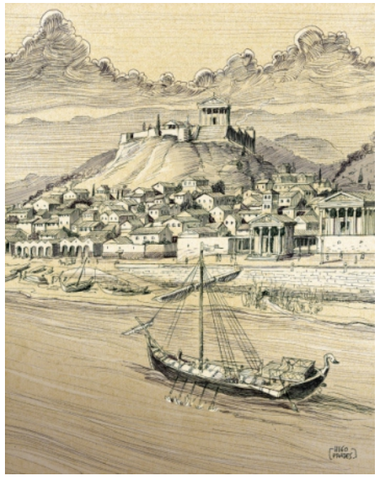

Col·lecció Borell, ACBE

42. El Queixal del Temple

Tortosa abans i ara de Ramon Miravalls i Josep Curto

43. L'endecorrament de les muralles

1. La ciutat romana

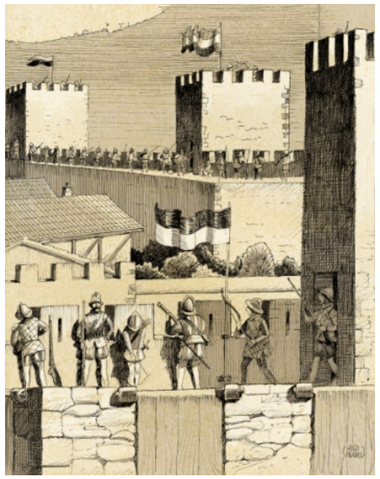
150. Les corts medievals.

4. La nissaga Aldana.

14. L'Ebre

15. La defensa de la Ciutat: els Trast

17. El Portal d Tarragona, la guerra dels Segadors

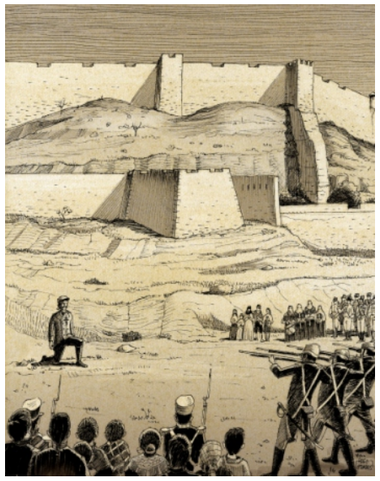
18. El Fortí d'Orleans i la guerra de Successió

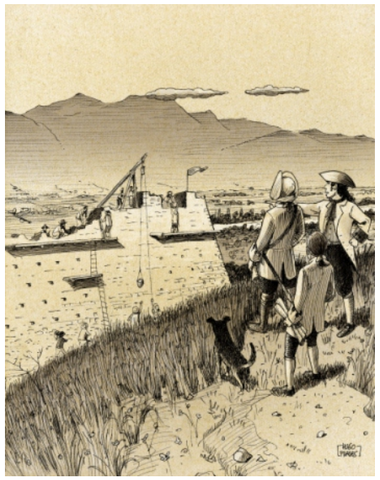
19. El setge de la guerra del Francès

20. El portal del Vimpesol

27. La porterna del general Ortega

30. Tenasses

38. Cristòfol Despuig

39. Austriacistes i borbònics

40. Tortosa, centre artístic en època medieval i moderna

41. La universitat dominica

QR

El projecte contempla dos models de QR, que són a sota del text imprès a la gràfica dels plafòns de cada tema.
A. Per saber-ne més, **B.** Audiodescripció per a persones amb deficiències visuals. **Esquema 1.**

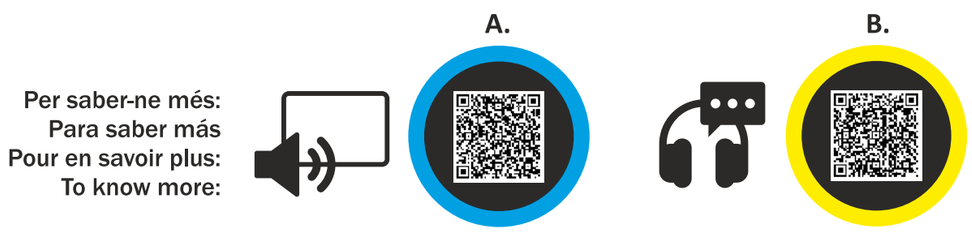
Aquests comptaran amb un alt relleu perimetral al QR de 1 mm d'alçada (sense color) i separat 2 mm del QR. **Esquema 2.**

La informació estarà allotjada al servidor dels ajuntament de Tortosa, en accedir-hi s'haurà de triar l'idioma corresponent per escoltar l'àudio o mirar el vídeo.

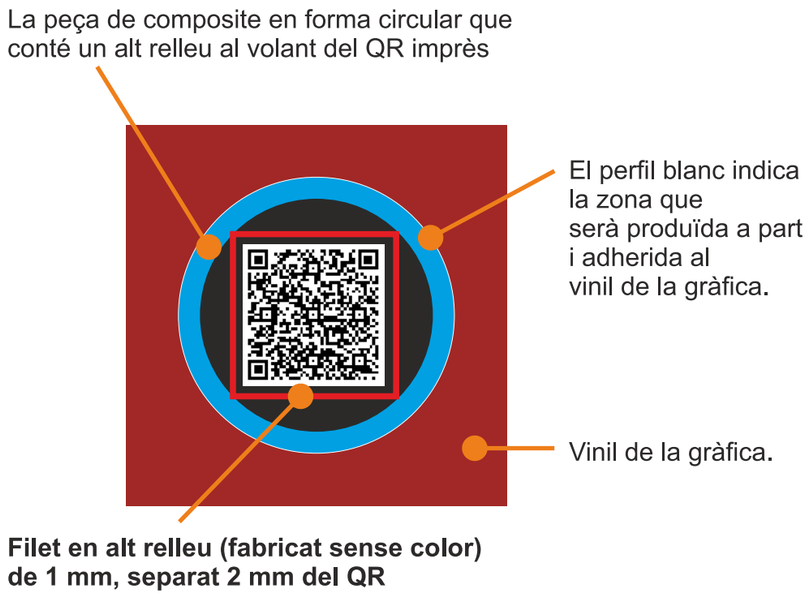
Al capítol Textos del projecte executiu hi ha els titulars:
QR A:
- Audioguia; correspon als temes de per saber-ne més. Son peces d'àudio.
- Audiovisuals: correspon a les 10 Llegendes. Seran peces d'animació.

QR B:
- Audiodescripció: correspon a peces d'àudio.

Esquema 1.

Esquema 2.

Detalls tècnics dels audiovisuals

Els vídeos elaborats hauran de ser reproduïts en telèfons intel·ligents adquirits a partir de l'any 2020. La fluctuació de les modes i la vida útil dels aparells i que durant la visita s'accedirà a diversos vídeos, es proposen les següents especificacions tècniques dels audiovisuals.

El contenidor de l'àudio, del vídeo i de les metadades ha de ser el format MP4, principal format d'emmagatzematge digital per a transmissió d'àudio i vídeo i, per tant, la millor opció per exportar vídeos a la web i reproduir-los en línia. El format MP4 és compacte i manejable, que permet una reproducció d'alta qualitat. La majoria dels sistemes operatius ho suporten amb facilitat, al voltant del noranta per cent dels aparells mòbils, cosa que es limitaria el nombre d'errors a l'hora de reproducció dels audiovisuals.

El còdec proposat per codificar i descodificar el vídeo digital mantenint la qualitat original, tot comprimint-lo per a ser emmagatzemat i transmès és el H.246, és a dir, avc: advance video coding. Es tracta del còdec més utilitzat actualment, ja que proporciona una alta qualitat d'imatge a baixa taxa de bits, no acostuma a generar errors de suport i consumeix menys recursos al reproduir els vídeos. Per tant, el consum de dades als telèfons mòbils seria reduït.

L'aspecte de la imatge escollit és el 16:9 format panoràmic que s'adapta perfectament a les pantalles dels telèfons mòbils actuals en posició horitzontal, millorant l'experiència de visionament. La resolució recomanada és de 1280 x 720p en ser considerada la primera resolució en HD, amb imatge de qualitat, i amb un temps de càrrega ràpid i amb dades d'Internet consumides menors que en resolucions superiors. Qualsevol vídeo produir en qualitats superiors sempre pot ser reproduït en qualitats inferiors.

Els audiovisuals es reproduiran a 30 fps en tractar-se de la reproducció normal dels telèfons mòbils i també el més habitual en vídeos penjats a la plataforma Youtube. Reproduir a 30 fps no suposa diferències en el moment de l'enregistrament d'imatges amb relació als 24 o 25 fps i permet obtenir recursos audiovisuals que poden millorar la qualitat visual del vídeo emprant les càmeres lentes, per exemple, sense una distorsió de la imatge.

En relació amb el bitrates, que és la taxa de transferència de dades, es proposa que sigui entre 1.500 i 4.000 kbps.
A major transferència, major serà la qualitat d'imatge, encara que suposi un major consum de dades d'Internet. Per tant, a una qualitat de 720p a 30 fps és abastable amb el consum actual de dades d'Internet emprat un bitrates entre 1.500 i 4.000 kbps, arribant, si cal, als 5.000 kbps per una major qualitat. Aquest ajust haurà de ser definit en el procés d'edició del vídeo.

A l'àudio caldria utilitzar el còdec AAC perquè es tracta del millor suport per a la reproducció de so i s'empraria en els àudios que no van relacionats amb els vídeos.

Els textos i les seves traduccions ja aprovats de les 10 Llegendes seran els àudios a partir dels quals s'elaborarà el storyboard de l'animació. La durada total de cada vídeo inclosos títols i crèdits no haurien d'excedir els dos minuts.

Els àudios dels quatre idiomes estaran realitzats per narradors, no podran ser generats per AI.

A més del narrador en cadascun dels quatre idiomes el text que acompanyarà les imatges estarà sobre imprès a la imatge.
S'editara amb música ambient que pot ser de biblioteca.

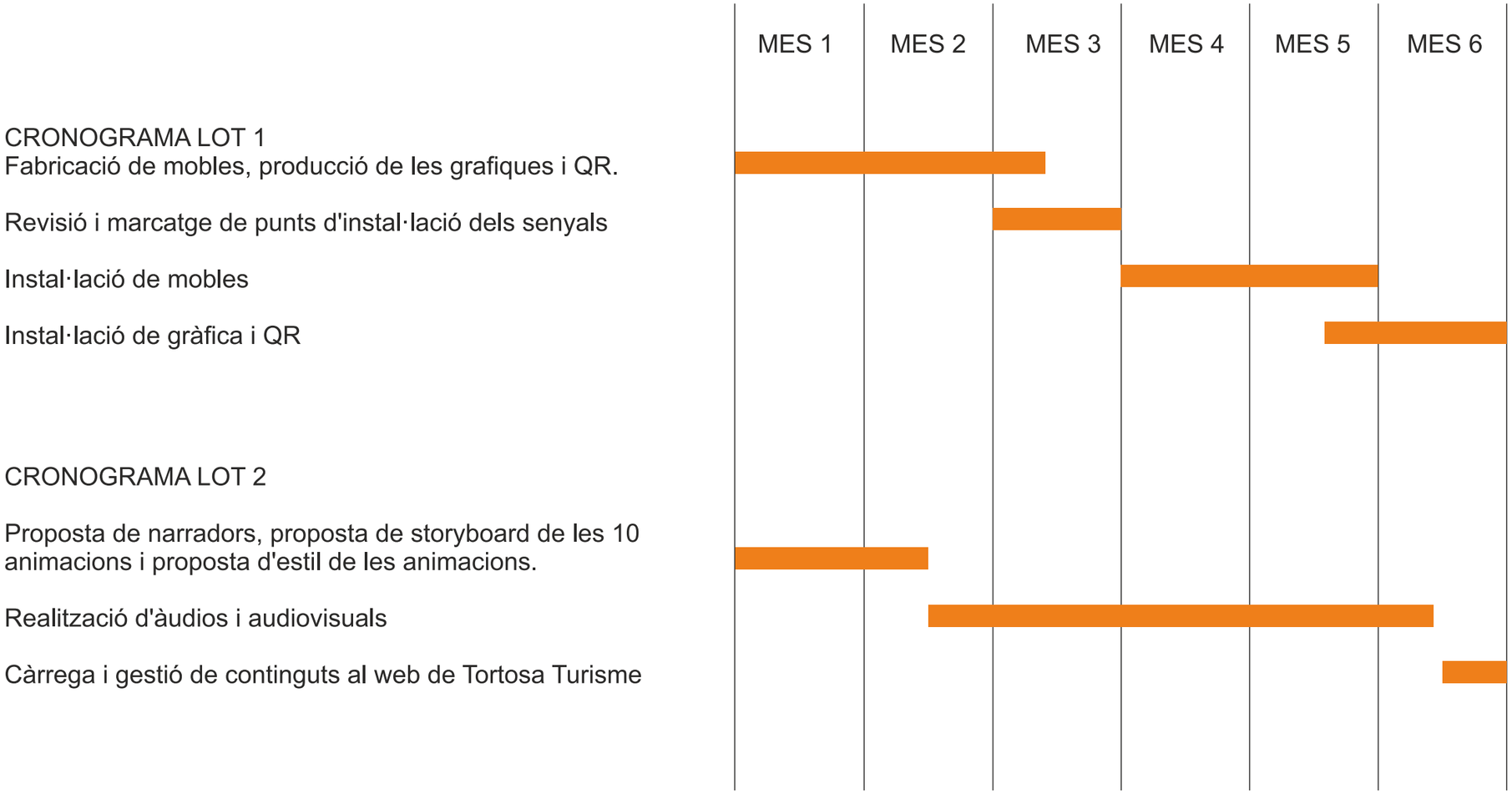
Càrrega i gestió de continguts al web de Tortosa Turisme
El proveïdor haurà de dur a terme la càrrega dels arxius audiovisuals al lloc web de Tortosa Turisme, així com l'edició de les pàgines corresponents a cada QR, que ja tenen una URL de destí definida i no modificable. Aquestes pàgines serveixen com a punt d'accés al contingut i permeten a l'usuari seleccionar l'idioma mitjançant la interacció amb les icones de les banderes corresponents. Un cop seleccionat l'idioma, es reprodueix el contingut audiovisual associat.

Les tasques inclouen:
· Pujada dels arxius audiovisuals al servidor del web.
· Edició de cada pàgina vinculada als QR per tal d'enllaçar correctament els fitxers en els idiomes disponibles.
· Comprovació del correcte funcionament de la selecció d'idioma i reproducció del contingut.

Millora valorada
Es valorarà positivament com a millora tècnica la proposta d'un sistema alternatiu de reproducció dels continguts audiovisuals que millori la usabilitat de l'experiència per a l'usuari. Aquest sistema haurà de respectar els requisits següents:
· Mantenir l'URL actual assignada a cada tòtem (no es poden canviar els enllaços dels QR).
· Integrar-se plenament dins de l'entorn web corporatiu de Tortosa Turisme, tant en disseny com en funcionalitats.
· Ser executat íntegrament pel proveïdor, des del disseny fins a la implementació.

L'empresa de la producció audiovisual haurà de comptar amb una experiència mínima (o comptar amb un professional del seu equip) prèvia demostrable de dos vídeos d'animació , anteriors a la data de la convocatòria del concurs per a l'execució del projecte Tortosa Museu Obert.

CRONOGRAMA

MES 1
MES 2
MES 3
MES 4
MES 5
MES 6
CRONOGRAMA LOT 1
Fabricació de mobles, producció de les grafiques i QR.
Revisió i marcatge de punts d'instal·lació dels senyals
Instal·lació de mobles
Instal·lació de gràfica i QR
CRONOGRAMA LOT 2
Proposta de narradors, proposta de storyboard de les 10 animacions i proposta d'estil de les animacions.
Realització d'àudios i audiovisuals
Càrrega i gestió de continguts al web de Tortosa Turisme

RETIRADA DE SENYALITZACIÓ OBSOLETA I RESTITUCIÓ DE SUPORTS

Especificacions

A continuació es descriu el procediment de retirada de la senyalització obsoleta i de la posterior restitució del suport a l'estat original.

Senyalització fixada al sòl:
En aquest cas, el material de suport és tipus paviment de formigó, paviment de panot o bé sòl de grava tal com és mostra a les imatges.
El procediment consistirà en:

1. Retirada i recuperació de la capa superior de paviment o grava.
2. Retirada de la senyalització vertical, inclòs elements d'ancoratge i de formigó en cas d'existir, minimitzant la afectació del sòl.
3. El material retirat que sigui recuperable es disposarà on indiqui l'Ajuntament de Tortosa. El material retirat no recuperable tindrà la consideració de residu, essent necessària la seva classificació, càrrega i transport fins a gestor autoritzat.
4. La retirada de la senyal no deixarà evidències sobre el suport. A tal efecte, caldrà restituir la subbase i l'acabat depaviment o grava preexistent emprant material de color, tonalitat i textura iguals als preexistents. En cas de ser possible s'emprarà el material recuperat.

1

2

3

4

Senyalització fixada a parament vertical:
El material del parament és arrebossat de morter de calç acabat pintat en tons crema o bé parament d'obra de fàbrica vista de maó ceràmic o petri tal com és mostra a les imatges.
El procediment consistirà en:

1. Retirada i recuperació de la capa superior de paviment o grava.
2. Retirada de la senyalització, inclòs elements d'ancoratge, minimitzant la afectació del parament.
3. El material retirat que sigui recuperable es disposarà on indiqui l'Ajuntament de Tortosa. El material retirat no recuperable tindrà la consideració de residu, essent necessària la seva classificació, càrrega i transport fins a gestor autoritzat.

La retirada de la senyal no deixarà evidències sobre el parament. A tal efecte, caldrà reparar el parament ja sigui amb morter de calç i acabat pintat color igual a la existent o bé reomplint els possibles forats de l'arcoratge amb morter tintat en color similar a la del parament.

5

6

7

8

9

10

11

12

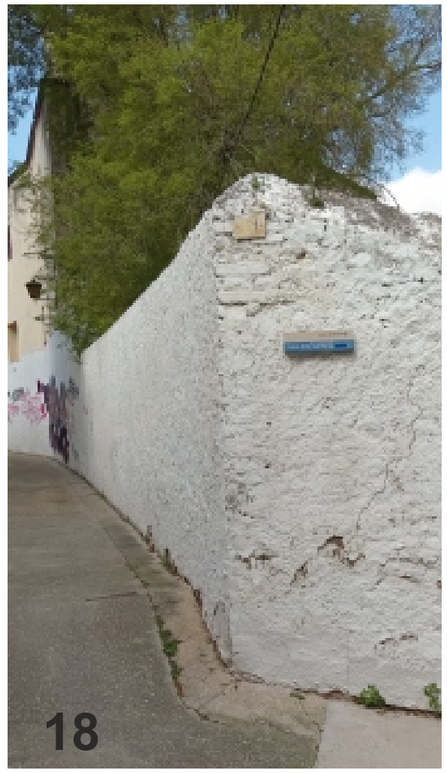

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

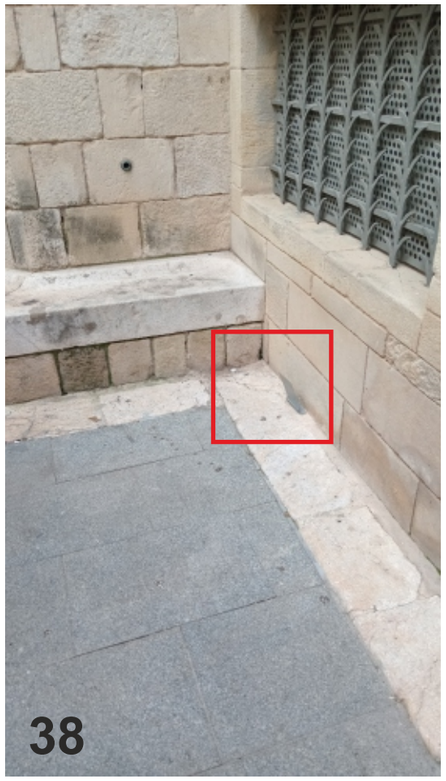

34

35

36

37

38

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

Localització de la senyalització obsoleta

35
Camí del Cello
Barranc del Cello
Pujada Tenasses
C. de la Granja
Travessia Felip Pedrell
Carrer Portal de Remolins
Carrer Descarrega
Pl. Lluís Llasat
Trav. Pasqual Roca
Carrer Pasqual Roca
Carrer
Ginestar
C. Tivissa
Trav. Sol
Jerusalem
del Sol
Carrer
Jerusalem
C. d'en Fonoll
C. d'en Forto
Carrer Estartit
C. Pintor Casanova
Placa de la Immaculada
Placa Pintor Casanova
C. David Ferrando
Carrer Major de Remolins
Rambla de Felip Pedrell
Carrer
Travessia
Carrer
Jaume Tio Nou
Benifallet
Hospitalet
Carrer
Rasquera
Carrer
Carrer
Avinguda de Remolins
Carrer
Carrer
Tivenys
Pl. Sant Jaume
Carrer Major St. Jaume
Passeig de Ranza
C. Cortadura
Travessia St. Josep
C. Lladó
C. Massana
C. Aldea
Carrer Santa Anna
Pl. de l'Escorxador
Carrer Croera
C. Porta Baixa
Carrer Costa dels Capellans
C. Escorxador Vell
C. Tauler
C. Olivera de la Roca
Pl. Pont de Pedra
Carrer Bisbe Aznar
Carrer Rinxac Gimeno
Carrer Canyis
Pl. Paiolet
Pujada Sant Josep de la Muntanya
Pujada del Pavador
Barranc del Rastre
JARDINS DEL PRINCEP
Trav. Carrero del Call
Trav. Vilanova
2on Cro. Vilanova
C. Cavaller de Gràcia
Pl. Figuereta
Carrer Castell de la Suda
Carrer Topete
Carrer Ros
Carrer Consol
Carrer Mendez Nuñez
Carrer de Mesdano
Carrer Callao
Carrer Provedencia
Pujada al Bonet
Placa Mossèn Sol
Carrer Costa del Castell
Carrer Escorxador
Carrer del Mole
Carrer Bou
C. Rapida
Pl. St. Joan
Carrero Transversalsima
Trav. St. Domenec
Carrer Felip Neri
Placa Estudis
1r Cro Castell
2n Cro Castell
C. Capellanes
Carrer Vall
Carrer Cervesa Sacosta
Carrer de la Merce
Cro. Capellans
Pl. Atrats Catedral
C. Sutda
C. Esplumetes
Camí dels Codols
Camí del Gala
Antic Camí del Rastre
Camí del Cantwell
Camí del Favaro
Carretera de la Simfonica
C. Nou
C. Nou de Sta. Clara
Pujada Sta. Clara
Carrer St. Tomas
Carrer Sta. Clara
C. St. Francesc
C. St. Francesc de Dali
Trasplrisalma
C. Calderers
C. Seminari Tarr
Cost. Benasquer
C. Joan d'Aldana
Carrer Murada de Sant
C. Progres
Pujada del Seminari
Carrer St. Joan Baptista de la Salle
Poeta
Garcia
Vicenç
Barranc Caputxins
Avinguda Caputxins
C. Montserry
RAVAL DE CAPUTXINS
Carrer
Despuig
Cristòfol
Historiador
Miguel
Ramon
de
Cervantes
Carrer Genovesos
Ronda de Reus
Ronda dels Docs
Carrer Comte de Bunyuelos
C. Marques de Bellet
Placa Alfons XII
C. Màrtirs de 1640
Placa de les Corts Catalanes
C. Adrià d'Utrech
C. Bernat de Villamari
C. Germans
C. Adrià d'Utrech
Carrer Rivrol de Caputxins
Carrer Lamote de Grignon
Carrer Maria Rosa Molas
Carrer Vergés Raul
Carrer Marina
Carrer Ciutadella
Avinguda de la Generalitat
Carrer Enric d'Ossó i Cervelló
Carrer Canalda
Carrer Sebastià Joan Arbó
Carrer Roselló
Passeig Joan Moreira
C. Canonje Maspi
Jardins de Salvador Videllet
Carrer Soriano Montagut
Carrer Joan Miró
Passeig de Ribera
Carrer Sant Blai
Pl. de l'Angel
C. de l'Angel
Pl. Agusti Querol
Pl. Constitució
Pl. Barrys
Trav. Na Prohoms
C. Na Prohoms
Pl. Emili Sanz
Carrer Pare Cirera
Carrer Parra
Trav. Parra
Gonzalez
Carrer Sant Ildefons
Berenguer IV
Argentina
Pl. Cabrera
Pl. Espanya E.
C. Sabina
C. St. Pere
C. Pescadors
C. Mateu Vila
C. Lluis Millet
Trav. Sta. Teresa
C. Sta. Teresa
2n Cro de la Sang
1r Cro de la Sang
Carrer de la Sang
Carrer d'en Carbo
C. Bofigues de la Sal
Avinguda
C. Lloria
Pl. de la Paul
de la Generalitat
Rambla de Felip Pedrell
C. Bonavista
Carrer Arturo Angueta
Avinguda de Lleida
l'Ebre
Pere Albert
C. Posta de Massaluca
Migdia
Carrer
Valencia
Carrer Paüls
Arnes
Carrer
Comerç
C. Batea
Carrer Alacant
Carrer Hernán Cortés
Carrer
Plaça de Francesc Masià i Llusà
Francesc
Carrer
Pizarro
Rambla de Catalunya
Carrer Llarg de Sant Vicent
Carrer Castelló
Carrer Valencia
Avinguda de Cristobol Colon
Carrer Tarragona
C. Joan Monclús
Pl. Joan Monclús
Carrer Alcalde de Caldes
Pl. Germans Cruells
Carrer
Plaça Joaquim Bau
Tarragona
Alcanyis
Avinguda de l'Estadi
Passeig de l'Ebre
Alcantir
C. Monsenyor Barret
Pl. de Pius XIIè
Carrer Om
Carrer Olivera
Carrer Ulldecona
C. Mn. Vicent Fabregat
Carrer Sania
Carrer d'En Serra
Carrer La Galera
Carrer
C. Maestrenyes
Carrer Amor
Carrer Mas de Barberans
Rabida
Marques de la Roca
Pina
Carrer Illa de Genova
Carrer Abu Bakr
Passeig de l'Ebre
Carrer Llarg de Sant Vicent
Carrer
Carrer
Carrer

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
CAPITOL 01 ACTUACIONS PRÈVIES						
DTM050		**U**	**Desmuntatge i recuperació senyalització terra**			
			Desmuntatge i recuperacio de senyalització obsoleta ncorada a terra, inclòs elements de suport i ancoratge, de fins a 3 m² de superficie, amb mitjans manuals, i càrrega manual sobre camió o contenidor.			
mo087	1,50	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	26,28	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	26,00	0,52	
			Suma la partida			26,80
			Costos indirectes		5,00%	1,34
			TOTAL PARTIDA			**28,14**
DTM050b		**U**	**Desmuntatge i recuperació senyalització paret**			
			Desmuntatge i recuperació de senyalització obsoleta ancorada a paret, inclòs elements de suport i ancoratge, de fins a 1 m² de superficie, amb mitjans manuals, i càrrega manual sobre camió o contenidor.			
mo087	0,70	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	12,26	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	12,00	0,24	
			Suma la partida			12,50
			Costos indirectes		5,00%	0,63
			TOTAL PARTIDA			**13,13**
DTM100		**m³**	**Transport de senyalització obsoleta**			
			Transport de senyalització obsoleta (aproximadament 4 u/m³) amb un pes mitjà de fins a 500 kg/m³, mitjançant camió, a una distància màxima de 5 km, i descàrrega manual.			
mq04cap010a	0,36	h	Camió per a transport, de 12 t de càrrega.	37,53	13,51	
mo113	0,30	h	Peó ordinari construcció.	16,36	4,91	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	18,00	0,36	
			Suma la partida			18,78
			Costos indirectes		5,00%	0,94
			TOTAL PARTIDA			**19,72**
MPP010		**m²**	**Reparació de paviment afectat**			
			Reparació de paviment existent afectat per la retirada de senyalització obsoleta. La reparació consistirà en reutilitzar les peces existents o emprar-ne de noves de característiques iguals. - En el cas de paviment de peces ((pedra calcària, pedra granítica, panot), a grans trets consistirà reparar el paviment reben les peces sobre capa de 2 cm de morter bastard de ciment CEM II/A-P 32,5 R, cal i sorra, M-5, i rejuntades amb beurada de ciment 1/2 CEM II/B-P 32,5 R. , i realitzat sobre solera de formigó no estructural (HNE-20/P/20), de 20 cm d'espessor. En el cas de paviments de formigó es refarà el paviment amb formigó (HNE-20/P/20), amb el color, tonalitat i textura iguals. Fins i tot neteja prèvia de la superficie a reparar, repassos, guarit, neteja final, retirada, apilament i càrrega manual d'enderrocs sobre camió o contenidor.			
mt10hmf011Bc	0,15	m³	Formigó no estructural HNE-20/P/20, fabricat en central.	62,32	9,35	
mt01ara010	0,02	m³	Sorra de 0 a 5 mm de diàmetre.	12,61	0,25	
mt09mor020b	0,02	m³	Morter bastard de ciment CEM II/A-P 32,5 R, cal i sorra, tipus M	154,05	3,08	
mt18lev050aa	1,05	m²	Rajola de calcària de 60x30x4 cm, acabat serrat, color crema cla	20,94	21,99	
mt09lec020a	0,08	m³	Beurada de ciment 1/2 CEM II/B-P 32,5 N.	126,63	10,13	
mo041	0,61	h	Oficial 1ª construcció d'obra civil.	19,63	11,97	
mo087	1,22	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	21,37	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	78,00	1,56	
			Suma la partida			79,70
			Costos indirectes		5,00%	3,99
			TOTAL PARTIDA			**83,69**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
RPY005		**m²**	**Reparació de parament afectat**			
			Reparació de parament vertical exterior afectat per la retirada de senyalització, mitjançant picat puntual del revestiment amb mitjans manuals, aplicació de morter bastard a bona vista amb acabat superficial i color igual al existent. Inclòs pintat en color igual al existent. Fins i tot neteja prèvia de la superficie a reparar, repassos, guarit, neteja final, retirada, apilament i càrrega manual d'enderrocs sobre camió o contenidor.			
mt09mor010c	0,02	m³	Morter de ciment CEM II/B-P 32,5 N tipus M-5, confeccionat en ob	115,30	2,31	
mo020	0,63	h	Oficial 1ª construcció.	29,67	18,69	
mo113	1,13	h	Peó ordinari construcció.	16,36	18,49	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	39,00	0,78	
			Suma la partida			40,27
			Costos indirectes		5,00%	2,01
			TOTAL PARTIDA			**42,28**
DMX021		**m²**	**Demolició de dau de formigó 15 a 40 cm de gruix**			
			Demolició de dau de formigó 15 a 40 cm de gruix, amb martell pneumàtic, i càrrega manual sobre camió o contenidor.			
mq05mai030	0,84	h	Martell pneumàtic.	4,25	3,57	
mq05pdm010a	0,84	h	Compressor portàtil elèctric 2 m³/min de cabal.	3,97	3,33	
mo112	0,82	h	Peó especialitzat construcció.	17,31	14,19	
mo113	0,54	h	Peó ordinari construcció.	16,36	8,83	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	30,00	0,60	
			Suma la partida			30,52
			Costos indirectes		5,00%	1,53
			TOTAL PARTIDA			**32,05**
TIF010		**H**	**Grua autopropulsada de braç telescòpic**			
			Grua autopropulsada de braç telescòpic amb una capacitat d'elevació de 12 t i 20 m d'altura màxima de treball			
mq07gte010a	1,00	h	Grua autopropulsada de braç telescòpic amb una capacitat d'eleva	51,00	51,00	
mo113	1,00	h	Peó ordinari construcció.	16,36	16,36	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	67,00	1,34	
			Suma la partida			68,70
			Costos indirectes		5,00%	3,44
			TOTAL PARTIDA			**72,14**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
CAPITOL 02 PRODUCCIÓ SENYALS, GRÀFIQUES I ACCESSORIS						
TSV110A		**U**	**Fabricació mòdul de senyal tipus A (619x1768mm) RAL1015**			
			Mòdul de senyal tipus A (619x1768mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base A en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport A en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu.. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Base_A	1,00	U	Fabricació Base model A en xapa d'acer S235JR gruix 8mm, mitjanç	61,36	61,36	
Suport_A	1,00	U	Fabricació Suport model A en xapa d'acer S235JR gruix 4mm, mitja	172,07	172,07	
Lacat_B_A	1,00	U	Base A Lacat al forn RAL 1015	7,60	7,60	
Lacat_S_A	1,00	U	Suport A Lacat al forn RAL 1015	31,57	31,57	
Tornilleria_I	4,00	U	Fixació mecànica formada per tornillo d'acer inoxidable M10x30 D	2,25	9,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	282,00	5,64	
			Suma la partida.....			287,24
			Costos indirectes.....		5,00%	14,36
			TOTAL PARTIDA.....			**301,60**
TSV110Ac		**U**	**Fabricació mòdul de senyal tipus Ar (619x1700mm) RAL1015**			
			Mòdul de senyal tipus Ar (619x1700mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base A en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport A en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Base_AR	1,00	U	Fabricació Base model A en xapa d'acer S235JR gruix 8mm, mitjanç	61,36	61,36	
Suport_A	1,00	U	Fabricació Suport model A en xapa d'acer S235JR gruix 4mm, mitja	172,07	172,07	
Lacat_B_A	1,00	U	Base A Lacat al forn RAL 1015	7,60	7,60	
Lacat_S_A	1,00	U	Suport A Lacat al forn RAL 1015	31,57	31,57	
Tornilleria_I	4,00	U	Fixació mecànica formada per tornillo d'acer inoxidable M10x30 D	2,25	9,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	282,00	5,64	
			Suma la partida.....			287,24
			Costos indirectes.....		5,00%	14,36
			TOTAL PARTIDA.....			**301,60**
TSV110Ab		**U**	**Fabricació mòdul de senyal tipus A (619x1768mm) RAL9004**			
			Mòdul de senyal tipus A (619x1768mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base A en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport A en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 9004. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols.Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Base_A	1,00	U	Fabricació Base model A en xapa d'acer S235JR gruix 8mm, mitjanç	61,36	61,36	
Suport_A	1,00	U	Fabricació Suport model A en xapa d'acer S235JR gruix 4mm, mitja	172,07	172,07	
Lacat_B_Ab	1,00	U	Base A Lacat al forn RAL 9004	7,60	7,60	
Lacat_S_Ab	1,00	U	Suport A Lacat al forn RAL 9004	31,57	31,57	
Tornilleria_I	4,00	U	Fixació mecànica formada per tornillo d'acer inoxidable M10x30 D	2,25	9,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	282,00	5,64	
			Suma la partida.....			287,24
			Costos indirectes.....		5,00%	14,36
			TOTAL PARTIDA.....			**301,60**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
TSV110AA		**U**	**Fabricació mòdul de senyal tipus AA (951x1768mm) RAL9004**			
			Mòdul de senyal tipus A (951x1768mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base A en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport AA en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 9004. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Base_AA	1,00	U	Fabricació Base model AA en xapa d'acer S235JR gruix 8mm, mitjan	92,04	92,04	
Suport_AA	1,00	U	Fabricació Suport model AA en xapa d'acer S235JR gruix 4mm, mitj	234,26	234,26	
Lacat_B_AA	1,00	U	Base A Lacat al forn RAL 9004	11,40	11,40	
Lacat_S_AA	1,00	U	Suport A Lacat al forn RAL 9004	52,05	52,05	
Tornilleria_I	4,00	U	Fixació mecànica formada per tornillo d'acer inoxidable M10x30 D	2,25	9,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	399,00	7,98	
			Suma la partida.....			406,73
			Costos indirectes.....		5,00%	20,34
			TOTAL PARTIDA.....			**427,07**
TSV110BC		**U**	**Fabricació mòdul de senyal tipus BC (330x1768mm) RAL1015**			
			Mòdul de senyal tipus BC (330x1768mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base BC en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport BC en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Base_BCC1D	1,00	U	Fabricació Base model B, C,C1, D en xapa d'acer gruix 8mm, mitja	30,68	30,68	
Suport_BC	1,00	U	Fabricació Suport model BC en xapa d'acer S235JR gruix 4mm, mitj	109,87	109,87	
Lacat_B_BCC1D	1,00	U	Base B,C,C1,D Lacat al forn RAL 1015	3,80	3,80	
Lacat_S_BC	1,00	U	Suport BC Lacat al forn RAL 1015	20,48	20,48	
Tornilleria_I	4,00	U	Fixació mecànica formada per tornillo d'acer inoxidable M10x30 D	2,25	9,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	174,00	3,48	
			Suma la partida.....			177,31
			Costos indirectes.....		5,00%	8,87
			TOTAL PARTIDA.....			**186,18**
TSV110BC1		**U**	**Fabricació mòdul de senyal tipus C1 (330x1918mm) RAL1015**			
			Mòdul de senyal tipus C1 (330x1918mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base BC en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport C1 en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu.. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Base_BCC1D	1,00	U	Fabricació Base model B, C,C1, D en xapa d'acer gruix 8mm, mitja	30,68	30,68	
Suport_BC1	1,00	U	Fabricació Suport model C1 en xapa d'acer S235JR gruix 4mm, mitj	112,98	112,98	
Lacat_B_BCC1D	1,00	U	Base B,C,C1,D Lacat al forn RAL 1015	3,80	3,80	
Lacat_S_BC1	1,00	U	Suport C1 Lacat al forn RAL 1015	21,91	21,91	
Tornilleria_I	4,00	U	Fixació mecànica formada per tornillo d'acer inoxidable M10x30 D	2,25	9,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	178,00	3,56	
			Suma la partida.....			181,93
			Costos indirectes.....		5,00%	9,10
			TOTAL PARTIDA.....			**191,03**

QUADRE DE DESCOMPOSATS

MUSEU OBERT FASE 2 LOT 1

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
TSV110D		**U**	**Fabricació mòdul de senyal tipus D (330x1000mm) RAL1015**			
			Mòdul de senyal tipus D (330x1000mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base BC en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport D en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser, plegat i soldat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols.Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu.. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Base_BCC1D	1,00	U	Fabricació Base model B, C,C1, D en xapa d'acer gruix 8mm, mitja	30,68	30,68	
Suport_D	1,00	U	Fabricació Suport model D en xapa d'acer S235JR gruix 4mm, mitja	62,19	62,19	
Lacat_B_BCC1D	1,00	U	Base B,C,C1,D Lacat al forn RAL 1015	3,80	3,80	
Lacat_S_D	1,00	U	Suport D Lacat al forn RAL 1015	11,21	11,21	
Tornilleria_I	4,00	U	Fixació mecànica formada per tornillo d'acer inoxidable M10x30 D	2,25	9,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	117,00	2,34	
			Suma la partida			119,22
			Costos indirectes		5,00%	5,96
			TOTAL PARTIDA			**125,18**
TSV110E		**U**	**Fabricació mòdul de senyal tipus E (330x330mm) RAL1015**			
			Mòdul de senyal tipus E (330x330mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base E en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport E en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser, plegat i soldat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 reblons d'acer inoxidable Ø4x16 DIN7337(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Base_E	1,00	U	Fabricació Base model E en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tal	32,13	32,13	
Suport_E	1,00	U	Fabricació Suport model E en xapa d'acer S235JR gruix 4mm, mitja	21,77	21,77	
Lacat_B_E	1,00	U	Base E Lacat al forn RAL 1015	5,92	5,92	
Lacat_S_E	1,00	U	Suport E Lacat al forn RAL 1015	3,55	3,55	
Reblo_Inox	4,00	U	Fixació mecànica formada per rebló inox ceg Ø4x16 DIN7337(A2)	1,25	5,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	68,00	1,36	
			Suma la partida			69,73
			Costos indirectes		5,00%	3,49
			TOTAL PARTIDA			**73,22**
TSV110P		**U**	**Fabricació mòdul de senyal tipus P (1594x2012mm) RAL1015**			
			Mòdul de senyal tipus P (1594x2012mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt de 2 bases i 1 suport segons especificacions de plànols. Base P en tub #70x70x3 i xapa de 150x150mm i gruix 8mm mecanitzada amb tall làser i fixació mitjançant soldadura. Suport P en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 6 reblons d'acer inoxidable Ø4x16 DIN7337(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Base_P	2,00	U	Fabricació Base model P en tub GFJDGJDSxapa d'acer gruix 8mm, mi	31,61	63,22	
Suport_P	1,00	U	Fabricació Suport model D en xapa d'acer S235JR gruix 4mm, mitja	165,85	165,85	
Lacat_B_P	2,00	U	Base P Lacat al forn RAL 1015	10,00	20,00	
Lacat_S_P	1,00	U	Suport P Lacat al forn RAL 1015	48,33	48,33	
Reblo_Inox	6,00	U	Fixació mecànica formada per rebló inox ceg Ø4x16 DIN7337(A2)	1,25	7,50	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	305,00	6,10	
			Suma la partida			311,00
			Costos indirectes		5,00%	15,55
			TOTAL PARTIDA			**326,55**
GRAF_A		**U**	**Gràfica tipus A (620x1750mm)**			
			Vinil amb impressió digital laminat mate de 620x1750mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Inclòs plegat del composite per adaptar-se al suport de la senyal. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Dgraf_A	1,09	m2	Vinil impressió digital i montatge sobre Dibond gruix 3mm o equi	308,00	335,72	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	336,00	6,72	
			Suma la partida			342,44
			Costos indirectes		5,00%	17,12
			TOTAL PARTIDA			**359,56**

QUADRE DE DESCOMPOSATS

MUSEU OBERT FASE 2 LOT 1

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
GRAF_AA		**U**	**Gràfica tipus AA (930x1750mm)**			
			Vinil amb impressió digital laminat mate de 930x1750mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Inclòs plegat del composite per adaptar-se al suport de la senyal. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Dgraf_A	1,63	m2	Vinil impressió digital i montatge sobre Dibond gruix 3mm o equi	308,00	502,04	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	502,00	10,04	
			Suma la partida			512,08
			Costos indirectes		5,00%	25,60
			TOTAL PARTIDA			**537,68**
GRAF_BC		**U**	**Gràfica tipus B/C (310x 1750mm)**			
			Vinil amb impressió digital laminat mate de 310x1750mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Dgraf_A	0,54	m2	Vinil impressió digital i montatge sobre Dibond gruix 3mm o equi	308,00	166,32	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	166,00	3,32	
			Suma la partida			169,64
			Costos indirectes		5,00%	8,48
			TOTAL PARTIDA			**178,12**
GRAF_C1		**U**	**Gràfica tipus C1 (310x1900mm)**			
			Vinil amb impressió digital laminat mate de 310x1900mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Dgraf_A	0,59	m2	Vinil impressió digital i montatge sobre Dibond gruix 3mm o equi	308,00	181,72	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	182,00	3,64	
			Suma la partida			185,36
			Costos indirectes		5,00%	9,27
			TOTAL PARTIDA			**194,63**
GRAF_D		**U**	**Gràfica tipus D (310x1036mm)**			
			Vinil amb impressió digital laminat mate de 310x1036mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Inclòs plegat del composite per adaptar-se al suport de la senyal. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Dgraf_A	0,32	m2	Vinil impressió digital i montatge sobre Dibond gruix 3mm o equi	308,00	98,56	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	99,00	1,98	
			Suma la partida			100,54
			Costos indirectes		5,00%	5,03
			TOTAL PARTIDA			**105,57**
GRAF_E		**U**	**Gràfica tipus E (310x310 mm)**			
			Vinil amb impressió digital laminat mate de 310x310mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Dgraf_A	0,10	m2	Vinil impressió digital i montatge sobre Dibond gruix 3mm o equi	308,00	30,80	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	31,00	0,62	
			Suma la partida			31,42
			Costos indirectes		5,00%	1,57
			TOTAL PARTIDA			**32,99**
GRAF_P		**U**	**Gràfica tipus P (1500x1140 mm)**			
			Vinil amb impressió digital laminat mate de 1500x1140mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.			
Dgraf_A	1,71	m2	Vinil impressió digital i montatge sobre Dibond gruix 3mm o equi	308,00	526,68	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	527,00	10,54	
			Suma la partida			537,22
			Costos indirectes		5,00%	26,86
			TOTAL PARTIDA			**564,08**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
QR_AL		**U**	**Codi QR específic sobre alumini.** Impressió codi QR sobre panell d'alumini de Ø46mm i gruix 2mm, imprès en relleu i pintat. Inclòs banda autoadhesiva per a montatge sobre gràfica. Tot segons detalls de plànols i gràfiques.			
DQR	1,00	U	Codi QR sobre panell d'alumini blanc de Ø46mm imprès en relleu i	6,00	6,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	6,00	0,12	
			Suma la partida			6,12
			Costos indirectes		5,00%	0,31
			TOTAL PARTIDA			**6,43**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
CAPITOL 03 INSTAL·LACIÓ SENYALS						
0GG010		**U**	**Jornada supervisió arqueològica d'excavació bases cartelleria.** Jornada de supervisió arqueològica dels treballs d'excavació de bases de cartelleria, de 8 hores diàries, amb presa de dades per a la realització de la memòria i l'informe final dels treballs. Inclou: Desplaçament. Inspecció visual i presa de dades. Redacció de l'informe tècnic.			
mt51arq010	0,01	U	Material fungible per a treballs d'arqueologia.	960,00	9,60	
mt51arq020	0,01	U	Material i utillatge per a treballs d'arqueologia.	1.380,00	13,80	
mo000	10,64	h	arqueòleg.	32,30	343,67	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	367,00	7,34	
			Suma la partida			374,41
			Costos indirectes		5,00%	18,72
			TOTAL PARTIDA			**393,13**
CHH020CD		**U**	**Sabata de formigó HM-20/B/20/I de 50x40x50cm.** Formació de sabata 50x40x50cm per a suport senyal de formigó HM-20/B/20/I fabricat a l'obra, montatge plantilla d'ancoratge amb perns cargolats amb volandees, rosca i contrafemella. Inclòs excavació en terreny dur, amb mitjans manuals, retirada dels materials excavats i carga manual a camió.			
mq05pdm010a	0,50	h	Compressor portàtil elèctric 2 m³/min de cabal.	3,97	1,99	
mq05mai030	0,50	h	Martell pneumàtic.	4,25	2,13	
mt10hmf010Mm	0,11	m³	Formigó HM-20/B/20/I, fabricat en obra.	110,20	12,12	
mt07ala011f	3,00	kg	Platina d'acer laminat UNE-EN 10025 S235JR, per aplicacions estr	2,91	8,73	
mt07aco010c	1,78	kg	Ferralla elaborada en taller industrial amb acer en barres corru	1,60	2,85	
mt07www040a	4,00	U	Joc de volanderes, rosca i contrafemella, per a pern d'ancoratge	1,62	6,48	
mo041	2,00	h	Oficial 1ª construcció d'obra civil.	19,63	39,26	
mo087	2,00	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	35,04	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	109,00	2,18	
			Suma la partida			110,78
			Costos indirectes		5,00%	5,54
			TOTAL PARTIDA			**116,32**
CHH020A		**U**	**Sabata de formigó HM-20/B/20/I de 80x45x50cm.** Formació de sabata 80x45x50cm per a suport senyal de formigó HM-20/B/20/I fabricat a l'obra, montatge plantilla d'ancoratge amb perns cargolats amb volandees, rosca i contrafemella. Inclòs excavació en terreny dur, amb mitjans manuals, retirada dels materials excavats i carga manual a camió.			
mq05pdm010a	0,60	h	Compressor portàtil elèctric 2 m³/min de cabal.	3,97	2,38	
mq05mai030	0,60	h	Martell pneumàtic.	4,25	2,55	
mt10hmf010Mm	0,20	m³	Formigó HM-20/B/20/I, fabricat en obra.	110,20	22,04	
mt07ala011f	4,91	kg	Platina d'acer laminat UNE-EN 10025 S235JR, per aplicacions estr	2,91	14,29	
mt07aco010c	1,78	kg	Ferralla elaborada en taller industrial amb acer en barres corru	1,60	2,85	
mt07www040a	4,00	U	Joc de volanderes, rosca i contrafemella, per a pern d'ancoratge	1,62	6,48	
mo041	2,20	h	Oficial 1ª construcció d'obra civil.	19,63	43,19	
mo087	1,20	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	21,02	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	115,00	2,30	
			Suma la partida			117,10
			Costos indirectes		5,00%	5,86
			TOTAL PARTIDA			**122,96**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
CHH020AA		**U**	**Sabata de formigó HM-20/B/20/I de 100x60x50cm.** Formació de sabata 100x60x50cm per a suport senyal de formigó HM-20/B/20/I fabricat a l'obra, montatge plantilla d'ancoratge amb perns cargolats amb volandees, rosca i contrafemella. Inclòs excavació en terreny dur, amb mitjans manuals, retirada dels materials excavats i carga manual a camió.			
mq05pdm010a	0,70	h	Compressor portàtil elèctric 2 m³/min de cabal.	3,97	2,78	
mq05mai030	0,70	h	Martell pneumàtic.	4,25	2,98	
mt10hmf010Mm	0,33	m³	Formigó HM-20/B/20/I, fabricat en obra.	110,20	36,37	
mt07ala011f	6,00	kg	Platina d'acer laminat UNE-EN 10025 S235JR, per aplicacions estr	2,91	17,46	
mt07aco010c	3,00	kg	Ferralla elaborada en taller industrial amb acer en barres corru	1,60	4,80	
mt07www040a	6,00	U	Joc de volanderes, rosca i contrafemella, per a pern d'ancoratge	1,62	9,72	
mo041	1,40	h	Oficial 1ª construcció d'obra civil.	19,63	27,48	
mo087	1,40	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	24,53	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	126,00	2,52	
				Suma la partida.....		128,64
				Costos indirectes.....	5,00%	6,43
				TOTAL PARTIDA.....		**135,07**
TJJ040b		**U**	**Montatge de senyal tipus B,C,C1,D,P sobre sabata formigó.** Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus B,C,C1,D,P sobre sabata formigó (senyal, sabata formigó i barra roscada no inclosos). Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Instal·lació mòdul i anivellat. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.			
mq04cag010a	0,50	h	Camió amb grua de fins a 6 t.	56,47	28,24	
mo041	1,50	h	Oficial 1ª construcció d'obra civil.	19,63	29,45	
mo087	1,50	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	26,28	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	84,00	1,68	
				Suma la partida.....		85,65
				Costos indirectes.....	5,00%	4,28
				TOTAL PARTIDA.....		**89,93**
TJJ040bb		**U**	**Montatge de senyal tipus A sobre sabata formigó.** Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus A sobre sabata formigó (senyal, sabata formigó i barra roscada no inclosos). Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Instal·lació mòdul i anivellat. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.			
mq04cag010a	0,50	h	Camió amb grua de fins a 6 t.	56,47	28,24	
mo041	1,60	h	Oficial 1ª construcció d'obra civil.	19,63	31,41	
mo087	1,60	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	28,03	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	88,00	1,76	
				Suma la partida.....		89,44
				Costos indirectes.....	5,00%	4,47
				TOTAL PARTIDA.....		**93,91**
TJJ040bbb		**U**	**Montatge de senyal tipus AA sobre sabata formigó.** Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus AA sobre sabata formigó (senyal, sabata formigó i barra roscada no inclosos). Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Instal·lació mòdul i anivellat. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.			
mq04cag010a	0,50	h	Camió amb grua de fins a 6 t.	56,47	28,24	
mo041	1,80	h	Oficial 1ª construcció d'obra civil.	19,63	35,33	
mo087	1,80	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	31,54	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	95,00	1,90	
				Suma la partida.....		97,01
				Costos indirectes.....	5,00%	4,85
				TOTAL PARTIDA.....		**101,86**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
TJJ040		**U**	**Montatge mòdul de senyal tipus B,C,C1,D sobre paviment.** Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus B,C,C1,D (senyal no inclosa), sobre paviment existent. Ancoratge químic compost per resina i vareta roscada d'acer inoxidable, femella i volandera, de 10 mm de diàmetre, per a fixació d'element no estructural. Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Replanteig de la posició de l'ancoratge. Execució de la perforació. Neteja de la pols resultant. Injecció de la resina. Inserció de vareta roscada. Instal·lació mòdul i anivellat amb falques metaliques i morter nivellantment. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Neteja de les restes sobrants. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.			
mq04cag010a	0,30	h	Camió amb grua de fins a 6 t.	56,47	16,94	
mt26aaq010e	4,00	U	Ancoratge químic compost per resina i vareta roscada d'acer inox	4,50	18,00	
mt09reh330	0,20	kg	Morter de resina epoxi amb sorra de sílice, d'enduriment ràpid,	5,11	1,02	
mo041	1,80	h	Oficial 1ª construcció d'obra civil.	19,63	35,33	
mo087	1,80	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	31,54	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	103,00	2,06	
				Suma la partida.....		104,89
				Costos indirectes.....	5,00%	5,24
				TOTAL PARTIDA.....		**110,13**
TJJ040c		**U**	**Montatge mòdul de senyal tipus A sobre paviment.** Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus A (senyal no inclosa), sobre paviment existent. Ancoratge químic compost per resina i vareta roscada d'acer inoxidable, femella i volandera, de 10 mm de diàmetre, per a fixació d'element no estructural. Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Replanteig de la posició de l'ancoratge. Execució de la perforació. Neteja de la pols resultant. Injecció de la resina. Inserció de vareta roscada. Instal·lació mòdul i anivellat amb falques metaliques i morter nivellantment. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Neteja de les restes sobrants. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.			
mq04cag010a	0,50	h	Camió amb grua de fins a 6 t.	56,47	28,24	
mt26aaq010e	4,00	U	Ancoratge químic compost per resina i vareta roscada d'acer inox	4,50	18,00	
mt09reh330	0,25	kg	Morter de resina epoxi amb sorra de sílice, d'enduriment ràpid,	5,11	1,28	
mo041	1,90	h	Oficial 1ª construcció d'obra civil.	19,63	37,30	
mo087	1,90	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	33,29	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	118,00	2,36	
				Suma la partida.....		120,47
				Costos indirectes.....	5,00%	6,02
				TOTAL PARTIDA.....		**126,49**
TJJ040cb		**U**	**Montatge mòdul de senyal tipus E sobre paret** Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus A (senyal no inclosa), sobre paviment existent. Ancoratge químic compost per resina i vareta roscada d'acer inoxidable, femella i volandera, de 10 mm de diàmetre, per a fixació d'element no estructural. Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Replanteig de la posició de l'ancoratge. Execució de la perforació. Neteja de la pols resultant. Injecció de la resina. Inserció de vareta roscada. Instal·lació mòdul i anivellat amb falques metaliques i morter nivellantment. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Neteja de les restes sobrants. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.			
mt26aaa033b	4,00	U	Ancoratge mecànic amb tac de niló i cargol d'acer inoxidable AIS	1,20	4,80	
mo041	0,75	h	Oficial 1ª construcció d'obra civil.	19,63	14,72	
mo087	0,75	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	13,14	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	33,00	0,66	
				Suma la partida.....		33,32
				Costos indirectes.....	5,00%	1,67
				TOTAL PARTIDA.....		**34,99**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
TJJ040cc		**U**	**Montatge mòdul de senyal tipus P sobre paviment.** Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus P (senyal no inclosa), sobre paviment existent. Ancoratge químic compost per resina i vareta roscada d'acer inoxidable, femella i volandera, de 10 mm de diàmetre, per a fixació d'element no estructural. Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Replanteig de la posició de l'ancoratge. Execució de la perforació. Neteja de la pols resultant. Injecció de la resina. Inserció de vareta roscada. Instal·lació mòdul i anivellat amb falques metaliques i morter nivellantment. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Neteja de les restes sobrants. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.			
mq04cag010a	0,50	h	Camió amb grua de fins a 6 t.	56,47	28,24	
mt26aaq010e	8,00	U	Ancoratge químic compost per resina i vareta roscada d'acer inox	4,50	36,00	
mt09reh330	0,25	kg	Morter de resina epoxi amb sorra de sílice, d'enduriment ràpid,	5,11	1,28	
mo041	1,90	h	Oficial 1ª construcció d'obra civil.	19,63	37,30	
mo087	1,90	h	Ajudant construcció d'obra civil.	17,52	33,29	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	136,00	2,72	
			Suma la partida			138,83
			Costos indirectes		5,00%	6,94
			TOTAL PARTIDA			**145,77**
FIX_A		**U**	**Fixació de gràfica tipus A (620x1750mm)** Fixació de gràfica tipus A (620x1750mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.			
mt20wwr010	0,65	kg	Adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liqu	27,80	18,07	
mt20ffm020a	2,02	m	Cinta adhesiva doble cara.	3,20	6,46	
mo018	0,90	h	Oficial 1ª serraller.	30,13	27,12	
mo059	0,70	h	Ajudant serraller.	26,48	18,54	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	70,00	1,40	
			Suma la partida			71,59
			Costos indirectes		5,00%	3,58
			TOTAL PARTIDA			**75,17**
FIX_AA		**U**	**Fixació de gràfica tipus AA (930x1750mm)** Fixació de gràfica tipus AA (930x1750mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.			
mt20wwr010	1,20	kg	Adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liqu	27,80	33,36	
mt20ffm020a	3,02	m	Cinta adhesiva doble cara.	3,20	9,66	
mo018	1,10	h	Oficial 1ª serraller.	30,13	33,14	
mo059	0,80	h	Ajudant serraller.	26,48	21,18	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	97,00	1,94	
			Suma la partida			99,28
			Costos indirectes		5,00%	4,96
			TOTAL PARTIDA			**104,24**
FIX_BC		**U**	**Fixació de gràfica tipus B/C (310x1750mm)** Fixació de gràfica tipus B/C (310x1750mm)sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.			
mt20wwr010	0,65	kg	Adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liqu	27,80	18,07	
mt20ffm020a	1,00	m	Cinta adhesiva doble cara.	3,20	3,20	
mo018	0,70	h	Oficial 1ª serraller.	30,13	21,09	
mo059	0,60	h	Ajudant serraller.	26,48	15,89	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	58,00	1,16	
			Suma la partida			59,41
			Costos indirectes		5,00%	2,97
			TOTAL PARTIDA			**62,38**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
FIX_C1		**U**	**Fixació de gràfica tipus C1 (310x1900mm)** Fixació de gràfica tipus C1 (310x1900mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.			
mt20wwr010	0,71	kg	Adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liqu	27,80	19,74	
mt20ffm020a	1,09	m	Cinta adhesiva doble cara.	3,20	3,49	
mo018	0,72	h	Oficial 1ª serraller.	30,13	21,69	
mo059	0,61	h	Ajudant serraller.	26,48	16,15	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	61,00	1,22	
			Suma la partida			62,29
			Costos indirectes		5,00%	3,11
			TOTAL PARTIDA			**65,40**
FIX_D		**U**	**Fixació de gràfica tipus D (310x1036mm)** Fixació de gràfica tipus D (310x1036mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.			
mt20wwr010	0,39	kg	Adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liqu	27,80	10,84	
mt20ffm020a	0,59	m	Cinta adhesiva doble cara.	3,20	1,89	
mo018	0,62	h	Oficial 1ª serraller.	30,13	18,68	
mo059	0,62	h	Ajudant serraller.	26,48	16,42	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	48,00	0,96	
			Suma la partida			48,79
			Costos indirectes		5,00%	2,44
			TOTAL PARTIDA			**51,23**
FIX_E		**U**	**Fixació de gràfica tipus E (310x310mm)** Fixació de gràfica tipus E (310x310mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.			
mt20wwr010	0,12	kg	Adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liqu	27,80	3,34	
mt20ffm020a	0,19	m	Cinta adhesiva doble cara.	3,20	0,61	
mo018	0,55	h	Oficial 1ª serraller.	30,13	16,57	
mo059	0,53	h	Ajudant serraller.	26,48	14,03	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	35,00	0,70	
			Suma la partida			35,25
			Costos indirectes		5,00%	1,76
			TOTAL PARTIDA			**37,01**
FIX_P		**U**	**Fixació de gràfica tipus P (1500x1140mm)** Fixació de gràfica tipus P (1500x1140mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.			
mt20wwr010	1,20	kg	Adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liqu	27,80	33,36	
mt20ffm020a	3,17	m	Cinta adhesiva doble cara.	3,20	10,14	
mo018	1,03	h	Oficial 1ª serraller.	30,13	31,03	
mo059	0,82	h	Ajudant serraller.	26,48	21,71	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	96,00	1,92	
			Suma la partida			98,16
			Costos indirectes		5,00%	4,91
			TOTAL PARTIDA			**103,07**
FIX_QR		**U**	**Fixació de codi QR autoadhesiu.** Fixació de codi QR autoadhesiu sobre gràfica prèviament instal·lada in-situ. Caldrà comprovar la correspondència entre el codi QR i el tema de la gràfica abans de la seva fixació.			
mo059	0,30	h	Ajudant serraller.	26,48	7,94	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	8,00	0,16	
			Suma la partida			8,10
			Costos indirectes		5,00%	0,41
			TOTAL PARTIDA			**8,51**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
CAPITOL 04 SEGURETAT I SALUT						
YSB130		**m**	**Tanca delimitació provisional de zona d'obres.**			
			Tanca de vianants de ferro, de 1,10x2,50 m, amortitzable en 20 usos, per a delimitació provisional de zona d'obres.			
mt50vbe010dbk	0,02	U	Tanca de vianants de ferro, de 1,10x2,50 m, color groc, amb barr	36,90	0,74	
mt50vbe020	0,05	U	Tub reflector de PVC, color taronja, per millorar la visibilitat	2,11	0,11	
mo120	0,15	h	Peó Seguretat i Salut.	16,36	2,45	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	3,00	0,06	
			Suma la partida			3,36
			Costos indirectes	5,00%		0,17
			TOTAL PARTIDA			**3,53**
YSB060		**U**	**Con d'abalisament reflector de 75 cm d'altura.**			
			Con d'abalisament reflector de 75 cm d'altura, de 2 peces, amb cos de polietilè i base de cautxú, amb 1 banda reflectora de 300 mm d'amplada i retroreflectància nivell 1 (E.G.), amortitzable en 10 usos.			
mt50bal030Ca	0,10	U	Con d'abalisament reflector de 75 cm d'altura, de 2 peces, amb c	16,29	1,63	
mo120	0,03	h	Peó Seguretat i Salut.	16,36	0,49	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	2,00	0,04	
			Suma la partida			2,16
			Costos indirectes	5,00%		0,11
			TOTAL PARTIDA			**2,27**
YSB050		**m**	**Cinta reflectora per a abalisament.**			
			Cinta reflectora per a abalisament, de material plàstic, de 10 cm d'amplada, impresa per ambdues cares en franges de color groc i negre.			
mt50bal010h	1,10	m	Cinta reflectora per a abalisament, de material plàstic, de 10 c	0,21	0,23	
mo120	0,10	h	Peó Seguretat i Salut.	16,36	1,64	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	2,00	0,04	
			Suma la partida			1,91
			Costos indirectes	5,00%		0,10
			TOTAL PARTIDA			**2,01**
YIX010		**U**	**Conjunt d'EPIs necessaris**			
			Conjunt d'equips de protecció individual, necessaris per al compliment de la normativa vigent en matèria de Seguretat i Salut en el Treball.			
			Sense descomposició			843,20
			Costos indirectes	5,00%		42,16
			TOTAL PARTIDA			**885,36**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
CAPITOL 05 GESTIÓ DE RESIDUS						
GRA020		**m³**	**Transport amb camió de mescla sense classificar de residus inert**			
			Transport amb camió de mescla sense classificar de residus inerts produïts en obres de construcció i/o demolició, a abocador específic, instal·lació de tractament de residus de construcció i demolició externa a l'obra o centre de valorització o eliminació de residus, situat a 5 km de distància.			
mq04cap020aa	0,10	h	Camió de transport de 10 t amb una capacitat de 8 m³ i 2 eixos.	25,78	2,58	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	3,00	0,06	
			Suma la partida			2,64
			Costos indirectes		5,00%	0,13
			TOTAL PARTIDA			**2,77**
GRB020		**m³**	**Cànon d'abocament per lliurament de mescla sense classificar de**			
			Cànon d'abocament per lliurament de mescla sense classificar de residus inerts produïts a obres de construcció i/o demolició, en abocador específic, instal·lació de tractament de residus de construcció i demolició externa a l'obra o centre de valorització o eliminació de residus.			
mq04res025c	1,36	m³	Cànon d'abocament per lliurament de barreja sense classificar de	15,90	21,62	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	22,00	0,44	
			Suma la partida			22,06
			Costos indirectes		5,00%	1,10
			TOTAL PARTIDA			**23,16**

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
	CAPITOL 01 ACTUACIONS PRÈVIES								
DTM050	**U Desmuntatge i recuperació senyalització terra**								
	Desmuntatge i recuperacio de senyalització obsoleta ncorada a terra, inclòs elements de suport i ancoratge, de fins a 3 m² de superfície, amb mitjans manuals, i càrrega manual sobre camió o contenidor.								
	nº1,2,3,22,23,24,25,26,27,28,29,33,34	13				13,00			
	nº30,31,32 (increment amidament per dimensió)	3	2,00			6,00			
	nº 35 (Increment amidament per dimensió)	1	3,00			3,00			
	nº 36,37,38,40,41	5				5,00			
							27,00	28,14	759,78
DTM050b	**U Desmuntatge i recuperació senyalització paret**								
	Desmuntatge i recuperació de senyalització obsoleta ancorada a paret, inclòs elements de suport i ancoratge, de fins a 1 m² de superfície, amb mitjans manuals, i càrrega manual sobre camió o contenidor.								
	nº4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21.	13				13,00			
							13,00	13,13	170,69
DTM100	**m³ Transport de senyalització obsoleta**								
	Transport de senyalització obsoleta (aproximadament 4 u/m³) amb un pes mitjà de fins a 500 kg/m³, mitjançant camió, a una distància màxima de 5 km, i descàrrega manual.								
	Senyals obsoletes 71ut.	17,75				17,75			
	Criteri amidament 71ut/ 4= 17'75m³								
							17,75	19,72	350,03
MPP010	**m² Reparació de paviment afectat**								
	Reparació de paviment existent afectat per la retirada de senyalització obsoleta. La reparació consistirà en reutilitzar les peces existents o emprar-ne de noves de característiques iguals. - En el cas de paviment de peces ((pedra calcària, pedra granítica, panot), a grans trets consistirà reparar el paviment reben les peces sobre capa de 2 cm de morter bastard de ciment CEM II/A-P 32,5 R, cal i sorra, M-5, i rejuntades amb beurada de ciment 1/2 CEM II/B-P 32,5 R. , i realitzat sobre solera de formigó no estructural (HNE-20/P/20), de 20 cm d'espessor. En el cas de paviments de formigó es refarà el paviment amb formigó (HNE-20/P/20), amb el color, tonalitat i textura iguals. Fins i tot neteja prèvia de la superfície a reparar, repassos, guarit, neteja final, retirada, apilament i càrrega manual d'enderrocs sobre camió o contenidor.								
	Senyals a retirar ancorades a terra.								
	(estimació 0.5m² per senyal)								
	nº 2,3,22,23,24,25,26,27,28,29,30,33,34	13	0,50			6,50			
	(estimació 0.5m² per senyal)								
	nº 36,37,38,40,41	5	0,25			1,25			
							7,75	83,69	648,60
RPY005	**m² Reparació de parament afectat**								
	Reparació de parament vertical exterior afectat per la retirada de senyalització, mitjançant picat puntual del revestiment amb mitjans manuals, aplicació de morter bastard a bona vista amb acabat superficial i color igual al existent. Inclòs pintat en color igual al existent. Fins i tot neteja prèvia de la superfície a reparar, repassos, guarit, neteja final, retirada, apilament i càrrega manual d'enderrocs sobre camió o contenidor.								
	Senyals a retirar ancorades a paret.								
	nº4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21.	13	0,50			6,50			
							6,50	42,28	274,82
DMX021	**m² Demolició de dau de formigó 15 a 40 cm de gruix**								
	Demolició de dau de formigó 15 a 40 cm de gruix, amb martell pneumàtic, i càrrega manual sobre camió o contenidor.								
	nº 1,31,32	3	1,00	0,70		2,10			
	nº 35	1	3,00	0,70		2,10			

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
	10% més cabuda	1	0,10		4,20	0,42			
							4,62	32,05	148,07
TIF010	**H Grua autopropulsada de braç telescòpic**								
	Grua autopropulsada de braç telescòpic amb una capacitat d'elevació de 12 t i 20 m d'altura màxima de treball								
	nº 30,31,32,35 (Senyals acer corten de major dimensió)	4	0,75			3,00			
							3,00	72,14	216,42
	TOTAL CAPITOL 01 ACTUACIONS PRÈVIES								**2.568,41**

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
	CAPITOL 02 PRODUCCIÓ SENYALS, GRÀFIQUES I ACCESSORIS								
TSV110A	**U Fabricació mòdul de senyal tipus A (619x1768mm) RAL1015**								
	Mòdul de senyal tipus A (619x1768mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base A en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport A en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu.. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	A M03, M05, M06, M07, M16, M23, M41	7				7,00			
	A2 M18,M04,M15,M26	4				4,00			
	A3 M37, M38	2				2,00			
							13,00	301,60	3.920,80
TSV110Ac	**U Fabricació mòdul de senyal tipus Ar (619x1700mm) RAL1015**								
	Mòdul de senyal tipus Ar (619x1700mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base A en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport A en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	Ar M08 (Limitació alçada, veure plànol)	1				1,00			
							1,00	301,60	301,60
TSV110Ab	**U Fabricació mòdul de senyal tipus A (619x1768mm) RAL9004**								
	Mòdul de senyal tipus A (619x1768mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base A en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport A en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 9004. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols.Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	A M42, M43	2				2,00			
							2,00	301,60	603,20
TSV110AA	**U Fabricació mòdul de senyal tipus AA (951x1768mm) RAL9004**								
	Mòdul de senyal tipus A (951x1768mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base A en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport AA en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 9004. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	AA S44	1				1,00			
							1,00	427,07	427,07

PRESSUPOST I AMIDAMENTS

MUSEU OBERT FASE 2 LOT 1

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
TSV110BC	**U Fabricació mòdul de senyal tipus BC (330x1768mm) RAL1015**								
	Mòdul de senyal tipus BC (330x1768mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base BC en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport BC en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	B M02	1				1,00			
	C2 M14,M17,M19,M20,M22,M24,M25,M27,M29,M30,M31,M32,M39,M40	14				14,00			
	C3 M21,M28,M33,M34,M35,M36	6				6,00			
	C S03,S06,S10,S11,S14,S16,S17,S18,S19,S24,S25,S27,S28	13				13,00			
							34,00	186,18	6.330,12
TSV110BC1	**U Fabricació mòdul de senyal tipus C1 (330x1918mm) RAL1015**								
	Mòdul de senyal tipus C1 (330x1918mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base BC en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport C1 en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu.. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	C1 M09,M10,M11,M12,M13	5				5,00			
							5,00	191,03	955,15
TSV110D	**U Fabricació mòdul de senyal tipus D (330x1000mm) RAL1015**								
	Mòdul de senyal tipus D (330x1000mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base BC en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport D en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser, plegat i soldat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols.Inclòs joc de 4 tornillos d'acer inoxidable M10x30 DIN933(A2), rosca M10 DIN934(A2) i arandela DIN9021(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu.. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	D S23,S26,S45,S48,S52,S59,S61,S64,S66,S80	10				10,00			
	S83,S87,S88,S89,S91,S92,S97,S99,S100,S101	10				10,00			
	S102,S103,S104,S105,S106,S107,S108,S109	8				8,00			
	S110,S111,S112,S113,S116,S118,S119,S120	8				8,00			
	S121,S129,S131,S132,S133,S136,S145,S146	8				8,00			
	S147,S148,S149	3				3,00			
							47,00	125,18	5.883,46
TSV110E	**U Fabricació mòdul de senyal tipus E (330x330mm) RAL1015**								
	Mòdul de senyal tipus E (330x330mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt base-suport segons especificacions de plànols. Base E en xapa de gruix 8mm mecanitzada amb tall làser (base+pletines) i fixació mitjançant soldadura. Suport E en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser, plegat i soldat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 4 reblons d'acer inoxidable Ø4x16 DIN7337(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	E S54,S56,S57,S58	4				4,00			
							4,00	73,22	292,88

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
TSV110P	**U Fabricació mòdul de senyal tipus P (1594x2012mm) RAL1015**								
	Mòdul de senyal tipus P (1594x2012mm) en xapa d'acer S235JR, format per un conjunt de 2 bases i 1 suport segons especificacions de plànols. Base P en tub #70x70x3 i xapa de 150x150mm i gruix 8mm mecanitzada amb tall làser i fixació mitjançant soldadura. Suport P en xapa d'acer gruix 4mm, mitjançant tall làser i plegat. Tractament per separat (base i suport) mitjançant galvanitzat en calent i posterior lacat al forn RAL 1015. Tot acabat i preparat per al seu ensamblatge en ubicació definitiva segons plànols. Inclòs joc de 6 reblons d'acer inoxidable Ø4x16 DIN7337(A2) per a fixació de la base al suport in-situ al lloc definitiu. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	P S150,S151	2				2,00			
							2,00	326,55	653,10
GRAF_A	**U Gràfica tipus A (620x1750mm)**								
	Vinil amb impressió digital laminat mate de 620x1750mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Inclòs plegat del composite per adaptar-se al suport de la senyal. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	A M03, M05, M06, M07, M16, M23, M41	7				7,00			
	A2 M18,M04,M15,M26	4				4,00			
	A3 M37, M38	2				2,00			
	Ar M08 (Limitació alçada, veure plànol)	1				1,00			
	A M42, M43	2				2,00			
							16,00	359,56	5.752,96
GRAF_AA	**U Gràfica tipus AA (930x1750mm)**								
	Vinil amb impressió digital laminat mate de 930x1750mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Inclòs plegat del composite per adaptar-se al suport de la senyal. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	AA S44	1				1,00			
							1,00	537,68	537,68
GRAF_BC	**U Gràfica tipus B/C (310x 1750mm)**								
	Vinil amb impressió digital laminat mate de 310x1750mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	B M02	1				1,00			
	C2	14				14,00			
	M14,M17,M19,M20,M22,M24,M25,M27,M29,M30,M31,M32,M39,M40								
	C3 M21,M28,M33,M34,M35,M36	6				6,00			
	C	13				13,00			
	S03,S06,S10,S11,S14,S16,S17,S18,S19,S24,S25,S27,S28								
							34,00	178,12	6.056,08
GRAF_C1	**U Gràfica tipus C1 (310x1900mm)**								
	Vinil amb impressió digital laminat mate de 310x1900mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	C1 M09,M10,M11,M12,M13	5				5,00			
							5,00	194,63	973,15
GRAF_D	**U Gràfica tipus D (310x1036mm)**								
	Vinil amb impressió digital laminat mate de 310x1036mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Inclòs plegat del composite per adaptar-se al suport de la senyal. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	D	10				10,00			
	S23,S26,S45,S48,S52,S59,S61,S64,S66,S80								
	S83,S87,S88,S89,S91,S92,S97,S99,S100,S101	10				10,00			
	S102,S103,S104,S105,S106,S107,S108,S109	8				8,00			

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
	S110,S111,S112,S113,S116,S118,S119,S120	8				8,00			
	S121,S129,S131,S132,S133,S136,S145,S146	8				8,00			
	S147,S148,S149	3				3,00			
							47,00	105,57	4.961,79
GRAF_E	**U Gràfica tipus E (310x310 mm)**								
	Vinil amb impressió digital laminat mate de 310x310mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	E S54,S56,S57,S58	4				4,00			
							4,00	32,99	131,96
GRAF_P	**U Gràfica tipus P (1500x1140 mm)**								
	Vinil amb impressió digital laminat mate de 1500x1140mm montat sobre composite d'alumini de gruix 3mm, amb paret de 0.3mm, tipus Dibond o equivalent, mecanitzat amb fresadora. Protecció UV mitjançant laca bicomponent. Tot segons detalls plànols, tot acabat.								
	P S150,S151	2				2,00			
							2,00	564,08	1.128,16
QR_AL	**U Codi QR específic sobre alumini.**								
	Impressió codi QR sobre panell d'alumini de Ø46mm i gruix 2mm, imprès en relleu i pintat. Inclòs banda autoadhesiva per a montatge sobre gràfica. Tot segons detalls de plànols i gràfiques.								
	Nº codis QR per senyal								
	Senyal tipus A,Ar, A2,A3								
	M03,M08,M42,M43	4	2,00			8,00			
	M05,M06,M07,M16,M18,M23,M41,M04,M15,M26	10	3,00			30,00			
	M37,M38	2	4,00			8,00			
	Senyal tipus AA S44	1	3,00			3,00			
	Senyal tipus B M02	1	4,00			4,00			
	Senyal tipus C,C1,C2,C3								
	M14,M17,M19,M20,M22,M24,M25,M27,M29,M30,M31,M32,M39,M40	14	2,00			28,00			
	M09,M10,M11,M12,M13	5	2,00			10,00			
	M21,M28,M33,M34,M35,M36	6	3,00			18,00			
	S03,S06,S10,S11,S14,S16,S17,S18,S19,S24,S25,S27,S28	14	1,00			14,00			
	Senyal tipus D								
	D	10	1,00			10,00			
	S23,S26,S45,S48,S52,S59,S61,S64,S66,S80								
	S83,S87,S88,S89,S91,S92,S97,S99,S100,S101	10	1,00			10,00			
	S102,S103,S104,S105,S106,S107,S108,S109	8	1,00			8,00			
	S110,S111,S112,S113,S116,S118,S119,S120	8	1,00			8,00			
	S121,S129,S131,S132,S133,S136,S145,S146	8	1,00			8,00			
	S147,S148,S149	3	1,00			3,00			
	Senyal tipua E								
	S54,S56,S57,S58	4	1,00			4,00			
	Senyal tipus P S150,S151	2	1,00			2,00			
							176,00	6,43	1.131,68

TOTAL CAPITOL 02 PRODUCCIÓ SENYALS, GRÀFIQUES I ACCESSORIS..... 40.040,84

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
	CAPITOL 03 INSTAL·LACIÓ SENYALS								
0GG010	**U Jornada supervisió arqueològica d'excavació bases cartelleria.**								
	Jornada de supervisió arqueològica dels treballs d'excavació de bases de cartelleria, de 8 hores diàries, amb presa de dades per a la realització de la memòria i l'informe final dels treballs. Inclou: Desplaçament. Inspecció visual i presa de dades. Redacció de l'informe tècnic.								
	Extimació de 3 jornades per a l'excavació de 4 bases cartelleri	3				3,00			
							3,00	393,13	1.179,39
CHH020CD	**U Sabata de formigó HM-20/B/20/I de 50x40x50cm.**								
	Formació de sabata 50x40x50cm per a suport senyal de formigó HM-20/B/20/I fabricat a l'obra, montatge plantilla d'ancoratge amb perns cargolats amb volandees, rosca i contrafemella. Inclòs excavació en terreny dur, amb mitjans manuals, retirada dels materials excavats i carga manual a camió.								
	Tipus C M09,M29,S16,S18,S27	5				5,00			
	Tipus D S23,S61,S120	3				3,00			
							8,00	116,32	930,56
CHH020A	**U Sabata de formigó HM-20/B/20/I de 80x45x50cm.**								
	Formació de sabata 80x45x50cm per a suport senyal de formigó HM-20/B/20/I fabricat a l'obra, montatge plantilla d'ancoratge amb perns cargolats amb volandees, rosca i contrafemella. Inclòs excavació en terreny dur, amb mitjans manuals, retirada dels materials excavats i carga manual a camió.								
	Tipus A. M05,M07,M08,M42,M43	5				5,00			
							5,00	122,96	614,80
CHH020AA	**U Sabata de formigó HM-20/B/20/I de 100x60x50cm.**								
	Formació de sabata 100x60x50cm per a suport senyal de formigó HM-20/B/20/I fabricat a l'obra, montatge plantilla d'ancoratge amb perns cargolats amb volandees, rosca i contrafemella. Inclòs excavació en terreny dur, amb mitjans manuals, retirada dels materials excavats i carga manual a camió.								
	Tipus AA S44	1				1,00			
							1,00	135,07	135,07
TJJ040b	**U Montatge de senyal tipus B,C,C1,D,P sobre sabata formigó.**								
	Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus B,C,C1,D,P sobre sabata formigó (senyal, sabata formigó i barra roscada no inclosos). Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Instal·lació mòdul i anivellat. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.								
	Tipus C M09,M29,S16,S18,S27	5				5,00			
	Tipus D S23,S61,S120	3				3,00			
							8,00	89,93	719,44
TJJ040bb	**U Montatge de senyal tipus A sobre sabata formigó.**								
	Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus A sobre sabata formigó (senyal, sabata formigó i barra roscada no inclosos). Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Instal·lació mòdul i anivellat. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.								
	Tipus A. M05,M07,M08,M42,M43	5				5,00			
							5,00	93,91	469,55
TJJ040bbb	**U Montatge de senyal tipus AA sobre sabata formigó.**								
	Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus AA sobre sabata formigó (senyal, sabata formigó i barra roscada no inclosos). Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Instal·lació mòdul i anivellat. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.								
	Tipus AA S44	1				1,00			
							1,00	101,86	101,86

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
TJJ040	**U Montatge mòdul de senyal tipus B,C,C1,D sobre paviment.**								
	Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus B,C,C1,D (senyal no inclosa), sobre paviment existent. Ancoratge químic compost per resina i vareta roscada d'acer inoxidable, femella i volandera, de 10 mm de diàmetre, per a fixació d'element no estructural. Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Replanteig de la posició de l'ancoratge. Execució de la perforació. Neteja de la pols resultant. Injecció de la resina. Inserció de vareta roscada. Instal·lació mòdul i anivellat amb falques metaliques i morter nivellantment. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Neteja de les restes sobrants. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.								
	B M02	1				1,00			
	C2 M14,M17,M19,M20,M22,M24,M25,M27	8				8,00			
	M30,M31,M32,M39,M40	5				5,00			
	C3 M21,M28,M33,M34,M35,M36	6				6,00			
	C S03,S06,S10,S11,S14,S17,S19,S24,S25,S28	10				10,00			
	C1 M10,M11,M12,M13	4				4,00			
	D S26,S45,S48,S52,S59,S64,S66,S80	8				8,00			
	S83,S87,S88,S89,S91,S92,S97,S99	8				8,00			
	Del S100 al S113	14				14,00			
	S116,S118,S119,S121,S129,S131,S132	7				7,00			
	S133,S136,S145,S146,S147,S148,S149	7				7,00			
							78,00	110,13	8.590,14
TJJ040c	**U Montatge mòdul de senyal tipus A sobre paviment.**								
	Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus A (senyal no inclosa), sobre paviment existent. Ancoratge químic compost per resina i vareta roscada d'acer inoxidable, femella i volandera, de 10 mm de diàmetre, per a fixació d'element no estructural. Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Replanteig de la posició de l'ancoratge. Execució de la perforació. Neteja de la pols resultant. Injecció de la resina. Inserció de vareta roscada. Instal·lació mòdul i anivellat amb falques metaliques i morter nivellantment. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Neteja de les restes sobrants. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.								
	M03,M06,M16,M18,M23,M41,M04,M15,M26,M37,M38	11,00							
							11,00	126,49	1.391,39
TJJ040cb	**U Montatge mòdul de senyal tipus E sobre paret**								
	Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus A (senyal no inclosa), sobre paviment existent. Ancoratge químic compost per resina i vareta roscada d'acer inoxidable, femella i volandera, de 10 mm de diàmetre, per a fixació d'element no estructural. Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Replanteig de la posició de l'ancoratge. Execució de la perforació. Neteja de la pols resultant. Injecció de la resina. Inserció de vareta roscada. Instal·lació mòdul i anivellat amb falques metaliques i morter nivellantment. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Neteja de les restes sobrants. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.								
	S54,D56,S57,S58	4				4,00			
							4,00	34,99	139,96
TJJ040cc	**U Montatge mòdul de senyal tipus P sobre paviment.**								
	Transport, montatge, nivellat i fixació de senyal tipus P (senyal no inclosa), sobre paviment existent. Ancoratge químic compost per resina i vareta roscada d'acer inoxidable, femella i volandera, de 10 mm de diàmetre, per a fixació d'element no estructural. Inclou: Transport mòdul fins ubicació definitiva. Replanteig de la posició de l'ancoratge. Execució de la perforació. Neteja de la pols resultant. Injecció de la resina. Inserció de vareta roscada. Instal·lació mòdul i anivellat amb falques metaliques i morter nivellantment. Fixació femella i volandera. Aplicació del parell de collament amb clau dinamomètrica. Neteja de les restes sobrants. Inclòs p/p de material auxiliar de fixació, montatge, nivellat de la senyal. Tot acabat.								
	S150,S151	2				2,00			
							2,00	145,77	291,54

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
FIX_A	**U Fixació de gràfica tipus A (620x1750mm)**								
	Fixació de gràfica tipus A (620x1750mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.								
	M03,M05,M06,M07,M08,M16,M18	7				7,00			
	M23,M41,M42,M43,M04,M15	6				6,00			
	M26,M37,M38	3				3,00			
							16,00	75,17	1.202,72
FIX_AA	**U Fixació de gràfica tipus AA (930x1750mm)**								
	Fixació de gràfica tipus AA (930x1750mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.								
	S44	1				1,00			
							1,00	104,24	104,24
FIX_BC	**U Fixació de gràfica tipus B/C (310x1750mm)**								
	Fixació de gràfica tipus B/C (310x1750mm)sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.								
	B M02 (2 cares)	1	2,00			2,00			
	C2	8				8,00			
	M14,M17,M19,M20,M22,M24,M25,M27								
	M29,M30,M31,M32,M39,M40,M21	7				7,00			
	M28,M33,M34,M35,M36	5				5,00			
	C S03,S06,S10,S11,S14,S16,S17,S18	8				8,00			
	S19,S24,S25,S27,S28	5				5,00			
							35,00	62,38	2.183,30
FIX_C1	**U Fixació de gràfica tipus C1 (310x1900mm)**								
	Fixació de gràfica tipus C1 (310x1900mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.								
	M09,M10,M11,M12,M13	5				5,00			
							5,00	65,40	327,00
FIX_D	**U Fixació de gràfica tipus D (310x1036mm)**								
	Fixació de gràfica tipus D (310x1036mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.								
	S23,S26,S45,S48,S52,S59,S61,S64,S66,S80	10				10,00			
	S83,S87,S88,S89,S91,S92,S97,S99	8				8,00			
	Del S100 al S113	14				14,00			
	S116,S118,S119,S120, S121,S129,S131,S132	8				8,00			
	S133,S136,S145,S146,S147,S148,S149	7				7,00			
							47,00	51,23	2.407,81
FIX_E	**U Fixació de gràfica tipus E (310x310mm)**								
	Fixació de gràfica tipus E (310x310mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.								
	S54,S56,S57,S58	4				4,00			
							4,00	37,01	148,04
FIX_P	**U Fixació de gràfica tipus P (1500x1140mm)**								
	Fixació de gràfica tipus P (1500x1140mm) sobre suport in-situ amb cinta adhesiva de doble cara combinat amb adhesiu de poliuretà d'aplicació en fred, per a xapes metàl·liques tipus Sikaflex-117 Metal Force o equivalent. Inclòs neteja, tot acabat.								
	S150,S151	2				2,00			

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
							2,00	103,07	206,14
FIX_QR	**U Fixació de codi QR autoadhesiu.**								
	Fixació de codi QR autoadhesiu sobre gràfica previament instal·lada in-situ. Caldrà comprovar la correspondència entre el codi QR i el tema de la gràfica abans de la seva fixació.								
	Nº codis QR per senyal								
	Senyal tipus A,Ar, A2,A3								
	M03,M08,M42,M43	4			2,00	8,00			
	M05,M06,M07,M16,M23,M41,M04,M15,M18,M26	10			3,00	30,00			
	M37,M38	2			4,00	8,00			
	Senyal tipus AA S44	1			3,00	3,00			
	Senyal tipus B M02	1			4,00	4,00			
	Senyal tipus C,C1,C2,C3								
	M14,M17,M19,M20,M22,M24,M25,M27,M29,M30,M31,M32,M39,M40	14			2,00	28,00			
	M09,M10,M11,M12,M13	5			2,00	10,00			
	M21,M28,M33,M34,M35,M36	6			3,00	18,00			
	S03,S06,S10,S11,S14,S16,S17,S18,S19,S24,S25,S27,S28	13			1,00	13,00			
	Senyal tipus D								
	D	10			1,00	10,00			
	S23,S26,S45,S48,S52,S59,S61,S64,S66,S80								
	S83,S87,S88,S89,S91,S92,S97,S99,S100,S101	10			1,00	10,00			
	S102,S103,S104,S105,S106,S107,S108,S109	8			1,00	8,00			
	S110,S111,S112,S113,S116,S118,S119,S120	8			1,00	8,00			
	S121,S129,S131,S132,S133,S136,S145,S146	8			1,00	8,00			
	S147,S148,S149	3			1,00	3,00			
	Senyal tipua E								
	S54,S56,S57,S58	4			1,00	4,00			
	Senyal tipus P S150,S151	2			1,00	2,00			
							175,00	8,51	1.489,25

TOTAL CAPITOL 03 INSTAL·LACIÓ SENYALS..... 22.632,20

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
	CAPITOL 04 SEGURETAT I SALUT								
YSB130	**m Tanca delimitació provisional de zona d'obres.**								
	Tanca de vianants de ferro, de 1,10x2,50 m, amortitzable en 20 usos, per a delimitació provisional de zona d'obres.								
	Delimitació zona treball (Estimació 3 tanques cada senyal)								
	Desmontatge senyals terra	27	3,00			81,00			
	Montatge senyals terra	105	3,00			315,00			
							396,00	3,53	1.397,88
YSB060	**U Con d'abalisament reflector de 75 cm d'altura.**								
	Con d'abalisament reflector de 75 cm d'altura, de 2 peces, amb cos de polietilè i base de cautxú, amb 1 banda reflectora de 300 mm d'amplada i retroreflectància nivell 1 (E.G.), amortitzable en 10 usos.								
	Delimitació zona treball (Estimació 2 cons cada senyal)								
	Desmontatge senyals paret	13	2,00			26,00			
	Montatge senyals paret	4	2,00			8,00			
							34,00	2,27	77,18
YSB050	**m Cinta reflectora per a abalisament.**								
	Cinta reflectora per a abalisament, de material plàstic, de 10 cm d'amplada, impresa per ambdues cares en franges de color groc i negre.								
	Estimació	50				50,00			
							50,00	2,01	100,50
YIX010	**U Conjunt d'EPIs necessaris**								
	Conjunt d'equips de protecció individual, necessaris per al compliment de la normativa vigent en matèria de Seguretat i Salut en el Treball.								
							1,00	885,36	885,36
	TOTAL CAPITOL 04 SEGURETAT I SALUT.....								**2.460,92**

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
	CAPITOL 05 GESTIÓ DE RESIDUS								
GRA020	**m³ Transport amb camió de mescla sense classificar de residus inert**								
	Transport amb camió de mescla sense classificar de residus inerts produïts en obres de construcció i/o demolició, a abocador específic, instal·lació de tractament de residus de construcció i demolició externa a l'obra o centre de valorització o eliminació de residus, situat a 5 km de distància.								
	Estimació per retirada senyals i reparació (S'aplica un esponja								
	Demolició daus formigó	1	4,62	1,40	0,50	3,23			
	Arrencada paviments	1	8,00	1,40	0,15	1,68			
	Repicat revestiment de paraments	1	7,00	1,40	0,03	0,29			
	Estimació residus generats en la instal·lació de senyals	1	15,00			15,00			
							20,20	2,77	55,95
GRB020	**m³ Cànon d'abocament per lliurament de mescla sense classificar de**								
	Cànon d'abocament per lliurament de mescla sense classificar de residus inerts produïts a obres de construcció i/o demolició, en abocador específic, instal·lació de tractament de residus de construcció i demolició externa a l'obra o centre de valorització o eliminació de residus.								
							20,20	23,16	467,83
	TOTAL CAPITOL 05 GESTIÓ DE RESIDUS.....								**523,78**
	TOTAL.....								**68.226,15**

RESUM DE PRESSUPOST

MUSEU OBERT FASE 2 LOT 1

CAPITOL	RESUM	EUROS	%
01	ACTUACIONS PRÈVIES	2.568,41	3,76
02	PRODUCCIÓ SENYALS, GRÀFIQUES I ACCESSORIS	40.040,84	58,69
03	INSTAL·LACIÓ SENYALS	22.632,20	33,17
04	SEGURETAT I SALUT	2.460,92	3,61
05	GESTIÓ DE RESIDUS	523,78	0,77
	TOTAL EXECUCIÓ MATERIAL	**68.226,15**	
	13,00% Despeses Generals	8.869,40	
	6,00% Benefici industrial	4.093,57	
	SUMA DE G.G. y B.I.	12.962,97	
	21,00% I.V.A.	17.049,72	
	TOTAL PRESSUPOST CONTRACTA	**98.238,84**	
	TOTAL PRESSUPOST GENERAL	**98.238,84**	

Puja el pressupost general l´esmentada quantitat de NORANTA-VUIT MIL DOS-CENTS TRENTA-VUIT EUROS amb VUITANTA-QUATRE CÈNTIMS

Tortosa, a Juliol 2025.

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
CAPITOL 01 PRODUCCIÓ DE VIDEOS I AUDIOS						
TDC010		**U**	**Producció de video de dibuixos animats "llegendes de Tortosa".**			
			Producció de video de dibuixos animats de 3 minuts de durada, format per guió i adaptació audiovisual, il·lustracions de personatges i fondos, animació 2D (cut-out/motion simple), veu en off en català, música i efectes de so, edició, subtítols (castellà, francés i anglés) i exportació. Entrega en format requerit. Tot acabat.			
VID_1	1,00	U	Guió i adaptació audiovisual.	150,00	150,00	
VID_2	1,00	U	Il·lustracions (Personatges i fondos)	300,00	300,00	
VID_3	1,00	U	Animació 2D (cut-out/motion simple)	500,00	500,00	
VID_4	1,00	U	Veu en off (català)	120,00	120,00	
VID_5	1,00	U	Música i efectes de so	80,00	80,00	
VID_6	1,00	U	Edició, subtítols i exportació	100,00	100,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	1.250,00	25,00	
				Suma la partida.....		1.275,00
				Costos indirectes.....	5,00%	63,75
				TOTAL PARTIDA.....		**1.338,75**
TDC011		**U**	**Coordinació i direcció artística videos.**			
			Coordinació i direcció artística de 10 vídeos de dibuixos animats "llegendes de Tortosa".			
TEC_1	1,00	U	Coordinació i direcció artística de 10 videos de dibuixos animat	1.000,00	1.000,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	1.000,00	20,00	
				Suma la partida.....		1.020,00
				Costos indirectes.....	5,00%	51,00
				TOTAL PARTIDA.....		**1.071,00**
TDC012		**U**	**Gestió tècnica i revisions videos.**			
			Coordinació i direcció artística de 10 vídeos de dibuixos animats "llegendes de Tortosa".			
TEC_2	1,00	U	Gestió tècnica i revisions de 10 videos de dibuixos animats "lle	500,00	500,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	500,00	10,00	
				Suma la partida.....		510,00
				Costos indirectes.....	5,00%	25,50
				TOTAL PARTIDA.....		**535,50**
TDC013		**U**	**Producció de audiodescripció tema edificis-fests històrics.**			
			Producció de locució audiodescripció de durada màxima de 90 segons per idioma (Català, Castellà, Anglès, Francés), format per guió, traducció, veu en off, música i efectes de so, edició i exportació. Entrega en format requerit. Tot acabat.			
AUD_1	1,00	U	Producció de locució audiodescripció de 90 segons per idioma (Ca	110,00	110,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	110,00	2,20	
				Suma la partida.....		112,20
				Costos indirectes.....	5,00%	5,61
				TOTAL PARTIDA.....		**117,81**
TDC014		**U**	**Gestió tècnica i revisions audiodescripcions.**			
TEC_3	1,00	U	Gestió tècnica i revisions audiodescripció.	325,00	325,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	325,00	6,50	
				Suma la partida.....		331,50
				Costos indirectes.....	5,00%	16,58
				TOTAL PARTIDA.....		**348,08**

CODI	QUANTITAT	UD	RESUM	PREU	SUBTOTAL	IMPORT
TDC015		**U**	**Càrrega i gestió de continguts al web de Tortosa Turisme**			
			El proveïdor haurà de dur a terme la càrrega dels arxius audiovisuals al lloc web de Tortosa Turisme, així com l'edició de les pàgines corresponents a cada QR, que ja tenen una URL de destí definida i no modificable. Aquestes pàgines serveixen com a punt d'accés al contingut i permeten a l'usuari seleccionar l'idioma mitjançant la interacció amb les icones de les banderes corresponents. Un cop seleccionat l'idioma, es reprodueix el contingut audiovisual associat. Les tasques inclouen: - Pujada dels arxius audiovisuals al servidor del web. - Edició de cada pàgina vinculada als QR per tal d'enllaçar correctament els fitxers en els idiomes disponibles. - Comprovació del correcte funcionament de la selecció d'idioma i reproducció del contingut.			
TEC4	1,00	U	Càrrega videos i audios a servidor específic	900,00	900,00	
%0200	2,00	%	Mitjans auxiliars	900,00	18,00	
				Suma la partida.....		918,00
				Costos indirectes.....	5,00%	45,90
				TOTAL PARTIDA.....		**963,90**

PRESSUPOST I AMIDAMENTS

MUSEU OBERT FASE 2 LOT 2

CODI	DESCRIPCIÓ	UTS	LONGITUD	AMPLADA	ALÇADA	PARCIALS	QUANTITAT	PREU	IMPORT
	CAPITOL 01 PRODUCCIÓ DE VIDEOS I AUDIOS								
TDC010	**U Producció de video de dibuixos animats "Ilegendes de Tortosa".**								
	Producció de video de dibuixos animats de 3 minuts de durada, format per guió i adaptació audiovisual, il·lustracions de personatges i fondos, animació 2D (cut-out/motion simple), veu en off en català, música i efectes de so, edició, subtítols (castellà, francés i anglés) i exportació. Entrega en format requerit. Tot acabat.								
							10,00	1.338,75	13.387,50
TDC011	**U Coordinació i direcció artística videos.**								
	Coordinació i direcció artística de 10 vídeos de dibuixos animats "Ilegendes de Tortosa".								
							1,00	1.071,00	1.071,00
TDC012	**U Gestió tècnica i revisions videos.**								
	Coordinació i direcció artística de 10 vídeos de dibuixos animats "Ilegendes de Tortosa".								
							1,00	535,50	535,50
TDC013	**U Producció de audiodescripció tema edificis-fests històrics.**								
	Producció de locució audiodescripció de durada màxima de 90 segons per idioma (Català, Castellà, Anglès, Francés), format per guió, traducció, veu en off, música i efectes de so, edició i exportació. Entrega en format requerit. Tot acabat.								
	Audio per tema	164				164,00			
	Audio per invident	2				2,00			
							166,00	117,81	19.556,46
TDC014	**U Gestió tècnica i revisions audiodescripcions.**								
	Gestió tècnica i revisions audiodescripcions.								
							1,00	348,08	348,08
TDC015	**U Càrrega i gestió de continguts al web de Tortosa Turisme**								
	El proveïdor haurà de dur a terme la càrrega dels arxius audiovisuals al lloc web de Tortosa Turisme, així com l'edició de les pàgines corresponents a cada QR, que ja tenen una URL de destí definida i no modificable. Aquestes pàgines serveixen com a punt d'accés al contingut i permeten a l'usuari seleccionar l'idioma mitjançant la interacció amb les icones de les banderes corresponents. Un cop seleccionat l'idioma, es reprodueix el contingut audiovisual associat. Les tasques inclouen: - Pujada dels arxius audiovisuals al servidor del web. - Edició de cada pàgina vinculada als QR per tal d'enllaçar correctament els fitxers en els idiomes disponibles. - Comprovació del correcte funcionament de la selecció d'idioma i reproducció del contingut.								
							1,00	963,90	963,90
	TOTAL CAPITOL 01 PRODUCCIÓ DE VIDEOS I AUDIOS								**35.862,44**
	TOTAL								**35.862,44**

RESUM DE PRESSUPOST

MUSEU OBERT FASE 2 LOT 2

CAPITOL	RESUM	EUROS	%
01	PRODUCCIÓ DE VIDEOS I AUDIOS	35.862,44	100,00
	TOTAL EXECUCIÓ MATERIAL	**35.862,44**	
	13,00% Despeses Generals	4.662,12	
	6,00% Benefici industrial	2.151,75	
	SUMA DE G.G. y B.I.	6.813,87	
	21,00% I.V.A.	8.962,03	
	TOTAL PRESSUPOST CONTRACTA	**51.638,34**	
	TOTAL PRESSUPOST GENERAL	**51.638,34**	

Puja el pressupost general l´esmentada quantitat de CINQUANTA-UN MIL SIS-CENTS TRENTA-VUIT EUROS amb TRENTA-QUATRE CÈNTIMS

Tortosa, a Juliol 2025.